නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අඞ්ගුත්තරනිකායෙ

එකකනිපාත-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

‘‘කරුණාසීතලහදයං , පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං;
සනරාමරලොකගරුං, වන්දෙ **සුගතං** ගතිවිමුත්තං.

‘‘බුද්ධොපි බුද්ධභාවං, භාවෙත්වා චෙව සච්ඡිකත්වා ච;
යං උපගතො ගතමලං, වන්දෙ තමනුත්තරං **ධම්මං**.

‘‘සුගතස්ස ඔරසානං, පුත්තානං මාරසෙනමථනානං;
අට්ඨන්නම්පි සමූහං, සිරසා වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං**.

‘‘ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිහතන්තරායො, හුත්වා තස්සානුභාවෙන.

‘‘එකකදුකාදිපටිමණ්ඩිතස්ස **අඞ්ගුත්තරාගමවරස්ස**;
ධම්මකථිකපුඞ්ගවානං, විචිත්තපටිභානජනනස්ස.

‘‘අත්ථප්පකාසනත්ථං, **අට්ඨකථා** ආදිතො වසිසතෙහි;
පඤ්චහි යා සඞ්ගීතා, අනුසඞ්ගීතා ච පච්ඡාපි.

‘‘සීහළදීපං පන ආභතාථ වසිනා මහාමහින්දෙන;
ඨපිතා සීහළභාසාය, දීපවාසීනමත්ථාය.

‘‘අපනෙත්වාන තතොහං, සීහළභාසං මනොරමං භාසං;
තන්තිනයානුච්ඡවිකං, ආරොපෙන්තො විගතදොසං.

‘‘සමයං අවිලොමෙන්තො, ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං;
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං, මහාවිහාරෙ නිවාසීනං.

‘‘හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි;
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

‘‘සාවත්ථිපභූතීනං, නගරානං වණ්ණනා කතා හෙට්ඨා;
දීඝස්ස මජ්ඣිමස්ස ච, යා මෙ අත්ථං වදන්තෙන.

‘‘විත්ථාරවසෙන සුදං, වත්ථූනි ච තත්ථ යානි වුත්තානි;
තෙසම්පි න ඉධ භිය්යො, විත්ථාරකථං කරිස්සාමි.

‘‘සුත්තානං පන අත්ථා, න විනා වත්ථූහි යෙ පකාසන්ති;
තෙසං පකාසනත්ථං, වත්ථූනිපි දස්සයිස්සාමි.

‘‘සීලකථා ධුතධම්මා, කම්මට්ඨානානි චෙව සබ්බානි;
චරියාවිධානසහිතො, ඣානසමාපත්තිවිත්ථාරො.

‘‘සබ්බා ච අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො චෙව;
ඛන්ධධාතායතනින්ද්‍රියානි, අරියානි චෙව චත්තාරි.

‘‘සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා සුපරිසුද්ධනිපුණනයා;

අවිමුත්තතන්තිමග්ගා, විපස්සනාභාවනා චෙව.

‘‘ඉති පන සබ්බං යස්මා, **විසුද්ධිමග්ගෙ** මයා සුපරිසුද්ධං;
වුත්තං තස්මා භියෝ‍යා, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.

‘‘මජ්ඣෙ **විසුද්ධිමග්ගො,** එස චතුන්නම්පි ආගමානඤ්හි;
ඨත්වා පකාසයිස්සති, තත්ථ යථාභාසිතමත්ථං.

‘‘ඉච්චෙව කතො තස්මා, තම්පි ගහෙත්වාන සද්ධිමෙතාය;
අට්ඨකථාය විජානථ, අඞ්ගුත්තරනිස්සිතං අත්ථ’’න්ති.

සංඛෙපකථා

1. රූපාදිවග්ගවණ්ණනා

තත්ථ **අඞ්ගුත්තරාගමො** නාම එකකනිපාතො දුකනිපාතො තිකනිපාතො චතුක්කනිපාතො පඤ්චකනිපාතො ඡක්කනිපාතො සත්තකනිපාතො අට්ඨකනිපාතො නවකනිපාතො දසකනිපාතො එකාදසකනිපාතොති එකාදස නිපාතා හොන්ති. සුත්තතො –

‘‘නව සුත්තසහස්සානි, පඤ්ච සුත්තසතානි ච;
සත්තපඤ්ඤාස සුත්තානි, හොන්ති අඞ්ගුත්තරාගමෙ’’.

තස්ස නිපාතෙසු **එකකනිපාතො** ආදි, සුත්තෙසු **චිත්තපරියාදානසුත්තං**. තස්සාපි ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ වුත්තං නිදානමාදි. සා පනෙසා පඨමමහාසඞ්ගීති සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය ආදිම්හි විත්ථාරිතා, තස්මා සා තත්ථ විත්ථාරිතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

නිදානවණ්ණනා

1. යං පනෙතං ‘‘එවං මෙ සුත’’න්තිආදිකං නිදානං, තත්ථ **එව**න්ති නිපාතපදං, **මෙ**තිආදීනි නාමපදානි. **සාවත්ථියං විහරතී**ති එත්ථ **වී**ති උපසග්ගපදං, **හරතී**ති ආඛ්‍යාතපදන්ති ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන **එවං**සද්දො තාව උපමූපදෙස-සම්පහංසන-ගරහණවචන-සම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදි-අනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හෙස ‘‘එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු’’න්ති එවමාදීසු (ධ. ප. 53) උපමායං ආගතො. ‘‘එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කමිතබ්බ’’න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. ‘‘එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. ‘‘එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී’’තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. ‘‘එවං, භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසු’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. ‘‘එවං බ්‍යාඛො අහං, භන්තෙ, භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ. ‘‘එහි ත්වං, මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඞ්කම; උපසඞ්කමිත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඞ්කං ලහුට්ඨානං බලං ඵාසුවිහාරං පුච්ඡ – ‘සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො භවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං…පෙ.… ඵාසුවිහාරං පුච්ඡතී’ති, එවඤ්ච වදෙහි ‘‘සාධු කිර භවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඞ්කමතු අනුකම්පං උපාදායා’’තිආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. ‘‘තං කිං මඤ්ඤථ, කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා, භන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා, භන්තෙ. විඤ්ඤුගරහිතා වා විඤ්ඤුප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤුගරහිතා, භන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති නො වා, කථං වො එත්ථ හොතීති? සමත්තා, භන්තෙ, සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ හොතී’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. ස්වායමිධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙන **එවං**සද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානානයනිපුණං අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්භීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපථමාගච්ඡන්තං තස්ස භගවතො වචනං සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

නිදස්සනත්ථෙන ‘‘නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත’’න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො ‘‘එවං මෙ සුතං, මයාපි එවං සුත’’න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණත්ථෙන ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, සතිමන්තානං, ගතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො’’ති (අ. නි. 1.219, 223) එවං භගවතා , ‘‘ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො’’ති (අ. නි. 5.169) එවං ධම්මසෙනාපතිනා ච පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකාමතං ජනෙති ‘‘එවං මෙ සුතං, තඤ්ච ඛො අත්ථතො වා බ්‍යඤ්ජනතො වා අනූනමනධිකං, එවමෙව, න අඤ්ඤථා දට්ඨබ්බ’’න්ති.

මෙසද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හිස්ස ‘‘ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍යා’’න්තිආදීසු (සු. නි. 81; සං. නි. 1.194) මයාති අත්ථො. ‘‘සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ’’තිආදීසු (සං. නි. 4.88) මය්හන්ති අත්ථො. ‘‘ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන ‘‘මයා සුත’’න්ති ච, ‘‘මම සුත’’න්ති ච අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

සුතන්ති අයං සුතසද්දො සඋපසග්ගො ච අනුපසග්ගො ච ගමන-විස්සුත-කිලින්නඋපචිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා-සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථප්පභෙදො. තථා හිස්ස – ‘‘සෙනාය පසුතො’’තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. ‘‘සුතධම්මස්ස පස්සතො’’තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. ‘‘අවස්සුතා

අවස්සුතස්සා''තිආදීසු (පාචි. 657) කිලින්නාකිලින්නස්සාති අත්ථො. ''තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක''න්තිආදීසු (ඛු. පා. 7-12) උපචිතන්ති අත්ථො. ''යෙ ඣානප්පසුතා ධීරා''තිආදීසු (ධ. ප. 181) ඣානානුයුත්තාති අත්ථො. ''දිට්ඨං සුතං මුත''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. ''සුතධරො සුතසන්නිචයො''තිආදීසු (ම. නි. 1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වාති අත්ථො. මෙ-සද්දස්ස හි මයාති අත්ථෙ සති ''එවං මයා සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත''න්ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති ''එවං මම සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ''න්ති යුජ්ජති.

එවමෙතෙසු තීසු පදෙසු **එවන්ති** සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනං. **මෙති** වුත්තවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිපුග්ගලනිදස්සනං. **සුතන්ති** අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො අනූනානධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සනං. තථා **එවන්ති** තස්සා සොතද්වාරානුසාරෙන පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තභාවප්පකාසනං. **මෙති** අත්තප්පකාසනං. **සුතන්ති** ධම්මප්පකාසනං. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – ''නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තාය විඤ්ඤාණවීථියා මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතො''ති.

තථා **එවන්ති** නිද්දිසිතබ්බප්පකාසනං. **මෙති** පුග්ගලප්පකාසනං. **සුතන්ති** පුග්ගලකිච්චප්පකාසනං. ඉදං වුත්තං හොති – යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුතන්ති.

තථා **එවන්ති** යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො. **එවන්ති** හි අයං ආකාරපඤ්ඤත්ති. **මෙති** කත්තුනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා නානාකාරප්පවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගිනො කත්තු විසයෙ ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථ වා **එවන්ති** පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො. **සුතන්ති** විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො. **මෙති** උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපො – මයා සවනකිච්චවිඤ්ඤාණසමඞ්ගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවනකිච්චවොහාරෙන සුතන්ති.

තත්ථ **එවන්ති** ච **මෙති** ච සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. කිඤ්හෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථි, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ. **සුතන්ති** විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. යඤ්හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා **එවන්ති** ච **මෙති** ච තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. **සුතන්ති** දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාපඤ්ඤත්ති.

එත්ථ ච **එවන්ති** වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. න හි සම්මූළ්හො නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොති. **සුතන්ති** වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙන මයා සුතන්ති පටිජානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන පන සතිසිද්ධි. තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා බ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා, සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපටිවෙධසමත්ථතා. තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො – **එවන්ති** වචනෙන යොනිසො මනසිකාරං දීපෙති, අයොනිසො මනසිකරොතො හි නානප්පකාරපටිවෙධාභාවතො. **සුතන්ති** වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා වුච්චමානොපි ''න මයා සුතං , පුන භණථා''ති භණති. යොනිසො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණිධිං පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතං සාධෙති සම්මා අප්පණිහිතත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො. තථා අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසූපනිස්සයඤ්ච සාධෙති. න හි වික්ඛිත්තචිත්තො සොතුං සක්කොති, න ච සප්පුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො – යස්මා ''**එවන්ති** යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරප්පවත්තියා නානත්ථබ්‍යඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො''ති වුත්තං. සො ච එවං භද්දකො ආකාරො න සම්මා අප්පණිහිතත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා **එවන්ති** ඉමිනා භද්දකෙනාකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. **සුතන්ති** සවනයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරූපදෙසෙ වසතො සප්පුරිසූපනිස්සයවිරහිතස්ස වා සවනං අත්ථි. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති, පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි. තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධි. ඉති පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගං විය සූරියස්ස උදයතො, යොනිසො මනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස, අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බඞ්ගමං භවිතුන්ති ඨානෙ නිදානං ඨපෙන්තො **එවං මෙ සුතන්ති**ආදිමාහ.

අපරො නයො – **එවන්ති** ඉමිනා නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. **සුතන්ති** ඉමිනා සොතබ්බභෙදපටිවෙධදීපකෙන වචනෙන ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාසම්පත්තිසබ්භාවං. **එවන්ති** ච ඉදං යොනිසො මනසිකාරදීපකවචනං භාසමානො ''එතෙ මයා ධම්මා මනසා අනුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා''ති දීපෙති. **සුතන්ති** ඉදං සවනයොගදීපකවචනං භාසමානො ''බහූ

මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා''ති දීපෙති. තදුභයෙනපි අත්ථබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරිං දීපෙන්තො සවනෙ ආදරං ජනෙති. අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං හි ධම්මං ආදරෙන අස්සුණන්තො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතීති ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො සොතබ්බොති.

එවං මෙ සුතන්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්තො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති, සාවකත්තං පටිජානන්තො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. ''කෙවලං සුතමෙවෙතං මයා , තස්සෙව පන භගවතො වචන''න්ති දීපෙන්තො අත්තානං පරිමොචෙති , සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිච ''එවං මෙ සුත''න්ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පටිජානන්තො පුරිමවචනං විවරන්තො ''සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසභට්ඨානට්ඨායිනො සීහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මවරචක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා බ්‍යඤ්ජනෙ වා කඞ්ඛා වා විමති වා කත්තබ්බා''ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙති. තෙනෙතං වුච්චති –

''විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ;
එවං මෙ සුතමිච්චෙවං, වදං ගොතමසාවකො''ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො. **සමයන්ති** පරිච්ඡින්නනිද්දෙසො. **එකං සමයන්ති** අනියමිතපරිදීපනං. තත්ථ **සමයසද්දො** –

''සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ, සමූහෙ හෙතුදිට්ඨීසු;
පටිලාභෙ පහානෙ ච, පටිවෙධෙ ච දිස්සති''.

තථා හිස්ස ''අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඞ්කමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා''ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො. ''එකොව ඛො, භික්ඛවෙ, ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා''තිආදීසු (අ. නි. 8.29) ඛණො. ''උණ්හසමයො පරිළාහසමයො''තිආදීසු (පාචි. 358) කාලො. ''මහාසමයො පවනස්මි''න්තිආදීසු (දී. නි. 2.332) සමූහො. ''සමයොපි ඛො තෙ භද්දාලි අප්පටිවිද්ධො අහොසි, භගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, භගවාපි මං ජානිස්සති 'භද්දාලි නාම භික්ඛු සත්ථු සාසනෙ සික්ඛාය අපරිපූරකාරී'ති, අයම්පි ඛො තෙ, භද්දාලි, සමයො අප්පටිවිද්ධො අහොසී''තිආදීසු (ම. නි. 2.135) හෙතු. ''තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසතී''තිආදීසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි.

''දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
අත්ථාභිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී''ති. –

ආදීසු (සං. නි. 1.129) පටිලාභො. ''සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා''තිආදීසු (ම. නි. 1.28) පහානං. ''දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො සඞ්ඛතට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අභිසමයට්ඨො''තිආදීසු (පටි. ම. 2.8) පටිවෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො. තෙන සංවච්ඡර-උතු-මාස-අඩ්ඪමාස-රත්ති-දිව-පුබ්බණ්හ-මජ්ඣන්හික-සායන්හ-පඨම-මජ්ඣිම- පච්ඡිමයාම-මුහුත්තාදීසු කාලප්පභෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංවච්ඡරාදීසු යං යං සුත්තං යම්හි යම්හි සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා වුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවවත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන ''එවං මෙ සුතං අසුකසංවච්ඡරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වා''ති එවං වුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, බහු ච වත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා ''එකං සමය''න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අභිනික්ඛමනසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අභිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති එවමාදයො භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය සුප්පකාසා අනෙකකාලප්පභෙදා එව සමයා, තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඞ්ඛාතං එකං සමයන්ති දීපෙති. යො චායං ඤාණකරුණාකිච්චසමයෙසු කරුණාකිච්චසමයො, අත්තහිතපරහිත-පටිපත්තිසමයෙසු පරහිත-පටිපත්තිසමයො, සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මිකථාසමයො, දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො, තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය ''එකං සමය''න්ති ආහ.

කස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ ''යස්මිං සමයෙ කාමාවචර''න්ති ච, ඉතො අඤ්ඤෙසු ච සුත්තපදෙසු ''යස්මිං සමයෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහී''ති ච භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො, විනයෙ ච ''තෙන සමයෙන

බුද්ධො භගවා''ති කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො, තථා අකත්වා ''එකං සමය''න්ති උපයොගවචනෙන නිද්දෙසො කතොති. තත්ථ තථා, ඉධ ච අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ච අධිකරණත්ථො භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො ච සම්භවති. අධිකරණං හි කාලත්ථො සමූහත්ථො ච සමයො, තත්ථ වුත්තානං ඵස්සාදිධම්මානං ඛණසමවායහෙතුසඞ්ඛාතස්ස ච සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛියති, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භුම්මවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ච හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ච සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විහාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිඤ්ච එවංජාතිකෙ අච්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යඤ්හි සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අච්චන්තමෙව තං සමයං කරුණාවිහාරෙන විහාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං ඉධ උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති. තෙනෙතං වුච්චති –

> ''තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භුම්මෙන කරණෙන ච;
> අඤ්ඤත්‍ර සමයො වුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා''ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – ''තස්මිං සමයෙ''ති වා ''තෙන සමයෙනා''ති වා ''එකං සමය''න්ති වා අභිලාපමත්තභෙදො එස, සබ්බත්ථ භුම්මමෙවත්ථොති. තස්මා ''එකං සමය''න්ති වුත්තෙපි ''එකස්මිං සමයෙ''ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුඤ්හි ලොකෙ ''භගවා''ති වදන්ති. අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා ''භගවා''ති වෙදිතබ්බො. පොරාණෙහිපි වුත්තං –

> ''භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
> ගරු ගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුච්චතී''ති.

අපිච –

> ''භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;
> භත්තවා වන්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො''ති. –

ඉමිස්සාපි ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. සො ච **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.142, 144) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ **එවං මෙ සුතන්ති** වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දස්සෙන්තො භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති. තෙන ''න ඉදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා''ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති. **එකං සමයං භගවාති** වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති. තෙන ''එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබලධරො වජිරසඞ්ඝාතසමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙන අඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බා''ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ චස්ස උස්සාහං ජනෙති. **එවන්ති** ච භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. **මෙ සුතන්ති** සාවකසම්පත්තිං. **එකං සමයන්ති** කාලසම්පත්තිං. **භගවාති** දෙසකසම්පත්තිං.

සාවත්ථියන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. සමීපත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. **විහරතීති** අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඞ්ගිපරිදීපනමෙතං. ඉධ පන ඨානගමනනිසජ්ජාසයනප්පභෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං, තෙන ඨිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා ''විහරතී''ති වුච්චති.

ජෙතවනෙති ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස වනෙ. තඤ්හි තෙන රොපිතං සංවඞ්ඪිතං පරිපාලිතං, සො චස්ස සාමී අහොසි, තස්මා ජෙතවනන්ති සඞ්ඛං ගතං, තස්මිං ජෙතවනෙ. **අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති** අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොටිපරිච්චාගෙන බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නිය්‍යාතිතත්තා අනාථපිණ්ඩිකස්සාති සඞ්ඛං ගතෙ ආරාමෙ . අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පපඤ්චසූදනියා මජ්ඣිමට්ඨකථාය සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.14 ආදයො) වුත්තො.

තත්ථ සියා – යදි තාව භගවා සාවත්ථියං විහරති, ‘‘ජෙතවනෙ’’ති න වත්තබ්බං. අථ තත්ථ විහරති, ‘‘සාවත්ථියා’’න්ති න වත්තබ්බං. න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති. න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. නනු අවොචුම්හ ‘‘සමීපත්ථෙ භුම්මවචන’’න්ති. තස්මා යථා ගඞ්ගායමුනාදීනං සමීපෙ ගොයූථානි චරන්තානි ‘‘ගඞ්ගාය චරන්ති, යමුනාය චරන්ති’’ති වුච්චන්ති, එවමිධාපි යදිදං සාවත්ථියා සමීපෙ ජෙතවනං, තත්ථ විහරන්තො වුච්චති ‘‘සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ’’ති. ගොචරගාමනිදස්සනත්ථං හිස්ස සාවත්ථිවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසනට්ඨානනිදස්සනත්ථං සෙසවචනං.

තත්ථ සාවත්ථිවචනෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො ගහට්ඨානුග්ගහකරණං දස්සෙති, ජෙතවනාදිකිත්තනෙන පබ්බජිතානුග්ගහකරණං. තථා පුරිමෙන පච්චයග්ගහණතො අත්තකිලමථානුයොගවිවජ්ජනං, පච්ඡිමෙන වත්ථුකාමප්පහානතො කාමසුඛල්ලිකානුයොගවිවජ්ජනූපායදස්සනං. පුරිමෙන ච ධම්මදෙසනාභියොගං, පච්ඡිමෙන විවෙකාධිමුත්තිං. පුරිමෙන කරුණාය උපගමනං, පච්ඡිමෙන පඤ්ඤාය අපගමනං. පුරිමෙන සත්තානං හිතසුඛනිප්ඵාදනාධිමුත්තිතං, පච්ඡිමෙන පරහිතසුඛකරණෙ නිරුපලෙපතං. පුරිමෙන ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගනිමිත්තඵාසුවිහාරං, පච්ඡිමෙන උත්තරිමනුස්සධම්මානුයොගනිමිත්තං. පුරිමෙන මනුස්සානං උපකාරබහුලතං, පච්ඡිමෙන දෙවතානං. පුරිමෙන ලොකෙ ජාතස්ස ලොකෙ සංවඩ්ඪභාවං, පච්ඡිමෙන ලොකෙන අනුපලිත්තතං. පුරිමෙන ‘‘එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකපුග්ගලො? තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.170) වචනතො යදත්ථං භගවා උප්පන්නො, තදත්ථපරිනිප්ඵාදනං, පච්ඡිමෙන යත්ථ උප්පන්නො, තදනුරූපවිහාරං. භගවා හි පඨමං ලුම්බිනිවනෙ, දුතියං බොධිමණ්ඩෙති ලොකියලොකුත්තරාය උප්පත්තියා වනෙයෙව උප්පන්නො. තෙනස්ස වනෙයෙව විහාරං දස්සෙතීති එවමාදිනා නයෙනෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා.

තත්‍රාති දෙසකාලපරිදීපනං. තඤ්හි යං සමයං විහරති, තත්‍ර සමයෙ. යස්මිඤ්ච ආරාමෙ විහරති, තත්‍ර ආරාමෙති දීපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙති. න හි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ වා කාලෙ වා ධම්මං භාසති. ‘‘අකාලො ඛො තාව, බාහියා’’තිආදි (උදා. 10) චෙත්ථ සාධකං. **ඛොති** පදපූරණමත්තෙ අවධාරණෙ ආදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. **භගවාති** ලොකගරුදීපනං. **භික්ඛූති** කථාසවනයුත්තපුග්ගලවචනං. අපි චෙත්ථ ‘‘භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාචරියං අජ්ඣුපගතොති භික්ඛූ’’තිආදිනා (පාරා. 45; විභ. 511) නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආමන්තෙසීති** ආලපි අභාසි සම්බොධෙසීති අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්‍ර පන ඤාපනෙපි හොති. යථාහ – ‘‘ආමන්තයාමි වො, භික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, භික්ඛවෙ’’ති. පක්කොසනෙපි. යථාහ – ‘‘එහි ත්වං, භික්ඛු, මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහී’’ති (අ. නි. 9.11; සං. නි. 2.32).

භික්ඛවොති ආමන්තනාකාරපරිදීපනං. තඤ්ච භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. භික්ඛනසීලතාගුණයුත්තොපි හි භික්ඛු, භික්ඛනධම්මතාගුණයුත්තොපි භික්ඛු, භික්ඛනෙ සාධුකාරිතාගුණයුත්තොපීති සද්දවිදූ මඤ්ඤන්ති. තෙන ච නෙසං භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධෙන වචනෙන හීනාධිකජනසෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති. **භික්ඛවොති** ඉමිනා කරුණාවිප්ඵාරසොම්මහදයනයනනිපාතපුබ්බඞ්ගමෙන වචනෙන තෙ අත්තනො මුඛාභිමුඛෙ කරොති. තෙනෙව ච කථෙතුකම්‍යතාදීපකෙන වචනෙන තෙසං සොතුකම්‍යතං ජනෙති. තෙනෙව ච සම්බොධනත්ථෙන සාධුකං සවනමනසිකාරෙපි තෙ නියොජෙති. සාධුකං සවනමනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති.

අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛූයෙව ආමන්තෙසීති චෙ? ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්නසදාසන්නිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි භගවතො ධම්මදෙසනා. පරිසාය ච ජෙට්ඨා භික්ඛූ පඨමුප්පන්නත්තා, සෙට්ඨා අනගාරියභාවං ආදිං කත්වා සත්ථුචරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ච. ආසන්නා තෙ තත්ථ නිසින්නෙසු සත්ථුසන්තිකත්තා. සදාසන්නිහිතා සත්ථුසන්තිකාවචරත්තාති. අපිච තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනං යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසබ්භාවතොතිපි තෙ එව ආමන්තෙසි.

කිමත්ථං පන භගවා ධම්මං දෙසෙන්තො පඨමං භික්ඛූ ආමන්තෙසි, න ධම්මමෙව දෙසෙසීති? සතිජනනත්ථං. භික්ඛූ හි අඤ්ඤං චින්තෙන්තාපි වික්ඛිත්තචිත්තාපි ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තාපි කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාපි නිසින්නා හොන්ති, තෙ අනාමන්තෙත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ ‘‘අයං දෙසනා කිංනිදානා කිංපච්චයා කතමාය අට්ඨුප්පත්තියා දෙසිතා’’ති සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තා දුග්ගහිතං වා ගණ්හෙය්‍යුං, න වා ගණ්හෙය්‍යුං. තෙන නෙසං සතිජනනත්ථං භගවා පඨමං ආමන්තෙත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති.

භදන්තෙති ගාරවවචනමෙතං, සත්ථු පටිවචනදානං වා. අපි චෙත්ථ ‘‘භික්ඛවො’’ති වදමානො භගවා තෙ භික්ඛූ ආලපති. ‘‘භදන්තෙ’’ති වදමානා තෙ භගවන්තං පච්චාලපන්ති. තථා ‘‘භික්ඛවො’’ති භගවා ආදිම්හි භාසති, ‘‘භදන්තෙ’’ති තෙ පච්චාභාසන්ති. ‘‘භික්ඛවො’’ති පටිවචනං දාපෙති, ‘‘භදන්තෙ’’ති පටිවචනං දෙන්ති. **තෙ භික්ඛූති** යෙ භගවා ආමන්තෙසි, තෙ. **භගවතො පච්චස්සොසුන්ති** භගවතො ආමන්තනං පටිඅස්සොසුං, අභිමුඛා හුත්වා සුණිංසු සම්පටිච්ඡිංසු පටිග්ගහෙසුන්ති අත්ථො. **භගවා එතදවොචාති** භගවා එතං ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං අවොච. එත්තාවතා ච යං ආයස්මතා ආනන්දෙන ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසපටිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං, තස්ස අත්ථවණ්ණනා සමත්තාති.

රූපාදිවණ්ණනා

ඉදානි **නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකරූපම්පි සමනුපස්සාමී**තිආදිනා නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො, සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වාව වුච්චමානා පාකටා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපවිචාරණා තාව වෙදිතබ්බා. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති. තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසි, සෙය්‍යථිදං – ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තං වත්ථසුත්තන්ති එවමාදීනි, තෙසං අත්තජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. යානි පන ''පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා, යංනූනාහං රාහුලං උත්තරි ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය''න්ති (සං. නි. 4.121; ම. නි. 3.416) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං මනං අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවඤ්ච ඔලොකෙත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි, සෙය්‍යථිදං – රාහුලොවාදසුත්තං ධම්මචක්කප්පවත්තනන්ති එවමාදීනි, තෙසං පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා තෙ තෙ දෙවමනුස්සා තථා තථා පඤ්හං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන භගවතා යානි කථිතානි දෙවතාසංයුත්තබොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි, තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. යානි පන උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි ධම්මදායාදසුත්තපුත්තමංසූපමාදීනි, තෙසං අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. එවමිමෙසු චතූසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. පරජ්ඣාසයවසෙන හෙතං නික්ඛිත්තං. කෙසං අජ්ඣාසයෙනාති? රූපගරුකානං පුරිසානං.

තත්ථ **නාහං, භික්ඛ**වෙතිආදීසු නකාරො පටිසෙධත්ථො. **අහ**න්ති අත්තානං නිද්දිසති. **භික්ඛ**වෙති භික්ඛූ ආලපති. **අඤ්ඤ**න්ති ඉදානි වත්තබ්බා ඉත්ථිරූපතො අඤ්ඤං. **එකරූපම්පී**ති එකම්පි රූපං. **සමනුපස්සාමී**ති ද්වෙ සමනුපස්සනා ඤාණසමනුපස්සනා ච දිට්ඨිසමනුපස්සනා ච. තත්ථ ''අනිච්චතො සමනුපස්සති, නො නිච්චතො''ති (පටි. ම. 3.35) අයං **ඤාණසමනුපස්සනා** නාම. ''රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී''තිආදිකා (පටි. ම. 1.130) පන **දිට්ඨිසමනුපස්සනා** නාම. තාසු ඉධ ඤාණසමනුපස්සනා අධිප්පෙතා. ඉමස්ස පන පදස්ස නකාරෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ඉදං හි වුත්තං හොති – අහං, භික්ඛවෙ, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තොපි අඤ්ඤං එකරූපම්පි න සමනුපස්සාමීති. **යං එවං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතී**ති යං රූපං රූපගරුකස්ස පුරිසස්ස චතුභූමකකුසලචිත්තං පරියාදියිත්වා ගණ්හිත්වා ඛෙපෙත්වා තිට්ඨති. ''සබ්බං හත්ථිකායං පරියාදියිත්වා''තිආදීසු (සං. නි. 1.126) හි ගහණං පරියාදානං නාම. ''අනිච්චසඤ්ඤා, භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලීකතා සබ්බං කාමරාගං පරියාදියතී''තිආදීසු (සං. නි. 3.102) ඛෙපනං. ඉධ උභයම්පි වට්ටති. තත්ථ ඉදං රූපං චතුභූමකකුසලචිත්තං ගණ්හන්තං න නීලුප්පලකලාපං පුරිසො විය හත්ථෙන ගණ්හාති, නාපි ඛෙපයමානං අග්ගි විය උද්ධනෙ උදකං සන්තාපෙත්වා ඛෙපෙති. උප්පත්තිඤ්චස්ස නිවාරයමානමෙව චතුභූමකම්පි කුසලචිත්තං ගණ්හාති චෙව ඛෙපෙති චාති වෙදිතබ්බං. තෙන වුත්තං – ''පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතී''ති.

යථයිදන්ති යථා ඉදං. **ඉත්ථිරූප**න්ති ඉත්ථියා රූපං. තත්ථ ''කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, රූපං වදෙථ? රුප්පතීති ඛො, භික්ඛවෙ, තස්මා රූපන්ති වුච්චති. කෙන රුප්පති? සීතෙනපි රුප්පති උණ්හෙනපි රුප්පතී''ති (සං. නි. 3.79) සුත්තානුසාරෙන රූපස්ස වචනත්ථො චෙව සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච වෙදිතබ්බං. අයං පන රූපසද්දො ඛන්ධභවනිමිත්තපච්චයසරීරවණ්ණසණ්ඨානාදීසු අනෙකෙසු අත්ථෙසු වත්තති. අයඤ්හි ''යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න''න්ති (විභ. 2; මහාව. 22) එත්ථ රූපක්ඛන්ධෙ වත්තති. ''රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙතී''ති (ධ. ස. 161; විභ. 624) එත්ථ රූපභවෙ. ''අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සතී''ති (ධ. ස. 204-232 ආදයො) එත්ථ කසිණනිමිත්තෙ. ''සරූපා, භික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා නො අරූපා''ති (අ. නි. 2.83) එත්ථ පච්චයෙ. ''ආකාසො පරිවාරිතො රූපන්තෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී''ති (ම. නි. 1.306) එත්ථ සරීරෙ. ''චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ''න්ති (ම. නි. 1.400; 3.421) එත්ථ වණ්ණෙ. ''රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො''ති (අ. නි. 4.65) එත්ථ සණ්ඨානෙ. ආදිසද්දෙන ''පියරූපං සාතරූපං, අරසරූපො''තිආදීනිපි සඞ්ගණ්හිතබ්බානි. ඉධ පනෙස ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානෙ රූපායතනසඞ්ඛාතෙ වණ්ණෙ වත්තති. අපිච යො කොචි ඉත්ථියා නිවත්ථනිවාසනස්ස වා අලඞ්කාරස්ස වා ගන්ධවණ්ණකාදීනං වා පිළන්ධනමාලාදීනං වාති කායප්පටිබද්ධො ච වණ්ණො පුරිසස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණං හුත්වා උපකප්පති, සබ්බමෙතං ඉත්ථිරූපන්තෙව වෙදිතබ්බං. **ඉත්ථිරූපං, භික්ඛවෙ, පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතී**ති ඉදං පුරිමස්සෙව දළ්හීකරණත්ථං වුත්තං. පුරිමං වා ''යථයිදං, භික්ඛවෙ, ඉත්ථිරූප''න්ති එවං ඔපම්මවසෙන වුත්තං, ඉදං පරියාදානානුභාවදස්සනවසෙන.

තත්‍රිදං ඉත්ථිරූපස්ස පරියාදානානුභාවෙ වත්ථු – මහාදාඨිකනාගරාජා කිර චෙතියගිරිම්හි අම්බත්ථලෙ මහාථූපං කාරාපෙත්වා ගිරිභණ්ඩපූජං නාම කත්වා කාලෙන කාලං ඔරොධගණපරිවුතො චෙතියගිරිං ගන්ත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දෙති. බහූනං සන්නිපාතට්ඨානෙ නාම න සබ්බෙසං සති සූපට්ඨිතා හොති, රඤ්ඤො ච දමිළදෙවී නාම මහෙසී පඨමවයෙ ඨිතා දස්සනීයා පාසාදිකා. අථෙකො චිත්තත්ථෙරො නාම වුඩ්ඪපබ්බජිතො අසංවරනියාමෙන ඔලොකෙන්තො තස්සා රූපාරම්මණෙ නිමිත්තං ගහෙත්වා උම්මාදප්පත්තො විය ඨිතනිසින්නට්ඨානෙසු ''හන්ද දමිළදෙවී, හන්ද දමිළදෙවී''ති වදන්තො විචරති. තතො පට්ඨාය චස්ස දහරසාමණෙරා උම්මත්තකචිත්තත්ථෙරොත්වෙව නාමං කත්වා වොහරිංසු. අථ සා දෙවී නචිරස්සෙව කාලමකාසි. භික්ඛුසඞ්ඝෙ සිවථිකදස්සනං ගන්ත්වා ආගතෙ දහරසාමණෙරා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා එවමාහංසු – ''භන්තෙ චිත්තත්ථෙර, යස්සත්ථාය ත්වං විලපසි, මයං තස්සා දෙවියා සිවථිකදස්සනං ගන්ත්වා ආගතා''ති. එවං වුත්තෙපි අස්සද්දහන්තො

‘‘යස්සා වා තස්සා වා තුම්හෙ සිවථිකදස්සනත්ථාය ගතා, මුඛං තුම්හාකං ධූමණ්ණ’’න්ති . උම්මත්තකවචනමෙව අවොච. එවං උම්මත්තකචිත්තත්ථෙරස්ස චිත්තං පරියාදාය අට්ඨාසි ඉදං ඉත්ථිරූපං.

අපරම්පි වත්ථු – සද්ධාතිස්සමහාරාජා කිර එකදිවසං ඔරොධගණපරිවුතො විහාරං ආගතො . එකො දහරො ලොහපාසාදද්වාරකොට්ඨකෙ ඨත්වා අසංවරෙ ඨිතො එකං ඉත්ථිං ඔලොකෙසි. සාපි ගමනං පච්ඡින්දිත්වා තං ඔලොකෙසි. උභොපි අබ්භන්තරෙ උට්ඨිතෙන රාගග්ගිනා ඩය්හිත්වා කාලමකංසු. එවං ඉත්ථිරූපං දහරස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති.

අපරම්පි වත්ථු – කල්‍යාණියමහාවිහාරතො කිරෙකො දහරො උද්දෙසත්ථාය කාළදීඝවාපිගාමද්වාරවිහාරං ගන්ත්වා නිට්ඨිතුද්දෙසකිච්චො අත්ථකාමානං වචනං අග්ගහෙත්වා ‘‘ගතට්ඨානෙ දහරසාමණෙරෙහි පුට්ඨෙන ගාමස්ස නිවිට්ඨාකාරො කථෙතබ්බො භවිස්සතී’’ති ගාමෙ පිණ්ඩාය චරන්තො විසභාගාරම්මණෙ නිමිත්තං ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං ගතො තාය නිවත්ථවත්ථං සඤ්ජානිත්වා ‘‘කහං, භන්තෙ, ඉදං ලද්ධ’’න්ති පුච්ඡන්තො තස්සා මතභාවං ඤත්වා ‘‘එවරූපා නාම ඉත්ථී මං නිස්සාය මතා’’ති චින්තෙන්තො අන්තොඋට්ඨිතෙන රාගග්ගිනා ඩය්හිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණි. එවම්පි ඉදං ඉත්ථිරූපං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතීති වෙදිතබ්බං.

2. දුතියාදීනි සද්දගරුකාදීනං ආසයවසෙන වුත්තානි. තෙසු **ඉත්ථිසද්දො**ති ඉත්ථියා චිත්තසමුට්ඨානො කථිතගීතවාදිතසද්දො. අපිච ඉත්ථියා නිවත්ථනිවාසනස්සාපි අලඞ්කතාලඞ්කාරස්සාපි ඉත්ථිපයොගනිප්ඵාදිතො වීණාසඞ්ඛපණවාදිසද්දොපි ඉත්ථිසද්දොත්වෙව වෙදිතබ්බො. සබ්බොපි හෙසො පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති.

තත්ථ සුවණ්ණකක්කටකසුවණ්ණමොරදහරභික්ඛුආදීනං වත්ථූනි වෙදිතබ්බානි. පබ්බතන්තරං කිර නිස්සාය මහන්තං හත්ථිනාගකුලං වසති. අවිදූරට්ඨානෙ චස්ස මහාපරිභොගසරො අත්ථි, තස්මිං කායූපපන්නො සුවණ්ණකක්කටකො අත්ථි. සො තං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ සණ්ඩාසෙන විය අළෙහි පාදෙ ගහෙත්වා අත්තනො වසං නෙත්වා මාරෙති. තස්ස ඔතාරාපෙක්ඛා හත්ථිනාගා එකං මහාහත්ථිං ජෙට්ඨකං කත්වා විචරන්ති. සො එකදිවසං තං හත්ථිනාගං ගණ්හි. ථාමසතිසම්පන්නො හත්ථිනාගො චින්තෙසි – ‘‘සචාහං භීතරවං රවිස්සාමි, සබ්බෙ යථාරුචියා අකීළිත්වා පලායිස්සන්තී’’ති නිච්චලොව අට්ඨාසි. අථ සබ්බෙසං උත්තිණ්ණභාවං ඤත්වා තෙන ගහිතභාවං අත්තනො භරියං ජානාපෙතුං විරවිත්වා එවමාහ –

‘‘සිඞ්ගීමිගො ආයතචක්ඛුනෙත්තො,
අට්ඨිත්තචො වාරිසයො අලොමො;
තෙනාභිභූතො කපණං රුදාමි,
මා හෙව මං පාණසමං ජහෙය්‍යා’’ති. (ජා. 1.3.49);

සා තං සුත්වා සාමිකස්ස ගහිතභාවං ඤත්වා තං තම්හා භයා මොචෙතුං හත්ථිනා ච කුළීරෙන ච සද්ධිං සල්ලපන්තී එවමාහ –

‘‘අය්‍ය න තං ජහිස්සාමි, කුඤ්ජරං සට්ඨිහායනං;
පථබ්‍යා චාතුරන්තාය, සුප්පියො හොසි මෙ තුවං.

‘‘යෙ කුළීරා සමුද්දස්මිං, ගඞ්ගාය යමුනාය ච;
තෙසං ත්වං වාරිජො සෙට්ඨො, මුඤ්ච රොදන්තියා පති’’න්ති. (ජා. 1.3.50-51);

කුළීරො සහ ඉත්ථිසද්දස්සවනෙන ගහණං සිථිලමකාසි. අථ හත්ථිනාගො ‘‘අයමෙවෙතස්ස ඔකාසො’’ති එකං පාදං ගහිතාකාරෙනෙව ඨපෙත්වා දුතියං උක්ඛිපිත්වා තං පිට්ඨිකපාලෙ අක්කමිත්වා චිචුණ්ණිකං කත්වා ථොකං ආකඩ්ඪිත්වා තීරෙ ඛිපි. අථ නං සබ්බහත්ථිනො සන්නිපතිත්වා ‘‘අම්හාකං වෙරී’’ති චිචුණ්ණයිංසු. එවං තාව ඉත්ථිසද්දො සුවණ්ණකක්කටකස්ස චිත්තං පරියාදියිත්වා තිට්ඨති.

සුවණ්ණමොරොපි හිමවන්තං අනුපවිසිත්වා මහන්තං පබ්බතගහනං නිස්සාය වසන්තො නිච්චකාලං සූරියස්ස උදයකාලෙ සූරියමණ්ඩලං උල්ලොකෙත්වා අත්තනො රක්ඛං කරොන්තො එවං වදති –

‘‘උදෙතයං චක්ඛුමා එකරාජා,
හරිස්සවණ්ණො පථවිප්පභාසො;
තං තං නමස්සාමි හරිස්සවණ්ණං පථවිප්පභාසං,
තයාජ්ජ ගුත්තා විහරෙමු දිවසං.

‘‘යෙ බ්‍රාහ්මණා වෙදගු සබ්බධම්මෙ,
තෙ මෙ නමො තෙ ච මං පාලයන්තු;
නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බොධියා,

නමො විමුත්තානං නමො විමුත්තියා;
ඉමං සො පරිත්තං කත්වා,
මොරො චරති එසනා''ති. (ජා. 1.2.17);

සො දිවසං ගොචරං ගහෙත්වා සායන්හසමයෙ වසනට්ඨානං පවිසන්තො අත්ථඞ්ගතං සූරියමණ්ඩලං ඔලොකෙත්වාපි ඉමං ගාථං වදති –

''අපෙතයං චක්ඛුමා එකරාජා,
හරිස්සවණ්ණො පඨවිප්පභාසො;
තං තං නමස්සාමි හරිස්සවණ්ණං පඨවිප්පභාසං,
තයාජ්ජ ගුත්තා විහරෙමු රත්තිං.

''යෙ බ්‍රාහ්මණා වෙදගු සබ්බධම්මෙ,
තෙ මෙ නමො තෙ ච මං පාලයන්තු;
නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බොධියා,
නමො විමුත්තානං නමො විමුත්තියා;
ඉමං සො පරිත්තං කත්වා,
මොරො වාසමකප්පයී''ති. (ජා. 1.2.18);

ඉමිනා නියාමෙන සත්ත වස්සසතානි වීතිනාමෙත්වා එකදිවසං පරිත්තකම්මතො පුරෙතරමෙව මොරකුක්කුටිකාය සද්දං සුත්වා පරිත්තකම්මං අසරිත්වා රඤ්ඤා පෙසිතස්ස ලුද්දකස්ස වසං උපගතො. එවං ඉත්ථිසද්දො සුවණ්ණමොරස්ස චිත්තං පරියාදියිත්වා තිට්ඨතීති. ඡාතපබ්බතවාසී දහරො පන සුධාමුණ්ඩකවාසී දහරො ච ඉත්ථිසද්දං සුත්වා අනයබ්‍යසනං පත්තාති.

3. තතියෙ **ඉත්ථිගන්ධො**ති ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානිකං ගන්ධායතනං. ස්වායං ඉත්ථියා සරීරගන්ධො දුග්ගන්ධො හොති, කායාරුළ්හො පන ආගන්තුකඅනුලෙපනාදිගන්ධො ඉධ අධිප්පෙතො. එකච්චා හි ඉත්ථී අස්සගන්ධිනී හොති, එකච්චා මෙණ්ඩකගන්ධිනී, එකච්චා සෙදගන්ධිනී, එකච්චා සොණිතගන්ධිනී . එකච්චො අන්ධබාලො එවරූපායපි ඉත්ථියා රජ්ජතෙව. චක්කවත්තිනො පන ඉත්ථිරතනස්ස කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො ච උප්පලගන්ධො. අයං න සබ්බාසං හොති, ආගන්තුකඅනුලෙපනාදිගන්ධොව ඉධ අධිප්පෙතො. තිරච්ඡානගතා පන හත්ථිඅස්සගොණාදයො තිරච්ඡානගතානං සජාතිඉත්ථීනං උතුගන්ධෙන යොජනද්වියොජනතියොජනචතුයොජනම්පි ගච්ඡන්ති. ඉත්ථිකායෙ ගන්ධො වා හොතු ඉත්ථියා නිවත්ථනිවාසනඅනුලිත්තාලෙපනපිළන්ධමාලාදිගන්ධො වා, සබ්බොපි ඉත්ථිගන්ධොත්වෙව වෙදිතබ්බො.

4. චතුත්ථෙ **ඉත්ථිරසො**ති ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානිකං රසායතනං. තිපිටකචූළනාගචූළාභයත්ථෙරා පන ''ස්වායං ඉත්ථියා කිංකාරපටිස්සාවිතාදිවසෙන සවනරසො චෙව පරිභොගරසො ච, අයං ඉත්ථිරසො''ති වදන්ති. කිං තෙන? යො පනායං ඉත්ථියා ඔට්ඨමංසසම්මක්ඛනඛෙළාදිරසොපි , සාමිකස්ස දින්නයාගුභත්තාදීනං රසොපි, සබ්බො සො ඉත්ථිරසොත්වෙව වෙදිතබ්බො. අනෙකෙ හි සත්තා අත්තනො මාතුගාමෙන යංකිඤ්චි සහත්ථා දින්නමෙව මධුරන්ති ගහෙත්වා අනයබ්‍යසනං පත්තාති.

5. පඤ්චමෙ **ඉත්ථිඵොට්ඨබ්බො**ති ඉත්ථියා කායසම්ඵස්සො, ඉත්ථිසරීරාරුළ්හානං වත්ථාලඞ්කාරමාලාදීනම්පි ඵස්සො ඉත්ථිඵොට්ඨබ්බොත්වෙව වෙදිතබ්බො. සබ්බොපෙස පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදියති මහාචෙතියඞ්ගණෙ ගණසජ්ඣායං ගණ්හන්තස්ස දහරභික්ඛුනො විසභාගාරම්මණඵස්සො වියාති.

ඉති සත්ථා සත්තානං ආසයානුසයවසෙන රූපාදීසු එකෙකං ගහෙත්වා අඤ්ඤං ඊදිසං න පස්සාමීති ආහ. යථා හි රූපගරුකස්ස පුරිසස්ස ඉත්ථිරූපං චිත්තුප්පාදං ගමෙති පලිබුන්ධති බජ්ඣාපෙති බද්ධාපෙති මොහෙති සංමොහෙති, න තථා සෙසා සද්දාදයො. යථා ච සද්දාදිගරුකානං සද්දාදයො, න තථා රූපාදීනි ආරම්මණානි. එකච්චස්ස ච රූපාදීසු එකමෙවාරම්මණං චිත්තං පරියාදියති, එකච්චස්ස ද්වෙපි තීණිපි චත්තාරිපි පඤ්චපි. ඉති ඉමෙ පඤ්ච සුත්තන්තා පඤ්චගරුකවසෙන කථිතා, න පඤ්චගරුකජාතකවසෙන. **පඤ්චගරුකජාතකං** පන සක්ඛිභාවත්ථාය ආහරිත්වා කථෙතබ්බං. තත්‍ර හි අමනුස්සෙහි කන්තාරමජ්ඣෙ කතාය ආපණාදිවිචාරණාය මහාපුරිසස්ස පඤ්චසු සහායෙසු රූපගරුකො රූපාරම්මණෙ බජ්ඣිත්වා අනයබ්‍යසනං පත්තො, සද්දාදිගරුකා සද්දාරම්මණාදීසු. ඉති තං සක්ඛිභාවත්ථාය ආහරිත්වා කථෙතබ්බං. ඉමෙ පන පඤ්ච සුත්තන්තා පඤ්චගරුකවසෙනෙව කථිතා.

6. යස්මා ච න කෙවලං පුරිසායෙව පඤ්චගරුකා හොන්ති, ඉත්ථියොපි හොන්තියෙව, තස්මා තාසම්පි වසෙන පුන පඤ්ච සුත්තන්තෙ කථෙසි. තෙසම්පි අත්ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. වත්ථූසුපි පඨමසුත්තෙ ලොහපාසාදද්වාරෙ යීතං දහරං ඔලොකෙත්වා මතාය රාජොරොධාය වත්ථු වෙදිතබ්බං. තං හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව.

7. දුතියසුත්තෙ බාරාණසියං රූපූපජීවිනො මාතුගාමස්ස වත්ථු වෙදිතබ්බං. ගුත්තිලවීණාවාදකො කිරෙකිස්සා ඉත්ථියා සහස්සං පහිණි, සා තං උප්පණ්ඩෙත්වා ගණ්හිතුං න ඉච්ඡි. සො ‘‘කරිස්සාමෙත්ථ කත්තබ්බ’’න්ති සායන්හකාලසමනන්තරෙ අලඞ්කතපටියත්තො තස්සා ගෙහස්ස අභිමුඛට්ඨානෙ අඤ්ඤස්මිං ගෙහද්වාරෙ නිසින්නො වීණාය තන්තියො සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තන්තිස්සරෙන ගීතස්සරං අනතික්කමන්තො ගායි. සා ඉත්ථී තස්ස ගීතසද්දං සුත්වා ද්වාරන්ති සඤ්ඤාය ‘‘විවටවාතපානෙන තස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති ආකාසෙයෙව ජීවිතක්ඛයං පත්තා.

8. තතියසුත්තෙ චක්කවත්තිරඤ්ඤො කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො ච උප්පලගන්ධොති ඉදං ආහරිතබ්බං. ඉදං චෙත්ථ වත්ථු වෙදිතබ්බං. සාවත්ථියං කිරෙකිස්සා කුටුම්බිකධීතාය සාමිකො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා, ‘‘න සක්කා මයා අයං ධම්මො ගිහිභූතෙන පූරෙතු’’න්ති අඤ්ඤතරස්ස පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. අථස්ස භරියං ‘‘අස්සාමිකා අය’’න්ති ඤත්වා රාජා පසෙනදිකොසලො අන්තෙපුරං ආහරාපෙත්වා එකදිවසං එකං නීලුප්පලකලාපං ආදාය අන්තෙපුරං පවිට්ඨො එකෙකිස්සා එකෙකං නීලුප්පලං දාපෙසි. පුප්ඵෙසු භාජියමානෙසු තස්සා ඉත්ථියා ද්වෙ හත්ථං පත්තානි. සා පහට්ඨාකාරං දස්සෙත්වා උපසිඞ්ඝිත්වා පරොදි. රාජා තස්සා උභයාකාරං දිස්වා තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි. සා අත්තනො පහට්ඨකාරණඤ්ච රොදනකාරණඤ්ච කථෙසි. යාවතතියං කථිතෙපි රාජා අස්සද්දහන්තො පුනදිවසෙ සකලරාජනිවෙසනෙ සබ්බමාලාවිලෙපනාදිසුගන්ධගන්ධං හරාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ තං ඉත්ථිං ‘‘කතරො තෙ ථෙරො’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘අය’’න්ති වුත්තෙ ඤත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝො ගච්ඡතු, අම්හාකං අසුකත්ථෙරො අනුමොදනං කරිස්සතී’’ති ආහ. සත්ථා තං භික්ඛුං ඨපෙත්වා විහාරං ගතො. ථෙරෙ අනුමොදනං වත්තුං ආරද්ධමත්තෙ සකලං රාජනිවෙසනං ගන්ධපූරං විය ජාතං. රාජා ‘‘සච්චමෙවෙසා ආහා’’ති පසීදිත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං තං කාරණං පුච්ඡි. සත්ථා ‘‘අයං අතීතෙ ධම්මකථං සුණන්තො ‘සාධු සාධූ’ති සාධුකාරං පවත්තෙන්තො සක්කච්චං අස්සොසි, තම්මූලකො තෙන මහාරාජ අයමානිසංසො ලද්ධො’’ති ආචික්ඛි.

‘‘සද්ධම්මදෙසනාකාලෙ, සාධු සාධූති භාසතො;
මුඛතො ජායතෙ ගන්ධො, උප්පලංව යථොදකෙ’’ති.

සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. ඉමස්මිං වග්ගෙ වට්ටමෙව කථිතං.

රූපාදිවග්ගවණ්ණනා.

2. නීවරණප්පහානවග්ගවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ **එකධම්මම්පීති** එත්ථ ‘‘තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති’’තිආදීසු (ධ. ස. 121) විය නිස්සත්තට්ඨෙන ධම්මො වෙදිතබ්බො. තස්මා එකධම්මම්පීති නිස්සත්තං එකසභාවම්පීති අයමෙත්ථ අත්ථො. **අනුප්පන්නොවාති** එත්ථ පන ‘‘භූතානං වා සත්තානං ඨිතියා සම්භවෙසීනං වා අනුග්ගහාය (ම. නි. 1.402; සං. නි. 2.11) යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා’’ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) එවමාදීසු විය සමුච්චයත්ථො වාසද්දො දට්ඨබ්බො, න විකප්පත්ථො. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යෙන ධම්මෙන අනුප්පන්නො ච කාමච්ඡන්දො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ච කාමච්ඡන්දො භියොභාවාය වෙපුල්ලාය සංවත්තති, තමහං යථා සුභනිමිත්තං, එවං අඤ්ඤං න පස්සාමීති. තත්ථ **අනුප්පන්නොති** අජාතො අසඤ්ජාතො අපාතුභූතො අසමුදාගතො. **කාමච්ඡන්දොති** ‘‘යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා’’තිආදිනා (ධ. ස. 1156) නයෙන විත්ථාරිතං කාමච්ඡන්දනීවරණං. **උප්පජ්ජතීති** නිබ්බත්තති පාතුභවති. සො පනෙස අසමුදාචාරවසෙන වා අනනුභූතාරම්මණවසෙන වා අනුප්පන්නො උප්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤථා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නො නාම නත්ථි.

තත්ථ එකච්චස්ස වත්තවසෙන කිලෙසො න සමුදාචරති, එකච්චස්ස ගන්ථධුතඞ්ගසමාධි- විපස්සනානවකම්මාදීනං අඤ්ඤතරවසෙන. කථං? එකච්චො හි වත්තසම්පන්නො හොති, තස්ස ද්වෙඅසීති ඛුද්දකවත්තානි චුද්දස මහාවත්තානි චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණපානීයමාළකඋපොසථාගාරආගන්තුකගමිකවත්තානි ච කරොන්තස්සෙව කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස වත්තං විස්සජ්ජෙත්වා භින්නවත්තස්ස චරතො අයොනිසොමනසිකාරඤ්චෙව සතිවොස්සග්ගඤ්ච ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො ගන්ථයුත්තො හොති, එකම්පි නිකායං ගණ්හාති ද්වෙපි තයොපි චත්තාරොපි පඤ්චපි. තස්ස තෙපිටකං බුද්ධවචනං අත්ථවසෙන පාළිවසෙන අනුසන්ධිවසෙන පුබ්බාපරවසෙන ගණ්හන්තස්ස සජ්ඣායන්තස්ස වාචෙන්තස්ස දෙසෙන්තස්ස පකාසෙන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස ගන්ථකම්මං පහාය කුසීතස්ස චරතො අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො පන ධුතඞ්ගධරො හොති, තෙරස ධුතඞ්ගගුණෙ සමාදාය වත්තති. තස්ස පන ධුතඞ්ගගුණෙ පරිහරන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස ධුතඞ්ගානි විස්සජ්ජෙත්වා බාහුල්ලාය ආවත්තස්ස චරතො අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො අට්ඨසු සමාපත්තීසු චිණ්ණවසී හොති, තස්ස පඨමජ්ඣානාදීසු ආවජ්ජනවසිආදීනං වසෙන විහරන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස පරිහීනජ්ඣානස්ස වා විස්සට්ඨජ්ඣානස්ස වා භස්සාදීසු අනුයුත්තස්ස විහරතො අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො පන විපස්සකො හොති, සත්තසු වා අනුපස්සනාසු අට්ඨාරසසු වා මහාවිපස්සනාසු කම්මං කරොන්තො විහරති. තස්සෙවං විහරතො කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස විපස්සනාකම්මං පහාය කායදළ්හීබහුලස්ස විහරතො අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො නවකම්මිකො හොති, උපොසථාගාරභොජනසාලාදීනි කාරෙති. තස්ස තෙසං උපකරණානි චින්තෙන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස නවකම්මෙ නිට්ඨිතෙ වා විස්සට්ඨෙ වා අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො පන බ්‍රහ්මලොකා ආගතො සුද්ධසත්තො හොති, තස්ස අනාසෙවනතාය කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස ලද්ධාසෙවනස්ස අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම. එවං තාව අසමුදාචාරවසෙන අනුප්පන්නස්ස උප්පන්නතා වෙදිතබ්බා.

කථං අනනුභූතාරම්මණවසෙන? ඉධෙකච්චො අනනුභූතපුබ්බං මනාපියං රූපාදිආරම්මණං ලභති, තස්ස තත්ථ අයොනිසොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම රාගො උප්පජ්ජති. එවං අනනුභූතාරම්මණවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

උප්පන්නොති ජාතො සඤ්ජාතො නිබ්බත්තො අභිනිබ්බත්තො පාතුභූතො. **භියොභාවායාති** පුනප්පුනභාවාය. **වෙපුල්ලායාති** විපුලභාවාය රාසිභාවාය. තත්ථ සකිං උප්පන්නො කාමච්ඡන්දො න නිරුජ්ඣිස්සති, සකිං නිරුද්ධො වා

ස්වෙව පුන උප්පජ්ජිස්සතීති අට්ඨානමෙතං. එකස්මිං පන නිරුද්ධෙ තස්මිං වා ආරම්මණෙ අඤ්ඤස්මිං වා ආරම්මණෙ අපරාපරං උප්පජ්ජමානො භියොභාවාය වෙපුල්ලාය සංවත්තති නාම.

සුභනිමිත්තන්ති රාගට්ඨානියං ආරම්මණං. ''සනිමිත්තා, භික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා, නො අනිමිත්තා''ති එත්ථ නිමිත්තන්ති පච්චයස්ස නාමං. ''අධිචිත්තමනුයුත්තෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා පඤ්ච නිමිත්තානි කාලෙන කාලං මනසිකාතබ්බානී''ති (ම. නි. 1.216) එත්ථ කාරණස්ස. ''සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙතී''ති (අ. නි. 9.35) එත්ථ සමාධිස්ස. ''යං නිමිත්තං ආගම්ම යං නිමිත්තං මනසිකරොතො අනන්තරා ආසවානං ඛයො හොතී''ති (අ. නි. 6.27) එත්ථ විපස්සනාය. ඉධ පන රාගට්ඨානියො ඉට්ඨාරම්මණධම්මො ''සුභනිමිත්ත''න්ති අධිප්පෙතො. **අයොනිසොමනසිකරොතො**ති. ''තත්ථ කතමො අයොනිසොමනසිකාරො? අනිච්චෙ නිච්චන්ති, දුක්ඛෙ සුඛන්ති, අනත්තනි අත්තාති, අසුභෙ සුභන්ති, අයොනිසොමනසිකාරො උප්පථමනසිකාරො, සච්චවිප්පටිකූලෙන වා චිත්තස්ස ආවජ්ජනා අන්වාවජ්ජනා ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො. අයං වුච්චති අයොනිසොමනසිකාරො''ති (විභ. 936) ඉමස්ස මනසිකාරස්ස වසෙන අනුපායෙන මනසිකරොන්තස්සාති.

12. දුතියෙ **බ්‍යාපාදො**ති භත්තබ්‍යාපත්ති විය චිත්තස්ස බ්‍යාපජ්ජනං පකතිවිජහනභාවො. ''තත්ථ කතමං බ්‍යාපාදනීවරණං? අනත්ථං මෙ අචරීති ආඝාතො ජායතී''ති (ධ. ස. 1160) එවං විත්ථාරිතස්ස බ්‍යාපාදනීවරණස්සෙතං අධිවචනං. **පටිඝනිමිත්තන්**ති අනිට්ඨං නිමිත්තං. පටිඝස්සපි පටිඝාරම්මණස්සපි එතං අධිවචනං. වුත්තම්පි චෙතං අට්ඨකථායං – ''පටිඝම්පි පටිඝනිමිත්තං, පටිඝාරම්මණොපි ධම්මො පටිඝනිමිත්ත''න්ති. සෙසමෙත්ථ කාමච්ඡන්දෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසුපි. තත්ථ තත්ථ හි විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාමාති.

13. තතියෙ **ථිනමිද්ධන්**ති ථිනඤ්චෙව මිද්ධඤ්ච. තෙසු චිත්තස්ස අකම්මඤ්ඤතා **ථිනං,** ආලසියභාවස්සෙතං අධිවචනං. තිණ්ණං ඛන්ධානං අකම්මඤ්ඤතා **මිද්ධං,** කපිමිද්ධස්ස පචලායිකභාවස්සෙතං අධිවචනං. උභින්නම්පි ''තත්ථ කතමං ථිනං? යා චිත්තස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා. තත්ථ කතමං මිද්ධං? යා කායස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔනාහො පරියොනාහො''තිආදිනා (ධ. ස. 1162-1163) නයෙන විත්ථාරො වෙදිතබ්බො. **අරතී**තිආදීනි විභඞ්ගෙ විභත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''තත්ථ කතමා **අරති**? පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති අරතිතා අනභිරති අනභිරමනා උක්කණ්ඨිතා පරිතස්සිතා, අයං වුච්චති අරති. තත්ථ කතමා **තන්දී**? යා තන්දී තන්දියනා තන්දිමනතා ආලස්සං ආලස්සායනා ආලස්සායිතත්තං, අයං වුච්චති තන්දී. තත්ථ කතමා **විජම්භිතා**? යා කායස්ස ජම්භනා විජම්භනා ආනමනා විනමනා සන්නමනා පණමනා බ්‍යාධියකං, අයං වුච්චති විජම්භිතා. තත්ථ කතමො **භත්තසම්මදො**? යා භුත්තාවිස්ස භත්තමුච්ඡා භත්තකිලමථො භත්තපරිළාහො කායදුට්ඨුල්ලං, අයං වුච්චති භත්තසම්මදො. තත්ථ කතමං **චෙතසො ච ලීනත්තං**? යා චිත්තස්ස අකල්‍යතා අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා ලීනං ලීයනා ලීයිතත්තං ථිනං ථියනා ථියිතත්තං චිත්තස්ස, ඉදං වුච්චති චෙතසො ච ලීනත්ත''න්ති (විභ. 856, 857, 859, 860).

එත්ථ ච පුරිමා චත්තාරො ධම්මා ථිනමිද්ධනීවරණස්ස සහජාතවසෙනාපි උපනිස්සයවසෙනාපි පච්චයා හොන්ති, චෙතසො ච ලීනත්තං අත්තනොව අත්තනා සහජාතං න හොති, උපනිස්සයකොටියා පන හොතීති.

14. චතුත්ථෙ **උද්ධච්චකුක්කුච්චන්**ති උද්ධච්චඤ්චෙව කුක්කුච්චඤ්ච. තත්ථ **උද්ධච්චං නාම** චිත්තස්ස උද්ධතාකාරො. **කුක්කුච්චං නාම** අකතකල්‍යාණස්ස කතපාපස්ස තප්පච්චයා විප්පටිසාරො. **චෙතසො අවූපසමො**ති උද්ධච්චකුක්කුච්චස්සෙවෙතං නාමං. **අවූපසන්තචිත්තස්සා**ති ඣානෙන වා විපස්සනාය වා අවූපසමිතචිත්තස්ස. අයං පන අවූපසමො උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස උපනිස්සයකොටියා පච්චයො හොතීති.

15. පඤ්චමෙ **විචිකිච්ඡා**ති ''සත්ථරි කඞ්ඛතී''තිආදිනා (ධ. ස. 1167) නයෙන විත්ථාරිතං විචිකිච්ඡානීවරණං. අයොනිසොමනසිකාරො වුත්තලක්ඛණොයෙවාති.

16. ඡට්ඨෙ **අනුප්පන්නො වා කාමච්ඡන්දො නුප්පජ්ජතී**ති අසමුදාචාරවසෙන වා අනනුභූතාරම්මණවසෙන වාති ද්වීහෙව කාරණෙහි අනුප්පන්නො න උප්පජ්ජති, තථා වික්ඛම්භිතොව හොති, පුන හෙතුං වා පච්චයං වා න ලභති. ඉධාපි චත්තාදීනංයෙව වසෙන අසමුදාචාරො වෙදිතබ්බො. එකච්චස්ස හි වුත්තනයෙනෙව වත්තෙ යුත්තස්ස වත්තං කරොන්තස්සෙව කිලෙසො ඔකාසං න ලභති, වත්තවසෙන වික්ඛම්භිතො හොති. සො තං තථාවික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති මිලක්ඛතිස්සත්ථෙරො විය.

සො කිරායස්මා රොහණජනපදෙ ගාමෙණ්ඩවාලමහාවිහාරස්ස භික්ඛාචාරෙ නෙසාදකුලෙ නිබ්බත්තො. වයං ආගම්ම කතඝරාවාසො ''පුත්තදාරං පොසෙස්සාමී''ති අදූහලසතං සණ්ඨපෙත්වා පාසසතං යොජෙත්වා සූලසතං රොපෙත්වා බහුං පාපං ආයූහන්තො එකදිවසං ගෙහතො අග්ගිඤ්ච ලොණඤ්ච ගහෙත්වා අරඤ්ඤං ගතො. පාසෙ බද්ධමිගං වධිත්වා අඞ්ගාරපක්කමංසං ඛාදිත්වා පිපාසිතො හුත්වා ගාමෙණ්ඩවාලමහාවිහාරං පවිට්ඨො පානීයමාළකෙ දසමත්තෙසු පානීයඝටෙසු පිපාසාවිනොදනමත්තම්පි පානීයං අලභන්තො, ''කිං නාමෙතං එත්තකානං භික්ඛූනං

වසනට්ඨානෙ පිපාසාය ආගතානං පිපාසාවිනොදනමත්තං පානීයං නත්ථී''ති උජ්ඣායිතුං ආරද්ධො. චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරො තස්ස කථං සුත්වා තස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තො පානීයමාළකෙ දසමත්තෙ පානීයඝටෙ පූරෙ දිස්වා ''ජීවමානපෙතකසත්තො අයං භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා, ''උපාසක, සචෙ පිපාසිතොසි, පිව පානීය''න්ති වත්වා කුටං උක්ඛිපිත්වා තස්ස හත්ථෙසු ආසිඤ්චි. තස්ස කම්මං පටිච්ච පීතපීතං පානීයං තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තමිව නස්සති, සකලෙපි ඝටෙ පිවතො පිපාසා න පච්ඡිජ්ජි. අථ නං ථෙරො ආහ – ''යාව දාරුණඤ්ච තෙ, උපාසක, කම්මං කතං, ඉදානෙව පෙතො ජාතො, විපාකො කීදිසො භවිස්සතී''ති?

සො තස්ස කථං සුත්වා ලද්ධසංවෙගො ථෙරං වන්දිත්වා තානි අදූහලාදීනි විසඞ්ඛරිත්වා වෙගෙන ඝරං ගන්ත්වා පුත්තදාරං ඔලොකෙත්වා සත්ථානි භින්දිත්වා දීපකමිගපක්ඛිනො අරඤ්ඤෙ විස්සජ්ජෙත්වා ථෙරං පච්චුපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. දුක්කරා, ආවුසො, පබ්බජ්ජා, කථං ත්වං පබ්බජිස්සසීති? භන්තෙ, එවරූපං පච්චක්ඛකාරණං දිස්වා කථං න පබ්බජිස්සාමීති? ථෙරො තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. සො වත්තාරභිතො හුත්වා බුද්ධවචනං උග්ගණ්හන්තො එකදිවසං දෙවදූතසුත්තෙ ''තමෙනං, භික්ඛවෙ, නිරයපාලා පුන මහානිරයෙ පක්ඛිපන්තී''ති (ම. නි. 3.270; අ. නි. 3.36) ඉමං ඨානං සුත්වා ''එත්තකං දුක්ඛරාසිං අනුභවිතසත්තං පුන මහානිරයෙ පක්ඛිපන්ති, අහො භාරියො, භන්තෙ, මහානිරයො''ති ආහ. ආමාවුසො, භාරියොති. සක්කා, භන්තෙ, පස්සිතුන්ති? ''න සක්කා පස්සිතුං, දිට්ඨසදිසං කාතුං එකං කාරණං දස්සෙස්සාමී''ති සාමණෙරෙ සමාදපෙත්වා පාසාණපිට්ඨියෙ අල්ලදාරුරාසිං කාරෙසීති. සො තථා කාරෙසි. ථෙරො යථානිසින්නොව ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා මහානිරයතො ඛජ්ජොපනකමත්තං අග්ගිපපටිකං නීහරිත්වා පස්සන්තස්සෙව තස්ස ථෙරස්ස දාරුරාසිම්හි පක්ඛිපි. තස්ස තත්ථ නිපාතො ච දාරුරාසිනො ඣායිත්වා ඡාරිකභාවූපගමනඤ්ච අපච්ඡා අපුරිමං අහොසි.

සො තං දිස්වා, ''භන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති ධුරානි නාමා''ති පුච්ඡි. ආවුසො, විපස්සනාධුරං, ගන්ථධුරන්ති. ''භන්තෙ, ගන්ථො නාම පටිබලස්ස භාරො, මය්හං පන දුක්ඛූපනිසා සද්ධා, විපස්සනාධුරං පූරෙස්සාමි කම්මට්ඨානං මෙ දෙථා''ති වන්දිත්වා නිසීදි. ථෙරො ''වත්තසම්පන්නො භික්ඛූ''ති වත්තසීසෙ ඨත්වා තස්ස කම්මට්ඨානං කථෙසි. සො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනාය ච කම්මං කරොති, වත්තඤ්ච පූරෙති. එකදිවසං චිත්තලපබ්බතමහාවිහාරෙ වත්තං කරොති, එකදිවසං ගාමෙණ්ඩවාලමහාවිහාරෙ, එකදිවසං ගොචරගාමමහාවිහාරෙ. ථිනමිද්ධෙ ඔක්කන්තමත්තෙ වත්තපරිහානිභයෙන පලාලවරණකං තෙමෙත්වා සීසෙ ඨපෙත්වා පාදෙ උදකෙ ඔතාරෙත්වා නිසීදති. සො එකදිවසං චිත්තලපබ්බතමහාවිහාරෙ ද්වෙ යාමෙ වත්තං කත්වා බලවපච්චූසකාලෙ නිද්දාය ඔක්කමිතුං ආරද්ධාය අල්ලපලාලං සීසෙ ඨපෙත්වා නිසින්නො පාචීනපබ්බතපස්සෙ සාමණෙරස්ස අරුණවතියසුත්තන්තං සජ්ඣායන්තස්ස –

''ආරම්භථ නික්කමථ, යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ;
ධුනාථ මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංව කුඤ්ජරො.

''යො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ, අප්පමත්තො විහස්සති;
පහාය ජාතිසංසාරං, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී''ති. (සං. නි. 1.185) –

ඉදං ඨානං සුත්වා ''මාදිසස්ස ආරද්ධවීරියස්ස භික්ඛුනො සම්මාසම්බුද්ධෙන ඉදං කථිතං භවිස්සතී''ති පීතිං උප්පාදෙත්වා ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය අපරාපරං වායමන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. පරිනිබ්බානකාලෙ ච තදෙව කාරණං දස්සෙන්තො එවමාහ –

''අල්ලං පලාලපුඤ්ජාහං, සීසෙනාදාය චඞ්කමිං;
පත්තොස්මි තතියං ඨානං, එත්ථ මෙ නත්ථි සංසයො''ති.

එවරූපස්ස වත්තවසෙන වික්ඛම්භිතකිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චස්ස වුත්තනයෙනෙව ගන්ථෙ යුත්තස්ස ගන්ථං උග්ගණ්හන්තස්ස සජ්ඣායන්තස්ස වාචෙන්තස්ස දෙසෙන්තස්ස පකාසෙන්තස්ස ච කිලෙසො ඔකාසං න ලභති, ගන්ථවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති **මලියදෙවත්ථෙරො** විය. සො කිරායස්මා තිවස්සභික්ඛුකාලෙ කල්ලගාමකෙ මණ්ඩලාරාමමහාවිහාරෙ උද්දෙසඤ්ච ගණ්හාති, විපස්සනාය ච කම්මං කරොති. තස්සෙකදිවසං කල්ලගාමෙ භික්ඛාය චරතො එකා උපාසිකා යාගුඋළුඞ්කං දත්වා පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙත්වා ථෙරං අන්තොනිවෙසනෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතභොජනං භොජෙත්වා ''කතරගාමවාසිකොසි තාතා''ති පුච්ඡි. මණ්ඩලාරාමමහාවිහාරෙ ගන්ථකම්මං කරොමි, උපාසිකෙති. තෙන හි තාත යාව ගන්ථකම්මං කරොසි, ඉධෙව නිබද්ධං භික්ඛං ගණ්හාසීති. සො තං අධිවාසෙත්වා තත්ථ නිබද්ධං භික්ඛං ගණ්හාති, භත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කරොන්තො ''සුඛං හොතු, දුක්ඛා මුච්චතූ''ති පදද්වයමෙව කථෙත්වා ගච්ඡති. අන්තොවස්සෙ තෙමාසං තස්සායෙව සඞ්ගහං කරොන්තො පිණ්ඩාපචිතිං කත්වා මහාපවාරණාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. නෙවාසිකමහාථෙරො ආහ – ''ආවුසො මහාදෙව, අජ්ජ විහාරෙ මහාජනො සන්නිපතිස්සති, තස්ස ධම්මදානං දදෙය්‍යාසී''ති. ථෙරො අධිවාසෙසි.

දහරසාමණෙරා උපාසිකාය සඤ්ඤං අදංසු – ‘‘අජ්ජ තෙ පුත්තො ධම්මං කථෙස්සති, විහාරං ගන්ත්වා සුණෙය්‍යාසී’’ති. තාතා, න සබ්බෙව ධම්මකථං ජානන්ති, මම පුත්තො එත්තකං කාලං මය්හං කථෙන්තො ‘‘සුඛං හොතු, දුක්ඛා මුච්චතූ’’ති පදද්වයමෙව කථෙසි, මා කෙළිං කරොථාති. මා, ත්වං උපාසිකෙ, ජානනං වා අජානනං වා උපට්ඨහස්සු, විහාරං ගන්ත්වා ධම්මමෙව සුණාහීති. උපාසිකා ගන්ධමාලාදීනි ගහෙත්වා ගන්ත්වා පූජෙත්වා පරිසන්තෙ ධම්මං සුණමානා නිසීදි. දිවාධම්මකථිකො ච සරභාණකො ච අත්තනො පමාණං ඤත්වා උට්ඨහිංසු. තතො මලියදෙවත්ථෙරො ධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බිං කථං වත්වා – ‘‘මයා මහාඋපාසිකාය තයො මාසෙ ද්වීහෙව පදෙහි අනුමොදනා කතා, අජ්ජ සබ්බරත්තිං තීහි පිටකෙහි සම්මසිත්වා තස්සෙව පදද්වයස්ස අත්ථං කථෙස්සාමී’’ති ධම්මදෙසනං ආරභිත්වා සබ්බරත්තිං කථෙසි. අරුණුග්ගමනෙ දෙසනාපරියොසානෙ මහාඋපාසිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අපරොපි තස්මිංයෙව මහාවිහාරෙ **තිස්සභූතිත්ථෙරො** නාම විනයං ගණ්හන්තො භික්ඛාචාරවෙලායං අන්තොගාමං පවිට්ඨො විසභාගාරම්මණං ඔලොකෙසි. තස්ස ලොභො උප්පජ්ජි, සො පතිට්ඨිතපාදං අචාලෙත්වා අත්තනො පත්තෙ යාගුං උපට්ඨාකදහරස්ස පත්තෙ ආකිරිත්වා ‘‘අයං විතක්කො වඩ්ඪමානො මං චතූසු අපායෙසු සංසීදාපෙස්සතී’’ති තතොව නිවත්තිත්වා ආචරියස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො ආහ – ‘‘එකො මෙ බ්‍යාධි උප්පන්නො, අහං එතං තිකිච්ඡිතුං සක්කොන්තො ආගමිස්සාමි, ඉතරථා නාගමිස්සාමි. තුම්හෙ දිවා උද්දෙසඤ්ච සායං උද්දෙසඤ්ච මං ඔලොකෙත්වා ඨපෙථ, පච්චූසකාලෙ උද්දෙසං පන මා ඨපයිත්ථා’’ති එවං වත්වා මලයවාසිමහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි. ථෙරො අත්තනො පණ්ණසාලාය පරිභණ්ඩං කරොන්තො තං අනොලොකෙත්වාව ‘‘පටිසාමෙහි, ආවුසො, තව පත්තචීවර’’න්ති ආහ. භන්තෙ, එකො මෙ බ්‍යාධි අත්ථි, සචෙ තුම්හෙ තං තිකිච්ඡිතුං සක්කොථ, පටිසාමෙස්සාමීති. ආවුසො, උප්පන්නං රොගං තිකිච්ඡිතුං සමත්ථස්ස සන්තිකං ආගතොසි, පටිසාමෙහීති. සුබ්බචො භික්ඛු ‘‘අම්හාකං ආචරියො අජානිත්වා එවං න වක්ඛතී’’ති පත්තචීවරං ඨපෙත්වා ථෙරස්ස වත්තං දස්සෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

ථෙරො ‘‘රාගචරිතො අය’’න්ති ඤත්වා අසුභකම්මට්ඨානං කථෙසි. සො උට්ඨාය පත්තචීවරං අංසෙ ලග්ගෙත්වා ථෙරං පුනප්පුනං වන්දි. කිං, ආවුසො, මහාභූති අතිරෙකනිපච්චකාරං දස්සෙසීති? භන්තෙ, සචෙ අත්තනො කිච්චං කාතුං සක්ඛිස්සාමි, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ, ඉදං මෙ පච්ඡිමදස්සනන්ති! ගච්ඡාවුසො, මහාභූති තාදිසස්ස යුත්තයොගස්ස කුලපුත්තස්ස න ඣානං වා විපස්සනා වා මග්ගො වා ඵලං වා දුල්ලභන්ති. සො ථෙරස්ස කථං සුත්වා නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා ආගමනකාලෙ වවත්ථාපිතං ඡන්නං සෙපණ්ණිගච්ඡමූලං ගන්ත්වා පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො අසුභකම්මට්ඨානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාය පච්චූසකාලෙ උද්දෙසං සම්පාපුණි. එවරූපානං ගන්ථවසෙන වික්ඛම්භිතා කිලෙසා තථා වික්ඛම්භිතාව හොන්ති.

එකච්චස්ස පන වුත්තනයෙනෙව ධුතඞ්ගානි පරිහරතො කිලෙසො ඔකාසං න ලභති, ධුතඞ්ගවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති **ගාමන්තපබ්භාරවාසී මහාසීවත්ථෙරො** විය. ථෙරො කිර මහාගාමෙ තිස්සමහාවිහාරෙ වසන්තො තෙපිටකං අත්ථවසෙන ච පාළිවසෙන ච අට්ඨාරස මහාගණෙ වාචෙති. ථෙරස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා සට්ඨිසහස්ස භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසු . තෙසු එකො භික්ඛු අත්තනා පටිවිද්ධධම්මං ආරබ්භ උප්පන්නසොමනස්සො චින්තෙසි – ‘‘අත්ථි නු ඛො ඉදං සුඛං අම්හාකං ආචරියස්සා’’ති. සො ආවජ්ජෙන්තො ථෙරස්ස පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වා ‘‘එකෙනුපායෙන ථෙරස්ස සංවෙගං උප්පාදෙස්සාමී’’ති අත්තනො වසනට්ඨානතො ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා වත්තං දස්සෙත්වා නිසීදි. අථ නං ථෙරො ‘‘කිං ආගතොසි, ආවුසො, පිණ්ඩපාතිකා’’ති ආහ. ‘‘සචෙ මෙ ඔකාසං කරිස්සථ, එකං ධම්මපදං ගණ්හිස්සාමී’’ති ආගතොස්මි, භන්තෙති. බහූ, ආවුසො, ගණ්හන්ති, තුය්හං ඔකාසො න භවිස්සතීති. සො සබ්බෙසු රත්තිදිවසභාගෙසු ඔකාසං අලභන්තො, ‘‘භන්තෙ, එවං ඔකාසෙ අසති මරණස්ස කථං ඔකාසං ලභිස්සථා’’ති ආහ. තදා ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘නායං උද්දෙසත්ථාය ආගතො, මය්හං පනෙස සංවෙගජනනත්ථාය ආගතො’’ති. සොපි ථෙරො ‘‘භික්ඛුනා නාම, භන්තෙ, මාදිසෙන භවිතබ්බ’’න්ති වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා මණිවණ්ණෙ ආකාසෙ උප්පතිත්වා අගමාසි.

ථෙරො තස්ස ගතකාලතො පට්ඨාය ජාතසංවෙගො දිවා උද්දෙසඤ්ච සායං උද්දෙසඤ්ච වාචෙත්වා පත්තචීවරං හත්ථපාසෙ ඨපෙත්වා පච්චූසකාලෙ උද්දෙසං ගහෙත්වා ඔතරන්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං පත්තචීවරමාදාය ඔතිණ්ණො තෙරස ධුතගුණෙ පරිපුණ්ණෙ අධිට්ඨාය ගාමන්තපබ්භාරසෙනාසනං ගන්ත්වා පබ්භාරං පටිජග්ගිත්වා මඤ්චපීඨං උස්සාපෙත්වා ‘‘අරහත්තං අපත්වා මඤ්චෙ පිට්ඨිං න පසාරෙස්සාමී’’ති මානසං බන්ධිත්වා චඞ්කමං ඔතරි. තස්ස ‘‘අජ්ජ අරහත්තං ගණ්හිස්සාමි අජ්ජ අරහත්තං ගණ්හිස්සාමී’’ති සටෙන්තස්සෙව පවාරණා සම්පත්තා. සො පවාරණාය උපකට්ඨාය ‘‘පුථුජ්ජනභාවං පහාය විසුද්ධිපවාරණං පවාරෙස්සාමී’’ති චින්තෙන්තො අතිවිය කිලමති. සො තාය පවාරණාය මග්ගං වා ඵලං වා උප්පාදෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘මාදිසොපි නාම ආරද්ධවිපස්සකො න ලභති, යාව දුල්ලභඤ්ච වතිදං අරහත්ත’’න්ති වත්වා තෙනෙව නියාමෙන ඨානචඞ්කමබහුලො හුත්වා තිංස වස්සානි සමණධම්මං කත්වා මහාපවාරණාය මජ්ඣෙ ඨිතං පුණ්ණචන්දං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො චන්දමණ්ඩලං විසුද්ධං, උදාහු මය්හං සීල’’න්ති චින්තෙන්තො ‘‘චන්දමණ්ඩලෙ සසලක්ඛණං පඤ්ඤායති, මය්හං පන උපසම්පදතො පට්ඨාය යාවජ්ජදිවසා සීලස්මිං කාළකං වා තිලකො වා නත්ථී’’ති ආවජ්ජෙත්වා සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සො පරිපක්කඤාණත්තා පීතිං වික්ඛම්භෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. එවරූපස්ස ධුතඞ්ගවසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චස්ස වුත්තනයෙනෙව පඨමජ්ඣානාදිසමාපජ්ජනබහුලතාය කිලෙසො ඔකාසං න ලභති, සමාපත්තිවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති **මහාතිස්සත්ථෙරො** විය. ථෙරො කිර අට්ඨවස්සිකකාලතො පට්ඨාය අට්ඨසමාපත්තිලාභී. සො සමාපත්තිවික්ඛම්භිතානං කිලෙසානං අසමුදාචාරෙන උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙනෙව අරියමග්ගසාමන්තං කථෙති, සට්ඨිවස්සකාලෙපි අත්තනො පුථුජ්ජනභාවං න ජානාති. අථෙකදිවසං මහාගාමෙ තිස්සමහාවිහාරතො භික්ඛුසඞ්ඝො තලඞ්ගරවාසිධම්මදින්නත්ථෙරස්ස සාසනං පෙසෙසි ‘‘ථෙරො ආගන්ත්වා අම්හාකං ධම්මකථං කථෙතූ’’ති. ථෙරො අධිවාසෙත්වා ‘‘මම සන්තිකෙ මහල්ලකතරො භික්ඛු නත්ථි, මහාතිස්සත්ථෙරො ඛො පන මෙ කම්මට්ඨානාචරියො, තං සඞ්ඝත්ථෙරං කත්වා ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙන්තො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ථෙරස්ස විහාරං ගන්ත්වා දිවාට්ඨානෙ ථෙරස්ස වත්තං දස්සෙත්වා එකමන්තං නිසීදි.

ථෙරො ආහ – ‘‘කිං, ධම්මදින්න, චිරස්සං ආගතොසී’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, තිස්සමහාවිහාරතො මෙ භික්ඛුසඞ්ඝො සාසනං පෙසෙසි, අහං එකකො න ගමිස්සාමි, තුම්හෙහි පන සද්ධිං ගන්තුකාමො හුත්වා ආගතොම්හී’’ති සාරණීයකථං කථෙන්තොව පපඤ්චෙත්වා ‘‘කදා, භන්තෙ, තුම්හෙහි අයං ධම්මො අධිගතො’’ති පුච්ඡි. සට්ඨිමත්තානි, ආවුසො ධම්මදින්න, වස්සානි හොන්තීති . සමාපත්තිං පන, භන්තෙ, වළඤ්ජෙථාති. ආම, ආවුසොති. එකං පොක්ඛරණිං මාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යාථ, භන්තෙති? ‘‘න, ආවුසො, එතං භාරිය’’න්ති වත්වා සම්මුඛට්ඨානෙ පොක්ඛරණිං මාපෙසි. ‘‘එත්ථ, භන්තෙ, එකං පදුමගච්ඡං මාපෙථා’’ති ච වුත්තො තම්පි මාපෙසි. ඉදානෙත්ථ මහන්තං පුප්ඵං දස්සෙථාති. ථෙරො තම්පි දස්සෙසි. එත්ථ සොළසවස්සුද්දෙසිකං ඉත්ථිරූපං දස්සෙථාති . ථෙරො සොළසවස්සුද්දෙසිකං ඉත්ථිරූපං දස්සෙසි. තතො නං ආහ – ‘‘ඉදං, භන්තෙ, පුනප්පුනං සුභතො මනසි කරොථා’’ති. ථෙරො අත්තනාව මාපිතං ඉත්ථිරූපං ඔලොකෙන්තො ලොභං උප්පාදෙසි. තදා අත්තනො පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වා ‘‘අවස්සයො මෙ සප්පුරිස හොහී’’ති අන්තෙවාසිකස්ස සන්තිකෙ උක්කුටිකං නිසීදි. ‘‘එතදත්ථමෙවාහං, භන්තෙ, ආගතො’’ති ථෙරස්ස අසුභවසෙන සල්ලහුකං කත්වා කම්මට්ඨානං කථෙත්වා ථෙරස්ස ඔකාසං කාතුං බහි නික්ඛන්තො. සුපරිමද්දිතසඞ්ඛාරො ථෙරො තස්මිං දිවාට්ඨානතො නික්ඛන්තමත්තෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සඞ්ඝත්ථෙරං කත්වා ධම්මදින්නත්ථෙරො තිස්සමහාවිහාරං ගන්ත්වා සඞ්ඝස්ස ධම්මකථං කථෙසි. එවරූපස්ස සමාපත්තිවසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චස්ස පන වුත්තනයෙනෙව විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති, විපස්සනාවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති, බුද්ධකාලෙ සට්ඨිමත්තා ආරද්ධවිපස්සකා භික්ඛූ විය. තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විවිත්තං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා කිලෙසානං අසමුදාචාරවසෙන ‘‘පටිවිද්ධමග්ගඵලා මය’’න්ති සඤ්ඤාය මග්ගඵලත්ථාය වායාමං අකත්වා ‘‘අම්හෙහි පටිවිද්ධධම්මං දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමා’’ති සත්ථු සන්තිකං ආගච්ඡන්ති.

සත්ථා තෙසං පුරෙ ආගමනතොව ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ‘‘ආනන්ද, පධානකම්මිකා භික්ඛූ අජ්ජ මං පස්සිතුං ආගමිස්සන්ති, තෙසං මම දස්සනාය ඔකාසං අකත්වා ‘ආමකසුසානං ගන්ත්වා අල්ලඅසුභභාවනං කරොථා’ති පහිණෙය්‍යාසී’’ති. ථෙරො තෙසං ආගතානං සත්ථාරා කථිතසාසනං ආරොචෙසි. තෙ ‘‘තථාගතො අජානිත්වා න කථෙස්සති, අද්ධා එත්ථ කාරණං භවිස්සතී’’ති ආමකසුසානං ගන්ත්වා අල්ලඅසුභං ඔලොකෙන්තා ලොභං උප්පාදෙත්වා ‘‘ඉදං නූන සම්මාසම්බුද්ධෙන දිට්ඨං භවිස්සතී’’ති ජාතසංවෙගා ලද්ධමග්ගං කම්මට්ඨානං ආදිතො පට්ඨාය ආරභිංසු. සත්ථා තෙසං විපස්සනාය ආරද්ධභාවං ඤත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඉමං ඔභාසගාථමාහ –

> ‘‘යානිමානි අපත්ථානි, අලාබූනෙව සාරදෙ;
> කාපොතකානි අට්ඨීනි, තානි දිස්වාන කා රතී’’ති. (ධ. ප. 149);

ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. එවරූපානං විපස්සනාවසෙන වික්ඛම්භිතා කිලෙසා තථා වික්ඛම්භිතාව හොන්ති.

එකච්චස්ස වුත්තනයෙනෙව නවකම්මං කරොන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති, නවකම්මවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති **චිත්තලපබ්බතෙ තිස්සත්ථෙරො** විය. තස්ස කිර අට්ඨවස්සිකකාලෙ අනභිරති උප්පජ්ජි, සො තං විනොදෙතුං අසක්කොන්තො අත්තනො චීවරං ධොවිත්වා රජිත්වා පත්තං පචිත්වා කෙසෙ ඔහාරෙත්වා උපජ්ඣායං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘කිං, ආවුසො මහාතිස්ස, අතුට්ඨස්ස විය තෙ ආකාරො’’ති? ආම, භන්තෙ, අනභිරති මෙ උප්පන්නා, තං විනොදෙතුං න සක්කොමීති. ථෙරො තස්සාසයං ඔලොකෙන්තො අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා අනුකම්පාවසෙන ආහ – ‘‘ආවුසො තිස්ස, මයං මහල්ලකා, එකං නො වසනට්ඨානං කරොහී’’ති . දුතියකථං අකථිතපුබ්බො භික්ඛු ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති සම්පටිච්ඡි.

අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘ආවුසො, නවකම්මං කරොන්තො උද්දෙසමග්ගඤ්ච මා විස්සජ්ජි, කම්මට්ඨානඤ්ච මනසි කරොහි, කාලෙන ච කාලං කසිණපරිකම්මං කරොහී’’ති. ‘‘එවං කරිස්සාමි, භන්තෙ’’ති ථෙරං වන්දිත්වා තථාරූපං සප්පායට්ඨානං ඔලොකෙත්වා ‘‘එත්ථ කාතුං සක්කා’’ති දාරූහි පූරෙත්වා ඣාපෙත්වා සොධෙත්වා ඉට්ඨකාහි

පරික්ඛිපිත්වා ද්වාරවාතපානාදීනි යොජෙත්වා සද්ධිං චඞ්කමනභූමිභිත්තිපරිකම්මාදීහි ලෙණං නිට්ඨාපෙත්වා මඤ්චපීඨං සන්ථරිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, නිට්ඨිතං ලෙණෙ පරිකම්මං, වසථා’’ති ආහ. ආවුසො, දුක්ඛෙන තයා එතං කම්මං කතං, අජ්ජ එකදිවසං ත්වඤ්ඤෙව එත්ථ වසාහීති. සො ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති වන්දිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා ලෙණං පවිසිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො අත්තනා කතකම්මං ආවජ්ජි. තස්ස ‘‘මනාපං මයා උපජ්ඣායස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කත’’න්ති චින්තෙන්තස්ස අබ්භන්තරෙ පීති උප්පන්නා. සො තං වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණි. එවරූපස්ස නවකම්මවසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චො පන බ්‍රහ්මලොකතො ආගතො සුද්ධසත්තො හොති. තස්ස අනාසෙවනතාය කිලෙසො න සමුදාචරති, භවවසෙන වික්ඛම්භිතො හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති **ආයස්මා මහාකස්සපො** විය. සො හි ආයස්මා අගාරමජ්ඣෙපි කාමෙ අපරිභුඤ්ජිත්වා මහාසම්පත්තිං පහාය පබ්බජිත්වා නික්ඛන්තො අන්තරාමග්ගෙ පච්චුග්ගමනත්ථාය ආගතං සත්ථාරං දිස්වා වන්දිත්වා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදං ලභිත්වා අට්ඨමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. එවරූපස්ස භවවසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

යො පන අනනුභූතපුබ්බං රූපාදිආරම්මණං ලභිත්වා තත්ථෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති, එවරූපස්ස අනනුභූතාරම්මණවසෙන කාමච්ඡන්දො අනුප්පන්නොව නුප්පජ්ජති නාම.

උප්පන්නො වා කාමච්ඡන්දො පහීයතීති එත්ථ **උප්පන්නො**ති ජාතො භූතො සමුදාගතො. **පහීයතී**ති තදඞ්ගප්පහානං, වික්ඛම්භනප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං, පටිපස්සද්ධිප්පහානං, නිස්සරණප්පහානන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පහානෙහි පහීයති, න පුන උප්පජ්ජතීති අත්ථො. තත්ථ විපස්සනාය කිලෙසා තදඞ්ගවසෙන පහීයන්තීති විපස්සනා **තදඞ්ගප්පහානන්ති** වෙදිතබ්බා. සමාපත්ති පන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙතීති සා **වික්ඛම්භනප්පහානන්ති** වෙදිතබ්බා. මග්ගො සමුච්ඡින්දන්තො උප්පජ්ජති, ඵලං පටිප්පස්සම්භයමානං, නිබ්බානං සබ්බකිලෙසෙහි නිස්සටන්ති ඉමානි තීණි **සමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිනිස්සරණප්පහානානී**ති වුච්චන්ති. ඉමෙහි ලොකියලොකුත්තරෙහි පඤ්චහි පහානෙහි පහීයතීති අත්ථො.

අසුභනිමිත්තන්ති දසසු අසුභෙසු උප්පන්නං සාරම්මණං පඨමජ්ඣානං. තෙනාහු පොරාණා – ‘‘අසුභම්පි අසුභනිමිත්තං, අසුභාරම්මණා ධම්මාපි අසුභනිමිත්ත’’න්ති. **යොනිසොමනසිකරොතො**ති. ‘‘තත්ථ කතමො යොනිසොමනසිකාරො? අනිච්චෙ අනිච්ච’’න්තිආදිනා නයෙන වුත්තස්ස උපායමනසිකාරස්ස වසෙන මනසිකරොතො. **අනුප්පන්නො චෙව කාමච්ඡන්දො නුප්පජ්ජතී**ති අසමුදාගතො න සමුදාගච්ඡති. **උප්පන්නො ච කාමච්ඡන්දො පහීයතී**ති සමුදාගතො ච කාමච්ඡන්දො පඤ්චවිධෙන පහානෙන පහීයති.

අපිච ඡ ධම්මා **කාමච්ඡන්දස්ස** පහානාය සංවත්තන්ති – අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො, අසුභභාවනානුයොගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. දසවිධඤ්හි අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති, භාවෙන්තස්සාපි, ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරස්සාපි, චතුන්නං පඤ්චන්නං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිවිත්වා යාපනසීලතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනොපි. තෙනෙතං වුත්තං –

> ‘‘චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
> අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො’’ති. (ථෙරගා. 983);

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු දසඅසුභනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ‘‘ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය සංවත්තන්තී’’ති.

17. සත්තමෙ **මෙත්තා චෙතොවිමුත්තී**ති සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණකා මෙත්තා. යස්මා පන තංසම්පයුත්තචිත්තං නීවරණාදීහි පච්චනීකධම්මෙහි විමුච්චති, තස්මා සා ‘‘චෙතොවිමුත්තී’’ති වුච්චති. විසෙසතො වා සබ්බබ්‍යාපාදපරියුට්ඨානෙන විමුත්තත්තා සා චෙතොවිමුත්තීති වෙදිතබ්බා. තත්ථ ‘‘මෙත්තා’’ති එත්තාවතා පුබ්බභාගොපි වට්ටති, ‘‘චෙතොවිමුත්තී’’ති වුත්තත්තා පන ඉධ තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන අප්පනාව අධිප්පෙතා. **යොනිසොමනසිකරොතො**ති තං මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං වුත්තලක්ඛණෙන උපායමනසිකාරෙන මනසිකරොන්තස්ස.

අපිච ඡ ධම්මා **බ්‍යාපාදස්ස** පහානාය සංවත්තන්ති – මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො, මෙත්තාභාවනානුයොගො, කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා, පටිසඞ්ඛානබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණානඤ්හි අඤ්ඤතරවසෙන මෙත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි බ්‍යාපාදො පහීයති, ඔධිසො අනොධිසො දිසාඵරණවසෙන මෙත්තං භාවෙන්තස්සාපි. ‘‘ත්වං එතස්ස කුද්ධො කිං කරිස්සසි, කිමස්ස සීලාදීනි නාසෙතුං සක්ඛිස්සසි, නනු ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙනෙව ගමිස්සසි? පරස්ස කුජ්ඣනං

නාම වීතච්චිතඞ්ගාරතත්තඅයසලාකගුළාදීනි ගහෙත්වා පරං පහරිතුකාමතාසදිසං හොති. එසොපි තව කුද්ධො කිං කරිස්සති, කිං තෙ සීලාදීනි නාසෙතුං සක්ඛිස්සති? එස අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙනෙව ගමිස්සති, අප්පටිච්ඡිතපහෙණකං විය පටිවාතං ඛිත්තරජොමුට්ඨි විය ච එතස්සෙවෙස කොධො මත්ථකෙ පතිස්සතී''ති එවං අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛතොපි, උභයකම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිසඞ්ඛානෙ ඨිතස්සාපි, අස්සගුත්තත්ථෙරසදිසෙ මෙත්තාභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි බ්‍යාපාදො පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු මෙත්තානිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ''ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය සංවත්තන්තී''ති. සෙසමිධ ඉතො පරෙසු ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං, විසෙසමත්තමෙව පන වක්ඛාමාති.

18. අට්ඨමෙ **ආරම්භධාතුආදීසු ආරම්භධාතු** නාම පඨමාරම්භවීරියං. **නික්කමධාතු** නාම කොසජ්ජතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතරං. **පරක්කමධාතු** නාම පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. අට්ඨකථායං පන ''ආරම්භො චෙතසො කාමානං පනූදනාය, නික්කමො චෙතසො පලිඝුග්ඝාටනාය, පරක්කමො චෙතසො බන්ධනච්ඡෙදනායා''ති වත්වා ''තීහි පෙතෙහි අධිමත්තවීරියමෙව කථිත''න්ති වුත්තං.

ආරද්ධවීරියස්සාති පරිපුණ්ණවීරියස්ස චෙව පග්ගහිතවීරියස්ස ච. තත්ථ චතුදොසාපගතං වීරියං ආරද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. න ච අතිලීනං හොති, න ච අතිපග්ගහිතං, න ච අජ්ඣත්තං සංඛිත්තං, න ච බහිද්ධා වික්ඛිත්තං. තදෙතං දුවිධං හොති – කායිකං, චෙතසිකඤ්ච. තත්ථ ''ඉධ භික්ඛු දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙතී''ති (විභ. 519) එවං රත්තිදිවසස්ස පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කායෙන ඝටෙන්තස්ස වායමන්තස්ස **කායිකවීරියං** වෙදිතබ්බං. ''න තාවාහං ඉතො ලෙණා නික්ඛමිස්සාමි, යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චතී''ති එවං ඔකාසපරිච්ඡෙදෙන වා, ''න තාවාහං ඉමං පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමී''ති එවං නිසජ්ජාදිපරිච්ඡෙදෙන වා මානසං බන්ධිත්වා ඝටෙන්තස්ස වායමන්තස්ස **චෙතසිකවීරියං** වෙදිතබ්බං. තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති. දුවිධෙනාපි හි ඉමිනා වීරියෙන ආරද්ධවීරියස්ස අනුප්පන්නඤ්චෙව ථිනමිද්ධං නුප්පජ්ජති, උප්පන්නඤ්ච ථිනමිද්ධං පහීයති මිලක්ඛතිස්සත්ථෙරස්ස විය, ගාමන්තපබ්භාරවාසිමහාසීවත්ථෙරස්ස විය, පීතිමල්ලකත්ථෙරස්ස විය, කුටුම්බියපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස විය ච. එතෙසු හි පුරිමා තයො අඤ්ඤෙ ච එවරූපා කායිකවීරියෙන ආරද්ධවීරියා, කුටුම්බියපුත්තතිස්සත්ථෙරො අඤ්ඤෙ ච එවරූපා චෙතසිකවීරියෙන ආරද්ධවීරියා, උච්චාවාලුකවාසී මහානාගත්ථෙරො පන ද්වීහිපි වීරියෙහි ආරද්ධවීරියොව. ථෙරො කිර එකං සත්තාහං චඞ්කමති, එකං තිට්ඨති, එකං නිසීදති, එකං නිපජ්ජති. මහාථෙරස්ස එකඉරියාපථොපි අසප්පායො නාම නත්ථි, චතුත්ථෙ සත්තාහෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි.

අපිච ඡ ධම්මා **ථිනමිද්ධස්ස** පහානාය සංවත්තන්ති – අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහො, ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරො, අබ්භොකාසවාසො, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. ආහරහත්ථක-භුත්තවමිතක-තත්‍රවට්ටක-අලංසාටක-කාකමාසක-බ්‍රාහ්මණාදයො විය භොජනං භුඤ්ජිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස හි සමණධම්මං කරොතො ථිනමිද්ධං මහාහත්ථී විය ඔත්ථරන්තං ආගච්ඡති, චතුපඤ්චආලොපඔකාසං පන ඨපෙත්වා පානීයං පිවිත්වා යාපනසීලස්ස භික්ඛුනො තං න හොතීති එවං අතිභොජනෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්සාපි ථිනමිද්ධං පහීයති. යස්මිං ඉරියාපථෙ ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, තතො අඤ්ඤං පරිවත්තෙන්තස්සාපි, රත්තිං චන්දාලොකදීපාලොකඋක්කාලොකෙ දිවා සූරියාලොකං මනසිකරොන්තස්සාපි , අබ්භොකාසෙ වසන්තස්සාපි, මහාකස්සපත්ථෙරසදිසෙ පහීනථිනමිද්ධෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි ථිනමිද්ධං පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු ධුතඞ්ගනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ''ඡ ධම්මා ථිනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්තී''ති.

19. නවමෙ **වූපසන්තචිත්තස්සාති** ඣානෙන වා විපස්සනාය වා වූපසමිතචිත්තස්ස.

අපිච ඡ ධම්මා **උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස** පහානාය සංවත්තන්ති – බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, වුද්ධසෙවිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. බාහුසච්චෙනාපි හි එකං වා ද්වෙ වා තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ පාළිවසෙන ච අත්ථවසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති, කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි, විනයපඤ්ඤත්තියං චිණ්ණවසීභාවතාය පකතඤ්ඤුනොපි, වුඩ්ඪෙ මහල්ලකත්ථෙරෙ උපසඞ්කමන්තස්සාපි, උපාලිත්ථෙරසදිසෙ විනයධරෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු කප්පියාකප්පියනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ''ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්තී''ති.

20. දසමෙ **යොනිසො, භික්ඛවෙ, මනසිකරොතොති** වුත්තනයෙනෙව උපායතො මනසිකරොන්තස්ස.

අපිච ඡ ධම්මා **විචිකිච්ඡාය** පහානාය සංවත්තන්ති – බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, අධිමොක්ඛබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. බහුසච්චෙනාපි හි එකං වා...පෙ.... පඤ්ච වා නිකායෙ පාළිවසෙන ච අත්ථවසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පහීයති, තීණි රතනානි ආරබ්භ පරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි, විනයෙ චිණ්ණවසීභාවස්සාපි, තීසු රතනෙසු ඔකප්පනියසද්ධාසඞ්ඛාතඅධිමොක්ඛබහුලස්සාපි, සද්ධාධිමුත්තෙ වක්කලිත්ථෙරසදිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පහීයති, ඨානනිසජ්ජාදීසු තිණ්ණං රතනානං ගුණනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – ''ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්තී''ති. ඉමස්මිං නීවරණප්පහානවග්ගෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතන්ති.

3. අකම්මනියවග්ගවණ්ණනා

21-22. තතියස්ස පඨමෙ **අභාවිතන්ති** අවඩ්ඪිතං භාවනාවසෙන අප්පවත්තිතං. **අකම්මනියං හොතීති** කම්මක්ඛමං කම්මයොග්ගං න හොති. දුතියෙ වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච පඨමෙ **චිත්තන්ති** වට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තං, දුතියෙ විවට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තං. තත්ථ ච වට්ටං වට්ටපාදං, විවට්ටං විවට්ටපාදන්ති අයං පභෙදො වෙදිතබ්බො. **වට්ටං** නාම තෙභූමකවට්ටං, **වට්ටපාදං** නාම වට්ටපටිලාභාය කම්මං, **විවට්ටං** නාම නව ලොකුත්තරධම්මා, **විවට්ටපාදං** නාම විවට්ටපටිලාභාය කම්මං. ඉති ඉමෙසු සුත්තෙසු වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති.

23-24. තතියෙ වට්ටවසෙනෙව උප්පන්නචිත්තං වෙදිතබ්බං. **මහතො අනත්ථාය සංවත්තතීති** දෙවමනුස්සසම්පත්තියො මාරබ්‍රහ්මඉස්සරියානි ච දදමානම්පි පුනප්පුනං ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙ ඛන්ධධාතුආයතනපටිච්චසමුප්පාදවට්ටානි ච දදමානං කෙවලං දුක්ඛක්ඛන්ධමෙව දෙතීති මහතො අනත්ථාය සංවත්තති නාමාති. චතුත්ථෙ **චිත්තන්ති** විවට්ටවසෙනෙව උප්පන්නචිත්තං.

25-26. පඤ්චමඡට්ඨෙසු **අභාවිතං අපාතුභූතන්ති** අයං විසෙසො. තත්‍රායමධිප්පායො – වට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තං නාම උප්පන්නම්පි අභාවිතං අපාතුභූතමෙව හොති. කස්මා ? ලොකුත්තරපාදකජ්ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානෙසු පක්ඛන්දිතුං අසමත්ථත්තා. විවට්ටවසෙන උප්පන්නං පන භාවිතං පාතුභූතං නාම හොති. කස්මා? තෙසු ධම්මෙසු පක්ඛන්දිතුං සමත්ථත්තා. කුරුන්දකවාසී ඵුස්සමිත්තත්ථෙරො පනාහ – ‘‘මග්ගචිත්තමෙව, ආවුසො, භාවිතං පාතුභූතං නාම හොතී’’ති.

27-28. සත්තමට්ඨමෙසු **අබහුලීකතන්ති** පුනප්පුනං අකතං. ඉමානිපි ද්වෙ වට්ටවිවට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තානෙව වෙදිතබ්බානීති.

29. නවමෙ ‘‘ජාතිපි දුක්ඛා’’තිආදිනා නයෙන වුත්තං දුක්ඛං අධිවහති ආහරතීති **දුක්ඛාධිවහං**. දුක්ඛාධිවාහන්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – ලොකුත්තරපාදකජ්ඣානාදි අරියධම්මාභිමුඛං දුක්ඛෙන අධිවාහීයති පෙසීයතීති දුක්ඛාධිවාහං. ඉදම්පි වට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව. තඤ්හි වුත්තප්පකාරා දෙවමනුස්සාදිසම්පත්තියො දදමානම්පි ජාතිආදීනං අධිවහනතො දුක්ඛාධිවහං, අරියධම්මාධිගමාය දුප්පෙසනතො දුක්ඛාධිවාහඤ්ච නාම හොතීති.

30. දසමෙ විවට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව චිත්තං. තඤ්හි මානුසකසුඛතො දිබ්බසුඛං, දිබ්බසුඛතො ඣානසුඛං, ඣානසුඛතො විපස්සනාසුඛං, විපස්සනාසුඛතො මග්ගසුඛං, මග්ගසුඛතො ඵලසුඛං, ඵලසුඛතො නිබ්බානසුඛං අධිවහති ආහරතීති **සුඛාධිවහං** නාම හොති, සුඛාධිවාහං වා. තඤ්හි ලොකුත්තරපාදකජ්ඣානාදිඅරියධම්මාභිමුඛං සුපෙසයං විස්සට්ඨඉන්දවජිරසදිසං හොතීති සුඛාධිවාහන්තිපි වුච්චති. ඉමස්මිම්පි වග්ගෙ වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති.

අකම්මනියවග්ගවණ්ණනා.

4. අදන්තවග්ගවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **අදන්තන්ති** සවිසෙවනං අදන්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං. **චිත්තන්ති** වට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව.

32. දුතියෙ **දන්තන්ති** නිබ්බිසෙවනං දන්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං. ඉමස්මිම්පි සුත්තද්වයෙ වට්ටවිවට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව කථිතං. යථා චෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසුපීති.

33. තතියෙ **අගුත්තන්ති** අගොපිතං සතිසංවරරහිතං අගුත්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං.

34. චතුත්ථෙ **ගුත්තන්ති** ගොපිතං අවිස්සට්ඨසතිසංවරං ගුත්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං.

35-36. පඤ්චමඡට්ඨානි **අරක්ඛිතං රක්ඛිතන්ති** පදවසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන වුත්තානි. අත්ථො පනෙත්ථ පුරිමසදිසොයෙව.

37-38. සත්තමට්ඨමෙසුපි එසෙව නයො. උපමා පනෙත්ථ අසංවුතඝරද්වාරාදිවසෙන වෙදිතබ්බා.

39-40. නවමදසමානි චතූහිපි පදෙහි යොජෙත්වා වුත්තානි. ඉමස්මිම්පි වග්ගෙ වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති.

අදන්තවග්ගවණ්ණනා.

5. පණිහිතඅච්ඡවග්ගවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පඨමෙ **සෙය්‍යථාපීති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. තත්‍ර භගවා කත්ථචි අත්ථෙන උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති වත්ථසුත්තෙ (ම. නි. 1.70 ආදයො) විය, පාරිච්ඡත්තකොපම- (අ. නි. 7.69) අග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙසු (අ. නි. 7.72) විය ච, කත්ථචි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති ලොණම්බිලසුත්තෙ (අ. නි. 3.101) විය, සුවණ්ණකාරසුත්තසූරියොපමාදිසුත්තෙසු (අ. නි. 7.66) විය ච. ඉමස්මිං පන සාලිසූකොපමෙ උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙන්තො **සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සාලිසූකන්ති** සාලිඵලස්ස සූකං. **යවසූකෙපි** එසෙව නයො. වා-සද්දො විකප්පත්ථො. **මිච්ඡාපණිහිතන්ති** මිච්ඡාඨපිතං. යථා භින්දිතුං සක්කොති, න එවං උද්ධග්ගං කත්වා ඨපිතන්ති අත්ථො. **භෙච්ඡතීති** භින්දිස්සති, ඡවිං ඡින්දිස්සතීති අත්ථො. **මිච්ඡාපණිහිතෙන චිත්තෙනාති** මිච්ඡාඨපිතෙන චිත්තෙන. වට්ටවසෙන උප්පන්නචිත්තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අවිජ්ජන්ති** අට්ඨසු ඨානෙසු අඤ්ඤාණභූතං ඝනබහලං මහාඅවිජ්ජං. **විජ්ජං උප්පාදෙස්සතීති** එත්ථ **විජ්ජන්ති** අරහත්තමග්ගඤාණං. **නිබ්බානන්ති** තණ්හාවානතො නික්ඛන්තභාවෙන එවං වුත්තං අමතං. **සච්ඡිකරිස්සතීති** පච්චක්ඛං කරිස්සති.

42. දුතියෙ **සම්මාපණිහිතන්ති** යථා භින්දිතුං සක්කොති, එවං උද්ධග්ගං කත්වා සුට්ඨු ඨපිතං. **අක්කන්තන්ති** එත්ථ පාදෙනෙව අක්කන්තං නාම හොති, හත්ථෙන උප්පීළිතං. රුළ්හිසද්දවසෙන පන අක්කන්තන්තෙව වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අරියවොහාරො. කස්මා පන අඤ්ඤෙ සෙපණ්ණිකණ්ටකමදනකණ්ටකාදයො මහන්තෙ අග්ගහෙත්වා සුඛුමං දුබ්බලං සාලිසූකයවසූකමෙව ගහිතන්ති? අප්පමත්තකස්සාපි කුසලකම්මස්ස විවට්ටාය සමත්ථභාවදස්සනත්ථං. යථා හි සුඛුමං දුබ්බලං සාලිසූකං වා යවසූකං වා හොතු, මහන්තමහන්තා සෙපණ්ණිකණ්ටකමදනකණ්ටකාදයො වා, එතෙසු යංකිඤ්චි මිච්ඡා ඨපිතං හත්ථං වා පාදං වා භින්දිතුං ලොහිතං වා උප්පාදෙතුං න සක්කොති, සම්මා ඨපිතං පන සක්කොති, එවමෙව අප්පමත්තකං තිණමුට්ඨිමත්තදානකුසලං වා හොතු, මහන්තං වෙලාමදානාදිකුසලං වා, සචෙ වට්ටසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා වට්ටසන්නිස්සිතවසෙන මිච්ඡා ඨපිතං හොති, වට්ටමෙව ආහරිතුං සක්කොති, නො විවට්ටං. ''ඉදං මෙ දානං ආසවක්ඛයාවහං හොතූ''ති එවං පන විවට්ටං පත්ථෙන්තෙන විවට්ටවසෙන සම්මා ඨපිතං අරහත්තම්පි පච්චෙකබොධිඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤාණම්පි දාතුං සක්කොතියෙව. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''පටිසම්භිදා විමොක්ඛා ච, යා ච සාවකපාරමී;
> පච්චෙකබොධි බුද්ධභූමි, සබ්බමෙතෙන ලබ්භතී''ති. (ඛු. පා. 8.15);

ඉමස්මිං සුත්තද්වයෙ ච වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

43. තතියෙ **පදුට්ඨචිත්තන්ති** දොසෙන පදුට්ඨචිත්තං. **චෙතසා චෙතොපරිච්චාති** අත්තනො චිත්තෙන තස්ස චිත්තං පරිච්ඡින්දිත්වා. **යථාභතං නික්ඛිත්තොති** යථා ආහරිත්වා ඨපිතො. **එවං නිරයෙති** එවං නිරයෙ ඨිතොයෙවාති වත්තබ්බො. **අපායන්ති**ආදි සබ්බං නිරයවෙවචනමෙව. නිරයො හි අයසඞ්ඛාතා සුඛා අපෙතොති **අපායො,** දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති **දුග්ගති,** දුක්කටකාරිනො එත්ථ විවසා නිපතන්තීති **විනිපාතො,** නිරස්සාදත්ථෙන **නිරයො.**

44. චතුත්ථෙ **පසන්නන්ති** සද්ධාපසාදෙන පසන්නං. **සුගතින්ති** සුඛස්ස ගතිං. **සග්ගං ලොකන්ති** රූපාදිසම්පත්තීහි සුට්ඨු අග්ගං ලොකං.

45. පඤ්චමෙ **උදකරහදොති** උදකදහො. **ආවිලොති** අවිප්පසන්නො. **ලුළිතොති** අපරිසණ්ඨිතො. **කලලීභූතොති** කද්දමීභූතො. **සිප්පිසම්බුකන්ති**ආදීසු සිප්පියො ච සම්බුකා ච **සිප්පිසම්බුකං**. සක්ඛරා ච කඨලානි ච **සක්ඛරකඨලං.** මච්ඡානං ගුම්බං ඝටාති **මච්ඡගුම්බං. චරන්තම්පි තිට්ඨන්තම්පීති** එත්ථ සක්ඛරකඨලං තිට්ඨතියෙව, ඉතරානි චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි. යථා පන අන්තරන්තරා ඨිතාසුපි නිසින්නාසුපි නිපජ්ජමානාසුපි ''එතා ගාවියො චරන්තී''ති චරන්තියො උපාදාය ඉතරාපි ''චරන්තී''ති වුච්චන්ති, එවං තිට්ඨන්තමෙව සක්ඛරකඨලං උපාදාය ඉතරම්පි ද්වයං ''තිට්ඨන්ත''න්ති වුත්තං, ඉතරං ද්වයං චරන්තං උපාදාය සක්ඛරකඨලම්පි ''චරන්ත''න්ති වුත්තං.

ආවිලෙනාති පඤ්චහි නීවරණෙහි පරියොනද්ධෙන. **අත්තත්ථං වාති**ආදීසු අත්තනො දිට්ඨධම්මිකො ලොකියලොකුත්තරමිස්සකො අත්ථො අත්තත්ථො නාම. අත්තනොව සම්පරායෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකො අත්ථො පරත්ථො නාම හොති. සො හි පරත්ථ අත්ථොති පරත්ථො. තදුභයං උභයත්ථො නාම. අපිච අත්තනො දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකොපි ලොකියලොකුත්තරො අත්ථො අත්තත්ථො නාම, පරස්ස තාදිසොව අත්ථො පරත්ථො නාම, තදුභයම්පි උභයත්ථො නාම. **උත්තරිං වා මනුස්සධම්මාති** දසකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතා මනුස්සධම්මා උත්තරිං. අයඤ්හි දසවිධො ධම්මො විනාපි අඤ්ඤං සමාදපකං සත්ථන්තරකප්පාවසානෙ ජාතසංවෙගෙහි මනුස්සෙහි සයමෙව සමාදින්නත්තා මනුස්සධම්මොති වුච්චති, තතො උත්තරිං පන ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලානි වෙදිතබ්බානි. **අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසන්ති** අරියානං යුත්තං, අරියභාවං වා කාතුං සමත්ථං ඤාණදස්සනසඞ්ඛාතං විසෙසං. ඤාණමෙව හි ජානනට්ඨෙන ඤාණං, දස්සනට්ඨෙන දස්සනන්ති වෙදිතබ්බං, දිබ්බචක්ඛුඤාණවිපස්සනාඤාණමග්ගඤාණඵලඤාණපච්චවෙක්ඛණඤාණානමෙතං අධිවචනං.

46. ඡට්ඨෙ **අච්ඡොති** අබහලො, පසන්නොතිපි වට්ටති. **විප්පසන්නොති** සුට්ඨු පසන්නො. **අනාවිලොති** න ආවිලො, පරිසුද්ධොති අත්ථො, ඵෙණපුබ්බුළසඞ්ඛසෙවාලපණකවිරහිතොති වුත්තං හොති. **අනාවිලෙනාති** පඤ්චනීවරණවිමුත්තෙන. සෙසං චතුත්ථෙ වුත්තනයමෙව. ඉමස්මිම්පි සුත්තද්වයෙ වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං.

47. සත්තමෙ **රුක්ඛජාතානන්ති** පච්චත්තෙ සාමිවචනං, රුක්ඛජාතානීති අත්ථො. රුක්ඛානමෙතං අධිවචනං. **යදිදන්ති** නිපාතමත්තං. **මුදුතායාති** මුදුභාවෙන. කොචි හි රුක්ඛො වණ්ණෙන අග්ගො හොති, කොචි ගන්ධෙන, කොචි රසෙන, කොචි ථද්ධතාය. චන්දනො පන මුදුතාය චෙව කම්මඤ්ඤතාය ච අග්ගො සෙට්ඨොති දස්සෙති. **චිත්තං, භික්ඛවෙ, භාවිතං බහුලීකතන්ති** එත්ථ සමථවිපස්සනාවසෙන භාවිතඤ්චෙව පුනප්පුනකතඤ්ච චිත්තං අධිප්පෙතං. කුරුන්දකවාසී ඵුස්සමිත්තත්ථෙරො පනාහ – ‘‘එකන්තං මුදු චෙව කම්මනියඤ්ච චිත්තං නාම අභිඤ්ඤාපාදකචතුත්ථජ්ඣානචිත්තමෙව, ආවුසො’’ති.

48. අට්ඨමෙ **එවං ලහුපරිවත්තන්ති** එවං ලහුං උප්පජ්ජිත්වා ලහුං නිරුජ්ඣනකං. **යාවඤ්චාති** අධිමත්තපමාණත්ථෙ නිපාතො, අතිවිය න සුකරාති අත්ථො. **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං. **චිත්තන්ති** එකච්චෙ තාව ආචරියා ‘‘භවඞ්ගචිත්ත’’න්ති වදන්ති, තං පන පටික්ඛිපිත්වා ‘‘ඉධ චිත්තන්ති යංකිඤ්චි අන්තමසො චක්ඛුවිඤ්ඤාණම්පි අධිප්පෙතමෙවා’’ති වුත්තං. ඉමස්මිං පනත්ථෙ මිලින්දරාජා ධම්මකථිකං නාගසෙනත්ථෙරං පුච්ඡි, ‘‘භන්තෙ නාගසෙන, එකස්මිං අච්ඡරාක්ඛණෙ පවත්තිතචිත්තසඞ්ඛාරා සචෙ රූපිනො අස්සු, කීව මහාරාසි භවෙය්‍යා’’ති? ‘‘වාහසතානං ඛො, මහාරාජ, වීහීනං අඩ්ඪචූළඤ්ච වාහා වීහිසත්තම්බණානි ද්වෙ ච තුම්බා එකච්ඡරාක්ඛණෙ පවත්තිතස්ස චිත්තස්ස සඞ්ඛම්පි න උපෙන්ති, කලම්පි න උපෙන්ති, කලභාගම්පි න උපෙන්තී’’ති (මි. ප. 4.1.2). අථ කස්මා සම්මාසම්බුද්ධෙන ‘‘උපමාපි න සුකරා’’ති වුත්තං? යථෙව හි උපමං පටික්ඛිපිත්වාපි කප්පදීඝභාවස්ස යොජනිකපබ්බතෙන යොජනිකසාසපපුණ්ණනගරෙන, නිරයදුක්ඛස්ස සත්තිසතාහතොපමෙන, සග්ගසුඛස්ස ච චක්කවත්තිසම්පත්තියා උපමා කතා, එවමිධාපි කාතබ්බාති? තත්ථ ‘‘සක්කා පන, භන්තෙ, උපමා කාතු’’න්ති එවං පුච්ඡාවසෙන උපමා කතා, ඉමස්මිං සුත්තෙ පුච්ඡාය අභාවෙන න කතා. ඉදඤ්හි සුත්තං ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ වුත්තං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ චිත්තරාසි නාම කථිතොති.

49. නවමෙ **පභස්සරන්ති** පණ්ඩරං පරිසුද්ධං. **චිත්තන්ති** භවඞ්ගචිත්තං. කිං පන චිත්තස්ස වණ්ණො නාම අත්ථීති? නත්ථි. නීලාදීනඤ්හි අඤ්ඤතරවණ්ණං වා හොතු අවණ්ණං වා යංකිඤ්චි පරිසුද්ධතාය ‘‘පභස්සර’’න්ති වුච්චති. ඉදම්පි නිරුපක්කිලෙසතාය පරිසුද්ධන්ති පභස්සරං. **තඤ්ච ඛොති** තං භවඞ්ගචිත්තං. **ආගන්තුකෙහීති** අසහජාතෙහි පච්ඡා ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජනකෙහි. **උපක්කිලෙසෙහීති** රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨත්තා උපක්කිලිට්ඨං නාමාති වුච්චති. කථං? යථා හි සීලවන්තා ආචාරසම්පන්නා මාතාපිතරො වා ආචරියුපජ්ඣායා වා දුස්සීලානං දුරාචාරානං අවත්තසම්පන්නානං පුත්තානඤ්චෙව අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකානඤ්ච වසෙන ‘‘අත්තනො පුත්තෙ වා අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකෙ වා න තජ්ජෙන්ති න සික්ඛාපෙන්ති න ඔවදන්ති නානුසාසන්තී’’ති අවණ්ණං අකිත්තිං ලභන්ති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. ආචාරසම්පන්නා මාතාපිතරො විය ච ආචරියුපජ්ඣායා විය ච භවඞ්ගචිත්තං දට්ඨබ්බං, පුත්තාදීනං වසෙන තෙසං අකිත්තිලාභො විය ජවනක්ඛණෙ රජ්ජනදුස්සනමුය්හනසභාවානං ලොභසහගතාදීනං චිත්තානං වසෙන උප්පන්නෙහි ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි පකතිපරිසුද්ධම්පි භවඞ්ගචිත්තං උපක්කිලිට්ඨං නාම හොතීති.

50. දසමෙපි භවඞ්ගචිත්තමෙව **චිත්තං. විප්පමුත්තන්ති** ජවනක්ඛණෙ අරජ්ජමානං අදුස්සමානං අමුය්හමානං තිහෙතුකඤාණසම්පයුත්තාදිකුසලවසෙන උප්පජ්ජමානං ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි විප්පමුත්තං නාම හොති. ඉධාපි යථා සීලවන්තානං ආචාරසම්පන්නානං පුත්තාදීනං වසෙන මාතාදයො ‘‘සොභනා එතෙයෙව අත්තනො පුත්තකාදයො සික්ඛාපෙන්ති ඔවදන්ති අනුසාසන්තී’’ති වණ්ණකිත්තිලාභිනො හොන්ති, එවං ජවනක්ඛණෙ උප්පන්නකුසලචිත්තවසෙන ඉදං භවඞ්ගචිත්තං ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි විප්පමුත්තන්ති වුච්චතීති.

පණිහිතඅච්ඡවග්ගවණ්ණනා.

6. අච්ඡරාසඞ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා

51. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ **තං අස්සුතවා පුථුජ්ජනොති** තං භවඞ්ගචිත්තං සුතවිරහිතො පුථුජ්ජනො. තත්ථ ආගමාධිගමාභාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. යො හි ඉදං සුත්තං ආදිතො පට්ඨාය අත්ථවසෙන උපපරික්ඛන්තො ''ඉදං භවඞ්ගචිත්තං නාම පකතිපරිසුද්ධම්පි ජවනක්ඛණෙ උප්පන්නෙහි ලොභාදීහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨ''න්ති නෙව ආගමවසෙන න අධිගමවසෙන ජානාති, යස්ස ච ඛන්ධධාතුආයතනපච්චයාකාරසතිපට්ඨානාදීසු උග්ගහපරිපුච්ඡාවිනිච්ඡයවිරහිතත්තා යථාභූතඤාණපටිවෙධසාධකො නෙව ආගමො, පටිපත්තියා අධිගන්තබ්බස්ස අනධිගතත්තා න අධිගමො අත්ථි. සො ආගමාධිගමාභාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. ස්වායං –

''පුථූනං ජනනාදීහි, කාරණෙහි පුථුජ්ජනො;
පුථුජ්ජනන්තොගධත්තා, පුථුවායං ජනො ඉති''.

සො හි පුථූනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො. යථාහ –

''පුථු කිලෙසෙ ජනෙන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු අවිහතසක්කායදිට්ඨිකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සත්ථාරානං මුඛුල්ලොකිකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාභිසඞ්ඛාරෙ අභිසඞ්ඛරොන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාඔඝෙහි වුය්හන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාසන්තාපෙහි සන්තප්පන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාපරිළාහෙහි පරිඩය්හන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්චහි නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති පුථුජ්ජනා''ති (මහානි. 51, 94).

පුථූනං වා ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අන්තොගධත්තාපි පුථුජ්ජනො, පුථු වා අයං විසුංයෙව සඞ්ඛං ගතො, විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙහි අරියෙහි ජනොති පුථුජ්ජනො. එවමෙතෙහි ''අස්සුතවා පුථුජ්ජනො''ති ද්වීහි පදෙහි යෙ තෙ –

''දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො''ති. –

ද්වෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, තෙසු අන්ධපුථුජ්ජනො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො.

යථාභූතං නප්පජානාතීති ''ඉදඤ්ච භවඞ්ගචිත්තං එවං ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨං නාම හොති, එවං විප්පමුත්තං නාමා''ති යථාසභාවතො න ජානාති. **තස්මාති** යස්මා න ජානාති, තස්මා. **චිත්තභාවනා නත්ථීති** චිත්තට්ඨිති චිත්තපරිග්ගහො නත්ථි, නත්ථිභාවෙනෙව ''නත්ථී''ති වදාමීති දස්සෙති.

52. දුතියෙ **සුතවාති** සුතසම්පන්නො. විත්ථාරතො පනෙත්ථ අස්සුතවාති පදස්ස පටිපක්ඛවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අරියසාවකොති** අත්ථි අරියො න සාවකො, සෙය්‍යථාපි බුද්ධා චෙව පච්චෙකබුද්ධා ච; අත්ථි සාවකො න අරියො, සෙය්‍යථාපි ගිහී අනාගතඵලො; අත්ථි නෙව අරියො න සාවකො සෙය්‍යථාපි පුථුතිත්ථියා. අත්ථි අරියො චෙව සාවකො ච, සෙය්‍යථාපි සමණා සක්‍යපුත්තියා ආගතඵලා විඤ්ඤාතසාසනා. ඉධ පන ගිහී වා හොතු පබ්බජිතො වා, යො කොචි සුතවාති එත්ථ වුත්තස්ස අත්ථස්ස වසෙන සුතසම්පන්නො, අයං අරියසාවකොති වෙදිතබ්බො. **යථාභූතං පජානාතීති** ''එවමිදං භවඞ්ගචිත්තං ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි විප්පමුත්තං හොති, එවං උපක්කිලිට්ඨ''න්ති යථාසභාවතො ජානාති. **චිත්තභාවනා අත්ථීති** චිත්තට්ඨිති චිත්තපරිග්ගහො අත්ථි, අත්ථිභාවෙනෙව ''අත්ථී''ති වදාමීති දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ බලවවිපස්සනා කථිතා. කෙචි තරුණවිපස්සනාති වදන්ති.

53. තතියං අට්ඨුප්පත්තියං කථිතං. කතරායං පන අට්ඨුප්පත්තියං? අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තන්තඅට්ඨුප්පත්තියං. භගවා කිර එකස්මිං සමයෙ සාවත්ථිං උපනිස්සාය ජෙතවනමහාවිහාරෙ පටිවසති. බුද්ධානඤ්ච යත්ථ කත්ථචි පටිවසන්තානං පඤ්චවිධං කිච්චං අවිජහිතමෙව හොති. පඤ්ච හි බුද්ධකිච්චානි – පුරෙභත්තකිච්චං, පච්ඡාභත්තකිච්චං, පුරිමයාමකිච්චං, මජ්ඣිමයාමකිච්චං, පච්ඡිමයාමකිච්චන්ති.

තත්‍රිදං පුරෙභත්තකිච්චං – භගවා හි පාතොව වුට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරඵාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිසරීරපරිකම්මං කත්වා යාව භික්ඛාචාරවෙලා තාව විවිත්තාසනෙ වීතිනාමෙත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාචි එකකොව, කදාචි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති කදාචි පකතියා, කදාචි අනෙකෙහි පාටිහාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යථිදං – පිණ්ඩාය පවිසතො ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතවාතා පථවිං සොධෙන්ති, වලාහකා උදකඵුසිතානි මුඤ්චන්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා තිට්ඨන්ති, අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපසංහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති, උන්නතා භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති, පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමාව භූමි හොති, සුඛසම්ඵස්සානි පදුමපුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පටිච්ඡන්ති. ඉන්දඛීලස්ස අන්තො ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරීරතො

ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා සුවණ්ණරසපිඤ්ජරානි විය චිත්‍රපටපරික්ඛිත්තානි විය ච පාසාදකූටාගාරාදීනි අලඞ්කරොන්තියො ඉතො චිතො ච ධාවන්ති, හත්ථිඅස්සවිහඞ්ගාදයො සකසකට්ඨානෙසු ඨිතායෙව මධුරෙනාකාරෙන සද්දං කරොන්ති, තථා භෙරිවීණාදීනි තූරියානි මනුස්සානඤ්ච කායූපගානි ආභරණානි. තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා ජානන්ති ''අජ්ජ භගවා ඉධ පිණ්ඩාය පවිට්ඨො''ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය ඝරා නික්ඛමිත්වා අන්තරවීථිං පටිපජ්ජිත්වා භගවන්තං ගන්ධපුප්ඵාදීහි සක්කච්චං පූජෙත්වා වන්දිත්වා ''අම්හාකං, භන්තෙ, දස භික්ඛූ, අම්හාකං වීසති, පඤ්ඤාසං…පෙ…. සතං දෙථා''ති යාචිත්වා භගවතොපි පත්තං ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පටිමානෙන්ති. භගවා කතභත්තකිච්චො තෙසං උපනිස්සයචිත්තසන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං දෙසෙති, යථා කෙචි සරණගමනෙසු පතිට්ඨහන්ති, කෙචි පඤ්චසු සීලෙසු, කෙචි සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං, කෙචි පබ්බජිත්වා අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති. එවං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං ගච්ඡති. තත්ථ ගන්ත්වා ගන්ධමණ්ඩලමාළෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදති භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො භික්ඛූනං භත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො භගවතො නිවෙදෙති. අථ භගවා ගන්ධකුටිං පවිසති. ඉදං තාව **පුරෙභත්තකිච්චං**.

අථ භගවා එවං කතපුරෙභත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨානෙ නිසීදිත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පාදපීඨෙ ඨත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං ඔවදති – ''භික්ඛවෙ, අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, දුල්ලභො බුද්ධුප්පාදො ලොකස්මිං, දුල්ලභො මනුස්සත්තපටිලාභො, දුල්ලභා ඛණසම්පත්ති, දුල්ලභා පබ්බජ්ජා, දුල්ලභං සද්ධම්මස්සවන''න්ති. තත්ථ කෙචි භගවන්තං කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. භගවා තෙසං චරියානුරූපං කම්මට්ඨානං දෙති. තතො සබ්බෙපි භගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති. කෙචි අරඤ්ඤං, කෙචි රුක්ඛමූලං, කෙචි පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙචි චාතුමහාරාජිකභවනං…පෙ…. කෙචි වසවත්තිභවනන්ති . තතො භගවා ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා සචෙ ආකඞ්ඛති, දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ සමස්සාසිතකායො උට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං වොලොකෙති. තතියභාගෙ යං ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ මහාජනො පුරෙභත්තං දානං දත්වා පච්ඡාභත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්නිපතති. තතො භගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිහාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං සමයයුත්තං, අථ කාලං විදිත්වා පරිසං උය්‍යොජෙති, මනුස්සා භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං **පච්ඡාභත්තකිච්චං**.

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො හොති, බුද්ධාසනා උට්ඨාය න්හානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපට්ඨාකෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගණ්හාපෙති. උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤපෙති. භගවා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඞ්ගං එකංසං කත්වා තත්ථ ආගන්ත්වා නිසීදති එකකොව මුහුත්තං පටිසල්ලීනො, අථ භික්ඛූ තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. තත්ථ එකච්චෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාචන්ති. භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **පුරිමයාමකිච්චං**.

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛූසු භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කන්තෙසු සකලදසසහස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති යථාභිසඞ්ඛතං අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං දෙවතානං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං වීතිනාමෙති. ඉදං **මජ්ඣිමයාමකිච්චං**.

පච්ඡිමයාමං පන තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙභත්තතො පට්ඨාය නිසජ්ජාපීළිතස්ස සරීරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං චඞ්කමෙන වීතිනාමෙති, දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුටිං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. තතියකොට්ඨාසෙ පච්චුට්ඨාය නිසීදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසීලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙති. ඉදං **පච්ඡිමයාමකිච්චං**.

තම්පි දිවසං භගවා ඉමස්මිංයෙව කිච්චෙ ඨිතො ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉදං අද්දස – මයා කොසලරට්ඨෙ චාරිකං චරන්තෙන අග්ගික්ඛන්ධෙන උපමෙත්වා එකස්මිං සුත්තෙ දෙසිතෙ සට්ඨි භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, සට්ඨිමත්තානං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගච්ඡිස්සති, සට්ඨිමත්තා ගිහිභාවං ගමිස්සන්ති. තත්ථ යෙ අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, තෙ යංකිඤ්චි ධම්මදෙසනං සුත්වා පාපුණිස්සන්තෙව. ඉතරෙසං පන භික්ඛූනං සඞ්ගහත්ථාය චාරිකං චරිතුකාමො හුත්වා, ''ආනන්ද, භික්ඛූනං ආරොචෙහී''ති ආහ.

ථෙරො අනුපරිවෙණං ගන්ත්වා, ''ආවුසො, සත්ථා මහාජනස්ස සඞ්ගහත්ථාය චාරිකං චරිතුකාමො, ගන්තුකාමා ආගච්ඡථා''ති ආහ. භික්ඛූ මහාලාභං ලභිත්වා විය තුට්ඨමානසා ''ලභිස්සාම වත මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙන්තස්ස භගවතො සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං ඔලොකෙතුං මධුරඤ්ච ධම්මකථං සොතු''න්ති පරූළ්හකෙසා කෙසෙ ඔහාරෙත්වා මලග්ගහිතපත්තා පත්තෙ පචිත්වා කිලිට්ඨචීවරා චීවරානි ධොවිත්වා ගමනසජ්ජා අහෙසුං. සත්ථා අපරිච්ඡින්නෙන භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිවුතො කොසලරට්ඨං චාරිකාය නික්ඛන්තො ගාමනිගමපටිපාටියා එකදිවසං ගාවුතඅඩ්ඪයොජනතිගාවුතයොජනපරමං චාරිකං චරන්තො එකස්මිං පදෙසෙ මහන්තං සුසිරරුක්ඛං අග්ගිනා සම්පජ්ජලිතං දිස්වා ''ඉමමෙව වත්ථුං කත්වා සත්තහි අඞ්ගෙහි පටිමණ්ඩෙත්වා ධම්මදෙසනං කථෙස්සාමී''ති ගමනං පච්ඡින්දිත්වා අඤ්ඤතරං රුක්ඛමූලං උපසඞ්කමිත්වා නිසජ්ජාකාරං දස්සෙසි. ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු අධිප්පායං

ඤත්වා ‘‘අද්ධා කාරණං භවිස්සති, න අකාරණෙන තථාගතා ගමනං පච්ඡින්දිත්වා නිසීදන්තී’’ති චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙසි. සත්ථා නිසීදිත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා ‘‘පස්සථ නො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධ’’න්ති **අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තන්තං** (අ. නි. 7.72) දෙසෙති.

ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණෙ භඤ්ඤමානෙ සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි, සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තිංසු, සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසු. තඤ්හි වෙය්‍යාකරණං සුත්වා සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං නාමකායො සන්තත්තො, නාමකායෙ සන්තත්තෙ කරජකායො සන්තත්තො, කරජකායෙ සන්තත්තෙ නිධානගතං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි. සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ ‘‘දුක්කරං වත බුද්ධසාසනෙ යාවජීවං පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු’’න්ති සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තා, සට්ඨිමත්තා භික්ඛූ සත්ථු දෙසනාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තා.

තත්ථ යෙසං උණ්හං ලොහිතං මුඛතො උග්ගඤ්ඡි, තෙ පාරාජිකං ආපජ්ජිංසු. යෙ ගිහිභාවං පත්තා, තෙ බුද්ධානුබුද්ධකානි සික්ඛාපදානි මද්දන්තා විචරිංසු. යෙ අරහත්තං පත්තා, තෙ පරිසුද්ධසීලාව අහෙසුං. සත්ථු ධම්මදෙසනා ඉමෙසං තිණ්ණම්පි සඵලාව ජාතාති. අරහත්තං පත්තානං තාව සඵලා හොතු, ඉතරෙසං කථං සඵලා ජාතාති? තෙපි හි සචෙ ඉමං ධම්මදෙසනං න සුණෙය්‍යුං, පමත්තාව හුත්වා ඨානං ජහිතුං න සක්කුණෙය්‍යුං. තතො නෙසං තං පාපං වඩ්ඪමානං අපායෙසුයෙව සංසීදාපෙය්‍ය . ඉමං පන දෙසනං සුත්වා ජාතසංවෙගා ඨානං ජහිත්වා සාමණෙරභූමියං ඨිතා දස සීලානි පූරෙත්වා යොනිසො මනසිකාරෙ යුත්තප්පයුත්තා කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමිනො කෙචි අනාගාමිනො අහෙසුං, කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු, එවං පාරාජිකාපන්නානම්පි සඵලා අහොසි. ඉතරෙ පන සචෙ ඉමං ධම්මදෙසනං න සුණෙය්‍යුං, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ අනුපුබ්බෙන සඞ්ඝාදිසෙසම්පි පාරාජිකම්පි පාපුණිත්වා අපායෙසුයෙව උප්පජ්ජිත්වා මහාදුක්ඛං අනුභවෙය්‍යුං. ඉමං පන දෙසනං සුත්වා ‘‘අහො සල්ලෙඛිතං බුද්ධසාසනං, න සක්කා අම්හෙහි යාවජීවං ඉමං පටිපත්තිං පූරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය උපාසකධම්මං පූරෙත්වා දුක්ඛා මුච්චිස්සාමා’’ති ගිහිභාවං උපගමිංසු. තෙ තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි රක්ඛිත්වා උපාසකධම්මං පූරෙත්වා කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමිනො කෙචි අනාගාමිනො ජාතා, කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තාති. එවං තෙසම්පි සඵලාව අහොසි.

ඉමං පන සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා දෙවසඞ්ඝා යෙහිපි සුතා, යෙහිපි න සුතා, සබ්බෙසංයෙව ආරොචෙන්තා විචරිංසු. භික්ඛූ සුත්වා සුත්වා ‘‘දුක්කරං, භො, බුද්ධානං සාසනෙ යාවජීවං පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු’’න්ති එකක්ඛණෙනෙව දසපි භික්ඛූ වීසතිපි සට්ඨිපි සතම්පි සහස්සම්පි භික්ඛූ ගිහී හොන්ති. සත්ථා යථාරුචියා චාරිකං චරිත්වා පුන ජෙතවනමෙව ආගන්ත්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘භික්ඛවෙ, තථාගතො චාරිකං චරමානො චිරං ආකිණ්ණො විහාසි, ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ, අඩ්ඪමාසං පටිසල්ලීයිතුං, නාම්හි කෙනචි උපසඞ්කමිතබ්බො අඤ්ඤත්‍ර එකෙන පිණ්ඩපාතනීහාරකෙනා’’ති. අඩ්ඪමාසං එකීභාවෙන වීතිනාමෙත්වා පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො ආනන්දත්ථෙරෙන සද්ධිං විහාරචාරිකං චරමානො ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙ තනුභූතං භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා ජානන්තොයෙව ථෙරං පුච්ඡි – ‘‘ආනන්ද, අඤ්ඤස්මිං කාලෙ තථාගතෙ චාරිකං චරිත්වා ජෙතවනං ආගතෙ සකලවිහාරො කාසාවපජ්ජොතො ඉසිවාතප්පටිවාතො හොති, ඉදානි පන තනුභූතො භික්ඛුසඞ්ඝො දිස්සති, යෙභුය්‍යෙන ච උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතා භික්ඛූ, කිං නු ඛො එත’’න්ති? එතරහි භගවා තුම්හාකං අග්ගික්ඛන්ධොපමධම්මදෙසනං කථිතකාලතො පට්ඨාය භික්ඛූ සංවෙගප්පත්තා හුත්වා ‘‘මයං එතං ධම්මං සබ්බප්පකාරෙන පරිපූරෙතුං න සක්ඛිස්සාම, අසම්මාවත්තන්තානඤ්ච ජනස්ස සද්ධාදෙය්‍යං පරිභුඤ්ජිතුං අයුත්ත’’න්ති ගිහිභාවං සඞ්කමන්තීති.

තස්මිං ඛණෙ භගවතො ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජි. තතො ථෙරං ආහ – ‘‘මයි පටිසල්ලානෙ වීතිනාමෙන්තෙ න කොචි මම පුත්තානං එකං අස්සාසට්ඨානං කථෙසි. සාගරස්ස හි ඔතරණතිත්ථානි විය බහූනි ඉමස්මිං සාසනෙ අස්සාසකාරණානි. ගච්ඡානන්ද, ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙහී’’ති. ථෙරො තථා අකාසි. සත්ථා බුද්ධාසනවරගතො භික්ඛූ ආමන්තෙත්වා, ‘‘භික්ඛවෙ, මෙත්තාය සබ්බපුබ්බභාගො නාම නෙව අප්පනා, න උපචාරො, සත්තානං හිතඵරණමත්තමෙවා’’ති වත්වා ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා ඉමං චූළච්ඡරාසඞ්ඝාතසුත්තං දෙසෙසි.

තත්ථ **අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තන්**ති අච්ඡරාපහරණමත්තං, ද්වෙ අඞ්ගුලියො පහරිත්වා සද්දකරණමත්තන්ති අත්ථො. **මෙත්තාචිත්තන්**ති සබ්බසත්තානං හිතඵරණචිත්තං. **ආසෙවතීති** කථං ආසෙවති? ආවජ්ජෙන්තො ආසෙවති, ජානන්තො ආසෙවති, පස්සන්තො ආසෙවති, පච්චවෙක්ඛන්තො ආසෙවති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො ආසෙවති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො ආසෙවති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො ආසෙවති, සතිං උපට්ඨාපෙන්තො ආසෙවති, චිත්තං සමාදහන්තො ආසෙවති, පඤ්ඤාය පජානන්තො ආසෙවති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො ආසෙවති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො ආසෙවති, පහාතබ්බං පජහන්තො ආසෙවති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො ආසෙවති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො ආසෙවතීති (පටි. ම. 2.2). ඉධ පන මෙත්තාපුබ්බභාගෙන හිතඵරණප්පවත්තනමත්තෙනෙව ආසෙවතීති වෙදිතබ්බො.

අරිත්තජ්ඣානොති අතුච්ඡජ්ඣානො අපරිච්චත්තජ්ඣානො වා. **විහරතීති** ඉරියති පවත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති. තෙන වුච්චති විහරතීති. ඉමිනා පදෙන මෙත්තං ආසෙවන්තස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථවිහාරො කථිතො. **සත්ථුසාසනකරොති** සත්ථු අනුසාසනිකරො. **ඔවාදපතිකරොති** ඔවාදකාරකො. එත්ථ ච සකිංවචනං ඔවාදො, පුනප්පුනවචනං අනුසාසනී. සම්මුඛාවචනම්පි ඔවාදො, පෙසෙත්වා පරම්මුඛාවචනං, අනුසාසනී. ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං

වචනං ඔවාදො, ඔතිණ්ණෙ වා අනොතිණ්ණෙ වා වත්ථුස්මිං තන්තිඨපනවසෙන වචනං අනුසාසනී. එවං විසෙසො වෙදිතබ්බො. පරමත්ථතො පන ඔවාදොති වා අනුසාසනීති වා එසෙ එකෙ එකට්ඨෙ සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤෙවාති. එත්ථ ච ''අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු මෙත්තාචිත්තං ආසෙවතී''ති ඉදමෙව සත්ථුසාසනඤ්චෙව ඔවාදො ච, තස්ස කරණතො එස සාසනකරො ඔවාදපතිකරොති වෙදිතබ්බො.

අමොඝන්ති අතුච්ඡං. **රට්ඨපිණ්ඩන්**ති ඤාතිපරිවට්ටං පහාය රට්ඨං නිස්සාය පබ්බජිතෙන පරෙසං ගෙහතො පටිලද්ධත්තා පිණ්ඩපාතො රට්ඨපිණ්ඩො නාම වුච්චති. **පරිභුඤ්ජතී**ති චත්තාරො පරිභොගා ථෙය්‍යපරිභොගො ඉණපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො සාමිපරිභොගොති. තත්ථ දුස්සීලස්ස පරිභොගො **ථෙය්‍යපරිභොගො** නාම. සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො **ඉණපරිභොගො** නාම. සත්තන්නං සෙක්ඛානං පරිභොගො **දායජ්ජපරිභොගා** නාම. ඛීණාසවස්ස පරිභොගො **සාමිපරිභොගො** නාම. තත්ථ ඉමස්ස භික්ඛුනො අයං රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො ද්වීහි කාරණෙහි අමොඝො හොති. අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි මෙත්තාචිත්තං ආසෙවන්තො භික්ඛු රට්ඨපිණ්ඩස්ස සාමිකො හුත්වා, අණණො හුත්වා, දායාදො හුත්වා පරිභුඤ්ජතීතිපිස්ස අමොඝො රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො. අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි මෙත්තං ආසෙවන්තස්ස භික්ඛුනො දින්නදානං මහට්ඨියං හොති මහප්ඵලං මහානිසංසං මහාජුතිකං මහාවිප්ඵාරන්තිපිස්ස අමොඝො රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො. **කො පන වාදො යෙ නං බහුලීකරොන්තී**ති යෙ පන ඉමං මෙත්තාචිත්තං බහුලං ආසෙවන්ති භාවෙන්ති පුනප්පුනං කරොන්ති, තෙ අමොඝං රට්ඨපිණ්ඩං පරිභුඤ්ජන්තීති එත්ථ වත්තබ්බමෙව කිං? එවරූපා හි භික්ඛූ රට්ඨපිණ්ඩස්ස සාමිනො අණණා දායාදා හුත්වා පරිභුඤ්ජන්තීති.

54-55. චතුත්ථෙ **භාවෙතී**ති උප්පාදෙති වඩ්ඪෙති. පඤ්චමෙ **මනසි කරොතී**ති මනස්මිං කරොති. සෙසං ඉමෙසු ද්වීසුපි තතියෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යො හි ආසෙවති, අයමෙව භාවෙති, අයං මනසි කරොති. යෙන චිත්තෙන ආසෙවති, තෙනෙව භාවෙති, තෙන මනසි කරොති. සම්මාසම්බුද්ධො පන යාය ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා දෙසනාවිලාසප්පත්තො නාම හොති, තස්සා සුප්පටිවිද්ධත්තා අත්තනො දෙසනාවිලාසං ධම්මිස්සරියතං පටිසම්භිදාපභෙදකුසලතං අප්පටිහතසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්ච නිස්සාය එකක්ඛණෙ උප්පන්නං එකචිත්තමෙව තීහි කොට්ඨාසෙහි විභජිත්වා දස්සෙසීති.

56. ඡට්ඨෙ **යෙ කෙචී**ති අනියාමිතවචනං. **අකුසලා**ති තෙසං නියාමිතවචනං. එත්තාවතා සබ්බාකුසලා අසෙසතො පරියාදින්නා හොන්ති. **අකුසලභාගියා අකුසලපක්ඛිකා**ති අකුසලානමෙවෙතං නාමං. අකුසලායෙව හි එකච්චෙ අකුසලං සහජාතවසෙන, එකච්චෙ උපනිස්සයවසෙන භජන්ති චෙව, තෙසඤ්ච පක්ඛා භවන්තීති ''අකුසලභාගියා අකුසලපක්ඛිකා''ති වුච්චන්ති. **සබ්බෙතෙ මනොපුබ්බඞ්ගමා**ති මනො පුබ්බං පඨමතරං ගච්ඡති එතෙසන්ති මනොපුබ්බඞ්ගමා. එතෙ හි කිඤ්චාපි මනෙන සද්ධිං එකුප්පාදා එකවත්ථුකා එකනිරොධා එකාරම්මණා ච හොන්ති. යස්මා පන තෙසං මනො උප්පාදකො කාරකො ජනකො සමුට්ඨාපකො නිබ්බත්තකො, තස්මා මනොපුබ්බඞ්ගමා නාම හොන්ති.

පඨමං උප්පජ්ජතීති යථා නාම ''රාජා නික්ඛන්තො''ති වුත්තෙ ''රාජායෙව නික්ඛන්තො, සෙසා රාජසෙනා නික්ඛන්තා අනික්ඛන්තා''ති පුච්ඡිතබ්බකාරණං නත්ථි, සබ්බා නික්ඛන්තාතෙව පඤ්ඤායන්ති, එවමෙව මනො උප්පන්නොති වුත්තකාලතො පට්ඨාය අවසෙසා සහජාතසංසට්ඨසම්පයුත්තා උප්පන්නා න උප්පන්නාති පුච්ඡිතබ්බකාරණං නත්ථි, සබ්බෙ තෙ උප්පන්නා ත්වෙව පඤ්ඤායන්ති. එතමත්ථවසං පටිච්ච තෙහි සංසට්ඨසම්පයුත්තො එකුප්පාදෙකනිරොධොපි සමානො මනො තෙසං ධම්මානං පඨමං උප්පජ්ජතීති වුත්තො. **අන්වදෙවා**ති අනුදෙව, සහෙව එකතොයෙවාති අත්ථො. බ්‍යඤ්ජනච්ඡායං පන ගහෙත්වා පඨමං චිත්තං උප්පජ්ජති, පච්ඡා චෙතසිකාති න ගහෙතබ්බං. අත්ථො හි පටිසරණං , න බ්‍යඤ්ජනං. ''මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා''ති ගාථායපි එසෙව නයො.

57. සත්තමෙ **කුසලා**ති චතුභූමකාපි කුසලා ධම්මා කථිතා. සෙසං ඡට්ඨෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

58. අට්ඨමෙ **යථයිදං, භික්ඛවෙ, පමාදො**ති එත්ථ, **භික්ඛවෙ**ති ආලපනං, යථා අයං පමාදොති අත්ථො. **පමාදො**ති පමජ්ජනාකාරො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''තත්ථ කතමො පමාදො? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනධිට්ඨානං අනනුයොගො අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං . යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං, අයං වුච්චති පමාදො''ති (විභ. 846).

උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා පරිහායන්තීති ඉදං ඣානවිපස්සනානං වසෙන වුත්තං. මග්ගඵලානං පන සකිං උප්පන්නානං පුන පරිහානං නාම නත්ථි.

59. නවමෙ අප්පමාදො පමාදස්ස පටිපක්ඛවසෙන විත්ථාරතො වෙදිතබ්බො.

60. දසමෙ **කොසජ්ජන්ති** කුසීතභාවො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

අච්ඡරාසඞ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා.

7. වීරියාරම්භාදිවග්ගවණ්ණනා

61. සත්තමස්ස පඨමෙ **වීරියාරම්භොති** චතුකිච්චස්ස සම්මප්පධානවීරියස්ස ආරම්භො, ආරද්ධපග්ගහිතපරිපුණ්ණවීරියතාති අත්ථො.

62. දුතියෙ **මහිච්ඡතාති** මහාලොභො. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ‘‘තත්ථ කතමා මහිච්ඡතා? ඉතරීතරචීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි පඤ්චහි වා කාමගුණෙහි අසන්තුට්ඨස්ස භියොකම්‍යතා, යා එවරූපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා මහිච්ඡතා රාගො සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො. අයං වුච්චති මහිච්ඡතා’’ති (විභ. 850).

63. තතියෙ **අප්පිච්ඡතාති** අලොභො. **අප්පිච්ඡස්සාති** අනිච්ඡස්ස. එත්ථ හි බ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං විය, අත්ථො පන නිරවසෙසො. න හි අප්පමත්තිකාය ඉච්ඡාය අත්ථිභාවෙන සො අප්පිච්ඡොති වුත්තො, ඉච්ඡාය පන අභාවෙන පුනප්පුනං ආසෙවිතස්ස අලොභස්සෙව භාවෙන අප්පිච්ඡොති වුත්තො.

අපිචෙත්ථ අත්‍රිච්ඡතා, පාපිච්ඡතා, මහිච්ඡතා අප්පිච්ඡතාති අයං භෙදො වෙදිතබ්බො. තත්ථ සකලාභෙ අතිත්තස්ස පරලාභෙ පත්ථනා **අත්‍රිච්ඡතා** නාම, යාය සමන්නාගතස්ස එකභාජනෙ පක්කපූවෙපි අත්තනො පත්තෙ පතිතෙ න සුපක්කො විය ඛුද්දකො ච විය ඛායති, ස්වෙව පන පරස්ස පත්තෙ පක්ඛිත්තො සුපක්කො විය මහන්තො විය ච ඛායති. අසන්තගුණසම්භාවනතා පන පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතා **පාපිච්ඡතා** නාම, සා ‘‘ඉධෙකච්චො අස්සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ’’තිආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ ආගතායෙව, තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො කොහඤ්ඤෙ පතිට්ඨාති. සන්තගුණසම්භාවනතා පන පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤුතා **මහිච්ඡතා** නාම, සාපි ‘‘ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතූති ඉච්ඡති, සීලවා සමානො සීලවාති මං ජනො ජානාතූ’’ති ඉමිනා නයෙන ආගතායෙව. තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො දුස්සන්තප්පයො හොති, විජාතමාතාපිස්ස චිත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘අග්ගික්ඛන්ධො සමුද්දො ච, මහිච්ඡො චාපි පුග්ගලො;
> සකටෙන පච්චයෙ දෙන්තු, තයොපෙතෙ අතප්පයා’’ති.

සන්තගුණනිගූහනතා පන පටිග්ගහණෙ ච මත්තඤ්ඤුතා **අප්පිච්ඡතා** නාම, තාය සමන්නාගතො පුග්ගලො අත්තනි විජ්ජමානම්පි ගුණං පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය සද්ධො සමානො ‘‘සද්ධොති මං ජනො ජානාතූ’’ති න ඉච්ඡති. සීලවා, පවිවිත්තො, බහුස්සුතො, ආරද්ධවීරියො, සමාධිසම්පන්නො, පඤ්ඤවා, ඛීණාසවො සමානො ‘‘ඛීණාසවොති මං ජනො ජානාතූ’’ති න ඉච්ඡති සෙය්‍යථාපි **මජ්ඣන්තිකත්ථෙරො**.

ථෙරො කිර මහාඛීණාසවො අහොසි, පත්තචීවරං පනස්ස පාදමත්තමෙව අග්ඝති. සො අසොකස්ස ධම්මරඤ්ඤො විහාරමහදිවසෙ සඞ්ඝත්ථෙරො අහොසි. අථස්ස අතිලූඛභාවං දිස්වා මනුස්සා, ‘‘භන්තෙ, ථොකං බහි හොථා’’ති ආහංසු. ථෙරො ‘‘මාදිසෙ ඛීණාසවෙ රඤ්ඤො සඞ්ගහං අකරොන්තෙ අඤ්ඤො කො කරිස්සතී’’ති පථවියං නිමුජ්ජිත්වා සඞ්ඝත්ථෙරස්ස උක්ඛිත්තපිණ්ඩං ගණ්හන්තොයෙව උම්මුජ්ජි. එවං ඛීණාසවො සමානො ‘‘ඛීණාසවොති මං ජනො ජානාතූ’’ති න ඉච්ඡති. එවං අප්පිච්ඡො ච පන භික්ඛු අනුප්පන්නං ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නං ථාවරං කරොති, දායකානං චිත්තං ආරාධෙති. යථා යථා හි සො අත්තනො අප්පිච්ඡතාය අප්පං ගණ්හාති, තථා තථා තස්ස වත්තෙ පසන්නා මනුස්සා බහූ දෙන්ති.

අපරොපි චතුබ්බිධො අප්පිච්ඡො – පච්චයඅප්පිච්ඡො, ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡො, පරියත්තිඅප්පිච්ඡො, අධිගමඅප්පිච්ඡොති. තත්ථ චතූසු පච්චයෙසු අප්පිච්ඡො **පච්චයඅප්පිච්ඡො** නාම. සො දායකස්ස වසං ජානාති, දෙය්‍යධම්මස්ස වසං ජානාති, අත්තනො ථාමං ජානාති. යදි හි දෙය්‍යධම්මො බහු හොති, දායකො අප්පමත්තකං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණෙනෙව ගණ්හාති.

ධුතඞ්ගසමාදානස්ස අත්තනි අත්ථිභාවං නජානාපෙතුකාමො **ධුතඞ්ගඅප්පිච්ඡො** නාම. තස්ස විභාවනත්ථං ඉමානි වත්ථූනි – **සොසානිකමහාකුමාරත්ථෙරො** කිර සට්ඨි වස්සානි සුසානෙ වසි, අඤ්ඤො එකභික්ඛුපි න අඤ්ඤාසි. තෙනෙවාහ –

> ‘‘සුසානෙ සට්ඨි වස්සානි, අබ්බොකිණ්ණං වසාමහං;
> දුතියො මං න ජානෙය්‍ය, අහො සොසානිකුත්තමො’’ති.

චෙතියපබ්බතෙ ද්වෙ **භාතිකත්ථෙරා** වසිංසු. කනිට්ඨො උපට්ඨාකෙන පෙසිතං උච්ඡුඛණ්ඩිකං ගහෙත්වා ජෙට්ඨස්ස සන්තිකං අගමාසි ‘‘පරිභොගං, භන්තෙ, කරොථා’’ති. ථෙරස්ස ච භත්තකිච්චං කත්වා මුඛවික්ඛාලනකාලො අහොසි. සො ‘‘අලං, ආවුසො’’ති ආහ. කච්චි, භන්තෙ, එකාසනිකත්ථාති? ආහරාවුසො, උච්ඡුඛණ්ඩිකන්ති පඤ්ඤාස වස්සානි එකාසනිකො සමානොපි ධුතඞ්ගං නිගූහමානො පරිභොගං කත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා පුන ධුතඞ්ගං අධිට්ඨාය ගතො.

යො පන **සාකෙතතිස්සත්ථෙරො** විය බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං **පරියත්තිඅප්පිච්ඡො** නාම. ථෙරො කිර ‘‘ඛණො නත්ථී’’ති උද්දෙසපරිපුච්ඡාසු ඔකාසං අකරොන්තො කදා මරණක්ඛණං, භන්තෙ, ලභිස්සථා’’ති චොදිතො ගණං විස්සජ්ජෙත්වා කණිකාරවාලිකසමුද්දවිහාරං ගතො. තත්ථ අන්තොවස්සං ථෙරනවමජ්ඣිමානං උපකාරො හුත්වා මහාපවාරණාය උපොසථදිවසෙ ධම්මකථාය ජනපදං ඛොභෙත්වා ගතො.

යො පන සොතාපන්නාදීසු අඤ්ඤතරො හුත්වා සොතාපන්නාදිභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං **අධිගමප්පිච්ඡො** නාම තයො කුලපුත්තා (ම. නි. 1.325) විය ඝටීකාරකුම්භකාරො (ම. නි. 2.282 ආදයො) විය ච. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ලද්ධාසෙවනෙන බලවඅලොභෙන සමන්නාගතො සෙක්ඛොපි පුථුජ්ජනොපි අප්පිච්ඡොති වෙදිතබ්බො.

64. චතුත්ථෙ **අසන්තුට්ඨිතාති** අසන්තුට්ඨියෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්ස භජන්තස්ස පයිරුපාසන්තස්ස උප්පන්නො අසන්තොසසඞ්ඛාතො ලොභො.

65. පඤ්චමෙ **සන්තුට්ඨිතාති** සන්තුට්ඨියෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්ස භජන්තස්ස පයිරුපාසන්තස්ස උප්පන්නො අලොභසඞ්ඛාතො සන්තොසො. **සන්තුට්ඨස්සාති** ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතස්ස. සො පනෙස සන්තොසො ද්වාදසවිධො හොති. සෙය්‍යථිදං – චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො. එවං පිණ්ඩපාතාදීසු.

තස්සායං පභෙදසංවණ්ණනා – ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා. සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස චීවරෙ **යථාලාභසන්තොසො**. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා, ගරුං චීවරං පාරුපන්තො කිලමති. සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති. සො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචීවරං බහූනි වා පන චීවරානි ලභිත්වා ‘‘ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභානං හොතූ’’ති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාලාභසන්තොසො**. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාබලසන්තොසො**. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති. සො තං චීවරං විය ථෙරචිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං න දොමනස්සං උප්පාදෙති, අන්තමසො තිණසන්ථාරකෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාලාභසන්තොසො**. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාබලසන්තොසො**.

අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති. සො තානි චීවරාදීනි විය ථෙරචිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**. යොපි ‘‘උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පුන පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතුභවන්තී’’ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයම්පිස්ස සෙනාසනෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති, තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාලාභසන්තොසො**. යො පන තෙලෙන අත්ථිකො ඵාණිතං

ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා අඤ්ඤදෙව වා පරියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාබලසන්තොසො**.

අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති. සො තං චීවරං විය ථෙරචිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීතකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං – ''ගණ්හථ, භන්තෙ, යදිච්ඡක''න්ති වුච්චමානො ''සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති, අථ මුත්තහරීතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිත''න්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීතකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තොපි පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ **යථාසාරුප්පසන්තොසො**. ඉමෙසං පන පච්චෙකපච්චයෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං සන්තොසානං යථාසාරුප්පසන්තොසොව අග්ගො.

66-67. ඡට්ඨසත්තමෙසු අයොනිසොමනසිකාරයොනිසොමනසිකාරා හෙට්ඨා වුත්තලක්ඛණාව. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

68. අට්ඨමෙ **අසම්පජඤ්ඤ**න්ති අසම්පජානභාවො, මොහස්සෙතං අධිවචනං. **අසම්පජානස්සාති** අජානන්තස්ස සම්මුළ්හස්ස.

69. නවමෙ **සම්පජඤ්ඤ**න්ති සම්පජානභාවො, පඤ්ඤායෙතං නාමං. **සම්පජානස්සාති** සම්පජානන්තස්ස.

70. දසමෙ **පාපමිත්තතාති** යස්ස පාපා ලාමකා මිත්තා, සො පාපමිත්තො. පාපමිත්තස්ස භාවො පාපමිත්තතා, තෙනාකාරෙන පවත්තානං චතුන්නං ඛන්ධානමෙවෙතං නාමං. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා. යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති සම්පවඞ්කතා. අයං වුච්චති පාපමිත්තතා''ති (විභ. 901).

වීරියාරම්භාදිවග්ගවණ්ණනා.

8. කලයාණමිත්තතාදිවග්ගවණ්ණනා

71. අට්ඨමස්ස පඨමෙ **කලයාණමිත්තතාති** කලයාණා මිත්තා අස්සාති කලයාණමිත්තො, තස්ස භාවො කලයාණමිත්තතා. සෙසං වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බං.

72-73. දුතියෙ **අනුයොගොති** යොගො පයොගො. **අනනුයොගොති** අයොගො අප්පයොගො. **අනුයොගාති** අනුයොගෙන. **අනනුයොගාති** අනනුයොගෙන. **කුසලානං ධම්මානන්ති** චතුභූමකකුසලධම්මානං. තතියං උත්තානත්ථමෙව.

74. චතුත්ථෙ **බොජ්ඣඞ්ගාති** බුජ්ඣනකසත්තස්ස අඞ්ගභූතා සත්ත ධම්මා. යාය වා ධම්මසාමග්ගියා සො බුජ්ඣති, සම්මොහනිද්දාතො වා වුට්ඨාති, චතුසච්චධම්මං වා සච්ඡිකරොති. තස්සා බොධියා අඞ්ගභූතාතිපි බොජ්ඣඞ්ගා. ''බොජ්ඣඞ්ගාති කෙනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා? බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, අනුබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, සම්බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, බොධාය සංවත්තන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා''ති (පටි. ම. 2.17). එවං පනෙතං පදං විභත්තමෙව.

75. පඤ්චමෙ **භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති** ඉමිනා පදෙන බොජ්ඣඞ්ගානං යථාවසරසභූමි නාම කථිතා . සා පනෙසා චතුබ්බිධා හොති – විපස්සනා, විපස්සනාපාදකජ්ඣානං, මග්ගො, ඵලන්ති. තත්ථ විපස්සනාය උප්පජ්ජනකාලෙ බොජ්ඣඞ්ගා කාමාවචරා හොන්ති, විපස්සනාපාදකජ්ඣානම්හි උප්පජ්ජනකාලෙ රූපාවචරඅරූපාවචරා, මග්ගඵලෙසු උප්පජ්ජනකාලෙ ලොකුත්තරා. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ බොජ්ඣඞ්ගා චතුභූමකා කථිතා.

76. ඡට්ඨස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. අට්ඨුප්පත්තියං හෙතං නික්ඛිත්තං, සම්බහුලා කිර භික්ඛූ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා. තෙසං අන්තරෙ බන්ධුලමල්ලසෙනාපතිං ආරබ්භ අයං කථා උදපාදි, ''ආවුසො, අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ බහුඤාතිකං අහොසි බහුපක්ඛං, ඉදානි අප්පඤාතිකං අප්පපක්ඛං ජාත''න්ති. අථ භගවා තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා ''මයි ගතෙ මහතී දෙසනා භවිස්සතී''ති ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති ආහ. භගවා අඤ්ඤා ගාමනිගමාදිකථා නත්ථි, අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ බහුඤාතිකං අහොසි බහුපක්ඛං, ඉදානි අප්පඤාතිකං අප්පපක්ඛං ජාතන්ති වදන්තා නිසින්නම්හාති. සත්ථා ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා **අප්පමත්තිකා එසා, භික්ඛවෙ, පරිහානීති** ඉදං සුත්තං ආරභි.

තත්ථ **අප්පමත්තිකාති** පරිත්තා පරිත්තප්පමාණා. එතාය හි පරිහානියා සග්ගතො වා මග්ගතො වා පරිහානි නාම නත්ථි, දිට්ඨධම්මිකපරිහානිමත්තමෙව එතන්ති ආහ. **එතං පතිකිට්ඨන්ති** එතං පච්ඡිමං එතං ලාමකං. **යදිදං පඤ්ඤාපරිහානීති** යා එසා මම සාසනෙ කම්මස්සකතපඤ්ඤාය ඣානපඤ්ඤාය විපස්සනාපඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤාය ඵලපඤ්ඤාය ච පරිහානි, එසා පච්ඡිමා, එසා ලාමකා, එසා ඡඩ්ඩනීයාති අත්ථො.

77. සත්තමම්පි අට්ඨුප්පත්තියමෙව කථිතං. ධම්මසභායං කිර නිසින්නෙසු භික්ඛූසු එකච්චෙ එවං ආහංසු – ''අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ අප්පඤාතිකං අප්පපක්ඛං අහොසි, ඉදානි තං බහුඤාතිකං බහුපක්ඛං ජාත''න්ති. කං සන්ධාය එවමාහංසූති? විසාඛං උපාසිකං වෙසාලිකෙ ච ලිච්ඡවී. සත්ථා තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා පුරිමනයෙනෙව ආගන්ත්වා ධම්මාසනෙ නිසින්නො ''කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා''ති පුච්ඡි. තෙ යථාභූතං කථයිංසු. සත්ථා ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා ඉමං සුත්තං ආරභි. තත්ථ **අප්පමත්තිකාති** තං සම්පත්තිං නිස්සාය සග්ගං වා මග්ගං වා සම්පත්තානං අභාවතො පරිත්තා. **යදිදං පඤ්ඤාවුද්ධීති** කම්මස්සකතපඤ්ඤාදීනං වුද්ධි. **තස්මාති** යස්මා ඤාතීනං වුද්ධි නාම දිට්ඨධම්මිකමත්තා අප්පා පරිත්තා, සා සග්ගං වා මග්ගං වා පාපෙතුං අසමත්ථා, තස්මා. **පඤ්ඤාවුද්ධියාති** කම්මස්සකතාදිපඤ්ඤාය වුද්ධියා.

78. අට්ඨමම්පි අට්ඨුප්පත්තියමෙව කථිතං. සම්බහුලා කිර භික්ඛූ ධම්මසභායං සන්නිසින්නා මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ ''අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ මහාභොගං මහාහිරඤ්ඤසුවණ්ණං අහොසි, තං ඉදානි අප්පභොගං ජාත''න්ති කථයිංසු. සත්ථා පුරිමනයෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං සුත්තං ආරභි.

79. නවමම්පි අට්ඨුප්පත්තියමෙව වුත්තං. ධම්මසභායං කිර සන්නිසින්නා භික්ඛූ කාකවලියසෙට්ඨිඤ්ච පුණ්ණසෙට්ඨිඤ්ච ආරබ්භ ''අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ අප්පභොගං අහොසි, තං ඉදානි මහාභොගං ජාත''න්ති කථයිංසු. සත්ථා පුරිමනයෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං සුත්තං ආරභි. සෙසං ඉමෙසු ද්වීසුපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

80. දසමම්පි අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තං. ධම්මසභායං කිර භික්ඛූ කොසලමහාරාජානං ආරබ්භ ''අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ මහායසං මහාපරිවාරං අහොසි, ඉදානි අප්පයසං අප්පපරිවාරං ජාත''න්ති කථයිංසු. භගවා පුරිමනයෙනෙව

ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං ධම්මදෙසනං ආරභි. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

කල්‍යාණමිත්තතාදිවග්ගවණ්ණනා.

9. පමාදාදිවග්ගවණ්ණනා

81. නවමස්සාපි පඨමං අට්ඨුප්පත්තියමෙව කථිතං. සම්බහුලා කිර භික්ඛූ ධම්මසභායං නිසින්නා කුම්භඝොසකං ආරබ්භ ‘‘අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ අප්පයසං අප්පපරිවාරං අහොසි, ඉදානි මහායසං මහාපරිවාරං ජාත’’න්ති කථයිංසු. සත්ථා පුරිමනයෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං සුත්තං ආරභි. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

82. දුතියාදීසු **මහතො අනත්ථායාති** මහන්තස්ස අනත්ථස්ස අත්ථාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

පමාදාදිවග්ගවණ්ණනා.

10. දුතියපමාදාදිවග්ගවණ්ණනා

98. දසමෙ **අජ්ඣත්තිකන්ති** නියකජ්ඣත්තවසෙන අජ්ඣත්තිකං. **අඞ්ගන්ති** කාරණං. **ඉති කරිත්වාති** එවං කත්වා. ඉදං වුත්තං හොති – භික්ඛවෙ, අජ්ඣත්තං පච්චත්තං අත්තනො සන්තානෙ සමුට්ඨිතං කාරණන්ති කත්වා න අඤ්ඤං එකං කාරණම්පි සමනුපස්සාමීති.

110-114. **බාහිරන්ති** අජ්ඣත්තසන්තානතො බහි භවං. **සද්ධම්මස්සාති** සුද්ධම්මස්ස, සාසනස්සාති අත්ථො. **සම්මොසායාති** විනාසාය. **අන්තරධානායාති** අපඤ්ඤාණත්ථාය.

115. **ඨිතියාති** චිරට්ඨිතත්ථං. **අසම්මොසාය අනන්තරධානායාති** වුත්තපටිපක්ඛනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ චතුක්කොටිකෙ වුත්තනයමෙව.

130. ඉතො පරෙසු **අධම්මං ධම්මොති දීපෙන්තීති**ආදීසු සුත්තන්තපරියායෙන තාව දස කුසලකම්මපථා ධම්මො, දස අකුසලකම්මපථා අධම්මො. තථා චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා ධම්මො නාම; තයො සතිපට්ඨානා තයො සම්මප්පධානා තයො ඉද්ධිපාදා ඡ ඉන්ද්‍රියානි ඡ බලානි අට්ඨ බොජ්ඣඞ්ගා නවඞ්ගිකො මග්ගොති ච චත්තාරො උපාදානා පඤ්ච නීවරණානි සත්ත අනුසයා අට්ඨ මිච්ඡත්තානි ච අයං අධම්මො.

තත්ථ යංකිඤ්චි එකං අධම්මකොට්ඨාසං ගහෙත්වා ‘‘ඉමං අධම්මං ධම්මොති කරිස්සාම, එවං අම්හාකං ආචරියකුලං නියානිකං භවිස්සති, මයං ච ලොකෙ පාකටා භවිස්සාමා’’ති තං අධම්මං ‘‘ධම්මො අය’’න්ති කථයන්තා **අධම්මං ධම්මොති** දීපෙන්ති නාම. තථෙව ධම්මකොට්ඨාසෙසු එකං ගහෙත්වා ‘‘අයං අධම්මො’’ති කථෙන්තා **ධම්මං අධම්මොති** දීපෙන්ති නාම. විනයපරියායෙන පන භූතෙන වත්ථුනා චොදෙත්වා සාරෙත්වා යථාපටිඤ්ඤාය කත්තබ්බං කම්මං ධම්මො නාම, අභූතෙන වත්ථුනා අචොදෙත්වා අසාරෙත්වා අපටිඤ්ඤාය කත්තබ්බං කම්මං අධම්මො නාම.

සුත්තන්තපරියායෙන රාගවිනයො දොසවිනයො මොහවිනයො සංවරො පහානං පටිසඞ්ඛාති අයං **විනයො** නාම, රාගාදීනං අවිනයො අසංවරො අප්පහානං අපටිසඞ්ඛාති අයං **අවිනයො** නාම. විනයපරියායෙන වත්ථුසම්පත්ති, ඤත්තිසම්පත්ති, අනුස්සාවනසම්පත්ති, සීමාසම්පත්ති, පරිසසම්පත්තීති අයං විනයො නාම. වත්ථුවිපත්ති, ඤත්තිවිපත්ති, අනුස්සාවනවිපත්ති, සීමාවිපත්ති පරිසවිපත්තීති අයං අවිනයො නාම.

සුත්තන්තපරියායෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා…පෙ…. අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති ඉදං **භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන;** තයො සතිපට්ඨානා තයො සම්මප්පධානා තයො ඉද්ධිපාදා ඡ ඉන්ද්‍රියානි ඡ බලානි අට්ඨ බොජ්ඣඞ්ගා නවඞ්ගිකො මග්ගොති ඉදං **අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන**. විනයපරියායෙන චත්තාරො පාරාජිකා තෙරස සඞ්ඝාදිසෙසා ද්වෙ අනියතා තිංස නිස්සග්ගියා පාචිත්තියාති ඉදං භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන; තයො පාරාජිකා චුද්දස සඞ්ඝාදිසෙසා තයො අනියතා එකතිංස නිස්සග්ගියා පාචිත්තියාති ඉදං අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන.

සුත්තන්තපරියායෙන දෙවසිකං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං මහාකරුණාසමාපත්තිසමාපජ්ජනං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකවොලොකනං අට්ඨුප්පත්තිවසෙන සුත්තන්තදෙසනා ජාතකකථාති ඉදං **ආචිණ්ණං,** න දෙවසිකං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං…පෙ…. න ජාතකකථාති ඉදං **අනාචිණ්ණං**. විනයපරියායෙන නිමන්තිතස්ස වස්සාවාසං වසිත්වා අපලොකෙත්වා චාරිකාපක්කමනං පවාරෙත්වා චාරිකාපක්කමනං, ආගන්තුකෙහි සද්ධිං පඨමං පටිසන්ථාරකරණන්ති ඉදං ආචිණ්ණං, තස්සෙව ආචිණ්ණස්ස අකරණං අනාචිණ්ණං නාම.

සුත්තන්තපරියායෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානා…පෙ…. අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති ඉදං **පඤ්ඤත්තං** නාම; තයො සතිපට්ඨානා…පෙ…. නවඞ්ගිකො මග්ගොති ඉදං **අපඤ්ඤත්තං** නාම. විනයපරියායෙන චත්තාරො පාරාජිකා…පෙ…. තිංසනිස්සග්ගියා පාචිත්තියාති ඉදං පඤ්ඤත්තං නාම; තයො පාරාජිකා…පෙ…. එකතිංස නිස්සග්ගියා පාචිත්තියාති ඉදං අපඤ්ඤත්තං නාම.

යං පනෙතං සබ්බසුත්තානං පරියොසානෙ **තෙමිමං සද්ධම්මං අන්තරධාපෙන්තීති** වුත්තං, තත්ථ **පඤ්ච අන්තරධානානි** නාම අධිගමඅන්තරධානං, පටිපත්තිඅන්තරධානං, පරියත්තිඅන්තරධානං, ලිඞ්ගඅන්තරධානං, ධාතුඅන්තරධානන්ති . තත්ථ **අධිගමොති** චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදා, තිස්සො විජ්ජා, ඡ අභිඤ්ඤාති. සො පරිහායමානො පටිසම්භිදාතො පට්ඨාය පරිහායති. බුද්ධානං හි පරිනිබ්බානතො වස්සසහස්සමෙව පටිසම්භිදා නිබ්බත්තෙතුං සක්කොන්ති, තතො පරං ඡ අභිඤ්ඤා, තතො තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා නිබ්බත්තෙන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා සුක්ඛවිපස්සකා හොන්ති. එතෙනෙව උපායෙන අනාගාමිනො සකදාගාමිනො සොතාපන්නාති. තෙසු ධරන්තෙසු අධිගමො අනන්තරහිතො නාම න හොති. පච්ඡිමකස්ස පන සොතාපන්නස්ස ජීවිතක්ඛයෙන අධිගමො අන්තරහිතො නාම හොති. ඉදං **අධිගමඅන්තරධානං** නාම.

පටිපත්තිඅන්තරධානං නාම ඣානවිපස්සනාමග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා චතුපාරිසුද්ධිසීලමත්තං රක්ඛන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ‘‘සීලං පරිපුණ්ණං කත්වා රක්ඛාම, පධානඤ්ච අනුයුඤ්ජාම, න ච මග්ගං වා ඵලං වා සච්ඡිකාතුං සක්කොම, නත්ථි ඉදානි අරියධම්මපටිවෙධො’’ති වොසානං ආපජ්ජිත්වා කොසජ්ජබහුලා අඤ්ඤමඤ්ඤං න චොදෙන්ති න සාරෙන්ති අකුක්කුච්චකා හොන්ති, තතො පට්ඨාය බුද්දානුබුද්දකානි මද්දන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පාචිත්තියථුල්ලච්චයානි ආපජ්ජන්ති, තතො ගරුකාපත්තිං. පාරාජිකමත්තමෙව තිට්ඨති. චත්තාරි පාරාජිකානි රක්ඛන්තානං භික්ඛූනං සතෙපි සහස්සෙපි ධරමානෙ පටිපත්ති අනන්තරහිතා නාම න හොති. පච්ඡිමකස්ස පන භික්ඛුනො සීලභෙදෙන වා ජීවිතක්ඛයෙන වා අන්තරහිතා හොතීති ඉදං **පටිපත්තිඅන්තරධානං** නාම.

පරියත්තීති තෙපිටකං බුද්ධවචනං සාට්ඨකථා පාළි. යාව සා තිට්ඨති, තාව පරියත්ති පරිපුණ්ණා නාම හොති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රාජයුවරාජානො අධම්මිකා හොන්ති, තෙසු අධම්මිකෙසු රාජාමච්චාදයො අධම්මිකා හොන්ති, තතො රට්ඨජනපදවාසිනොති. එතෙසං අධම්මිකතාය දෙවො න සම්මා වස්සති, තතො සස්සානි න සම්පජ්ජන්ති. තෙසු අසම්පජ්ජන්තෙසු පච්චයදායකා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පච්චයෙ දාතුං න සක්කොන්ති, භික්ඛූ පච්චයෙහි කිලමන්තා අන්තෙවාසිකෙ සඞ්ගහෙතුං න සක්කොන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරියත්ති පරිහායති, අත්ථවසෙන ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පාළිවසෙනෙව ධාරෙන්ති. තතො ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පාළිම්පි සකලං ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පඨමං අභිධම්මපිටකං පරිහායති. පරිහායමානං මත්ථකතො පට්ඨාය පරිහායති . පඨමමෙව හි පට්ඨානමහාපකරණං පරිහායති, තස්මිං පරිහීනෙ යමකං, කථාවත්ථු, පුග්ගලපඤ්ඤත්ති, ධාතුකථා, විභඞ්ගො, ධම්මසඞ්ගහොති.

එවං අභිධම්මපිටකෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සුත්තන්තපිටකං පරිහායති. පඨමඤ්හි අඞ්ගුත්තරනිකායො පරිහායති, තස්මිම්පි පඨමං එකාදසකනිපාතො, තතො දසකනිපාතො…පෙ.… තතො එකකනිපාතොති. එවං අඞ්ගුත්තරෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සංයුත්තනිකායො පරිහායති. පඨමං හි මහාවග්ගො පරිහායති, තතො සළායතනවග්ගො, ඛන්ධවග්ගො, නිදානවග්ගො, සගාථාවග්ගොති. එවං සංයුත්තනිකායෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය මජ්ඣිමනිකායො පරිහායති. පඨමං හි උපරිපණ්ණාසකො පරිහායති, තතො මජ්ඣිමපණ්ණාසකො, තතො මූලපණ්ණාසකොති. එවං මජ්ඣිමනිකායෙ පරිහීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය දීඝනිකායො පරිහායති. පඨමඤ්හි පාථිකවග්ගො පරිහායති, තතො මහාවග්ගො, තතො සීලක්ඛන්ධවග්ගොති. එවං දීඝනිකායෙ පරිහීනෙ සුත්තන්තපිටකං පරිහීනං නාම හොති. විනයපිටකෙන සද්ධිං ජාතකමෙව ධාරෙන්ති. විනයපිටකං ලජ්ජිනොව ධාරෙන්ති, ලාභකාමා පන ‘‘සුත්තන්තෙ කථිතෙපි සල්ලක්ඛෙන්තා නත්ථී’’ති ජාතකමෙව ධාරෙන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ජාතකම්පි ධාරෙතුං න සක්කොන්ති. අථ තෙසං පඨමං වෙස්සන්තරජාතකං පරිහායති, තතො පටිලොමක්කමෙන පුණ්ණකජාතකං, මහානාරදජාතකන්ති පරියොසානෙ අපණ්ණකජාතකං පරිහායති. එවං ජාතකෙ පරිහීනෙ විනයපිටකමෙව ධාරෙන්ති.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ විනයපිටකම්පි මත්ථකතො පට්ඨාය පරිහායති. පඨමඤ්හි පරිවාරො පරිහායති, තතො ඛන්ධකො, භික්ඛුනීවිභඞ්ගො, මහාවිභඞ්ගොති අනුක්කමෙන උපොසථක්ඛන්ධකමත්තමෙව ධාරෙන්ති. තදාපි පරියත්ති අන්තරහිතා න හොති. යාව පන මනුස්සෙසු චාතුප්පදිකගාථාපි පවත්තති, තාව පරියත්ති අනන්තරහිතාව හොති. යදා සද්ධො පසන්නො රාජා හත්ථික්ඛන්ධෙ සුවණ්ණචඞ්කොටකම්හි සහස්සත්ථවිකං ඨපාපෙත්වා ‘‘බුද්ධෙහි කථිතං චාතුප්පදිකගාථං ජානන්තො ඉමං සහස්සං ගණ්හතූ’’ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභිත්වා ‘‘එකවාරං චරාපිතෙ නාම සුණන්තාපි හොන්ති අස්සුණන්තාපී’’ති යාවතතියං චරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභිත්වා රාජපුරිසා තං සහස්සත්ථවිකං පුන රාජකුලං පවෙසෙන්ති, තදා පරියත්ති අන්තරහිතා නාම හොති. ඉදං **පරියත්තිඅන්තරධානං** නාම.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ චීවරග්ගහණං පත්තග්ගහණං සම්මිඤ්ජනපසාරණං ආලොකිතවිලොකිතං න පාසාදිකං හොති. නිගණ්ඨසමණා විය අලාබුපත්තං භික්ඛූ පත්තං අග්ගබාහාය පක්ඛිපිත්වා ආදාය විචරන්ති, එත්තාවතාපි ලිඞ්ගං අනන්තරහිතමෙව හොති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ අග්ගබාහතො ඔතාරෙත්වා හත්ථෙන වා සික්කාය වා ඔලම්බිත්වා විචරන්ති, චීවරම්පි රජනසාරුප්පං අකත්වා ඔට්ඨට්ඨිවණ්ණං කත්වා විචරන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රජනම්පි න හොති දසච්ඡින්දනම්පි ඔවට්ටිකවිජ්ඣනම්පි, කප්පමත්තං කත්වා වළඤ්ජෙන්ති. පුන ඔවට්ටිකං විජ්ඣිත්වා කප්පං න කරොන්ති. තතො උභයම්පි අකත්වා දසා ඡෙත්වා පරිබ්බාජකා විය චරන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ‘‘කො ඉමිනා අම්හාකං අත්ථො’’ති ඛුද්දකං කාසාවඛණ්ඩං හත්ථෙ වා ගීවාය වා බන්ධන්ති, කෙසෙසු වා අල්ලීයාපෙන්ති, දාරභරණං වා කරොන්තා කසිත්වා වපිත්වා ජීවිකං කප්පෙත්වා විචරන්ති. තදා දක්ඛිණං දෙන්තා සඞ්ඝං උද්දිස්ස එතෙසං දෙන්ති. ඉදං සන්ධාය භගවතා වුත්තං – ‘‘භවිස්සන්ති ඛො, පනානන්ද, අනාගතමද්ධානං ගොත්‍රභුනො කාසාවකණ්ඨා දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙසු දුස්සීලෙසු සඞ්ඝං උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති, තදාපාහං, ආනන්ද, සඞ්ඝගතං දක්ඛිණං අසඞ්ඛෙය්‍යං අප්පමෙය්‍යං වදාමී’’ති (ම. නි. 3.380). තතො ගච්ඡන්තෙ කාලෙ නානාවිධානි කම්මානි කරොන්තා ‘‘පපඤ්චො එස, කිං ඉමිනා අම්හාක’’න්ති කාසාවඛණ්ඩං ඡින්දිත්වා අරඤ්ඤෙ ඛිපන්ති. එතස්මිං කාලෙ ලිඞ්ගං අන්තරහිතං නාම හොති. කස්සපදසබලස්ස කිර කාලතො පට්ඨාය යොනකානං සෙතවත්ථං පාරුපිත්වා චරණං චාරිත්තං ජාතන්ති. ඉදං **ලිඞ්ගඅන්තරධානං** නාම.

ධාතුඅන්තරධානං පන එවං වෙදිතබ්බං – තීණි පරිනිබ්බානානි, කිලෙසපරිනිබ්බානං – ඛන්ධපරිනිබ්බානං, ධාතුපරිනිබ්බානන්ති. තත්ථ කිලෙසපරිනිබ්බානං බොධිපල්ලඞ්කෙ අහොසි, ඛන්ධපරිනිබ්බානං කුසිනාරායං,

ධාතුපරිනිබ්බානං අනාගතෙ භවිස්සති. කථං? තතො තත්ථ තත්ථ සක්කාරසම්මානං අලභමානා ධාතුයො බුද්ධානං අධිට්ඨානබලෙන සක්කාරසම්මානලභනකට්ඨානං ගච්ඡන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සබ්බට්ඨානෙසු සක්කාරසම්මානො න හොති. සාසනස්ස හි ඔසක්කනකාලෙ ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ සබ්බා ධාතුයො සන්නිපතිත්වා මහාචෙතියං, තතො නාගදීපෙ රාජායතනචෙතියං, තතො බොධිපල්ලඞ්කං ගමිස්සන්ති. නාගභවනතොපි දෙවලොකතොපි බ්‍රහ්මලොකතොපි ධාතුයො මහාබොධිපල්ලඞ්කමෙව ගමිස්සන්ති. සාසපමත්තාපි ධාතු අන්තරා න නස්සිස්සති. සබ්බා ධාතුයො මහාබොධිමණ්ඩෙ සන්නිපතිත්වා බුද්ධරූපං ගහෙත්වා බොධිමණ්ඩෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නබුද්ධසරීරසිරිං දස්සෙන්ති. ද්වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණානි අසීති අනුබ්‍යඤ්ජනානි බ්‍යාමප්පභාති සබ්බං පරිපුණ්ණමෙව හොති. තතො යමකපාටිහාරියදිවසෙ විය පාටිහාරියං කත්වා දස්සෙන්ති. තදා මනුස්සභූතසත්තො නාම තත්ථ ගතො නත්ථි, දසසහස්සචක්කවාළෙ පන දෙවතා සබ්බාව සන්නිපතිත්වා ''අජ්ජ දසබලො පරිනිබ්බායති, ඉතොදානි පට්ඨාය අන්ධකාරං භවිස්සතී''ති පරිදෙවන්ති. අථ ධාතුසරීරතො තෙජො සමුට්ඨාය තං සරීරං අපණ්ණත්තිකභාවං ගමෙති. ධාතුසරීරතො සමුට්ඨිතා ජාලා යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගච්ඡිස්සති, සාසපමත්තාය සෙසායපි ධාතුයා සති එකජාලාව භවිස්සති. ධාතූසු පරියාදානං ගතාසු පච්ඡිජ්ජිස්සති. එවං මහන්තං ආනුභාවං දස්සෙත්වා ධාතුයො අන්තරධායන්ති. තදා සන්නිපතිතා දෙවසඞ්ඝා බුද්ධානං පරිනිබ්බුතදිවසෙ විය දිබ්බගන්ධමාලාතූරියාදීහි සක්කාරං කත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා වන්දිත්වා ''අනාගතෙ උප්පජ්ජනකං බුද්ධං පස්සිතුං ලභිස්සාම භගවා''ති වත්වා සකසකට්ඨානමෙව ගච්ඡන්ති. ඉදං **ධාතුඅන්තරධානං** නාම.

ඉමස්ස පඤ්චවිධස්ස අන්තරධානස්ස පරියත්තිඅන්තරධානමෙව මූලං. පරියත්තියා හි අන්තරහිතාය පටිපත්ති අන්තරධායති, පරියත්තියා ඨිතාය පටිපත්ති පතිට්ඨාති. තෙනෙව ඉමස්මිං දීපෙ චණ්ඩාලතිස්සමහාභයෙ සක්කො දෙවරාජා මහාඋළුම්පං මාපෙත්වා භික්ඛූනං ආරොචාපෙසි ''මහන්තං භයං භවිස්සති, න සම්මා දෙවො වස්සිස්සති, භික්ඛූ පච්චයෙහි කිලමන්තා පරියත්තිං සන්ධාරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති, පරතීරං ගන්ත්වා අය්‍යොහි ජීවිතං රක්ඛිතුං වට්ටති. ඉමං මහාඋළුම්පං ආරුය්හ ගච්ඡථ, භන්තෙ. යෙසං එත්ථ නිසජ්ජට්ඨානං නප්පහොති, තෙ කට්ඨඛණ්ඩෙපි උරං ඨපෙත්වා ගච්ඡන්තු, සබ්බෙසම්පි භයං න භවිස්සතී''ති. තදා සමුද්දතීරං පත්වා සට්ඨි භික්ඛූ කතිකං කත්වා ''අම්හාකං එත්ථ ගමනකිච්චං නත්ථි, මයං ඉධෙව හුත්වා තෙපිටකං රක්ඛිස්සාමා''ති තතො නිවත්තිත්වා දක්ඛිණමලයජනපදං ගන්ත්වා කන්දමූලපණ්ණෙහි ජීවිකං කප්පෙන්තා වසිංසු. කායෙ වහන්තෙ නිසීදිත්වා සජ්ඣායං කරොන්ති, අවහන්තෙ වාලිකං උස්සාරෙත්වා පරිවාරෙත්වා සීසානි එකට්ඨානෙ කත්වා පරියත්තිං සම්මසන්ති. ඉමිනා නියාමෙන ද්වාදස සංවච්ඡරානි සාට්ඨකථං තෙපිටකං පරිපුණ්ණං කත්වා ධාරයිංසු.

භයෙ වූපසන්තෙ සත්තසතා භික්ඛූ අත්තනො ගතට්ඨානෙ සාට්ඨකථෙ තෙපිටකෙ එකක්ඛරම්පි එකබ්‍යඤ්ජනම්පි අනාසෙත්වා ඉමමෙව දීපමාගම්ම කල්ලගාමජනපදෙ මණ්ඩලාරාමවිහාරං පවිසිංසු. ථෙරානං ආගමනප්පවත්තිං සුත්වා ඉමස්මිං දීපෙ ඔහීනා සට්ඨි භික්ඛූ ''ථෙරෙ පස්සිස්සාමා''ති ගන්ත්වා ථෙරෙහි සද්ධිං තෙපිටකං සොධෙන්තා එකක්ඛරම්පි එකබ්‍යඤ්ජනම්පි අසමෙන්තං නාම න පස්සිංසු. තස්මිං ඨානෙ ථෙරානං අයං කථා උදපාදි ''පරියත්ති නු ඛො සාසනස්ස මූලං , උදාහු පටිපත්තී''ති. පංසුකූලිකත්ථෙරා ''පටිපත්තිමූල''න්ති ආහංසු, ධම්මකථිකා ''පරියත්තී''ති . අථ නෙ ථෙරා ''තුම්හාකං ද්වින්නම්පි ජනානං වචනමත්තෙනෙව න කරොම, ජිනභාසිතං සුත්තං ආහරථා''ති ආහංසු. සුත්තං ආහරිතුං න භාරොති ''ඉමෙ ච, සුභද්ද , භික්ඛූ සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සාති (දී. නි. 2.214). පටිපත්තිමූලකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං පටිපත්තිසාරකං. පටිපත්තියා ධරන්තාය තිට්ඨතී''ති (මි. ප. 4.1.7) සුත්තං ආහරිංසු. ඉමං සුත්තං සුත්වා ධම්මකථිකා අත්තනො වාදඨපනත්ථාය ඉමං සුත්තං ආහරිංසු –

''යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා, විනයො යාව දිප්පති;
තාව දක්ඛන්ති ආලොකං, සූරියෙ අබ්භුට්ඨිතෙ යථා.

''සුත්තන්තෙසු අසන්තෙසු, පමුට්ඨෙ විනයම්හි ච;
තමො භවිස්සති ලොකෙ, සූරියෙ අත්ථඞ්ගතෙ යථා.

''සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති හොති රක්ඛිතා;
පටිපත්තියං ඨිතො ධීරො, යොගක්ඛෙමා න ධංසතී''ති.

ඉමස්මිං සුත්තෙ ආභතෙ පංසුකූලිකත්ථෙරා තුණ්හී අහෙසුං, ධම්මකථිකත්ථෙරානංයෙව වචනං පුරතො අහොසි. යථා හි ගවසතස්ස වා ගවසහස්සස්ස වා අන්තරෙ පවෙණිපාලිකාය ධෙනුයා අසති සො වංසො සා පවෙණි න ඝටීයති, එවමෙවං ආරද්ධවිපස්සකානං භික්ඛූනං සතෙපි සහස්සෙපි සංවිජ්ජමානෙ පරියත්තියා අසති අරියමග්ගපටිවෙධො නාම න හොති. යථා ච නිධිකුම්භියා ජානනත්ථාය පාසාණපිට්ඨෙ අක්ඛරෙසු ඨපිතෙසු යාව අක්ඛරානි ධරන්ති, තාව නිධිකුම්භි නට්ඨා නාම න හොති. එවමෙවං පරියත්තියා ධරමානාය සාසනං අන්තරහිතං නාම න හොතීති.

දුතියපමාදාදිවග්ගවණ්ණනා.

11. අධම්මවග්ගවණ්ණනා

140. එකාදසමෙ වග්ගෙ **අධම්මං අධම්මො**තිආදීනි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

අධම්මවග්ගවණ්ණනා.

12. අනාපත්තිවග්ගවණ්ණනා

150. ද්වාදසමෙ පන **අනාපත්තිං ආපත්තී**තිආදීසු ''අනාපත්ති අජානන්තස්ස අථෙය්‍යචිත්තස්ස නමරණාධිප්පායස්ස අනුල්ලපනාධිප්පායස්ස නමොචනාධිප්පායස්සා''ති තත්ථ තත්ථ වුත්තා අනාපත්ති **අනාපත්ති** නාම, ''ජානන්තස්ස ථෙය්‍යචිත්තස්සා''තිආදිනා නයෙන වුත්තා ආපත්ති **ආපත්ති** නාම, පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධා **ලහුකාපත්ති** නාම, ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා **ගරුකාපත්ති** නාම. ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා **දුට්ඨුල්ලාපත්ති** නාම, පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධා **අදුට්ඨුල්ලාපත්ති** නාම. ඡ ආපත්තික්ඛන්ධා **සාවසෙසාපත්ති** නාම, එකො පාරාජිකාපත්තික්ඛන්ධො **අනවසෙසාපත්ති** නාම. **සප්පටිකම්මාපත්ති** නාම සාවසෙසාපත්තියෙව, **අප්පටිකම්මාපත්ති** නාම අනවසෙසාපත්තියෙව. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අනාපත්තිවග්ගවණ්ණනා.

13. එකපුග්ගලවග්ගවණ්ණනා

170. එකපුග්ගලවග්ගස්ස පඨමෙ **එකපුග්ගලො**ති එකො පුග්ගලො. එත්ථ **එකො**ති දුතියාදිපටික්ඛෙපත්ථො ගණනපරිච්ඡෙදො. **පුග්ගලො**ති සම්මුතිකථා, න පරමත්ථකථා. බුද්ධස්ස හි භගවතො දුවිධා දෙසනා – සම්මුතිදෙසනා, පරමත්ථදෙසනා චාති. තත්ථ ''පුග්ගලො සත්තො ඉත්ථී පුරිසො ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො''ති එවරූපා **සම්මුතිදෙසනා,** ''අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා ඛන්ධා ධාතූ ආයතනානි සතිපට්ඨානා''ති එවරූපා **පරමත්ථදෙසනා.** තත්ථ භගවා යෙ සම්මුතිවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා මොහං පහාය විසෙසං අධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං සම්මුතිදෙසනං දෙසෙති. යෙ පන පරමත්ථවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිවිජ්ඣිත්වා මොහං පහාය විසෙසමධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං පරමත්ථදෙසනං දෙසෙති.

තත්‍රායං උපමා – යථා හි දෙසභාසාකුසලො තිණ්ණං වෙදානං අත්ථසංවණ්ණනකො ආචරියො යෙ දමිළභාසාය වුත්තෙ අත්ථං ජානන්ති, තෙසං දමිළභාසාය ආචික්ඛති. යෙ අන්ධභාසාදීසු අඤ්ඤතරාය භාසාය , තෙසං තාය තාය භාසාය. එවං තෙ මාණවකා ඡෙකං බ්‍යත්තං ආචරියමාගම්ම ඛිප්පමෙව සිප්පං උග්ගණ්හන්ති. තත්ථ ආචරියො විය බුද්ධො භගවා, තයො වෙදා විය කථෙතබ්බභාවෙ ඨිතානි තීණි පිටකානි, දෙසභාසාකොසල්ලමිව සම්මුතිපරමත්ථකොසල්ලං, නානාදෙසභාසා මාණවකා විය සම්මුතිපරමත්ථවසෙන පටිවිජ්ඣනසමත්ථා වෙනෙය්‍යසත්තා, ආචරියස්ස දමිළභාසාදිආචික්ඛනං විය භගවතො සම්මුතිපරමත්ථවසෙන දෙසනා වෙදිතබ්බා. ආහ චෙත්ථ –

> ''දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි, සම්බුද්ධො වදතං වරො;
> සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නුපලබ්භති.
>
> ''සඞ්කෙතවචනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණා;
> පරමත්ථවචනං සච්චං, ධම්මානං භූතකාරණා.
>
> ''තස්මා වොහාරකුසලස්ස, ලොකනාථස්ස සත්ථුනො;
> සම්මුතිං වොහරන්තස්ස, මුසාවාදො න ජායතී''ති.

අපිච අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා පුග්ගලකථං කථෙති – හිරොත්තප්පදීපනත්ථං, කම්මස්සකතාදීපනත්ථං, පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං, ආනන්තරියදීපනත්ථං, බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං, පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං, දක්ඛිණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං, ලොකසම්මුතියා අප්පහානත්ථඤ්චාති. ''ඛන්ධධාතුආයතනානි හිරියන්ති ඔත්තප්පන්තී''ති හි වුත්තෙ මහාජනො න ජානාති, සම්මොහමාපජ්ජති, පටිසත්තු හොති ''කිමිදං ඛන්ධධාතුආයතනානි හිරියන්ති ඔත්තප්පන්ති නාමා''ති? ''ඉත්ථී හිරියති ඔත්තප්පති, පුරිසො ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො''ති වුත්තෙ පන ජානාති, න සම්මොහමාපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති. තස්මා භගවා **හිරොත්තප්පදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා කම්මස්සකා, ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **කම්මස්සකතාදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''වෙළුවනාදයො මහාවිහාරා ඛන්ධෙහි කාරාපිතා, ධාතූහි ආයතනෙහී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා මාතරං ජීවිතා වොරොපෙන්ති, පිතරං, අරහන්තං, රුහිරුප්පාදකම්මං, සඞ්ඝභෙදකම්මං කරොන්ති, ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **ආනන්තරියදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා මෙත්තායන්ති, ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **බ්‍රහ්මවිහාරදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා පුබ්බෙනිවාසමනුස්සරන්ති, ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා භගවා **පුබ්බෙනිවාසදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

''ඛන්ධා දානං පටිග්ගණ්හන්ති, ධාතුයො ආයතනානී''ති වුත්තෙපි මහාජනො න ජානාති, සම්මොහං ආපජ්ජති, පටිසත්තු හොති ''කිමිදං ඛන්ධධාතුආයතනානි පටිග්ගණ්හන්ති නාමා''ති? ''පුග්ගලා පටිග්ගණ්හන්ති සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මො''ති වුත්තෙ පන ජානාති, න සම්මොහං ආපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති. තස්මා භගවා **දක්ඛිණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං** පුග්ගලකථං කථෙති.

ලොකසම්මුතිඤ්ච බුද්ධා භගවන්තො නප්පජහන්ති, ලොකසමඤ්ඤාය ලොකනිරුත්තියා ලොකාභිලාපෙ ඨිතායෙව ධම්මං දෙසෙන්ති. තස්මා භගවා **ලොකසම්මුතියා අප්පහානත්ථම්පි** පුග්ගලකථං කථෙති.

ඉති එකො ච සො පුග්ගලො චාති **එකපුග්ගලො**. කෙනට්ඨෙන එකපුග්ගලො? අසදිසට්ඨෙන ගුණවිසිට්ඨට්ඨෙන අසමසමට්ඨෙනාති. සො හි දසන්නං පාරමීනං පටිපාටියා ආවජ්ජනං ආදිං කත්වා බොධිසම්භාරගුණෙහි චෙව බුද්ධගුණෙහි ච සෙසමහාජනෙන අසදිසොති **අසදිසට්ඨෙනපි** එකපුග්ගලො. යෙ චස්ස තෙ ගුණා, තෙ සෙසසත්තානං ගුණෙහි විසිට්ඨාති **ගුණවිසිට්ඨට්ඨෙනපි** එකපුග්ගලො. පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා සබ්බසත්තෙහි අසමා, තෙහි සද්ධිං අයමෙව එකො රූපකායගුණෙහි චෙව නාමකායගුණෙහි ච සමොති **අසමසමට්ඨෙනපි** එකපුග්ගලො.

ලොකෙති තයො ලොකා – සත්තලොකො, ඔකාසලොකො, සඞ්ඛාරලොකොති. තෙසං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.135-136) වුත්තා. තෙසු ඉධ සත්තලොකො අධිප්පෙතො. සත්තලොකෙ උප්පජ්ජමානොපි චෙස න දෙවලොකෙ, න බ්‍රහ්මලොකෙ, මනුස්සලොකෙයෙව උප්පජ්ජති. මනුස්සලොකෙපි න අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ, ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ උප්පජ්ජති. තත්‍රාපි න සබ්බට්ඨානෙසු.

‘‘පුරත්ථිමාය දිසාය ගජඞ්ගලං නාම නිගමො, තස්ස පරෙන මහාසාලා, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සල්ලවතී නාම නදී, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උත්තරාය දිසාය උසීරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ’’ති (මහාව. 259) එවං පරිච්ඡින්නෙ ආයාමතො තියොජනසතෙ විත්ථාරතො අඩ්ඪතෙය්‍යයොජනසතෙ පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතෙ මජ්ඣිමදෙසෙ උප්පජ්ජති. න කෙවලඤ්ච තථාගතොව, පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාථෙරා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා චක්කවත්තී රාජා අඤ්ඤෙ ච සාරප්පත්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා එත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති.

උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජතීති ඉදං පන උභයම්පි විප්පකතවචනමෙව. උප්පජ්ජමානො බහුජනහිතාය උප්පජ්ජති, න අඤ්ඤෙන කාරණෙනාති එවං පනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවරූපඤ්චෙත්ථ ලක්ඛණං න සක්කා එතං අඤ්ඤෙන සද්දලක්ඛණෙන පටිබාහිතුං.

අපිච උප්පජ්ජමානො නාම, උප්පජ්ජති නාම, උප්පන්නො නාමාති අයමෙත්ථ භෙදො වෙදිතබ්බො. එස හි දීපඞ්කරපාදමූලතො පට්ඨාය ලද්ධබ්‍යාකරණො බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ පරියෙසන්තො දස පාරමියො දිස්වා ‘‘ඉමෙ ධම්මා මයා පූරෙතබ්බා’’ති කතසන්නිට්ඨානො දානපාරමිං පූරෙන්තොපි **උප්පජ්ජමානො** නාම. සීලපාරමී…පෙ…. උපෙක්ඛාපාරමීති ඉමා දස පාරමියො පූරෙන්තොපි, දස උපපාරමියො පූරෙන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. දස පරමත්ථපාරමියො පූරෙන්තොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. අත්තත්ථචරියං ඤාතත්ථචරියං ලොකත්ථචරියං පූරයමානොපි උප්පජ්ජමානො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ මත්ථකං පාපෙන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. වෙස්සන්තරත්තභාවං පහාය තුසිතපුරෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සට්ඨිවස්සසතසහස්සාධිකා සත්තපණ්ණාසවස්සකොටියො තිට්ඨන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. දෙවතාහි යාචිතො පඤ්චමහාවිලොකිතං විලොකෙත්වා මහාමායාදෙවියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හන්තොපි, අනූනාධිකෙ දස මාසෙ ගබ්භවාසං වසන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. එකූනතිංස වස්සානි අගාරමජ්ඣෙ තිට්ඨන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා රාහුලභද්දස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්නසහායො කණ්ඩකං වාහනවරං ආරුය්හ නික්ඛමන්තොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. තීණි රජ්ජානි අතික්කමන්තොපි අනොමානදීතීරෙ පබ්බජන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. ඡබ්බස්සානි මහාපධානං කරොන්තොපි උප්පජ්ජමානො නාම. පරිපක්කගතෙ ඤාණෙ ඔළාරිකාහාරං ආහරන්තොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. සායන්හසමයෙ විසාඛපුණ්ණමාය මහාබොධිමණ්ඩං ආරුය්හ මාරබලං විධමෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං පරිසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමසමනන්තරෙ ද්වාදසඞ්ගං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමතො සම්මසිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙපි සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙපි සකදාගාමිඵලක්ඛණෙපි අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙපි අනාගාමිඵලක්ඛණෙපි උප්පජ්ජමානොව නාම. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ පන **උප්පජ්ජති** නාම. අරහත්තඵලක්ඛණෙ **උප්පන්නො** නාම. බුද්ධානං හි සාවකානං විය න පටිපාටියා ඉද්ධිවිධඤාණාදීනි උප්පජ්ජන්ති, සහෙව පන අරහත්තමග්ගෙන සකලොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදි ගුණරාසි ආගතොව නාම හොති. තස්මා තෙ නිප්ඵන්නසබ්බකිච්චත්තා අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නා නාම හොන්ති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ අරහත්තඵලක්ඛණංයෙව සන්ධාය ‘‘උප්පජ්ජතී’’ති වෙදිතබ්බො, උප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො.

බහුජනහිතායාති මහාජනස්ස හිතත්ථාය උප්පජ්ජති. **බහුජනසුඛායාති** මහාජනස්ස සුඛත්ථාය උප්පජ්ජති. **ලොකානුකම්පායාති** සත්තලොකස්ස අනුකම්පං පටිච්ච උප්පජ්ජති. කතරසත්තලොකස්සාති? යො තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අමතපානං පිවිත්වා ධම්මං පටිවිජ්ඣි, තස්ස. භගවතා හි මහාබොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා බොධිමණ්ඩා ඉසිපතනං ආගම්ම ‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තා පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා’’ති ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තෙ (මහාව. 13; සං. නි. 5.1081) දෙසිතෙ ආයස්මතා අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන සද්ධිං අට්ඨාරසකොටිසඞ්ඛා බ්‍රහ්මානො අමතපානං පිවිංසු, එතස්ස සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො.

පඤ්චමදිවසෙ අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තපරියොසානෙ (මහාව. 20; සං. නි. 3.59) පඤ්චවග්ගියා ථෙරා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො. තතො යසදාරකප්පමුඛෙ පඤ්චපණ්ණාස පුරිසෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි, තතො කප්පාසිකවනසණ්ඩෙ තිංස භද්දවග්ගියෙ තයො මග්ගෙ ච තීණි ඵලානි ච සම්පාපෙසි, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො. ගයාසීසෙ ආදිත්තපරියායසුත්තපරියොසානෙ (මහාව. 54) ජටිලසහස්සං අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි, තාලට්ඨිවනෙ බිම්බිසාරප්පමුඛා එකාදස නහුතා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, එකං නහුතං සරණෙසු පතිට්ඨිතං. තිරොකුට්ටඅනුමොදනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සෙහි අමතපානං පීතං. සුමනමාලාකාරසමාගමෙ චතුරාසීතියා ච. ධනපාලකසමාගමෙ දසහි පාණසහස්සෙහි, ඛදිරඞ්ගාරජාතකසමාගමෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සෙහි, ජම්බුකආජීවකසමාගමෙ චතුරාසීතියා ච. ආනන්දසෙට්ඨිසමාගමෙ චතුරාසීතියා ච පාණසහස්සෙහි අමතපානං පීතං. පාසාණකචෙතියෙ පාරායනසුත්තන්තකථාදිවසෙ චුද්දස කොටියො අමතපානං පිවිංසු. යමකපාටිහාරියදිවසෙ වීසති පාණකොටියො, තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාය නිසීදිත්වා මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා සත්තප්පකරණං අභිධම්මං දෙසෙන්තස්ස අසීති පාණකොටියො, දෙවොරොහණෙ තිංස පාණකොටියො, සක්කපඤ්හසුත්තන්තෙ අසීති දෙවතාසහස්සානි අමතපානං පිවිංසු. මහාසමයසුත්තන්තෙ මඞ්ගලසුත්තන්තෙ චූළරාහුලොවාදෙ සමචිත්තපටිපදායාති ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසු අභිසමයං පත්තසත්තානං පරිච්ඡෙදො නත්ථි. එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නොති. යාවජ්ජදිවසා ඉතො පරං අනාගතෙ ච සාසනං නිස්සාය සග්ගමොක්ඛමග්ගෙ පතිට්ඨහන්තානං වසෙනාපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

දෙවමනුස්සානන්ති න කෙවලං දෙවමනුස්සානංයෙව, අවසෙසානං නාගසුපණ්ණාදීනම්පි අත්ථාය හිතාය සුඛායෙව උප්පන්නො. සහෙතුකපටිසන්ධිකෙ පන මග්ගඵලසච්ඡිකිරියාය භබ්බෙ පුග්ගලෙ දස්සෙතුං එතං වුත්තං. තස්මා එතෙසම්පි අත්ථාය හිතාය සුඛායෙව උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො.

කතමො එකපුග්ගලොති අයං පුච්ඡා. පුච්ඡා ච නාමෙසා පඤ්චවිධා හොති – අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාති.

තාසං ඉදං නානත්තං – කතමා **අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා**? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අභාවිතං. තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති, අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා **දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා**? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. සො අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති, අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා **විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා**? පකතියා සංසයපක්ඛන්තො හොති විමතිපක්ඛන්තො ද්වෙළ්හකජාතො ''එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො''ති. සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති, අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා.

කතමා **අනුමතිපුච්ඡා**? භගවා හි භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්හං පුච්ඡති – ''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා''ති? ''අනිච්චං, භන්තෙ''. ''යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වා''ති? ''දුක්ඛං, භන්තෙ''. ''යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කල්ලං නු ඛො තං සමනුපස්සිතුං එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා''ති? ''නො හෙතං, භන්තෙ''ති, අයං අනුමතිපුච්ඡා.

කතමා **කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා**? භගවා භික්ඛූනං කථෙතුකම්‍යතාය පඤ්හං පුච්ඡති – ''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො''ති? අයං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාති.

තත්ථ බුද්ධානං පුරිමා තිස්සො පුච්ඡා නත්ථි. කස්මා? බුද්ධානං හි තීසු අද්ධාසු කිඤ්චි සඞ්ඛතං අද්ධාවිමුත්තං වා අසඞ්ඛතං අදිට්ඨං අජානිතං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං නාම නත්ථි, තස්මා තෙසං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා නත්ථි. යං පන භගවතා අත්තනො ඤාණෙන පටිවිද්ධං, තස්ස අඤ්ඤෙන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා සද්ධිං සංසන්දනකිච්චං නත්ථි. තෙනස්ස දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා නත්ථි. යස්මා පනෙස අකථංකථී තිණ්ණවිචිකිච්ඡො සබ්බධම්මෙසු විහතසංසයො, තෙනස්ස විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා නත්ථි. ඉතරා පන ද්වෙ පුච්ඡා භගවතො අත්ථි, තාසු අයං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි තාය පුච්ඡාය පුට්ඨං එකපුග්ගලං විභාවෙන්තො **තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති** ආහ. තත්ථ **තථාගතොති** අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො – තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො, තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථවාදිතාය තථාගතො, තථාකාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙන තථාගතොති.

කථං භගවා **තථා ආගතොති තථාගතො**? යථා සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා, යථා විපස්සී භගවා ආගතො, යථා සිඛී භගවා, යථා වෙස්සභූ භගවා, යථා කකුසන්ධො භගවා, යථා කොණාගමනො භගවා, යථා කස්සපො භගවා ආගතොති. කිං වුත්තං හොති? යෙන අභිනීහාරෙන එතෙ භගවන්තො

ආගතා, තෙනෙව අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ.… යථා කස්සපො භගවා දානපාරමිං පූරෙත්වා, සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාවීරියඛන්තිසච්චාධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරමිං පූරෙත්වා ඉමා දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා, අඞ්ගපරිච්චාගං නයනධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති ඉමෙ පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා, පුබ්බයොගපුබ්බචරියධම්මක්ඛානඤාතත්ථචරියාදයො පූරෙත්වා බුද්ධිචරියාය කොටිං පත්වා ආගතො, තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතො. යථා ච විපස්සී භගවා …පෙ.… කස්සපො භගවා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා ආගතො, තථා අම්හාකම්පි භගවා ආගතොති තථාගතො.

“යථෙව ලොකම්හි විපස්සිආදයො,
සබ්බඤ්ඤුභාවං මුනයො ඉධාගතා;
තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො,
තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමා”ති.

එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථා ගතොති තථාගතො**? යථා සම්පතිජාතො විපස්සී භගවා ගතො…පෙ.… කස්සපො භගවා ගතො. කථඤ්ච සො ගතොති? සො හි සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨාය උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගතො. යථාහ – “සම්පතිජාතො, ආනන්ද, බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පථවියං පතිට්ඨහිත්වා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගච්ඡති සෙතම්හි ඡත්තෙ අනුධාරියමානෙ, සබ්බා ච දිසා අනුවිලොකෙති, ආසභිඤ්ච වාචං භාසති ‘අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’”ති (ම. නි. 3.207). තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. යඤ්හි සො සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨහි, ඉදමස්ස චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, උත්තරාභිමුඛභාවො පන සබ්බලොකුත්තරභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සත්තපදවීතිහාරො සත්තබොජ්ඣඞ්ගරතනපටිලාභස්ස, “සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති චාමරා”ති (සු. නි. 693) එත්ථ වුත්තචාමරුක්ඛෙපො පන සබ්බතිත්ථියනිම්මථනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සෙතච්ඡත්තධාරණං අරහත්තඵලවිමුත්තිවරවිමලසෙතච්ඡත්තපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සබ්බදිසානුවිලොකනං සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ආසභිවාචාභාසනං අප්පටිවත්තියවරධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. තථා අයං භගවාපි ගතො. තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං තෙසංයෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. තෙනාහු පොරාණා –

“මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා,
සමෙහි පාදෙහි ඵුසී වසුන්ධරං;
සො වික්කමී සත්ත පදානි ගොතමො,
සෙතඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරූ.

“ගන්ත්වාන සො සත්ත පදානි ගොතමො,
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො;
අට්ඨඞ්ගුපෙතං ගිරමබ්භුදීරයි,
සීහො යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො”ති.

එවං තථා ගතොති තථාගතො.

අථ වා යථා විපස්සී භගවා…පෙ.… යථා කස්සපො භගවා, අයම්පි භගවා තථෙව නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතො, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය ගතො, ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාලෙත්වා ගතො, පාමොජ්ජෙන අරතිං විනොදෙත්වා, පඨමජ්ඣානෙන නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරං වූපසමෙත්වා, තතියජ්ඣානෙන පීතිං විරාජෙත්වා, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහාය, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාපටිඝසඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤායො සමතික්කමිත්වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං සමතික්කමිත්වා ගතො.

අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පහාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං, විරාගානුපස්සනාය රාගං, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං, ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤං, වයානුපස්සනාය ආයූහනං, විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤං, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තසඤ්ඤං, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධිං, සුඤ්ඤතානුපස්සනාය අභිනිවෙසං, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභිනිවෙසං, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසං, ආදීනවානුපස්සනාය

ආලයාභිනිවෙසං, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛං, විවට්ටානුපස්සනාය සංයොගාභිනිවෙසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ කිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පහාය, අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතෙ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා ගතො. එවම්පි තථා ගතොති තථාගතො.

කථං **තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො?** පථවීධාතුයා කක්ඛළත්තලක්ඛණං තථං අවිතථං, ආපොධාතුයා පග්ඝරණලක්ඛණං, තෙජොධාතුයා උණ්හත්තලක්ඛණං, වායොධාතුයා විත්ථම්භනලක්ඛණං, ආකාසධාතුයා අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං, විඤ්ඤාණධාතුයා විජානනලක්ඛණං.

රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං, සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්ඛණං, සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං.

විතක්කස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං, විචාරස්ස අනුමජ්ජනලක්ඛණං, පීතියා ඵරණලක්ඛණං, සුඛස්ස සාතලක්ඛණං, චිත්තෙකග්ගතාය අවික්ඛෙපලක්ඛණං, ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං.

සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛලක්ඛණං, වීරියින්ද්‍රියස්ස පග්ගහලක්ඛණං, සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං, සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස පජානනලක්ඛණං.

සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියලක්ඛණං, වීරියබලස්ස කොසජ්ජෙ, සතිබලස්ස මුට්ඨස්සච්චෙ, සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ, පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියලක්ඛණං.

සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපට්ඨානලක්ඛණං, ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පවිචයලක්ඛණං, වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පග්ගහලක්ඛණං, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස ඵරණලක්ඛණං, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස වූපසමලක්ඛණං , සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස පටිසඞ්ඛානලක්ඛණං.

සම්මාදිට්ඨියා දස්සනලක්ඛණං, සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභිනිරොපනලක්ඛණං, සම්මාවාචාය පරිග්ගහලක්ඛණං, සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, සම්මාආජීවස්ස වොදානලක්ඛණං, සම්මාවායාමස්ස පග්ගහලක්ඛණං, සම්මාසතියා උපට්ඨානලක්ඛණං, සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං.

අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්ඛණං, සඞ්ඛාරානං චෙතනාලක්ඛණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්ඛණං, නාමස්ස නමනලක්ඛණං, රූපස්ස රුප්පනලක්ඛණං, සළායතනස්ස ආයතනලක්ඛණං, ඵස්සස්ස ඵුසනලක්ඛණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්ඛණං, තණ්හාය හෙතුලක්ඛණං, උපාදානස්ස ගහණලක්ඛණං, භවස්ස ආයූහනලක්ඛණං, ජාතියා නිබ්බත්තිලක්ඛණං, ජරාය ජීරණලක්ඛණං, මරණස්ස චුතිලක්ඛණං.

ධාතූනං සුඤ්ඤතාලක්ඛණං, ආයතනානං ආයතනලක්ඛණං, සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානලක්ඛණං, සම්මප්පධානානං පදහනලක්ඛණං, ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනලක්ඛණං, ඉන්ද්‍රියානං අධිපතිලක්ඛණං, බලානං අකම්පියලක්ඛණං, බොජ්ඣඞ්ගානං නිය්‍යානලක්ඛණං, මග්ගස්ස හෙතුලක්ඛණං.

සච්චානං තථලක්ඛණං, සමථස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, විපස්සනාය අනුපස්සනාලක්ඛණං, සමථවිපස්සනානං එකරසලක්ඛණං, යුගනද්ධානං අනතිවත්තනලක්ඛණං.

සීලවිසුද්ධියා සංවරණලක්ඛණං, චිත්තවිසුද්ධියා අවික්ඛෙපලක්ඛණං, දිට්ඨිවිසුද්ධියා දස්සනලක්ඛණං.

ඛයෙ ඤාණස්ස සමුච්ඡෙදලක්ඛණං, අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස පස්සද්ධිලක්ඛණං.

ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණං, මනසිකාරස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, ඵස්සස්ස සමොධානලක්ඛණං, වෙදනාය සමොසරණලක්ඛණං, සමාධිස්ස පමුඛලක්ඛණං, සතියා ආධිපතෙය්‍යලක්ඛණං, පඤ්ඤාය තතුත්තරියලක්ඛණං , විමුත්තියා සාරලක්ඛණං, අමතොගධස්ස නිබ්බානස්ස පරියොසානලක්ඛණං තථං අවිතථං. එවං තථලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අනුප්පත්තොති තථාගතො. එවං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො.

කථං **තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො?** තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි. යථාහ – ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති, භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙත’’න්ති (සං. නි. 5.1090) විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මා තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. අභිසම්බොධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො.

අපිච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො...පෙ.... සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො. තථා අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො, සඞ්ඛාරානං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයට්ඨො...පෙ.... ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො.

තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො. තස්මාපි තථානං ධම්මානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුච්චති. එවං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො.

කථං **තථදස්සිතාය තථාගතො**? භගවා යං සදෙවකෙ ලොකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති. එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමානකපදවසෙන වා ‘‘කතමං තං රූපං රූපායතනං? යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක’’න්තිආදිනා (ධ. ස. 616) නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි ද්වෙපඤ්ඤාසාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි. එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි ආපාථමාගච්ඡන්තෙසු සද්දාදීසු. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා, තමහං ජානාමි, තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං, තං තථාගතස්ස විදිතං, තං තථාගතො න උපට්ඨාසී’’ති (අ. නි. 4.24). එවං තථදස්සිතාය තථාගතො. තත්ථ තථදස්සීඅත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

කථං **තථවාදිතාය තථාගතො**? යං රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං යමකසාලානං අන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පඤ්චචත්තාලීසවස්සපරිමාණෙ කාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං…පෙ…. වෙදල්ලං, සබ්බං තං අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච අනුපවජ්ජං අනූනං අනධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රාගමදනිම්මදනං දොසමොහමදනිම්මදනං, නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තම්පි අවක්ඛලිතං, සබ්බං තං එකමුද්දිකාය ලඤ්ඡිතං විය එකනාළිකාය මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය ච තථමෙව හොති අවිතථං. තෙනාහ – ‘‘යඤ්ච, චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤථා. තස්මා තථාගතොති වුච්චතී’’ති (දී. නි. 3.188). ගදත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. එවං තථවාදිතාය තථාගතො.

අපිච ආගදනං ආගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිපරීතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවම්පෙතස්මිං අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

කථං **තථාකාරිතාය තථාගතො**? භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති කායස්සපි වාචා, තස්මා යථාවාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී ච හොති. එවං භූතස්ස චස්ස යථා වාචා, කායොපි තථා ගතො, පවත්තොති අත්ථො. යථා ච කායො, වාචාපි තථා ගතාති තථාගතො. තෙනෙවාහ – ‘‘යථාවාදී, භික්ඛවෙ, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී. ඉති යථාවාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23). එවං තථාකාරිතාය තථාගතො.

කථං **අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො**? උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි, අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජරාජා දෙවදෙවො සක්කානමතිසක්කො බ්‍රහ්මානමතිබ්‍රහ්මා. තෙනාහ – ‘‘සදෙවකෙ ලොකෙ, භික්ඛවෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්තී. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23).

තත්‍රෙවං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා – අගදො විය අගදො. කො පනෙස? දෙසනාවිලාසො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච. තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො දිබ්බාගදෙන සප්පෙ විය සබ්බපරප්පවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති. ඉති සබ්බලොකාභිභවනෙ තථො අවිපරීතො දෙසනාවිලාසො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච අගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. එවං අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

අපිච තථාය ගතොතිපි තථාගතො, තථං ගතොතිපි තථාගතො, ගතොති අවගතො අතීතො පත්තො පටිපන්නොති අත්ථො. තත්ථ සකලලොකං තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අවගතොති තථාගතො. ලොකසමුදයං පහානපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීතොති තථාගතො, ලොකනිරොධං සච්ඡිකිරියාය තථාය ගතො පත්තොති තථාගතො, ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං තථාය ගතො පටිපන්නොති තථාගතො. තෙන යං වුත්තං භගවතා –

> ‘‘ලොකො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකස්මා තථාගතො විසංයුත්තො. ලොකසමුදයො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පහීනො. ලොකනිරොධො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො. ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා, ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා. යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස…පෙ…. සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චතී’’ති (අ. නි. 4.23).

තස්සපි එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගතභාවදීපනෙ මුඛමත්තමෙව. සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවං වණ්ණෙය්‍ය.

අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති පදද්වයෙ පන ආරකත්තා, අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි අරහන්ති වෙදිතබ්බො. සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන **සම්මාසම්බුද්ධොති** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං පදද්වයං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) බුද්ධානුස්සතිවණ්ණනායං පකාසිතන්ති.

171. දුතියෙ **පාතුභාවොති** උප්පත්ති නිප්ඵත්ති. **දුල්ලභො ලොකස්මින්ති** ඉමස්මිං සත්තලොකෙ දුල්ලභො සුදුල්ලභො පරමදුල්ලභො. කස්මා දුල්ලභොති? එකවාරං දානපාරමිං පූරෙත්වා බුද්ධෙන භවිතුං න සක්කා, ද්වෙ වාරෙ දස වාරෙ වීසති වාරෙ පඤ්ඤාස වාරෙ වාරසතං වාරසහස්සං වාරසතසහස්සං වාරකොටිසතසහස්සම්පි දානපාරමිං පූරෙත්වා බුද්ධෙන භවිතුං න සක්කා, තථා එකදිවසං ද්වෙ දිවසෙ දස දිවසෙ වීසති දිවසෙ පඤ්ඤාස දිවසෙ දිවසසතං දිවසසහස්සං දිවසසතසහස්සං දිවසකොටිසතසහස්සං . එකමාසං ද්වෙ මාසෙ…පෙ…. මාසකොටිසතසහස්සං. එකසංවච්ඡරං ද්වෙ සංවච්ඡරෙ…පෙ…. සංවච්ඡරකොටිසතසහස්සං. එකකප්පං ද්වෙ කප්පෙ…පෙ…. කප්පකොටිසතසහස්සං. කප්පානං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි තීණි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දානපාරමිං පූරෙත්වා බුද්ධෙන භවිතුං න සක්කා. සීලපාරමීනෙක්ඛම්මපාරමී…පෙ…. උපෙක්ඛාපාරමීසුපි එසෙව නයො. පච්ඡිමකොටියා පන කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි දස පාරමියො පූරෙත්වා බුද්ධෙන භවිතුං සක්කාති ඉමිනා කාරණෙන දුල්ලභො.

172. තතියෙ **අච්ඡරියමනුස්සොති** අච්ඡරියො මනුස්සො. අච්ඡරියොති අන්ධස්ස පබ්බතාරොහණං විය නිච්චං න හොතීති අත්ථො. අයං තාව සද්දනයො. අයං පන අට්ඨකථානයො – අච්ඡරායොග්ගොති අච්ඡරියො, අච්ඡරං පහරිත්වා පස්සිතබ්බොති අත්ථො. අපිච ‘‘තථාගතස්ස, භික්ඛවෙ, අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාතුභාවා චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා පාතුභවන්ති’’ති (අ. නි. 4.127) එවමාදීහි අනෙකෙහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්නාගතත්තාපි අච්ඡරියමනුස්සො. ආචිණ්ණමනුස්සොතිපි අච්ඡරියමනුස්සො.

අභිනීහාරස්ස හි සම්පාදකෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා එකබුද්ධස්ස සම්මුඛෙ මහාබොධිමණ්ඩෙ මානසං බන්ධිත්වා නිසජ්ජනං නාම න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තථා බුද්ධානං සන්තිකෙ බ්‍යාකරණං ලභිත්වා අනිවත්තකෙන හුත්වා වීරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය බුද්ධකාරකධම්මානං පූරණම්පි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තථා පාරමියො ගබ්භං ගණ්හාපෙත්වා වෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ ඨත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතානං හත්ථීනං සත්තසතානි අස්සානං සත්තසතානීති එවං සත්තසතකමහාදානං දත්වා ජාලිකුමාරසදිසං පුත්තං, කණ්හාජිනාසදිසං ධීතරං, මද්දීදෙවිසදිසං භරියඤ්ච දානමුඛෙ නිය්‍යාතෙත්වා යාවතායුකං ඨත්වා දුතියෙ අත්තභාවෙ තුසිතභවනෙ පටිසන්ධිග්ගහණම්පි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තුසිතපුරෙ යාවතායුකං ඨත්වා දෙවතානං ආයාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා පඤ්චමහාවිලොකනං විලොකෙත්වා සතස්ස සම්පජානස්ස තුසිතපුරා චවිත්වා මහාභොගකුලෙ පටිසන්ධිග්ගහණම්පි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තථා පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනම්පි, සතස්ස සම්පජානස්ස මාතුකුච්ඡියං නිවාසොපි, සතස්ස සම්පජානස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනදිවසෙ දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනම්පි, සම්පතිජාතස්ස සත්තපදවීතිහාරගමනම්පි, දිබ්බසෙතච්ඡත්ත. ධාරණම්පි, දිබ්බවාළබීජනුක්ඛෙපොපි, සබ්බදිසාසු සීහවිලොකනං විලොකෙත්වා අත්තනා පටිසමං කඤ්චි සත්තං අදිස්වා ‘‘අග්ගොහමස්මි ලොකස්සා’’ති එවං සීහනාදනදනම්පි, පරිපාකගතෙ ඤාණෙ මහාසම්පත්තිං පහාය මහාභිනික්ඛමනම්පි, මහාබොධිමණ්ඩෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නස්ස මාරවිජයං ආදිං කත්වා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිදිබ්බචක්ඛුවිසොධනානි කත්වා පච්චූසසමයෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගුණරාසිපටිවිද්ධක්ඛණෙ දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනම්පි, පඨමධම්මදෙසනාය අනුත්තරං තිපරිවට්ටං ධම්මචක්කප්පවත්තනම්පීති එවමාදි සබ්බං න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්සෙව ආචිණ්ණං. එවං ආචිණ්ණමනුස්සොතිපි අච්ඡරියමනුස්සො.

173. චතුත්ථෙ **කාලකිරියාති** එකස්මිං කාලෙ පාකටා කිරියාති කාලකිරියා. තථාගතො හි පඤ්චචත්තාලීස වස්සානි ඨත්වා තීණි පිටකානි පඤ්ච නිකායෙ නවඞ්ගං සත්ථුසාසනං චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි පකාසෙත්වා මහාජනං නිබ්බානනින්නං නිබ්බානපොණං කත්වා යමකසාලානමන්තරෙ නිපන්නො භික්ඛුසඞ්ඝං ආමන්තෙත්වා අප්පමාදෙන ඔවදිත්වා සතො සම්පජානො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. අයමස්ස කිරියා යාවජ්ජතනා පාකටාති එකස්මිං කාලෙ පාකටා කිරියාති කාලකිරියා. **අනුතප්පා හොතීති** අනුතාපකරා හොති. තත්ථ චක්කවත්තිරඤ්ඤො කාලකිරියා එකචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සානං අනුතාපකරා හොති. බුද්ධානං කාලකිරියා දසසහස්සචක්කවාළෙසු දෙවමනුස්සානං අනුතාපකරා හොති. තෙන වුත්තං – ‘‘බහුනො ජනස්ස අනුතප්පා හොතී’’ති.

174. පඤ්චමෙ **අදුතියොති** දුතියස්ස බුද්ධස්ස අභාවා අදුතියො. චත්තාරො හි බුද්ධා සුතබුද්ධො, චතුසච්චබුද්ධො, පච්චෙකබුද්ධො, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධොති. තත්ථ බහුස්සුතො භික්ඛු **සුතබුද්ධො** නාම . ඛීණාසවො **චතුසච්චබුද්ධො** නාම . කප්පසතසහස්සාධිකානි ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා සාමං පටිවිද්ධපච්චෙකබොධිඤාණො **පච්චෙකබුද්ධො** නාම. කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි වා අට්ඨ වා සොළස වා අසඞ්ඛෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙත්වා

තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො **සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො** නාම. ඉමෙසු චතූසු බුද්ධෙසු සබ්බඤ්ඤුබුද්ධොව අදුතියො නාම. න හි තෙන සද්ධිං අඤ්ඤො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො නාම උප්පජ්ජති.

අසහායොති අත්තභාවෙන වා පටිවිද්ධධම්මෙහි වා සදිසො සහායො නාම අස්ස නත්ථීති අසහායො. ''ලද්ධසහායො ඛො පන සො භගවා සෙඛානඤ්චෙව පටිපදාන''න්ති ඉමිනා පන පරියායෙන සෙඛාසෙඛා බුද්ධානං සහායා නාම හොන්ති. **අප්පටිමොති** පටිමා වුච්චති අත්තභාවො, තස්ස අත්තභාවසදිසා අඤ්ඤා පටිමා නත්ථීති අප්පටිමො. යාපි ච මනුස්සා සුවණ්ණරජතාදිමයා පටිමා කරොන්ති, තාසු වාලග්ගමත්තම්පි ඔකාසං තථාගතස්ස අත්තභාවසදිසං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථීති සබ්බථාපි අප්පටිමො.

අප්පටිසමොති අත්තභාවෙනෙවස්ස පටිසමො නාම කොචි නත්ථීති අප්පටිසමො. **අප්පටිභාගොති** යෙ තථාගතෙන ''චත්තාරො සතිපට්ඨානා''තිආදිනා නයෙන ධම්මා දෙසිතා, තෙසු ''න චත්තාරො සතිපට්ඨානා, තයො වා පඤ්ච වා''තිආදිනා නයෙන පටිභාගං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථීති අප්පටිභාගො. **අප්පටිපුග්ගලොති** අඤ්ඤො කොචි ''අහං බුද්ධො''ති එවං පටිඤ්ඤං කාතුං සමත්ථො පුග්ගලො නත්ථීති අප්පටිපුග්ගලො. **අසමොති** අප්පටිපුග්ගලත්තාව සබ්බසත්තෙහි අසමො. **අසමසමොති** අසමා වුච්චන්ති අතීතානාගතා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධා, තෙහි අසමෙහි සමොති අසමසමො.

ද්විපදානං අග්ගොති සම්මාසම්බුද්ධො අපදානං ද්විපදානං චතුප්පදානං බහුප්පදානං රූපීනං අරූපීනං සඤ්ඤීනං අසඤ්ඤීනං නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීනං සත්තානං අග්ගොව. කස්මා ඉධ ද්විපදානං අග්ගොති වුත්තො? සෙට්ඨතරවසෙන. ඉමස්මිඤ්හි ලොකෙ සෙට්ඨො නාම උප්පජ්ජමානො අපදචතුප්පදබහුප්පදෙසු න උප්පජ්ජති, ද්විපදෙසුයෙව උප්පජ්ජති. කතරද්විපද්වෙසූති? මනුස්සෙසු චෙව දෙවෙසු ච. මනුස්සෙසු උප්පජ්ජමානො තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුං වසෙ වත්තෙතුං සමත්ථො බුද්ධො හුත්වා උප්පජ්ජති. දෙවෙසු උප්පජ්ජමානො දසසහස්සිලොකධාතුං වසවත්තී මහාබ්‍රහ්මා හුත්වා උප්පජ්ජති. සො තස්ස කප්පියකාරකො වා ආරාමිකො වා සම්පජ්ජති. ඉති තතොපි සෙට්ඨතරවසෙනෙස ද්විපදානං අග්ගොති වුත්තො.

175-186. ඡට්ඨාදීසු **එකපුග්ගලස්ස, භික්ඛවෙ, පාතුභාවා මහතො චක්ඛුස්ස පාතුභාවො හොතීති**, භික්ඛවෙ, එකපුග්ගලස්ස තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාතුභාවෙන මහන්තස්ස චක්ඛුස්ස පාතුභාවො හොති. තස්මිං පුග්ගලෙ පාතුභූතෙ තං පාතුභූතමෙව හොති, න විනා තස්ස පාතුභාවෙන පාතුභවති. **පාතුභාවොති** උප්පත්ති නිප්ඵත්ති. කතමස්ස චක්ඛුස්සාති? පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස. කීවරූපස්සාති? සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විපස්සනාපඤ්ඤාසදිසස්ස මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස සමාධිපඤ්ඤාසදිසස්සාති. **ආලොකාදීසුපි** එසෙව නයො. උභින්නං අග්ගසාවකානං පඤ්ඤාආලොකසදිසොයෙව හි එත්ථ ආලොකො, පඤ්ඤාඔභාසසදිසොයෙව ඔභාසො අධිප්පෙතො. ''මහතො චක්ඛුස්ස, මහතො ආලොකස්ස, මහතො ඔභාසස්සා''ති ඉමානි ච පන තීණිපි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

ඡන්නං අනුත්තරියානන්ති උත්තරිතරවිරහිතානං ඡන්නං උත්තමධම්මානං. තත්ථ දස්සනානුත්තරියං, සවනානුත්තරියං, ලාභානුත්තරියං, සික්ඛානුත්තරියං, පාරිචරියානුත්තරියං, අනුස්සතානුත්තරියන්ති ඉමානි ඡ අනුත්තරියානි. ඉමෙසං පාතුභාවො හොතීති අත්ථො. ආයස්මා හි ආනන්දත්ථෙරො සායංපාතං තථාගතං චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දට්ඨුං ලභති, ඉදං **දස්සනානුත්තරියං**. අඤ්ඤොපි සොතාපන්නො වා සකදාගාමී වා අනාගාමී වා ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතං දස්සනාය ලභති, ඉදම්පි දස්සනානුත්තරියං . අපරො පන පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලං දස්සනාය ලභිත්වා තං දස්සනං වඩ්ඪෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති. ඉදං දස්සනමෙව නාම, මූලදස්සනං පන දස්සනානුත්තරියං නාම.

ආනන්දත්ථෙරොයෙව ච අභික්ඛණං දසබලස්ස වචනං සොතවිඤ්ඤාණෙන සොතුං ලභති, ඉදං **සවනානුත්තරියං**. අඤ්ඤෙපි සොතාපන්නාදයො ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතස්ස වචනං සවනාය ලභන්ති, ඉදම්පි සවනානුත්තරියං. අපරො පන පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතස්ස වචනං සොතුං ලභිත්වා තං සවනං වඩ්ඪෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති. ඉදං සවනමෙව නාම, මූලසවනං පන සවනානුත්තරියං නාම.

ආනන්දත්ථෙරොයෙව ච දසබලෙ සද්ධං පටිලභති, ඉදං **ලාභානුත්තරියං**. අඤ්ඤෙපි සොතාපන්නාදයො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලෙ සද්ධාපටිලාභං ලභන්ති, ඉදම්පි ලාභානුත්තරියං. අපරො පන පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලෙ සද්ධාපටිලාභං ලභිත්වා තං ලාභං වඩ්ඪෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති, අයං ලාභොයෙව නාම, මූලලාභො පන ලාභානුත්තරියං නාම.

ආනන්දත්ථෙරොයෙව ච දසබලස්ස සාසනෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛති, ඉදං **සික්ඛානුත්තරියං**. අඤ්ඤෙපි සොතාපන්නාදයො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලස්ස සාසනෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛන්ති, ඉදම්පි සික්ඛානුත්තරියං. අපරො පන පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලස්ස සාසනෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිත්වා තා සික්ඛා වඩ්ඪෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති. අයං සික්ඛායෙව නාම, මූලසික්ඛා පන සික්ඛානුත්තරියං නාම.

ආනන්දත්ථෙරොයෙව ච අභිණ්හං දසබලං පරිචරති, ඉදං **පාරිචරියානුත්තරියං**. අඤ්ඤෙපි සොතාපන්නාදයො ආනන්දත්ථෙරො විය අභිණ්හං දසබලං පරිචරන්ති, ඉදම්පි පාරිචරියානුත්තරියං. අපරො පන පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලං පරිචරිත්වා තං පාරිචරියං වඩ්ඪෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති, අයං පාරිචරියායෙව නාම, මූලපාරිචරියා පන පාරිචරියානුත්තරියං නාම.

ආනන්දත්ථෙරොයෙව ච දසබලස්ස ලොකියලොකුත්තරෙ ගුණෙ අනුස්සරති, ඉදං **අනුස්සතානුත්තරියං**. අඤ්ඤෙපි සොතාපන්නාදයො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලස්ස ලොකියලොකුත්තරෙ ගුණෙ අනුස්සරන්ති, ඉදම්පි අනුස්සතානුත්තරියං. අපරො පන පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලස්ස ලොකියලොකුත්තරෙ ගුණෙ අනුස්සරිත්වා තං අනුස්සතිං වඩ්ඪෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පාපෙති, අයං අනුස්සතියෙව නාම, මූලානුස්සති පන අනුස්සතානුත්තරියං නාම. ඉමානි ඡ අනුත්තරියානි, ඉමෙසං පාතුභාවො හොති. ඉමානි ච පන ඡ අනුත්තරියානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

චතුන්නං පටිසම්භිදානං සච්ඡිකිරියා හොතීති චතස්සො හි පටිසම්භිදායො අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදාති. තත්ථ අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, අත්ථධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා , ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පනෙතාසං අභිධම්මෙ (විභ. 718 ආදයො) ආගතොයෙව. ඉමාසං චතස්සන්නං පටිසම්භිදානං බුද්ධුප්පාදෙ පච්චක්ඛකිරියා හොති, න විනා බුද්ධුප්පාදා. එතාසං සච්ඡිකිරියාති අත්ථො. ඉමාපි ලොකියලොකුත්තරාව කථිතාති වෙදිතබ්බා.

අනෙකධාතුපටිවෙධොති ''චක්ඛුධාතු රූපධාතූ''තිආදීනං අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං බුද්ධුප්පාදෙයෙව පටිවෙධො හොති, න විනා බුද්ධුප්පාදෙනාති අත්ථො. **නානාධාතුපටිවෙධොති** එත්ථ ඉමාව අට්ඨාරස ධාතුයො නානාසභාවතො නානාධාතුයොති වෙදිතබ්බා. යො පනෙතාසං ''නානාසභාවා එතා''ති එවං නානාකරණතො පටිවෙධො, අයං නානාධාතුපටිවෙධො නාම. **විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියාති** එත්ථ **විජ්ජාති** ඵලෙ ඤාණං, **විමුත්තීති** තදවසෙසා ඵලසම්පයුත්තා ධම්මා. **සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාති** සොතොති පඨමමග්ගො, තෙන සොතෙන පත්තබ්බං ඵලන්ති සොතාපත්තිඵලං. **සකදාගාමිඵලාදීනි** පාකටානෙව.

187. **අනුත්තරන්ති** නිරුත්තරං. **ධම්මචක්කන්ති** සෙට්ඨචක්කං. චක්කසද්දො හෙස –

> ''චතුබ්භි අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨාහිපි ච සොළස;
> සොළසාහි ච බාත්තිංස, අත්‍රිච්ඡං චක්කමාසදො;
> ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, චක්කං භමති මත්ථකෙ''ති. (ජා. 1.1.104; 1.5.103) –

එත්ථ උරචක්කෙ ආගතො. ''චක්කසමාරුළ්හා ජානපදා පරියායන්තී''ති (අ. නි. 3.63; 5.54) එත්ථ ඉරියාපථචක්කෙ. ''අථ ඛො සො, භික්ඛවෙ, රථකාරො යං තං චක්කං ඡහි මාසෙහි නිට්ඨිතං, තං පවත්තෙසී''ති (අ. නි. 3.15) එත්ථ දාරුචක්කෙ. ''අද්දසා ඛො දොණො බ්‍රාහ්මණො භගවතො පාදෙසු චක්කානි සහස්සාරානී''ති (අ. නි. 4.36) එත්ථ ලක්ඛණචක්කෙ. ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං වත්තතී''ති (අ. නි. 4.31) එත්ථ සම්පත්තිචක්කෙ. ''දිබ්බං චක්කරතනං පාතුභවතී''ති (දී. නි. 2.243; ම. නි. 3.256) එත්ථ රතනචක්කෙ. ඉධ පන ධම්මචක්කෙ ආගතො.

පවත්තිතන්ති එත්ථ ධම්මචක්කං අභිනීහරති නාම, අභිනීහටං නාම, උප්පාදෙති නාම, උප්පාදිතං නාම, පවත්තෙති නාම, පවත්තිතං නාමාති අයං පභෙදො වෙදිතබ්බො. කුතො පට්ඨාය ධම්මචක්කං **අභිනීහරති** නාමාති? යදා සුමෙධබ්‍රාහ්මණො හුත්වා කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා සත්තසතකමහාදානං දත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, තතො පට්ඨාය ධම්මචක්කං අභිනීහරති නාම.

කුතො පට්ඨාය **අභිනීහටං** නාමාති? යදා අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා දීපඞ්කරපාදමූලෙ මහාබොධිමණ්ඩත්ථාය මානසං බන්ධිත්වා ''බ්‍යාකරණං අලද්ධා න වුට්ඨහිස්සාමී''ති වීරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය නිපන්නො දසබලස්ස සන්තිකා බ්‍යාකරණං ලභි, තතො පට්ඨාය ධම්මචක්කං අභිනීහටං නාම.

කුතො පට්ඨාය **උප්පාදෙති** නාමාති? තතො පට්ඨාය දානපාරමිං පූරෙන්තොපි ධම්මචක්කං උප්පාදෙති නාම. සීලපාරමිං පූරෙන්තොපි…පෙ.… උපෙක්ඛාපාරමිං පූරෙන්තොපි ධම්මචක්කං උප්පාදෙති නාම. දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියො පූරෙන්තොපි, පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තොපි, ඤාතත්ථචරියං පූරෙන්තොපි ධම්මචක්කං උප්පාදෙති නාම. වෙස්සන්තරත්තභාවෙ ඨත්වා සත්තසතකමහාදානං දත්වා පුත්තදාරං දානමුඛෙ නිය්‍යාතෙත්වා පාරමිකූටං ගහෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා දෙවතාහි ආයාචිතො පටිඤ්ඤං දත්වා පඤ්චමහාවිලොකනං විලොකෙන්තොපි ධම්මචක්කං උප්පාදෙතියෙව නාම. මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තොපි, පටිසන්ධික්ඛණෙ දසසහස්සචක්කවාළං කම්පෙන්තොපි, මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තදිවසෙ තථෙව ලොකං කම්පෙන්තොපි, සම්පතිජාතො සත්ත පදානි ගන්ත්වා ''අග්ගොහමස්මී''ති සීහනාදං නදන්තොපි,

එකූනතිංස සංවච්ඡරානි අගාරමජ්ඣෙ වසන්තොපි, මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමන්තොපි, අනොමානදීතීරෙ පබ්බජන්තොපි, මහාපධානෙ ඡබ්බස්සානි වීරියං කරොන්තොපි, සුජාතාය දින්නං මධුපායාසං භුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං නදියා පවාහෙත්වා සායන්හසමයෙ බොධිමණ්ඩවරගතො පුරත්ථිමං ලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො නිසීදිත්වා සූරියෙ ධරමානෙයෙව මාරබලං විධමෙත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තොපි, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙන්තොපි, පච්චූසකාලසමනන්තරෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි, සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරොන්තොපි, සකදාගාමිමග්ගං සකදාගාමිඵලං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඵලං සච්ඡිකරොන්තොපි, අරහත්තමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි ධම්මචක්කං උප්පාදෙතියෙව නාම.

අරහත්තඵලක්ඛණෙ පන තෙන ධම්මචක්කං **උප්පාදිතං** නාම. බුද්ධානඤ්හි සකලලොකියලොකුත්තරගුණරාසි අරහත්තඵලෙනෙව සද්ධිං ඉජ්ඣති. තස්මා තෙන තස්මිං ඛණෙ ධම්මචක්කං උප්පාදිතං නාම හොති.

කදා **පවත්තෙති** නාම? බොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං දෙසෙන්තො ධම්මචක්කං පවත්තෙති නාම.

යදා පන අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන දසබලස්ස දෙසනාඤාණානුභාවනිබ්බත්තං සවනං ලභිත්වා සබ්බපඨමං ධම්මො අධිගතො, තතො පට්ඨාය ධම්මචක්කං **පවත්තිතං** නාම හොතීති වෙදිතබ්බං. ධම්මචක්කන්ති චෙතං දෙසනාඤාණස්සපි නාමං පටිවෙධඤාණස්සපි. තෙසු දෙසනාඤාණං ලොකියං, පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං. කස්ස දෙසනාපටිවෙධඤාණන්ති? න අඤ්ඤස්ස කස්සචි, සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව දෙසනාඤාණඤ්ච පටිවෙධඤාණඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

සම්මදෙවාති හෙතුනා නයෙන කාරණෙනෙව. **අනුප්පවත්තෙතීති** යථා පුරතො ගච්ඡන්තස්ස පච්ඡතො ගච්ඡන්තො තං අනුගච්ඡති නාම, එවං පඨමතරං සත්ථාරා පවත්තිතං ථෙරො අනුප්පවත්තෙති නාම. කථං? සත්ථා හි ‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො’’ති කථෙන්තො ධම්මචක්කං පවත්තෙති නාම, ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරොපි ‘‘චත්තාරොමෙ, ආවුසො, සතිපට්ඨානා’’ති කථෙන්තො ධම්මචක්කං අනුප්පවත්තෙති නාම. සම්මප්පධානාදීසුපි එසෙව නයො. න කෙවලඤ්ච බොධිපක්ඛියධම්මෙසු, ‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, අරියසච්චානි. චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, අරියවංසා’’තිආදීසුපි අයං නයො නෙතබ්බොව. එවං සම්මාසම්බුද්ධො ධම්මචක්කං පවත්තෙති නාම, ථෙරො දසබලෙන පවත්තිතං ධම්මචක්කං අනුප්පවත්තෙති නාම.

එවං ධම්මචක්කං අනුප්පවත්තෙන්තෙන පන ථෙරෙන ධම්මො දෙසිතොපි පකාසිතොපි සත්ථාරාව දෙසිතො පකාසිතො හොති. යො හි කොචි භික්ඛු වා භික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා දෙවො වා සක්කො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා ධම්මං දෙසෙතු පකාසෙතු, සබ්බො සො සත්ථාරා දෙසිතො පකාසිතොව නාම හොති, සෙසජනො පන ලෙඛහාරකපක්ඛෙ ඨිතොව නාම හොති. කථං? යථා හි රඤ්ඤා දින්නං පණ්ණං වාචෙත්වා යං යං කම්මං කරොන්ති, තං තං කම්මං යෙන කෙනචි කතම්පි කාරිතම්පි රඤ්ඤා කාරිතන්තෙව වුච්චති. මහාරාජා විය හි සම්මාසම්බුද්ධො. රාජපණ්ණං විය තෙපිටකං බුද්ධවචනං. පණ්ණදානං විය තෙපිටකෙ නයමුඛදානං පණ්ණං වාචෙත්වා තංතංකම්මානං කරණං විය චතුන්නං පරිසානං අත්තනො බලෙන බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරෙසං දෙසනා පකාසනා. තත්ථ යථා පණ්ණං වාචෙත්වා යෙන කෙනචි කතම්පි කාරිතම්පි තං කම්මං රඤ්ඤා කාරිතමෙව හොති, එවමෙව යෙන කෙනචි දෙසිතොපි පකාසිතොපි ධම්මො සත්ථාරා දෙසිතො පකාසිතොව නාම හොතීති වෙදිතබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

එකපුග්ගලවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 1. පඨමඑතදග්ගවග්ගො

එතදග්ගපදවණ්ණනා

188. එතදග්ගෙසු පඨමවග්ගස්ස පඨමෙ **එතදග්ග**න්ති එතං අග්ගං. එත්ථ ච අයං අග්ගසද්දො ආදිකොටිකොට්ඨාසසෙට්ඨෙසු දිස්සති. ‘‘අජ්ජතග්ගෙ, සම්ම දොවාරික, ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන’’න්තිආදීසු (ම. නි. 2.70) හි ආදිම්හි දිස්සති. ‘‘තෙනෙව අඞ්ගුලග්ගෙන තං අඞ්ගුලග්ගං පරාමසෙය්‍ය (කථා. 441), උච්ඡග්ගං වෙළග්ග’’න්තිආදීසු කොටියං. ‘‘අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා තිත්තකග්ගං වා (සං. නි. 5.374), අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, විහාරග්ගෙන වා පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු’’න්තිආදීසු (චූළව. 318) කොට්ඨාසෙ. ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා…පෙ…. තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’තිආදීසු (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) සෙට්ඨෙ. ස්වායමිධ කොටියම්පි වට්ටති සෙට්ඨෙපි. තෙ හි ථෙරා අත්තනො අත්තනො ඨානෙ කොටිභූතාතිපි අග්ගා, සෙට්ඨභූතාතිපි. තස්මා එතදග්ගන්ති එසා කොටි එසො සෙට්ඨොති අයමෙත්ථ අත්ථො. එසෙව නයො සබ්බසුත්තෙසු.

අයඤ්ච එතදග්ගසන්නික්ඛෙපො නාම චතූහි කාරණෙහි ලබ්භති අට්ඨුප්පත්තිතො ආගමනතො චිණ්ණවසිතො ගුණාතිරෙකතොති. තත්ථ කොචි ථෙරො එකෙන කාරණෙන එතදග්ගට්ඨානං ලභති, කොචි ද්වීහි, කොචි තීහි, කොචි සබ්බෙහෙව චතූහිපි ආයස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරො විය. සො හි අට්ඨුප්පත්තිතොපි මහාපඤ්ඤතාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි ආගමනාදීහිපි. කථං? එකස්මිං හි සමයෙ සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ විහරන්තො කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ තිත්ථියමද්දනං යමකපාටිහාරියං දස්සෙත්වා ‘‘කහං නු ඛො පුරිමබුද්ධා යමකපාටිහාරියං කත්වා වස්සං උපගච්ඡන්තී’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘තාවතිංසභවනෙ’’ති ඤත්වා ද්වෙ පදන්තරානි දස්සෙත්වා තතියෙන පදෙන තාවතිංසභවනෙ පච්චුට්ඨාසි. සක්කො දෙවරාජා භගවන්තං දිස්වා පණ්ඩුකම්බලසිලාතො උට්ඨාය සද්ධිං දෙවගණෙන පච්චුග්ගමනං අගමාසි. දෙවා චින්තයිංසු – ‘‘සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො සට්ඨියොජනායාමාය පණ්ඩුකම්බලසිලාය නිසීදිත්වා සම්පත්තිං අනුභවති, බුද්ධානං නාම නිසින්නකාලතො පට්ඨාය න සක්කා අඤ්ඤෙන එත්ථ හත්ථම්පි ඨපෙතු’’න්ති. සත්ථාපි තත්ථ නිසින්නො තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා මහාපංසුකූලිකො විය මුණ්ඩපීඨකං සබ්බමෙව පණ්ඩුකම්බලසිලං අවත්ථරිත්වා නිසීදි. එවං නිසීදන්තො පන අත්තනො වා සරීරං මහන්තං කත්වා මාපෙසි, පණ්ඩුකම්බලසිලං වා ඛුද්දකං අකාසීති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. අචින්තෙය්‍යො හි බුද්ධවිසයො. එවං නිසින්නො පන මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං ‘‘කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා අබ්‍යාකතා ධම්මා’’ති අභිධම්මපිටකං දෙසෙසි.

පාටිහාරියට්ඨානෙපි සබ්බාපි ද්වාදසයොජනිකා පරිසා අනුරුද්ධත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කහං, භන්තෙ, දසබලො ගතො’’ති පුච්ඡි. තාවතිංසභවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා අභිධම්මකථං දෙසෙතුං ගතොති. භන්තෙ, න මයං සත්ථාරං අදිස්වා ගමිස්සාම. කදා සත්ථා ආගමිස්සතීති සත්ථු ආගමනකාලං ජානාථාති? මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස භාරං කරොථ, සො බුද්ධානං සන්තිකං ගන්ත්වා සාසනං ආහරිස්සතීති. කිං පන ථෙරස්ස තත්ථ ගන්තුං බලං නත්ථීති? අත්ථි, විසෙසවන්තානං පන විසෙසං පස්සන්තූති එවමාහ. මහාජනො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා සත්ථු සාසනං ගහෙත්වා ආගමනත්ථාය යාචි. ථෙරො පස්සන්තෙයෙව මහාජනෙ පථවියං නිමුජ්ජිත්වා අන්තොසිනෙරුනා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, මහාජනො තුම්හාකං දස්සනකාමො, ආගමනදිවසං වො ජානිතුං ඉච්ඡතී’’ති. තෙන හි ‘‘ඉතො තෙමාසච්චයෙන සඞ්කස්සනගරද්වාරෙ පස්සථා’’තිස්ස වදෙහීති. ථෙරො භගවතො සාසනං ආහරිත්වා මහාජනස්ස කථෙසි. මහාජනො තත්ථෙව තෙමාසං ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා වසි. චූළඅනාථපිණ්ඩිකො ද්වාදසයොජනාය පරිසාය තෙමාසං යාගුභත්තං අදාසි.

සත්ථාපි සත්තප්පකරණානි දෙසෙත්වා මනුස්සලොකං ආගමනත්ථාය ආකප්පං දස්සෙසි. සක්කො දෙවරාජා විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා තථාගතස්ස ඔතරණත්ථාය සොපානං මාපෙතුං ආණාපෙසි. සො එකතො සොවණ්ණමයං එකතො රජතමයං සොපානං මාපෙත්වා මජ්ඣෙ මණිමයං මාපෙසි. සත්ථා මණිමයෙ සොපානෙ ඨත්වා ‘‘මහාජනො මං පස්සතූ’’ති අධිට්ඨාසි. අත්තනො ආනුභාවෙනෙව ‘‘මහාජනො අවීචිමහානිරයං පස්සතූ’’තිපි අධිට්ඨාසි. නිරයදස්සනෙන චස්ස උප්පන්නසංවෙගතං ඤත්වා දෙවලොකං දස්සෙසි. අථස්ස ඔතරන්තස්ස මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, සක්කො දෙවරාජා පත්තං ගණ්හි, සුයාමො දෙවරාජා දිබ්බං වාළබීජනිං බීජි, පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො බෙලුවපණ්ඩුවීණං සමපඤ්ඤාසාය මුච්ඡනාහි මුච්ඡිත්වා වාදෙන්තො පුරතො ඔතරි. බුද්ධානං පථවියං පතිට්ඨිතකාලෙ ‘‘අහං පඨමං වන්දිස්සාමි, අහං පඨමං වන්දිස්සාමී’’ති මහාජනො අට්ඨාසි. සහ මහාපථවීඅක්කමනෙන පන භගවතො නෙව මහාජනො න අසීතිමහාසාවකා පඨමකවන්දනං සම්පාපුණිංසු, ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරොයෙව පන සම්පාපුණි.

අථ සත්ථා ද්වාදසයොජනාය පරිසාය අන්තරෙ ‘‘ථෙරස්ස පඤ්ඤානුභාවං ජානන්තූ’’ති පුථුජ්ජනපඤ්චකං පඤ්හං ආරභි. පඨමං ලොකියමහාජනො සල්ලක්ඛෙස්සතීති පුථුජ්ජනපඤ්හං පුච්ඡි. යෙ යෙ සල්ලක්ඛිංසු, තෙ තෙ කථයිංසු. දුතියං පුථුජ්ජනවිසයං අතික්කමිත්වා සොතාපත්තිමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි. පුථුජ්ජනා තුණ්හී අහෙසුං, සොතාපන්නාව

කථයිංසු. තතො සොතාපන්නානං විසයං අතික්කමිත්වා සකදාගාමිමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි. සොතාපන්නා තුණ්හී අහෙසුං, සකදාගාමිනොව කථයිංසු. තෙසම්පි විසයං අතික්කමිත්වා අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි. සකදාගාමිනො තුණ්හී අහෙසුං, අනාගාමිනොව කථයිංසු. තෙසම්පි විසයං අතික්කමිත්වා අරහත්තමග්ගෙ පඤ්හං පුච්ඡි. අනාගාමිනො තුණ්හී අහෙසුං, අරහන්තාව කථයිංසු. තතො හෙට්ඨිමකොටිතො පට්ඨාය අභිඤ්ඤාතෙ අභිඤ්ඤාතෙ සාවකෙ පුච්ඡි, තෙ අත්තනො අත්තනො පටිසම්භිදාවිසයෙ ඨත්වා කථයිංසු. අථ මහාමොග්ගල්ලානං පුච්ඡි , සෙසසාවකා තුණ්හී අහෙසුං, ථෙරොව කථෙසි. තස්සාපි විසයං අතික්කමිත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විසයෙ පඤ්හං පුච්ඡි. මහාමොග්ගල්ලානො තුණ්හී අහොසි, සාරිපුත්තත්ථෙරොව කථෙසි. ථෙරස්සාපි විසයං අතික්කමිත්වා බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං පුච්ඡි. ධම්මසෙනාපති ආවජ්ජෙන්තොපි පස්සිතුං න සක්කොති, පුරත්ථිමපච්ඡිමුත්තරදක්ඛිණා චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසාති ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො පඤ්හුප්පත්තිට්ඨානං සල්ලක්ඛෙතුං නාසක්ඛි.

සත්ථා ථෙරස්ස කිලමනභාවං ජානිත්වා ''සාරිපුත්තො කිලමති, නයමුඛමස්ස දස්සෙස්සාමී''ති ''ආගමෙහි ත්වං, සාරිපුත්තා''ති වත්වා ''නායං තුය්හං විසයො පඤ්හො, බුද්ධානං එස විසයො සබ්බඤ්ඤූනං යසස්සින''න්ති බුද්ධවිසයභාවං ආවික්ඛිත්වා ''භූතමිදන්ති, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සසී''ති ආහ. ථෙරො ''චතුමහාභූතිකකායපරිග්ගහං මෙ භගවා ආචික්ඛතී''ති ඤත්වා ''අඤ්ඤාතං භගවා, අඤ්ඤාතං සුගතා''ති ආහ. එතස්මිං ඨානෙ අයං කථා උදපාදි – මහාපඤ්ඤො වත, භො, සාරිපුත්තත්ථෙරො, යත්‍ර හි නාම සබ්බෙහි අනඤ්ඤාතං පඤ්හං කථෙසි, බුද්ධෙහි ච දින්නනයෙ ඨත්වා බුද්ධවිසයෙ පඤ්හං කථෙසි, ඉති ථෙරස්ස පඤ්ඤානුභාවො යත්තකං ඨානං බුද්ධානං කිත්තිසද්දෙන ඔත්ථටං, සබ්බං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගතොති එවං තාව ථෙරො **අට්ඨුප්පත්තිතො** මහාපඤ්ඤතාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

කථං **ආගමනතො**? ඉමිස්සායෙව හි අට්ඨුප්පත්තියා සත්ථා ආහ – සාරිපුත්තො න ඉදානෙව පඤ්ඤවා, අතීතෙ පඤ්ච ජාතිසතානි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වාපි මහාපඤ්ඤොව අහොසි –

> ''යො පබ්බජී ජාතිසතානි පඤ්ච,
> පහාය කාමානි මනොරමානි;
> තං වීතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං,
> පරිනිබ්බුතං වන්දථ සාරිපුත්ත''න්ති.

එවං පබ්බජ්ජං උපබ්‍රූහයමානො එකස්මිං සමයෙ බාරාණසියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තො. තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා තත්ථ සාරං අපස්සන්තො ''පබ්බජිත්වා එකං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටතී''ති චිත්තං උප්පාදෙසි. තස්මිං කාලෙ බොධිසත්තොපි කාසිරට්ඨෙ උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තො වුද්ධිමන්වාය උග්ගහිතසිප්පො කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා ඝරාවාසං පහාය හිමවන්තං පවිසිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා වනමූලඵලාහාරො හිමවන්තප්පදෙසෙ වසති. සොපි මාණවො නික්ඛමිත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ පබ්බජි. පරිවාරො මහා අහොසි පඤ්චසතමත්තා ඉසයො.

අථස්ස සො ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො එකදෙසං පරිසං ගහෙත්වා ලොණම්බිලසෙවනත්ථං මනුස්සපථං අගමාසි. තස්මිං සමයෙ බොධිසත්තො තස්මිංයෙව හිමවන්තප්පදෙසෙ කාලං අකාසි. කාලකිරියසමයෙව නං අන්තෙවාසිකා සන්නිපතිත්වා පුච්ඡිංසු – ''අත්ථි තුම්හෙහි කොචි විසෙසො අධිගතො''ති. බොධිසත්තො ''නත්ථි කිඤ්චී''ති වත්වා අපරිහීනජ්ඣානො ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. සො කිඤ්චාපි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභී, බොධිසත්තානං පන අරූපාවචරෙ පටිසන්ධි නාම න හොති. කස්මා? අභබ්බට්ඨානත්තා. ඉති සො අරූපසමාපත්තිලාභී සමානොපි රූපාවචරෙ නිබ්බත්ති. අන්තෙවාසිකාපිස්ස ''ආචරියො 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආහ, මොඝා තස්ස කාලකිරියා''ති න කිඤ්චි සක්කාරසම්මානං අකංසු. අථ සො ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො අතික්කන්තෙ වස්සාවාසෙ ආගන්ත්වා ''කහං ආචරියො''ති පුච්ඡි. කාලං කතොති. අපි නු ආචරියෙන ලද්ධගුණං පුච්ඡිත්ථාති? ආම පුච්ඡිම්හාති. කිං වදෙතීති? නත්ථි කිඤ්චීති. මයම්පි ''ආචරියෙන ලද්ධගුණො නාම නත්ථී''ති නාස්ස සක්කාරසම්මානං කරිම්හාති. තුම්හෙ භාසිතස්ස අත්ථං න ජානිත්ථ, ආචරියො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභීති.

අථ තෙ ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස කථං න සද්දහිංසු. සො පුනප්පුනං කථෙන්තොපි සද්දහාපෙතුං නාසක්ඛි . අථ බොධිසත්තො ආවජ්ජමානො ''අන්ධබාලො මහාජනො මය්හං ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස කථං න ගණ්හාති, ඉමං කාරණං පාකටං කරිස්සාමී''ති බ්‍රහ්මලොකතො ඔතරිත්වා අස්සමපදමත්ථකෙ ඨිතො ආකාසගතොව ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස පඤ්ඤානුභාවං වණ්ණෙත්වා ඉමං ගාථං අභාසි –

> ''පරොසහස්සම්පි සමාගතානං,
> කන්දෙය්‍යුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤා;
> එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
> යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ''න්ති. (ජා. 1.1.101);

එවං ඉසිගණං සඤ්ඤාපෙත්වා බොධිසත්තො බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො. සෙසඉසිගණොපි අපරිහීනජ්ඣානො හුත්වා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො ජාතො. තත්ථ බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො,

ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො සාරිපුත්තත්ථෙරො ජාතො, සෙසා ඉසයො බුද්ධපරිසා ජාතාති එවං අතීතෙපි සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤොව සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං ජානිතුං සමත්ථොති වෙදිතබ්බො.

ඉදමෙව ච පුථුජ්ජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

‘‘පරොසහස්සම්පි සමාගතානං,
කන්දෙය්‍යුං තෙ වස්සසතං අපඤ්ඤා;
එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
සො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ’’න්ති. (ජා. 1.1.101) –

ඉමම්පි ජාතකං කථෙසි. තස්ස පුරිමජාතකෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අපරම්පි ඉදමෙව පුථුජ්ජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

‘‘යෙ සඤ්ඤිනො තෙපි දුග්ගතා, යෙපි අසඤ්ඤිනො තෙපි දුග්ගතා;
එතං උභයං විවජ්ජය, තං සමාපත්තිසුඛං අනඞ්ගණ’’න්ති. (ජා. 1.1.134) –

ඉමං අනඞ්ගණජාතකං කථෙසි. එත්ථ ච ආචරියො කාලං කරොන්තො අන්තෙවාසිකෙහි පුච්ඡිතො ‘‘නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤී’’ති ආහ. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අපරම්පි ඉදමෙව පුථුජ්ජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

‘‘චන්දාභං සූරියාභඤ්ච, යොධ පඤ්ඤාය ගාධති;
අවිතක්කෙන ඣානෙන, හොති ආභස්සරූපගො’’ති. (ජා. 1.1.135) –

ඉදං චන්දාභජාතකං කථෙසි. එත්ථාපි ආචරියො කාලං කරොන්තො අන්තෙවාසිකෙහි පුච්ඡිතො ‘‘ඔදාතකසිණං චන්දාභං නාම, පීතකසිණං සූරියාභං නාමාති තං උභයං යො පඤ්ඤාය ගාධති පවිසති පක්ඛන්දති, සො අවිතක්කෙන දුතියජ්ඣානෙන ආභස්සරූපගො හොති, තාදිසො අහ’’න්ති සන්ධාය – ‘‘චන්දාභං සූරියාභ’’න්ති ආහ. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ඉදමෙව ච පුථුජ්ජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

‘‘ආසීසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහු.

‘‘ආසීසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, උදකා ථලමුබ්භතං.

‘‘වායමෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහු.

‘‘වායමෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, උදකා ථලමුබ්භතං.

‘‘දුක්ඛූපනීතොපි නරො සපඤ්ඤො,
ආසං න ඡින්දෙය්‍ය සුඛාගමාය;
බහූ හි ඵස්සා අහිතා හිතා ච,
අවිතක්කිතා මච්චමුපබ්බජන්ති.

‘‘අචින්තිතම්පි භවති, චින්තිතම්පි විනස්සති;
න හි චින්තාමයා භොගා, ඉත්ථියා පුරිසස්ස වා.

‘‘සරභං ගිරිදුග්ගස්මිං, යං ත්වං අනුසරී පුරෙ;
අලීනචිත්තස්ස තුවං, වික්කන්තමනුජීවසි.

‘‘යො තං විදුග්ගා නරකා සමුද්ධරි,
සිලාය යොග්ගං සරභො කරිත්වා;

දුක්ඛූපනීතං මච්චුමුඛා පමොචයි,
අලීනචිත්තං ත මිගං වදෙසි.

‘‘කිං ත්වං නු තත්ථෙව තදා අහොසි,
උදාහු තෙ කොචි නං එතදක්ඛා;
විවට්ටච්ඡද්දො නුසි සබ්බදස්සී,
ඤාණං නු තෙ බ්‍රාහ්මණ භිංසරූපං.

‘‘න චෙවහං තත්ථ තදා අහොසිං,
න චාපි මෙ කොචි නං එතදක්ඛා;
ගාථාපදානඤ්ච සුභාසිතානං,
අත්ථං තදානෙන්ති ජනින්ද ධීරා’’ති. (ජා. 1.13.134-143) –

ඉමං තෙරසනිපාතෙ සරභජාතකඤ්ච කථෙසි. ඉමානි පන පඤ්චපි ජාතකානි අතීතෙපි සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං මය්හං පුත්තො ජානාතීති සත්ථාරා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පඤ්ඤානුභාවප්පකාසනත්ථමෙව කථිතානීති එවං ආගමනතොපි ථෙරො මහාපඤ්ඤතාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

කථං **චිණ්ණවසිතොති**? චිණ්ණං කිරෙතං ථෙරස්ස චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං කථෙන්තො චත්තාරි සච්චානි අමුඤ්චිත්වා කථෙතීති එවං චිණ්ණවසිතොපි ථෙරො මහාපඤ්ඤතාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

කථං **ගුණාතිරෙකතොති**? ඨපෙත්වා හි දසබලං අඤ්ඤො කොචි එකසාවකොපි මහාපඤ්ඤතාය ධම්මසෙනාපතිනා සදිසො නාම නත්ථීති එවං ගුණාතිරෙකතොපි ථෙරො මහාපඤ්ඤතාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

යථා ච සාරිපුත්තත්ථෙරො, එවං **මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරොපි** සබ්බෙහෙව චතූහිපි ඉමෙහි කාරණෙහි එතදග්ගට්ඨානං ලභි. කථං? ථෙරො හි මහිද්ධිකො මහානුභාවො නන්දොපනන්දසදිසම්පි නාගරාජානං දමෙසීති එවං තාව අට්ඨුප්පත්තිතො ලභි. න පනෙස ඉදානෙව මහිද්ධිකො මහානුභාවො, අතීතෙ පඤ්ච ජාතිසතානි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතොපි මහිද්ධිකො මහානුභාවො අහොසීති.

‘‘යො පබ්බජී ජාතිසතානි පඤ්ච,
පහාය කාමානි මනොරමානි;
තං වීතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං,
පරිනිබ්බුතං වන්දථ මොග්ගල්ලාන’’න්ති. –

එවං ආගමනතොපි ලභි. චිණ්ණං චෙතං ථෙරස්ස නිරයං ගන්ත්වා අත්තනො ඉද්ධිබලෙන නිරයසත්තානං අස්සාසජනනත්ථං සීතං අධිට්ඨාය චක්කමත්තං පදුමං මාපෙත්වා පදුමකණ්ණිකායං නිසීදිත්වා ධම්මකථං කථෙති, දෙවලොකං ගන්ත්වා දෙවසඞ්ඝං කම්මගතිං ජානාපෙත්වා සච්චකථං කථෙතීති එවං චිණ්ණවසිතො ලභි. ඨපෙත්වා ච සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාවකො මහාමොග්ගල්ලානො විය මහිද්ධිකො මහානුභාවො නත්ථීති එවං ගුණාතිරෙකතො ලභි.

යථා චෙස, එවං **මහාකස්සපත්ථෙරොපි** සබ්බෙහෙවිමෙහි කාරණෙහි එතදග්ගට්ඨානං ලභි. කථං? සම්මාසම්බුද්ධො හි ථෙරස්ස තිගාවුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පාදෙත්වා චීවරං පරිවත්තෙත්වා අදාසි. තස්මිං සමයෙ මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා කම්පි, මහාජනස්ස අබ්භන්තරෙ ථෙරස්ස කිත්තිසද්දො අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගතො. එවං අට්ඨුප්පත්තිතො ලභි. න චෙස ඉදානෙව ධුතධරො, අතීතෙ පඤ්ච ජාතිසතානි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතොපි ධුතධරොව අහොසි.

‘‘යො පබ්බජී ජාතිසතානි පඤ්ච,
පහාය කාමානි මනොරමානි;
තං වීතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං,
පරිනිබ්බුතං වන්දථ මහාකස්සප’’න්ති. –

එවං ආගමනතොපි ලභි. චිණ්ණං චෙතං ථෙරස්ස චතුපරිසමජ්ඣගතො ධම්මං කථෙන්තො දස කථාවත්ථූනි අවිජහිත්වාව කථෙතීති එවං චිණ්ණවසිතො ලභි. ඨපෙත්වා ච සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාවකො තෙරසහි ධුතගුණෙහි මහාකස්සපසදිසො නත්ථීති එවං ගුණාතිරෙකතො ලභි . ඉමිනාව නියාමෙන තෙසං තෙසං ථෙරානං යථාලාභතො ගුණෙ කිත්තෙතුං වට්ටති.

ගුණවසෙනෙව හි සම්මාසම්බුද්ධො යථා නාම රාජා චක්කවත්තී චක්කරතනානුභාවෙන චක්කවාළගබ්භෙ රජ්ජසිරිං පත්වා ‘‘පත්තබ්බං මෙ පත්තං, කිං මෙ ඉදානි මහාජනෙන ඔලොකිතෙනා’’ති න අප්පොස්සුක්කො හුත්වා

රජ්ජසිරිංයෙව අනුභොති, කාලෙන පන කාලං විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසීදිත්වා නිග්ගහෙතබ්බෙ නිග්ගණ්හාති, පග්ගහෙතබ්බෙ පග්ගණ්හාති, ඨානන්තරෙසු ච ඨපෙතබ්බයුත්තකෙ ඨානන්තරෙසු ඨපෙති, එවමෙවං මහාබොධිමණ්ඩෙ අධිගතස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස ආනුභාවෙන අනුප්පත්තධම්මරජ්ජො ධම්මරාජාපි ''කිං මෙ ඉදානි ලොකෙන ඔලොකිතෙන, අනුත්තරං ඵලසමාපත්තිසුඛං අනුභවිස්සාමී''ති අප්පොස්සුක්කතං අනාපජ්ජිත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං බ්‍රහ්මස්සරං නිච්ඡාරෙත්වා ධම්මං දෙසයමානො නිග්ගහෙතබ්බයුත්තෙ කණ්හධම්මෙ පුග්ගලෙ සිනෙරුපාදෙ පක්ඛිපන්තො විය අපායභයසන්තජ්ජනෙන නිග්ගහෙත්වා පග්ගහෙතබ්බයුත්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ පුග්ගලෙ උක්ඛිපිත්වා භවග්ගෙ නිසීදාපෙන්තො විය පග්ගණ්හිත්වා ඨානන්තරෙසු ඨපෙතබ්බයුත්තකෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරාදයො සාවකෙ යථාවසරසගුණවසෙනෙව ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො **එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං රත්තඤ්ඤූනං, යදිදං අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො**තිආදිමාහ.

අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු

තත්ථ **එතදග්ගන්**ති පදං වුත්තත්ථමෙව. **රත්තඤ්ඤූනන්**ති රත්තියො ජානන්තානං. ඨපෙත්වා හි සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාවකො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරතො පඨමතරං පබ්බජිතො නාම නත්ථීති පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය ථෙරො චිරකාලං රත්තියො ජානාතීති රත්තඤ්ඤූ. සබ්බපඨමං ධම්මස්ස පටිවිද්ධත්තා යදා තෙන ධම්මො පටිවිද්ධො, චිරකාලතො පට්ඨාය තං රත්තිං ජානාතීතිපි රත්තඤ්ඤූ. අපිච ඛීණාසවානං රත්තිදිවසපරිච්ඡෙදො පාකටොව හොති, අයඤ්ච පඨමඛීණාසවොති එවම්පි රත්තඤ්ඤූනං සාවකානං අයමෙව අග්ගො පුරිමකොටිභූතො සෙට්ඨො. තෙන වුත්තං – ''රත්තඤ්ඤූනං යදිදං අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො''ති.

එත්ථ ච **යදිදන්**ති නිපාතො, තස්ස ථෙරං අවෙක්ඛිත්වා යො එසොති, අග්ගසද්දං අවෙක්ඛිත්වා යං එතන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො**ති ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤො පටිවිද්ධකොණ්ඩඤ්ඤො. තෙනෙවාහ – ''අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො, අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤොති. ඉති හිදං ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො ත්වෙව නාමං අහොසී''ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 17).

අයං පන ථෙරො කතරබුද්ධකාලෙ පුබ්බපත්ථනං අභිනීහාරං අකාසි, කදා පබ්බජිතො, කදානෙන පඨමං ධම්මො අධිගතො, කදා ඨානන්තරෙ ඨපිතොති ඉමිනා නයෙන සබ්බෙසුපි එතදග්ගෙසු පඤ්හකම්මං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ඉමස්ස තාව ථෙරස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි, තස්ස පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස මහාබොධිපල්ලඞ්කතො උට්ඨහන්තස්ස මහාපථවියං ඨපෙතුං පාදෙ උක්ඛිත්තමත්තෙ පාදසම්පටිච්ඡනත්ථං මහන්තං පදුමපුප්ඵං උග්ගඤ්ඡි, තස්ස ධුරපත්තානි නවුතිහත්ථානි හොන්ති, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා, පාදෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං එකාදසහත්ථං. තස්ස පන භගවතො සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. තස්ස පදුමකණ්ණිකාය දක්ඛිණපාදෙ පතිට්ඨහන්තෙ මහාතුම්බමත්තා රෙණූ උග්ගන්ත්වා සරීරං ඔකිරමානා ඔතරි, වාමපාදස්ස ඨපනකාලෙපි තථාරූපංයෙව පදුමං උග්ගන්ත්වා පාදං සම්පටිච්ඡි. තතොපි උග්ගන්ත්වා වුත්තප්පමාණාව රෙණූ සරීරං ඔකිරි. තං පන රෙණුං අභිභවමානා තස්ස භගවතො සරීරප්පභා නික්ඛමිත්වා යන්තනාළිකාය විස්සට්ඨසුවණ්ණරසධාරා විය සමන්තා ද්වාදසයොජනට්ඨානං එකොභාසං අකාසි. තතියපාදුද්ධරණකාලෙ පඨමුග්ගතං පදුමං අන්තරධායි, පාදසම්පටිච්ඡනත්ථං අඤ්ඤං නවං පදුමං උග්ගඤ්ඡි. ඉමිනාව නියාමෙන යත්ථ යත්ථ ගන්තුකාමො හොති, තත්ථ තත්ථාපි මහාපදුමං උග්ගච්ඡති. තෙනෙවස්ස ''පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධො''ති නාමං අහොසි.

එවං සො භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො මහාජනස්ස සඞ්ගහත්ථාය ගාමනිගමරාජධානීසු භික්ඛාය චරන්තො හංසවතීනගරං සම්පාපුණි . තස්ස ආගතභාවං සුත්වා පිතා මහාරාජා පච්චුග්ගමනං අකාසි. සත්ථා තස්ස ධම්මකථං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමී කෙචි අනාගාමී කෙචි අරහත්තං පාපුණිංසු. රාජා ස්වාතනාය දසබලං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ කාලං ආරොචාපෙත්වා භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරස්ස භගවතො සකනිවෙසනෙ මහාදානං අදාසි. සත්ථා භත්තානුමොදනං කත්වා විහාරමෙව ගතො. තෙනෙව නියාමෙන පුනදිවසෙ නාගරා, පුනදිවසෙ රාජාති දීඝමද්ධානං දානං අදංසු.

තස්මිං කාලෙ අයං ථෙරො හංසවතීනගරෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තො. එකදිවසං බුද්ධානං ධම්මදෙසනාකාලෙ හංසවතීනගරවාසිනො ගන්ධමාලාදිහත්ථෙ යෙන බුද්ධො, යෙන ධම්මො, යෙන සඞ්ඝො, තන්නින්නෙ තප්පොණෙ තප්පබ්භාරෙ ගච්ඡන්තෙ දිස්වා තෙන මහාජනෙන සද්ධිං ධම්මදෙසනට්ඨානං අගමාසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ පදුමුත්තරො භගවා අත්තනො සාසනෙ පඨමං පටිවිද්ධධම්මං එකං භික්ඛුං එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. සො කුලපුත්තො තං කාරණං සුත්වා ''මහා වතායං භික්ඛු, ඨපෙත්වා කිර බුද්ධං අඤ්ඤො ඉමිනා පඨමතරං පටිවිද්ධධම්මො නාම නත්ථි. අහො වතාහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පඨමං ධම්මං පටිවිජ්ඣනසමත්ථො භවෙය්‍ය''න්ති චින්තෙත්වා දෙසනාපරියොසානෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ''ස්වෙ මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා''ති නිමන්තෙසි. සත්ථා අධිවාසෙසි.

සො භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා සකනිවෙසනං ගන්ත්වා සබ්බරත්තිං බුද්ධානං නිසජ්ජනට්ඨානං ගන්ධදාමමාලාදාමාදීහි අලඞ්කරිත්වා පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං පටියාදාපෙත්වා තස්සා රත්තියා අච්චයෙන සකනිවෙසනෙ භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරස්ස භගවතො විචිත්‍රයාගුඛජ්ජකපරිවාරං නානාරසසූපබ්‍යඤ්ජනං ගන්ධසාලිභොජනං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ තිචීවරපහොනකෙ වඩ්ඪපට්ටෙ තථාගතස්ස පාදමූලෙ ඨපෙත්වා චින්තෙසි – ''නාහං පරිත්තකස්ස ඨානස්සත්ථාය වරාමි, මහන්තං ඨානං පත්ථෙන්තො වරාමි, න ඛො පන සක්කා එකමෙව දිවසං දානං දත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙතු''න්ති ''අනුපටිපාටියා සත්ත දිවසානි මහාදානං දත්වා පත්ථෙස්සාමී''ති. සො තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි මහාදානං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ දුස්සකොට්ඨාගාරං විවරාපෙත්වා උත්තමසුඛුමවත්ථං බුද්ධානං පාදමූලෙ ඨපෙත්වා භික්ඛුසතසහස්සං තිචීවරෙන අච්ඡාදෙත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, යො තුම්හෙහි ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ භික්ඛු එතදග්ගෙ ඨපිතො, අහම්පි සො භික්ඛු විය අනාගතෙ උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පඨමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථො භවෙය්‍ය''න්ති වත්වා සත්ථු පාදමූලෙ සීසං කත්වා නිපජ්ජි.

සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ''ඉමිනා කුලපුත්තෙන මහාඅධිකාරො කතො, සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො එතස්ස අයං පත්ථනා නො''ති අනාගතංසඤාණං පෙසෙත්වා ආවජ්ජෙන්තො ''සමිජ්ඣිස්සතී''ති පස්සි. බුද්ධානඤ්හි අතීතං වා අනාගතං වා පච්චුප්පන්නං වා ආරබ්භ ආවජ්ජෙන්තානං ආවරණං නාම නත්ථි, අනෙකකප්පකොටිසතසහස්සන්තරම්පි ච අතීතං වා අනාගතං වා චක්කවාළසහස්සන්තරම්පි ච පච්චුප්පන්නං වා ආවජ්ජනපටිබද්ධමෙව මනසිකාරපටිබද්ධමෙව හොති. එවං අප්පටිවත්තියෙන ඤාණෙන සො භගවා ඉදං අද්දස – ''අනාගතෙ සතසහස්සකප්පපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති, තදා ඉමස්ස පත්ථනා සමිජ්ඣිස්සතී''ති. අථ නං එවමාහ – ''අම්භො, කුලපුත්ත, අනාගතෙ සතසහස්සකප්පපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති , ත්වං තස්ස පඨමකධම්මදෙසනාය තෙපරිවට්ටධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තපරියොසානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සහස්සනයසම්පන්නෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සසී''ති.

ඉති සත්ථා තං කුලපුත්තං බ්‍යාකරිත්වා චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි දෙසෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. තස්ස පරිනිබ්බුතස්ස සරීරං සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකග්ඝනං අහොසි, සරීරචෙතියං පනස්සුබ්බෙධෙන සත්තයොජනිකං අකංසු. ඉට්ඨකා සුවණ්ණමයා අහෙසුං, හරිතාලමනොසිලාය මත්තිකාකිච්චං, තෙලෙන උදකකිච්චං සාධයිංසු. බුද්ධානං ධරමානකාලෙ සරීරප්පභා ද්වාදසයොජනිකං ඵරි, පරිනිබ්බුතානං පන තෙසං රස්මි නික්ඛමිත්වා සමන්තා යොජනසතං අවත්ථරි.

අයං සෙට්ඨි බුද්ධානං සරීරචෙතියං පරිවාරෙත්වා සහස්සරතනග්ඝියානි කාරෙසි. චෙතියපතිට්ඨාපනදිවසෙ අන්තොචෙතියෙ රතනඝරං කාරෙසි. සො වස්සසතසහස්සං මහන්තං දානාදිමයං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති. තස්ස දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තස්සෙව නවනවුති කප්පසහස්සානි නව කප්පසතානි නව ච කප්පා සමතික්කන්තා. එත්තකස්ස කාලස්ස අච්චයෙන ඉතො එකනවුතිකප්පමත්ථකෙ අයං කුලපුත්තො බන්ධුමතීනගරස්ස ද්වාරසමීපෙ ගාමෙ කුටුම්බියගෙහෙ නිබ්බත්තො. තස්ස **මහාකාලොති** නාමං අහොසි, කනිට්ඨභාතා පනස්ස චූළකාලො නාම.

තස්මිං සමයෙ විපස්සී බොධිසත්තො තුසිතපුරා චවිත්වා බන්ධුමතීනගරෙ බන්ධුමස්ස රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තො. අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා ධම්මදෙසනත්ථාය මහාබ්‍රහ්මුනා ආයාචිතො ''කස්ස නු ඛො පඨමං ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා අත්තනො කනිට්ඨං ඛණ්ඩං නාම රාජකුමාරං තිස්සඤ්ච පුරොහිතපුත්තං ''පඨමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථා''ති දිස්වා ''තෙසඤ්ච ධම්මං දෙසෙස්සාමි, පිතු ච සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති බොධිමණ්ඩතො ආකාසෙනෙව ආගන්ත්වා ඛෙමෙ මිගදායෙ ඔතිණ්ණො තෙ පක්කොසාපෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ තෙ ද්වෙපි ජනා චතුරාසීතියා පාණසහස්සෙහි සද්ධිං අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

අථාපරෙපි බොධිසත්තකාලෙ අනුපබ්බජිතා චතුරාසීතිසහස්සා කුලපුත්තා තං පවත්තිං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. සත්ථා තං තත්ථෙව ඛණ්ඩත්ථෙරං අග්ගසාවකට්ඨානෙ, තිස්සත්ථෙරං දුතියසාවකට්ඨානෙ ඨපෙසි. රාජාපි තං පවත්තිං සුත්වා ''පුත්තං පස්සිස්සාමී''ති උය්‍යානං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

සො පාසාදවරගතො නිසීදිත්වා චින්තෙසි – ''මය්හං ජෙට්ඨපුත්තො නික්ඛමිත්වා බුද්ධො ජාතො, දුතියපුත්තො මෙ අග්ගසාවකො, පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො. ඉමෙ ච අවසෙසභික්ඛූ ගිහිකාලෙපි මය්හං පුත්තමෙව පරිවාරෙත්වා විචරිංසු, ඉමෙ පුබ්බෙපි දානිපි මය්හමෙව භාරා, අහමෙව තෙ චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමි, අඤ්ඤෙසං ඔකාසං න දස්සාමී''ති. විහාරද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය යාව රාජගෙහද්වාරා උභොසු පස්සෙසු ඛදිරපාකාරං කාරෙත්වා වත්ථෙහි පටිච්ඡාදාපෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං සමොලම්බිතතාලක්ඛන්ධමත්තවිවිධපුප්ඵදාමවිතානං කාරෙත්වා හෙට්ඨාභූමිං විචිත්තත්ථරණෙහි සන්ථරාපෙත්වා අන්තො උභොසු පස්සෙසු මාලාගච්ඡකෙසු පුණ්ණඝටෙ සකලමග්ගවාසත්ථාය ච ගන්ධන්තරෙසු පුප්ඵානි පුප්ඵන්තරෙසු ගන්ධෙ ච ඨපාපෙත්වා භගවතො කාලං ආරොචාපෙසි. භගවා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අන්තොසාණියාව

රාජගෙහං ගන්ත්වා භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං පච්චාගච්ඡති. අඤ්ඤො කොචි දට්ඨුම්පි න ලභති, කුතො පන භික්ඛං වා දාතුං පූජං වා කාතුං.

නාගරා චින්තෙසුං – ‘‘අජ්ජ සත්ථු ලොකෙ උප්පන්නස්ස සත්තමාසාධිකානි සත්ත සංවච්ඡරානි, මයඤ්ච දට්ඨුම්පි න ලභාම, පගෙව භික්ඛං වා දාතුං පූජං වා කාතුං ධම්මං වා සොතුං. රාජා ‘මය්හං එව බුද්ධො, මය්හං ධම්මො, මය්හං සඞ්ඝො’ති මමායිත්වා සයමෙව උපට්ඨහති. සත්ථා ච උප්පජ්ජමානො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථාය උප්පන්නො, න රඤ්ඤොයෙව අත්ථාය. න හි රඤ්ඤොයෙව නිරයො උණ්හො, අඤ්ඤෙසං නීලුප්පලවනසදිසො. තස්මා රාජානං එවං වදාම ‘සචෙ නො සත්ථාරං දෙති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ දෙති, රඤ්ඤා සද්ධිං යුජ්ඣිත්වා සඞ්ඝං ගහෙත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොම. න සක්කා ඛො පන සුද්ධනාගරෙහෙව එවං කාතුං, එකං ජෙට්ඨකපුරිසම්පි ගණ්හාමා’’’ති සෙනාපතිං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා ‘‘සාමි කිං අම්හාකං පක්ඛො හොහිසි, උදාහු රඤ්ඤො’’ති ආහංසු. සො ආහ – ‘‘තුම්හාකං පක්ඛො හොමි, අපිච ඛො පන පඨමදිවසො මය්හං දාතබ්බො’’ති. තෙ සම්පටිච්ඡිංසු.

සො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘නාගරා, දෙව, තුම්හාකං කුපිතා’’ති ආහ. කිමත්ථං තාතාති? සත්ථාරං කිර තුම්හෙව උපට්ඨහථ, අම්හෙ න ලභාමාති. සචෙ ඉදානිපි ලභන්ති, න කුප්පන්ති. අලභන්තා තුම්හෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිතුකාමා, දෙවාති. යුජ්ඣාමි, තාත, න භික්ඛුසඞ්ඝං දෙමීති. දෙව, තුම්හාකං දාසා තුම්හෙහි සද්ධිං යුජ්ඣාමාති වදන්ති, තුම්හෙ කං ගණ්හිත්වා යුජ්ඣිස්සථාති? නනු ත්වං සෙනාපතීති? නාගරෙහි විනා අසමත්ථො අහං, දෙවාති. තතො රාජා ‘‘බලවන්තො නාගරා, සෙනාපතිපි තෙසංයෙව පක්ඛො’’ති ඤත්වා ‘‘අඤ්ඤානි සත්තමාසාධිකානි සත්ත සංවච්ඡරානි මය්හං භික්ඛුසඞ්ඝං දෙන්තූ’’ති ආහ. නාගරා න සම්පටිච්ඡිංසු. රාජා ‘‘ඡබ්බස්සානි පඤ්චවස්සානී’’ති එවං හාපෙත්වා අඤ්ඤෙ සත්ත දිවසෙ යාචි . නාගරා ‘‘අතිකක්ඛළං දානි රඤ්ඤා සද්ධිං කාතුං න වට්ටතී’’ති අනුජානිංසු. රාජා සත්තමාසාධිකානං සත්තන්නං සංවච්ඡරානං සජ්ජිතං දානමුඛං සත්තන්නමෙව දිවසානං සජ්ජෙත්වා ඡ දිවසෙ කෙසඤ්චි අපස්සන්තානංයෙව දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ නාගරෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සක්ඛිස්සථ, තාතා, එවරූපං දානං දාතු’’න්ති ආහ. තෙපි ‘‘නනු අම්හෙයෙව නිස්සායෙතං දෙවස්ස උප්පන්න’’න්ති වත්වා ‘‘සක්ඛිස්සාමා’’ති ආහංසු. රාජා පිට්ඨිහත්ථෙන අස්සූනි පුඤ්ඡමානො භගවන්තං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සං අඤ්ඤස්ස භාරං අකත්වා යාවජීවං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමීති චින්තෙසිං, නාගරානං දානි මෙ අනුඤ්ඤාතං, නාගරා හි ‘මයං දානං දාතුං න ලභාමා’ති භගවා කුප්පන්ති. ස්වෙව පට්ඨාය තෙසං අනුග්ගහං කරොථා’’ති ආහ.

අථ දුතියදිවසෙ සෙනාපති මහාදානං අදාසි. තතො නාගරා රඤ්ඤා කතසක්කාරතො උත්තරිතරං සක්කාරසම්මානං කත්වා දානං අදංසු. එතෙනෙව නියාමෙන සකලනගරස්ස පටිපාටියා ගතාය ද්වාරගාමවාසිනො සක්කාරසම්මානං සජ්ජයිංසු. මහාකාලකුටුම්බිකො චූළකාලං ආහ – ‘‘දසබලස්ස සක්කාරසම්මානං ස්වෙව අම්හාකං පාපුණාති, කිං සක්කාරං කරිස්සාමා’’ති? ත්වමෙව භාතික ජානාහීති. සචෙ මය්හං රුචියා කරොසි, අම්හාකං සොළසකරීසමත්තෙසු ඛෙත්තෙසු ගහිතගබ්භා සාලියො අත්ථි. සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා ආදාය බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං පචාපෙමාති. එවං කයිරමානෙ කස්සචි උපකාරො න හොති, තස්මා නෙතං මය්හං රුච්චතීති. සචෙ ත්වං එවං න කරොසි, අහං මය්හං සන්තකං මමායිතුං ලභාමීති සොළසකරීසමත්තං ඛෙත්තං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අට්ඨකරීසට්ඨානෙ සීමං ඨපෙත්වා සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා ආදාය අසම්භින්නෙ ඛීරෙ පචාපෙත්වා චතුමධුරං පක්ඛිපිත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස අදාසි. කුටුම්බිකස්ස ඛො ගබ්භං ඵාලෙත්වා ගහිතගහිතට්ඨානං පුන පූරති. පුථුකකාලෙ පුථුකග්ගං නාම අදාසි, ගාමවාසීහි සද්ධිං අග්ගසස්සං නාම අදාසි, ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, කලාපාදීසු කලාපග්ගං ඛලග්ගං ඛලභණ්ඩග්ගං කොට්ඨග්ගන්ති. එවං සො එකසස්සෙව නව වාරෙ අග්ගදානං අදාසි. තම්පි සස්සං අතිරෙකං උට්ඨානසම්පන්නං අහොසි.

යාව බුද්ධා ධරති, යාව ච සඞ්ඝො ධරති, එතෙනෙව නියාමෙන කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවෙසු චෙව මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො එකනවුතිකප්පෙ සම්පත්තිං අනුභවිත්වා අම්හාකං සත්ථු ලොකෙ උප්පන්නකාලෙ කපිලවත්ථුනගරස්ස අවිදූරෙ දොණවත්ථුබ්‍රාහ්මණගාමෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ **කොණ්ඩඤ්ඤමාණවො**ති නාමං අකංසු. සො වුඩ්ඪිමන්වාය තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා ලක්ඛණමන්තානං පාරං අගමාසි. තෙන සමයෙන අම්හාකං බොධිසත්තො තුසිතපුරා චවිත්වා කපිලවත්ථුපුරෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ අට්ඨුත්තරං බ්‍රාහ්මණසතං අහතවත්ථෙහි අච්ඡාදෙත්වා අප්පොදකං මධුපායාසං පායෙත්වා තෙසං අන්තරෙ අට්ඨ ජනෙ උච්චිනිත්වා මහාතලෙ නිසීදාපෙත්වා අලඞ්කතපටියත්තං බොධිසත්තං දුකූලචුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ලක්ඛණපරිග්ගහණත්ථං තෙසං සන්තිකං ආනයිංසු. ධුරාසනෙ නිසින්නබ්‍රාහ්මණො මහාපුරිසස්ස සරීරසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ද්වෙ අඞ්ගුලියො උක්ඛිපි. එවං පටිපාටියා සත්ත ජනා උක්ඛිපිංසු. තෙසං පන සබ්බනවකො කොණ්ඩඤ්ඤමාණවො, සො බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණවරනිප්ඵත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘‘අගාරමජ්ඣෙ ඨානකාරණං නත්ථි, එකන්තෙනෙස විවට්ටච්ඡදො බුද්ධො භවිස්සතී’’ති එකමෙව අඞ්ගුලිං උක්ඛිපි. ඉතරෙ පන සත්ත ජනා ‘‘සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසිස්සති, රාජා භවිස්සති චක්කවත්තී. සචෙ පබ්බජිස්සති, බුද්ධො භවිස්සතී’’ති ද්වෙ ගතියො දිස්වා ද්වෙ අඞ්ගුලියො උක්ඛිපිංසු. අයං පන කොණ්ඩඤ්ඤො කතාධිකාරො පච්ඡිමභවිකසත්තො පඤ්ඤාය ඉතරෙ සත්ත ජනෙ අභිභවිත්වා ‘‘ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතස්ස අගාරමජ්ඣෙ ඨානකරණං නාම නත්ථි, නිස්සංසයං බුද්ධො භවිස්සතී’’ති එකමෙව ගතිං අද්දස, තස්මා එකං අඞ්ගුලිං උක්ඛිපි. තතො බ්‍රාහ්මණා අත්තනො ඝරානි ගන්ත්වා පුත්තෙ ආමන්තයිංසු – ‘‘තාතා, අම්හෙ මහල්ලකා, සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තං සබ්බඤ්ඤුතප්පත්තං මයං සම්භාවෙය්‍යාම වා නො වා. තුම්හෙ තස්මිං කුමාරෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්තෙ තස්ස සාසනෙ පබ්බජෙය්‍යාථා’’ති.

සුද්ධොදනමහාරාජාපි බොධිසත්තස්ස ධාතියො ආදිං කත්වා පරිහාරං උපට්ඨපෙන්තො බොධිසත්තං වුද්ධිං ආපාදෙසි. මහාසත්තොපි වුද්ධිප්පත්තො දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභවිත්වා පරිපක්කෙ ඤාණෙ කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ච ආනිසංසං දිස්වා රාහුලකුමාරස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්නසහායො කණ්ඩකං ආරුය්හ දෙවතාහි විවටෙන ද්වාරෙන මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා තෙනෙව රත්තිභාගෙන තීණි රජ්ජානි අතික්කමිත්වා අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා ඝටිකාරමහාබ්‍රහ්මුනා ආභතෙ අරහද්ධජෙ ගහිතමත්තෙයෙව වස්සසට්ඨිකත්ථෙරො විය පාසාදිකෙන ඉරියාපථෙන රාජගහං පත්වා තත්ථ පිණ්ඩාය චරිත්වා පණ්ඩවපබ්බතච්ඡායාය පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා රඤ්ඤා මාගධෙන රජ්ජසිරියා නිමන්තියමානොපි තං පටික්ඛිපිත්වා අනුක්කමෙන උරුවෙලං ගන්ත්වා ''රමණීයො වත අයං භූමිභාගො , අලං වතිදං කුලපුත්තස්ස පධානත්ථිකස්ස පධානායා''ති පධානාභිමුඛං චිත්තං උප්පාදෙත්වා තත්ථ වාසං උපගතො.

තෙන සමයෙන ඉතරෙ සත්ත බ්‍රාහ්මණා යථාකම්මං ගතා, සබ්බදහරො පන ලක්ඛණපරිග්ගාහකො කොණ්ඩඤ්ඤමාණවො අරොගො. සො ''මහාපුරිසො පබ්බජිතො''ති සුත්වා තෙසං බ්‍රාහ්මණානං පුත්තෙ උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ – ''සිද්ධත්ථකුමාරො කිර පබ්බජිතො. සො හි නිස්සංසයං බුද්ධො භවිස්සති. සචෙ තුම්හාකං පිතරො අරොගා අස්සු, අජ්ජ නික්ඛමිත්වා පබ්බජෙය්‍යුං. සචෙ තුම්හෙපි ඉච්ඡථ, එථ මයං තං මහාපුරිසමනුපබ්බජිස්සාමා''ති. තෙ සබ්බෙ එකච්ඡන්දා භවිතුං නාසක්ඛිංසු. තයො ජනා න පබ්බජිංසු, කොණ්ඩඤ්ඤබ්‍රාහ්මණං ජෙට්ඨකං කත්වා ඉතරෙ චත්තාරො පබ්බජිංසු. ඉමෙ පඤ්ච පබ්බජිත්වා ගාමනිගමරාජධානීසු භික්ඛාය චරන්තා බොධිසත්තස්ස සන්තිකං අගමිංසු. තෙ ඡබ්බස්සානි බොධිසත්තෙ මහාපධානං පදහන්තෙ ''ඉදානි බුද්ධො භවිස්සති ඉදානි බුද්ධො භවිස්සතී''ති මහාසත්තං උපට්ඨහමානා සන්තිකාවචරාවස්ස අහෙසුං. යදා පන බොධිසත්තො එකතිලතණ්ඩුලාදීහි වීතිනාමෙන්තොපි දුක්කරකාරිකාය අරියධම්මපටිවෙධස්ස අභාවං ඤත්වා ඔළාරිකං ආහාරං ආහරි, තදා තෙ පක්කමිත්වා ඉසිපතනං අගමංසු.

අථ බොධිසත්තො ඔළාරිකාහාරපරිභොගෙන ඡවිමංසලොහිතපාරිපූරිං කත්වා විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ සුජාතාය දින්නං වරභොජනං භුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං නදියා පටිසොතං ඛිපිත්වා ''අජ්ජ බුද්ධො භවිස්සාමී''ති කතසන්නිට්ඨානො සායන්හසමයෙ කාලෙන නාගරාජෙන අනෙකෙහි ථුතිසතෙහි අභිත්ථවියමානො මහාබොධිමණ්ඩං ආරුය්හ අචලට්ඨානෙ පාචීනලොකධාතුඅභිමුඛො පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං වීරියං අධිට්ඨාය සූරියෙ ධරමානෙයෙව මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා පච්චූසකාලසමනන්තරෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා අනුලොමපටිලොමං පච්චයාකාරවට්ටං සම්මසන්තො සබ්බබුද්ධෙහි පටිවිද්ධං අසාධාරණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා නිබ්බානාරම්මණාය ඵලසමාපත්තියා තත්ථෙව සත්තාහං වීතිනාමෙසි.

එතෙනෙව උපායෙන සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ විහරිත්වා රාජායතනමූලෙ මධුපිණ්ඩිකභොජනං පරිභුඤ්ජිත්වා පුන අජපාලනිග්‍රොධමූලං ආගන්ත්වා තත්ථ නිසින්නො ධම්මගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛිත්වා අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමන්තෙ මහාබ්‍රහ්මුනා යාචිතො බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො තික්ඛින්ද්‍රියාදිභෙදෙ සත්තෙ දිස්වා මහාබ්‍රහ්මුනො ධම්මදෙසනාය පටිඤ්ඤං දත්වා ''කස්ස නු ඛො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙස්සාමී''ති ආළාරුදකානං කාලකතභාවං ඤත්වා පුන චින්තෙන්තො ''බහූපකාරා ඛො පන මෙ පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූ, යෙ මං පධානපහිතත්තං උපට්ඨහිංසු. යංනූනාහං පඤ්චවග්ගියානං භික්ඛූනං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යා''න්ති චිත්තං උප්පාදෙසි. ඉදං පන සබ්බමෙව බුද්ධානං පරිවිතක්කමත්තමෙව, ඨපෙත්වා පන කොණ්ඩඤ්ඤබ්‍රාහ්මණං අඤ්ඤො කොචි පඨමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. සොපි එතදත්ථමෙව කප්පසතසහස්සං අධිකාරකම්මං අකාසි, බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නව වාරෙ අග්ගසස්සදානං අදාසි.

අථ සත්ථා පත්තචීවරමාදාය අනුපුබ්බෙන ඉසිපතනං ගන්ත්වා යෙන පඤ්චවග්ගියා භික්ඛූ, තෙනුපසඞ්කමි. තෙ තථාගතං ආගච්ඡන්තං දිස්වාව අත්තනො කතිකාය සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. එකො පත්තචීවරං පටිග්ගහෙසි, එකො ආසනං පඤ්ඤාපෙසි, එකො පාදොදකං පච්චුපට්ඨාපෙසි, එකො පාදෙ ධොවි, එකො තාලවණ්ටං ගහෙත්වා බීජමානො ඨිතො. එවං තෙසු වත්තං දස්සෙත්වා සන්තිකෙ නිසින්නෙසු කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා සත්ථා අනුත්තරං තෙපරිවට්ටං ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං ආරභි. මනුස්සපරිසා පඤ්ච ජනාව අහෙසුං, දෙවපරිසා අපරිච්ඡින්නා. දෙසනාපරියොසානෙ කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො අට්ඨාරසහි මහාබ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. අථ සත්ථා ''මයා දුක්කරසතාභතං ධම්මං පඨමමෙව අඤ්ඤාසීති අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො නාම අයා''න්ති ථෙරං ආලපන්තො ''අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො, අඤ්ඤාසි වත, භො, කොණ්ඩඤ්ඤො''ති ආහ. තස්ස තදෙව නාමං ජාතං. තෙන වුත්තං – ''ඉති හිදං ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤොත්වෙව නාමං අහොසී''ති.

ඉති ථෙරො ආසාළ්හිපුණ්ණමායං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, පාටිපදදිවසෙ භද්දියත්ථෙරො, දුතියපක්ඛදිවසෙ වප්පත්ථෙරො, තතියපක්ඛදිවසෙ මහානාමත්ථෙරො, පක්ඛස්ස චතුත්ථියං අස්සජිත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. පඤ්චමියා පන පක්ඛස්ස අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තදෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙපි අරහත්තෙ පතිට්ඨිතා.

තෙන ඛො පන සමයෙන ඡ ලොකෙ අරහන්තො හොන්ති. තතො පට්ඨාය සත්ථා යසදාරකප්පමුඛෙ පඤ්චපඤ්ඤාස පුරිසෙ, කප්පාසියවනසණ්ඩෙ තිංසමත්තෙ භද්දවග්ගියෙ, ගයාසීසෙ පිට්ඨිපාසාණෙ සහස්සමත්තෙ පුරාණජටිලෙති එවං මහාජනං අරියභූමිං ඔතාරෙත්වා බිම්බිසාරප්පමුඛානි එකාදසනහුතානි සොතාපත්තිඵලෙ, එකං නහුතං සරණත්තයෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ජම්බුදීපතලෙ සාසනං පුප්ඵිතඵලිතං කත්වා සකලජම්බුදීපමණ්ඩලං කාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතං කරොන්තො එකස්මිං සමයෙ ජෙතවනමහාවිහාරං පත්වා තත්ථ වසන්තො භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනගතො ධම්මං දෙසෙන්තො ''පඨමං ධම්මං පටිවිද්ධභික්ඛූනං අන්තරෙ මම පුත්තො කොණ්ඩඤ්ඤො අග්ගො''ති දස්සෙතුං එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

ථෙරොපි ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අත්තනො නිපච්චකාරං කරොන්තෙ දිස්වා බුද්ධානං සන්තිකා අපක්කමිතුකාමො හුත්වා ''පුණ්ණමාණවො පබ්බජිත්වා සාසනෙ අග්ගධම්මකථිකො භවිස්සතී''ති දිස්වා දොණවත්ථුබ්‍රාහ්මණගාමං ගන්ත්වා අත්තනො භාගිනෙය්‍යං පුණ්ණමාණවං පබ්බාජෙත්වා ''අයං බුද්ධානං සන්තිකෙ වසිස්සතී''ති තස්ස බුද්ධානං අන්තෙවාසිකභාවං කත්වා සයං දසබලං උපසඞ්කමිත්වා ''භගවා මය්හං ගාමන්තසෙනාසනං අසප්පායං, ආකිණ්ණො විහරිතුං න සක්කොමි, ඡද්දන්තදහං ගන්ත්වා වසිස්සාමී''ති භගවන්තං අනුජානාපෙත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථාරං වන්දිත්වා ඡද්දන්තදහං ගන්ත්වා ඡද්දන්තහත්ථිකුලං නිස්සාය ද්වාදස වස්සානි වීතිනාමෙත්වා තත්ථෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි.

සාරිපුත්ත-මොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

189-190. දුතියතතියෙසු **මහාපඤ්ඤානන්ති** මහතියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතානං. **ඉද්ධිමන්තානන්ති** ඉද්ධියා සම්පන්නානං. **සාරිපුත්තො මොග්ගල්ලානොති** තෙසං ථෙරානං නාමං.

ඉමෙසම්පි පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – ඉතො සතසහස්සකප්පාධිකෙ අසඞ්ඛෙය්‍යාකප්පමත්ථකෙ සාරිපුත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සරදමාණවො නාම අහොසි. මොග්ගල්ලානො ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති , නාමෙන සිරිවඩ්ඪනකුටුම්බියො නාම අහොසි. තෙ උභොපි සහපංසුකීළිතාව සහායකා අහෙසුං. සරදමාණවො පිතු අච්චයෙන කුලසන්තකං මහාධනං පටිපජ්ජිත්වා එකදිවසං රහොගතො චින්තෙසි – ''අහං ඉධලොකත්තභාවමෙව ජානාමි, නො පරලොකත්තභාවං, ජාතසත්තානඤ්ච මරණං නාම ධුවං, මයා එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මගවෙසනං කාතුං වට්ටතී''ති. සො සහායකං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''සම්ම සිරිවඩ්ඪන, අහං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මං ගවෙසිස්සාමි, ත්වං මයා සද්ධිං පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසී''ති. න සක්ඛිස්සාමි , සම්ම, ත්වංයෙව පබ්බජාහීති. සො චින්තෙසි – ''පරලොකං ගච්ඡන්තා සහායෙ වා ඤාතිමිත්තෙ වා ගහෙත්වා ගතා නාම නත්ථි, අත්තනා කතං අත්තනොව හොතී''ති. තතො රතනකොට්ඨාගාරං විවරාපෙත්වා කපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානං මහාදානං දත්වා පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තස්ස එකො ද්වෙ තයොති එවං අනුපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජටිලා අහෙසුං. සො පඤ්චාභිඤ්ඤා අට්ඨ ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා තෙසම්පි ජටිලානං කසිණපරිකම්මං ආචික්ඛි. තෙපි සබ්බෙ පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසුං.

තෙන සමයෙන අනොමදස්සී නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. නගරං චන්දවතී නාම අහොසි, පිතා යසවන්තො නාම ඛත්තියො, මාතා යසොධරා නාම දෙවී, බොධි අජ්ජුනරුක්ඛො, නිසභත්ථෙරො ච අනොමත්ථෙරො චාති ද්වෙ අග්ගසාවකා, වරුණත්ථෙරො නාම උපට්ඨාකො, සුන්දරා ච සුමනා චාති ද්වෙ අග්ගසාවිකා, ආයු වස්සසතසහස්සං අහොසි, සරීරං අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථුබ්බෙධං, සරීරප්පභා ද්වාදසයොජනං ඵරි, භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො අහොසි.

අථෙකදිවසං පච්චූසකාලෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො සරදතාපසං දිස්වා ''අජ්ජ මය්හං සරදතාපසස්ස සන්තිකං ගතපච්චයෙන ධම්මදෙසනා ච මහතී භවිස්සති, සො ච අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙස්සති, තස්ස සහායකො සිරිවඩ්ඪනකුටුම්බියො දුතියසාවකට්ඨානං, දෙසනාපරියොසානෙ චස්ස පරිවාරා චතුසත්තතිසහස්සජටිලා අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටතී''ති අත්තනො පත්තචීවරමාදාය අඤ්ඤං කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා සීහො විය එකචරො හුත්වා සරදතාපසස්ස අන්තෙවාසිකෙසු ඵලාඵලත්ථාය ගතෙසු ''බුද්ධභාවං මෙ ජානාතූ''ති තස්ස පස්සන්තස්සෙව සරදතාපසස්ස ආකාසතො ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි. සරදතාපසො බුද්ධානුභාවං චෙව සරීරසම්පත්තිං චස්ස දිස්වා ලක්ඛණමන්තෙ සම්මසිත්වා ''ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො නාම අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො රාජා හොති චක්කවත්තී, පබ්බජන්තො ලොකෙ විවට්ටච්ඡදො සබ්බඤ්ඤු බුද්ධො හොති, අයං පුරිසො නිස්සංසයං බුද්ධො''ති ජානිත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තාසනෙ. සරදතාපසොපි අත්තනො අනුච්ඡවිකං ආසනං ගහෙත්වා එකමන්තං නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ චතුසත්තතිසහස්සජටිලා පණීතපණීතානි ඔජවන්තානි ඵලාඵලානි ගහෙත්වා ආචරියස්ස සන්තිකං සම්පත්තා බුද්ධානඤ්චෙව ආචරියස්ස ච නිසින්නාසනං ඔලොකෙත්වා ආහංසු – ''ආචරිය, මයං 'ඉමස්මිං ලොකෙ තුම්හෙහි මහන්තතරො නත්ථී'ති විචරාම, අයං පන පුරිසො තුම්හෙහි මහන්තතරො මඤ්ඤෙ''ති. තාතා, කිං වදථ? සාසපෙන සද්ධිං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං සමං කාතුං ඉච්ඡථ, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙන සද්ධිං මය්හං

උපමං මා කරිත්ථ පුත්තකාති. අථ තෙ තාපසා ‘‘සචෙ අයං ඉත්තරසත්තො අභවිස්ස, න අම්හාකං ආචරියො එවරූපං උපමං ආහරෙය්‍ය, යාව මහා වතායං පුරිසො’’ති සබ්බෙව පාදෙසු නිපතිත්වා සිරසා වන්දිංසු.

අථ නෙ ආචරියො ආහ – ‘‘තාතා, අම්හාකං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකො දෙය්‍යධම්මො නත්ථි, සත්ථා ච භික්ඛාචාරවෙලාය ඉධාගතො, මයං යථාබලං දෙය්‍යධම්මං දස්සාම. තුම්හෙ යං යං පණීතං ඵලාඵලං, තං තං ආහරථා’’ති. ආහරාපෙත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා සයං තථාගතස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි . සත්ථාරා ච ඵලාඵලෙ පටිග්ගහිතමත්තෙ දෙවතා දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. තාපසො උදකම්පි සයමෙව පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. තතො භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා හත්ථං ධොවිත්වා නිසින්නෙ සත්ථරි සබ්බෙ අන්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයං කථං කථෙන්තො නිසීදි. සත්ථා ‘‘ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං ආගච්ඡන්තූ’’ති චින්තෙසි. තෙ සත්ථු චිත්තං ඤත්වා සතසහස්සඛීණාසවපරිවාරා ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු.

තතො සරදතාපසො අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – ‘‘තාතා, බුද්ධානං නිසින්නාසනම්පි නීචං, සමණසතසහස්සානම්පි ආසනං නත්ථි, තුම්හෙහි අජ්ජ උළාරං බුද්ධසක්කාරං කාතුං වට්ටති, පබ්බතපාදතො වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරථා’’ති. කථනකාලො පපඤ්චො විය හොති, ඉද්ධිමන්තානං පන විසයො අචින්තෙය්‍යොති මුහුත්තමත්තෙනෙව තෙ තාපසා වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරිත්වා බුද්ධානං යොජනප්පමාණං පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙසුං, උභින්නං අග්ගසාවකානං තිගාවුතං, සෙසභික්ඛූනං අඩ්ඪයොජනිකාදිභෙදං, සඞ්ඝනවකස්ස උසභමත්තං අහොසි. එවං පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු සරදතාපසො තථාගතස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ඨිතො, ‘‘භන්තෙ, මය්හං දීඝරත්තං හිතසුඛත්ථාය ඉමං පුප්ඵාසනං අභිරුහථා’’ති ආහ.

‘‘නානාපුප්ඵඤ්ච ගන්ධඤ්ච, සම්පාදෙත්වාන එකතො;
පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

‘‘ඉදං තෙ ආසනං වීර, පඤ්ඤත්තං තවනුච්ඡවිං;
මම චිත්තං පසාදෙන්තො, නිසීද පුප්ඵමාසනෙ.

‘‘සත්තරත්තිදිවං බුද්ධො, නිසීදි පුප්ඵමාසනෙ;
මම චිත්තං පසාදෙත්වා, හාසයිත්වා සදෙවකෙ’’ති.

එවං නිසින්නෙ සත්ථරි ද්වෙ අග්ගසාවකා ච සෙසභික්ඛූ ච අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙසු නිසීදිංසු. සරදතාපසො මහන්තං පුප්ඵච්ඡත්තං ගහෙත්වා තථාගතස්ස මත්ථකෙ ධාරයන්තො අට්ඨාසි. සත්ථා ‘‘ජටිලානං අයං සක්කාරො මහප්ඵලො හොතූ’’ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජි. සත්ථු සමාපන්නභාවං ඤත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකාපි සෙසභික්ඛූපි සමාපත්තිං සමාපජ්ජිංසු. තථාගතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නෙ අන්තෙවාසිකා භික්ඛාචාරකාලෙ සම්පත්තෙ වනමූලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා සෙසකාලෙ බුද්ධානං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ තිට්ඨන්ති. සරදතාපසො පන භික්ඛාචාරම්පි අගන්ත්වා පුප්ඵච්ඡත්තං ගහිතනියාමෙනෙව සත්තාහං පීතිසුඛෙන වීතිනාමෙසි.

සත්ථා නිරොධතො වුට්ඨාය දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්නං අග්ගසාවකං නිසභත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘නිසභ සක්කාරකාරකානං තාපසානං පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොහී’’ති. ථෙරො චක්කවත්තිරඤ්ඤො සන්තිකා පටිලද්ධමහාලාභො මහායොධො විය තුට්ඨමානසො සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා පුප්ඵාසනානුමොදනං ආරභි. තස්ස දෙසනාවසානෙ දුතියසාවකං ආමන්තෙසි – ‘‘ත්වම්පි ධම්මං දෙසෙහී’’ති. අනොමත්ථෙරො තෙපිටකං බුද්ධවචනං සම්මසිත්වා ධම්මං කථෙසි. ද්වින්නං සාවකානං දෙසනාය එකස්සපි අභිසමයො නාහොසි. අථ සත්ථා අපරිමාණෙ බුද්ධවිසයෙ ඨත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි. දෙසනාපරියොසානෙ ඨපෙත්වා සරදතාපසං සබ්බෙපි චතුසත්තතිසහස්සජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු. සත්ථා ‘‘එථ භික්ඛවො’’ති හත්ථං පසාරෙසි. තෙසං තාවදෙව කෙසමස්සු අන්තරධායි, අට්ඨ පරික්ඛාරා කායෙ පටිමුක්කාව අහෙසුං.

සරදතාපසො කස්මා අරහත්තං න පත්තොති? වික්ඛිත්තචිත්තත්තා. තස්ස කිර බුද්ධානං දුතියාසනෙ නිසීදිත්වා සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා ධම්මං දෙසයතො අග්ගසාවකස්ස දෙසනං සොතුං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය ‘‘අහො වතාහම්පි අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ඉමිනාව සාවකෙන ලද්ධධුරං ලභෙය්‍ය’’න්ති චිත්තං උදපාදි. සො තෙන පරිවිතක්කෙන මග්ගඵලපටිවෙධං කාතුං නාසක්ඛි . තථාගතං පන වන්දිත්වා සම්මුඛෙ ඨත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං අනන්තරාසනෙ නිසින්නො භික්ඛු තුම්හාකං සාසනෙ කො නාම හොතී’’ති? මයා පවත්තිතං ධම්මචක්කං අනුප්පවත්තෙතා සාවකපාරමීඤාණස්ස කොටිප්පත්තො සොළස පඤ්ඤා පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතො මය්හං සාසනෙ අග්ගසාවකො නිසභත්ථෙරො නාම එසොති. ‘‘භන්තෙ, ය්වායං මයා සත්තාහං පුප්ඵච්ඡත්තං ධාරෙන්තෙන සක්කාරො කතො, අහං ඉමස්ස ඵලෙන අඤ්ඤං සක්කත්තං වා බ්‍රහ්මත්තං වා න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන අයං නිසභත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස අග්ගසාවකො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි.

සත්ථා ‘‘සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො ඉමස්ස පුරිසස්ස පත්ථනා’’ති අනාගතංසඤාණං පෙසෙත්වා ඔලොකෙන්තො කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං අතික්කමිත්වා සමිජ්ඣනභාවං අද්දස. දිස්වා සරදතාපසං ආහ – ‘‘න තෙ අයං පත්ථනා මොඝා භවිස්සති, අනාගතෙ පන කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ගොතමො නාම බුද්ධො

ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති. තස්ස මාතා මහාමායා නාම දෙවී භවිස්සති, පිතා සුද්ධොදනො නාම රාජා, පුත්තො රාහුලො නාම, උපට්ඨාකො ආනන්දො නාම, දුතියසාවකො මොග්ගල්ලානො නාම, ත්වං පන තස්ස අග්ගසාවකො ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො නාම භවිස්සසී''ති. එවං තාපසං බ්‍යාකරිත්වා ධම්මකථං කථෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො ආකාසං පක්ඛන්දි.

සරදතාපසොපි අන්තෙවාසිකත්ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා සහායකස්ස සිරිවඩ්ඪනකුටුම්බිකස්ස සාසනං පෙසෙසි – ''භන්තෙ, මම සහායකස්ස වදෙථ 'සහායකෙන තෙ සරදතාපසෙන අනොමදස්සිබුද්ධස්ස පාදමූලෙ අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථිතං, ත්වං දුතියසාවකට්ඨානං පත්ථෙහී'''ති. එවඤ්ච පන වත්වා ථෙරෙහි පුරෙතරමෙව එකපස්සෙන ගන්ත්වා සිරිවඩ්ඪස්ස නිවෙසනද්වාරෙ අට්ඨාසි.

සිරිවඩ්ඪනො ''චිරස්සං වත මෙ අයෙ‍්‍යා ආගතො''ති ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනා නීචාසනෙ නිසින්නො ''අන්තෙවාසිකපරිසා පන වො, භන්තෙ, න පඤ්ඤායතී''ති පුච්ඡි. ආම සම්ම, අම්හාකං අස්සමං අනොමදස්සී නාම බුද්ධො ආගතො, මයං තස්ස අත්තනො බලෙන සක්කාරං අකරිම්හ. සත්ථා සබ්බෙසං ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ ඨපෙත්වා මං සෙසා අරහත්තං පත්වා පබ්බජිංසූති. තුම්හෙ කස්මා න පබ්බජිතාති? අහං සත්ථු අග්ගසාවකං නිසභත්ථෙරං දිස්වා අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමස්ස නාම බුද්ධස්ස සාසනෙ අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙසිං, ත්වම්පි තස්ස සාසනෙ දුතියසාවකට්ඨානං පත්ථෙහීති. මය්හං බුද්ධෙහි සද්ධිං පරිචයො නත්ථි, භන්තෙති. බුද්ධෙහි සද්ධිං කථනං මය්හං භාරො හොතු, ත්වං මහන්තං අධිකාරං සජ්ජෙහීති.

සිරිවඩ්ඪනො සරදතාපසස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙ රාජමානෙන අට්ඨකරීසමත්තං ඨානං සමතලං කාරෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්ඵානි විකිරිත්වා නීලුප්පලච්ඡදනං මණ්ඩපං කාරෙත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සෙසභික්ඛූනම්පි ආසනානි පටියාදාපෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙත්වා බුද්ධානං නිමන්තනත්ථාය සරදතාපසස්ස සඤ්ඤං අදාසි. තාපසො තස්ස වචනං සුත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං ගහෙත්වා තස්ස නිවෙසනං අගමාසි. සිරිවඩ්ඪනො පච්චුග්ගමනං කත්වා තථාගතස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා මණ්ඩපං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසින්නස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා පණීතෙන භොජනෙන පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං මහාරහෙහි වත්ථෙහි අච්ඡාදෙත්වා, ''භන්තෙ, නායං ආරම්භො අප්පමත්තකට්ඨානත්ථාය, ඉමිනාව නියාමෙන සත්තාහං අනුකම්පං කරොථා''ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො තෙනෙව නියාමෙන සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ඨිතො ආහ – ''භන්තෙ, මම සහායො සරදතාපසො යස්ස සත්ථු අග්ගසාවකො හොමීති පත්ථෙසි, අහම්පි තස්සෙව දුතියසාවකො භවාමී''ති.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා බ්‍යාකාසි – ''ත්වං ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ගොතමබුද්ධස්ස දුතියසාවකො භවිස්සසී''ති. බුද්ධානං බ්‍යාකරණං සුත්වා සිරිවඩ්ඪනො හට්ඨපහට්ඨො අහොසි. සත්ථාපි භත්තානුමොදනං කත්වා සපරිවාරො විහාරමෙව ගතො. සිරිවඩ්ඪනො තතො පට්ඨාය යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දුතියත්තභාවෙ කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. සරදතාපසො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො.

තතො පට්ඨාය ඉමෙසං උභින්නම්පි අන්තරාකම්මං න කථිතං. අම්හාකං පන බුද්ධස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව සරදතාපසො රාජගහනගරස්ස අවිදූරෙ උපතිස්සගාමෙ සාරිබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තංදිවසමෙව චස්ස සහායොපි රාජගහස්සෙව අවිදූරෙ කොලිතගාමෙ මොග්ගල්ලිබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තානි කිර ද්වෙපි කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ආබද්ධපටිබද්ධසහායකානෙව. තෙසං ද්වින්නම්පි එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරං අදංසු. දසමාසච්චයෙන ජාතානම්පි තෙසං ඡසට්ඨි ධාතියො උපට්ඨහිංසු. නාමග්ගහණදිවසෙ සාරිබ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස උපතිස්සගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා **උපතිස්සොති** නාමං අකංසු, ඉතරස්ස කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා **කොලිතොති** නාමං අකංසු. තෙ උභොපි වුද්ධිමන්වාය සබ්බසිප්පානං පාරං අගමංසු.

උපතිස්සමාණවස්ස කීළනත්ථාය නදිං වා උය්‍යානං වා පබ්බතං වා ගමනකාලෙ පඤ්ච සුවණ්ණසිවිකාසතානි පරිවාරා හොන්ති, කොලිතමාණවස්ස පඤ්ච ආජඤ්ඤරථසතානි. ද්වෙපි ජනා පඤ්චපඤ්චමාණවකසතපරිවාරා හොන්ති. රාජගහෙ ච අනුසංවච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජං නාම හොති, තෙසං ද්වින්නම්පි එකට්ඨානෙයෙව මඤ්චං බන්ධන්ති. ද්වෙපි ජනා එකතොව නිසීදිත්වා සමජ්ජං පස්සන්තා හසිතබ්බට්ඨානෙ හසන්ති, සංවෙගට්ඨානෙ සංවිජ්ජන්ති, දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායං දෙන්ති. තෙසං ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං සමජ්ජං පස්සන්තානං පරිපාකගතත්තා ඤාණස්ස පුරිමදිවසෙසු විය හසිතබ්බට්ඨානෙ හාසො වා සංවෙගට්ඨානෙ සංවෙජනං වා දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායදානං වා නාහොසි. ද්වෙපි පන ජනා එවං චින්තයිංසු – ''කිං එත්ථ ඔලොකෙතබ්බං අත්ථි, සබ්බෙපිමෙ අප්පත්තෙ වස්සසතෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සන්ති. අම්හෙහි පන එකං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටතී''ති ආරම්මණං ගහෙත්වා නිසීදිංසු.

තතො කොලිතො උපතිස්සං ආහ – ''සම්ම උපතිස්ස, න ත්වං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විය හට්ඨපහට්ඨො, අනත්තමනධාතුකොසි, කිං තෙ සල්ලක්ඛිත''න්ති? සම්ම කොලිත, ''එතෙසං ඔලොකනෙ සාරො නත්ථි,

නිරත්ථකමෙතං, අත්තනො මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටතී''ති ඉදං චින්තයන්තො නිසින්නොම්හීති, ත්වං පන කස්මා අනත්තමනොසීති? සොපි තථෙව ආහ. අථස්ස අත්තනා සද්ධිං එකජ්ඣාසයතං ඤත්වා උපතිස්සො තං එවමාහ – ''අම්හාකං උභින්නම්පි සුචින්තිතං, මොක්ඛධම්මං ගවෙසන්තෙහි පන එකා පබ්බජ්ජා ලද්ධුං වට්ටති, කස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාමා''ති.

තෙන ඛො පන සමයෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො රාජගහෙ පටිවසති මහතියා පරිබ්බාජකපරිසාය සද්ධිං. තෙ ''තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා''ති පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං සඤ්චයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො අතිරෙකලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි. තෙ කතිපාහෙනෙව සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං පරිග්ගණ්හිත්වා, ''ආචරිය, තුම්හාකං ජානනසමයො එත්තකොව, උදාහු උත්තරිපි අත්ථී''ති පුච්ඡිංසු. සඤ්චයො ''එත්තකොව, සබ්බං තුම්හෙහි ඤාත''න්ති ආහ. තෙ තස්ස කථං සුත්වා චින්තයිංසු – ''එවං සති ඉමස්ස සන්තිකෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො නිරත්ථකො, මයං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං නික්ඛන්තා, සො ඉමස්ස සන්තිකෙ උප්පාදෙතුං න සක්කා. මහා ඛො පන ජම්බුදීපො, ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තා මයං අවස්සං මොක්ඛධම්මදෙසකං එකං ආචරියං ලභිස්සාමා''ති. තෙ තතො පට්ඨාය යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා සමණබ්‍රාහ්මණා අත්ථීති සුණන්ති, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්හසාකච්ඡං කරොන්ති. තෙහි පුට්ඨං පඤ්හං අඤ්ඤෙ කථෙතුං සමත්ථා නත්ථි, තෙ පන තෙසං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්ති. එවං සකලජම්බුදීපං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවත්තිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගන්ත්වා, ''සම්ම කොලිත, යො පඨමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොචෙතූ''ති කතිකං අකංසු.

තෙන සමයෙන අම්හාකං සත්ථා පඨමාභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං සම්පත්තො හොති. අථ ''එකසට්ඨි අරහන්තො ලොකෙ උප්පන්නා හොන්ති''ති වුත්තකාලෙ ''චරථ, භික්ඛවෙ, චාරිකං බහුජනහිතායා''ති රතනත්තයගුණප්පකාසනත්ථං උය්‍යොජිතානං භික්ඛූනං අන්තරෙ පඤ්චවග්ගියබ්භන්තරො අස්සජිත්ථෙරො පටිනිවත්තිත්වා රාජගහමෙව ආගතො. පුනදිවසෙ පාතොව පත්තචීවරං ආදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි.

තස්මිං සමයෙ උපතිස්සපරිබ්බාජකො පාතොව භත්තකිච්චං කත්වා පරිබ්බාජකාරාමං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා චින්තෙසි – ''මයා එවරූපො පබ්බජිතො නාම න දිට්ඨපුබ්බො. යෙ වත ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අයං තෙසං භික්ඛූනං අඤ්ඤතරො, යංනූනාහං ඉමං භික්ඛුං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡෙය්‍යං – 'කංසි ත්වං, ආවුසො උද්දිස්ස, පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී'''ති. අථස්ස එතදහොසි – ''අකාලො ඛො ඉමං භික්ඛුං පඤ්හං පුච්ඡිතුං, අන්තරඝරං පවිට්ඨො පිණ්ඩාය චරති, යංනූනාහං ඉමං භික්ඛුං පිට්ඨියතො පිට්ඨියතො අනුබන්ධෙය්‍යං අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතං මග්ග''න්ති. සො ථෙරං ලද්ධපිණ්ඩපාතං අඤ්ඤතරං ඔකාසං ගච්ඡන්තං දිස්වා නිසීදිතුකාමතඤ්චස්ස ඤත්වා අත්තනො පරිබ්බාජකපීඨකං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. භත්තකිච්චපරියොසානෙපිස්ස අත්තනො කුණ්ඩිකාය උදකං අදාසි.

එවං ආචරියවත්තං කත්වා කතභත්තකිච්චෙන ථෙරෙන සද්ධිං මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා ''විප්පසන්නානි ඛො තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො පරියොදාතො, කංසි ත්වං, ආවුසො උද්දිස්ස, පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී''ති පුච්ඡි. ථෙරො ''අත්ථාවුසො, මහාසමණො සක්‍යපුත්තො සක්‍යකුලා පබ්බජිතො, තාහං භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතො, සො ච මෙ භගවා සත්ථා, තස්සෙවාහං භගවතො ධම්මං රොචෙමී''ති ආහ. අථ නං ''කිංවාදී පනායස්මතො සත්ථා, කිමක්ඛායී''ති පුච්ඡි. ථෙරො චින්තෙසි – ''ඉමෙ පරිබ්බාජකා නාම සාසනස්ස පටිපක්ඛභූතා, ඉමස්ස සාසනස්ස ගම්භීරතං දස්සෙස්සාමී''ති. අත්තනො නවකභාවං දස්සෙන්තො ආහ – ''අහං ඛො, ආවුසො, නවො අචිරපබ්බජිතො, අධුනාගතො ඉමං ධම්මවිනයං, න තාවාහං සක්කොමි විත්ථාරෙන ධම්මං දෙසෙතු''න්ති. පරිබ්බාජකො ''අහං උපතිස්සො නාම, ත්වං යථාසත්තියා අප්පං වා බහුං වා වද, එතං නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිවිජ්ඣිතුං මය්හං භාරො''ති චින්තෙත්වා ආහ –

''අප්පං වා බහුං වා භාසස්සු, අත්ථංයෙව මෙ බ්‍රූහි;
අත්ථෙනෙව මෙ අත්ථො, කිං කාහසි බ්‍යඤ්ජනං බහු''න්ති. (මහාව. 60);

එවං වුත්තෙ ථෙරො ''යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා''ති (මහාව. 60; අප. ථෙර. 1.1.286) ගාථං ආහ. පරිබ්බාජකො පඨමපදද්වයමෙව සුත්වා සහස්සනයසම්පන්නෙ සොතාපත්තිමග්ගෙ පතිට්ඨහි. ඉතරං පදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාසි.

සො සොතාපන්නො හුත්වා උපරිවිසෙසෙ අප්පවත්තන්තෙ ''භවිස්සති එත්ථ කාරණ''න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ – ''භන්තෙ, මා උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව හොතු, කහං අම්හාකං සත්ථා වසතී''ති? වෙළුවනෙ පරිබ්බාජකාති. භන්තෙ, තුම්හෙ පුරතො යාථ, මය්හං එකො සහායකො අත්ථි. අම්හෙහි ච අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකා කතා ''යො පඨමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොචෙතූ''ති. අහං තං පටිඤ්ඤං මොචෙත්වා සහායකං ගහෙත්වා තුම්හාකං ගතමග්ගෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සාමීති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උය්‍යොජෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමාභිමුඛො අගමාසි.

කොලිතපරිබ්බාජකො තං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘අජ්ජ මය්හං සහායකස්ස මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විය, අද්ධා තෙන අමතං අධිගතං භවිස්සතී’’ති අමතාධිගමං පුච්ඡි. සොපිස්ස ‘‘ආම ආවුසො, අමතං අධිගත’’න්ති පටිජානිත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ කොලිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා ආහ – ‘‘කහං කිර, සම්ම, සත්ථා වසතී’’ති? ‘‘වෙළුවනෙ කිර, සම්ම, වසතී’’ති එවං නො ආචරියෙන අස්සජිත්ථෙරෙන කථිතන්ති. තෙන හි සම්ම ආයාම, සත්ථාරං පස්සිස්සාමාති. සාරිපුත්තත්ථෙරො ච නාමෙස සදාපි ආචරියපූජකොව, තස්මා සහායං කොලිතමාණවං එවමාහ – ‘‘සම්ම, අම්හෙහි අධිගතං අමතං අම්හාකං ආචරියස්ස සඤ්චයපරිබ්බාජකස්සාපි කථෙස්සාම. බුජ්ඣමානො පටිවිජ්ඣිස්සති, අප්පටිවිජ්ඣන්තො අම්හාකං සද්දහිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සති, බුද්ධානං දෙසනං සුත්වා මග්ගඵලපටිවෙධං කරිස්සතී’’ති.

තතො ද්වෙපි ජනා සඤ්චයස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘ආචරිය, ත්වං කිං කරොසි, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො. ආයාම, දසබලං පස්සිස්සාමා’’ති. සො ‘‘කිං වදෙථ, තාතා’’ති තෙපි වාරෙත්වා ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තිමෙව තෙසං දීපෙසි. තෙ ‘‘අම්හාකං එවරූපො අන්තෙවාසිකවාසො නිච්චමෙව හොතු, තුම්හාකං පන ගමනං වා අගමනං වා ජානාථා’’ති ආහංසු. සඤ්චයො ‘‘ඉමෙ එත්තකං ජානන්තා මම වචනං න කරිස්සන්තී’’ති ඤත්වා ‘‘ගච්ඡථ තුම්හෙ, තාතා, අහං මහල්ලකකාලෙ අන්තෙවාසිකවාසං වසිතුං න සක්කොමී’’ති ආහ. තෙ අනෙකෙහිපි කාරණෙහි තං බොධෙතුං අසක්කොන්තා අත්තනො ඔවාදෙ වත්තමානං ජනං ආදාය වෙළුවනං අගමංසු. අථ තෙසං පඤ්චසු අන්තෙවාසිකසතෙසු අඩ්ඪතෙය්‍යසතා නිවත්තිංසු, අඩ්ඪතෙය්‍යසතා තෙහි සද්ධිං අගමංසු.

සත්ථා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්තො තෙ දූරතොව දිස්වා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘එතෙ, භික්ඛවෙ, ද්වෙ සහායා ආගච්ඡන්ති කොලිතො ච උපතිස්සො ච, එතං මෙ සාවකයුගං භවිස්සති අග්ගං භද්දයුග’’න්ති. අථ තෙසං පරිසාය චරියවසෙන ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි. ඨපෙත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකෙ සබ්බෙපි තෙ අඩ්ඪතෙය්‍යසතා පරිබ්බාජකා අරහත්තං පාපුණිංසු . සත්ථා ‘‘එථ භික්ඛවො’’ති හත්ථං පසාරෙසි. සබ්බෙසං කෙසමස්සු අන්තරධායි, ඉද්ධිමයං පත්තචීවරං කායප්පටිබද්ධං අහොසි. ද්වින්නං අග්ගසාවකානම්පි ඉද්ධිමයපත්තචීවරං ආගතං, උපරිමග්ගත්තයකිච්චං පන න නිට්ඨාසි. කස්මා? සාවකපාරමිඤාණස්ස මහන්තතාය.

අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙ කල්ලවාලගාමකං උපනිස්සාය සමණධම්මං කරොන්තො ථිනමිද්ධෙ ඔක්කන්තෙ සත්ථාරා සංවෙජිතො ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා තථාගතෙන දින්නං ධාතුකම්මට්ඨානං සුණන්තොව උපරිමග්ගත්තයකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සාවකපාරමිඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පබ්බජිතදිවසතො අද්ධමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං තමෙව රාජගහං උපනිස්සාය සූකරඛතලෙණෙ විහරන්තො අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ (ම. නි. 2.205-206) දෙසියමානෙ සුත්තානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතභත්තං භුඤ්ජන්තො විය සාවකපාරමිඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. භාගිනෙය්‍යො පනස්ස දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. ඉති ද්වින්නම්පි මහාසාවකානං තථාගතෙ රාජගහෙ විහරන්තෙයෙව සාවකපාරමිඤාණකිච්චං මත්ථකං පත්තං. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ‘‘මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො, ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො’’ති ද්වෙපි මහාසාවකෙ ඨානන්තරෙ ඨපෙසීති.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

191. චතුත්ථෙ **ධුතවාදානන්ති** එත්ථ ධුතො වෙදිතබ්බො, ධුතවාදො වෙදිතබ්බො, ධුතධම්මා වෙදිතබ්බා, ධුතඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි. තත්ථ **ධුතොති** ධුතකිලෙසො වා පුග්ගලො කිලෙසධුනනො වා ධම්මො.

ධුතවාදොති එත්ථ පන අත්ථි ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි න ධුතො ධුතවාදො, අත්ථි නෙව ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි ධුතො චෙව ධුතවාදො ච. තත්ථ යො ධුතඞ්ගෙන අත්තනො කිලෙසෙ ධුනි, පරං පන ධුතඞ්ගෙන න ඔවදති නානුසාසති බාකුලත්ථෙරො විය, අයං ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ – ‘‘තයිදං ආයස්මා බාකුලො ධුතො න ධුතවාදො’’ති. යො පන ධුතඞ්ගෙන අත්තනො කිලෙසෙ න ධුනි, කෙවලං අඤ්ඤෙ ධුතඞ්ගෙන ඔවදති අනුසාසති උපනන්දත්ථෙරො විය, අයං න ධුතො ධුතවාදො. යථාහ – ‘‘තයිදං ආයස්මා උපනන්දො න ධුතො ධුතවාදො’’ති. යො පන උභයවිපන්නො ලාළුදායී විය, අයං නෙව ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ – ‘‘තයිදං ආයස්මා ලාළුදායී නෙව ධුතො න ධුතවාදො’’ති. යො පන උභයසම්පන්නො ආයස්මා මහාකස්සපත්ථෙරො විය, අයං ධුතො චෙව ධුතවාදො ච. යථාහ – ‘‘තයිදං ආයස්මා මහාකස්සපො ධුතො චෙව ධුතවාදො චා’’ති.

ධුතධම්මා වෙදිතබ්බාති අප්පිච්ඡතා සන්තුට්ඨිතා සල්ලෙඛතා පවිවෙකතා ඉදමට්ඨිකතාති ඉමෙ ධුතඞ්ගචෙතනාය පරිවාරා පඤ්ච ධම්මා ‘‘අප්පිච්ඡංයෙව නිස්සායා’’තිආදිවචනතො (අ. නි. 5.181; පරි. 325) ධුතධම්මා නාම. තත්ථ අප්පිච්ඡතා ච සන්තුට්ඨිතා ච අලොභො, සල්ලෙඛතා ච පවිවෙකතා ච ද්වීසු ධම්මෙසු අනුපතන්ති අලොභෙ චෙව අමොහෙ ච, ඉදමට්ඨිතා ඤාණමෙව. තත්ථ අලොභෙන පටික්ඛෙපවත්ථූසු ලොභං, අමොහෙන තෙස්වෙව ආදීනවප්පටිච්ඡාදකං මොහං ධුනාති. අලොභෙන ච අනුඤ්ඤාතානං පටිසෙවනමුඛෙන පවත්තං කාමසුඛල්ලිකානුයොගං, අමොහෙන ධුතඞ්ගෙසු අතිසල්ලෙඛමුඛෙන පවත්තං අත්තකිලමථානුයොගං ධුනාති. තස්මා ඉමෙ ධම්මා ධුතධම්මාති වෙදිතබ්බා.

ධුතඞ්ගානි වෙදිතබ්බානීති තෙරස ධුතඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි පංසුකූලිකඞ්ගං…පෙ…. නෙසජ්ජිකඞ්ගන්ති.

ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපොති යත්තකා ධුතවාදං වදන්ති, තෙසං සබ්බෙසම්පි අන්තරෙ අයං මහාකස්සපත්ථෙරො අග්ගොති අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. **මහාකස්සපොති** උරුවෙළකස්සපො නදීකස්සපො ගයාකස්සපො කුමාරකස්සපොති ඉමෙ බුද්ධානුබුද්ධකෙ ථෙරෙ උපාදාය අයං මහා, තස්මා මහාකස්සපොති වුත්තො.

ඉමස්සාපි පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ කිර කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි, තස්මිං හංසවතීනගරං උපනිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ වෙදෙහො නාම කුටුම්බිකො අසීතිකොටිධනවිභවො පාතොව සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය ගන්ධපුප්ඵාදීනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. තස්මිඤ්ච ඛණෙ සත්ථා මහානිසභත්ථෙරං නාම තතියසාවකං ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං, යදිදං නිසභො’’ති එතදග්ගෙ ඨපෙසි. උපාසකො තං සුත්වා පසන්නො ධම්මකථාවසානෙ මහාජනෙ උට්ඨාය ගතෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථා’’ති ආහ. මහා ඛො, උපාසක, භික්ඛුසඞ්ඝොති. කිත්තකො භගවාති? අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සන්ති. භන්තෙ, එකං සාමණෙරම්පි විහාරෙ අසෙසෙත්වා භික්ඛං අධිවාසෙථාති. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙන. උපාසකො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා මහාදානං සජ්ජෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථු කාලං ආරොචාපෙසි. සත්ථා පත්තචීවරමාදාය භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො උපාසකස්ස ඝරං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසින්නො දක්ඛිණොදකාවසානෙ යාගුආදීනි සම්පටිච්ඡන්තො භත්තවිස්සග්ගං අකාසි. උපාසකොපි සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි.

තස්මිං අන්තරෙ **මහානිසභත්ථෙරො** පිණ්ඩාය චරන්තො තමෙව වීථිං පටිපජ්ජි. උපාසකො දිස්වා උට්ඨාය ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා ‘‘පත්තං, භන්තෙ, දෙථා’’ති ආහ. ථෙරො පත්තං අදාසි. ‘‘භන්තෙ, ඉධෙව පවිසථ, සත්ථාපි ගෙහෙ නිසින්නො’’ති. න වට්ටිස්සති උපාසකාති. උපාසකො ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා නීහරිත්වා අදාසි. තතො ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, මහානිසභත්ථෙරො ‘සත්ථා ගෙහෙ නිසින්නො’ති වුත්තෙපි පවිසිතුං න ඉච්ඡි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස තුම්හාකං ගුණෙහි අතිරෙකො ගුණො’’ති. බුද්ධානඤ්ච වණ්ණමච්ඡෙරං නාම නත්ථි. අථ සත්ථා එවමාහ – ‘‘උපාසක, මයං භික්ඛං ආගමයමානා ගෙහෙ නිසීදාම, සො භික්ඛු න එවං නිසීදිත්වා භික්ඛං උදික්ඛති. මයං ගාමන්තසෙනාසනෙ වසාම, සො අරඤ්ඤස්මිංයෙව වසති. මයං ඡන්නෙ වසාම, සො අබ්භොකාසම්හියෙව වසති. ඉති තස්ස අයඤ්ච අයඤ්ච ගුණො’’ති මහාසමුද්දං පූරයමානො විය කථෙසි. උපාසකො පකතියාපි ජලමානදීපො තෙලෙන ආසිත්තො විය සුට්ඨුතරං පසන්නො හුත්වා චින්තෙසි – ‘‘කිං මය්හං අඤ්ඤාය සම්පත්තියා, අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ ධුතවාදානං අග්ගභාවත්ථාය පත්ථනං කරිස්සාමී’’ති?

සො පුනපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස තිචීවරානි දත්වා සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා එවමාහ – ‘‘යං මෙ, භන්තෙ, සත්ත දිවසානි දානං දෙන්තස්ස මෙත්තං කායකම්මං මෙත්තං වචීකම්මං මෙත්තං මනොකම්මං පච්චුපට්ඨිතං, ඉමිනාහං න අඤ්ඤං දෙවසම්පත්තිං වා සක්කමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං වා පත්ථෙමි, ඉදං පන මෙ කම්මං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ එතස්ස මහානිසභත්ථෙරෙන පත්තඨානන්තරං පාපුණනත්ථාය තෙරසධුතඞ්ගධරානං අග්ගභාවස්ස සච්චකාරො හොතූ’’ති. සත්ථා ‘‘මහන්තං ඨානං ඉමිනා පත්ථිතං, සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො, නො’’ති ඔලොකෙන්තො සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ආහ – ‘‘මනාපං තෙ ඨානං පත්ථිතං , අනාගතෙ සතසහස්සකප්පාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස ත්වං තතියසාවකො මහාකස්සපත්ථෙරො නාම භවිස්සසී’’ති. තං සුත්වා උපාසකො ‘‘බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථී’’ති පුනදිවසෙ පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං අමඤ්ඤිත්ථ. සො යාවතායුකං නානප්පකාරං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා නානප්පකාරං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තත්ථ කාලං කතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවන්තො ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධෙ බන්ධුමතිං නිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ දෙවලොකා චවිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං පරිජිණ්ණෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්මිඤ්ච කාලෙ විපස්සී භගවා සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ ධම්මං කථෙති, මහන්තං කොලාහලං අහොසි. සකලජම්බුදීපෙ දෙවතා ‘‘සත්ථා ධම්මං කථෙස්සතී’’ති ආරොචෙන්ති. බ්‍රාහ්මණො තං සාසනං අස්සොසි. තස්ස ච නිවාසනසාටකො එකොව හොති, තථා බ්‍රාහ්මණියා. පාරුපනං පන ද්වින්නම්පි එකමෙව. සකලනගරෙ **එකසාටකබ්‍රාහ්මණොති** පඤ්ඤායති. බ්‍රාහ්මණානං කෙනචිදෙව කිච්චෙන සන්නිපාතෙ සති බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ ඨපෙත්වා සයං ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණීනං සන්නිපාතෙ සති සයං ගෙහෙ තිට්ඨති, බ්‍රාහ්මණී තං වත්ථං පාරුපිත්වා ගච්ඡති. තස්මිං පන දිවසෙ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘භොති, කිං රත්තිං ධම්මස්සවනං සුණිස්සසි, දිවා’’ති. ‘‘මයං මාතුගාමජාතිකා නාම රත්තිං සොතුං න සක්කොම, දිවා සොස්සාමී’’ති බ්‍රාහ්මණං ගෙහෙ ඨපෙත්වා තං වත්ථං පාරුපිත්වා උපාසිකාහි සද්ධිං දිවා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්නා ධම්මං සුත්වා උපාසිකාහියෙව සද්ධිං ආගමාසි. අථ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ ඨපෙත්වා තං වත්ථං පාරුපිත්වා විහාරං ගතො.

තස්මිඤ්ච සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසින්නො චිත්තබීජනිං ආදාය ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය සිනෙරුං මත්ථං කත්වා සාගරං නිම්මථෙන්තො විය ධම්මකථං කථෙසි. බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසන්තෙ

නිසින්නස්ස ධම්මං සුණන්තස්ස පඨමයාමස්මිංයෙව සකලසරීරං පූරයමානා පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජි. සො පාරුතවත්ථං සඞ්ඝරිත්වා ''දසබලස්ස දස්සාමී''ති චින්තෙසි. අත්ථස්ස ආදීනවසහස්සං දස්සයමානං මච්ඡෙරං උප්පජ්ජි. සො ''බ්‍රාහ්මණියා ච මය්හඤ්ච එකමෙව වත්ථං, අඤ්ඤං කිඤ්චි පාරුපනං නත්ථි, අපාරුපිත්වා ච නාම බහි චරිතුං න සක්කා''ති සබ්බථාපි අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස නික්ඛන්තෙ පඨමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙපි තථෙව පීති උප්පජ්ජි. සො තථෙව චින්තෙත්වා තථෙව අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ නික්ඛන්තෙ පච්ඡිමයාමෙපි තථෙව පීති උප්පජ්ජි. සො ''තරණං වා හොතු මරණං වා, පච්ඡාපි ජානිස්සාමී''ති වත්ථං සඞ්ඝරිත්වා සත්ථු පාදමූලෙ ඨපෙසි. තතො වාමහත්ථං ආභුජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන තික්ඛත්තුං අප්ඵොටෙත්වා ''ජිතං මෙ, ජිතං මෙ''ති තයො වාරෙ නදි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ බන්ධුමරාජා ධම්මාසනස්ස පච්ඡතො අන්තොසාණියං නිසින්නො ධම්මං සුණාති. රඤ්ඤො ච නාම ''ජිතං මෙ''ති සද්දො අමනාපො හොති. සො පුරිසං පෙසෙසි – ''ගච්ඡ එතං පුච්ඡ කිං වදසී''ති. සො තෙන ගන්ත්වා පුච්ඡිතො ආහ – ''අවසෙසා හත්ථියානාදීනි ආරුය්හ අසිචම්මාදීනි ගහෙත්වා පරසෙනං ජිනන්ති, න තං ජිතං අච්ඡරියං, අහං පන පච්ඡතො ආගච්ඡන්තස්ස දුට්ඨගොණස්ස මුග්ගරෙන සීසං භින්දිත්වා තං පලාපෙන්තො විය මච්ඡෙරචිත්තං මද්දිත්වා පාරුතවත්ථං දසබලස්ස අදාසිං, තං මෙ මච්ඡරියං ජිත''න්ති ආහ. සො පුරිසො ආගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ආහ – ''අම්හෙ භණෙ දසබලස්ස අනුරූපං න ජානිම්හ, බ්‍රාහ්මණො ජානී''ති වත්ථයුගං පෙසෙසි. තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''අයං මය්හං තුණ්හී නිසින්නස්ස පඨමං කිඤ්චි අදත්වා සත්ථු ගුණෙ කථෙන්තස්ස අදාසි, සත්ථු ගුණෙ පටිච්ච උප්පන්නෙන මය්හං කො අත්ථො''ති? තම්පි වත්ථයුගං දසබලස්සෙව අදාසි. රාජාපි ''කිං බ්‍රාහ්මණෙන කත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''තම්පි තෙන වත්ථයුගං තථාගතස්සෙව දින්න''න්ති සුත්වා අඤ්ඤානිපි ද්වෙ වත්ථයුගානි පෙසෙසි. සො තානිපි අදාසි. රාජා අඤ්ඤානිපි චත්තාරීති එවං යාව ද්වත්තිංසවත්ථයුගානි පෙසෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණො ''ඉදං වඩ්ඪෙත්වා ගහණං විය හොතී''ති අත්තනො අත්ථාය එකං, බ්‍රාහ්මණියා එකන්ති ද්වෙ වත්ථයුගානි ගහෙත්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. තතො පට්ඨාය චස්ස සත්ථු විස්සාසිකො ජාතො.

අථ නං රාජා එකදිවසං සීතසමයෙ සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තං දිස්වා සතසහස්සග්ඝනකං අත්තනො පාරුතරත්තකම්බලං දත්වා ආහ – ''ඉතො පත්ථාය ඉමං පාරුපිත්වා ධම්මං සුණාහී''ති. සො ''කිං මෙ ඉමිනා කම්බලෙන ඉමස්මිං පූතිකායෙ උපනීතෙනා''ති චින්තෙත්වා අන්තොගන්ධකුටියං තථාගතස්ස මඤ්චස්ස උපරි විතානං කත්වා අගමාසි. අථෙකදිවසං රාජා පාතොව විහාරං ගන්ත්වා අන්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො කම්බලෙ පටිහඤ්ඤන්ති, කම්බලො අතිවිය විරොචති. රාජා ඔලොකෙන්තො සඤ්ජානිත්වා ආහ – ''භන්තෙ, අම්හාකං එස කම්බලො, අම්හෙහි එකසාටකබ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො''ති. තුම්හෙහි, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණො පූජිතො, බ්‍රාහ්මණෙන මයං පූජිතාති. රාජා ''බ්‍රාහ්මණො යුත්තං අඤ්ඤාසි, න මය''න්ති පසීදිත්වා යං මනුස්සානං උපකාරභූතං, තං සබ්බං අට්ඨට්ඨකං කත්වා සබ්බඅට්ඨකං නාම දානං දත්වා පුරොහිතට්ඨානෙ ඨපෙසි. සොපි ''අට්ඨට්ඨකං නාම චතුසට්ඨි හොතී''ති චතුසට්ඨි සලාකාභත්තානි උපනිබන්ධාපෙත්වා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො චුතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

පුන තතො චුතො ඉමස්මිං කප්පෙ කොණාගමනස්ස ච භගවතො කස්සපදසබලස්ස චාති ද්වින්නං බුද්ධානං අන්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්බියඝරෙ නිබ්බත්තො. සො වුද්ධිමන්වාය ඝරාවාසං වසන්තො එකදිවසං අරඤ්ඤෙ ජඞ්ඝවිහාරං චරති, තස්මිං ච සමයෙ පච්චෙකබුද්ධො නදීතීරෙ චීවරකම්මං කරොන්තො අනුවාතෙ අප්පහොන්තෙ සඞ්ඝරිත්වා ඨපෙතුං ආරද්ධො. සො දිස්වා ''කස්මා, භන්තෙ, සඞ්ඝරිත්වා ඨපෙථා''ති ආහ. අනුවාතො නප්පහොතීති . ''ඉමිනා, භන්තෙ, කරොථා''ති සාටකං දත්වා ''නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කෙනචි පරිහානි මා හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි.

අථ ඝරෙපිස්ස භගිනියා සද්ධිං භරියාය කලහං කරොන්තියා පච්චෙකබුද්ධො පිණ්ඩාය පාවිසි. අථස්ස භගිනී පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා තස්ස භරියං සන්ධාය, ''එවරූපං බාලං යොජනසතෙන පරිවජ්ජෙය්‍යා''න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සා ගෙහද්වාරෙ ඨිතා සුත්වා ''ඉමාය දින්නං භත්තං මා එස භුඤ්ජතූ''ති පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලස්ස පූරෙත්වා අදාසි. ඉතරා දිස්වා ''බාලෙ මං තාව අක්කොස වා පහර වා, එවරූපස්ස පන ද්වෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි පූරිතපාරමිස්ස පත්තතො භත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලං දාතුං න යුත්ත''න්ති ආහ. අථස්ස භරියාය පටිසඞ්ඛානං උප්පජ්ජි. සා ''තිට්ඨථ, භන්තෙ''ති කලලං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ගන්ධචුණ්ණෙන උබ්බට්ටෙත්වා චතුමධුරස්ස පූරෙත්වා උපරි ආසිත්තෙන පදුමගබ්භවණ්ණෙන සප්පිනා විජ්ජොතමානං පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා ''යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔභාසජාතො, එවං ඔභාසජාතං මෙ සරීරං හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො අනුමොදිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. තෙපි ද්වෙ ජායම්පතිකා යාවතායුකං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා පුන තතො චවිත්වා උපාසකො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං අසීතිකොටිවිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉතරාපි තාදිසස්සෙව සෙට්ඨිනො ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තස්ස වුද්ධිප්පත්තස්ස තමෙව සෙට්ඨිධීතරං ආනයිංසු. තස්සා පුබ්බෙ අදින්නවිපාකස්ස තස්ස කම්මස්ස ආනුභාවෙන පතිකුලං පවිට්ඨමත්තාය උම්මාරබ්භන්තරෙ සකලසරීරං උග්ඝාටිතවච්චකුටි විය දුග්ගන්ධං ජාතං. සෙට්ඨිකුමාරො ''කස්සායං ගන්ධො''ති පුච්ඡිත්වා ''සෙට්ඨිකඤ්ඤායා''ති සුත්වා ''නීහරථා''ති ආභතනියාමෙනෙව කුලඝරං පෙසෙසි. සා එතෙනෙව නීහාරෙන සත්තසු ඨානෙසු පටිනිවත්තිතා.

තෙන ච සමයෙන කස්සපදසබලො පරිනිබ්බායි, තස්ස ඝනකොට්ටිමාහි සතසහස්සග්ඝනිකාහි රත්තසුවණ්ණඉට්ඨකාහි යොජනුබ්බෙධං චෙතියං ආරභිංසු. තස්මිං චෙතියෙ කරියමානෙ සා සෙට්ඨිධීතා චින්තෙසි – ''අහං සත්තසු ඨානෙසු පටිනිවත්තිතා, කිං මෙ ජීවිතෙනා''ති අත්තනො සරීරාභරණභණ්ඩකං භඤ්ජාපෙත්වා සුවණ්ණඉට්ඨකං කාරෙසි රතනායතං විදත්ථිවිත්ථිණ්ණං චතුරඞ්ගුලුබ්බෙධං. තතො හරිතාලමනොසිලාපිණ්ඩං ගහෙත්වා අට්ඨ උප්පලහත්ථකෙ ආදාය චෙතියකරණට්ඨානං ගතා. තස්මිඤ්ච ඛණෙ එකා ඉට්ඨකාපන්ති පරික්ඛිපිත්වා ආගච්ඡමානා ඝටනිට්ඨකාය ඌනා හොති. සෙට්ඨිධීතා වඩ්ඪකිං ආහ – ''ඉමං ඉට්ඨකං එත්ථ ඨපෙථා''ති. අම්ම, භද්දකෙ කාලෙ ආගතාසි, සයමෙව ඨපෙහීති. සා ආරුය්හ තෙලෙන හරිතාලමනොසිලං යොජෙත්වා තෙන බන්ධනෙන ඉට්ඨකං පතිට්ඨපෙත්වා උපරි අට්ඨහි උප්පලහත්ථකෙහි පූජං කත්වා වන්දිත්වා ''නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කායතො චන්දනගන්ධො වායතු, මුඛතො උප්පලගන්ධො''ති පත්ථනං කත්වා චෙතියං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා අගමාසි.

අථ තස්මිංයෙව ඛණෙ යස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස පඨමං ගෙහං නීතා, තස්ස තං ආරබ්භ සති උදපාදි. නගරෙපි නක්ඛත්තං සඞ්ඝුට්ඨං හොති. සො උපට්ඨාකෙ ආහ – ''තදා ඉධ ආනීතා සෙට්ඨිධීතා අත්ථි, කහං සා''ති? කුලගෙහෙ සාමීති. ආනෙථ නං, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමාති. තෙ ගන්ත්වා තං වන්දිත්වා ඨිතා ''කිං, තාතා, ආගතත්ථා''ති තාය පුට්ඨා තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. තාතා, මයා ආභරණභණ්ඩෙන චෙතියං පූජිතං, ආභරණං මෙ නත්ථීති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස ආරොචෙසුං. ආනෙථ නං, පිළන්ධනං ලභිස්සාමාති. තෙ ආනයිංසු. තස්සා සහ ඝරප්පවෙසනෙන සකලගෙහං චන්දනගන්ධඤ්චෙව නීලුප්පලගන්ධඤ්ච වායි.

සෙට්ඨිපුත්තො තං පුච්ඡි ''පඨමං තව සරීරතො දුග්ගන්ධො වායි, ඉදානි පන තෙ සරීරතො චන්දනගන්ධො, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති, කිං එත''න්ති? සා ආදිතො පට්ඨාය අත්තනා කතකම්මං ආරොචෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො ''නිය්‍යානිකං වත බුද්ධසාසන''න්ති පසීදිත්වා යොජනිකං සුවණ්ණචෙතියං කම්බලකඤ්චුකෙන පරික්ඛිපිත්වා තත්ථ තත්ථ රථචක්කප්පමාණෙහි සුවණ්ණපදුමෙහි අලඞ්කරි. තෙසං ද්වාදසහත්ථා ඔලම්බකා හොන්ති. සො තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිතො යොජනමත්තෙ ඨානෙ අඤ්ඤතරස්මිං අමච්චකුලෙ නිබ්බත්ති. සෙට්ඨිකඤ්ඤාපි දෙවලොකතො චවිත්වා රාජකුලෙ ජෙට්ඨධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තෙසු වයපත්තෙසු කුමාරස්ස වසනගාමෙ නක්ඛත්තං සඞ්ඝුට්ඨං. සො මාතරං ආහ – ''සාටකං මෙ , අම්ම, දෙහි, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී''ති. සා ධොතවත්ථං නීහරිත්වා අදාසි. අම්ම, ථූලං ඉදං, අඤ්ඤං දෙහීති. අඤ්ඤං නීහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අඤ්ඤං නීහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අථ නං මාතා ආහ – ''තාත, යාදිසෙ ගෙහෙ මයං ජාතා, නත්ථි නො ඉතො සුඛුමතරස්ස පටිලාභාය පුඤ්ඤ''න්ති. තෙන හි ලභනට්ඨානං ගච්ඡාමි, අම්මාති. පුත්ත අහං අජ්ජෙව තුය්හං බාරාණසිනගරෙ රජ්ජපටිලාභං ඉච්ඡාමීති. සො මාතරං වන්දිත්වා ආහ – ''ගච්ඡාමි, අම්මා''ති. ගච්ඡ, තාතාති. එවං කිරස්සා චිත්තං අහොසි – ''කහං ගමිස්සති, ඉධ වා එත්ථ වා ගෙහෙ නිසීදිස්සතී''ති? සො පන පුඤ්ඤනියාමෙන නික්ඛමිත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා උය්‍යානෙ මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ සසීසං පාරුපිත්වා නිපජ්ජි. සො ච බාරාණසිරඤ්ඤො කාලකතස්ස සත්තමො දිවසො හොති.

අමච්චා රඤ්ඤො සරීරකිච්චං කත්වා රාජඞ්ගණෙ නිසීදිත්වා මන්තයිංසු – ''රඤ්ඤො එකා ධීතාව අත්ථි, පුත්තො නත්ථි, අරාජකං රජ්ජං න වට්ටති, කො රාජා හොතී''ති මන්තෙත්වා ''ත්වං හොහි, ත්වං හොහී''ති ආහංසු. පුරොහිතො ආහ – ''බහුං ඔලොකෙතුං න වට්ටති, ඵුස්සරථං විස්සජ්ජෙමා''ති. තෙ කුමුදවණ්ණෙ චත්තාරො සින්ධවෙ යොජෙත්වා පඤ්චවිධං රාජකකුධභණ්ඩං සෙතච්ඡත්තඤ්ච රථස්මිංයෙව ඨපෙත්වා රථං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡතො තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසුං. රථො පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා උය්‍යානාභිමුඛො අහොසි. ''පරිචයෙන උය්‍යානාභිමුඛො ගච්ඡති, නිවත්තෙමා''ති කෙචි ආහංසු. පුරොහිතො ''මා නිවත්තයිත්ථා''ති ආහ. රථො කුමාරං පදක්ඛිණං කත්වා ආරොහනසජ්ජො හුත්වා අට්ඨාසි. පුරොහිතො පාරුපනකණ්ණං අපනෙත්වා පාදතලානි ඔලොකෙන්තො ''තිට්ඨතු අයං දීපො, ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතූසු දීපෙසු එසො රජ්ජං කාරෙතුං යුත්තො''ති වත්වා ''පුනපි තූරියානි පග්ගණ්හථ , පුනපි තූරියානි පග්ගණ්හථා''ති තික්ඛත්තුං තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසි.

අථ කුමාරො මුඛං විවරිත්වා ඔලොකෙත්වා ''කෙන කම්මෙන ආගතත්ථා''ති ආහ. දෙව තුම්හාකං රජ්ජං පාපුණාතීති. රාජා කහන්ති? දෙවත්තං ගතො සාමීති. කති දිවසා අතික්කන්තාති? අජ්ජ සත්තමො දිවසොති. පුත්තො වා ධීතා වා නත්ථීති? ධීතා අත්ථි දෙව, පුත්තො නත්ථීති. කරිස්සාමි රජ්ජන්ති. තෙ තාවදෙව අභිසෙකමණ්ඩපං කාරෙත්වා රාජධීතරං සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා උය්‍යානං ආනෙත්වා කුමාරස්ස අභිසෙකං අකංසු.

අථස්ස කතාභිසෙකස්ස සහස්සග්ඝනකං වත්ථං උපහරිංසු. සො ''කිමිදං, තාතා''ති ආහ. නිවාසනවත්ථං දෙවාති. නනු, තාතා, ථූලං, අඤ්ඤං සුඛුමතරං නත්ථීති? මනුස්සානං පරිභොගවත්ථෙසු ඉතො සුඛුමතරං නත්ථි දෙවාති. තුම්හාකං රාජා එවරූපං නිවාසෙසීති? ආම, දෙවාති. න මඤ්ඤෙ පුඤ්ඤවා තුම්හාකං රාජා, සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ආහරථ, ලභිස්සාම වත්ථන්ති. තෙ සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ආහරිංසු. සො උට්ඨාය හත්ථෙ ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා හත්ථෙන උදකං ආදාය පුරත්ථිමාය දිසාය අබ්භුක්කිරි, තාවදෙව ඝනපථවිං භින්දිත්වා අට්ඨ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. පුන උදකං ගහෙත්වා දක්ඛිණං පච්ඡිමං උත්තරන්ති එවං චතස්සොපි දිසා අබ්භුක්කිරි, සබ්බදිසාසු අට්ඨට්ඨ කත්වා ද්වත්තිංස කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. සො එකං දිබ්බදුස්සං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා ''නන්දරඤ්ඤො විජිතෙ සුත්තකන්තිකා

ඉත්ථියො මා සුත්තං කන්තිංසූති එවං භෙරිං චරාපෙථා''ති වත්වා ඡත්තං උස්සාපෙත්වා අලඞ්කතපටියත්තො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං පවිසිත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාසම්පත්තිං අනුභවි.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ එකදිවසං දෙවී රඤ්ඤො මහාසම්පත්තිං දිස්වා ''අහො තපස්සී''ති කාරුඤ්ඤාකාරං දස්සෙසි. ''කිමිදං දෙවී''ති ච පුට්ඨා ''අතිමහතී තෙ දෙව සම්පත්ති, අතීතෙ බුද්ධානං සද්දහිත්වා කල්‍යාණං අකත්ථ, ඉදානි අනාගතස්ස පච්චයං කුසලං න කරොථා''ති ආහ. කස්ස දස්සාම, සීලවන්තො නත්ථීති. ''අසුඤ්ඤො, දෙව, ජම්බුදීපො අරහන්තෙහි, තුම්හෙ දානමෙව සජ්ජෙථ, අහං අරහන්තෙ ලච්ඡාමී''ති ආහ. රාජා පුනදිවසෙ පාචීනද්වාරෙ දානං සජ්ජාපෙසි. දෙවී පාතොව උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය උපරිපාසාදෙ පුරත්ථාභිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා ''සචෙ එතිස්සා දිසාය අරහන්තො අත්ථි, ස්වෙ ආගන්ත්වා අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හන්තූ''ති ආහ. තස්සං දිසායං අරහන්තො නාහෙසුං, තං සක්කාරං කපණයාචකානං අදංසු.

පුනදිවසෙ දක්ඛිණද්වාරෙ දානං සජ්ජෙත්වා තථෙව අකාසි, පුනදිවසෙ පච්ඡිමද්වාරෙ. උත්තරද්වාරෙ සජ්ජනදිවසෙ පන දෙවියා තථෙව නිමන්තිතෙ හිමවන්තෙ වසන්තානං පදුමවතියා පුත්තානං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං ජෙට්ඨකො මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො භාතිකෙ ආමන්තෙසි – ''මාරිසා, නන්දරාජා තුම්හෙ නිමන්තෙති, අධිවාසෙථ තස්සා''ති. තෙ අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා ආකාසෙන ආගන්ත්වා උත්තරද්වාරෙ ඔතරිංසු. මනුස්සා ගන්ත්වා ''පඤ්චසතා, දෙව, පච්චෙකබුද්ධා ආගතා''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා සද්ධිං දෙවියා ගන්ත්වා වන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ පාසාදං ආරොපෙත්වා තත්‍ර තෙසං දානං දත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ රාජා සඞ්ඝත්ථෙරස්ස, දෙවී සඞ්ඝනවකස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ''අය්‍යා, පච්චයෙහි න කිලමිස්සන්ති, මයං පුඤ්ඤෙන න හායිස්සාම, අම්හාකං යාවජීවං ඉධ නිවාසාය පටිඤ්ඤං දෙථා''ති. පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා උය්‍යානෙ පඤ්ච පණ්ණසාලාසතානි පඤ්ච චඞ්කමනසතානීති සබ්බාකාරෙන නිවාසට්ඨානං සම්පාදෙත්වා තත්ථ වසාපෙසුං.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. සො ''අහං පච්චන්තං වූපසමෙතුං ගච්ඡාමි, ත්වං පච්චෙකබුද්ධෙසු මා පමජ්ජී''ති දෙවිං ඔවදිත්වා ගතො. තස්මිං අනාගතෙයෙව පච්චෙකබුද්ධානං ආයුසඞ්ඛාරා ඛීණා. මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො තියාමරත්තිං ඣානකීළං කීළිත්වා අරුණුග්ගමනෙ ආලම්බනඵලකං ආලම්බිත්වා ඨිතකොව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. එතෙනුපායෙන සෙසාපීති සබ්බෙව පරිනිබ්බුතා. පුනදිවසෙ දෙවී පච්චෙකබුද්ධානං නිසීදනට්ඨානං හරිතුපලිත්තං කාරෙත්වා පුප්ඵානි විකිරිත්වා ධූමං දත්වා තෙසං ආගමනං ඔලොකෙන්තී නිසින්නා; ආගමනං අපස්සන්තී පුරිසං පෙසෙසි ''ගච්ඡ, තාත, ජානාහි, කිං අය්‍යානං කිඤ්චි අඵාසුක''න්ති. සො ගන්ත්වා මහාපදුමස්ස පණ්ණසාලාද්වාරං විවරිත්වා තත්ථ අපස්සන්තො චඞ්කමනං ගන්ත්වා ආලම්බනඵලකං නිස්සාය ඨිතං දිස්වා වන්දිත්වා ''කාලො, භන්තෙ''ති ආහ. පරිනිබ්බුතසරීරං කිං කථෙස්සති? සො ''නිද්දායති මඤ්ඤෙ''ති ගන්ත්වා පිට්ඨිපාදෙ හත්ථෙන පරාමසිත්වා පාදානං සීතලතාය චෙව ථද්ධතාය ච පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා දුතියස්ස සන්තිකං අගමාසි, එවං තතියස්සාති සබ්බෙසං පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා රාජකුලං ගතො. ''කහං, තාත, පච්චෙකබුද්ධා''ති පුට්ඨො ''පරිනිබ්බුතා දෙවී''ති ආහ . දෙවී කන්දන්තී රොදන්තී නික්ඛමිත්වා නාගරෙහි සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සාධුකීළිතං කාරෙත්වා පච්චෙකබුද්ධානං සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙසි.

රාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො පච්චුග්ගමනං ආගතං දෙවිං පුච්ඡි – ''කිං, භද්දෙ, පච්චෙකබුද්ධෙසු නප්පමජ්ජි, නිරොගා අය්‍යා''ති? පරිනිබ්බුතා දෙවාති. රාජා චින්තෙසි – ''එවරූපානම්පි පණ්ඩිතානං මරණං උප්පජ්ජති, අම්හාකං කුතො මොක්ඛො''ති? සො නගරං අගන්ත්වා උය්‍යානමෙව පවිසිත්වා ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස රජ්ජං පටියාදෙත්වා සයං සමණකපබ්බජ්ජං පබ්බජි. දෙවීපි ''ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ අහං කිං කරිස්සාමී''ති තත්ථෙව උය්‍යානෙ පබ්බජිතා. ද්වෙපි ඣානං භාවෙත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිංසු.

තෙසු තත්ථෙව වසන්තෙසු අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං පාවිසි. සත්ථරි තත්ථ වසන්තෙ අයං පිප්පලිමාණවො මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථබ්‍රාහ්මණගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො, අයං භද්දා කාපිලානී මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ කොසියගොත්තබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තා. තෙසං අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානානං පිප්පලිමාණවස්ස වීසතිමෙ වස්සෙ භද්දාය සොළසමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ මාතාපිතරො පුත්තං ඔලොකෙත්වා, ''තාත, ත්වං වයපත්තො, කුලවංසො නාම පතිට්ඨාපෙතබ්බො''ති අතිවිය නිප්පීළයිංසු. මාණවො ආහ – ''මය්හං සොතපථෙ එවරූපං කථං මා කථෙථ, අහං යාව තුම්හෙ ධරථ, තාව පටිජග්ගිස්සාමි, තුම්හාකං අච්චයෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමී''ති. තෙ කතිපාහං අතික්කමිත්වා පුන කථයිංසු, සොපි තථෙව පටික්ඛිපි. පුනපි කථයිංසු, පුනපි පටික්ඛිපි. තතො පට්ඨාය මාතා නිරන්තරං කථෙසියෙව.

මාණවො ''මම මාතරං සඤ්ඤාපෙස්සාමී''ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා සුවණ්ණකාරෙහි එකං ඉත්ථිරූපං කාරාපෙත්වා තස්ස මජ්ජනඝට්ටනාදිකම්මපරියොසානෙ තං රත්තවත්ථං නිවාසාපෙත්වා වණ්ණසම්පන්නෙහි පුප්ඵෙහි චෙව නානාඅලඞ්කාරෙහි ච අලඞ්කාරාපෙත්වා මාතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''අම්ම, එවරූපං ආරම්මණං ලභන්තො ගෙහෙ වසිස්සාමි, අලභන්තො න වසිස්සාමී''ති . පණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණී චින්තෙසි – ''මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා දින්නදානො කතාභිනීහාරො, පුඤ්ඤං කරොන්තො න එකකොව අකාසි, අද්ධා එතෙන

සහ කතපුඤ්ඤා සුවණ්ණරූපකපටිහාගාච හවිස්සතී''ති අට්ඨ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා සබ්බකාමෙහි සන්තප්පෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා ''ගච්ඡථ, තාතා, යත්ථ අම්හාකං ජාතිගොත්තහොගෙහි සමානකුලෙ එවරූපං දාරිකං පස්සථ, ඉමමෙව සුවණ්ණරූපකං පණ්ණාකාරං කත්වා දෙථා''ති උය්‍යොජෙසි.

තෙ ''අම්හාකං නාම එතං කම්ම''න්ති නික්ඛමිත්වා ''කත්ථ ගමිස්සාමා''ති චින්තෙත්වා ''මද්දරට්ඨං නාම ඉත්ථාකරො, මද්දරට්ඨං ගමිස්සාමා''ති මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං අගමංසු. තත්ථ තං සුවණ්ණරූපකං න්හානතිත්ථෙ ඨපෙත්වා එකමන්තෙ නිසීදිංසු. අථ හද්දාය ධාතී හද්දං න්හාපෙත්වා අලඞ්කරිත්වා සිරිගබ්හෙ නිසීදාපෙත්වා න්හායිතුං ආගච්ඡන්තී තං රූපකං දිස්වා ''අය්‍යධීතා මෙ ඉධාගතා''ති සඤ්ඤාය සන්තජ්ජෙත්වා ''දුබ්බිනීතෙ කිං ත්වං ඉධාගතා''ති තලසත්තිකං උග්ගිරිත්වා ''ගච්ඡ සීස''න්ති ගණ්ඩපස්සෙ පහරි. හත්ථො පාසාණෙ පටිහතො විය කම්පිත්ථ. සා පටික්කමිත්වා ''එවං ථද්ධං නාම මහාගීවං දිස්වා 'අය්‍යධීතා මෙ'ති සඤ්ඤං උප්පාදෙසිං, අය්‍යධීතාය හි මෙ නිවාසනපටිග්ගාහිකායපි අයුත්තා''ති ආහ. අථ නං තෙ මනුස්සා පරිවාරෙත්වා ''එවරූපා තෙ සාමිධීතා''ති පුච්ඡිංසු. කිං එසා, ඉමාය සතගුණෙන සහස්සගුණෙන මය්හං අය්‍යධීතා අභිරූපතරා, ද්වාදසහත්ථෙ ගබ්හෙ නිසින්නාය පදීපකිච්චං නත්ථි, සරීරොභාසෙනෙව තමං විධමතීති. ''තෙන හි ආගච්ඡා''ති ඛුජ්ජං ගහෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා කොසියගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සරද්වාරෙ ඨත්වා ආගමනං නිවෙදයිංසු.

බ්‍රාහ්මණො පටිසන්ථාරං කත්වා ''කුතො ආගතත්ථා''ති පුච්ඡි. මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සරතොති. කිං කාරණා ආගතාති? ඉමිනා නාම කාරණෙනාති. ''කල්‍යාණං, තාතා, සමජාතිගොත්තවිහවො අම්හාකං බ්‍රාහ්මණො, දස්සාමි දාරික''න්ති පණ්ණාකාරං ගණ්හි. තෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සාසනං පහිණිංසු ''ලද්ධා දාරිකා, කත්තබ්බං කරොථා''ති. තං සාසනං සුත්වා පිප්පලිමාණවස්ස ආරොචයිංසු ''ලද්ධා කිර දාරිකා''ති. මාණවො ''අහං 'න ලහිස්සන්තී'ති චින්තෙසිං, 'ඉමෙ ලද්ධාති වදන්ති', අනත්ථිකො හුත්වා පණ්ණං පෙසෙස්සාමී''ති රහොගතො පණ්ණං ලිඛි ''හද්දා අත්තනො ජාතිගොත්තහොගානුරූපං සරාවාසං ලහතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනී අහොසී''ති. හද්දාපි ''අසුකස්ස කිර මං දාතුකාමො''ති සුත්වා රහොගතා පණ්ණං ලිඛි ''අය්‍යපුත්තො අත්තනො ජාතිගොත්තහොගානුරූපං සරාවාසං ලහතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසී''ති. ද්වෙ පණ්ණානි අන්තරාමග්ගෙ සමාගච්ඡිංසු. ඉදං කස්ස පණ්ණන්ති? පිප්පලිමාණවෙන හද්දාය පහිතන්ති. ඉදං කස්සාති? හද්දාය පිප්පලිමාණවස්ස පහිතන්ති ච වුත්තෙ ද්වෙපි වාචෙත්වා ''පස්සථ දාරකානං කම්ම''න්ති ඵාලෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඩෙත්වා සමානපණ්ණං ලිඛිත්වා ඉතො ච එත්තො ච පෙසෙසුං. ඉති තෙසං අනිච්ඡමානානංයෙව සමාගමො අහොසි.

තංදිවසමෙව මාණවො එකං පුප්ඵදාමං ගහෙත්වා ඨපෙසි. හද්දාපි, තානි සයනමජ්ඣෙ ඨපෙසි. හුත්තසායමාසා උහොපි ''සයනං අහිරුහිස්සාමා''ති සමාගන්ත්වා මාණවො දක්ඛිණපස්සෙන සයනං අහිරුහි. හද්දා වාමපස්සෙන අහිරුහිත්වා ආහ – ''යස්ස පස්සෙ පුප්ඵානි මිලායන්ති, තස්ස රාගචිත්තං උප්පන්නන්ති විජානිස්සාම, ඉමං පුප්ඵදාමං න අල්ලීයිතබ්බ''න්ති. තෙ පන අඤ්ඤමඤ්ඤං සරීරසම්ඵස්සහයෙන තියාමරත්තිං නිද්දං අනොක්කමන්තාව වීතිනාමෙන්ති, දිවා පන හාසමත්තම්පි නාහොසි. තෙ ලොකාමිසෙන අසංසට්ඨා යාව මාතාපිතරො ධරන්ති, තාව කුටුම්බං අවිචාරෙත්වා තෙසු කාලඞ්කතෙසු විචාරයිංසු. මහතී මාණවස්ස සම්පත්ති සත්තාසීතිකොටිධනං, එකදිවසං සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා ඡඩ්ඩෙතබ්බං සුවණ්ණචුණ්ණමෙව මගධනාළියා ද්වාදසනාළිමත්තං ලද්ධුං වට්ටති. යන්තබද්ධානි සට්ඨී මහාතළාකානි, කම්මන්තො ද්වාදසයොජනිකො, අනුරාධපුරප්පමාණා චුද්දස ගාමා, චුද්දස හත්ථානීකා, චුද්දස අස්සානීකා, චුද්දස රථානීකා.

සො එකදිවසං අලඞ්කතඅස්සං ආරුය්හ මහාජනපරිවුතො කම්මන්තං ගන්ත්වා ඛෙත්තකොටියං ඨිතො නඞ්ගලෙහි හින්නට්ඨානතො කාකාදයො සකුණෙ ගණ්ඩුප්පාදාදිපාණකෙ උද්ධරිත්වා ඛාදන්තෙ දිස්වා, ''තාතා, ඉමෙ කිං ඛාදන්තී''ති පුච්ඡි. ගණ්ඩුප්පාදෙ, අය්‍යාති. එතෙහි කතං පාපං කස්ස හොතීති? තුම්හාකං, අය්‍යාති. සො චින්තෙසි – ''සචෙ එතෙහි කතං පාපං මය්හං හොති, කිං මෙ කරිස්සති සත්තාසීතිකොටිධනං, කිං ද්වාදසයොජනිකො කම්මන්තො, කිං සට්ඨියන්තබද්ධානි තළාකානි, කිං චුද්දස ගාමා? සබ්බමෙතං හද්දාය කාපිලානියා නිය්‍යාතෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමී''ති.

හද්දාපි කාපිලානී තස්මිං ඛණෙ අන්තරවත්ථුම්හි තයො තිලකුම්හෙ පත්ථරාපෙත්වා ධාතීහි පරිවුතා නිසින්නා කාකෙ තිලපාණකෙ ඛාදන්තෙ දිස්වා, ''අම්මා, කිං ඉමෙ ඛාදන්තී''ති පුච්ඡි. පාණකෙ, අය්‍යෙති. අකුසලං කස්ස හොතීති? තුම්හාකං, අය්‍යෙති. සා චින්තෙසි – ''මය්හං චතුහත්ථවත්ථං නාළිකොදනමත්තඤ්ච ලද්ධුං වට්ටති, යදි පනෙතං එත්තකෙන ජනෙන කතං අකුසලං මය්හං හොති, අද්ධා හවසහස්සෙනපි වට්ටතො සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කා, අය්‍යපුත්තෙ ආගතමත්තෙයෙව සබ්බං තස්ස නිය්‍යාතෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමී''ති.

මාණවො ආගන්ත්වා න්හායිත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස චක්කවත්තිනො අනුච්ඡවිකං හොජනං සජ්ජයිංසු. ද්වෙපි හුඤ්ජිත්වා පරිජනෙ නික්ඛන්තෙ රහොගතා ඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිංසු. තතො මාණවො හද්දං ආහ – ''හද්දෙ ඉමං සරං ආගච්ඡන්තී කිත්තකං ධනං ආහරී''ති? පඤ්චපණ්ණාස සකටසහස්සානි, අය්‍යාති. එතං සබ්බං, යා ච ඉමස්මිං සරෙ සත්තාසීති කොටියො යන්තබද්ධා සට්ඨිතළාකාදිහෙදා සම්පත්ති අත්ථි, සබ්බං තුය්හංයෙව නිය්‍යාතෙමීති. තුම්හෙ පන කහං ගච්ඡථ, අය්‍යාති? අහං පබ්බජිස්සාමීති. අය්‍ය, අහම්පි තුම්හාකංයෙව ආගමනං ඔලොකයමානා නිසින්නා, අහම්පි පබ්බජිස්සාමීති. තෙසං ආදිත්තපණ්ණකුටි විය තයො හවා උපට්ඨහිංසු.

තෙ අන්තරාපණතො කසාවරසපීතානි වත්ථානි මත්තිකාපත්තෙ ච ආහරාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කෙසෙ ඔහාරාපෙත්වා ''යෙ ලොකෙ අරහන්තො, තෙ උද්දිස්ස අම්හාකං පබ්බජ්ජා''ති වත්වා ථවිකාය පත්තෙ ඔසාරෙත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා පාසාදතො ඔතරිංසු. ගෙහෙ දාසෙසු වා කම්මකාරෙසු වා න කොචි සඤ්ජානි.

අථ නෙ බ්‍රාහ්මණගාමතො නික්ඛම්ම දාසගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙ ආකප්පකුත්තවසෙන දාසගාමවාසිනො සඤ්ජානිංසු. තෙ රොදන්තා පාදෙසු නිපතිත්වා ''කිං අම්හෙ අනාථෙ කරොථ, අය්‍යා''ති ආහංසු. ''මයං භණෙ ආදිත්තපණ්ණසාලා විය තයො භවාති පබ්බජිම්හා, සචෙ තුම්හෙසු එකෙකං භුජිස්සං කරොම, වස්සසතම්පි නප්පහොති. තුම්හෙව තුම්හාකං සීසං ධොවිත්වා භුජිස්සා හුත්වා ජීවථා''ති වත්වා තෙසං රොදන්තානංයෙව පක්කමිංසු. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තො නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො චින්තෙසි – ''අයං භද්දා කාපිලානී සකලජම්බුදීපග්ඝනිකා ඉත්ථී මය්හං පච්ඡතො ආගච්ඡති. ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං කොචිදෙව එවං චින්තෙය්‍ය 'ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති, අනනුච්ඡවිකං කරොන්තී'ති. කොචි වා පන අම්හෙසු මනං පදූසෙත්වා අපායපූරකො භවෙය්‍ය. ඉමං පහාය මයා ගන්තුං වට්ටතී''ති චිත්තං උප්පාදෙසි.

සො පුරතො ගච්ඡන්තො ද්වෙධාපථං දිස්වා තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. භද්දාපි ආගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ආහ – ''භද්දෙ තාදිසිං ඉත්ථිං මම පච්ඡතො ආගච්ඡන්තිං දිස්වා 'ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්තී'ති චින්තෙත්වා අම්හෙසු පදුට්ඨචිත්තො මහාජනො අපායපූරකො භවෙය්‍ය. ඉමස්මිං ද්වෙධාපථෙ ත්වං එකං ගණ්හ, අහං එකෙන ගමිස්සාමී''ති. ''ආම, අය්‍ය, පබ්බජිතානං මාතුගාමො නාම මලං, 'පබ්බජිත්වාපි විනා න භවන්තී'ති අම්හාකං දොසං දස්සන්ති, තුම්හෙ එකං මග්ගං ගණ්හථ, අහං එකං ගණ්හිත්වා විනා භවිස්සාමා''ති තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ''සතසහස්සකප්පප්පමාණෙ අද්ධානෙ කතො මිත්තසන්ථවො අජ්ජ භිජ්ජතී''ති වත්වා ''තුම්හෙ දක්ඛිණජාතිකා නාම, තුම්හාකං දක්ඛිණමග්ගො වට්ටති. මයං මාතුගාමා නාම වාමජාතිකා, අම්හාකං වාමමග්ගො වට්ටතී''ති වන්දිත්වා මග්ගං පටිපන්නා. තෙසං ද්වෙධාභූතකාලෙ අයං මහාපථවී ''අහං චක්කවාළගිරිසිනෙරුපබ්බතෙ ධාරෙතුං සක්කොන්තීපි තුම්හාකං ගුණෙ ධාරෙතුං න සක්කොමී''ති වදන්තී විය විරවමානා අකම්පි, ආකාසෙ අසනිසද්දො විය පවත්ති, චක්කවාළපබ්බතො උන්නදි.

සම්මාසම්බුද්ධො වෙළුවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නො පථවීකම්පනසද්දං සුත්වා ''කස්ස නු ඛො පථවී කම්පතී''ති ආවජ්ජෙන්තො ''පිප්පලිමාණවො ච භද්දා ච කාපිලානී මං උද්දිස්ස අප්පමෙය්‍යං සම්පත්තිං පහාය පබ්බජිතා, තෙසං වියොගට්ඨානෙ උභින්නම්පි ගුණබලෙන අයං පථවීකම්පො ජාතො, මයාපි එතෙසං සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම සයමෙව පත්තචීවරමාදාය අසීතිමහාථෙරෙසු කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා තිගාවුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජගහස්ස ච නාලන්දාය ච අන්තරෙ බහුපුත්තකනිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. නිසීදන්තො පන අඤ්ඤතරපංසුකූලිකො විය අනිසීදිත්වා බුද්ධවෙසං ගහෙත්වා අසීතිහත්ථා ඝනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තො නිසීදි. ඉති තස්මිං ඛණෙ පණ්ණච්ඡත්තසකටචක්කකූටාගාරාදිප්පමාණා බුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දන්තියො විධාවන්තියො චන්දසහස්ස-සූරියසහස්ස-උග්ගමනකාලො විය කුරුමානා තං වනන්තං එකොභාසං අකංසු. ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසිරියා සමුජ්ජලතාරාගණං විය ගගනං, සුපුප්ඵිතකමලකුවලයං විය සලිලං වනන්තං විරොචිත්ථ. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස ඛන්ධො නාම සෙතො හොති, පත්තානි නාම නීලානි, පක්කානි රත්තානි. තස්මිං පන දිවසෙ සතසාඛො නිග්‍රොධො සුවණ්ණවණ්ණොව අහොසි.

මහාකස්සපත්ථෙරො ''අයං මය්හං සත්ථා භවිස්සති, ඉමාහං උද්දිස්ස පබ්බජිතො''ති දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණතොණතො ගන්ත්වා තීසු ඨානෙසු වන්දිත්වා ''සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මි, සත්ථා මෙ, භන්තෙ භගවා, සාවකොහමස්මී''ති ආහ. අථ නං භගවා අවොච – ''කස්සප, සචෙ ත්වං ඉමං නිපච්චකාරං මහාපථවියා කරෙය්‍යාසි, සාපි ධාරෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. තථාගතස්ස එවං ගුණමහන්තතං ජානතා තයා කතො නිපච්චකාරො මය්හං ලොමම්පි චාලෙතුං න සක්කොති. නිසීද, කස්සප, දායජ්ජං තෙ දස්සාමී''ති. අථස්ස භගවා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදං අදාසි. දත්වා බහුපුත්තකනිග්‍රොධමූලතො නික්ඛමිත්වා ථෙරං පච්ඡාසමණං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. සත්ථු සරීරං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තං, මහාකස්සපස්ස සත්තමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං. සො කඤ්චනමහානාවාය පච්ඡාබන්ධො විය සත්ථු පදානුපදිකං අනුගඤ්ඡි. සත්ථා ථොකං මග්ගං ගන්ත්වා මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසජ්ජාකාරං දස්සෙසි, ථෙරො ''නිසීදිතුකාමො සත්ථා''ති ඤත්වා අත්තනො පාරුපනපිලොතිකසඞ්ඝාටිං චතුග්ගුණං කත්වා පඤ්ඤාපෙසි.

සත්ථා තස්මිං නිසීදිත්වා හත්ථෙන චීවරං පරාමසිත්වා ''මුදුකා ඛො ත්‍යායං, කස්සප, පිලොතිකසඞ්ඝාටී''ති ආහ. ථෙරො ''සත්ථා මෙ සඞ්ඝාටියා මුදුකභාවං කථෙති, පාරුපිතුකාමො භවිස්සතී''ති ඤත්වා ''පාරුපතු, භන්තෙ, භගවා සඞ්ඝාටි''න්ති ආහ. කිං ත්වං පාරුපිස්සසි කස්සපාති? තුම්හාකං නිවාසනං ලභන්තො පාරුපිස්සාමි, භන්තෙති. ''කිං පන ත්වං, කස්සප, ඉමං පරිභොගජිණ්ණං පංසුකූලං ධාරෙතුං සක්ඛිස්සසි? මයා හි ඉමස්ස පංසුකූලස්ස ගහිතදිවසෙ උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි, ඉමං බුද්ධානං පරිභොගජිණ්ණං චීවරං නාම න සක්කා පරිත්තගුණෙන ධාරෙතුං, පටිබලෙනෙවිදං පටිපත්තිපූරණසමත්ථෙන ජාතිපංසුකූලිකෙන ගහෙතුං වට්ටතී''ති වත්වා ථෙරෙන සද්ධිං චීවරං පරිවත්තෙසි.

එවං පන චීවරපරිවත්තං කත්වා ථෙරෙන පාරුතචීවරං භගවා පාරුපි, සත්ථු චීවරං ථෙරො පාරුපි. තස්මිං සමයෙ අචෙතනාපි අයං මහාපථවී ''දුක්කරං, භන්තෙ, අකත්ථ, අත්තනා පාරුතචීවරං සාවකස්ස දින්නපුබ්බං නාම නත්ථි, අහං තුම්හාකං ගුණං ධාරෙතුං න සක්කොමී''ති වදන්තී විය උදකපරියන්තං කත්වා කම්පි. ථෙරොපි ''ලද්ධං දානි මයා බුද්ධානං පරිභොගචීවරං, කිං මෙ ඉදානි උත්තරි කත්තබ්බං අත්ථී''ති උන්නතිං අකත්වා බුද්ධානං සන්තිකෙයෙව තෙරස ධුතගුණෙ සමාදාය සත්තදිවසමත්තං පුථුජ්ජනො හුත්වා අට්ඨමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සත්ථාපි ''කස්සපො, භික්ඛවෙ, චන්දූපමො කුලානි උපසඞ්කමති, අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්තං නිච්චනවකො කුලෙසු අප්පගබ්භො''ති (සං. නි. 2.146) එවමාදීහි සුත්තෙහි ථෙරං ථොමෙත්වා අපරභාගෙ එතදෙව කස්සපසංයුත්තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ''මම සාසනෙ ධුතවාදානං භික්ඛූනං මහාකස්සපො අග්ගො''ති ථෙරං ඨානන්තරෙ ඨපෙසීති.

අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු

192. පඤ්චමෙ **දිබ්බචක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධොති** දිබ්බචක්ඛුකභික්ඛූනං අනුරුද්ධත්ථෙරො අග්ගොති වදති. තස්ස චිණ්ණවසිතාය අග්ගභාවො වෙදිතබ්බො. ථෙරො කිර භොජනපපඤ්චමත්තං ඨපෙත්වා සෙසකාලං ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා සත්තෙ ඔලොකෙන්තොව විහරති. ඉති අහොරත්තං චිණ්ණවසිතාය එස දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො නාම ජාතො. අපිච කප්පසතසහස්සං පත්ථිතභාවෙනපෙස දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගොව ජාතො.

තත්‍රස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි කුලපුත්තො පදුමුත්තරස්සෙව භගවතො කාලෙ පච්ඡාභත්තං ධම්මස්සවනත්ථං විහාරං ගච්ඡන්තෙන මහාජනෙන සද්ධිං අගමාසි. අයං හි තදා අඤ්ඤතරො අපාකටනාමො ඉස්සරකුටුම්බිකො අහොසි. සො දසබලං වන්දිත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මකථං සුණාති. සත්ථා දෙසනං යථානුසන්ධිකං ඝටෙත්වා එකං දිබ්බචක්ඛුකං භික්ඛුං එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

තතො කුටුම්බිකස්ස එතදහොසි – ''මහා වතායං භික්ඛු, යං එවං සත්ථා සයං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. අහො වතාහම්පි අනාගතෙ උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා පරිසන්තරෙන ගන්ත්වා ස්වාතනාය භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා ''මහන්තං ඨානන්තරං මයා පත්ථිත''න්ති තෙනෙව නියාමෙන අජ්ජතනාය ස්වාතනායාති නිමන්තෙත්වා සත්ත දිවසානි මහාදානං පවත්තෙත්වා සපරිවාරස්ස භගවතො උත්තමවත්ථානි දත්වා ''භගවා නාහං ඉමං සක්කාරං දිබ්බසම්පත්තියා න මනුස්සසම්පත්තියා අත්ථාය කරොමි. යං පන තුම්හෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ භික්ඛුං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපයිත්ථ, අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සො භික්ඛු විය දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං කත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා එවමාහ – ''අම්භො පුරිස, අනාගතෙ කප්පසතසහස්සපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස සාසනෙ ත්වං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො අනුරුද්ධො නාම භවිස්සසී''ති. එවඤ්ච පන වත්වා භත්තානුමොදනං කත්වා විහාරමෙව අගමාසි.

කුටුම්බිකොපි යාව බුද්ධො ධරති, තාව අවිජහිතමෙව කල්‍යාණකම්මං කත්වා පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි නිට්ඨිතෙ සත්තයොජනිකෙ සුවණ්ණචෙතියෙ භික්ඛුසඞ්ඝං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, කිං දිබ්බචක්ඛුස්ස පරිකම්ම''න්ති පුච්ඡි. පදීපදානං නාම දාතුං වට්ටති උපාසකාති. සාධු, භන්තෙ, කරිස්සාමීති සහස්සදීපානංයෙව තාව දීපරුක්ඛානං සහස්සං කාරෙසි, තදනන්තරං තතො පරිත්තතරෙ, තදනන්තරං තතො පරියත්තතරෙති අනෙකසහස්සෙ දීපරුක්ඛෙ කාරෙසි. සෙසපදීපා පන අපරිමාණා අහෙසුං.

එවං යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො කප්පසතසහස්සං අතික්කමිත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස කාලෙ බාරාණසියං කුටුම්බියගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි නිට්ඨිතෙ යොජනිකෙ චෙතියෙ බහූ කංසපාතියො කාරාපෙත්වා සප්පිමණ්ඩස්ස පූරෙත්වා මජ්ඣෙ එකෙකං ගුළපිණ්ඩං ඨපෙත්වා උජ්ජාලෙත්වා මුඛවට්ටියා මුඛවට්ටිං ඵුසාපෙන්තො චෙතියං පරික්ඛිපාපෙත්වා අත්තනො සබ්බමහන්තං කංසපාතිං කාරෙත්වා සප්පිමණ්ඩස්ස පූරෙත්වා තස්සා මුඛවට්ටියං සමන්තතො වට්ටිසහස්සං ජාලාපෙත්වා මජ්ඣට්ඨානෙ ථූපිකං පිලොතිකාය වෙඨෙත්වා ජාලාපෙත්වා කංසපාතිං සීසෙනාදාය සබ්බරත්තිං යොජනිකං චෙතියං අනුපරියායි. එවං තෙනාපි අත්තභාවෙන යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො.

පුන අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ තස්මිංයෙව නගරෙ දුග්ගතකුලස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සුමනසෙට්ඨිං නාම නිස්සාය වසි, **අන්නභාරොතිස්ස** නාමං අහොසි. සො පන සුමනසෙට්ඨි දෙවසිකං කපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානං ගෙහද්වාරෙ මහාදානං දෙති. අථෙකදිවසං උපරිට්ඨො නාම පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතෙ නිරොධසමාපත්තිං සමාපන්නො. තතො වුට්ඨාය ''අජ්ජ කස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති වීමංසි. පච්චෙකබුද්ධා ච නාම දුග්ගතානුකම්පකා හොන්ති. සො ''අජ්ජ මයා අන්නභාරස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා ''ඉදානි අන්නභාරො අටවිතො අත්තනො ගෙහං ආගමිස්සතී''ති ඤත්වා පත්තචීවරමාදාය ගන්ධමාදනපබ්බතා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ අන්නභාරස්ස සම්මුඛෙ පච්චුට්ඨාසි.

අන්නභාරො පච්චෙකබුද්ධං තුච්ඡපත්තහත්ථං දිස්වා පච්චෙකබුද්ධං අභිවාදෙත්වා ''අපි, භන්තෙ, භික්ඛං ලභිත්ථා''ති පුච්ඡි. ලභිස්සාම මහාපුඤ්ඤාති. ''භන්තෙ, ථොකං ඉධෙව හොථා''ති වෙගෙන ගන්ත්වා අත්තනො ගෙහෙ

මාතුගාමං පුච්ඡි – ‘‘භද්දෙ, මය්හං ඨපිතං භාගභත්තං අත්ථි, නත්ථී’’ති? අත්ථි සාමීති. සො තතොව ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථතො පත්තමාදාය ආගන්ත්වා ‘‘භද්දෙ, මයං පුරිමභවෙ කල්‍යාණකම්මස්ස අකතත්තා භත්තං පච්චාසීසමානා විහරාම , අම්හාකං දාතුකාමතාය සති දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති පටිග්ගාහකං න ලභාම, අජ්ජ මෙ උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධො දිට්ඨො, භාගභත්තඤ්ච අත්ථි, මය්හං භාගභත්තං ඉමස්මිං පත්තෙ පක්ඛිපාහී’’ති.

බ්‍යත්තා ඉත්ථී ‘‘යතො මය්හං සාමිකො භාගභත්තං දෙති, මයාපි ඉමස්මිං දානෙ භාගිනියා භවිතබ්බ’’න්ති අත්තනො භාගභත්තම්පි උපරිට්ඨස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා අදාසි. අන්නභාරො පත්තං ආහරිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, එවරූපා දුජ්ජීවිතා මුච්චාමා’’ති ආහ. එවං හොතු, මහාපුඤ්ඤාති. සො අත්තනො උත්තරසාටකං එකස්මිං පදෙසෙ අත්ථරිත්වා , ‘‘භන්තෙ, ඉධ නිසීදිත්වා පරිභුඤ්ජථා’’ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධො තත්ථ නිසීදිත්වා නවවිධං පාටිකුල්‍යං පච්චවෙක්ඛන්තො පරිභුඤ්ජි. පරිභුත්තකාලෙ අන්නභාරො පත්තධොවනඋදකං අදාසි. පච්චෙකබුද්ධො නිට්ඨිතභත්තකිච්චො –

‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා’’ති. –

අනුමොදනං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. සුමනසෙට්ඨිස්ස ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘අහො දානං පරමදානං උපරිට්ඨෙ සුප්පතිට්ඨිත’’න්ති තික්ඛත්තුං වත්වා සාධුකාරං අදාසි. සුමනසෙට්ඨි ‘‘කිං ත්වං මං එත්තකං කාලං දානං දදමානං න පස්සසී’’ති ආහ. නාහං තව දානෙ සාධුකාරං දෙමි, අන්නභාරෙන උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස දින්නපිණ්ඩපාතෙ පසීදිත්වා සාධුකාරං දෙමීති.

සුමනසෙට්ඨි චින්තෙසි – ‘‘අච්ඡරියං වතිදං, අහං එත්තකං කාලං දානං දෙන්තො දෙවතං සාධුකාරං දාපෙතුං නාසක්ඛිං. අයං අන්නභාරො මං නිස්සාය වසන්තො අනුරූපස්ස පටිග්ගාහකපුග්ගලස්ස ලද්ධත්තා එකපිණ්ඩපාතදානෙනෙව සාධුකාරං දාපෙසි, එතස්ස අනුච්ඡවිකං දත්වා එතං පිණ්ඩපාතං මම සන්තකං කාතුං වට්ටතී’’ති අන්නභාරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අජ්ජ තයා කස්සචි කිඤ්චි දානං දින්න’’න්ති පුච්ඡි. ආම, අය්‍ය, උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස මෙ අත්තනො භාගභත්තං දින්නන්ති. හන්ද, භො, කහාපණං ගණ්හිත්වා එතං පිණ්ඩපාතං මය්හං දෙහීති. න දෙමි අය්‍යාති. සො යාව සහස්සං වඩ්ඪෙසි, අන්නභාරො ‘‘සහස්සෙනාපි න දෙමී’’ති ආහ. හොතු, භො, යදි පිණ්ඩපාතං න දෙසි, සහස්සං ගණ්හිත්වා පත්තිං මෙ දෙහීති. ‘‘එතම්පි දාතුං යුත්තං වා අයුත්තං වා න ජානාමි, අය්‍යං පන උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධං පුච්ඡිත්වා සචෙ දාතුං යුත්තං භවිස්සති, දස්සාමී’’ති ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධං සම්පාපුණිත්වා, ‘‘භන්තෙ, සුමනසෙට්ඨි මය්හං සහස්සං දත්වා තුම්හාකං දින්නපිණ්ඩපාතෙ පත්තිං යාචති, දම්මි වා න දම්මි වා’’ති . උපමං තෙ පණ්ඩිත කරිස්සාමි. සෙය්‍යථාපි කුලසතිකෙ ගාමෙ එකස්මිංයෙව ඝරෙ දීපං ජාලෙය්‍ය, සෙසා අත්තනො අත්තනො තෙලෙන වට්ටිං තෙමෙත්වා ජාලාපෙත්වා ගණ්හෙය්‍යුං, පුරිමදීපස්ස පභා අත්ථි, නත්ථීති. අතිරෙකතරා, භන්තෙ, පභා හොතීති. එවමෙව පණ්ඩිත උළුඞ්කයාගු වා හොතු කටච්ඡුභික්ඛා වා, අත්තනො පිණ්ඩපාතෙ පරෙසං පත්තිං දෙන්තස්ස සතස්ස වා දෙතු සහස්සස්ස වා, යත්තකානං දෙති, තත්තකානං පුඤ්ඤං වඩ්ඪති. ත්වං දෙන්තො එකමෙව පිණ්ඩපාතං අදාසි, සුමනසෙට්ඨිස්ස පන පත්තියා දින්නාය ද්වෙ පිණ්ඩපාතා හොන්ති එකො තව, එකො ච තස්සාති.

සො පච්චෙකබුද්ධං අභිවාදෙත්වා සුමනසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘පිණ්ඩපාතෙ පත්තිං ගණ්හ සාමී’’ති ආහ. හන්ද, කහාපණසහස්සං ගණ්හාහි. නාහං පිණ්ඩපාතං වික්කිණාමි, සද්ධාය පන තුම්හාකං පත්තිං දෙමීති. තාත, ත්වං මය්හං සද්ධාය පත්තිං දෙසි, අහං පන තුය්හං ගුණං පූජෙන්තො සහස්සං දෙමි, ගණ්හ, තාතාති. සො ‘‘එවං හොතූ’’ති සහස්සං ගණ්හි. තාත, තුය්හං සහස්සං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය සහත්ථා කම්මකරණකිච්චං නත්ථි, වීථියං ඝරං මාපෙත්වා වස. යෙන තුය්හං අත්ථො, තං මං ආහරාපෙත්වා ගණ්හාහීති. නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨිතපච්චෙකබුද්ධස්ස දින්නපිණ්ඩපාතො නාම තංදිවසමෙව විපාකං දෙති. තස්මා සුමනසෙට්ඨි අඤ්ඤං දිවසං අන්නභාරං ගහෙත්වා රාජකුලං අගච්ඡන්තොපි තංදිවසං ගහෙත්වාව ගතො.

අන්නභාරස්ස පුඤ්ඤං ආගම්ම රාජා සෙට්ඨිං අනොලොකෙත්වා අන්නභාරමෙව ඔලොකෙසි . කිං, දෙව, ඉමං පුරිසං අතිවිය ඔලොකෙසීති? අඤ්ඤං දිවසං අදිට්ඨපුබ්බත්තා ඔලොකෙමීති. ඔලොකෙතබ්බයුත්තකො එස දෙවාති. කො පනස්ස ඔලොකෙතබ්බයුත්තකො ගුණොති? අජ්ජ අත්තනො භාගභත්තං සයං අභුඤ්ජිත්වා උපරිට්ඨපච්චෙකබුද්ධස්ස දින්නත්තා මම හත්ථතො සහස්සං ලභි දෙවාති. කොනාමො එසොති? අන්නභාරො නාම දෙවාති. ‘‘තව හත්ථතො ලද්ධත්තා මමපි හත්ථතො ලද්ධුං අරහති, අහම්පිස්ස පූජං කරිස්සාමී’’ති වත්වා සහස්සං අදාසි. එතස්ස වසනගෙහං ජානාථ භණෙති? සාධු දෙවාති එකං ගෙහට්ඨානං සොධෙන්තා කුද්දාලෙන ආහතාහතට්ඨානෙ නිධිකුම්භියො ගීවාය ගීවං ආහච්ච ඨිතා දිස්වා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා ‘‘තෙන හි ගන්ත්වා ඛනථා’’ති ආහ. තෙසං ඛනන්තානං ඛනන්තානං හෙට්ඨා ගච්ඡන්ති. පුන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචයිංසු. රාජා ‘‘අන්නභාරස්ස වචනෙන ඛනථා’’ති ආහ. තෙ ගන්ත්වා ‘‘අන්නභාරස්සෙව වචන’’න්ති ඛනිංසු. කුද්දාලෙන ආහතාහතට්ඨානෙ අහිච්ඡත්තකමකුළානි විය කුම්භියො උට්ඨහිංසු. තෙ ධනං ආහරිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ රාසිං අකංසු. රාජා අමච්චෙ සන්නිපාතෙත්වා ‘‘ඉමස්මිං නගරෙ කස්ස අඤ්ඤස්ස එත්තකං ධනං අත්ථී’’ති පුච්ඡි. නත්ථි කස්සචි දෙවාති. තෙන හි අයං අන්නභාරො ඉමස්මිං නගරෙ ධනසෙට්ඨි නාම හොතූති. තංදිවසමෙව සෙට්ඨිච්ඡත්තං ලභි.

සො තතො පට්ඨාය යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. දීඝරත්තං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්හාකං සත්ථු උප්පජ්ජනකාලෙ කපිලවත්ථුනගරෙ අමිත්තොදනසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස **අනුරුද්ධො**ති නාමං අකංසු. මහානාමසක්කස්ස කනිට්ඨභාතා සත්ථු චූළපිතුපුත්තො පරමසුඛුමාලො මහාපුඤ්ඤො අහොසි. සුවණ්ණපාතියංයෙවස්ස භත්තං උප්පජ්ජි. අථස්ස මාතා එකදිවසං ''මම පුත්තං නත්ථීති පදං ජානාපෙස්සාමී''ති එකං සුවණ්ණපාතිං අඤ්ඤාය සුවණ්ණපාතියා පිදහිත්වා තුච්ඡකංයෙව පෙසෙසි. අන්තරාමග්ගෙ දෙවතා දිබ්බපූවෙහි පූරෙසුං. එවං මහාපුඤ්ඤො අහොසි. තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙසු තීසු පාසාදෙසු අලඞ්කතනාටකිත්ථීහි පරිවුතො දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභවි.

අම්හාකම්පි බොධිසත්තො තස්මිං සමයෙ තුසිතපුරා චවිත්වා සුද්ධොදනමහාරාජස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුක්කමෙන වුද්ධිප්පත්තො එකූනතිංස වස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසිත්වා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා අනුක්කමෙන පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො බොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනං පවත්තෙත්වා ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහං ආගම්ම ''පුත්තො මෙ රාජගහං ආගතො''ති සුත්වා ''ගච්ඡථ භණෙ මම පුත්තං ආනෙථා''ති පිතරා පහිතෙ සහස්සසහස්සපරිවාරෙ දස අමච්චෙ එහිභික්ඛුපබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙත්වා කාළුදායිත්ථෙරෙන චාරිකාගමනං ආයාචිතො රාජගහතො වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො නික්ඛමිත්වා කපිලවත්ථුපුරං ගන්ත්වා ඤාතිසමාගමෙ අනෙකෙහි ඉද්ධිපාටිහාරියෙහි සප්පාටිහාරියං විචිත්‍රධම්මදෙසනං කත්වා මහාජනං අමතපානං පායෙත්වා දුතියදිවසෙ පත්තචීවරමාදාය නගරද්වාරෙ ඨත්වා ''කිං නු ඛො කුලනගරං ආගතානං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං ආචිණ්ණ''න්ති ආවජ්ජමානො ''සපදානං පිණ්ඩාය චරණං ආචිණ්ණ''න්ති ඤත්වා සපදානං පිණ්ඩාය චරන්තො ''පුත්තො මෙ පිණ්ඩාය චරතී''ති සුත්වා ආගතස්ස රඤ්ඤො ධම්මං කථෙත්වා තෙන සකනිවෙසනං පවෙසෙත්වා කතසක්කාරසම්මානො තත්ථ කාතබ්බං ඤාතිජනානුග්ගහං කත්වා රාහුලකුමාරං පබ්බාජෙත්වා නචිරස්සෙව කපිලවත්ථුපුරතො මල්ලරට්ඨෙ චාරිකං චරමානො අනුපියඅම්බවනං අගමාසි.

තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජා සාකියජනං සන්නිපාතෙත්වා ආහ – ''සචෙ මම පුත්තො අගාරං අජ්ඣාවසිස්ස, රාජා අභවිස්ස චක්කවත්තී සත්තරතනසමන්නාගතො. නත්තාපි මෙ රාහුලකුමාරො ඛත්තියගණෙන සද්ධිං තං පරිවාරෙත්වා අචරිස්ස, තුම්හෙපි එතමත්ථං ජානාථ. ඉදානි පන මෙ පුත්තො බුද්ධො ජාතො, ඛත්තියාවස්ස පරිවාරා හොන්තු. තුම්හෙ එකෙකකුලතො එකෙකං දාරකං දෙථා''ති. එවං වුත්තෙ එකප්පහාරෙනෙව සහස්සඛත්තියකුමාරා පබ්බජිංසු. තස්මිං සමයෙ මහානාමො කුටුම්බසාමිකො හොති. සො අනුරුද්ධසක්කං උපසඞ්කමිත්වා එතදවොච – ''එතරහි, තාත අනුරුද්ධ, අභිඤ්ඤාතා අභිඤ්ඤාතා සක්‍යකුමාරා භගවන්තං පබ්බජිතං අනුපබ්බජන්ති, අම්හාකං කුලෙ නත්ථි කොචි අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො. තෙන හි ත්වං වා පබ්බජ, අහං වා පබ්බජිස්සාමී''ති. සො තස්ස වචනං සුත්වා ඝරාවාසෙ රුචිං අකත්වා අත්තසත්තමො අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො. තස්ස පබ්බජ්ජානුක්කමො සඞ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකෙ (චූළව. 330 ආදයො) ආගතොව.

එවං අනුපියඅම්බවනං ගන්ත්වා පබ්බජිතෙසු පන තෙසු තස්මිංයෙව අන්තොවස්සෙ භද්දියත්ථෙරො අරහත්තං පාපුණි. අනුරුද්ධත්ථෙරො දිබ්බචක්ඛුං නිබ්බත්තෙසි, දෙවදත්තො අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසි, ආනන්දත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, භගුත්ථෙරො ච කිම්බිලත්ථෙරො ච පච්ඡා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං පන සබ්බෙසම්පි ථෙරානං අත්තනො අත්තනො ආගතට්ඨානෙ පුබ්බපත්ථනාභිනීහාරො ආගමිස්සති. අයං පන අනුරුද්ධත්ථෙරො ධම්මසෙනාපතිස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා චෙතියරට්ඨෙ පාචීනවංසමිගදායං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරොන්තො සත්ත මහාපුරිසවිතක්කෙ විතක්කෙසි, අට්ඨමෙ කිලමති. සත්ථා ''අනුරුද්ධො අට්ඨමෙ මහාපුරිසවිතක්කෙ කිලමතී''ති ඤත්වා ''තස්ස සඞ්කප්පං පූරෙස්සාමී''ති තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං පූරෙත්වා චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමපටිමණ්ඩිතං මහාඅරියවංසපටිපදං (අ. නි. 8.30) කථෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා භෙසකලාවනමෙව ගතො.

ථෙරො තථාගතෙ ගතමත්තෙයෙව තෙවිජ්ජො මහාඛීණාසවො හුත්වා ''සත්ථා මය්හං මනං ජානිත්වා ආගන්ත්වා අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං පූරෙත්වා අදාසි. සො ච මෙ මනොරථො මත්ථකං පත්තො''ති බුද්ධානං ධම්මදෙසනං අත්තනො ච පටිවිද්ධධම්මං ආරබ්භ ඉමා ගාථා අභාසි –

''මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො;
මනොමයෙන කායෙන, ඉද්ධියා උපසඞ්කමි.

''යථා මෙ අහු සඞ්කප්පො, තතො උත්තරි දෙසයි;
නිප්පපඤ්චරතො බුද්ධො, නිප්පපඤ්චමදෙසයි.

''තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤාය, විහාසිං සාසනෙ රතො;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති. (ථෙරගා. 901-903);

අථ නං අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ විහරන්තො ''මම සාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අනුරුද්ධො අග්ගො''ති අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

භද්දියත්ථෙරවත්ථු

193. ඡට්ඨෙ **උච්චාකුලිකානන්ති** උච්චෙ කුලෙ ජාතානං. **භද්දියොති** අනුරුද්ධත්ථෙරෙන සද්ධිං නික්ඛමන්තො සක්‍යරාජා. **කාළිගොධාය පුත්තොති** කාළවණ්ණා සා දෙවී, ගොධාති පනස්සා නාමං . තස්මා කාළිගොධාති වුච්චති , තස්සා පුත්තොති අත්ථො. කස්මා පනායං උච්චාකුලිකානං අග්ගොති වුත්තො, කිං තතො උච්චාකුලිකතරා නත්ථීති? ආම නත්ථි. තස්ස හි මාතා සාකියානීනං අන්තරෙ වයෙන සබ්බජෙට්ඨිකා, සොයෙව ච සාකියකුලෙ සම්පත්තං රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො. තස්මා උච්චාකුලිකානං අග්ගොති වුත්තො. අපිච පුබ්බපත්ථනානුභාවෙන චෙස අනුපටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා රජ්ජං කාරෙසියෙව. ඉමිනාපි කාරණෙන උච්චාකුලිකානං අග්ගොති වුත්තො.

පඤ්හකම්මෙ පනස්ස අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො වුත්තනයෙනෙව ධම්මස්සවනත්ථාය ගතො. තංදිවසං සත්ථාරං එකං භික්ඛුං උච්චාකුලිකානං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ උච්චාකුලිකානං භික්ඛූනං අග්ගෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති තථාගතං නිමන්තෙත්වා සත්ත දිවසානි බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං ඉමස්ස දානස්ස ඵලෙන නාඤ්ඤං සම්පත්තිං ආකඞ්ඛාමි, අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ උච්චාකුලිකානං භික්ඛූනං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථයිත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජි.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙන්තො සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘සමිජ්ඣිස්සති තෙ ඉදං කම්මං, ඉතො කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ උච්චාකුලිකානං භික්ඛූනං අග්ගො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා භත්තානුමොදනං කත්වා විහාරං අගමාසි. සොපි තං බ්‍යාකරණං ලභිත්වා උච්චාකුලිකසංවත්තනිකකම්මං පුච්ඡිත්වා ධම්මාසනානි කාරෙත්වා තෙසු පච්චත්ථරණානි සන්ථරාපෙත්වා ධම්මබීජනියො ධම්මකථිකවට්ටං උපොසථාගාරෙ පදීපතෙලදානන්ති එවං යාවජීවං බහුවිධං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තත්ථ කාලකතො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො කස්සපදසබලස්ස ච අම්හාකඤ්ච භගවතො අන්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්බියඝරෙ නිබ්බත්තො.

තෙන ච සමයෙන සම්බහුලා පච්චෙකබුද්ධා ගන්ධමාදනපබ්බතා ආගම්ම බාරාණසියං ගඞ්ගාය තීරෙ ඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජන්ති. සො කුටුම්බියො තෙසං නිබද්ධමෙව තස්මිං ඨානෙ භත්තවිස්සග්ගකරණං ඤත්වා අට්ඨ පාසාණඵලකානි අත්ථරිත්වා යාවජීවං පච්චෙකබුද්ධෙ උපට්ඨහි. අථෙකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්ති. නාමග්ගහණදිවසෙ චස්ස **භද්දියකුමාරොති** නාමං අකංසු. සො වයං ආගම්ම හෙට්ඨා අනුරුද්ධසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව ඡන්නං ඛත්තියානං අබ්භන්තරො හුත්වා සත්ථරි අනුපියඅම්බවනෙ විහරන්තෙ සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ විහරන්තො ‘‘මම සාසනෙ උච්චාකුලිකානං කාළිගොධාය පුත්තො භද්දියත්ථෙරො අග්ගො’’ති අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරවත්ථු

194. සත්තමෙ **මඤ්ජුස්සරානන්ති** මධුරස්සරානං. **ලකුණ්ඩකභද්දියොති** උබ්බෙධෙන රස්සො, නාමෙන භද්දියො. තස්සාපි පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො වුත්තනයෙනෙව ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගතො. තස්මිං සමයෙ සත්ථාරං එකං මඤ්ජුස්සරං භික්ඛුං එතදග්ගෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘අහො වතාහම්පි අනාගතෙ අයං භික්ඛු විය එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛූනං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්ත දිවසානි බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං ඉමස්ස දානස්ස ඵලෙන න අඤ්ඤං සම්පත්තිං ආකඞ්ඛාමි, අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛූනං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථයිත්වා සත්ථුපාදමූලෙ නිපජ්ජි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙන්තො සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘සමිජ්ඣිස්සති තෙ ඉදං කම්මං, ඉතො කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛූනං අග්ගො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා විහාරං අගමාසි.

සොපි තං බ්‍යාකරණං ලභිත්වා යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො කාලකතො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ **චිත්තපත්තකොකිලො** නාම හුත්වා ඛෙමෙ මිගදායෙ වසන්තො එකදිවසං හිමවන්තං ගන්ත්වා මධුරං අම්බඵලං තුණ්ඩෙන ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු රිත්තකො තථාගතං පස්සාමි, අජ්ජ පන මෙ ඉමං අම්බපක්කං පුත්තකානං අත්ථාය ආගතං. තෙසං අඤ්ඤම්පි ආහරිත්වා දස්සාමි, ඉමං පන දසබලස්ස දාතුං වට්ටතී’’ති ඔතරිත්වා ආකාසෙ චරති. සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා අසොකත්ථෙරං නාම උපට්ඨාකං ඔලොකෙසි. සො පත්තං නීහරිත්වා සත්ථු හත්ථෙ ඨපෙසි. සො කොකිලො දසබලස්ස පත්තෙ අම්බපක්කං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා තත්ථෙව නිසීදිත්වා තං පරිභුඤ්ජි. කොකිලො පසන්නචිත්තො පුනප්පුනං දසබලස්ස ගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා දසබලං වන්දිත්වා අත්තනො කුලාවකං ගන්ත්වා සත්තාහං පීතිසුඛෙන වීතිනාමෙසි. එත්තකං තස්මිං අත්තභාවෙ කල්‍යාණකම්මං, ඉමිනාස්ස කම්මෙන සරො මධුරො අහොසි.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන චෙතියෙ ආරද්ධෙ ‘‘කිංපමාණං කරොම? සත්තයොජනප්පමාණං. අතිමහන්තං එතං, ඡයොජනං කරොම. ඉදම්පි අතිමහන්තං, පඤ්චයොජනං කරොම, චතුයොජනං, තියොජනං, ද්වියොජන’’න්ති වුත්තෙ අයං තදා ජෙට්ඨවඩ්ඪකී හුත්වා ‘‘එථ, භො, අනාගතෙ සුඛපටිජග්ගියං කාතුං වට්ටතී’’ති වත්වා රජ්ජුං ආදාය පරික්ඛිපන්තො ගාවුතමත්තකෙ ඨත්වා ‘‘එකෙකං මුඛං ගාවුතං ගාවුතං හොතු, චෙතියං යොජනාවට්ටං යොජනුබ්බෙධං භවිස්සතී’’ති ආහ. තෙ තස්ස වචනෙ අට්ඨංසු. ඉති අප්පමාණස්ස බුද්ධස්ස පමාණං අකාසීති. තෙන කම්මෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අඤ්ඤෙහි හීනතරප්පමාණො අහොසි. සො අම්හාකං සත්ථු කාලෙ සාවත්ථියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්ති. ‘‘භද්දියො’’තිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො සත්ථරි ජෙතවනමහාවිහාරෙ පටිවසන්තෙ විහාරං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ අරියවරගණමජ්ඣෙ නිසින්නො මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

පිණ්ඩොලභාරද්වාජත්ථෙරවත්ථු

195. අට්ඨමෙ **සීහනාදිකානන්ති** සීහනාදං නදන්තානං. **පිණ්ඩොලභාරද්වාජොති** සො කිර අරහත්තං පත්තදිවසෙ අවාපුරණං ආදාය විහාරෙන විහාරං පරිවෙණෙන පරිවෙණං ගන්ත්වා ‘‘යස්ස මග්ගෙ වා ඵලෙ වා කඞ්ඛා අත්ථි, සො මං පුච්ඡතූ’’ති සීහනාදං නදන්තො විචරි. බුද්ධානම්පි පුරතො ඨත්වා ‘‘ඉමස්මිං , භන්තෙ, සාසනෙ කත්තබ්බකිච්චං මය්හං මත්ථකං පත්ත’’න්ති සීහනාදං නදි. තස්මා සීහනාදිකානං අග්ගො නාම ජාතො.

පඤ්හකම්මෙ පනස්ස අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පබ්බතපාදෙ සීහයොනියං නිබ්බත්තො. සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස හෙතුසම්පත්තිං දිස්වා හංසවතියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං සීහෙ ගොචරාය පක්කන්තෙ තස්ස වසනගුහං පවිසිත්වා ආකාසෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිරොධං සමාපජ්ජිත්වා නිසීදි. සීහො ගොචරං ලභිත්වා නිවත්තො ගුහාද්වාරෙ ඨිතො අන්තොගුහායං දසබලං නිසින්නං දිස්වා ‘‘මම වසනට්ඨානං ආගන්ත්වා අඤ්ඤො සත්තො නිසීදිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, මහන්තො වතායං පුරිසො, යො අන්තොගුහායං පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො. සරීරප්පභාපිස්ස සමන්තා ඵරිත්වා ගතා, මයා එවරූපං අච්ඡරියං නදිට්ඨපුබ්බං. අයං පුරිසො ඉමස්මිං ලොකෙ පූජනෙය්‍යානං අග්ගො භවිස්සති, මයාපිස්ස යථාසත්ති යථාබලං සක්කාරං කාතුං වට්ටතී’’ති ජලජථලජානි නානාකුසුමානි ආහරිත්වා භූමිතො යාව නිසින්නපල්ලඞ්කට්ඨානා පුප්ඵාසනං සන්ථරිත්වා සබ්බරත්තිං සම්මුඛට්ඨානෙ තථාගතං නමස්සමානො අට්ඨාසි. පුනදිවසෙ පුරාණපුප්ඵානි අපනෙත්වා නවපුප්ඵෙහි ආසනං සන්ථරි.

එතෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා බලවපීතිසොමනස්සං නිබ්බත්තෙත්වා ගුහාද්වාරෙ ආරක්ඛං ගණ්හි. සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථා නිරොධතො වුට්ඨාය ගුහාද්වාරෙ අට්ඨාසි. සීහොපි මිගරාජා තථාගතං තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු වන්දිත්වා පටික්කමිත්වා අට්ඨාසි. සත්ථා ‘‘වට්ටිස්සති එත්තකො උපනිස්සයො එතස්සා’’ති වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා විහාරමෙව ගතො.

සොපි සීහො බුද්ධවියොගෙන දුක්ඛිතො කාලං කත්වා හංසවතීනගරෙ මහාසාලකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා වයප්පත්තො එකදිවසං නගරවාසීහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සීහනාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා වුත්තනයෙනෙව සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්ථාරා සම්පජ්ජනභාවං දිස්වා ඛ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා තත්ථ කාලකතො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. නාමෙන භාරද්වාජො නාම අහොසි. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා පඤ්ච මාණවසතානි මන්තෙ වාචෙන්තො විචරති. සො අත්තනො ජෙට්ඨකභාවෙන නිමන්තනට්ඨානෙසු සබ්බෙසං භික්ඛං සයමෙව සම්පටිච්ඡි. එසො කිර ඊසකං ලොලධාතුකො අහොසි. සො තෙහි මාණවෙහි සද්ධිං ‘‘කුහිං යාගු කුහිං භත්ත’’න්ති යාගුභත්තඛජ්ජකානෙව පරියෙසමානො චරති. සො ගතගතට්ඨානෙ පිණ්ඩමෙව පටිමානෙන්තො චරතීති **පිණ්ඩොලභාරද්වාජොතෙව** පඤ්ඤායි.

සො එකදිවසං සත්ථරි රාජගහමනුප්පත්තෙ ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තං පත්තවෙලායමෙව අවාපුරණං ආදාය විහාරෙන විහාරං පරිවෙණෙන පරිවෙණං ගන්ත්වා ‘‘යස්ස මග්ගෙ වා ඵලෙ වා කඞ්ඛා අත්ථි, සො මං පුච්ඡතූ’’ති සීහනාදං නදන්තො විචරි. සො එකදිවසං රාජගහසෙට්ඨිනා වෙළුපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා ආකාසෙ ලග්ගිතං ජයසුමනවණ්ණං චන්දනසාරපත්තං ඉද්ධියා ආදාය සාධුකාරං දදන්තෙන මහාජනෙන පරිවුතො විහාරං ආගන්ත්වා තථාගතස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සත්ථා ජානන්තොව පටිපුච්ඡි – ‘‘කුතො තෙ, භාරද්වාජ, අයං පත්තො ලද්ධො’’ති? සො ලද්ධකාරණං කථෙසි. සත්ථා ‘‘ත්වං එවරූපං උත්තරිමනුස්සධම්මං මහාජනස්ස දස්සෙසි, අකත්තබ්බං තයා කත’’න්ති අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ගිහීනං උත්තරිමනුස්සධම්මං ඉද්ධිපාටිහාරියං දස්සෙතබ්බං, යො දස්සෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා’’ති (චූළව. 252) සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි.

අථ භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ කථා උදපාදි – ‘‘සීහනාදියත්ථෙරො අරහත්තං පත්තදිවසෙ භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ ‘යස්ස මග්ගෙ වා ඵලෙ වා කඞ්ඛා අත්ථි, සො මං පුච්ඡතූ’ති කථෙසි. බුද්ධානම්පි සම්මුඛෙ අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං

කථෙසි, අඤ්ඤෙ සාවකා තුණ්හී අහෙසුං. අත්තනො සීහනාදියභාවෙනෙව මහාජනස්ස පසාදං ජනෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා චන්දනසාරපත්තඤ්ච ගණ්හී''ති. තෙ භික්ඛූ ඉමෙ තයොපි ගුණෙ එකතො කත්වා සත්ථු කථයිංසු. බුද්ධා ච නාම ගරහිතබ්බයුත්තකං ගරහන්ති, පසංසිතබ්බයුත්තකං පසංසන්තීති ඉමස්මිං ඨානෙ ථෙරස්ස පසංසිතබ්බයුත්තමෙව අඞ්ගං ගහෙත්වා ''තිණ්ණං ඛො පන, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානං භාවිතත්තා බහුලීකතත්තා භාරද්වාජො භික්ඛු අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි – 'ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං , නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාමී'ති. කතමෙසං තිණ්ණං? සතින්ද්‍රියස්ස, සමාධින්ද්‍රියස්ස, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස. ඉමෙසං ඛො, භික්ඛවෙ, තිණ්ණං ඉන්ද්‍රියානං භාවිතත්තා බහුලීකතත්තා භාරද්වාජො භික්ඛු අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි – 'ඛීණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණීයං, නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාමී'''ති (සං. නි. 5.519) ථෙරං පසංසිත්වා සීහනාදිකානං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

මන්තාණිපුත්තපුණ්ණත්ථෙරවත්ථු

196. නවමෙ **පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො**ති නාමෙන පුණ්ණො, මන්තාණිබ්‍රාහ්මණියා පන සො පුත්තොති මන්තාණිපුත්තො. තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරදසබලස්ස උප්පත්තිතො පුරෙතරමෙව හංසවතීනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ගොතමොති නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා සබ්බසිප්පෙසු කොවිදො හුත්වා පඤ්චමාණවකසතපරිවාරො විචරන්තො තයොපි වෙදෙ ඔලොකෙත්වා මොක්ඛධම්මං අදිස්වා ''ඉදං වෙදත්තයං නාම කදලික්ඛන්ධො විය බහි මට්ඨං අන්තො නිස්සාරං, ඉමං ගහෙත්වා විචරණං ථුසකොට්ටනසදිසං හොති. කිං මෙ ඉමිනා''ති ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා බ්‍රහ්මවිහාරෙ නිබ්බත්තෙත්වා ''අපරිහීනජ්ඣානො බ්‍රහ්මලොකොකූපපන්නො භවිස්සාමී''ති පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං පබ්බතපාදං ගන්ත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තස්ස පරිවාරානි අට්ඨාරසස්ස ජටිලසහස්සානි අහෙසුං. සො පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා තෙසම්පි කසිණපරිකම්මං ආචික්ඛි. තෙ තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා සබ්බෙපි පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසුං.

අද්ධානෙ අතික්කන්තෙ තස්ස ගොතමතාපසස්ස මහල්ලකකාලෙ පදුමුත්තරදසබලො පඨමාභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො හංසවතීනගරං උපනිස්සාය විහාසි. සො එකදිවසං පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ගොතමතාපසස්ස පරිසාය අරහත්තූපනිස්සයං ගොතමතාපසස්ස ච ''අහං අනාගතෙ උප්පජ්ජමානකබුද්ධස්ස සාසනෙ ධම්මකථිකභික්ඛූනං අග්ගො භවෙය්‍යං''න්ති පත්ථනභාවඤ්ච දිස්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන ගොතමතාපසස්ස අන්තෙවාසිකෙසු වනමූලඵලාඵලත්ථාය ගතෙසු ගන්ත්වා ගොතමස්ස පණ්ණසාලාද්වාරෙ අට්ඨාසි. ගොතමො බුද්ධානං උප්පන්නභාවං අජානන්තොපි දූරතොව දසබලං දිස්වා ''අයං පුරිසො ලොකතො මුත්තො හුත්වා පඤ්ඤායති, යථා අස්ස සරීරනිප්ඵත්ති යෙහි ච ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො අගාරමජ්ඣෙ වා තිට්ඨන්තො චක්කවත්තී රාජා හොති, පබ්බජන්තො වා විවට්ටච්ඡදො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො හොතී''ති ඤත්වා පඨමදස්සනෙනෙව දසබලං අභිවාදෙත්වා ''ඉතො එථ භගවා''ති බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. තථාගතො තාපසස්ස ධම්මං දෙසයමානො නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ තෙ ජටිලා ''පණීතපණීතං වනමූලඵලාඵලං ආචරියස්ස දත්වා සෙසකං පරිභුඤ්ජිස්සාමා''ති ආගච්ඡන්තා දසබලං උච්චාසනෙ, ආචරියං පන නීචාසනෙ නිසින්නං දිස්වා ''පස්සථ, මයං 'ඉමස්මිං ලොකෙ අම්හාකං ආචරියෙන උත්තරිතරො නත්ථී'ති විචරාම. ඉදානි පන නො ආචරියං නීචාසනෙ නිසීදාපෙත්වා උච්චාසනෙ නිසින්නකො එකො පඤ්ඤායති, මහන්තො වතායං පුරිසො භවිස්සතී''ති පිටකානි ගහෙත්වා ආගච්ඡන්ති. ගොතමතාපසො ''ඉමෙ මං දසබලස්ස සන්තිකෙ වන්දෙය්‍යු''න්ති භීතො දූරතො ආහ – ''තාතා, මා මං වන්දිත්ථ, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො සබ්බෙසං වන්දනාරහො පුරිසො ඉධ නිසින්නො, එතං වන්දථා''ති. තාපසා ''න අජානිත්වා ආචරියො කථෙස්සතී''ති සබ්බෙව තථාගතස්ස පාදෙ වන්දිංසු. ''තාතා, අම්හාකං අඤ්ඤං දසබලස්ස දාතබ්බයුත්තකං භොජනං නත්ථි, ඉමං වනමූලඵලාඵලං දස්සාමා''ති පණීතපණීතං බුද්ධානං පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා වනමූලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජි. තදනන්තරං තාපසොපි සද්ධිං අන්තෙවාසිකෙහි පරිභුඤ්ජි. සත්ථා භත්තකිච්චං කත්වා ''ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසතසහස්සං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තූ''ති චින්තෙසි. තස්මිං ඛණෙ අග්ගසාවකො මහාදෙවලත්ථෙරො ''කහං නු ඛො සත්ථා ගතො''ති ආවජ්ජෙන්තො ''සත්ථා අම්හාකං ආගමනං පච්චාසීසතී''ති භික්ඛුසතසහස්සං ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා නමස්සමානො අට්ඨාසි.

ගොතමො අන්තෙවාසිකෙ ආහ – ''තාතා, අම්හාකං අඤ්ඤො සක්කාරො නත්ථි, භික්ඛුසඞ්ඝො දුක්ඛෙන ඨිතො. බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙස්සාම, ජලජථලජපුප්ඵානි ආහරථා''ති. තෙ තාවදෙව පබ්බතපාදතො වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ඉද්ධියා ආහරිත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වත්ථුම්හි වුත්තනයෙනෙව ආසනානි පඤ්ඤාපයිංසු. නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනම්පි ඡත්තධාරණම්පි සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සත්ථා සත්තමෙ දිවසෙ නිරොධතො වුට්ඨාය පරිවාරෙත්වා ඨිතෙ තාපසෙ දිස්වා ධම්මකථිකභාවෙ එතදග්ගප්පත්තං සාවකං ආමන්තෙසි – ''ඉමිනා භික්ඛු ඉසිගණෙන මහාසක්කාරො කතො, එතෙසං පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොහී''ති. සො සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තීණි පිටකානි සම්මසිත්වා අනුමොදනං අකාසි. තස්ස දෙසනාපරියොසානෙ සත්ථා සයං බ්‍රහ්මඝොසං නිච්ඡාරෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ඨපෙත්වා ගොතමතාපසං සෙසා අට්ඨාරස සහස්සජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු.

ගොතමො පන තෙනත්තභාවෙන පටිවෙධං කාතුං අසක්කොන්තො භගවන්තං ආහ – ‘‘භගවා යෙන භික්ඛුනා පඨමං ධම්මො දෙසිතො, කො නාම අයං තුම්හාකං සාසනෙ’’ති? අයං ගොතම මය්හං සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගොති. ‘‘අහම්පි, භන්තෙ, ඉමස්ස සත්ත දිවසානි කතස්ස අධිකාරස්ස ඵලෙන අයං භික්ඛු විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං කත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජි.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා අනන්තරායෙනස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා ‘‘අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා තෙ අරහත්තප්පත්තෙ තාපසෙ ‘‘එථ භික්ඛවො’’ති ආහ. සබ්බෙ අන්තරහිතකෙසමස්සූ ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරසදිසා අහෙසුං. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝමාදාය විහාරං ගතො.

ගොතමොපි යාවජීවං තථාගතං පරිචරිත්වා යථාබලං කල්‍යාණකම්මං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ කපිලවත්ථුනගරස්ස අවිදූරෙ දොණවත්ථුබ්‍රාහ්මණගාමෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ පුණ්ණමාණවොති නාමං අකංසු. සත්ථරි අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ අනුපුබ්බෙන ආගන්ත්වා රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා අත්තනො භාගිනෙය්‍යං පුණ්ණමාණවං පබ්බාජෙත්වා පුනදිවසෙ දසබලස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ආපුච්ඡිත්වා නිවාසත්ථාය ඡද්දන්තදහං ගතො. පුණ්ණොපි මන්තාණිපුත්තො මාතුලෙන අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන සද්ධිං දසබලස්ස සන්තිකං අගන්ත්වා ‘‘මය්හං පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පාපෙත්වාව දසබලස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති කපිලවත්ථුස්මිංයෙව ඔහීනො යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතකුලපුත්තාපි පඤ්චසතා අහෙසුං. ථෙරො සයං දසකථාවත්ථුලාභිතාය තෙපි දසහි කථාවත්ථූහි ඔවදති. තෙ තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා සබ්බෙව අරහත්තං පත්තා.

තෙ අත්තනො පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්තං ඤත්වා උපජ්ඣායං උපසඞ්කමිත්වා ආහංසු – ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං කිච්චං මත්ථකං පත්තං, දසන්නඤ්ච මහාකථාවත්ථූනං ලාභිනො, සමයො නො දසබලං පස්සිතු’’න්ති. ථෙරො තෙසං කථං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘මම දසකථාවත්ථුලාභිතං සත්ථා ජානාති, අහං ධම්මං දෙසෙන්තො දස කථාවත්ථූනි අමුඤ්චන්තොව දෙසෙමි. මයි ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙපිමෙ භික්ඛූ පරිවාරෙත්වා ගච්ඡිස්සන්ති, එවං ගණසඞ්ගණිකාය ගන්ත්වා පන අයුත්තං මය්හං දසබලං පස්සිතුං, ඉමෙ තාව ගන්ත්වා පස්සන්තූ’’ති තෙ භික්ඛූ ආහ – ‘‘ආවුසො, තුම්හෙ පුරතො ගන්ත්වා තථාගතං පස්සථ, මම වචනෙන දසබලස්ස පාදෙ වන්දථ, අහම්පි තුම්හාකං ගතමග්ගෙන ගමිස්සාමී’’ති.

තෙ ථෙරා සබ්බෙපි දසබලස්ස ජාතිභූමිරට්ඨවාසිනො සබ්බෙ ඛීණාසවා සබ්බෙ දසකථාවත්ථුලාභිනො අත්තනො උපජ්ඣායස්ස ඔවාදං අභින්දිත්වා අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරන්තා සට්ඨියොජනමග්ගං අතික්කම්ම රාජගහෙ වෙළුවනමහාවිහාරං ගන්ත්වා දසබලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. ආචිණ්ණං ඛො පනෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං ආගන්තුකෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං පටිසම්මොදිතුන්ති භගවා තෙහි සද්ධිං ‘‘කච්චි, භික්ඛවෙ, ඛමනීය’’න්තිආදිනා නයෙන මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘කුතො ච තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ආගච්ඡථා’’ති පුච්ඡි. තෙහි ‘‘ජාතිභූමිතො’’ති වුත්තෙ ‘‘කො නු ඛො, භික්ඛවෙ, ජාතිභූමියං ජාතිභූමකානං භික්ඛූනං සබ්‍රහ්මචාරීහි එවං සම්භාවිතො අත්තනා ච අප්පිච්ඡො අප්පිච්ඡකථඤ්ච භික්ඛූනං කත්තා’’ති දසකථාවත්ථුලාභිං භික්ඛුං පුච්ඡි. තෙපි ‘‘පුණ්ණො නාම, භන්තෙ, ආයස්මා මන්තාණිපුත්තො’’ති ආරොචයිංසු. තං කථං සුත්වා ආයස්මා සාරිපුත්තො ථෙරස්ස දස්සනකාමො අහොසි.

අථ සත්ථා රාජගහතො සාවත්ථිං අගමාසි. පුණ්ණත්ථෙරො දසබලස්ස තත්ථ ආගතභාවං සුත්වා ‘‘සත්ථාරං පස්සිස්සාමී’’ති ගන්ත්වා අන්තොගන්ධකුටියංයෙව තථාගතං සම්පාපුණි. සත්ථා තස්ස ධම්මං දෙසෙසි. ථෙරො ධම්මං සුත්වා දසබලං වන්දිත්වා පටිසල්ලානත්ථාය අන්ධවනං ගන්ත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ දිවාවිහාරං නිසීදි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තස්ස ගමනං සුත්වා සීසානුලොකිකො ගන්ත්වා ඔකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා තං රුක්ඛමූලං උපසඞ්කමිත්වා ථෙරෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා සත්තවිසුද්ධික්කමං පුච්ඡි. ථෙරොපිස්ස පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං බ්‍යාකාසි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සුභාසිතං සමනුමොදිංසු. අථ සත්ථා අපරභාගෙ භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

මහාකච්චානත්ථෙරවත්ථු

197. දසමෙ **සංඛිත්තෙන භාසිතස්සාති** සංඛිත්තෙන කථිතධම්මස්ස. **විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානන්ති** තං දෙසනං විත්ථාරෙත්වා අත්ථං විභජමානානං. අඤ්ඤෙ කිර තථාගතස්ස සඞ්ඛෙපවචනං අත්ථවසෙන වා පූරෙතුං සක්කොන්ති බ්‍යඤ්ජනවසෙන වා, අයං පන ථෙරො උභයවසෙනපි සක්කොති. තස්මා අග්ගොති වුත්තො. පුබ්බපත්ථනාපි චස්ස එවරූපාව.

අයං පනස්ස පඤ්හකම්මෙ අනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වුද්ධිප්පත්තො එකදිවසං වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුණන්තො

සත්ථාරං අත්තනා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං එකං භික්ඛුං දිස්වා ‘‘මහන්තො වතායං භික්ඛු, යං සත්ථා එවං වණ්ණෙති, මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා වුත්තනයෙනෙව සත්තාහං මහාදානං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං ඉමස්ස සක්කාරස්ස ඵලෙන න අඤ්ඤං සම්පත්තිං පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ තුම්හෙහි ඨානන්තරෙ ඨපිතභික්ඛු විය අහම්පි තං ඨානන්තරං ලභෙය්‍යා’’න්ති පත්ථනං කත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙන්තො ‘‘සමිජ්ඣිස්සති ඉමස්ස කුලපුත්තස්ස පත්ථනා’’ති දිස්වා ‘‘අම්භො, කුලපුත්ත, අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං අග්ගො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කුසලං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ සුවණ්ණචෙතියකරණට්ඨානං ගන්ත්වා සතසහස්සග්ඝනිකාය සුවණ්ණිට්ඨකාය පූජං කත්වා ‘‘භගවා මය්හං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං හොතූ’’ති පත්ථනං අකාසි. තතො යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්හාකං දසබලස්ස උප්පත්තිකාලෙ උජ්ජෙනිනගරෙ පුරොහිතස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ‘‘මය්හං පුත්තො සුවණ්ණවණ්ණසරීරො අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතො’’ති කඤ්චනමාණවොතෙවස්ස නාමං අකංසු . සො වුද්ධිමන්වාය තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා පිතු අච්චයෙන පුරොහිතට්ඨානං ලභි. සො ගොත්තවසෙන කච්චානො නාම ජාතො.

චණ්ඩපජ්ජොතරාජා අමච්චෙ සන්නිපාතෙත්වා ආහ – ‘‘බුද්ධො ලොකෙ නිබ්බත්තො, තං ආනෙතුං සමත්ථා ගන්ත්වා ආනෙථ තාතා’’ති. දෙව, අඤ්ඤො දසබලං ආනෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, ආචරියො කච්චානබ්‍රාහ්මණොව සමත්ථො, තං පහිණථාති. රාජා තං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාත, දසබලස්ස සන්තිකං ගච්ඡාහී’’ති ආහ. ගන්ත්වා පබ්බජිතුං ලභන්තො ගමිස්සාමි, මහාරාජාති. යංකිඤ්චි කත්වා තථාගතං ආනෙහි, තාතාති. සො ‘‘බුද්ධානං සන්තිකං ගච්ඡන්තස්ස මහාපරිසාය කම්මං නත්ථී’’ති අත්තට්ඨමො අගමාසි. අථස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සද්ධිං සත්තහි ජනෙහි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා ‘‘එථ භික්ඛවො’’ති හත්ථං පසාරෙසි. තංඛණංයෙව සබ්බෙව අන්තරහිතකෙසමස්සූ ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය ජාතා.

ථෙරො අත්තනො කිච්චෙ මත්ථකං පත්තෙ තුණ්හීභාවෙන අනිසීදිත්වා කාළුදායිත්ථෙරො විය සත්ථු උජ්ජෙනිගමනත්ථාය ගමනවණ්ණං කථෙසි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘කච්චානො අත්තනො ජාතිභූමියං මම ගමනං පච්චාසීසතී’’ති අඤ්ඤාසි. බුද්ධා ච නාම එකං කාරණං පටිච්ච ගන්තුං අයුත්තට්ඨානං න ගච්ඡන්ති. තස්මා ථෙරං ආහ – ‘‘ත්වංයෙව භික්ඛු ගච්ඡ, තයි ගතෙපි රාජා පසීදිස්සතී’’ති. ථෙරො ‘‘බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථී’’ති තථාගතං වන්දිත්වා අත්තනා සද්ධිං ආගතෙහි සත්තහි භික්ඛූහි සද්ධිං උජ්ජෙනිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ තෙලපනාළි නාම නිගමො, තත්ථ පිණ්ඩාය චරි. තස්මිං ච නිගමෙ ද්වෙ සෙට්ඨිධීතරො. තාසු එකා පරිජිණ්ණකුලෙ නිබ්බත්තා දුග්ගතා මාතාපිතූනං අච්චයෙන ධාතිං නිස්සාය ජීවති. අත්තභාවො පනස්සා සමිද්ධො, කෙසා අඤ්ඤාහි අතිවිය දීඝා. තස්මිංයෙව නිගමෙ අඤ්ඤා ඉස්සරසෙට්ඨිකුලස්ස ධීතා නික්කෙසිකා. සා තතො පුබ්බෙ තස්සා සමීපං පෙසෙත්වා ‘‘සතං වා සහස්සං වා දස්සාමී’’ති වත්වාපි කෙසෙ ආහරාපෙතුං නාසක්ඛි.

තස්මිං පන දිවසෙ සා සෙට්ඨිධීතා මහාකච්චානත්ථෙරං සත්තහි භික්ඛූහි පරිවුතං තුච්ඡපත්තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘අයං සුවණ්ණවණ්ණො එකො බ්‍රහ්මබන්ධුභික්ඛු යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ආගච්ඡති, මය්හඤ්ච අඤ්ඤං ධනං නත්ථි. අසුකසෙට්ඨිධීතා පන ඉමෙසං කෙසානං අත්ථාය පෙසෙසි. ඉදානි ඉතො ලද්ධඋප්පාදෙන සක්කා ථෙරස්ස දෙය්‍යධම්මං දාතු’’න්ති ධාතිං පෙසෙත්වා ථෙරෙ නිමන්තෙත්වා අන්තොගෙහෙ නිසීදාපෙසි. ථෙරානං නිසින්නකාලෙ ගබ්භං පවිසිත්වා ධාතියා අත්තනො කෙසෙ කප්පාපෙත්වා, ‘‘අම්ම , ඉමෙ කෙසෙ අසුකාය නාම සෙට්ඨිධීතාය දත්වා යං සා දෙති, තං ආහර, අය්‍යානං පිණ්ඩපාතං දස්සාමා’’ති. ධාති පිට්ඨිහත්ථෙන අස්සූනි පුඤ්ඡිත්වා එකෙන හත්ථෙන හදයමංසං සන්ධාරෙත්වා ථෙරානං සන්තිකෙ පටිච්ඡාදෙත්වා තෙ කෙසෙ ආදාය තස්සා සෙට්ඨිධීතාය සන්තිකං ගතා.

පණියං නාම සාරවන්තම්පි සයං උපනීතං ගාරවං න ජනෙති, තස්මා සා සෙට්ඨිධීතා චින්තෙසි – ‘‘අහං පුබ්බෙ බහුනාපි ධනෙන ඉමෙ කෙසෙ ආහරාපෙතුං නාසක්ඛිං, ඉදානි පන ඡින්නකාලතො පට්ඨාය න යථාමූලමෙව ලභිස්සතී’’ති . ධාතිං ආහ – ‘‘අහං පුබ්බෙ තව සාමිනිං බහුනාපි ධනෙන කෙසෙ ආහරාපෙතුං නාසක්ඛිං, යත්ථ කත්ථචි විනිපාතා පන නිජ්ජීවකෙසා නාම අට්ඨ කහාපණෙ අග්ඝන්තී’’ති අට්ඨෙව කහාපණෙ අදාසි. ධාති කහාපණෙ ආහරිත්වා සෙට්ඨිධීතාය අදාසි. සෙට්ඨිධීතා එකෙකං පිණ්ඩපාතං එකෙකකහාපණග්ඝනකං කත්වා ථෙරානං දාපෙසි. ථෙරො ආවජ්ජිත්වා සෙට්ඨිධීතාය උපනිස්සයං දිස්වා ‘‘කහං සෙට්ඨිධීතා’’ති පුච්ඡි. ගබ්භෙ, අය්‍යාති. පක්කොසථ නන්ති. සා ච ථෙරෙසු ගාරවෙන එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා ථෙරෙ වන්දිත්වා බලවසද්ධං උප්පාදෙසි. සුඛෙත්තෙ පතිට්ඨිතපිණ්ඩපාතො දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං දෙතීති සහ ථෙරානං වන්දනෙන කෙසා පකතිභාවෙයෙව අට්ඨංසු. ථෙරාපි තං පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා පස්සන්තියායෙව සෙට්ඨිධීතාය වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා කඤ්චනවනුය්‍යානෙ ඔතරිංසු.

උය්‍යානපාලො ථෙරං දිස්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙව, මෙ අය්‍යො පුරොහිතො කච්චානො පබ්බජිත්වා උය්‍යානමාගතො’’ති ආහ. රාජා චණ්ඩපජ්ජොතො උය්‍යානං ගන්ත්වා කතභත්තකිච්චං ථෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන

වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ‘‘කහං, භන්තෙ, භගවා’’ති පුච්ඡි. සත්ථා සයං අනාගන්ත්වා මං පෙසෙසි මහාරාජාති. කහං, භන්තෙ, අජ්ජ භික්ඛං අලත්ථාති? ථෙරො රඤ්ඤො පුච්ඡාසභාගෙන සබ්බං සෙට්ඨිධීතාය කතං දුක්කරං ආරොචෙසි. රාජා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං පටියාදෙත්වා ථෙරං නිමන්තෙත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා සෙට්ඨිධීතරං ආණාපෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. ඉමිස්සා ඉත්ථියා දිට්ඨධම්මිකොව යසපටිලාභො අහොසි.

තතො පට්ඨාය රාජා ථෙරස්ස මහාසක්කාරං කරොති. ථෙරස්ස ධම්මකථාය පසීදිත්වා මහාජනො ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. තතො පට්ඨාය සකලනගරං එකකාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතං අහොසි. සාපි දෙවී ගබ්භං ලභිත්වා දසමාසච්චයෙන පුත්තං විජායි. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ගොපාලකුමාරොති මාතාමහසෙට්ඨිනො නාමං අකංසු. සා පුත්තස්ස නාමවසෙන ගොපාලමාතා නාම දෙවී ජාතා. සා දෙවී ථෙරෙ අතිවිය පසීදිත්වා රාජානං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා කඤ්චනවනුය්‍යානෙ ථෙරස්ස විහාරං කාරෙසි. ථෙරො උජ්ජෙනිනගරං පසාදෙත්වා පුන සත්ථු සන්තිකං ගතො. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ විහරන්තො මධුපිණ්ඩිකසුත්තං (ම. නි. 1.199 ආදයො) කච්චානපෙය්‍යාලං (ම. නි. 3.279 ආදයො) පාරායනසුත්තන්ති ඉමෙ තයො සුත්තන්තෙ අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

පඨමවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 2. දුතියඑතදග්ගවග්ගො

චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

198-200. දුතියස්ස පඨමෙ **මනොමයන්ති** මනෙන නිබ්බත්තිතං. ‘‘මනොමයෙන කායෙන, ඉද්ධියා උපසඞ්කමී’’ති (ථෙරගා. 901) වුත්තට්ඨානස්මිඤ්හි මනෙන කතකායො මනොමයකායො නාම ජාතො. ‘‘අඤ්ඤතරං මනොමයං කායං උපපජ්ජතී’’ති (චූළව. 333) වුත්තට්ඨානෙ මනෙන නිබ්බත්තිතකායො මනොමයකායො නාම ජාතො. අයමිධ අධිප්පෙතො. තත්ථ අඤ්ඤෙ භික්ඛූ මනොමයං කායං නිබ්බත්තෙන්තා තයො වා චත්තාරො වා නිබ්බත්තෙන්ති, න බහුකෙ. එකසදිසෙයෙව ච කත්වා නිබ්බත්තෙන්ති එකවිධමෙව කම්මං කුරුමානෙ. චූළපන්ථකත්ථෙරො පන එකාවජ්ජනෙන සමණසහස්සං මාපෙසි. ද්වෙපි ච ජනෙ න එකසදිසෙ අකාසි න එකවිධං කම්මං කුරුමානෙ. තස්මා මනොමයං කායං අභිනිම්මිනන්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

චෙතොවිවට්ටකුසලානම්පි චූළපන්ථකොව අග්ගො, සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං පන මහාපන්ථකත්ථෙරො අග්ගොති වුත්තො. තත්ථ චූළපන්ථකත්ථෙරො චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාය ‘‘චෙතොවිවට්ටකුසලො’’ති වුත්තො, මහාපන්ථකත්ථෙරො චතුන්නං අරූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාය ‘‘සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලො’’ති වුත්තො. චූළපන්ථකො ච සමාධිකුසලතාය චෙතොවිවට්ටකුසලො නාම, මහාපන්ථකො විපස්සනාකුසලතාය සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලො නාම. එකො චෙත්ථ සමාධිලක්ඛණෙ ඡෙකො, එකො විපස්සනාලක්ඛණෙ. තථා එකො සමාධිගාළ්හො, එකො විපස්සනාගාළ්හො. එකො චෙත්ථ අඞ්ගසංඛිත්තෙ ඡෙකො, එකො ආරම්මණසංඛිත්තෙ. තථා එකො අඞ්ගවවත්ථානෙ ඡෙකො, එකො ආරම්මණවවත්ථානෙති එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා.

අපිච චූළපන්ථකත්ථෙරො රූපාවචරජ්ඣානලාභී හුත්වා ඣානඞ්ගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොති චෙතොවිවට්ටකුසලො, මහාපන්ථකො අරූපාවචරජ්ඣානලාභී හුත්වා ඣානඞ්ගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොති සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලො. උභොපි පන්ථෙ ජාතත්තා පන්ථකා නාම ජාතා. තෙසං පඨමජාතො මහාපන්ථකො නාම, පච්ඡාජාතො චූළපන්ථකො නාම.

ඉමෙසං පන උභින්නම්පි පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරවාසිනො ද්වෙ භාතිකා කුටුම්බිකා සද්ධා පසන්නා නිබද්ධං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්ති. තෙසු එකදිවසං කනිට්ඨො සත්ථාරං ද්වීහඞ්ගෙහි සමන්නාගතං එකං භික්ඛුං ‘‘මම සාසනෙ මනොමයං කායං අභිනිම්මිනන්තානං චෙතොවිවට්ටකුසලානඤ්ච අයං භික්ඛු අග්ගො’’ති එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘මහා වතායං භික්ඛු එකො හුත්වා ද්වෙ අඞ්ගානි පරිපූරෙත්වා චරති, මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අඞ්ගද්වයපූරකෙන හුත්වා විචරිතුං වට්ටතී’’ති. සො පුරිමනයෙනෙව සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා එවමාහ – ‘‘යං, භන්තෙ, භික්ඛුං තුම්හෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ මනොමයඞ්ගෙන ච චෙතොවිවට්ටකුසලඞ්ගෙන ච ‘අයං මම සාසනෙ අග්ගො’ති එතදග්ගෙ ඨපයිත්ථ, අහම්පි ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්ස ඵලෙන සො භික්ඛු විය අඞ්ගද්වයපූරකො භවෙය්‍යා’’න්ති පත්ථනං අකාසි.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා අනන්තරායෙනස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, සො තං ඉමස්මිං ඨානද්වයෙ ඨපෙස්සතී’’ති බ්‍යාකරිත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. භාතාපිස්ස එකදිවසං සත්ථාරං සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලං භික්ඛුං එතදග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තථෙව අධිකාරං කත්වා පත්ථනං අකාසි, සත්ථාපි තං බ්‍යාකාසි.

තෙ උභොපි ජනා සත්ථරි ධරමානෙ කුසලකම්මං කරිත්වා සත්ථු පරිනිබ්බුතකාලෙ සරීරචෙතියෙ සුවණ්ණපූජං කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තෙසං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තානංයෙව කප්පසතසහස්සං අතික්කන්තං. තත්ථ මහාපන්ථකස්ස අන්තරා කතකල්‍යාණකම්මං න කථීයති, චූළපන්ථකො පන කස්සපභගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි ඔදාතකසිණකම්මං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති. අථ අම්හාකං සත්ථා අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනමහාවිහාරෙ පටිවසති.

ඉමස්මිං ඨානෙ ඨත්වා ඉමෙසං ද්වින්නං නිබ්බත්තිං කථෙතුං වට්ටති. රාජගහෙ කිර ධනසෙට්ඨිකුලස්ස ධීතා අත්තනො දාසෙනෙව සද්ධිං සන්ථවං කත්වා ‘‘අඤ්ඤෙපි මෙ ඉමං කම්මං ජානෙය්‍යු’’න්ති චින්තෙත්වා එවමාහ – ‘‘අම්හෙහි ඉමස්මිං ඨානෙ වසිතුං න සක්කා, සචෙ මෙ මාතාපිතරො ඉමං දොසං ජානිස්සන්ති, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරිස්සන්ති, විදෙසං ගන්ත්වා වසිස්සාමා’’ති හත්ථසාරං ගහෙත්වා අග්ගද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා ‘‘යත්ථ වා තත්ථ වා අඤ්ඤෙහි අජානනට්ඨානං ගන්ත්වා වසිස්සාමා’’ති උභොපි අගමංසු.

තෙසං එකස්මිං ඨානෙ වසන්තානං සංවාසමන්වාය තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භස්ස පරිපාකං ආගම්ම සාමිකෙන සද්ධිං මන්තෙසි – ‘‘ගබ්භො මෙ පරිපාකං ගතො, ඤාතිමිත්තාදිවිරහිතෙ ඨානෙ ගබ්භවුට්ඨානං නාම උභින්නම්පි අම්හාකං දුක්ඛමෙව, කුලගෙහමෙව ගච්ඡාමා’’ති. සො ‘‘අජ්ජ ගච්ඡාම, ස්වෙ ගච්ඡාමා’’ති දිවසෙ අතික්කමාපෙසි. සා චින්තෙසි – ‘‘අයං බාලො අත්තනො දොසමහන්තාය ගන්තුං න උස්සහති, මාතාපිතරො ච නාම එකන්තහිතා, අයං ගච්ඡතු වා මා වා, මයා ගන්තුං වට්ටතී’’ති. තස්මිං ගෙහා නික්ඛන්තෙ සා ගෙහෙ පරික්ඛාරං පටිසාමෙත්වා අත්තනො කුලඝරං ගතභාවං අනන්තරගෙහවාසීනං ආරොචෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි.

අථ සො පුරිසො ඝරං ආගතො තං අදිස්වා පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා ‘‘කුලඝරං ගතා’’ති සුත්වා වෙගෙන අනුබන්ධිත්වා අන්තරාමග්ගෙ සම්පාපුණි. තස්සාපි තත්ථෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සො ‘‘කිං ඉදං භද්දෙ’’ති පුච්ඡි. සාමි එකො පුත්තො ජාතොති. ඉදානි කිං කරිස්සාමාති? යස්ස අත්ථාය මයං කුලඝරං ගච්ඡාම, තං කම්මං අන්තරාව නිප්ඵන්නං, තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාම, නිවත්තාමාති ද්වෙපි එකචිත්තා හුත්වා නිවත්තිංසු. තස්ස දාරකස්ස ච පන්ථෙ ජාතත්තා පන්ථකොති නාමං අකංසු. තස්සා නචිරස්සෙව අපරොපි ගබ්භො පතිට්ඨහි. සබ්බං පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. තස්සපි දාරකස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා පඨමජාතස්ස මහාපන්ථකොති නාමං කත්වා පච්ඡාජාතස්ස චූළපන්ථකොති නාමං අකංසු.

තෙ ද්වෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. තෙසං තත්ථ වසන්තානං අයං මහාපන්ථකදාරකො අඤ්ඤෙ දාරකජනෙ ‘‘චූළපිතා මහාපිතා අය්‍යකො අය්‍යිකා’’ති වදන්තෙ සුත්වා මාතරං පටිපුච්ඡි – ‘‘අම්ම, අඤ්ඤෙ දාරකා කථෙන්ති ‘අය්‍යකො අය්‍යිකා’ති, කිං අම්හාකං ඤාතකා නත්ථී’’ති? ආම, තාත, තුම්හාකං එත්ථ ඤාතකා නත්ථි, රාජගහනගරෙ පන වො ධනසෙට්ඨි නාම අය්‍යකො, තත්ථ තුම්හාකං බහූ ඤාතකාති. කස්මා තත්ථ න ගච්ඡථ අම්මාති? සා අත්තනො අගමනකාරණං පුත්තස්ස අකථෙත්වා පුත්තෙසු පුනප්පුනං කථෙන්තෙසු සාමිකමාහ – ‘‘ඉමෙ දාරකා අතිවිය මං කිලමෙන්ති, කිං නො මාතාපිතරො දිස්වා මංසං ඛාදිස්සන්ති, එහි දාරකානං අය්‍යකකුලං දස්සෙමා’’ති. අහං සම්මුඛා භවිතුං න සක්ඛිස්සාමි, තං පන නයිස්සාමීති. ‘‘සාධු සාමි, යෙන කෙනචි උපායෙන දාරකානං අය්‍යකකුලමෙව දට්ඨුං වට්ටතී’’ති ද්වෙපි ජනා දාරකෙ ආදාය අනුපුබ්බෙන රාජගහං පත්වා නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය නිවාසං කත්වා දාරකමාතා ද්වෙ දාරකෙ ගහෙත්වා ආගතභාවං මාතාපිතූනං ආරොචාපෙසි.

තෙ තං සාසනං සුත්වා සංසාරෙ සංසරන්තානං න පුත්තො න ධීතා නාම නත්ථි, තෙ අම්හාකං මහාපරාධිකා, න සක්කා තෙහි අම්හාකං චක්ඛුපථෙ ඨාතුං. එත්තකං පන ධනං ගහෙත්වා ද්වෙපි ජනා ඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා ජීවන්තු, දාරකෙ පන ඉධ පෙසෙන්තූති. සෙට්ඨිධීතා මාතාපිතූහි පෙසිතං ධනං ගහෙත්වා දාරකෙ ආගතදූතානං හත්ථෙයෙව දත්වා පෙසෙසි . දාරකා අය්‍යකකුලෙ වඩ්ඪන්ති. තෙසු චූළපන්ථකො අතිදහරො, මහාපන්ථකො පන අය්‍යකෙන සද්ධිං දසබලස්ස ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡති. තස්ස නිච්චං සත්ථු සම්මුඛෙ ධම්මං සුණන්තස්ස පබ්බජ්ජාය චිත්තං නමි. සො අය්‍යකං ආහ – ‘‘සචෙ තුම්හෙ අනුජානෙය්‍යාථ, අහං පබ්බජෙය්‍ය’’න්ති. ‘‘කිං වදෙසි, තාත, මය්හං සකලලොකස්සපි පබ්බජ්ජතො තවෙව පබ්බජ්ජා භද්දිකා. සචෙ සක්කොසි, පබ්බජ, තාතා’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගතො. සත්ථා ‘‘කිං, මහාසෙට්ඨි, දාරකො තෙ ලද්ධො’’ති? ‘‘ආම, භන්තෙ, අයං දාරකො මය්හං නත්තා, තුම්හාකං සන්තිකෙ පබ්බජාමීති වදතී’’ති ආහ.

සත්ථා අඤ්ඤතරං පිණ්ඩචාරිකං ‘‘ඉමං දාරකං පබ්බාජෙහී’’ති ආණාපෙසි. ථෙරො තස්ස තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජෙසි. සො බහුං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරිපුණ්ණවස්සො උපසම්පදං ලභි. උපසම්පන්නො හුත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තො චතුන්නං අරූපාවචරජ්ඣානානං ලාභී හුත්වා ඣානඞ්ගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පාපුණි. ඉති සො සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං අග්ගො ජාතො. සො ඣානසුඛෙන ඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො චින්තෙසි – ‘‘සක්කා නු ඛො ඉමං සුඛං චූළපන්ථකස්ස දාතු’’න්ති. තතො අය්‍යකසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘මහාසෙට්ඨි සචෙ තුම්හෙ සම්පටිච්ඡථ, අහං චූළපන්ථකං පබ්බාජෙය්‍ය’’න්ති ආහ. පබ්බාජෙථ, භන්තෙති . ථෙරො චූළපන්ථකදාරකං පබ්බාජෙත්වා දසසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි. චූළපන්ථකසාමණෙරො භාතිකස්ස සන්තිකෙ.

''පදුමං යථා කොකනදං සුගන්ධං,
පාතො සියා ඵුල්ලමවීතගන්ධං;
අඞ්ගීරසං පස්ස විරොචමානං,
තපන්තමාදිච්චමිවන්තලික්ඛෙ''ති. (සං. නි. 1.123; අ. නි. 5.195) –

ඉමං ගාථං ගණ්හාති. ගහිතගහිතපදං උපරූපරිපදං ගණ්හන්තස්ස නස්සති. තස්ස ඉමං ගාථං ගහෙතුං වායමන්තස්සෙව චත්තාරො මාසා අතික්කන්තා. අථ නං මහාපන්ථකො ආහ – ''චූළපන්ථක, ත්වං ඉමස්මිං සාසනෙ අභබ්බො, චතූහි මාසෙහි එකගාථම්පි ගහෙතුං න සක්කොසි, පබ්බජිතකිච්චං පන ත්වං කථං මත්ථකං පාපෙස්සසි, නික්ඛම ඉතො''ති. සො ථෙරෙන පණාමිතො විහාරපච්චන්තෙ රොදමානො අට්ඨාසි.

තෙන සමයෙන සත්ථා රාජගහං උපනිස්සාය ජීවකම්බවනෙ විහරති. තස්මිං සමයෙ ජීවකො පුරිසං පෙසෙසි ''පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙහී''ති. තෙන ඛො පන සමයෙන මහාපන්ථකො භත්තුද්දෙසකො හොති. සො ''පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං භික්ඛං සම්පටිච්ඡථ, භන්තෙ''ති වුත්තො ''චූළපන්ථකං ඨපෙත්වා සෙසානං සම්පටිච්ඡාමී''ති ආහ. චූළපන්ථකො තං කථං සුත්වා භියොසොමත්තාය දොමනස්සප්පත්තො අහොසි. සත්ථා චූළපන්ථකස්ස ඛෙදං දිස්වා ''චූළපන්ථකො මයි ගතෙ බුජ්ඣිස්සතී''ති ගන්ත්වා අවිදූරෙ ඨානෙ අත්තානං දස්සෙත්වා ''කිං ත්වං, පන්ථක, රොදසී''ති ආහ. භාතා මං, භන්තෙ, පණාමෙතීති. පන්ථක, තුය්හං භාතිකස්ස පරපුග්ගලානං ආසයානුසයඤාණං නත්ථි, ත්වං බුද්ධවෙනෙය්‍යපුග්ගලො නාමාති ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා සුද්ධං චොළඛණ්ඩං අදාසි ''ඉමං ගහෙත්වා 'රජොහරණං රජොහරණ'න්ති වත්වා භාවෙහි පන්ථකා''ති.

සො සත්ථාරා දින්නං චොළඛණ්ඩං ''රජොහරණං රජොහරණ''න්ති හත්ථෙන පරිමජ්ජන්තො නිසීදි. තස්ස පරිමජ්ජන්තස්ස ලොමානි කිලිට්ඨධාතුකානි ජාතානි. පුන පරිමජ්ජන්තස්ස උක්ඛලිපරිපුඤ්ඡනසදිසං ජාතං. සො ඤාණපරිපාකං ආගම්ම තත්ථ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා චින්තෙසි – ''ඉදං චොළඛණ්ඩං පකතියා පණ්ඩරං පරිසුද්ධං, උපාදින්නකසරීරං නිස්සාය කිලිට්ඨං ජාතං, ඉදං චිත්තම්පි එවංගතිකමෙවා''ති. සමාධිං භාවෙත්වා චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි පාදකානි කත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සො මනොමයජ්ඣානලාභී හුත්වා එකො හුත්වා බහුධා, බහුධා හුත්වා එකො භවිතුං සමත්ථො අහොසි. අරහත්තමග්ගෙනෙව චස්ස තෙපිටකඤ්ච ඡ අභිඤ්ඤා ච ආගමිංසු.

පුනදිවසෙ සත්ථා එකූනෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා ජීවකස්ස නිවෙසනෙ නිසීදි. චූළපන්ථකො පන අත්තනො භික්ඛාය අසම්පටිච්ඡිතත්තායෙව න ගතො. ජීවකො යාගුං දාතුං ආරභි, සත්ථා හත්ථෙන පත්තං පිදහි. කස්මා, භන්තෙ, න ගණ්හථාති? විහාරෙ එකො භික්ඛු අත්ථී ජීවකාති . සො පුරිසං පහිණි ''ගච්ඡ, භණෙ, විහාරෙ නිසින්නං අය්‍යං ගහෙත්වා එහී''ති. චූළපන්ථකත්ථෙරොපි තස්ස පුරිසස්ස පුරෙ ආගමනායෙව භික්ඛුසහස්සං නිම්මිනිත්වා එකම්පි එකෙන අසදිසං, එකස්සපි ච චීවරවිචාරණාදිසමණකම්මං අඤ්ඤෙන අසදිසං අකාසි. සො පුරිසො විහාරෙ භික්ඛූනං බහුභාවං දිස්වා ගන්ත්වා ජීවකස්ස කථෙසි – ''භන්තෙ, ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛුසඞ්ඝො බහුතරො, තතො පක්කොසිතබ්බං භදන්තං න ජානාමී''ති. ජීවකො සත්ථාරං පටිපුච්ඡි – ''කොනාමො, භන්තෙ, විහාරෙ නිසින්නභික්ඛූ''ති? චූළපන්ථකො නාම ජීවකාති. ගච්ඡ භො ''චූළපන්ථකො නාම කතරො''ති පුච්ඡිත්වා ආනෙහීති. සො විහාරං ගන්ත්වා ''චූළපන්ථකො නාම, භන්තෙ, කතරො''ති පුච්ඡි. ''අහං චූළපන්ථකො අහං චූළපන්ථකො''ති භික්ඛුසහස්සම්පි කථෙසි. සො පුනාගන්ත්වා ජීවකස්ස කථෙසි ''සහස්සමත්තා භික්ඛූ සබ්බෙපි 'අහං චූළපන්ථකො අහං චූළපන්ථකො'ති කථෙන්ති, අහං 'අසුකො නාම පක්කොසිතබ්බො'ති න ජානාමී''ති. ජීවකොපි පටිවිද්ධසච්චතාය ''ඉද්ධිමා භික්ඛූ''ති නයතො ඤත්වා ''පඨමං කථනභික්ඛුමෙව 'තුම්හෙ සත්ථා පක්කොසතී'ති වත්වා චීවරකණ්ණෙ ගණ්හ තාතා''ති ආහ. සො විහාරං ගන්ත්වා තථා අකාසි, තාවදෙව සහස්සමත්තා භික්ඛූ අන්තරධායිංසු. සො ථෙරං ගහෙත්වා අගමාසි. සත්ථා තස්මිං ඛණෙ යාගුං ගණ්හි.

දසබලෙ භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගතෙ ධම්මසභායං කථා උදපාදි ''යාව මහන්තා වත බුද්ධා නාම චත්තාරො මාසෙ එකගාථං ගණ්හිතුං අසක්කොන්තං භික්ඛුං එවංමහිද්ධිකං අකංසූ''ති. සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං චිත්තාචාරං ඤත්වා ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසජ්ජ ''කිං වදෙථ, භික්ඛවෙ''ති පුච්ඡි. න භගවා අඤ්ඤං කිඤ්චි කථෙම, චූළපන්ථකෙන තුම්හාකං සන්තිකා මහාලාභො ලද්ධොති තුම්හාකංයෙව ගුණං කථෙමාති. අනච්ඡරියං, භික්ඛවෙ, ඉදානි මය්හං ඔවාදං කත්වා ලොකුත්තරදායජ්ජලාභො, අයං අතීතෙපි අපරිපක්කඤාණෙ ඨිතස්ස මය්හං ඔවාදං කත්වා ලොකියදායජ්ජං ලභීති. භික්ඛූ ''කදා, භන්තෙ''ති ආයාචිංසු. සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි.

භික්ඛවෙ, අතීතෙ බාරාණසීනගරෙ බ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්මිං සමයෙ චූළකසෙට්ඨි නාම පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො සබ්බනිමිත්තානි ජානාති. සො එකදිවසං රාජූපට්ඨානං ගච්ඡන්තො අන්තරවීථියං මතමූසිකං දිස්වා තස්මිං ඛණෙ නක්ඛත්තං සමානෙත්වා ඉදමාහ – ''සක්කා චක්ඛුමතා කුලපුත්තෙන ඉමං උන්දූරං ගහෙත්වා දාරභරණඤ්ච කාතුං කම්මන්තෙ ච පයොජෙතු''න්ති. අඤ්ඤතරො දුග්ගතකුලපුත්තො තං සෙට්ඨිස්ස වචනං සුත්වා ''නායං අජානිත්වා කථෙස්සතී''ති මූසිකං ගහෙත්වා එකස්මිං ආපණෙ බිළාරස්සත්ථාය දත්වා කාකණිකං ලභි. තාය කාකණිකාය ඵාණිතං කිණිත්වා එකෙන කුටෙන පානීයං ගණ්හිත්වා අරඤ්ඤතො ආගච්ඡන්තෙ මාලාකාරෙ දිස්වා ථොකං ථොකං ඵාණිතඛණ්ඩං දත්වා උළුඞ්කෙන පානීයං අදාසි. තෙ තස්ස එකෙකං පුප්ඵමුට්ඨිං අදංසු. සො තෙන

පුප්ඵමූලෙන පුනදිවසෙපි ඵාණිතඤ්ච පානීයඝටඤ්ච ගහෙත්වා පුප්ඵාරාමමෙව ගතො. තස්ස තංදිවසං මාලාකාරා අඩ්ඪඔචිතකෙ පුප්ඵගච්ඡෙ දත්වා අගමංසු. සො නචිරස්සෙව ඉමිනා උපායෙන අට්ඨ කහාපණෙ ලභි.

පුන එකස්මිං වාතවුට්ඨිදිවසෙ ඡඩ්ඩිතඋය්‍යානං ගන්ත්වා පතිතදාරූනං රාසිං කත්වා නිසින්නො රාජකුම්භකාරස්ස සන්තිකා සොළස කහාපණෙ ලභි. සො චතුවීසතියා කහාපණෙසු ජාතෙසු ''අත්ථි අයං උපායො මය්හ''න්ති නගරද්වාරතො අවිදූරෙ ඨානෙ එකං පානීයචාටිං ඨපෙත්වා පඤ්චසතෙ තිණහාරකෙ පානීයෙන උපට්ඨහි. තෙ ආහංසු – ''ත්වං, සම්ම, අම්හාකං බහූපකාරො, කිං තෙ කරොමා''ති? සොපි ''මය්හං කිච්චෙ උප්පන්නෙ කරිස්සථා''ති වත්වා ඉතො චිතො ච විචරන්තො ථලපථකම්මිකෙන ච ජලපථකම්මිකෙන ච සද්ධිං මිත්තසන්ථවං අකාසි. තස්ස ථලපථකම්මිකො ''ස්වෙ ඉමං නගරං අස්සවාණිජකො පඤ්ච අස්සසතානි ගහෙත්වා ආගමිස්සතී''ති ආචික්ඛි. සො තස්ස වචනං සුත්වා තිණහාරකානං සඤ්ඤං දත්වා එකෙකං තිණකලාපං දිගුණං කත්වා ආහරාපෙසි. අථ සො අස්සානං නගරං පවිට්ඨවෙලාය තිණකලාපසහස්සං අන්තරද්වාරෙ රාසිං කත්වා නිසීදි. අස්සවාණිජො සකලනගරෙ අස්සානං චාරිං අලභිත්වා තස්ස සහස්සං දත්වා තං තිණං ගණ්හි.

තතො කතිපාහච්චයෙනස්ස සමුද්දකම්මිකසහායකො ආරොචෙසි ''පට්ටනං මහානාවා ආගතා''ති. සො ''අත්ථි අයං උපායො''ති අට්ඨහි කහාපණෙහි සබ්බපරිවාරසම්පන්නං තාවකාලිකං රථං ගහෙත්වා නාවාපට්ටනං ගන්ත්වා එකං අඞ්ගුලිමුද්දිකං නාවිකස්ස සච්චකාරං දත්වා අවිදූරෙ ඨානෙ සාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා තත්ථ නිසින්නො පුරිසෙ ආණාපෙසි ''බාහිරකෙසු වාණිජෙසු ආගතෙසු තතියෙන පටිහාරෙන ආරොචෙථා''ති. ''නාවා ආගතා''ති සුත්වා බාරාණසිතො සතමත්තා වාණිජා ''භණ්ඩං ගණ්හාමා''ති ආගමංසු. භණ්ඩං තුම්හෙ න ලභිස්සථ, අසුකට්ඨානෙ නාම මහාවාණිජෙන සච්චකාරො දින්නොති. තෙ තෙසං සුත්වා තස්ස සන්තිකං ආගතා, පාදමූලිකපුරිසා පුරිමසඤ්ඤාවසෙන තතියෙන පාටිහාරෙන තෙසං ආගතභාවං ආරොචෙසුං. තෙ සතමත්තාපි වාණිජා එකෙකං සහස්සං දත්වා තෙන සද්ධිං නාවාය පත්තිකා හුත්වා පුන එකෙකං සහස්සං දත්වා පත්තිං විස්සජ්ජාපෙත්වා භණ්ඩං අත්තනො සන්තකං අකංසු. සො පුරිසො ද්වෙ සතසහස්සානි ගහෙත්වා බාරාණසිං ආගන්ත්වා ''කතඤ්ඤුනා භවිතුං වට්ටතී''ති එකං සතසහස්සං ගහෙත්වා චූළසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගතො.

අථ තං චූළසෙට්ඨි ''කිං තෙ, තාත, කත්වා ඉදං ධනං ලද්ධ''න්ති පුච්ඡි. සො ''තුම්හෙහි කථිතඋපායෙ ඨත්වා චතුමාසබ්භන්තරෙයෙව ලද්ධ''න්ති ආහ. සෙට්ඨි තස්ස වචනං සුත්වා ''ඉදානි එවරූපං දාරකං පරසන්තකං කාතුං න වට්ටතී''ති වයප්පත්තං ධීතරං දත්වා සකලකුටුම්බස්ස සාමිකං අකාසි. සොපි කුලපුත්තො සෙට්ඨිනො අච්චයෙන තස්මිං නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං ගහෙත්වා යාවතායුකං ඨත්වා යථාකම්මං ගතො. සත්ථා ද්වෙ වත්ථූනි කථෙත්වා අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා අභිසම්බුද්ධකාලෙ ඉමං ගාථමාහ –

''අප්පකෙනපි මෙධාවී, පාභතෙන විචක්ඛණො;
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම''න්ති. (ජා. 1.1.4);

ඉති සත්ථා ධම්මසහායං සන්නිසින්නානං ඉමං කාරණං දස්සෙසි. අයං ද්වින්නම්පි මහාසාවකානං පුබ්බපත්ථනතො පට්ඨාය අනුපුබ්බිකථා. අපරභාගෙ පන සත්ථා අරියගණපරිවුතො ධම්මාසනෙ නිසින්නො මනොමයං කායං අභිනිම්මිනන්තානං චෙතොවිවට්ටකුසලානඤ්ච චූළපන්ථකත්ථෙරං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි, සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං මහාපන්ථකන්ති.

සුභූතිත්ථෙරවත්ථු

201. තතියෙ **අරණවිහාරීන**න්ති නික්කිලෙසවිහාරීනං. **රණ**න්ති හි රාගාදයො කිලෙසා වුච්චන්ති, තෙසං අභාවෙන නික්කිලෙසවිහාරො අරණවිහාරො නාම. සො යෙසං අත්ථි, තෙ අරණවිහාරිනො. තෙසං අරණවිහාරීනං සුභූතිත්ථෙරො අග්ගොති. කිඤ්චාපි හි අඤ්ඤෙපි ඛීණාසවා අරණවිහාරිනොව, ථෙරෙන පන ධම්මදෙසනාය එතං නාමං ලද්ධං. අඤ්ඤෙ හි භික්ඛූ ධම්මං දෙසෙන්තො උද්දිස්සකං කත්වා වණ්ණං වා අවණ්ණං වා කථෙන්ති, ථෙරො පන ධම්මං දෙසෙන්තො සත්ථාරා දෙසිතනියාමතො අනොක්කමිත්වා දෙසෙති, තස්මා අරණවිහාරීනං අග්ගො නාම ජාතො.

202. චතුත්ථෙ **දක්ඛිණෙය්‍යාන**න්ති දක්ඛිණාරහානං. තත්ථ කිඤ්චාපි අඤ්ඤෙපි ඛීණාසවා අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යා, ථෙරො පන පිණ්ඩාය චරන්තො ඝරෙ ඝරෙ මෙත්තාඣානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය භික්ඛං ගණ්හාති ''එවං භික්ඛාදායකානං මහප්ඵලං භවිස්සතී''ති. තස්මා දක්ඛිණෙය්‍යානං අග්ගොති වුත්තො. අත්තභාවො පනස්ස සුසමිද්ධො, අලඞ්කතතොරණං විය චිත්තපටො විය ච අතිවිය විරොචති. තස්මා සුභූතීති වුච්චති.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරෙ භගවති අනුප්පන්නෙයෙව හංසවතීනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නන්දමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා තත්ථ සාරං අපස්සන්තො අත්තනො පරිවාරෙහි චතුචත්තාලීසාය මාණවකසහස්සෙහි සද්ධිං පබ්බතපාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසි, අන්තෙවාසිකෙපි ඣානලාභිනො අකාසි.

තස්මිං සමයෙ පදුමුත්තරො භගවා ලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා හංසවතීනගරං උපනිස්සාය විහරන්තො එකදිවසං පච්චූසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො නන්දතාපසස්ස අන්තෙවාසිකානං ජටිලානං අරහත්තූපනිස්සයං නන්දතාපසස්ස ච ද්වීහඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස සාවකස්ස ඨානන්තරපත්ථනං දිස්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා පුබ්බණ්හසමයං පත්තචීවරමාදාය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වත්ථුම්හි වුත්තනයෙනෙව නන්දතාපසස්ස අස්සමං අගමාසි. තත්ථ ඵලාඵලදානඤ්ච පුප්ඵාසනපඤ්ඤාපනඤ්ච නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනඤ්ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සත්ථා පන නිරොධා වුට්ඨිතො අරණවිහාරිඅඞ්ගෙන ච දක්ඛිණෙය්‍යඞ්ගෙන චාති ද්වීහඞ්ගෙහි සමන්නාගතං එකං සාවකං ''ඉසිගණස්ස පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොහී''ති ආණාපෙසි. සො අත්තනො විසයෙ ඨත්වා තෙපිටකං සම්මසිත්වා අනුමොදනං අකාසි. තස්ස දෙසනාවසානෙ සත්ථා සයං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙ චතුචත්තාලීසසහස්සාපි තාපසා අරහත්තං පාපුණිංසු. නන්දතාපසො පන අනුමොදකස්ස භික්ඛුනො නිමිත්තං ගණ්හිත්වා සත්ථු දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා ''එථ, භික්ඛවො''ති සෙසභික්ඛූනං හත්ථං පසාරෙසි. සබ්බෙපි අන්තරහිතකෙසමස්සූ ඉද්ධිමයපරික්ඛාරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය අහෙසුං.

නන්දතාපසො තථාගතං වන්දිත්වා සම්මුඛෙ ඨිතො ආහ – ''භන්තෙ, යෙන භික්ඛුනා ඉසිගණස්ස පුප්ඵාසනානුමොදනා කතා, කො නාමොයං තුම්හාකං සාසනෙ''ති? අරණවිහාරිඅඞ්ගෙන ච දක්ඛිණෙය්‍යඞ්ගෙන ච එතදග්ගං පත්තො එසොති. ''භන්තෙ, අහම්පි ඉමිනා සත්තාහකතෙන අධිකාරකම්මෙන අඤ්ඤං සම්පත්තිං න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පනාහං එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අයං ථෙරො විය ද්වීහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි. නන්දතාපසොපි කාලෙන කාලං දසබලස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අපරිහීනජ්ඣානො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. ඉදමස්ස කල්‍යාණකම්මං. අන්තරා පන කම්මං න කථීයති.

සො කප්පසතසහස්සං අතික්කමිත්වා සාවත්ථියං සුමනසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, **සුභූතී**තිස්ස නාමං අකංසු. අපරභාගෙ අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ නිබ්බත්තො රාජගහං උපනිස්සාය විහරති. තදා අනාථපිණ්ඩිකො සෙට්ඨි සාවත්ථියං උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා අත්තනො සහායකස්ස රාජගහසෙට්ඨිනො ඝරං ගතො සත්ථු උප්පන්නභාවං ඤත්වා සත්ථාරං සීතවනෙ විහරන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඨමදස්සනෙනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං සාවත්ථිං ආගමනත්ථාය යාචිත්වා පඤ්චචත්තාලීසයොජනෙ මග්ගෙ යොජනෙ යොජනෙ සතසහස්සපරිච්චාගෙන විහාරෙ පතිට්ඨාපෙත්වා සාවත්ථියං රාජමානෙන අට්ඨකරීසප්පමාණං ජෙතරාජකුමාරස්ස උය්‍යානභූමිං කොටිසන්ථාරෙන කිණිත්වා තත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙත්වා අදාසි. විහාරමහදිවසෙ අයං සුභූතිකුටිම්බිකො අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිනා සද්ධිං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සද්ධං පටිලභිත්වා පබ්බජි. සො උපසම්පන්නො ද්වෙ මාතිකා පගුණං කත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මෙත්තාඣානං පාදකං කත්වා අරහත්තං පාපුණි. ධම්මං දෙසෙන්තො වුත්තනයෙනෙව ධම්මං කථෙති, පිණ්ඩාය චරන්තො වුත්තනයෙනෙව මෙත්තාඣානතො වුට්ඨාය භික්ඛං ගණ්හාති. අථ නං සත්ථා ඉමං කාරණද්වයං පටිච්ච අරණවිහාරීනඤ්ච දක්ඛිණෙය්‍යානඤ්ච භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරවත්ථු

203. පඤ්චමෙ **ආරඤ්ඤකානන්ති** අරඤ්ඤවාසීනං. **රෙවතො ඛදිරවනියොති** ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරස්ස කනිට්ඨභාතිකො. සො යථා අඤ්ඤෙ ථෙරා අරඤ්ඤෙ වසමානා වනසභාගං උදකසභාගං භික්ඛාචාරසභාගඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසන්ති, න එවං වසි. එතානි පන සභාගානි අනාදියිත්වා උජ්ජඞ්ගලසක්ඛරපාසාණවිසමෙ ඛදිරවනෙ පටිවසති. තස්මා ආරඤ්ඤකානං අග්ගොති වුත්තො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ නිබ්බත්තො මහාගඞ්ගාය පයාගපතිට්ඨානතිත්ථෙ නාවාකම්මං කරොන්තො පටිවසති. තස්මිං සමයෙ සත්ථා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරො චාරිකං චරන්තො පයාගපතිට්ඨානතිත්ථං සම්පාපුණි. සො දසබලං දිස්වා චින්තෙසි – ''මය්හං කාලෙන කාලං බුද්ධදස්සනං නාම නත්ථි, අයං මෙ කල්‍යාණකම්මායූහනක්ඛණො''ති නාවාසඞ්ඝාටං බන්ධාපෙත්වා උපරි චෙලවිතානං කාරෙත්වා ගන්ධමාලාදාමානි ඔසාරෙත්වා හෙට්ඨා වරපොත්ථකං චිත්තත්ථරණං අත්ථරාපෙත්වා සපරිවාරං සත්ථාරං පරතීරං තාරෙසි.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා එකං ආරඤ්ඤකං භික්ඛුං එතදග්ගෙ ඨපෙසි. සො නාවිකො තං දිස්වා ''මයාපි එවමෙවං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ආරඤ්ඤකානං අග්ගෙන භවිතුං වට්ටතී''ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ''භන්තෙ, තුම්හෙහි එතදග්ගෙ ඨපිතො සො භික්ඛු විය අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ආරඤ්ඤකානං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා ''අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ ත්වං ආරඤ්ඤකානං අග්ගො භවිස්සසී''ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි. අන්තරා පන අඤ්ඤං කම්මං න කථීයති.

සො යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධක්ඛෙත්තෙ නාලකබ්‍රාහ්මණගාමෙ සාරිබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගහෙත්වා තිණ්ණං භාතිකානං තිස්සන්නඤ්ච භගිනීනං

සබ්බකනිට්ඨො හුත්වා නිබ්බත්ති, **රෙවතොතිස්ස** නාමං අකංසු. අථස්ස මාතාපිතරො චින්තෙසුං – ‘‘වඩ්ඪිතවඩ්ඪිතෙ දාරකෙ සමණා සක්‍යපුත්තියා නෙත්වා පබ්බාජෙන්ති, අම්හාකං පුත්තං රෙවතං දහරමෙව සරබන්ධනෙන බන්ධිස්සාමා’’ති සමානකුලතො දාරිකං ආනෙත්වා රෙවතස්ස අය්‍යිකං වන්දාපෙත්වා, ‘‘අම්ම, තව අය්‍යිකාය මහල්ලකතරා හොහී’’ති ආහංසු. රෙවතො තෙසං කථං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං දාරිකා දහරා පඨමවයෙ ඨිතා, ඉමිස්සා කිර එවංවිධං රූපං මම අය්‍යිකාය රූපසදිසං භවිස්සති, පුච්ඡිස්සාමි තාව නෙසං අධිප්පාය’’න්ති චින්තෙත්වා ආහ – ‘‘තුම්හෙ කිං කථෙථා’’ති? තාත, ‘‘අයං දාරිකා අය්‍යිකා විය තෙ ජරං පාපුණාතූ’’ති වදාමාති. සො ‘‘ඉමිස්සා රූපං එවංවිධං භවිස්සතී’’ති පුච්ඡි. තාත, කිං වදෙසි, මහාපුඤ්ඤා එවංවිධා හොන්තීති.

සො චින්තෙසි – ‘‘ඉදං කිර රූපං ඉමිනා නියාමෙන වලිත්තචං භවිස්සති පලිතකෙසං ඛණ්ඩදන්තං, අහං එවරූපෙ රූපෙ රජ්ජිත්වා කිං කරිස්සාමි, මම භාතිකානං ගතමග්ගමෙව ගමිස්සාමී’’ති කීළන්තො විය හුත්වා සමවයෙ තරුණදාරකෙ ආහ – ‘‘එථ, භො, විධාවනිකං කරිස්සාමා’’ති නික්ඛමි. තාත, මඞ්ගලදිවසෙ මා බහි ගච්ඡාහි. සො දාරකෙහි සද්ධිං කීළන්තො විය අත්තනො ධාවනවාරෙ සම්පත්තෙ ථොකං ගන්ත්වා පපඤ්චෙත්වා ආගච්ඡති . පුන දුතියවාරෙ සම්පත්තෙ තතො තුරිතං විය ගන්ත්වා ආගතො, තතියවාරෙ සම්පත්තෙ ‘‘අයං මෙ කාලො’’ති ඤත්වා සම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිත්වා පංසුකූලිකභික්ඛූනං නිවාසට්ඨානං අරඤ්ඤං ගන්ත්වා ථෙරෙ අභිවාදෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සප්පුරිස මයං තං න ජානාම ‘‘කස්සාසි පුත්තො’’ති, ත්වඤ්ච අලඞ්කතනියාමෙනෙව ආගතො, කො තං පබ්බාජෙතුං උස්සහිස්සතීති. සො උභො බාහා පග්ගය්හ ‘‘විලුම්පන්ති මං විලුම්පන්ති ම’’න්ති මහාරවං විරවි. ඉතො චිතො ච භික්ඛූ සන්නිපතිත්වා ‘‘සප්පුරිස, ඉමස්මිං ඨානෙ තව වත්ථං වා පිළන්ධනං වා කොචි ගණ්හන්තො නාම නත්ථි, ත්වඤ්ච ‘විලුම්පන්තී’ති වදසි, කිං සන්ධාය වදසී’’ති? භන්තෙ, නාහං වත්ථාලඞ්කාරං සන්ධාය වදාමි, තිස්සන්නං පන මෙ සම්පත්තීනං විලොපො වත්තති, තං සන්ධාය වදාමි. මං තාව තුම්හෙ මා පබ්බාජයිත්ථ, භාතරං පන මෙ ජානාථාති. කොනාමො පන තෙ භාතාති? ගිහිකාලෙ උපතිස්සො නාම, ඉදානි පන සාරිපුත්තො නාම ජාතොති වදන්තීති. ‘‘ආවුසො, එවං සන්තෙ අයං කුලපුත්තො අම්හාකං කනිට්ඨභාතිකො නාම හොති, ජෙට්ඨභාතිකො නො ධම්මසෙනාපති පුරෙතරංයෙව ආහ – ‘අම්හාකං ඤාතකා සබ්බෙව මිච්ඡාදිට්ඨිකා, යො කොචි අම්හාකං ඤාතීති ආගච්ඡති, තං යෙන තෙනුපායෙන පබ්බාජෙය්‍යාථා’ති. අයං පන ථෙරස්ස අජ්ඣත්තභාතිකො, පබ්බාජෙථ න’’න්ති වත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජයිංසු. අථ නං පරිපුණ්ණවස්සං උපසම්පාදෙත්වා කම්මට්ඨානෙ යොජයිංසු.

ථෙරො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආචරියුපජ්ඣායානං අවිදූරෙ ඨානෙ වුත්තප්පකාරං ඛදිරවනං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොති. තස්ස ‘‘අරහත්තං අප්පත්වා දසබලං වා භාතිකත්ථෙරං වා න පස්සිස්සාමී’’ති වායමන්තස්සෙව තයො මාසා අතික්කන්තා, සුඛුමාලකුලපුත්තස්ස ලූඛභොජනං භුඤ්ජන්තස්ස චිත්තං වලීතං නාම හොති, කම්මට්ඨානං විමොක්ඛං න ගතං. සො තෙමාසච්චයෙන පවාරෙත්වා වුත්ථවස්සො හුත්වා තස්මිංයෙව ඨානෙ සමණධම්මං කරොති. තස්ස සමණධම්මං කරොන්තස්ස චිත්තං එකග්ගං අහොසි, සො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

අථායස්මා සාරිපුත්තො සත්ථාරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, මය්හං කිර කනිට්ඨභාතා රෙවතො පබ්බජිතො, සො අභිරමෙය්‍ය වා න වා, ගන්ත්වා නං පස්සිස්සාමී’’ති. භගවා රෙවතස්ස ආරද්ධවිපස්සකභාවං ඤත්වා ද්වෙ වාරෙ පටික්ඛිපිත්වා තතියවාරෙ යාචිතො අරහත්තං පත්තභාවං ඤත්වා, ‘‘සාරිපුත්ත, අහම්පි ගමිස්සාමි, භික්ඛූනං ආරොචෙහී’’ති. ථෙරො භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා, ‘‘ආවුසො, සත්ථා චාරිකං චරිතුකාමො, ගන්තුකාමා ආගච්ඡන්තූ’’ති සබ්බෙසංයෙව ආරොචෙසි. දසබලස්ස චාරිකත්ථාය ගමනකාලෙ ඔහීනකභික්ඛූ නාම අප්පකා හොන්ති, ‘‘සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං පස්සිස්සාම, මධුරධම්මකථං වා සුණිස්සාමා’’ති යෙභුය්‍යෙන ගන්තුකාමාව බහුකා හොන්ති. ඉති සත්ථා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො ‘‘රෙවතං පස්සිස්සාමී’’ති නික්ඛන්තො.

අථෙකස්මිං පදෙසෙ ආනන්දත්ථෙරො ද්වෙධාපථං පත්වා භගවන්තං පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ ද්වෙ මග්ගා, කතරමග්ගෙන සඞ්ඝො ගච්ඡතූ’’ති. කතරමග්ගො, ආනන්ද, උජුකොති? භන්තෙ, උජුමග්ගො තිංසයොජනො අමනුස්සපථො, පරිහාරමග්ගො පන සට්ඨියොජනිකො ඛෙමො සුභික්ඛොති. ආනන්ද , සීවලි අම්හෙහි සද්ධිං ආගතොති? ආම, භන්තෙ, ආගතොති. තෙන හි සඞ්ඝො උජුමග්ගමෙව ගණ්හතු, සීවලිස්ස පුඤ්ඤං වීමංසිස්සාමාති. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො සීවලිත්ථෙරස්ස පුඤ්ඤවීමංසනත්ථං අටවිමග්ගං අභිරුහි. මග්ගං අභිරුහනට්ඨානතො පට්ඨාය දෙවසඞ්ඝො යොජනෙ යොජනෙ ඨානෙ නගරං මාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වසනත්ථාය විහාරෙ පටියාදෙසි. දෙවපුත්තා රඤ්ඤා පෙසිතකම්මකාරා විය හුත්වා යාගුඛජ්ජකාදීනි ගහෙත්වා ‘‘කහං අය්‍යො සීවලි, කහං අය්‍යො සීවලී’’ති පුච්ඡන්තා ගච්ඡන්ති. ථෙරො තං සක්කාරසම්මානං ගණ්හාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡති. සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං පරිභුඤ්ජි.

ඉමිනාව නියාමෙන සත්ථා සක්කාරසම්මානං අනුභවන්තො දෙවසිකං යොජනපරමං ගන්ත්වා තිංසයොජනිකං කන්තාරං අතික්කම්ම ඛදිරවනියත්ථෙරස්ස සභාගට්ඨානං පත්තො. ථෙරො සත්ථු ආගමනං ඤත්වා අත්තනො වසනට්ඨානෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පහොනකවිහාරෙ දසබලස්ස ගන්ධකුටිං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීනි ච ඉද්ධියා මාපෙත්වා තථාගතස්ස පච්චුග්ගමනං ගතො. සත්ථා අලඞ්කතපටියත්තෙන මග්ගෙන විහාරං පාවිසි. අථ තථාගතෙ ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ භික්ඛූ වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසනානි පවිසිංසු. දෙවතා ‘‘අකාලො ආහාරස්සා’’ති අට්ඨවිධං පානකං ආහරිංසු. සත්ථා සඞ්ඝෙන සද්ධිං පානකං පිවි. ඉමිනාව නියාමෙන තථාගතස්ස සක්කාරසම්මානං අනුභවන්තස්සෙව අද්ධමාසො අතික්කන්තො.

අථෙකච්චෙ උක්කණ්ඨිතභික්ඛූ එකස්මිං ඨානෙ නිසීදිත්වා කථං උප්පාදයිංසු ‘‘සත්ථා දසබලො ‘මය්හං අග්ගසාවකස්ස කනිට්ඨභාතා’ති වත්වා එවරූපං නවකම්මිකභික්ඛුං පස්සිතුං ආගතො, ඉමස්ස විහාරස්ස සන්තිකෙ ජෙතවනමහාවිහාරො වා වෙළුවනවිහාරාදයො වා කිං කරිස්සන්ති. අයම්පි භික්ඛු එවරූපස්ස නවකම්මස්ස කාරකො, කිං නාම සමණධම්මං කරිස්සතී’’ති? අථ සත්ථා චින්තෙසි – ‘‘මයි චිරං වසන්තෙ ඉදං ඨානං ආකිණ්ණං භවිස්සති, ආරඤ්ඤකා භික්ඛූ නාම පවිවෙකත්ථිකා හොන්ති, රෙවතස්ස අඵාසුවිහාරො භවිස්සතී’’ති තතො රෙවතස්ස දිවාට්ඨානං ගතො. ථෙරො එකකොව චඞ්කමනකොටියං ආලම්බනඵලකං නිස්සාය පාසාණඵලකෙ නිසින්නො සත්ථාරං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දි.

අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – ‘‘රෙවත, ඉමං වාළමිගට්ඨානං , චණ්ඩානං හත්ථිඅස්සාදීනං සද්දං සුත්වා කින්ති කරොසී’’ති? තෙසං මෙ, භන්තෙ, සද්දං සුණතො අරඤ්ඤරති නාම උප්පජ්ජතීති. සත්ථා තස්මිං ඨානෙ රෙවතත්ථෙරස්ස පඤ්චහි ගාථාසතෙහි අරඤ්ඤෙ නිවාසානිසංසං නාම කථෙත්වා පුනදිවසෙ අවිදූරෙ ඨානෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා රෙවතත්ථෙරං නිවත්තෙත්වා යෙහි භික්ඛූහි ථෙරස්ස අවණ්ණො කථිතො, තෙසං කත්තරයට්ඨිඋපාහනාතෙලනාළිඡත්තානං පමුස්සනභාවං අකාසි. තෙ අත්තනො පරික්ඛාරත්ථාය නිවත්තා ආගතමග්ගෙනෙව ගච්ඡන්තාපි තං ඨානං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කොන්ති. පඨමං හි තෙ අලඞ්කතපටියත්තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා තංදිවසං පන විසමමග්ගෙන ගච්ඡන්තා තස්මිං තස්මිං ඨානෙ උක්කුටිකං නිසීදන්ති, ජාණුකෙන ගච්ඡන්ති. තෙ ගුම්බෙ ච ගච්ඡෙ ච කණ්ටකෙ ච මද්දන්තා අත්තනො වසිතසභාගට්ඨානං ගන්ත්වා තස්මිං තස්මිං ඛදිරඛාණුකෙ අත්තනො ඡත්තං සඤ්ජානන්ති, උපාහනං කත්තරයට්ඨිං තෙලනාළිං සඤ්ජානන්ති. තෙ තස්මිං සමයෙ ‘‘ඉද්ධිමා අයං භික්ඛූ’’ති ඤත්වා අත්තනො පරික්ඛාරෙ ආදාය ‘‘දසබලස්ස පටියත්තසක්කාරො නාම එවරූපො හොතී’’ති වදන්තා ආගමංසු.

පුරතො ගතභික්ඛූ, විසාඛා උපාසිකා, අත්තනො ගෙහෙ නිසින්නකාලෙ පුච්ඡති – ‘‘මනාපං නු ඛො, භන්තෙ, රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨාන’’න්ති? මනාපං උපාසිකෙ නන්දනවනචිත්තලතාදිපටිභාගං තං සෙනාසනන්ති. අථ නෙසං සබ්බපච්ඡතො ආගතභික්ඛූ පුච්ඡි – ‘‘මනාපං, අය්යා, රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨාන’’න්ති. මා පුච්ඡ උපාසිකෙ, කථෙතුං අයුත්තට්ඨානමෙතං, උජ්ජඞ්ගලං සක්ඛරපාසාණවිසමං ඛදිරවනං එතං, තත්ථ සො භික්ඛු විහරතීති. විසාඛා, පුරිමානඤ්ච පච්ඡිමානඤ්ච භික්ඛූනං කථං සුත්වා ‘‘කෙසං නු ඛො කථා සච්චා’’ති පච්ඡාභත්තෙ ගන්ධමාලං ආදාය දසබලස්ස උපට්ඨානං ගන්ත්වා, වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා සත්ථාරං පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං එකච්චෙ, අය්යා, වණ්ණෙන්ති, එකච්චෙ නින්දන්ති, කිං නාමෙතං, භන්තෙ’’ති? විසාඛෙ රමණීයං වා හොතු මා වා, යස්මිං ඨානෙ අරියානං චිත්තං රමති, තදෙව ඨානං රමණීයං නාමාති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්නෙ වා යදි වා ථලෙ;
යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්යක’’න්ති. (ධ. ප. 98; සං. නි. 1.261);

අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං ආරඤ්ඤකානං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කඞ්ඛාරෙවතත්ථෙරවත්ථු

204. ඡට්ඨෙ **ඣායීන**න්ති ඣානලාභීනං ඣානාභිරතානං. සො කිර ථෙරො යා ඣානසමාපත්තියො දසබලො සමාපජ්ජති, තතො අප්පතරං ඨපෙත්වා බහුතරා සමාපජ්ජති. තස්මා ඣායීනං අග්ගො නාම ජාතො. කඞ්ඛායනභාවෙන **කඞ්ඛාරෙවතො**ති වුච්චති. කඞ්ඛා නාම කුක්කුච්චං, කුක්කුච්චකොති අත්ථො. කිං පන අඤ්ඤෙ කුක්කුච්චකා නත්ථීති? අත්ථි, අයං පන ථෙරො කප්පියෙපි කුක්කුච්චං උප්පාදෙසි. තෙනස්ස කුක්කුච්චකතා අතිපාකටා ජාතාති කඞ්ඛාරෙවතොත්වෙව සඞ්ඛං ගතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පුරිමනයෙනෙව මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඣානාභිරතානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති දෙසනාවසානෙ සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුරිමනයෙනෙව සත්තාහං මහාසක්කාරං කත්වා භගවන්තං ආහ – ‘‘භන්තෙ, අහං ඉමිනා අධිකාරකම්මෙන න අඤ්ඤං සම්පත්තිං පත්ථෙමි, යථා පන සො තුම්හෙහි ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ භික්ඛු ඣායීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපිතො, එවං අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ඣායීනං අග්ගො භවෙය්ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස සාසනෙ ත්වං ඣායීනං අග්ගො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සො යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ සාවත්ථිනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො පච්ඡාභත්තං ධම්මස්සවනත්ථං ගච්ඡන්තෙන මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො දසබලස්ස ධම්මකථං සුත්වා සද්ධං පටිලභිත්වා පබ්බජිතො උපසම්පදං ලභිත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා ඣානපරිකම්මං කරොන්තො ඣානලාභී හුත්වා ඣානමෙව පාදකං කත්වා අරහත්තඵලං පාපුණි. සො දසබලෙන සමාපජ්ජිතබ්බසමාපත්තීනං අප්පතරා ඨපෙත්වා බහුතරා සමාපජ්ජන්තො අහොරත්තං

ඣානෙසු චිණ්ණවසී අහොසි. අථ නං අපරභාගෙ සත්ථා ඉමං ගුණං ගහෙත්වා ඣායීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. ‘‘අකප්පියො, ආවුසො ගුළො, අකප්පියා මුග්ගා’’ති (මහාව. 272) එවං පන කප්පියෙස්වෙව වත්ථූසු කුක්කුච්චස්ස උප්පාදිතතාය කුක්කුච්චසඞ්ඛාතාය කඞ්ඛාය භාවෙන කඞ්ඛාරෙවතොති සඞ්ඛං ගතොති.

සොණකොළිවිසත්ථෙරවත්ථු

205. සත්තමෙ **ආරද්ධවීරියාන**න්ති පග්ගහිතවීරියානං පරිපුණ්ණවීරියානං. **සොණො කොළිවිසොති සොණොති** තස්ස නාමං, **කොළිවිසොති** ගොත්තං. කොටිවෙස්සොති වා අත්ථො, ඉස්සරියෙන කොටිප්පත්තස්ස වෙස්සකුලස්ස දාරකොති අධිප්පායො. යස්මා පන අඤ්ඤෙසං භික්ඛූනං වීරියං නාම වඩ්ඪෙතබ්බං හොති, ථෙරස්ස පන හාපෙතබ්බමෙව අහොසි. තස්මා එස ආරද්ධවීරියානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, සිරිවඩ්ඪකුමාරොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො පුරිමනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති දෙසනාපරියොසානෙ දසබලං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා වුත්තනයෙනෙව පත්ථනං අකාසි. සත්ථා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා පුරිමනයෙනෙව බ්‍යාකරිත්වා විහාරං ගතො.

සොපි සිරිවඩ්ඪසෙට්ඨි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කප්පසතසහස්සං අතික්කමිත්වා ඉමස්මිං කප්පෙ පරිනිබ්බුතෙ කස්සපදසබලෙ අනුප්පන්නෙ අම්හාකං භගවති බාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. සො අත්තනො සහායකෙහි සද්ධිං ගඞ්ගායං කීළති. තස්මිං සමයෙ එකො ජිණ්ණචීවරිකො පච්චෙකබුද්ධො ‘‘බාරාණසිං උපනිස්සාය ගඞ්ගාතීරෙ පණ්ණසාලං කත්වා වස්සං උපගච්ඡිස්සාමී’’ති උදකෙන සමුපබ්‍යූළ්හෙ දණ්ඩකෙ ච වල්ලියො ච සංකඩ්ඪති. අයං කුමාරො සහායකෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා ඨිතො, ‘‘භන්තෙ, කිං කරොථා’’ති පුච්ඡි. කුමාර උපකට්ඨෙ අන්තොවස්සෙ පබ්බජිතානං වසනට්ඨානං නාම ලද්ධුං වට්ටතීති. ‘‘භන්තෙ, අජ්ජෙව එකදිවසං අය්‍යො යථා තථා ආගමෙතු, අහං ස්වෙ අය්‍යස්ස වසනට්ඨානං කරිස්සාමී’’ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධො ‘‘තස්සෙව කුමාරස්ස සඞ්ගහං කරිස්සාමී’’ති ආගතත්තා අධිවාසෙසි. සො තස්ස අධිවාසනං විදිත්වා ගතො පුනදිවසෙ සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. පච්චෙකබුද්ධොපි ‘‘කහං නු ඛො අජ්ජ භික්ඛාචාරං ලභිස්සාමී’’ති ආවජ්ජෙන්තො ඤත්වා තස්සෙව ගෙහද්වාරං අගමාසි.

කුමාරො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා සම්පියායමානො පත්තං ආදාය භික්ඛං දත්වා ‘‘ඉමං අන්තොවස්සං මය්හං ගෙහද්වාරමෙව ආගච්ඡථ, භන්තෙ’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ භත්තකිච්චං කත්වා පක්කන්තෙ අත්තනො සහායකෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා එකදිවසෙනෙව පච්චෙකබුද්ධස්ස වසනපණ්ණසාලඤ්ච චඞ්කමනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ච කාරාපෙත්වා අදාසි. තස්සෙව පණ්ණසාලං පවිසනවෙලාය හරිතූපලිත්තාය භූමියා ‘‘පාදෙසු කලලං මා ලග්ගී’’ති අත්තනො පාරුපනං සතසහස්සග්ඝනකං රත්තකම්බලං භූමත්ථරණං සන්ථරිත්වා කම්බලස්ස වණ්ණෙන සද්ධිං පච්චෙකබුද්ධස්ස සරීරප්පභං එකසදිසං දිස්වා අතිවිය පසන්නො හුත්වා ආහ – ‘‘යථා තුම්හෙහි අක්කන්තකාලතො පට්ඨාය ඉමස්ස කම්බලස්ස අතිවිය පභා විරොචති, එවමෙව මය්හම්පි නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ හත්ථපාදානං වණ්ණො බන්ධුජීවකපුප්ඵවණ්ණො හොතු, සතක්ඛත්තුං විහතකප්පාසපටලඵස්සසදිසොව ඵස්සො හොතූ’’ති. සො තෙමාසං පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨහිත්වා පවාරිතකාලෙ තිචීවරං අදාසි. පච්චෙකබුද්ධො පරිපුණ්ණපත්තචීවරො ගන්ධමාදනමෙව ගතො.

සොපි කුලපුත්තො දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං භගවතො කාලෙ කාළචම්පානගරෙ උපසෙට්ඨිස්ස ඝරෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණකාලතො පට්ඨාය සෙට්ඨිකුලං අනෙකානි පණ්ණාකාරසහස්සානි ආගච්ඡන්ති. ජාතදිවසෙ ච සකලනගරං එකසක්කාරසම්මානං අහොසි. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ මාතාපිතරො ‘‘අම්හාකං පුත්තො අත්තනො නාමං ගණ්හිත්වාව ආගතො, රත්තසුවණ්ණරසපරිසිත්තා වියස්ස සරීරච්ඡවී’’ති සොණකුමාරොත්වෙවස්ස නාමං අකංසු.

අථස්ස සට්ඨි ධාතියො උපනෙත්වා දෙවකුමාරං විය නං සුඛෙන වඩ්ඪෙසුං. තස්ස එවරූපං ආහාරවිධානං අහොසි – සට්ඨිකරීසමත්තං ඨානං කසිත්වා තිවිධෙන උදකෙන පොසෙන්ති. කෙදාරෙ පවිසන්තීසු උදකමාතිකාසු ඛීරොදකස්ස ච ගන්ධොදකස්ස ච අනෙකානි චාටිසහස්සානි ආසිඤ්චන්ති. සාලිසීසානං ඛීරග්ගහණකාලෙ සුකාදීනං පාණානං උච්ඡිට්ඨකරණනිවාරණත්ථං වීහිගබ්භානං සුඛුමාලභාවත්ථඤ්ච පරියන්තපරික්ඛෙපෙ ච අන්තරන්තරා ච ථම්භෙ නිඛනිත්වා උපරි දණ්ඩකෙ දත්වා කිලඤ්ජෙහි ඡාදෙත්වා සමන්තා සාණියා පරික්ඛිපිත්වා සබ්බපරියන්තෙ ආරක්ඛං ගණ්හන්ති. සස්සෙ නිප්ඵන්නෙ කොට්ඨෙ චතුජාතිගන්ධෙහි පරිභණ්ඩං කත්වා උපරි උත්තමගන්ධෙහි පරිභාවෙන්ති . අනෙකසහස්සපුරිසා ඛෙත්තං ඔරුය්හ සාලිසීසානි වණ්ටෙසු ඡින්දිත්වා මුට්ඨිමුට්ඨියො කත්වා රජ්ජුකෙහි බන්ධිත්වා සුක්ඛාපෙන්ති. තතො කොට්ඨකස්ස හෙට්ඨිමතලෙ ගන්ධෙ සන්ථරිත්වා උපරි සාලිසීසානි සන්ථරන්ති. එවං එකන්තරිකං කත්වා සන්ථරන්තා කොට්ඨකං පූරෙත්වා ද්වාරං පිදහන්ති , තිවස්සසම්පත්තකාලෙ කොට්ඨකං විවරන්ති. විවටකාලෙ සකලනගරං සුගන්ධගන්ධිකං හොති. සාලිම්හි පහතෙ ධුත්තා ථුසෙ කිණිත්වා ගණ්හන්ති, කුණ්ඩකං පන චූළුපට්ඨාකා ලභන්ති. මුසලසට්ඨිතකෙ සාලිතණ්ඩුලෙ විචිනිත්වා ගණ්හන්ති . තෙ සුවණ්ණහීරකපච්ඡියං පක්ඛිපිත්වා සතකාලං පරිස්සාවෙත්වා ගහිතෙ පක්කුථිතජාතිරසෙ එකවාරං පක්ඛිපිත්වා

උද්ධරන්ති, පමුඛට්ඨානං සුමනපුප්ඵසදිසං හොති. තං භොජනං සුවණ්ණසරකෙ පක්ඛිපිත්වා පක්කුථිතඅප්පොදකමධුපායාසපූරිතස්ස රජතථාලස්ස උපරි කත්වා ආදාය ගන්ත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස පුරතො ඨපෙන්ති.

සො අත්තනො යාපනමත්තං භුඤ්ජිත්වා ගන්ධවාසිතෙන උදකෙන මුඛං වික්ඛාලෙත්වා හත්ථපාදෙ ධොවති. අථස්ස ධොතහත්ථපාදස්ස නානප්පකාරං මුඛවාසං උපනෙන්ති. තස්ස අක්කමනට්ඨානෙ වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණං අත්ථරන්ති. හත්ථපාදතලානිස්ස බන්ධුජීවකපුප්ඵවණ්ණානි හොන්ති, සතකාලවිහතකප්පාසස්ස විය ඵස්සො, පාදතලෙසු මණිකුණ්ඩලාවත්තවණ්ණානි ලොමානි ජායිංසු. සො කස්සචිදෙව කුජ්ඣිත්වා ''ආජානාහි භූමිං අක්කමිස්සාමී''ති වදති. තස්ස වයප්පත්තස්ස තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙ තයො පාසාදෙ කාරෙත්වා නාටකානි ච උපට්ඨාපෙසුං. සො මහාසම්පත්තිං අනුභවන්තො දෙවො මඤ්ඤෙ පටිවසති.

අථ අම්හාකං සත්ථරි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ පාදලොමදස්සනත්ථං රඤ්ඤා මාගධෙන පක්කොසාපෙත්වා අසීතියා ගාමියසහස්සෙහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං පහිතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං භගවා ''අනුඤ්ඤාතොසි මාතාපිතූහී''ති පුච්ඡිත්වා අනනුඤ්ඤාතභාවං සුත්වා ''න ඛො, සොණ, තථාගතා මාතාපිතූහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං පබ්බාජෙන්තී''ති පටික්ඛිපි. සො ''සාධු භගවා''ති තථාගතස්ස වචනං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා මාතාපිතූනං සන්තිකං ගන්ත්වා අනුජානාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගම්ම අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො සන්තිකෙ පබ්බජි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනස්ස පබ්බජ්ජාවිධානං පාළියං (මහාව. 243) ආගතමෙව.

තස්ස පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා රාජගහෙ විහරන්තස්ස සම්බහුලා ඤාතිසාලොහිතා ච සන්දිට්ඨසම්භත්තා ච සක්කාරසම්මානං ආහරන්ති, රූපනිප්ඵත්තියා වණ්ණං කථෙන්ති, අඤ්ඤෙපි ජනා පස්සිතුං ආගච්ඡන්ති. ථෙරො චින්තෙසි – ''මම සන්තිකං බහූ ජනා ආගච්ඡන්ති, කම්මට්ඨානෙ වා විපස්සනාය වා කම්මං කාතුං කථං සක්ඛිස්සාමි, යංනූනාහං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සීතවනසුසානං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරෙය්‍යං. තත්‍ර හි සුසානන්ති ජිගුච්ඡිත්වා බහූ ජනා නාගමිස්සන්ති, එවංසන්තෙ මම කිච්චං මත්ථකං පාපුණිස්සතී''ති සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සීතවනං ගන්ත්වා සමණධම්මං කාතුං ආරභි. සො චින්තෙසි – ''මය්හං සරීරං පරමසුඛුමාලං, න ඛො පන සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං පාපුණිතුං, කායං කිලමෙත්වාපි සමණධම්මං කාතුං වට්ටතී''ති. තතො ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාය පධානමකාසි. තස්ස සුඛුමාලානං පාදතලානං අන්තන්තෙහි ඵොටා උට්ඨාය භිජ්ජිංසු, චඞ්කමො එකලොහිතොව අහොසි. පාදෙසු අවහන්තෙසු ජණ්ණුකෙහිපි හත්ථෙහිපි වායමිත්වා චඞ්කමති. එවං වීරියං දළ්හං කරොන්තොපි ඔභාසමත්තම්පි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො චින්තෙසි – ''සචෙ අඤ්ඤොපි ආරද්ධවීරියො භවෙය්‍ය, මාදිසොව භවෙය්‍ය. අහං ඛො පන එවං වායමන්තොපි මග්ගං වා ඵලං වා උප්පාදෙතුං න සක්කොමි, අද්ධා නෙවාහං උග්ඝටිතඤ්ඤූ, න විපඤ්චිතඤ්ඤූ, න නෙය්‍යො, පදපරමෙන මයා භවිතබ්බං. කිං මෙ පබ්බජ්ජාය, හීනායාවත්තිත්වා භොගෙ ච භුඤ්ජිස්සාමි පුඤ්ඤානි ච කරිස්සාමී''ති.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා ථෙරස්ස විතක්කං ඤත්වා සායන්හසමයෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා ලොහිතෙන ඵුට්ඨං චඞ්කමං දිස්වා ථෙරං වීණොවාදෙන (මහාව. 243) ඔවදිත්වා වීරියසමථයොජනත්ථාය තස්ස කම්මට්ඨානං කථෙත්වා ගිජ්ඣකූටමෙව ගතො. සොණත්ථෙරොපි දසබලස්ස සම්මුඛා ඔවාදං ලභිත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ධම්මං දෙසෙන්තො ථෙරං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සොණකුටිකණ්ණත්ථෙරවත්ථු

206. අට්ඨමෙ **කල්‍යාණවාක්කරණානන්ති** වාක්කරණං වුච්චති වචනකිරියා, මධුරවචනානන්ති අත්ථො. අයඤ්හි ථෙරො දසබලෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියා තථාගතස්ස මධුරෙන සරෙන ධම්මකථං කථෙසි. අථස්ස සත්ථා සාධුකාරං අදාසි. තස්මා සො කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගො නාම ජාතො. **සොණොති** තස්ස නාමං, කොටිඅග්ඝනකං පන කණ්ණපිළන්ධනං ධාරෙසි. තස්මා **කුටිකණ්ණොති** වුච්චති, කොටිකණ්ණොති අත්ථො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පුරිමනයෙනෙව මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා සත්ථු ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ''මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගෙන භවිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා දසබලං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා, ''භන්තෙ, යං භික්ඛුං තුම්හෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපයිත්ථ, අහම්පි ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්ස ඵලෙන අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ තථාරූපො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායං දිස්වා ''අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගො භවිස්සසී''ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි යාවජීවං කුසලං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො අම්හාකං දසබලස්ස උප්පත්තිතො පුරෙතරමෙව දෙවලොකා චවිත්වා කාළියා නාම කුරරඝරිකාය උපාසිකාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා පරිපක්කෙ ගබ්භෙ රාජගහනගරෙ අත්තනො කුලනිවෙසනං ආගතා.

තස්මිං සමයෙ අම්හාකං සත්ථා සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො ඉසිපතනෙ ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ දසසහස්සචක්කවාළදෙවතා සන්නිපතිංසු. තත්ථ එකො අට්ඨවීසතියා යක්ඛසෙනාපතීනං අබ්භන්තරෙ සාතාගිරො නාම යක්ඛො දසබලස්ස ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය චින්තෙසි – ''කිං නු ඛො අයං එවං මධුරධම්මකථා මම සහායෙන හෙමවතෙන සුතා න සුතා''ති? සො දෙවසඞ්ඝස්ස අන්තරෙ ඔලොකෙන්තො තං අපස්සිත්වා ''අද්ධා මම සහායො තිණ්ණං රතනානං උප්පන්නභාවං න ජානාති, ගච්ඡාමි දසබලස්ස චෙව වණ්ණං කථෙස්සාමි, පටිවිද්ධධම්මඤ්ච ආරොචෙස්සාමී''ති අත්තනො පරිසාය සද්ධිං රාජගහමත්ථකෙන තස්ස සන්තිකං පායාසි.

හෙමවතොපි තියොජනසහස්සං හිමවන්තං අකාලපුප්ඵිතං දිස්වා ''මම සහායෙන සාතාගිරෙන සද්ධිං හිමවන්තකීළිතං කීළිස්සාමී''ති අත්තනො පරිසාය සද්ධිං රාජගහමත්ථකෙනෙව පායාසි. තෙසං ද්වින්නම්පි අග්ගබලකායා කුලඝරිකාය කාළිඋපාසිකාය නිවෙසනමත්ථකෙ සමාගන්ත්වා ''තුම්හෙ කස්ස පරිසා, මයං සාතාගිරස්ස. තුම්හෙ කස්ස පරිසා, මයං හෙමවතස්සා''ති ආහංසු. තෙ හට්ඨතුට්ඨාව ගන්ත්වා තෙසං යක්ඛසෙනාපතීනං ආරොචයිංසු. තෙපි තංඛණඤ්ඤෙව උපාසිකාය නිවෙසනමත්ථකෙ සමාගච්ඡිංසු. සාතාගිරො හෙමවතං ආහ – ''කහං, සම්ම, ගච්ඡසී''ති? තව සන්තිකං සම්මාති. කිංකාරණාති? හිමවන්තං පුප්ඵිතං දිස්වා තයා සද්ධිං තත්ථ කීළිස්සාමීති. ත්වං පන, සම්ම, කහං ගච්ඡසීති? තව සන්තිකං, සම්මාති. කිංකාරණාති? ත්වං හිමවන්තස්ස කෙන පුප්ඵිතභාවං ජානාසීති? න ජානාමි, සම්මාති. සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තො සිද්ධත්ථකුමාරො දසසහස්සිලොකධාතුං කම්පෙත්වා පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො දසසහස්සචක්කවාළදෙවතානං මජ්ඣෙ අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තෙසි. තස්ස පවත්තිතභාවං න ජානාසීති? න ජානාමි, සම්මාති. ත්වං එත්තකමෙව ඨානං පුප්ඵිතන්ති අඤ්ඤාසි, තස්ස පන පුරිසස්ස සක්කාරත්ථාය සකලදසසහස්සචක්කවාළං එකමාලාගුළසදිසං අජ්ජ ජාතං සම්මාති. මාලා තාව පුප්ඵන්තු, තයා සො සත්ථා අක්ඛීනි පූරෙත්වා දිට්ඨොති. ආම, සම්ම, සත්ථා ච මෙ දිට්ඨො, ධම්මො ච සුතො, අමතඤ්ච පීතං. අහං ''එතං අමතධම්මං තම්පි ජානාපෙස්සාමී''ති තව සන්තිකං ආගතොස්මි, සම්මාති. තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤං කථෙන්තානංයෙව උපාසිකා සිරිසයනතො උට්ඨාය නිසින්නා තං කථාසල්ලාපං සුත්වා සද්දෙ නිමිත්තං ගණ්හි. ''අයං සද්දො උද්ධං, න හෙට්ඨා, අමනුස්සභාසිතො, නො මනුස්සභාසිතො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා ඔහිතසොතා පග්ගහිතමානසා හුත්වා නිසීදි. තතො –

> ''අජ්ජ පන්නරසො උපොසථො (ඉති සාතාගිරො යක්ඛො),
> දිබ්බා රත්ති උපට්ඨිතා;
> අනොමනාමං සත්ථාරං,
> හන්ද පස්සාම ගොතම''න්ති. (සු. නි. 153) –

එවං සාතාගිරෙන වුත්තෙ –

> ''කච්චි මනො සුපණිහිතො (ඉති හෙමවතො යක්ඛො),
> සබ්බභූතෙසු තාදිනො;
> කච්චි ඉට්ඨෙ අනිට්ඨෙ ච,
> සඞ්කප්පස්ස වසීකතා''ති. (සු. නි. 154);

එවං හෙමවතො සත්ථු කායසමාචාරඤ්ච ආජීවඤ්ච මනොසමාචාරඤ්ච පුච්ඡි. පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං සාතාගිරො විස්සජ්ජෙසි. එවං සත්ථු සරීරවණ්ණගුණවණ්ණකථනවසෙන හෙමවතසුත්තන්තෙ නිට්ඨිතෙ හෙමවතො සහායකස්ස ධම්මදෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

අථ, කාළී උපාසිකා, පරස්ස ධම්මෙ දෙසියමානෙ තථාගතං අදිට්ඨපුබ්බාව හුත්වා අනුස්සවප්පසාදං උප්පාදෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතං භොජනං භුඤ්ජමානා විය සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සා සබ්බමාතුගාමානං අන්තරෙ පඨමකසොතාපන්නා සබ්බජෙට්ඨිකා අහොසි. තස්සා සහ සොතාපත්තිභාවෙන තමෙව රත්තිං ගබ්භවුට්ඨානං ජාතං, පටිලද්ධදාරකස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ සොණොති නාමං අකාසි. සා යථාරුචියා කුලගෙහෙ වසිත්වා කුලඝරමෙව අගමාසි.

තස්මිං සමයෙ මහාකච්චානත්ථෙරො තං නගරං උපනිස්සාය උපවත්තෙ පබ්බතෙ පටිවසති. උපාසිකා ථෙරං උපට්ඨාති. ථෙරො නිබද්ධං තස්සා නිවෙසනං ගච්ඡති. සොණදාරකොපි නිබද්ධං ථෙරස්ස සන්තිකෙ විචරන්තො විස්සාසිකො අහොසි. සො අපරෙන සමයෙන ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. ථෙරො තං උපසම්පාදෙතුකාමො තීණි වස්සානි ගණං පරියෙසිත්වා උපසම්පාදෙසි. සො උපසම්පන්නො කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා ථෙරස්සෙව සන්තිකෙ සුත්තනිපාතං උග්ගණ්හිත්වා වුත්ථවස්සො පවාරෙත්වා සත්ථාරං පස්සිතුකාමො හුත්වා උපජ්ඣායං ආපුච්ඡි. ථෙරො ආහ – ''සොණ, තයි ගතෙ සත්ථා තං එකගන්ධකුටියං වසාපෙත්වා ධම්මං අජ්ඣෙසිස්සති, ත්වං ධම්මං කථෙස්සසි. සත්ථා තව ධම්මකථාය පසීදිත්වා තුය්හං වරං දස්සති. ත්වං වරං ගණ්හන්තො ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච ගණ්හාහි, මම වචනෙන දසබලස්ස පාදෙ වන්දාහී''ති. සො උපජ්ඣායෙන අනුඤ්ඤාතො මාතුඋපාසිකාය ගෙහං ගන්ත්වා ආරොචෙසි. සාපි ''සාධු , තාත, ත්වං දසබලං පස්සිතුං ගච්ඡන්තො ඉමං කම්බලං ආහරිත්වා සත්ථු වසනගන්ධකුටියා භූමත්ථරණං කත්වා අත්ථරාහී''ති කම්බලං අදාසි. සොණත්ථෙරො තං

ආදාය සෙනාසනං සංසාමෙත්වා අනුපුබ්බෙන සත්ථු වසනට්ඨානං ගන්ත්වා දසබලස්ස බුද්ධාසනෙ නිසින්නවෙලායමෙව උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''ආනන්ද, ඉමස්ස භික්ඛුස්ස සෙනාසනං ජානාහී''ති. ථෙරො සත්ථු අධිප්පායං ඤත්වා අන්තොගන්ධකුටියංයෙව භූමත්ථරණං උස්සාරෙන්තො විය අත්ථරි.

අථ ඛො භගවා බහුදෙවරත්තිං අජ්ඣොකාසෙ වීතිනාමෙත්වා විහාරං පාවිසි, ආයස්මාපි ඛො සොණො බහුදෙවරත්තිං අජ්ඣොකාසෙ වීතිනාමෙත්වා විහාරං පාවිසි. සත්ථා පච්ඡිමයාමෙ සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා පච්චූසසමයෙ වුට්ඨාය නිසීදිත්වා ''එත්තකෙන කාලෙන සොණස්ස කායදරථො පටිප්පස්සද්ධො භවිස්සතී''ති ඤත්වා ආයස්මන්තං සොණං අජ්ඣෙසි – ''පටිභාතු තං භික්ඛු ධම්මො භාසිතු''න්ති. සොණත්ථෙරො මධුරස්සරෙන එකබ්‍යඤ්ජනම්පි අවිනාසෙන්තො අට්ඨකවග්ගියානි සුත්තානි (සු. නි. 772 ආදයො) අභාසි. කථාපරියොසානෙ භගවා සාධුකාරං දත්වා ''සුග්ගහිතො තෙ භික්ඛු ධම්මො, මයා දෙසිතකාලෙ ච අජ්ජ ච එකසදිසාව දෙසනා, කිඤ්චි ඌනං වා අධිකං වා නත්ථී''ති පසන්නභාවං පකාසෙසි. සොණත්ථෙරොපි ''අයං ඔකාසො''ති සල්ලක්ඛෙත්වා උපජ්ඣායස්ස වචනෙන දසබලං වන්දිත්වා විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදං ආදිං කත්වා සබ්බෙ වරෙ යාචි, සත්ථා අදාසි. පුන ථෙරො මාතුඋපාසිකාය වචනෙන වන්දිත්වා ''අයං, භන්තෙ, උපාසිකාය තුම්හාකං වසනගන්ධකුටියං භූමත්ථරණත්ථං කම්බලො පහිතො''ති කම්බලං දත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථාරං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන ථෙරස්ස පබ්බජ්ජං ආදිං කත්වා සබ්බං සුත්තෙ ආගතමෙව.

ඉති ථෙරො සත්ථු සන්තිකා අට්ඨ වරෙ ලභිත්වා උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. පුනදිවසෙ මාතුඋපාසිකාය නිවෙසනද්වාරං ගන්ත්වා භික්ඛාය අට්ඨාසි. උපාසිකා ''පුත්තො කිර මෙ ද්වාරෙ ඨිතො''ති සුත්වා වෙගෙන ආගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා අන්තොනිවෙසනෙ නිසීදාපෙත්වා භොජනං අදාසි. අථ නං භත්තකිච්චපරියොසානෙ ආහ – ''දිට්ඨො තෙ, තාත, දසබලො''ති? ආම උපාසිකෙති. වන්දිතො තෙ මම වචනෙනාති? ආම වන්දිතො, සොපි ච මෙ කම්බලො තථාගතස්ස වසනට්ඨානෙ භූමත්ථරණං කත්වා අත්ථතොති. කිං, තාත, තයා කිර සත්ථු ධම්මකථා කථිතා, සත්ථාරා ච තෙ සාධුකාරො දින්නොති? තයා කථං ඤාතං උපාසිකෙති? තාත, මය්හං ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතා දසබලෙන තුය්හං සාධුකාරං දින්නදිවසෙ ''සකලදසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවතා සාධුකාරං අදංසූ''ති ආහ – තාත, තයා කථිතධම්මකථං බුද්ධානං කථිතනියාමෙනෙව මය්හම්පි කථෙතුං පච්චාසීසාමීති. ථෙරො මාතු කථං සම්පටිච්ඡි. සා තස්ස අධිවාසනං විදිත්වා ද්වාරෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා දසබලස්ස කථිතනියාමෙනෙව අත්තනො ධම්මකථං කථාපෙසීති වත්ථු එත්ථ සමුට්ඨිතං. සත්ථා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සීවලිත්ථෙරවත්ථු

207. නවමෙ **ලාභීනං යදිදං සීවලී**ති ඨපෙත්වා තථාගතං ලාභීනං භික්ඛූනං සීවලිත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ලාභීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ''මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී''ති දසබලං නිමන්තෙත්වා පුරිමනයෙනෙව සත්තාහං මහාදානං දත්වා ''භගවා අහම්පි ඉමිනා අධිකාරකම්මෙන අඤ්ඤං සම්පත්තිං න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අහම්පි තුම්හෙහි සො එතදග්ගෙ ඨපිතභික්ඛු විය ලාභීනං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා ''අයං තෙ පත්ථනා අනාගතෙ ගොතමස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සමිජ්ඣිස්සතී''ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො විපස්සීබුද්ධකාලෙ බන්ධුමතීනගරතො අවිදූරෙ එකස්මිං ගාමෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්මිං සමයෙ බන්ධුමතීනගරවාසිනො රඤ්ඤා සද්ධිං සාකච්ඡිත්වා සාකච්ඡිත්වා දසබලස්ස දානං දෙන්ති. තෙ එකදිවසං සබ්බෙව එකතො හුත්වා දානං දෙන්තා ''කිං නු ඛො අම්හාකං දානමුඛෙ නත්ථී''ති මධුඤ්ච ගුළදධිඤ්ච න අද්දසංසු. තෙ ''යතො කුතොචි ආහරිස්සාමා''ති ජනපදතො නගරං පවිසනමග්ගෙ පුරිසං ඨපෙසුං. තදා එස කුලපුත්තො අත්තනො ගාමතො ගුළදධිවාරකං ගහෙත්වා ''කිඤ්චිදෙව ආහරිස්සාමී''ති නගරං ගච්ඡන්තො මුඛං ධොවිත්වා ''ධොතහත්ථපාදො පවිසිස්සාමී''ති ඵාසුකට්ඨානං ඔලොකෙන්තො නඞ්ගලසීසමත්තං නිම්මක්ඛිකං දණ්ඩකමධුං දිස්වා ''පුඤ්ඤෙන මෙ ඉදං උප්පන්න''න්ති ගහෙත්වා නගරං පවිසති. නාගරෙහි ඨපිතපුරිසො තං දිස්වා, ''භො පුරිස, කස්සිමං ආහරසී''ති පුච්ඡි. න කස්සචි සාමි, වික්කිණිතුං පන මෙ ඉදං ආනීතන්ති. තෙන හි, භො පුරිස, ඉමං කහාපණං ගහෙත්වා එතං මධුඤ්ච ගුළදධිඤ්ච දෙහීති.

සො චින්තෙසි – ''ඉදං න බහුමූලං, අයඤ්ච එකප්පහාරෙනෙව බහුං දෙති, වීමංසිතුං වට්ටතී''ති . තතො නං ''නාහං එකකහාපණෙන දෙමී''ති ආහ. යදි එවං, ද්වෙ ගහෙත්වා දෙහීති. ද්වීහිපි න දෙමීති. එතෙනුපායෙන වඩ්ඪෙන්තං වඩ්ඪෙන්තං සහස්සං පාපුණි. සො චින්තෙසි – ''අතිඅඤ්ඡිතුං න වට්ටති, හොතු තාව, ඉමස්ස කත්තබ්බකිච්චං පුච්ඡිස්සාමී''ති. අථ නං ආහ – ''ඉදං න බහුඅග්ඝනකං, ත්වඤ්ච බහුං දෙසි, කෙන කම්මෙන ඉදං ගණ්හාසී''ති? ඉධ, භො, නගරවාසිනො රඤ්ඤා සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣිත්වා විපස්සිදසබලස්ස දානං දෙන්තා ඉදං ද්වයං දානමුඛෙ අපස්සන්තා පරියෙසන්ති. සචෙ ඉදං ද්වයං න ලභිස්සන්ති, නාගරානං පරාජයො භවිස්සති. තස්මා සහස්සං දත්වා ගණ්හාමීති. කිං පනෙතං නාගරානමෙව වට්ටති, න අඤ්ඤෙසං දාතුං වට්ටතීති? යස්ස කස්සචි දාතුං අවාරිතමෙතන්ති. අත්ථි පන තෙ කොචි නාගරානං දානෙ එකදිවසං සහස්සං දාතාති? නත්ථි සම්මාති. ඉමෙසං පන ද්වින්නං සහස්සග්ඝනකභාවං

ජානාසීති? ආම ජානාමීති. තෙන හි ගච්ඡ, නාගරානං ආචික්ඛ – ''එකො පුරිසො ඉමානි ද්වෙ මූලෙන න දෙති, සහත්ථෙනෙව දාතුකාමො, තුම්හෙ ඉමෙසං ද්වින්නං කාරණා නිරුස්සුක්කා හොථා''ති. ත්වං පන මෙ ඉමස්මිං දානමුඛෙ ජෙට්ඨකභාවස්ස කායසක්ඛී හොහීති.

සො ගාමවාසී පරිබ්බයත්ථං ගහිතමාසකෙන පඤ්චකටුකං ගහෙත්වා චුණ්ණං කත්වා දධිතො කඤ්ජියං වාහෙත්වා තත්ථ මධුපටලං පීළෙත්වා පඤ්චකටුකචුණ්ණෙන යොජෙත්වා එකස්මිං පදුමිනිපත්තෙ පක්ඛිපිත්වා තං සංවිදහිත්වා ආදාය දසබලස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ නිසීදි. මහාජනෙන ආහරියමානස්ස සක්කාරස්ස අන්තරෙ අත්තනො පත්තවාරං ඔලොකයමානො ඔකාසං ඤත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ''භගවා අයං මය්හං දුග්ගතපණ්ණාකාරො, ඉමං මෙ අනුකම්පං පටිච්ච ගණ්හථා''ති. සත්ථා තස්ස අනුකම්පං පටිච්ච චතුමහාරාජදත්තියෙන සෙලමයෙන පත්තෙන තං පටිග්ගහෙත්වා යථා අට්ඨසට්ඨියාභික්ඛුසතසහස්සස්ස දියාමානං න ඛීයති, එවං අධිට්ඨාසි. සොපි කුලපුත්තො නිට්ඨිතභත්තකිච්චං භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨිතො ආහ – ''දිට්ඨො මෙ භගවා අජ්ජ බන්ධුමතීනගරවාසිකෙහි තුම්හාකං සක්කාරො ආහරියමානො, අහම්පි ඉමස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තභවෙ ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො භවෙය්‍යා''න්ති. සත්ථා ''එවං හොතු කුලපුත්තා''ති වත්වා තස්ස ච නගරවාසීනඤ්ච භත්තානුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සුප්පවාසාය රාජධීතාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය සායං පාතඤ්ච පණ්ණාකාරසතානි පාපුණන්ති, සුප්පවාසා සම්පත්තිං ගච්ඡති. අථ නං පුඤ්ඤවීමංසනත්ථං හත්ථෙන බීජපච්ඡිං ඵුසාපෙන්ති, එකෙකබීජතො සලාකසතම්පි සලාකසහස්සම්පි නිගච්ඡති. එකකරීසඛෙත්තතො පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිපි සකටානි උප්පජ්ජන්ති. කොට්ඨපූරණකාලෙපි කොට්ඨද්වාරං හත්ථෙන ඵුසාපෙන්ති, රාජධීතාය පුඤ්ඤෙන ගණ්හන්තානං ගහිතගහිතට්ඨානං පුන පූරති. පරිපුණ්ණභත්තකුම්භිතොපි ''රාජධීතාය පුඤ්ඤ''න්ති වත්වා යස්ස කස්සචි දෙන්තානං යාව න උක්කඩ්ඪන්ති, න තාව භත්තං ඛීයති. දාරකෙ කුච්ඡිගතෙයෙව සත්ත වස්සානි අතික්කමිංසු.

ගබ්භෙ පන පරිපක්කෙ සත්තාහං මහාදුක්ඛං අනුභොසි. සා සාමිකං ආමන්තෙත්වා ''පුරෙ මරණා ජීවමානාව දානං දස්සාමී''ති සත්ථු සන්තිකං පෙසෙසි – ''ගච්ඡ ඉමං පවත්තිං සත්ථු ආරොචෙත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙහි, යඤ්ච සත්ථා වදෙති, තං සාධුකං උපලක්ඛෙත්වා ආගන්ත්වා මය්හං කථෙහී''ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සාසනං භගවතො ආරොචෙසි. සත්ථා ''සුඛිනී හොතු සුප්පවාසා කොලියධීතා, සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායතූ''ති ආහ. රාජා තං සුත්වා භගවන්තං අභිවාදෙත්වා අන්තොගාමාභිමුඛො පායාසි. තස්ස පුරෙ ආගමනායෙව සුප්පවාසාය කුච්ඡිතො ධමකරණා උදකං විය ගබ්භො නික්ඛමි, පරිවාරෙත්වා නිසින්නජනො අස්සුමුඛොව හසිතුං ආරද්ධො. හට්ඨතුට්ඨො මහාජනො රඤ්ඤො පුත්තසාසනං ආරොචෙතුං අගමාසි.

රාජා තෙසං ඉඞ්ගිතං දිස්වාව ''දසබලෙන කථිතකථා නිප්ඵන්නා මඤ්ඤෙ''ති චින්තෙසි. සො ආගන්ත්වා සත්ථු සාසනං රාජධීතාය ආරොචෙසි. රාජධීතා ''තයා නිමන්තිතං ජීවිතභත්තමෙව මඞ්ගලභත්තං භවිස්සති, ගච්ඡ සත්තාහං දසබලං නිමන්තෙහී''ති. රාජා තථා අකාසි. සත්තාහං බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං පවත්තයිංසු. දාරකො සබ්බෙසං ඤාතීනං සන්තත්තචිත්තං නිබ්බාපෙන්තො ජාතොති **සීවලිදාරකො**ත්වෙවස්ස නාමං අකංසු. සො සත්ත වස්සානි ගබ්භෙ වසිතත්තා ජාතකාලතො පට්ඨාය සබ්බකම්මක්ඛමො අහොසි. ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො සත්තමෙ දිවසෙ තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාපං අකාසි. සත්ථාපි ධම්මපදෙ ගාථං අභාසි –

''යොමං පලිපථං දුග්ගං, සංසාරං මොහමච්චගා;
තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ඣායී, අනෙජො අකථංකථී;
අනුපාදාය නිබ්බුතො, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති. (ධ. ප. 414);

අථ නං ථෙරො එවමාහ – ''කිං පන තයා එවරූපං දුක්ඛරාසිං අනුභවිත්වා පබ්බජිතුං න වට්ටතී''ති? ලභමානො පබ්බජෙය්‍යං, භන්තෙති. සුප්පවාසා තං දාරකං ථෙරෙන සද්ධිං කථෙන්තං දිස්වා ''කිං නු ඛො මෙ පුත්තො ධම්මසෙනාපතිනා සද්ධිං කථෙතී''ති ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''මය්හං පුත්තො තුම්හෙහි සද්ධිං කිං කථෙති, භදන්තෙ''ති? අත්තනා අනුභූතං ගබ්භවාසදුක්ඛං කථෙත්වා තුම්හෙහි අනුඤ්ඤාතො පබ්බජිස්සාමීති වදතීති. සාධු, භන්තෙ, පබ්බාජෙථ නන්ති. ථෙරො තං විහාරං නෙත්වා තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙන්තො, ''සීවලි, න තුය්හං අඤ්ඤෙන ඔවාදෙන කම්මං අත්ථි, තයා සත්ත වස්සානි අනුභූතදුක්ඛමෙව පච්චවෙක්ඛාහී''ති. භන්තෙ, පබ්බාජනමෙව තුම්හාකං භාරො, යං පන මයා කාතුං සක්කා, තමහං ජානිස්සාමීති. සො පඨමකෙසවට්ටියා ඔහාරිතක්ඛණෙයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, දුතියාය ඔහාරිතක්ඛණෙ සකදාගාමිඵලෙ, තතියාය අනාගාමිඵලෙ. සබ්බෙසංයෙව පන කෙසානං ඔරොපනඤ්ච අරහත්තසච්ඡිකිරියා ච අපච්ඡා අපුරිමා අහොසි. තස්ස පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛුසඞ්ඝස්ස චත්තාරො පච්චයා යදිච්ඡකං උප්පජ්ජන්ති. එවං එත්ථ වත්ථු සමුට්ඨිතං.

අපරභාගෙ සත්ථා සාවත්ථිං අගමාසි. ථෙරො සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා, ''භන්තෙ, මය්හං පුඤ්ඤං වීමංසිස්සාමි, පඤ්ච මෙ භික්ඛුසතානි දෙථා''ති ආහ . ගණ්හ, සීවලීති. සො පඤ්චසතෙ භික්ඛූ ගහෙත්වා හිමවන්තාභිමුඛං ගච්ඡන්තො අටවිමග්ගං ගච්ඡති. තස්ස පඨමං දිට්ඨා නිග්‍රොධෙ අධිවත්ථා දෙවතා සත්ත දිවසානි දානං අදාසි. ඉති සො –

‘‘නිග්‍රොධං පඨමං පස්සි, දුතියං පණ්ඩවපබ්බතං;
තතියං අචිරවතියං, චතුත්ථං වරසාගරං.

‘‘පඤ්චමං හිමවන්තං සො, ඡට්ඨං ඡද්දන්තුපාගමි;
සත්තමං ගන්ධමාදනං, අට්ඨමං අථ රෙවත’’න්ති.

සබ්බට්ඨානෙසු සත්ත සත්ත දිවසානෙව දානං අදංසු. ගන්ධමාදනපබ්බතෙ පන නාගදත්තදෙවරාජා නාම සත්තදිවසෙසු එකදිවසං ඛීරපිණ්ඩපාතං අදාසි, එකදිවසං සප්පිපිණ්ඩපාතං අදාසි. භික්ඛුසඞ්ඝො ආහ – ‘‘ආවුසො, ඉමස්ස දෙවරඤ්ඤො නෙව ධෙනුයො දුය්හමානා පඤ්ඤායන්ති, න දධිනිම්මථනං, කුතො තෙ, දෙවරාජ, ඉමං උප්පජ්ජතී’’ති? ‘‘භන්තෙ, කස්සපදසබලස්ස කාලෙ ඛීරසලාකභත්තදානස්සෙතං ඵල’’න්ති දෙවරාජා ආහ. අපරභාගෙ සත්ථා ඛදිරවනියරෙවතස්ස පච්චුග්ගමනං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං අත්තනො සාසනෙ ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථු

208. දසමෙ **සද්ධාධිමුත්තානන්ති** සද්ධාය අධිමුත්තානං, බලවසද්ධානං භික්ඛූනං වක්කලිත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අඤ්ඤෙසං හි සද්ධා වඩ්ඪෙතබ්බා හොති, ථෙරස්ස පන හාපෙතබ්බා ජාතා. තස්මා සො සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගොති වුත්තො. **වක්කලීති** පනස්ස නාමං.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති වුත්තනයෙනෙව සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා දසබලං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහම්පි ඉමිනා අධිකාරකම්මෙන තුම්හෙහි සද්ධාධිමුත්තානං එතදග්ගෙ ඨපිතභික්ඛු විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං සත්ථුකාලෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, වක්කලීතිස්ස නාමං අකංසු. සො වුද්ධිප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා දසබලං භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං සාවත්ථියං චරන්තං දිස්වා සත්ථු සරීරසම්පත්තිං ඔලොකෙන්තො සරීරසම්පත්තිදස්සනෙන අතිත්තො දසබලෙන සද්ධිංයෙව විචරති. විහාරං ගච්ඡන්තෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා සරීරනිප්ඵත්තිං ඔලොකෙන්තොව තිට්ඨති. ධම්මසභායං නිසීදිත්වා ධම්මං කථෙන්තස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ ඨිතො ධම්මං සුණාති. සො සද්ධං පටිලභිත්වා ‘‘අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො නිබද්ධං දසබලස්ස දස්සනං න ලභිස්සාමී’’ති පබ්බජ්ජං යාචිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජි.

තතො පට්ඨාය ඨපෙත්වා ආහාරකරණවෙලං අවසෙසකාලෙ යත්ථ ඨිතෙන සක්කා දසබලං පස්සිතුං, තත්ථ ඨිතො යොනිසොමනසිකාරං පහාය දසබලං ඔලොකෙන්තොව විහරති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො දීඝම්පි අද්ධානං තස්මිං රූපදස්සනවසෙනෙව විචරන්තෙ කිඤ්චි අවත්වා ‘‘ඉදානිස්ස ඤාණං පරිපාකගතං, සක්කා එතං බොධෙතු’’න්ති ඤත්වා එවමාහ – ‘‘කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන, යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති. යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සති. ධම්මඤ්හි, වක්කලි , පස්සන්තො මං පස්සති, මං පස්සන්තො ධම්මං පස්සතී’’ති.

සත්ථරි එවං ඔවදන්තෙපි ථෙරො දසබලස්ස දස්සනං පහාය නෙව අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං සක්කොති. තතො සත්ථා ‘‘නායං භික්ඛු සංවෙගං අලභිත්වා බුජ්ඣිස්සතී’’ති උපකට්ඨාය වස්සූපනායිකාය රාජගහං ගන්ත්වා වස්සූපනායිකදිවසෙ ‘‘අපෙහි, වක්කලී’’ති ථෙරං පණාමෙති. බුද්ධා ච නාම ආදෙය්‍යවචනා හොන්ති, තස්මා ථෙරො සත්ථාරං පටිප්ඵරිත්වා ඨාතුං අසක්කොන්තො තෙමාසං දසබලස්ස සම්මුඛෙ ආගන්තුං අවිසහන්තො ‘‘කිං දානි සක්කා කාතුං, තථාගතෙනම්හි පණාමිතො, සම්මුඛීභාවං න ලභාමි, කිං මය්හං ජීවිතෙනා’’ති ගිජ්ඣකූටපබ්බතෙ පපාතට්ඨානං අභිරුහි. සත්ථා තස්ස කිලමනභාවං ඤත්වා ‘‘අයං භික්ඛු මම සන්තිකා අස්සාසං අලභන්තො මග්ගඵලානං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා’’ති අත්තානං දස්සෙතුං ඔභාසං විස්සජ්ජෙසි. අථස්ස සත්ථු දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය එව මහන්තං සොකසල්ලං පහීනං. සත්ථා සුක්ඛතළාකෙ ඔඝං ආහරන්තො විය වක්කලිත්ථෙරස්ස බලවපීතිසොමනස්සං උප්පාදෙතුං ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

‘‘පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ’’න්ති. (ධ. ප. 381);

වක්කලිත්ථෙරස්ස ච ‘‘එහි, වක්කලී’’ති හත්ථං පසාරෙසි. ථෙරො ‘‘දසබලො මෙ දිට්ඨො, එහීති අව්හායනම්පි ලද්ධ’’න්ති බලවපීතිං උප්පාදෙත්වා ‘‘කුතො ගච්ඡාමී’’ති අත්තනො ගමනභාවං අජානිත්වාව දසබලස්ස සම්මුඛෙ ආකාසෙ පක්ඛන්දිත්වා පඨමපාදෙන පබ්බතෙ ඨිතොයෙව සත්ථාරා වුත්තගාථං ආවජ්ජෙන්තො ආකාසෙයෙව පීතිං

වික්ඛම්භෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා තථාගතං වන්දමානොව ඔතරි. අපරභාගෙ සත්ථා අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

දුතියවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 3. තතියඑතදග්ගවග්ගො

209. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ **සික්ඛාකාමානන්ති** තිස්සො සික්ඛා කාමයමානානං සම්පියායිත්වා සික්ඛන්තානන්ති අත්ථො. **රාහුලොති** අත්තනො පුත්තං රාහුලත්ථෙරං දස්සෙති. ථෙරො කිර පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය පාතොව උට්ඨහන්තො හත්ථපූරං වාලිකං උක්ඛිපිත්වා ‘‘අහො වතාහං අජ්ජ දසබලස්ස චෙව ආචරියුපජ්ඣායානඤ්ච සන්තිකා එත්තකං ඔවාදඤ්චෙව අනුසාසනිඤ්ච ලභෙය්‍ය’’න්ති පත්ථෙති. තස්මා සික්ඛාකාමානං අග්ගො නාම ජාතොති.

210. දුතියෙ **සද්ධාපබ්බජිතානන්ති** සද්ධාය පබ්බජිතානං. **රට්ඨපාලොති** රට්ඨං පාලෙතුං සමත්ථො, භින්නං වා රට්ඨං සන්ධාරෙතුං සමත්ථෙ කුලෙ ජාතොතිපි රට්ඨපාලොති සඞ්ඛං ගතො. සො හි සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො චුද්දසභත්තච්ඡෙදෙ කත්වා මාතාපිතරො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිතො. තස්මා සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො නාම ජාතො.

රාහුල-රට්ඨපාලත්ථෙරවත්ථු

ඉමෙසං පන උභින්නම්පි ථෙරානං පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – එතෙ කිර ද්වෙපි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිංසු. තෙසං දහරකාලෙ නාමං වා ගොත්තං වා න කථීයති. වයප්පත්තා පන ඝරාවාසෙ පතිට්ඨාය අත්තනො අත්තනො පිතු අච්චයෙන උභොපි අත්තනො අත්තනො රතනකොට්ඨාගාරකම්මිකෙ පක්කොසාපෙත්වා අපරිමාණං ධනං දිස්වා – ‘‘ඉමං එත්තකං ධනරාසිං අය්‍යකපය්‍යකාදයො අත්තනා සද්ධිං ගහෙත්වා ගන්තුං නාසක්ඛිංසු, අම්හෙහි දානි යෙන කෙනචි උපායෙන ඉමං ධනං ගහෙත්වා ගන්තුං වට්ටතී’’ති තෙ උභොපි ජනා චතූසු ඨානෙසු කපණද්ධිකාදීනං මහාදානං දාතුං ආරද්ධා. එකො අත්තනො දානග්ගෙ ආගතාගතජනං පුච්ඡිත්වා යාගුඛජ්ජකාදීසු යස්ස යං පටිභාති, තස්ස තං අදාසි, තස්ස තෙනෙව කාරණෙන ආගතපාකොති නාමං ජාතං. ඉතරො අපුච්ඡිත්වාව ගහිතගහිතභාජනං පූරෙත්වා පූරෙත්වා දෙති, තස්සපි තෙනෙව කාරණෙන අනග්ගපාකොති නාමං ජාතං, අප්පමාණපාකොති අත්ථො.

තෙ උභොපි එකදිවසං පාතොව මුඛධොවනත්ථං බහිගාමං අගමංසු. තස්මිං සමයෙ හිමවන්තතො ද්වෙ මහිද්ධිකා තාපසා භික්ඛාචාරත්ථාය ආකාසෙන ආගන්ත්වා තෙසං සහායකානං අවිදූරෙ ඔතරිත්වා ‘‘මා නො එතෙ පස්සිංසූ’’ති එකපස්සෙ අට්ඨංසු. තෙ උභොපි ජනා තෙසං ලාබුභාජනාදිපරික්ඛාරං සංවිධාය අන්තොගාමං සන්ධාය භික්ඛාය ගතානං සන්තිකං ආගම්ම වන්දිංසු. අථ නෙ තාපසා ‘‘කාය වෙලාය ආගතත්ථ මහාපුඤ්ඤා’’ති ආහංසු. තෙ ‘‘අධුනාව, භන්තෙ’’ති වත්වා තෙසං හත්ථතො ලාබුභාජනං ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගෙහං නෙත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ නිබද්ධං භික්ඛාගහණත්ථං පටිඤ්ඤං ගණ්හිංසු.

තෙසු එකො තාපසො සපරිළාහකායධාතුකො හොති. සො අත්තනො ආනුභාවෙන මහාසමුද්දඋදකං ද්වෙධා කත්වා පථවින්ධරනාගරාජස්ස භවනං ගන්ත්වා දිවාවිහාරං නිසීදති. සො උතුසප්පායං ගහෙත්වා පච්චාගන්ත්වා අත්තනො උපට්ඨාකස්ස ගෙහෙ භත්තානුමොදනං කරොන්තො ‘‘පථවින්ධරනාගභවනං විය හොතූ’’ති වදති. අථ නං එකදිවසං උපට්ඨාකො පුච්ඡි – ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ අනුමොදනං කරොන්තා ‘පථවින්ධරනාගභවනං විය හොතූ’ති වදථ, මයමස්ස අත්ථං න ජානාම, කිං වුත්තං හොති ඉදං, භන්තෙ’’ති? ආම, කුටුම්බිය අහං ‘‘තුම්හාකං සම්පත්ති පථවින්ධරනාගරාජසම්පත්තිසදිසා හොතූ’’ති වදාමීති. කුටුම්බිකො තතො පට්ඨාය පථවින්ධරනාගරාජභවනෙ චිත්තං ඨපෙසි.

ඉතරො තාපසො තාවතිංසභවනං ගන්ත්වා සුඤ්ඤෙ සෙරීසකවිමානෙ දිවාවිහාරං කරොති. සො ආගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො ච සක්කස්ස දෙවරාජස්ස සම්පත්තිං දිස්වා අත්තනො උපට්ඨාකස්ස අනුමොදනං කරොන්තො ‘‘සක්කවිමානං විය හොතූ’’ති වදති. අථ නං සොපි කුටුම්බියො ඉතරො සහායකො තං තාපසං විය පුච්ඡි. සො තස්ස වචනං සුත්වා සක්කභවනෙ චිත්තං ඨපෙසි. තෙ උභොපි පත්ථිතට්ඨානෙසුයෙව නිබ්බත්තා.

පථවින්ධරභවනෙ නිබ්බත්තො පථවින්ධරනාගරාජා නාම ජාතො. සො නිබ්බත්තක්ඛණෙ අත්තනො අත්තභාවං දිස්වා ‘‘අමනාපස්ස වත මෙ ඨානස්ස කුලූපකතාපසො වණ්ණං කථෙසි, උරෙන පරිසක්කිත්වා විචරණට්ඨානමෙතං, නූන සො අඤ්ඤං ඨානං න ජානාතී’’ති විප්පටිසාරී අහොසි. අථස්ස තංඛණෙයෙව අලඞ්කතපටියත්තානි නාගනාටකානි සබ්බදිසාසු තූරියානි පග්ගණ්හිංසු. සො තස්මිංයෙව ඛණෙ තං අත්තභාවං විජහිත්වා මාණවකවණ්ණී අහොසි. අන්වද්ධමාසඤ්ච චත්තාරො මහාරාජානො සක්කස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තස්මා සොපි විරූපක්ඛෙන නාගරඤ්ඤා සද්ධිං සක්කස්ස උපට්ඨානං ගතො. සක්කො තං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා සඤ්ජානි. අථ නං සමීපෙ ආගන්ත්වා

යීතකාලෙ ‘‘කහං නිබ්බත්තොසි සම්මා’’ති පුච්ඡි. මා කථෙසි, මහාරාජ, උරෙන පරිසක්කනට්ඨානෙ නිබ්බත්තොම්හි, තුම්හෙ පන කල්‍යාණමිත්තං ලභිත්ථාති. සම්ම, ත්වං ‘‘අට්ඨානෙ නිබ්බත්තොම්හී’’ති මා විතක්කයි , පදුමුත්තරදසබලො ලොකෙ නිබ්බත්තො, තස්ස අධිකාරකම්මං කත්වා ඉමංයෙව ඨානං පත්ථෙහි, උභො සුඛං වසිස්සාමාති. සො ‘‘එවං, දෙව, කරිස්සාමී’’ති ගන්ත්වා පදුමුත්තරදසබලං නිමන්තෙත්වා අත්තනො නාගභවනෙ නාගපරිසාය සද්ධිං සබ්බරත්තිං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙසි.

සත්ථා පුනදිවසෙ උට්ඨිතෙ අරුණෙ අත්තනො උපට්ඨාකං සුමනත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘සුමන, අජ්ජ තථාගතො දූරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සති, මා පුථුජ්ජනභික්ඛූ ආගච්ඡන්තු, තෙපිටකා පටිසම්භිදාප්පත්තා ඡළභිඤ්ඤාව ආගච්ඡන්තූ’’ති. ථෙරො සත්ථු වචනං සුත්වා සබ්බෙසං ආරොචෙසි. සත්ථාරා සද්ධිං සතසහස්සා භික්ඛූ ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. පථවින්ධරො නාගපරිසාය සද්ධිං දසබලස්ස පච්චුග්ගමනං ආගතො සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා සමුද්දමත්ථකෙ මණිවණ්ණා ඌමියො මද්දමානං භික්ඛුසඞ්ඝං ඔලොකෙත්වා ආදිතො සත්ථාරං, පරියොසානෙ සඞ්ඝනවකං තථාගතස්ස පුත්තං උපරෙවතසාමණෙරං නාම ඔලොකෙන්තො ‘‘අනච්ඡරියො සෙසසාවකානං එවරූපො ඉද්ධානුභාවො, ඉමස්ස පන තරුණබාලදාරකස්ස එවරූපො ඉද්ධානුභාවො අතිවිය අච්ඡරියො’’ති පීතිපාමොජ්ජං උප්පාදෙසි.

අථස්ස භවනෙ දසබලෙ නිසින්නෙ සෙසභික්ඛූසු කොටිතො පට්ඨාය නිසීදන්තෙසු සත්ථු සම්මුඛට්ඨානෙයෙව උපරෙවතසාමණෙරස්ස ආසනං පාපුණි. නාගරාජා යාගුං දෙන්තොපි ඛජ්ජකං දෙන්තොපි සකිං දසබලං ඔලොකෙති, සකිං උපරෙවතසාමණෙරං. තස්ස කිර සරීරෙ සත්ථු සරීරෙ විය ද්වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණානි පඤ්ඤායන්ති. තතො නාගරාජා ‘‘අයං සාමණෙරො බුද්ධානං සදිසො පඤ්ඤායති, කිං නු ඛො හොතී’’ති අවිදූරෙ නිසින්නං අඤ්ඤතරං භික්ඛුං පුච්ඡි – ‘‘අයං, භන්තෙ, සාමණෙරො දසබලස්ස කිං හොතී’’ති? පුත්තො, මහාරාජාති. සො චින්තෙසි – ‘‘මහා වතායං භික්ඛු, එවරූපස්ස සොභග්ගප්පත්තස්ස තථාගතස්ස පුත්තභාවං ලභි. සරීරම්පිස්ස එකදෙසෙන බුද්ධානං සරීරසදිසං පඤ්ඤායති, මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති සත්තාහං මහාදානං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්සානුභාවෙන අයං උපරෙවතො විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස පුත්තො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස පුත්තො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

පථවින්ධරොපි පුන අද්ධමාසෙ සම්පත්තෙ විරූපක්ඛෙන සද්ධිං සක්කස්ස උපට්ඨානං ගතො. අථ නං සමීපෙ ඨිතං සක්කො පුච්ඡි – ‘‘පත්ථිතො තෙ, සම්ම, අයං දෙවලොකො’’ති? න පත්ථිතො මහාරාජාති. කිං දොසං අද්දසාති? දොසො නත්ථි, මහාරාජ, අහං පන දසබලස්ස පුත්තං උපරෙවතසාමණෙරං පස්සිං. තස්ස මෙ දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය අඤ්ඤත්ථ චිත්තං න නමි, ස්වාහං ‘‘අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස එවරූපො පුත්තො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසිං. ත්වම්පි, මහාරාජ, එකං පත්ථනං කරොහි, තෙ මයං නිබ්බත්තට්ඨානෙ න විනා භවිස්සාමාති. සක්කො තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා එකං මහානුභාවං භික්ඛුං දිස්වා ‘‘කතරකුලා නු ඛො නික්ඛමිත්වා අයං කුලපුත්තො පබ්බජිතො’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘අයං භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං සමත්ථස්ස කුලස්ස පුත්තො හුත්වා චුද්දස භත්තච්ඡෙදෙ කත්වා මාතාපිතරො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිතො’’ති අඤ්ඤාසි. ඤත්වා ච පන අජානන්තො විය දසබලං පුච්ඡිත්වා සත්තාහං මහාසක්කාරං කත්වා, ‘‘භන්තෙ, අහං ඉමස්ස කල්‍යාණකම්මස්ස නිස්සන්දෙන තුම්හාකං සාසනෙ අයං කුලපුත්තො විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා ‘‘ත්වං, මහාරාජ, අනාගතෙ ගොතමස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි. සක්කොපි අත්තනො දෙවපුරමෙව ගතො.

තෙ උභොපි නිබ්බත්තට්ඨානතො චවිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තා අනෙකසහස්සකප්පෙ අතික්කමිංසු. ඉතො පන ද්වානවුතිකප්පමත්ථකෙ ඵුස්සො නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. තස්ස පිතා මහින්දො නාම රාජා අහොසි, වෙමාතිකා තයො කනිට්ඨභාතරො. රාජා දිවසෙ දිවසෙ ‘‘මය්හංයෙව බුද්ධො මය්හං ධම්මො මය්හං සඞ්ඝො’’ති මමායන්තො සයමෙව දසබලං නිබද්ධං භොජනං භොජෙති.

අථස්ස එකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො. සො පුත්තෙ ආමන්තෙසි – ‘‘තාතා, පච්චන්තො කුපිතො , තුම්හෙහි වා මයා වා ගන්තබ්බං. යදි අහං ගච්ඡාමි, තුම්හෙහි ඉමිනා නියාමෙන දසබලො පරිචරිතබ්බො’’ති. තෙ තයොපි එකප්පහාරෙනෙව ආහංසු – ‘‘තාත, තුම්හාකං ගමනකිච්චං නත්ථි, මයං චොරෙ විධමිස්සාමා’’ති පිතරං වන්දිත්වා පච්චන්තං ගන්ත්වා චොරෙ විධමිත්වා විජිතසඞ්ගාමා හුත්වා නිවත්තිංසු. තෙ අන්තරාමග්ගෙ පාදමූලිකෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු – ‘‘තාතා, අම්හාකං ගතක්ඛණෙයෙව පිතා වරං දස්සති, කතරං වරං ගණ්හාමා’’ති? අය්‍යා, තුම්හාකං පිතු අච්චයෙන දුල්ලභං නාම නත්ථි, තුම්හාකං පන ජෙට්ඨභාතිකං ඵුස්සබුද්ධං පටිජග්ගනවරං ගණ්හථා’’ති ආහංසු. තෙ ‘‘කල්‍යාණං තුම්හෙහි වුත්ත’’න්ති සබ්බෙපි එකචිත්තා හුත්වා ගන්ත්වා පිතරං අද්දසංසු. තදා පිතා තෙසං පසීදිත්වා වරං අදාසි. තෙ ‘‘තෙමාසං තථාගතං පටිජග්ගිස්සාමා’’ති වරං යාචිංසු. රාජා ‘‘අයං දාතුං න සක්කා, අඤ්ඤං වරං ගණ්හථා’’ති ආහ. තාත, අම්හාකං අඤ්ඤෙන වරෙන කිච්චං නත්ථි, සචෙ තුම්හෙ දාතුකාමා, එතංයෙව නො වරං දෙථාති. රාජා තෙසු පුනප්පුනං කථෙන්තෙසු අත්තනා පටිඤ්ඤාතත්තා ‘‘න සක්කා න දාතු’’න්ති චින්තෙත්වා ආහ – ‘‘තාතා, අහං තුම්හාකං වරං දෙමි, අපිච ඛො පන බුද්ධා නාම දුරාසදා හොන්ති සීහා විය එකචරා, දසබලං පටිජග්ගන්තා අප්පමත්තා භවෙය්‍යාථා’’ති.

තෙ චින්තයිංසු – ‘‘අම්හෙහි තථාගතං පටිජග්ගන්තෙහි අනුච්ඡවිකං කත්වා පටිජග්ගිතුං වට්ටතී’’ති සබ්බෙපි එකචිත්තා හුත්වා දසසීලානි සමාදාය නිරාමගන්ධා හුත්වා සත්ථු දානග්ගපරිවහනකෙ තයො පුරිසෙ ඨපයිංසු. තෙසු එකො ධනධඤ්ඤුප්පාදකො අහොසි, එකො මාපකො, එකො දානසංවිධායකො. තෙසු ධනධඤ්ඤුප්පාදකො පච්චුප්පන්නෙ බිම්බිසාරො මහාරාජා ජාතො, මාපකො විසාඛො උපාසකො, දානසංවිධායකො රට්ඨපාලත්ථෙරොති. සො තත්ථ යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්තො. අයං පන රාහුලත්ථෙරො නාම කස්සපදසබලස්ස කාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ජෙට්ඨපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, පථවින්ධරකුමාරොතිස්ස නාමං අකංසු. තස්ස සත්ත භගිනියො අහෙසුං. තා දසබලස්ස සත්ත පරිවෙණානි කාරයිංසු. පථවින්ධරො ඔපරජ්ජං ලභි. සො තා භගිනියො ආහ – ‘‘තුම්හෙහි කාරිතපරිවෙණෙසු මය්හම්පි එකං දෙථා’’ති. භාතික, තුම්හෙ උපරාජට්ඨානෙ ඨිතා, තුම්හෙහි නාම අම්හාකං දාතබ්බං, තුම්හෙ අඤ්ඤං පරිවෙණං කරොථාති. සො තාසං වචනං සුත්වා පඤ්ච විහාරසතානි කාරෙසි. පඤ්ච පරිවෙණසතානීතිපි වදන්ති. සො තත්ථ යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති. ඉමස්මිං පන බුද්ධුප්පාදෙ පථවින්ධරකුමාරො අම්හාකං බොධිසත්තස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි, තස්ස සහායකො කුරුරට්ඨෙ ථුල්ලකොට්ඨිතනිගමෙ රට්ඨපාලසෙට්ඨිගෙහෙ නිබ්බත්ති.

අථ අම්හාකං දසබලො අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා රාහුලකුමාරං පබ්බාජෙසි. තස්ස පබ්බජ්ජාවිධානං පාළියං (මහාව. 105) ආගතමෙව. එවං පබ්බජිතස්ස පනස්ස සත්ථා අභිණ්හඔවාදවසෙන රාහුලොවාදසුත්තං අභාසි. රාහුලොපි පාතොව වුට්ඨාය හත්ථෙන වාලුකං උක්ඛිපිත්වා ‘‘දසබලස්ස චෙව ආචරියුපජ්ඣායානඤ්ච සන්තිකා අජ්ජ එත්තකං ඔවාදං ලභෙය්‍යා’’න්ති වදති. භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ කථා උදපාදි ‘‘ඔවාදක්ඛමො වත රාහුලසාමණෙරො පිතු අනුච්ඡවිකො පුත්තො’’ති. සත්ථා භික්ඛූනං චිත්තාචාරං ඤත්වා ‘‘මයි ගතෙ එකා ධම්මදෙසනා ච වඩ්ඪිස්සති, රාහුලස්ස ච ගුණො පාකටො භවිස්සතී’’ති ගන්ත්වා ධම්මසභායං බුද්ධාසනෙ නිසින්නො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්නිසින්නා’’ති. රාහුලසාමණෙරස්ස ඔවාදක්ඛමභාවං කථෙම භගවාති. සත්ථා ඉමස්මිං ඨානෙ ඨත්වා රාහුලස්ස ගුණදීපනත්ථං මිගජාතකං ආහරිත්වා කථෙසි –

> ‘‘මිගං තිපල්ලත්ථමනෙකමායං,
> අට්ඨක්ඛුරං අඩ්ඪරත්තා පපායිං;
> එකෙන සොතෙන ඡමා’ස්සසන්තො,
> ඡහි කලාහිතිභොති භාගිනෙය්‍යො’’ති. (ජා. 1.1.16);

අථස්ස සත්තවස්සිකසාමණෙරකාලෙ ‘‘මා හෙව ඛො රාහුලො දහරභාවෙන කීළනත්ථායපි සම්පජානමුසා භාසෙය්‍යා’’ති අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදං (ම. නි. 2.107 ආදයො) දෙසෙසි. අට්ඨාරසවස්සිකසාමණෙරකාලෙ තථාගතස්ස පච්ඡතො පිණ්ඩාය පවිසන්තස්ස සත්ථු චෙව අත්තනො ච රූපසම්පත්තිං දිස්වා ගෙහසිතං විතක්කං විතක්කෙන්තස්ස ‘‘යංකිඤ්චි, රාහුල, රූප’’න්තිආදිනා නයෙන මහාරාහුලොවාදසුත්තන්තං (ම. නි. 2.113) කථෙසි. සංයුත්තකෙ (සං. නි. 4.121) පන රාහුලොවාදොපි අඞ්ගුත්තරෙ (අ. නි. 4.177) රාහුලොවාදොපි ථෙරස්ස විපස්සනාචාරොයෙව. අථස්ස සත්ථා ඤාණපරිපාකං ඤත්වා අවස්සිකභික්ඛුකාලෙ අන්ධවනෙ නිසින්නො චූළරාහුලොවාදං (ම. නි. 3.416 ආදයො) කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ රාහුලත්ථෙරො කොටිසතසහස්සදෙවතාහි සද්ධිං අරහත්තං පාපුණි, සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිදෙවතානං ගණනා නත්ථි. අථ සත්ථා අපරභාගෙ අරියසඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ සික්ඛාකාමානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.

සත්ථරි පන කුරුරට්ඨෙ චාරිකාය නික්ඛමිත්වා ථුල්ලකොට්ඨිතං අනුප්පත්තෙ රට්ඨපාලො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා දසබලං උපසඞ්කමිත්වා සත්ථු ආණත්තියා අඤ්ඤතරස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. තස්ස පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය සෙට්ඨිගහපති භික්ඛූ අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘කිං තුම්හාකං ඉමස්මිං ගෙහෙ කම්මං, එකොව පුත්තකො අහොසි, තං ගණ්හිත්වා ගතත්ථ, ඉදානි කිං කරිස්සථා’’ති අක්කොසති පරිභාසති. සත්ථා අද්ධමාසං ථුල්ලකොට්ඨිතෙ වසිත්වා පුන සාවත්ථිමෙව අගමාසි. තත්ථායස්මා රට්ඨපාලො යොනිසො මනසිකරොන්තො කම්මං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො සත්ථාරං අනුජානාපෙත්වා මාතාපිතරො දස්සනත්ථං ථුල්ලකොට්ඨිතං ගන්ත්වා තත්ථ සපදානං පිණ්ඩාය චරන්තො පිතු නිවෙසනෙ ආභිදොසිකං කුම්මාසං ලභිත්වා තං අමතං විය පරිභුඤ්ජන්තො පිතරා නිමන්තිතො අධිවාසෙත්වා දුතියදිවසෙ පිතු නිවෙසනෙ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අලඞ්කතපටියත්තෙ ඉත්ථිජනෙ අසුභසඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා ඨිතකොව ධම්මං දෙසෙත්වා ජියා මුත්තො විය නාරාචො ආකාසං උප්පතිත්වා කොරබ්‍යරඤ්ඤො මිගචීරං ගන්ත්වා මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ නිසින්නො දස්සනත්ථාය ආගතස්ස රඤ්ඤො චතුපාරිජුඤ්ඤපටිමණ්ඩිතං ධම්මං (ම. නි. 2.304) දෙසෙත්වා අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො පුන සත්ථු සන්තිකංයෙව ආගතො. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ සත්ථා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං කුලපුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කුණ්ඩධානත්ථෙරවත්ථු

211. තතියෙ **පඨමං සලාකං ගණ්හන්තානන්ති** සබ්බපඨමං සලාකගාහකානං භික්ඛූනං කුණ්ඩධානත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර ථෙරො මහාසුභද්දාය නිමන්තිතදිවසෙ තථාගතෙ උග්ගනගරං ගච්ඡන්තෙ ‘‘අජ්ජ සත්ථා

දූරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සති, පුථුජ්ජනා සලාකං මා ගණ්හන්තු, පඤ්චසතා ඛීණාසවාව ගණ්හන්තූ''ති වුත්තෙ පඨමමෙව සීහනාදං නදිත්වා සලාකං ගණ්හි. චූළසුභද්දාය නිමන්තිතදිවසෙ තථාගතෙ සාකෙතං ගච්ඡන්තෙපි පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං අන්තරෙ පඨමමෙව සලාකං ගණ්හි, සුනාපරන්තජනපදං ගච්ඡන්තෙපි. ඉමෙහි කාරණෙහි ථෙරො පඨමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගො නාම ජාතො. **කුණ්ඩධානොති** පනස්ස නාමං.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පඨමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා බුද්ධානං අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්ථාරා අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො කස්සපබුද්ධකාලෙ භූමට්ඨකදෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. දීඝායුකබුද්ධානඤ්ච නාම න අන්වද්ධමාසිකො උපොසථො හොති. විපස්සීදසබලස්ස හි ඡබ්බස්සන්තරෙ ඡබ්බස්සන්තරෙ උපොසථො අහොසි, කස්සපදසබලො පන ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ මාසෙ පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙසි. තස්ස පාතිමොක්ඛං ඔසාරණකාලෙ දිසාවාසිකා ද්වෙ සහායකා භික්ඛූ ''උපොසථං කරිස්සාමා''ති ගච්ඡන්ති. අයං භුම්මදෙවතා චින්තෙසි – ''ඉමෙසං ද්වින්නං භික්ඛූනං මෙත්ති අතිවිය දළ්හා, කිං නු ඛො භෙදකෙ සති භිජ්ජෙය්‍ය, න භිජ්ජෙය්‍යා''ති? තෙසං ඔකාසං ඔලොකයමානා තෙසං අවිදූරෙනෙව ගච්ඡති.

අථෙකො ථෙරො එකස්ස හත්ථෙ පත්තචීවරං දත්වා සරීරවළඤ්ජනත්ථං උදකඵාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා ධොතහත්ථපාදො හුත්වා ගුම්බසභාගතො නික්ඛමති. භුම්මදෙවතා තස්ස ථෙරස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො උත්තමරූපා ඉත්ථී හුත්වා කෙසෙ විධුනිත්වා සංවිධාය බන්ධන්තී විය පිට්ඨිතො පංසුං පුඤ්ඡමානා විය සාටකං සංවිධාය නිවාසයමානා විය ච හුත්වා ථෙරස්ස පදානුපදිකා හුත්වා ගුම්බතො නික්ඛන්තා. එකමන්තෙ ඨිතො සහායකත්ථෙරො ඉමං කාරණං දිස්වා දොමනස්සජාතො ''නට්ඨො දානි මෙ ඉමිනා භික්ඛුනා සද්ධිං දීඝරත්තානුගතො සිනෙහො. සචාහං එවංවිධභාවං ජානෙය්‍යං, එත්තකං අද්ධානං ඉමිනා සද්ධිං විස්සාසං න කරෙය්‍යා''න්ති චින්තෙත්වා ආගච්ඡන්තස්සෙවස්ස ''හන්දාවුසො, තුය්හං පත්තචීවරං, තාදිසෙන පාපෙන සහායෙන සද්ධිං එකමග්ගං න ගච්ඡාමී''ති ආහ . තං කථං සුත්වා තස්ස ලජ්ජිභික්ඛුනො හදයං තිඛිණසත්තිං ගහෙත්වා විද්ධං විය අහොසි. තතො නං ආහ – ''ආවුසො, කිං නාමෙතං වදසි, අහං එත්තකං කාලං දුක්කටමත්තම්පි ආපත්තිං න ජානාමි. ත්වං පන මං අජ්ජ 'පාපො'ති වදසි, කිං තෙ දිට්ඨ''න්ති? කිං අඤ්ඤෙන දිට්ඨෙන, කිං ත්වං එවංවිධෙන අලඞ්කතපටියත්තෙන මාතුගාමෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙ හුත්වා නික්ඛන්තොති? නත්ථෙතං, ආවුසො, මය්හං, නාහං එවරූපං මාතුගාමං පස්සාමීති. තස්ස යාවතතියං කථෙන්තස්සාපි ඉතරො ථෙරො කථං අසද්දහිත්වා අත්තනා දිට්ඨකාරණංයෙව අත්ථං ගහෙත්වා තෙන සද්ධිං එකමග්ගෙන අගන්ත්වා අඤ්ඤෙන මග්ගෙන සත්ථු සන්තිකං ගතො. ඉතරොපි අඤ්ඤෙන මග්ගෙන සත්ථු සන්තිකංයෙව ගතො.

තතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපොසථාගාරං පවිසනවෙලාය සො භික්ඛු තං භික්ඛුං උපොසථග්ගෙ සඤ්ජානිත්වා ''ඉමස්මිං උපොසථග්ගෙ එවරූපො නාම පාපභික්ඛු අත්ථි, නාහං තෙන සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාමී''ති නික්ඛමිත්වා බහි අට්ඨාසි. භුම්මදෙවතා ''භාරියං මයා කම්මං කත''න්ති මහල්ලකඋපාසකවණ්ණෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''කස්මා, භන්තෙ, අය්‍යො ඉමස්මිං ඨානෙ ඨිතො''ති ආහ. උපාසක, ඉමං උපොසථග්ගං එකො පාපභික්ඛු පවිට්ඨො, අහං තෙන සද්ධිං උපොසථං න කරොමීති වත්වා නික්ඛමිත්වා බහි ඨිතොම්හීති. භන්තෙ, මා එවං ගණ්හථ, පරිසුද්ධසීලො එස භික්ඛු. තුම්හෙහි දිට්ඨමාතුගාමො නාම අහං, මයා තුම්හාකං වීමංසනත්ථාය ''දළ්හා නු ඛො ඉමෙසං ථෙරානං මෙත්ති, නො දළ්හා''ති ලජ්ජිඅලජ්ජිභාවං ඔලොකෙන්තෙන තං කම්මං කතන්ති. කො පන ත්වං සප්පුරිසාති? අහං එකා භුම්මදෙවතා, භන්තෙති. දෙවපුත්තො කථෙන්තොව දිබ්බානුභාවෙන ඨත්වා ථෙරස්ස පාදෙසු පතිත්වා ''මය්හං, භන්තෙ, ඛමථ, එතං දොසං ථෙරො න ජානාති, උපොසථං කරොථා''ති ථෙරං යාචිත්වා උපොසථග්ගං පවෙසෙසි. සො ථෙරො උපොසථං තාව එකට්ඨානෙ අකාසි, මිත්තසන්ථවවසෙන න පුන තෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙ අහොසීති. ඉමස්ස ථෙරස්ස කම්මං න කථීයති, චුදිතකත්ථෙරො පන අපරාපරං විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පාපුණි.

භුම්මදෙවතා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන එකං බුද්ධන්තරං අපායතො න මුච්චිත්ථ. සචෙ පන කාලෙන කාලං මනුස්සත්තං ආගච්ඡති, අඤ්ඤෙන යෙන කෙනචි කතො දොසො තස්සෙව උපරි පතති. සො අම්හාකං භගවතො කාලෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති, ධානමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා මහල්ලකකාලෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජි, තස්ස උපසම්පන්නදිවසතො පට්ඨාය එකා අලඞ්කතපටියත්තා ඉත්ථී තස්මිං ගාමං පවිසන්තෙ සද්ධිංයෙව ගාමං පවිසති, නික්ඛමන්තෙ නික්ඛමති. විහාරං පවිසන්තෙපි පවිසති, තිට්ඨන්තෙපි තිට්ඨතීති එවං නිච්චානුබන්ධා පඤ්ඤායති. ථෙරො තං න පස්සති, තස්ස පන පුරිමස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන සා අඤ්ඤෙසං උපට්ඨාති.

ගාමෙ යාගුභික්ඛං දදමානා ඉත්ථියො, ''භන්තෙ, අයං එකො යාගුඋළුඞ්කො තුම්හාකං, එකො ඉමිස්සා අම්හාකං සහායිකාය''ති පරිහාසං කරොන්ති. ථෙරස්ස මහතී විහෙසා හොති. විහාරං ගතම්පි නං සාමණෙරා චෙව දහරභික්ඛූ ච පරිවාරෙත්වා ''ධානො කොණ්ඩො ජාතො''ති පරිහාසං කරොන්ති. අථස්ස තෙනෙව කාරණෙන කුණ්ඩධානත්ථෙරොති නාමං ජාතං . සො උට්ඨාය සමුට්ඨාය තෙහි කයිරමානං කෙළිං සහිතුං අසක්කොන්තො උම්මාදං ගහෙත්වා ''තුම්හෙ කොණ්ඩා, තුම්හාකං උපජ්ඣායා කොණ්ඩා , ආචරියා කොණ්ඩා''ති වදති. අථ නං සත්ථු ආරොචෙසුං – ''කුණ්ඩධානො දහරසාමණෙරෙහි සද්ධිං එවං ඵරුසවාචං වදතී''ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා

‘‘සච්චං භික්ඛූ’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සච්චං භගවා’’ති වුත්තෙ ‘‘කස්මා එවං වදෙසී’’ති ආහ. භන්තෙ, නිබද්ධං විහෙසං අසහන්තො එවං කථෙමීති. ‘‘ත්වං පුබ්බෙ කතකම්මං යාවජ්ජදිවසා ජීරාපෙතුං න සක්කොසි, පුන එවරූපං ඵරුසං මා වද භික්ඛූ’’ති වත්වා ආහ –

> ‘‘මාවොච ඵරුසං කඤ්චි, වුත්තා පටිවදෙය්‍යු තං;
> දුක්ඛා හි සාරම්භකථා, පටිදණ්ඩා ඵුසෙය්‍යු තං.
>
> ‘‘සචෙ නෙරෙසි අත්තානං, කංසො උපහතො යථා;
> එස පත්තොසි නිබ්බානං, සාරම්භො තෙ න විජ්ජතී’’ති. (ධ. ප. 133-134);

ඉමඤ්ච පන තස්ස ථෙරස්ස මාතුගාමෙන සද්ධිං විචරණභාවං කොසලරඤ්ඤොපි කථයිංසු. රාජා ‘‘ගච්ඡථ, භණෙ, වීමංසථා’’ති පෙසෙත්වා සයම්පි මන්දෙනෙව පරිවාරෙන සද්ධිං ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා එකමන්තෙ ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ ථෙරො සූචිකම්මං කරොන්තො නිසින්නො හොති, සාපිස්ස ඉත්ථී අවිදූරෙ ඨානෙ ඨිතා විය පඤ්ඤායති.

රාජා තං දිස්වා ‘‘අත්ථිදං කාරණ’’න්ති තස්සා ඨිතට්ඨානං අගමාසි. සා තස්මිං ආගච්ඡන්තෙ ථෙරස්ස වසනපණ්ණසාලං පවිට්ඨා විය අහොසි. රාජාපි තාය සද්ධිංයෙව පණ්ණසාලං පවිසිත්වා සබ්බත්ථ ඔලොකෙන්තො අදිස්වා ‘‘නායං මාතුගාමො, ථෙරස්ස එකො කම්මවිපාකො’’ති සඤ්ඤං කත්වා පඨමං ථෙරස්ස සමීපෙන ගච්ඡන්තොපි ථෙරං අවන්දිත්වා තස්ස කාරණස්ස අභූතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ‘‘කච්චි, භන්තෙ, පිණ්ඩකෙන න කිලමථා’’ති පුච්ඡි. ථෙරො ‘‘වට්ටති මහාරාජා’’ති ආහ. ‘‘ජානාමි, භන්තෙ, අය්‍යස්ස කථං, එවරූපෙන ච පරික්කිලෙසෙන සද්ධිං චරන්තානං තුම්හාකං කෙ නාම පසීදිස්සන්ති, ඉතො පට්ඨාය වො කත්ථචි ගමනකිච්චං නත්ථි, අහං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහිස්සාමි, තුම්හෙ යොනිසොමනසිකාරෙ මා පමජ්ජිත්ථා’’ති නිබද්ධං භික්ඛං පට්ඨපෙසි. ථෙරො රාජානං උපත්ථම්භකං ලභිත්වා භොජනසප්පායෙන එකග්ගචිත්තො හුත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තතො පට්ඨාය සා ඉත්ථී අන්තරධායි.

මහාසුභද්දා උග්ගනගරෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකුලෙ වසමානා ‘‘සත්ථා මං අනුකම්පතූ’’ති උපොසථං අධිට්ඨාය නිරාමගන්ධා හුත්වා උපරිපාසාදතලෙ ඨිතා ‘‘ඉමානි පුප්ඵානි අන්තරෙ අට්ඨත්වා දසබලස්ස මත්ථකෙ විතානං හුත්වා තිට්ඨන්තු, දසබලො ඉමාය සඤ්ඤාය ස්වෙ පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මය්හං භික්ඛං ගණ්හතූ’’ති සච්චකිරියං කත්වා අට්ඨ සුමනපුප්ඵමුට්ඨියො විස්සජ්ජෙසි. පුප්ඵානි ගන්ත්වා ධම්මදෙසනාවෙලාය සත්ථු මත්ථකෙ විතානං හුත්වා අට්ඨංසු. සත්ථා තං සුමනපුප්ඵවිතානං දිස්වා චිත්තෙනෙව සුභද්දාය භික්ඛං අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අරුණෙ උට්ඨිතෙ ආනන්දත්ථෙරං ආහ – ‘‘ආනන්ද, මයං අජ්ජ දූරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සාම, පුථුජ්ජනානං අදත්වා අරියානංයෙව සලාකං දෙහී’’ති. ථෙරො භික්ඛූනං ආරොචෙසි – ‘‘ආවුසො, සත්ථා අජ්ජ දූරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සති, පුථුජ්ජනා මා ගණ්හන්තු, අරියාව සලාකං ගණ්හන්තූ’’ති. කුණ්ඩධානත්ථෙරො ‘‘ආහරාවුසො, සලාක’’න්ති පඨමංයෙව හත්ථං පසාරෙසි. ආනන්දො ‘‘සත්ථා තාදිසානං භික්ඛූනං සලාකං න දාපෙති, අරියානංයෙව දාපෙතී’’ති විතක්කං උප්පාදෙත්වා ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසි. සත්ථා ‘‘ආහරාපෙන්තස්ස සලාකං දෙහී’’ති ආහ. ථෙරො චින්තෙසි – ‘‘සචෙ කුණ්ඩධානස්ස සලාකා දාතුං න යුත්තා අස්ස, අථ සත්ථා පටිබාහෙය්‍ය, භවිස්සති එකං කාරණ’’න්ති. ‘‘කුණ්ඩධානස්ස සලාකං දස්සාමී’’ති ගමනං අභිනීහරි. කුණ්ඩධානත්ථෙරො තස්ස පුරෙ ආගමනාව අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා ආකාසෙ ඨත්වා ‘‘ආහරාවුසො ආනන්ද, සත්ථා මං ජානාති, මාදිසං භික්ඛුං පඨමං සලාකං ගණ්හන්තං න සත්ථා වාරෙතී’’ති හත්ථං පසාරෙත්වා සලාකං ගණ්හි. සත්ථා තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ පඨමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

වඞ්ගීසත්ථෙරවත්ථු

212. චතුත්ථෙ **පටිභානවන්තානන්ති** සම්පන්නපටිභානානං වඞ්ගීසත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර ථෙරො දසබලස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමන්තො චක්ඛුපථතො පට්ඨාය චන්දෙන සද්ධිං උපමෙත්වා, සූරියෙන, ආකාසෙන, මහාසමුද්දෙන, හත්ථිනාගෙන, සීහෙන මිගරඤ්ඤා සද්ධිං උපමෙත්වාපි අනෙකෙහි පදසතෙහි පදසහස්සෙහි සත්ථු වණ්ණං වදන්තොයෙව උපසඞ්කමති. තස්මා පටිභානවන්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා පුරිමනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පටිභානවන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සත්ථු අධිකාරකම්මං කත්වා ‘‘අහම්පි අනාගතෙ පටිභානවන්තානං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං කත්වා සත්ථාරා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. වඞ්ගීසමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හන්තො ආචරියං ආරාධෙත්වා ඡවසීසමන්තං නාම සික්ඛිත්වා ඡවසීසං නඛෙන ආකොටෙත්වා ‘‘අයං සත්තො අසුකයොනියං නාම නිබ්බත්තො’’ති ජානාති.

බ්‍රාහ්මණා ‘‘අයං අම්හාකං ජීවිකමග්ගො’’ති ඤත්වා වඞ්ගීසමාණවං පටිච්ඡන්නයානෙ නිසීදාපෙත්වා ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තා නගරද්වාරෙ වා නිගමද්වාරෙ වා ඨපෙත්වා මහාජනස්ස රාසිභූතභාවං ඤත්වා ‘‘යො වඞ්ගීසං පස්සති, සො ධනං වා ලභති, යසං වා ලභති, සග්ගං වා ගච්ඡතී’’ති වදන්ති. තෙසං කථං සුත්වා බහූ ජනා ලඤ්ජං දත්වා පස්සිතුකාමා හොන්ති. රාජරාජමහාමත්තා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කො ආචරියස්ස ජානවිසෙසො’’ති පුච්ඡන්ති. තුම්හෙ න ජානාථ, සකලජම්බුදීපෙ අම්හාකං ආචරියසදිසො අඤ්ඤො පණ්ඩිතො නාම නත්ථි, තිවස්සමත්ථකෙ මතකානං සීසං ආහරාපෙත්වා නඛෙන ආකොටෙත්වා ‘‘අයං සත්තො අසුකයොනියං නිබ්බත්තො’’ති ජානාති. වඞ්ගීසොපි මහාජනස්ස කඞ්ඛච්ඡෙදනත්ථං තෙ තෙ ජනෙ ආවාහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගතිං කථාපෙති. තං නිස්සාය මහාජනස්ස හත්ථතො සතම්පි සහස්සම්පි ලභති.

බ්‍රාහ්මණා වඞ්ගීසමාණවං ආදාය යථාරුචිං විචරිත්වා පුන සාවත්ථිං ආගමංසු. වඞ්ගීසො ජෙතවනමහාවිහාරස්ස අවිදූරට්ඨානෙ ඨිතො චින්තෙසි – ‘‘සමණො ගොතමො පණ්ඩිතොති වදන්ති, න ඛො පන සබ්බකාලං මයා ඉමෙසංයෙව වචනං කරොන්තෙන චරිතුං වට්ටති, පණ්ඩිතානම්පි සන්තිකං ගන්තුං වට්ටතී’’ති. සො බ්‍රාහ්මණෙ ආහ – ‘‘තුම්හෙ ගච්ඡථ, අහං න බහුකෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා සමණං ගොතමං පස්සිස්සාමී’’ති. තෙ ආහංසු – ‘‘වඞ්ගීස, මා තෙ රුච්චි සමණං ගොතමං පස්සිතුං . යො හි නං පස්සති, තං සො මායාය ආවට්ටෙතී’’ති. වඞ්ගීසො තෙසං කථං අනාදියිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි.

අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – ‘‘වඞ්ගීස, කිඤ්චි සිප්පං ජානාසී’’ති. ආම, භො ගොතම, ඡවසීසමන්තං නාමෙකං ජානාමීති. කිං සො මන්තො කරොතීති? තිවස්සමත්ථකෙ මතානම්පි තං මන්තං ජප්පිත්වා සීසං නඛෙන ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාමීති. සත්ථා තස්ස එකං නිරයෙ උප්පන්නස්ස සීසං දස්සෙසි, එකං මනුස්සෙසු උප්පන්නස්ස, එකං දෙවෙසු, එකං පරිනිබ්බුතස්ස සීසං දස්සෙසි. සො පඨමං සීසං ආකොටෙත්වා, ‘‘භො ගොතම, අයං සත්තො නිරයං ගතො’’ති ආහ. සාධු සාධු, වඞ්ගීස, සුදිට්ඨං තයා, අයං සත්තො කහං ගතොති පුච්ඡි. මනුස්සලොකං, භො ගොතමාති. අයං සත්තො කහං ගතොති? දෙවලොකං, භො ගොතමාති තිණ්ණම්පි ගතට්ඨානං කථෙසි. පරිනිබ්බුතස්ස පන සීසං නඛෙන ආකොටෙන්තො නෙව අන්තං න කොටිං පස්සති. අථ නං සත්ථා ‘‘න සක්කොසි ත්වං, වඞ්ගීසා’’ති පුච්ඡි. ‘‘පස්සථ, භො ගොතම, උපපරික්ඛාමි තාවා’’ති පුනප්පුනං පරිවත්තෙති. බාහිරකමන්තෙන ඛීණාසවස්ස ගතිං කථං ජානිස්සති, අථස්ස මත්ථකතො සෙදො මුච්චි. සො ලජ්ජිත්වා තුණ්හීභූතො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා ‘‘කිලමසි, වඞ්ගීසා’’ති ආහ. ආම, භො ගොතම, ඉමස්ස සත්තස්ස ගතට්ඨානං ජානිතුං න සක්කොමි. සචෙ තුම්හෙ ජානාථ, කථෙථාති. ‘‘වඞ්ගීස, අහං එතම්පි ජානාමි ඉතො උත්තරිතරම්පී’’ති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

‘‘චුතිං යො වෙදි සත්තානං, උපපත්තිං ච සබ්බසො;
අසත්තං සුගතං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං.

‘‘යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා;
ඛීණාසවං අරහන්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති. (ධ. ප. 419-420);

තතො වඞ්ගීසො ආහ – ‘‘භො ගොතම, විජ්ජාය විජ්ජං දෙන්තස්ස නාම පරිහානි නත්ථි, අහං අත්තනා ජානනකං මන්තං තුම්හාකං දස්සාමි, තුම්හෙ එතං මන්තං මය්හං දෙථා’’ති. වඞ්ගීස, න මයං මන්තෙන මන්තං දෙම, එවමෙව දෙමාති. ‘‘සාධු, භො ගොතම, දෙථ මෙ මන්ත’’න්ති අපචිතිං දස්සෙත්වා හත්ථකච්ඡපකං කත්වා නිසීදි. කිං, වඞ්ගීස, තුම්හාකං සමයෙ මහග්ඝමන්තං වා කිඤ්චි වා ගණ්හන්තානං පරිවාසො නාම න හොතීති? හොති, භො ගොතමාති. අම්හාකං පන මන්තො නිප්පරිවාසොති සඤ්ඤං කරොසීති? බ්‍රාහ්මණා නාම මන්තෙහි අතිත්තා හොන්ති, තස්මා සො භගවන්තං ආහ – ‘‘භො ගොතම, තුම්හෙහි කථිතනියාමං කරිස්සාමී’’ති. භගවා ආහ – ‘‘වඞ්ගීස, මයං ඉමං මන්තං දෙන්තා අම්හෙහි සමානලිඞ්ගස්ස දෙමා’’ති. වඞ්ගීසො ‘‘යංකිඤ්චි කත්වා මයා ඉමං මන්තං ගණ්හිත්වා ගන්තුං වට්ටතී’’ති බ්‍රාහ්මණෙ ආහ. තුම්හෙ මයි පබ්බජන්තෙ මා චින්තයිත්ථ, අහං ඉමං මන්තං ගණ්හිත්වා සකලජම්බුදීපෙ ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි. එවං සන්තෙ තුම්හාකම්පි භද්දකං භවිස්සතී’’ති මන්තත්ථාය සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජි. සත්ථා ‘‘මන්තපරිවාසං තාව වසාහී’’ති ද්වත්තිංසාකාරං ආචික්ඛි. පඤ්ඤවා සත්තො ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තොව තත්ථ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි .

තස්මිං අරහත්තං පත්තෙ බ්‍රාහ්මණා ‘‘කා නු ඛො වඞ්ගීසස්ස පවත්ති, පස්සිස්සාම න’’න්ති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘කිං, භො වඞ්ගීස, සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ සිප්පං සික්ඛිත’’න්ති පුච්ඡිංසු. ආම, සික්ඛිතන්ති. තෙන හි එහි ගමිස්සාමාති. ගච්ඡථ තුම්හෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං ගන්තබ්බකිච්චං මය්හං නිට්ඨිතන්ති. පඨමමෙව අම්හෙහි තුය්හං කථිතං ‘‘සමණො ගොතමො අත්තානං පස්සිතුං ආගතෙ මායාය ආවට්ටෙතී’’ති. ත්වං හි ඉදානි සමණස්ස ගොතමස්ස වසං ආපන්නො, කිං මයං තව සන්තිකෙ කරිස්සාමාති ආගතමග්ගෙනෙව පක්කමිංසු. වඞ්ගීසත්ථෙරොපි යං යං වෙලං දසබලං පස්සිතුං ගච්ඡති, එකං ථුතිං කරොන්තොව ගච්ඡති. තෙන තං සත්ථා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො පටිභානවන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උපසෙනවඞ්ගන්තපුත්තත්ථෙරවත්ථු

213. පඤ්චමෙ **සමන්තපාසාදිකානන්ති** සබ්බපාසාදිකානං. **උපසෙනොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. වඞ්ගන්තබ්‍රාහ්මණස්ස පන සො පුත්තො, තස්මා **වඞ්ගන්තපුත්තොති** වුච්චති. අයං පන ථෙරො න කෙවලං අත්තනාව පාසාදිකො, පරිසාපිස්ස පාසාදිකා, ඉති පරිසං නිස්සාය ලද්ධනාමවසෙන සමන්තපාසාදිකානං අග්ගො නාම ජාතො.

පඤ්හකම්මෙ පනස්ස අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො වයං ආගම්ම පුරිමනයෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුණමානො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සමන්තපාසාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සත්ථු අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ නාලකබ්‍රාහ්මණගාමෙ සාරිබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි, උපසෙනදාරකොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා දසබලස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජි. සො උපසම්පදාය එකවස්සිකො හුත්වා ‘‘අරියගබ්භං වඩ්ඪෙමී’’ති එකං කුලපුත්තං අත්තනො සන්තිකෙ පබ්බාජෙත්වා උපසම්පාදෙසි. සො පවාරෙත්වා සද්ධිවිහාරිකස්ස එකවස්සිකකාලෙ අත්තනා දුවස්සො ‘‘දසබලො මං පස්සිත්වා තුස්සිස්සතී’’ති සද්ධිවිහාරිකං ආදාය දසබලං පස්සිතුං ආගතො. සත්ථා තං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්නං පුච්ඡි – ‘‘කතිවස්සොසි ත්වං භික්ඛූ’’ති? දුවස්සො අහං භගවාති. අයං පන භික්ඛු කතිවස්සොති? එකවස්සො භගවාති. කින්තායං භික්ඛු හොතීති? සද්ධිවිහාරිකො මෙ භගවාති. අථ නං සත්ථා ‘‘අතිලහුං ඛො ත්වං, මොඝපුරිස, බාහුල්ලාය ආවත්තො’’ති වත්වා අනෙකපරියායෙන විගරහි. ථෙරො සත්ථු සන්තිකා ගරහං ලභිත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ‘‘ඉමිනාව පුණ්ණචන්දසස්සිරිකෙන මුඛෙන සත්ථාරං පරිසමෙව නිස්සාය සාධුකාරං දාපෙස්සාමී’’ති තංදිවසෙයෙව එකං ඨානං ගන්ත්වා විපස්සනාය කම්මං කත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තතො යස්මා ථෙරො මහාකුලතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො පටිවිසුට්ඨධම්මකථිකොව, තස්මා තස්ස ධම්මකථාය චෙව පසීදිත්වා මිත්තාමච්චඤාතිකුලෙහි ච නික්ඛමිත්වා බහූ කුලදාරකා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජන්ති. ‘‘අහං ආරඤ්ඤකො, තුම්හෙපි ආරඤ්ඤකා භවිතුං සක්කොන්තා පබ්බජථා’’ති තෙරස ධුතඞ්ගානි ආචික්ඛිත්වා ‘‘සක්ඛිස්සාම, භන්තෙ’’ති වදන්තෙ පබ්බාජෙති. තෙ අත්තනො බලෙන තං තං ධුතඞ්ගං අධිට්ඨහන්ති. ථෙරො අත්තනො දසවස්සකාලෙ විනයං පගුණං කත්වා සබ්බෙව උපසම්පාදෙසි. එවං උපසම්පන්නා වස්ස පඤ්චසතමත්තා භික්ඛූ පරිවාරා අහෙසුං.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ වසන්තො ‘‘ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ, අද්ධමාසං පටිසල්ලීයිතු’’න්ති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආරොචෙත්වා එකවිහාරී හොති. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ‘‘යො භගවන්තං දස්සනාය උපසඞ්කමති, සො පාචිත්තියං දෙසාපෙතබ්බො’’ති කතිකං අකාසි. තදා උපසෙනත්ථෙරො ‘‘භගවන්තං පස්සිස්සාමී’’ති අත්තනො පරිසාය සද්ධිං ජෙතවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා කථාසමුට්ඨාපනත්ථං අඤ්ඤතරං ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආමන්තෙසි – ‘‘මනාපානි තෙ භික්ඛු පංසුකූලානී’’ති. ‘‘න ඛො මෙ, භන්තෙ, මනාපානි පංසුකූලානී’’ති වත්වා උපජ්ඣායෙ ගාරවෙන පංසුකූලිකභාවං ආරොචෙසි. ඉමස්මිං ඨානෙ සත්ථා ‘‘සාධු සාධු, උපසෙනා’’ති ථෙරස්ස සාධුකාරං දත්වා අනෙකපරියායෙන ගුණකථං කථෙසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන ඉදං වත්ථු පාළියං (පාරා. 565) ආගතමෙව. අථ සත්ථා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ඉමස්මිං සාසනෙ ථෙරං සමන්තපාසාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

දබ්බත්ථෙරවත්ථු

214. ඡට්ඨෙ **සෙනාසනපඤ්ඤාපකානන්ති** සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙන්තානං. ථෙරස්ස කිර සෙනාසනපඤ්ඤාපනකාලෙ අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු අසම්මට්ඨං පරිවෙණං වා අපටිජග්ගිතං සෙනාසනං වා අසොධිතං මඤ්චපීඨං වා අනුපට්ඨිතං පානීයපරිභොජනීයං වා නාහොසි. තස්මා සෙනාසනපඤ්ඤාපකානං අග්ගො නාම ජාතො. **දබ්බොතිස්ස** නාමං. මල්ලරාජකුලෙ පන උප්පන්නත්තා **මල්ලපුත්තො** නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයඤ්හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සෙනාසනපඤ්ඤාපකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්ථාරා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපදසබලස්ස සාසනස්ස ඔසක්කනකාලෙ පබ්බජි, තදා තෙන සද්ධිං අපරෙ ඡ ජනාති සත්ත භික්ඛූ එකචිත්තා හුත්වා අඤ්ඤෙ සාසනෙ අගාරවං කරොන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉධ කිං කරොම, එකමන්තෙ සමණධම්මං කත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමා’’ති නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා උච්චපබ්බතසිඛරං අභිරුහිත්වා ‘‘අත්තනො චිත්තබලං ජානන්තා නිස්සෙණිං පාතෙන්තු, ජීවිතෙ සාලයා ඔතරන්තු, මා පච්ඡානුතාපිනො අහුවත්ථා’’ති වත්වා සබ්බෙ එකචිත්තා හුත්වා නිස්සෙණිං පාතෙත්වා ‘‘අප්පමත්තා හොථ, ආවුසො’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිත්වා චිත්තරුචියෙසු ඨානෙසු නිසීදිත්වා සමණධම්මං කාතුං ආරභිංසු.

තත්‍රෙකො ථෙරො පඤ්චමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්වා ‘‘මම කිච්චං නිප්ඵන්නං, අහං ඉමස්මිං ඨානෙ කිං කරිස්සාමී’’ති ඉද්ධියා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා, ‘‘ආවුසො, ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථ , භික්ඛාචාරකිච්චං මමායත්තං හොතු, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා’’ති ආහ. කිං නු ඛො මයං, ආවුසො,

නිස්සෙණිං පාතෙන්තා එවං අවොචුම්හා ‘‘යො පඨමං ධම්මං සච්ඡිකරොති, සො භික්ඛං ආහරතු, තෙන ආභතං සෙසා පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරිස්සන්තී’’ති. නත්ථි, ආවුසොති. තුම්හෙ අත්තනො පුබ්බහෙතුනා ලභිත්ථ, මයම්පි සක්කොන්තා වට්ටස්සන්තං කරිස්සාම, ගච්ඡථ තුම්හෙති . ථෙරො තෙ සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තො ඵාසුකට්ඨානෙ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා ගතො. අපරො ථෙරො සත්තමෙ දිවසෙ අනාගාමිඵලං පත්වා තතො චුතො සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො.

ඉතරෙපි ථෙරා තතො චුතා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ තෙසු තෙසු කුලෙසු නිබ්බත්තා. එකො ගන්ධාරරට්ඨෙ තක්කසිලනගරෙ රාජගෙහෙ නිබ්බත්තො, එකො පච්චන්තෙ‍යරට්ඨෙ පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො, එකො බාහියරට්ඨෙ කුටුම්බිකගෙහෙ නිබ්බත්තො, එකො රාජගහෙ කුටුම්බිකගෙහෙ නිබ්බත්තො. අයං පන දබ්බත්ථෙරො මල්ලරට්ඨෙ අනුපියනගරෙ එකස්ස මල්ලරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස මාතා උපවිජඤ්ඤකාලෙ කාලමකාසි, මතසරීරං සුසානං නෙත්වා දාරුචිතකං ආරොපෙත්වා අග්ගිං අදංසු. තස්සා අග්ගිවෙගසන්තත්තං උදරපටලං ද්වෙධා අහොසි. දාරකො අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන උප්පතිත්වා එකස්මිං දබ්බත්ථම්භෙ නිපති. තං දාරකං ගහෙත්වා අය්‍යිකාය අදංසු. සා තස්ස නාමං ගණ්හන්තී දබ්බත්ථම්භෙ නිපතිත්වා ලද්ධජීවිතත්තා දබ්බොතිස්ස නාමං අකාසි.

තස්ස සත්තවස්සිකකාලෙ සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො මල්ලරට්ඨෙ චාරිකං චරමානො අනුපියනිගමං පත්වා අනුපියම්බවනෙ විහරති. දබ්බකුමාරො සත්ථාරං දිස්වා දස්සනෙනෙව පසීදිත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා ‘‘අහං දසබලස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී’’ති අය්‍යිකං ආපුච්ඡි. සා ‘‘සාධු, තාතා’’ති දබ්බකුමාරං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘භන්තෙ, ඉමං කුමාරං පබ්බාජෙථා’’ති ආහ. සත්ථා අඤ්ඤතරස්ස භික්ඛුනො සඤ්ඤං අදාසි ‘‘භික්ඛු ඉමං දාරකං පබ්බාජෙහී’’ති. සො ථෙරො සත්ථු වචනං සුත්වා දබ්බකුමාරං පබ්බාජෙන්තො තචපඤ්චකං කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. පුබ්බහෙතුසම්පන්නො කතාභිනීහාරො සත්තො පඨමකෙසවට්ටියා ඔරොපියමානාය සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, දුතියකෙසවට්ටියා ඔරොපියමානාය සකදාගාමිඵලෙ, තතියාය අනාගාමිඵලෙ. සබ්බකෙසානං පන ඔරොපනඤ්ච අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියා ච අපච්ඡා අපුරෙ අහොසි.

සත්ථා මල්ලරට්ඨෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා රාජගහං ගන්ත්වා වෙළුවනෙ වාසං කප්පෙසි. තත්‍රායස්මා දබ්බො මල්ලපුත්තො රහොගතො අත්තනො කිච්චනිප්ඵත්තිං ඔලොකෙත්වා සඞ්ඝස්ස වෙය්‍යාවච්චකරණෙ කායං යොජෙතුකාමො චින්තෙසි – ‘‘යංනූනාහං සඞ්ඝස්ස සෙනාසනඤ්ච පඤ්ඤාපෙය්‍යං, භත්තානි ච උද්දිසෙය්‍ය’’න්ති. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අත්තනො පරිවිතක්කං ආරොචෙසි. සත්ථා තස්ස සාධුකාරං දත්වා සෙනාසනපඤ්ඤාපකත්තඤ්ච භත්තුද්දෙසකත්තඤ්ච සම්පටිච්ඡි. අථ නං ‘‘අයං දබ්බො දහරොව සමානො මහන්තට්ඨානෙ ඨිතො’’ති සත්තවස්සිකකාලෙයෙව උපසම්පාදෙසි. ථෙරො උපසම්පන්නකාලතොයෙව පට්ඨාය රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තානං සබ්බභික්ඛූනං සෙනාසනානි ච පඤ්ඤාපෙති, භික්ඛඤ්ච සම්පටිච්ඡිත්වා උද්දිසති. තස්ස සෙනාසනපඤ්ඤාපකභාවො සබ්බදිසාසු පාකටො අහොසි – ‘‘දබ්බො කිර මල්ලපුත්තො සභාගසභාගානං භික්ඛූනං එකට්ඨානෙ සෙනාසනානි පඤ්ඤාපෙති, දූරෙපි සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙතියෙව. ගන්තුං අසක්කොන්තෙ ඉද්ධියා නෙතී’’ති.

අථ නං භික්ඛූ කාලෙපි විකාලෙපි ‘‘අම්හාකං, ආවුසො, ජීවකම්බවනෙ සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙහි, අම්හාකං මද්දකුච්ඡිස්මිං මිගදායෙ’’ති එවං සෙනාසනං උද්දිසාපෙත්වා තස්ස ඉද්ධිං පස්සන්තා ගච්ඡන්ති. සොපි ඉද්ධියා මනොමයෙ කායෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා එකෙකස්ස ථෙරස්ස එකෙකං අත්තනා සදිසං භික්ඛුං නිම්මිනිත්වා අඞ්ගුලියා ජලමානාය පුරතො පුරතො ගන්ත්වා ‘‘අයං මඤ්චො, ඉදං පීඨ’’න්තිආදීනි වත්වා සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පුන අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ආගච්ඡති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනිදං වත්ථු පාළියං ආගතමෙව. සත්ථා ඉදමෙව කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං සෙනාසනපඤ්ඤාපකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු

215. සත්තමෙ **දෙවතානං පියමනාපානන්ති** දෙවතානං පියානඤ්චෙව මනාපානඤ්ච පිලින්දවච්ඡත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ චක්කවත්තී රාජා හුත්වා මහාජනං පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා සග්ගපරායණං අකාසි. යෙභුය්‍යෙන කිර ඡසු කාමසග්ගෙසු නිබ්බත්තදෙවතා තස්සෙව ඔවාදං ලභිත්වා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ‘‘කං නු ඛො නිස්සාය ඉමං සග්ගසම්පත්තිං ලභිම්හා’’ති ආවජ්ජමානා ඉමං ථෙරං දිස්වා ‘‘ථෙරං නිස්සාය අම්හෙහි සම්පති ලද්ධා’’ති සායංපාතං ථෙරං නමස්සන්ති. තස්මා සො දෙවතානං පියමනාපානං අග්ගො නාම ජාතො. **පිලින්දොති** පනස්ස ගොත්තං, **වච්ඡොති** නාමං. තදුභයං සංසන්දෙත්වා පිලින්දවච්ඡොති වුච්චති.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො පුරිමනයෙනෙව සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං දෙවතානං පියමනාපට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. පිලින්දවච්ඡොතිස්ස නාමං අකංසු. සො අපරෙන සමයෙන සත්ථු

ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො ගිහීහිපි භික්ඛූහිපි සද්ධිං කථෙන්තො ''එහි, වසල, ගච්ඡ, වසල, ආහර, වසල, ගණ්හ, වසලා''ති වසලවාදෙනෙව සමුදාචරති. තං කථං ආහරිත්වා තථාගතං පුච්ඡිංසු – ''භගවා අරියා නාම ඵරුසවාචා න හොන්තී''ති. භික්ඛවෙ, අරියානං පරවම්භනවසෙන ඵරුසවාචා නාම නත්ථි, අපිච ඛො පන භවන්තරෙ ආචිණ්ණවසෙන භවෙය්‍යාති. භන්තෙ, පිලින්දවච්ඡත්ථෙරො උට්ඨාය සමුට්ඨාය ගිහීහිපි භික්ඛූහිපි සද්ධිං කථෙන්තො, ''වසල, වසලා''ති කථෙති, කිමෙත්ථ කාරණං භගවාති. භික්ඛවෙ, න මය්හං පුත්තස්ස එතං ඉදානෙව ආචිණ්ණං, අතීතෙ පනෙස පඤ්ච ජාතිසතානි වසලවාදිබ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. ඉච්චෙස හවාචිණ්ණෙනෙව කථෙසි, න ඵරුසවසෙන. අරියානඤ්හි වොහාරො ඵරුසොපි සමානො චෙතනාය අඵරුසභාවෙන පරිසුද්ධොව, අප්පමත්තකම්පෙත්ථ පාපං න උපලබ්භතීති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

''අකක්කසං විඤ්ඤාපනිං, ගිරං සච්චමුදීරයෙ;
යාය නාභිසජෙ කඤ්චි, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ''න්ති.

අථෙකදිවසං ථෙරො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකං පුරිසං පිප්පලීනං භාජනං පූරෙත්වා ආදාය අන්තොනගරං පවිසන්තං දිස්වා ''කිං තෙ, වසල, භාජනෙ''ති ආහ. සො චින්තෙසි – ''අයං සමණො මයා සද්ධිං පාතොව ඵරුසකථං කථෙසි, ඉමස්ස අනුච්ඡවිකමෙව වත්තුං වට්ටතී''ති ''මූසිකවච්චං මෙ, භන්තෙ, භාජනෙ''ති ආහ. එවං භවිස්සති, වසලාති. තස්ස ථෙරස්ස දස්සනං විජහන්තස්ස සබ්බං මූසිකවච්චමෙව අහොසි. සො චින්තෙසි – ''ඉමා පිප්පලියො මූසිකවච්චසදිසා පඤ්ඤායන්ති, සභාවො නු ඛො නො''ති වීමංසන්තො හත්ථෙන උප්පීළෙසි . අථස්ස උන්දූරවච්චභාවං ඤත්වා බලවදොමනස්සං උප්පජ්ජි. සො ''ඉමායෙව නු ඛො එවරූපා, උදාහු සකටෙපී''ති ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො සබ්බාපි පිප්පලියො තාදිසාව දිස්වා හදයං හත්ථෙන සන්ධාරෙත්වා ''ඉදං න අඤ්ඤස්ස කම්මං, මයා පාතොව දිට්ඨභික්ඛුස්සෙතං කම්මං, අද්ධා එකං උපායං භවිස්සති, තස්ස ගතට්ඨානං අනුවිච්චිත්වා එතං කාරණං ජානිස්සාමී''ති ථෙරස්ස ගතමග්ගං පුච්ඡිත්වා පායාසි.

අථෙකො පුරිසො තං අතිවිය වණ්ඩිකතං ගච්ඡන්තං දිස්වා, ''භො පුරිස, ත්වං අතිවිය වණ්ඩිකතොව ගච්ඡසි, කෙන කම්මෙන ගච්ඡසී''ති පුච්ඡි. සො තස්ස තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සො තස්ස කථං සුත්වා එවමාහ – ''භො, මා චින්තයි, මය්හං අය්‍යො පිලින්දවච්ඡො භවිස්සති, ත්වං එතදෙව භාජනං පූරෙත්වා ආදාය ගන්ත්වා ථෙරස්ස පුරතො තිට්ඨ. 'කිං නාමෙතං, වසලා'ති වුත්තකාලෙ ච 'පිප්පලියො, භන්තෙ'ති වද, ථෙරො 'එවං භවිස්සති, වසලා'ති වක්ඛති. පුන සබ්බාපි පිප්පලියො භවිස්සන්තී''ති. සො තථා අකාසි. සබ්බා පිප්පලියො පටිපාකතිකා අහෙසුං. ඉදමෙත්තකං වත්ථු. අපරභාගෙ පන සත්ථා දෙවතානං පියමනාපකාරණමෙව වත්ථුං කත්වා ථෙරං දෙවතානං පියමනාපානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

බාහියදාරුචීරියත්ථෙරවත්ථු

216. අට්ඨමෙ **ඛිප්පාභිඤ්ඤාන**න්ති ඛිප්පං අධිගතඅභිඤ්ඤානං දාරුචීරියත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයඤ්හි ථෙරො සංඛිත්තධම්මදෙසනාපරියොසානෙ අරහත්තං පාපුණි, මග්ගඵලානං පරිකම්මකිච්චං නාහොසි. තස්මා ඛිප්පාභිඤ්ඤානං අග්ගො නාම ජාතො. බාහියරට්ඨෙ පන ජාතත්තා **බාහියො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො අපරභාගෙ දාරුචීරං නිවාසෙසි. තස්මා **දාරුචීරියො** නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො දසබලස්ස ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපදසබලස්ස සාසනස්ස ඔසක්කනකාලෙ හෙට්ඨා වුත්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සමණධම්මං කත්වා පරිපුණ්ණසීලො ජීවිතක්ඛයං පත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති.

සො එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ වසිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බාහියරට්ඨෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො. වයං ආගම්ම ඝරාවාසං වසන්තො ''වොහාරං කරිස්සාමී''ති සුවණ්ණභූමිගමනීයං නාවං අභිරුහි. නාවා ඉච්ඡිතං දෙසං අප්පත්වාව සමුද්දමජ්ඣෙ භින්නා, මහාජනො මච්ඡකච්ඡපභක්ඛො අහොසි. අයං පන එකං දාරුඛණ්ඩං ගහෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සුප්පාරකපට්ටනෙ උත්තිණ්ණො මනුස්සාවාසං පත්වා ''අචෙලකනියාමෙන මනුස්සෙ උපසඞ්කමිතුං අයුත්ත''න්ති අවිදූරෙ ඨානෙ එකං මහාතළාකා සෙවාලං ගහෙත්වා සරීරං වෙඨෙත්වා එකස්මිං ඨානෙ පතිතං එකං කපාලං ආදාය භික්ඛාය පාවිසි.

මනුස්සා තං දිස්වා චින්තෙසුං – ''සචෙ ලොකෙ අරහන්තා නාම අත්ථි, එවංවිධෙහි භවිතබ්බං. කිං නු ඛො අයං උක්කට්ඨභාවෙන වත්ථං න ගණ්හාති, උදාහු දියයමානං ගණ්හෙය්‍යා''ති වීමංසන්තා නානාදිසාහි වත්ථානි ආහරිංසු. සො චින්තෙසි – ''සචාහං න ඉමිනා නියාමෙන ආගමිස්සං, න මෙ එතෙ පසීදෙය්‍යුං, යංකිඤ්චි කත්වා ඉමෙ වඤ්චෙත්වා ජීවිකූපායං කාතුං වට්ටතී''ති වත්ථානි න පටිග්ගණ්හි. මනුස්සා භිය්‍යොසොමත්තාය පසන්නා මහාසක්කාරං කරිංසු. සොපි භත්තකිච්චං කත්වා අවිදූරට්ඨානෙ දෙවකුලං ගතො. මහාජනො තෙන සද්ධිංයෙව ගන්ත්වා දෙවකුලං පටිජග්ගිත්වා අදාසි. සො චින්තෙසි – ''ඉමෙ මය්හං සෙවාලෙ නිවාසනමත්තෙ පසීදිත්වා එවංවිධං සක්කාරං

කරොන්ති, එතෙසං මයා උක්කට්ඨෙනෙව භවිතුං වට්ටතී’’ති සල්ලහුකානි රුක්ඛඵලකානි ගහෙත්වා තච්ඡෙත්වා වාකෙසු ආවුණිත්වා චීරං කත්වා නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ජීවිකං කප්පෙන්තො වසි.

අථ යො සො කස්සපබුද්ධකාලෙ සත්තසු ජනෙසු සමණධම්මං කරොන්තෙසු එකො භික්ඛු සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. සො නිබ්බත්තසමනන්තරමෙව අත්තනො බ්‍රහ්මසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ආගතට්ඨානං ආවජ්ජෙන්තො සත්තන්නං ජනානං පබ්බතං ආරුය්හ සමණධම්මකරණට්ඨානං දිස්වා සෙසානං ඡන්නං නිබ්බත්තට්ඨානං ආවජ්ජෙන්තො එකස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ඉතරෙසං පඤ්චන්නං කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තභාවං ඤත්වා කාලානුකාලං තෙ පඤ්ච ජනෙ ආවජ්ජෙති . ඉමස්මිං පන කාලෙ ‘‘කහං නු බො’’ති ආවජ්ජෙන්තො දාරුචීරියං සුප්පාරකපට්ටනං උපනිස්සාය කුහනකම්මෙන ජීවිකං කප්පෙන්තං දිස්වා ‘‘නට්ඨො වතායං බාලො, පුබ්බෙ සමණධම්මං කරොන්තො අතිඋක්කට්ඨභාවෙන අරහතාපි ආභතං පිණ්ඩපාතං අපරිභුඤ්ජිත්වා ඉදානි උදරත්ථාය අනරහාව අරහත්තං පටිජානිත්වා ලොකං වඤ්චෙන්තො විචරති, දසබලස්ස ච නිබ්බත්තභාවං න ජානාති, ගච්ඡාමි නං සංවෙජෙත්වා දසබලස්ස නිබ්බත්තභාවං ජානාපෙමී’’ති තංඛණංයෙව බ්‍රහ්මලොකතො සුප්පාරකපට්ටනෙ රත්තිභාගසමනන්තරෙ දාරුචීරියස්ස සම්මුඛෙ පාතුරහොසි.

සො අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඔභාසං දිස්වා බහි නික්ඛමිත්වා ඨිතො මහාබ්‍රහ්මං ඔලොකෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ‘‘කෙ තුම්හෙ’’ති පුච්ඡි. අහං තුය්හං පොරාණකසහායො අනාගාමිඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. අම්හාකං පන සබ්බජෙට්ඨකො අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බුතො, තුම්හෙ පඤ්ච ජනා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. ස්වාහං තං ඉමස්මිං ඨානෙ කුහනකම්මෙන ජීවන්තං දිස්වා දමෙතුං ආගතොති වත්වා ඉදං කාරණමාහ – ‘‘න බො ත්වං, බාහිය අරහා, නපි අරහත්තමග්ගං සමාපන්නො, සාපි තෙ පටිපදා නත්ථි, යාය ත්වං අරහා වා අස්ස අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො’’ති. අථස්ස සත්ථු උප්පන්නභාවං සාවත්ථියං වසනභාවඤ්ච ආචික්ඛිත්වා ‘‘සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡාහී’’ති තං උය්‍යොජෙත්වා බ්‍රහ්මලොකමෙව අගමාසි.

දාරුචීරියො මහාබ්‍රහ්මුනා සංවෙජිතො ‘‘මොක්ඛමග්ගං ගවෙසිස්සාමී’’ති වීසයොජනසතං මග්ගං එකරත්තිවාසෙන ගන්ත්වා සත්ථාරං පිණ්ඩාය පවිට්ඨං අන්තරඝරෙ සම්පාපුණිත්වා සත්ථු පාදෙසු නිපතිත්වා ‘‘දෙසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවා ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්ම’’න්ති යාවතතියං යාචි. සත්ථා ‘‘එත්තාවතා බාහියස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත’’න්ති ඤත්වා ‘‘තස්මාතිහ තෙ, බාහිය, එවං සික්ඛිතබ්බං දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී’’ති (උදා. 10) ඉමිනා ඔවාදෙන ඔවදි . සොපි දෙසනාපරියොසානෙ අන්තරවීථියං ඨිතොව දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

සො අත්තනො කිච්චං මත්ථකප්පත්තං ඤත්වා භගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා අපරිපුණ්ණපත්තචීවරතාය පත්තචීවරං පරියෙසන්තො සඞ්කාරට්ඨානතො චොළක්ඛණ්ඩානි සංකඩ්ඪති. අථ නං පුබ්බවෙරිකො අමනුස්සො එකිස්සා තරුණවච්ඡාය ගාවියා සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. සත්ථා සාවත්ථිතො නික්ඛමන්තො අන්තරවීථියං බාහියං සඞ්කාරට්ඨානෙ පතිතං දිස්වා ‘‘ගණ්හථ, භික්ඛවෙ, බාහියස්ස දාරුචීරියස්ස සරීර’’න්ති නීහරාපෙත්වා සරීරකිච්චං කාරෙත්වා චාතුමහාපථෙ චෙතියං කාරාපෙසි. තතො සඞ්ඝමජ්ඣෙ කථා උදපාදි – ‘‘තථාගතො භික්ඛුසඞ්ඝෙන බාහියස්ස සරීරජ්ඣාපනකිච්චං කාරෙසි, ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං කාරෙසි, කතරමග්ගො නු බො තෙන සච්ඡිකතො, සාමණෙරො නු බො සො, භික්ඛු නු බො’’ති චිත්තං උප්පාදයිංසු . සත්ථා තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ‘‘පණ්ඩිතො, භික්ඛවෙ, බාහියො’’ති උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙත්වා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං පකාසෙසි. පුන සඞ්ඝමජ්ඣෙ කථා උදපාදි ‘‘න ච සත්ථාරා බාහියස්ස බහු ධම්මො දෙසිතො, අරහත්තං පත්තොති ච වදෙති. කිං නාමෙත’’න්ති? සත්ථා ‘‘ධම්මො මන්දො බහූති අකාරණං, විසපීතකස්ස අගදො විය වෙසො’’ති වත්වා ධම්මපදෙ ගාථමාහ –

‘‘සහස්සමපි චෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මතී’’ති. (ධ. ප. 100);

දෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසු. ඉදඤ්ච පන බාහියත්ථෙරස්ස වත්ථු සුත්තෙ (උදා. 10) ආගතත්තා විත්ථාරෙන න කථිතං. අපරභාගෙ පන සත්ථා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො බාහියත්ථෙරං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කුමාරකස්සපත්ථෙරවත්ථු

217. නවමෙ **චිත්තකථිකානන්ති** විචිත්තං කත්වා ධම්මං කථෙන්තානං. ථෙරො කිර එකස්සපි ද්වින්නම්පි ධම්මං කථෙන්තො බහූහි උපමාහි ච කාරණෙහි ච මණ්ඩයිත්වා බොධෙන්තො කථෙති. තස්මා චිත්තකථිකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා වයප්පත්තො දසබලස්ස ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං චිත්තකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො

කස්සපබුද්ධසාසනොසක්කනකාලෙ සත්තන්නං භික්ඛූනං අබ්භන්තරො හුත්වා පබ්බතමත්ථකෙ සමණධම්මං කත්වා අපරිහීනසීලො තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං සම්පත්තිං අනුභවමානො අම්හාකං සත්ථු කාලෙ රාජගහෙ එකිස්සා කුලදාරිකාය කුච්ඡිම්හි උප්පන්නො. සා ච පඨමං මාතාපිතරො යාචිත්වා පබ්බජ්ජං අලභමානා කුලඝරං ගතා ගබ්භං ගණ්හි. තම්පි අජානන්තී සාමිකං ආරාධෙත්වා තෙන අනුඤ්ඤාතා භික්ඛුනීසු පබ්බජිතා. තස්සා ගබ්භනිමිත්තං දිස්වා භික්ඛුනියො දෙවදත්තං පුච්ඡිංසු, සො ''අස්සමණී''ති ආහ. දසබලං පුච්ඡිංසු, සත්ථා උපාලිත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසි. ථෙරො සාවත්ථිනගරවාසීනි කුලානි විසාඛඤ්ච උපාසිකං පක්කොසාපෙත්වා සොධෙන්තො ''පුරෙ ලද්ධො ගබ්භො, පබ්බජ්ජා අරොගා''ති ආහ. සත්ථා ''සුවිනිච්ඡිතං අධිකරණ''න්ති ථෙරස්ස සාධුකාරං අදාසි.

සා භික්ඛුනී සුවණ්ණබිම්බසදිසං පුත්තං විජායි. තං ගහෙත්වා රාජා පසෙනදිකොසලො පොසාපෙසි, කස්සපොති චස්ස නාමං කත්වා අපරභාගෙ අලඞ්කරිත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. කුමාරකාලෙ පන පබ්බජිතත්තා භගවතා ''කස්සපං පක්කොසථ, ඉදං ඵලං වා ඛාදනීයං වා කස්සපස්ස දෙථා''ති වුත්තෙ ''කතරකස්සපස්සාති. කුමාරකස්සපස්සා''ති එවං ගහිතනාමත්තා තතො පට්ඨාය වුඩ්ඪකාලෙපි **කුමාරකස්සපො**ත්වෙව වුච්චති. අපිච රඤ්ඤො පොසාවනිකපුත්තත්තාපි කුමාරකස්සපොති තං සඤ්ජානිංසු.

සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය විපස්සනාය චෙව කම්මං කරොති, බුද්ධවචනඤ්ච ගණ්හාති. අථ සො තෙන සද්ධිං පබ්බතමත්ථකෙ සමණධම්මං කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තො මහාබ්‍රහ්මා තස්මිං සමයෙ ආවජ්ජෙන්තො කුමාරකස්සපං දිස්වා ''සහායකො මෙ විපස්සනාය කිලමති, ගන්ත්වා තස්ස විපස්සනාය නයමුඛං දස්සෙත්වා මග්ගඵලපත්තියා උපායං කරිස්සාමී''ති බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතොව පඤ්චදස පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා රත්තිභාගසමනන්තරෙ කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානෙ අන්ධවනෙ පාතුරහොසි. ථෙරො ආලොකං දිස්වා ''කො එත්ථා''ති ආහ. ''අහං පුබ්බෙ තයා සද්ධිං සමණධම්මං කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තබ්‍රහ්මා''ති ආහ. කෙන කම්මෙන ආගතත්ථාති? මහාබ්‍රහ්මා අත්තනො ආගතකාරණං දීපෙතුං තෙ පඤ්හෙ ආචික්ඛිත්වා ''ත්වං ඉමෙ පඤ්හෙ උග්ගණ්හිත්වා අරුණෙ උට්ඨිතෙ තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡ, ඨපෙත්වා හි තථාගතං අඤ්ඤො ඉමෙ පඤ්හෙ කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී''ති වත්වා බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො.

ථෙරොපි පුනදිවසෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා මහාබ්‍රහ්මුනා කථිතනියාමෙනෙව පඤ්හෙ පුච්ඡි. සත්ථා කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස අරහත්තං පාපෙත්වා පඤ්හෙ කථෙසි. ථෙරො සත්ථාරා කථිතනියාමෙනෙව උග්ගණ්හිත්වා අන්ධවනං ගන්ත්වා විපස්සනං ගබ්භං ගාහාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තතො පට්ඨාය චතුන්නං පරිසානං ධම්මකථං කථෙන්තො බහුකාහි උපමාහි ච කාරණෙහි ච මණ්ඩෙත්වා චිත්තකථමෙව කථෙති. අථ නං සත්ථා පායාසිරඤ්ඤො පඤ්චදසහි පඤ්හෙහි පටිමණ්ඩෙත්වා සුත්තන්තෙ (දී. නි. 2.406 ආදයො) දෙසිතෙ තං සුත්තන්තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ඉමස්මිං සාසනෙ චිත්තකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

මහාකොට්ඨිතත්ථෙරවත්ථු

218. දසමෙ **පටිසම්භිදාපත්තානන්ති** චතස්සො පටිසම්භිදා පත්වා ඨිතානං මහාකොට්ඨිතත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයං හි ථෙරො අත්තනො පටිසම්භිදාසු චිණ්ණවසිභාවෙන අභිඤ්ඤාතෙ අභිඤ්ඤාතෙ මහාසාවකෙ උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්තොපි දසබලං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්තොපි පටිසම්භිදාසුයෙව පඤ්හං පුච්ඡති. ඉති ඉමිනා චිණ්ණවසිභාවෙන පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො අපරෙන සමයෙන සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. කොට්ඨිතමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා එකදිවසං සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජි. සො උපසම්පන්නකාලතො පට්ඨාය විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා නිච්චකාලං පටිසම්භිදාසු චිණ්ණවසී හුත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්තො පටිසම්භිදාසුයෙව පුච්ඡති. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ මහාවෙදල්ලසුත්තං (ම. නි. 1.449 ආදයො) අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

තතියවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 4. චතුත්ථඑතදග්ගවග්ගො

ආනන්දත්ථෙරවත්ථු

219-223. චතුත්ථස්ස පඨමෙ **බහුස්සුතානන්ති**ආදීසු අඤ්ඤෙපි ථෙරා බහුස්සුතා සතිමන්තා ගතිමන්තා ධිතිමන්තා උපට්ඨාකා ච අත්ථි. අයං පනායස්මා බුද්ධවචනං උග්ගණ්හන්තො දසබලස්ස සාසනෙ භණ්ඩාගාරිකපරියත්තියං ඨත්වා

ගණ්හි. තස්මා බහුස්සුතානං අග්ගො නාම ජාතො. ඉමස්සෙව ච ථෙරස්ස බුද්ධවචනං ගහෙත්වා ධාරණකසති අඤ්ඤෙහි ථෙරෙහි බලවතරා අහොසි, තස්මා **සතිමන්තානං** අග්ගො නාම ජාතො. අයමෙව ආයස්මා එකපදෙ ඨත්වා සට්ඨි පදසහස්සානි ගණ්හන්තො සත්ථාරා කථිතනියාමෙනෙව සබ්බපදානි ජානාති, තස්මා **ගතිමන්තානං** අග්ගො නාම ජාතො. තස්සෙව ආයස්මතො බුද්ධවචනං උග්ගණ්හනවීරියං සජ්ඣායනවීරියඤ්ච ධාරණවීරියඤ්ච සත්ථු උපට්ඨානවීරියඤ්ච අඤ්ඤෙහි අසදිසං අහොසි, තස්මා **ධිතිමන්තානං** අග්ගො නාම ජාතො. තථාගතං උපට්ඨහන්තො චෙස න අඤ්ඤෙසං උපට්ඨාකභික්ඛූනං උපට්ඨානාකාරෙන උපට්ඨහි, අඤ්ඤෙ හි තථාගතං උපට්ඨහන්තා න චිරං උපට්ඨහිංසු, න ච බුද්ධානං මනං ගහෙත්වා උපට්ඨහිංසු. අයං ථෙරො පන උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය ආරද්ධවීරියො හුත්වා තථාගතස්ස මනං ගහෙත්වා උපට්ඨහි. තස්මා **උපට්ඨාකානං** අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – ඉතො කිර සතසහස්සමත්ථකෙ කප්පෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජි. තස්ස හංසවතී නාම නගරං අහොසි, නන්දො නාම රාජා පිතා, සුමෙධා නාම දෙවී මාතා, බොධිසත්තො උත්තරකුමාරො නාම අහොසි. සො පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා පධානමනුයුත්තො අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා ''අනෙකජාතිසංසාර''න්ති උදානං උදානෙත්වා සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කෙ වීතිනාමෙත්වා ''පථවියං ඨපෙස්සාමී''ති පාදං අභිනීහරි. අථ පථවිං භින්දිත්වා හෙට්ඨා වුත්තප්පමාණං පදුමං උට්ඨාසි. තදුපාදාය භගවා පදුමුත්තරොතෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස දෙවලො ච සුජාතො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං , අමිතා ච අසමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, සුමනො නාම උපට්ඨාකො. පදුමුත්තරො භගවා පිතු සඞ්ගහං කුරුමානො භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො හංසවතියා රාජධානියා වසති.

කනිට්ඨභාතා පනස්ස සුමනකුමාරො නාම. තස්ස රාජා හංසවතිතො වීසයොජනසතෙ භොගගාමං අදාසි. සො කදාචි කදාචි ආගන්ත්වා පිතරඤ්ච සත්ථාරඤ්ච පස්සති. අථෙකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො සුමනො රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා ''ත්වං මයා තත්ථ කස්මා ඨපිතො''ති පටිපෙසෙසි. සො චොරෙ වූපසමෙත්වා ''උපසන්තො, දෙව, ජනපදො''ති රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො ''සීඝං මම පුත්තො ආගච්ඡතූ''ති ආහ. තස්ස සහස්සමත්තා අමච්චා හොන්ති. සො තෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ මන්තෙසි – ''මය්හං පිතා තුට්ඨො සචෙ මෙ වරං දෙති, කිං ගණ්හාමී''ති? අථ නං එකච්චෙ ''හත්ථිං ගණ්හථ, අස්සං ගණ්හථ, ජනපදං ගණ්හථ, සත්ත රතනානි ගණ්හථා''ති ආහංසු. අපරෙ ''තුම්හෙ පථවිස්සරස්ස පුත්තා, න තුම්හාකං ධනං දුල්ලභං, ලද්ධම්පි චෙතං සබ්බං පහාය ගමනීයං, පුඤ්ඤමෙව එකං ආදාය ගමනීයං. තස්මා දෙවෙ වරං දදමානෙ තෙමාසං පදුමුත්තරභගවන්තං උපට්ඨාතුං වරං ගණ්හථා''ති ආහංසු. සො ''තුම්හෙ මය්හං කල්‍යාණමිත්තා, න මෙතං චිත්තං අත්ථි, තුම්හෙහි පන උප්පාදිතං, එවං කරිස්සාමී''ති ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා පිතරා ආලිඞ්ගෙත්වා මත්ථකෙ චුම්බෙත්වා ''වරං තෙ පුත්ත දෙමී''ති වුත්තෙ ''ඉච්ඡාමහං, මහාරාජ, භගවන්තං තෙමාසං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්තො ජීවිතං අවඤ්ඣං කාතුං, ඉමං මෙ දෙව වරං දෙහී''ති ආහ. න සක්කා, තාත, අඤ්ඤං වරෙහීති. දෙව, ඛත්තියානං නාම ද්වෙ කථා නත්ථි, එතදෙව මෙ වරං දෙහි, න මම අඤ්ඤෙන අත්ථොති. තාත, බුද්ධානං නාම චිත්තං දුජ්ජානං, සචෙ භගවා න ඉච්ඡිස්සති, මයා දින්නෙපි කිං භවිස්සතීති? ''සාධු, දෙව, අහං භගවතො චිත්තං ජානිස්සාමී''ති විහාරං ගතො.

තෙන ච සමයෙන භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා භගවා ගන්ධකුටිං පවිට්ඨො හොති, සො මණ්ඩලමාළෙ සන්නිපතිතානං භික්ඛූනං සන්තිකං අගමාසි. තෙ නං ආහංසු – ''රාජපුත්ත, කස්මා ආගතොසී''ති? භගවන්තං දස්සනාය, දස්සෙථ මෙ භගවන්තන්ති. න මයං, රාජපුත්ත, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සත්ථාරං දට්ඨුං ලභාමාති. කො පන, භන්තෙ, ලභතීති? සුමනත්ථෙරො නාම රාජපුත්තාති. සො ''කුහිං, භන්තෙ, ථෙරො''ති? ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා ''ඉච්ඡාමහං, භන්තෙ, භගවන්තං පස්සිතුං, දස්සෙථ මෙ භගවන්ත''න්ති ආහ. ථෙරො පස්සන්තස්සෙව රාජකුමාරස්ස ආපොකසිණජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා මහාපථවිං උදකං අධිට්ඨාය පථවියං නිමුජ්ජිත්වා සත්ථු ගන්ධකුටියංයෙව පාතුරහොසි. අථ නං භගවා ''සුමන කස්මා ආගතොසී''ති ආහ. රාජපුත්තො, භන්තෙ, භගවන්තං දස්සනාය ආගතොති. තෙන හි භික්ඛු ආසනං පඤ්ඤාපෙහීති. පුන ථෙරො පස්සන්තස්සෙව රාජකුමාරස්ස බුද්ධාසනං ගහෙත්වා අන්තොගන්ධකුටියං නිමුජ්ජිත්වා බහිපරිවෙණෙ පාතුභවිත්වා පරිවෙණෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. රාජකුමාරො ඉමානි ද්වෙ අච්ඡරියාකාරානි දිස්වා ''මහන්තො වතායං භික්ඛූ''ති චින්තෙසි.

භගවාපි ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. රාජපුත්තො භගවන්තං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං අකාසි. ''කදා ආගතොසි රාජපුත්තා''ති වුත්තෙ, ''භන්තෙ, තුම්හෙසු ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙසු, භික්ඛූ පන 'න මයං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ භගවන්තං දට්ඨුං ලභාමා'ති මං ථෙරස්ස සන්තිකං පාහෙසුං. ථෙරො පන එකවචනෙනෙව දස්සෙති, ථෙරො, භන්තෙ, තුම්හාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤෙ''ති. ආම රාජකුමාර, වල්ලභො එස භික්ඛු මය්හං සාසනෙති. භන්තෙ, බුද්ධානං සාසනෙ කිං කත්වා වල්ලභා හොන්තීති? දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා කුමාරාති. භගවා අහං ථෙරො විය බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො හොතුකාමො, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථාති. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හීභාවෙන . රාජකුමාරො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සබ්බරත්තිං මහාසක්කාරං සජ්ජෙත්වා සත්ත දිවසානි ඛන්ධාවාරභත්තං නාම අදාසි.

සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, භන්තෙ, මයා පිතු සන්තිකා තෙමාසං අන්තොවස්සං තුම්හාකං පටිජග්ගනවරො ලද්ධො, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති. භගවා ''අත්ථි නු බො තත්ථ ගතෙන අත්ථො''ති ඔලොකෙත්වා ''අත්ථී''ති දිස්වා ''සුඤ්ඤාගාරෙ බො, රාජකුමාර, තථාගතා අභිරමන්තී''ති ආහ. කුමාරො ''අඤ්ඤාතං භගවා අඤ්ඤාතං සුගතා''ති වත්වා ''අහං, භන්තෙ, පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ

භික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡථා''ති භගවන්තං පටිඤ්ඤං ගාහාපෙත්වා පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා ''දින්නා මෙ, දෙව, භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ භගවන්තං පෙසෙය්‍යාථා''ති වත්වා පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං කාරෙන්තො වීසයොජනසතං අද්ධානං ගතො. ගන්ත්වා ච අත්තනො නගරෙ විහාරට්ඨානං විචිනන්තො සොභනනාමස්ස කුටුම්බිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතො ගන්ධකුටිං සෙසභික්ඛූනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණමණ්ඩපෙ කාරෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං ද්වාරකොට්ඨකඤ්ච නිට්ඨාපෙත්වා පිතු සන්තිකං පෙසෙසි – ''නිට්ඨිතං මය්හං කිච්චං, සත්ථාරං පහිණථා''ති.

රාජා භගවන්තං භොජෙත්වා ''භගවා සුමනස්ස කිච්චං නිට්ඨිතං, තුම්හාකං ගමනං පච්චාසීසති''ති ආහ. භගවා භික්ඛුසතසහස්සපරිවුතො යොජනෙ යොජනෙ විහාරෙසු වසමානො අගමාසි. කුමාරො ''සත්ථා ආගච්ඡති''ති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානො විහාරං පවෙසෙත්වා –

''සතසහස්සෙන මෙ කීතං, සතසහස්සෙන මාපිතං;
සොභනං නාම උය්‍යානං, පටිග්ගණ්හ මහාමුනී''ති. –

විහාරං නිය්‍යාදෙසි. සො වස්සූපනායිකාදිවසෙ දානං දත්වා අත්තනො පුත්තදාරෙ ච අමච්චෙ ච පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''සත්ථා අම්හාකං සන්තිකං දූරතොව ආගතො, බුද්ධා ච නාම ධම්මගරුකා න ආමිසචක්ඛුකා . තස්මා අහං ඉමං තෙමාසං ද්වෙ සාටකෙ නිවාසෙත්වා දස සීලානි සමාදියිත්වා ඉධෙව වසිස්සාමි, තුම්හෙ ඛීණාසවසතසහස්සස්ස ඉමිනාව නීහාරෙන තෙමාසං දානං දදෙය්‍යාථා''ති.

සො සුමනත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානසභාගෙයෙව ඨානෙ වසන්තො යං ථෙරො භගවතො වත්තං කරොති, තං සබ්බං දිස්වා ''ඉමස්මිං ඨානෙ එකන්තවල්ලභො එස ථෙරො, එතස්සෙව මෙ ඨානන්තරං පත්ථෙතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා උපකට්ඨාය පවාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භික්ඛුසතසහස්සස්ස පාදමූලෙ තිචීවරං ඨපෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා, ''භන්තෙ, යදෙතං මයා සත්තාහං ඛන්ධාවාරදානතො පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, තං නෙව සක්කසම්පත්තිං, න මාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං පත්ථයන්තෙන, බුද්ධස්ස පන උපට්ඨාකභාවං පත්ථෙන්තෙන කතං. තස්මා අහම්පි භගවා අනාගතෙ සුමනත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො හොමී''ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන පතිට්ඨහිත්වා වන්දි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි. කුමාරො තං සුත්වා ''බුද්ධා ච නාම අද්වෙජ්ඣකථා හොන්ති''ති දුතියදිවසෙ ගොතමබුද්ධස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡන්තො විය අහොසි.

සො තස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වස්සසතසහස්සං දානං දත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ පිණ්ඩාය චරතො ථෙරස්ස පත්තග්ගහණත්ථං උත්තරිසාටකං දත්වා පූජං අකාසි. පුන සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිරාජා හුත්වා උපරිපාසාදවරගතො ගන්ධමාදනතො ආකාසෙන ආගච්ඡන්තෙ අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා නිමන්තාපෙත්වා භොජෙත්වා අත්තනො මඞ්ගලඋය්‍යානෙ තෙසං අට්ඨ පණ්ණසාලායො කාරෙත්වා තෙසං නිසීදනත්ථාය අත්තනො නිවෙසනෙ අට්ඨ සබ්බරතනමයානි පීඨානි චෙව මණිආධාරකෙ ච පටියාදෙත්වා දස වස්සසහස්සානි උපට්ඨානං අකාසි. එතානි පාකටට්ඨානානි.

කප්පසතසහස්සං පන දානං දදමානොව අම්හාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො අමිතොදනසක්කස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති. අථස්ස සබ්බෙව ඤාතකෙ ආනන්දිතෙ පමුදිතෙ කරොන්තො ජාතොති ආනන්දොත්වෙව නාමං අකංසු. සො අනුපුබ්බෙන කතාභිනික්ඛමනෙ සම්මාසම්බොධිං පත්වා පඨමගමනෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා තතො නික්ඛන්තෙ භගවති භගවතො පරිවාරත්ථං රාජකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු භද්දියාදීහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව ආයස්මතො පුණ්ණස්ස මන්තාණිපුත්තස්ස සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

තෙන ඛො පන සමයෙන භගවතො පඨමබොධියං වීසති වස්සානි අනිබද්ධා උපට්ඨාකා අහෙසුං. එකදා නාගසමාලො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරි එකදා නාගිතො, එකදා උපවානො, එකදා සුනක්ඛත්තො, එකදා චුන්දො සමණුද්දෙසො , එකදා සාගතො, එකදා රාධො, එකදා මෙඝියො. තත්ථ එකදා භගවා නාගසමාලත්ථෙරෙන සද්ධිං අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නො ද්වෙධාපථං පත්තො. ථෙරො මග්ගා ඔක්කම්ම ''භගවා අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමී''ති ආහ. අථ නං භගවා ''එහි භික්ඛු, ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමා''ති ආහ. සො ''හන්ද භගවා තුම්හාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ, අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමී''ති වත්වා පත්තචීවරං භූමියං ඨපෙතුං ආරද්ධො. අථ නං භගවා ''ආහර භික්ඛූ''ති වත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා ගතො. තස්සපි භික්ඛුනො ඉතරෙන මග්ගෙන ගච්ඡතො චොරා පත්තචීවරඤ්චෙව හරිංසු, සීසඤ්ච භින්දිංසු. සො ''භගවා ඉදානි මෙ පටිසරණං, න අඤ්ඤො''ති චින්තෙත්වා ලොහිතෙන ගලන්තෙන භගවතො සන්තිකං ආගමි. ''කිමිදං භික්ඛූ''ති ච වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොචෙසි. අථ නං භගවා ''මා චින්තෙයි භික්ඛු, එතස්ස කාරණායෙව තං නිවාරයිම්හා''ති වත්වා සමස්සාසෙසි.

එකදා පන භගවා මෙඝියත්ථෙරෙන සද්ධිං පාචීනවංසෙ මිගදායෙ ජන්තුගාමං අගමාසි. තත්‍රාපි මෙඝියො ජන්තුගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නදීතීරෙ පාසාදිකං අම්බවනං දිස්වා ''භගවා තුම්හාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ, අහං තස්මිං

අම්බවනෙ සමණධම්මං කරොමී''ති වත්වා භගවතා තික්ඛත්තුං නිවාරියමානොපි ගන්ත්වා අකුසලවිතක්කෙහි අන්වාසත්තො පච්චාගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසි. තම්පි භගවා ''ඉමමෙව තෙ කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා නිවාරයිම්හා''ති වත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි. තත්ථ ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ''භික්ඛවෙ, ඉදානිම්හි මහල්ලකො, 'එකච්චෙ භික්ඛූ ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමා'ති වුත්තෙ අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති, එකච්චෙ මය්හං පත්තචීවරං භූමියං නික්ඛිපන්ති, මය්හං නිබද්ධුපට්ඨාකං එකං භික්ඛුං ජානාථා''ති . භික්ඛූනං ධම්මසංවෙගො උදපාදි. අථායස්මා සාරිපුත්තො උට්ඨායාසනා භගවන්තං වන්දිත්වා ''අහං, භන්තෙ, තුම්හෙයෙව පත්ථයමානො සතසහස්සකප්පාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං පාරමියො පූරයිං, නනු මාදිසො මහාපඤ්ඤො උපට්ඨාකො නාම වට්ටති, අහං උපට්ඨහිස්සාමී''ති ආහ. තං භගවා ''අලං, සාරිපුත්ත, යස්සං දිසායං ත්වං විහරසි, අසුඤ්ඤා මෙ සා දිසා, තව හි ඔවාදො බුද්ධානං ඔවාදසදිසො, තෙන මෙ තයා උපට්ඨාකකිච්චං අත්ථී''ති පටික්ඛිපි. එතෙනෙව උපායෙන මහාමොග්ගල්ලානං ආදිං කත්වා අසීති මහාසාවකා උට්ඨහිංසු. තෙ සබ්බෙ භගවා පටික්ඛිපි.

ආනන්දත්ථෙරො පන තුණ්හීයෙව නිසීදි. අථ නං භික්ඛූ ආහංසු – ''ආවුසො ආනන්ද, භික්ඛුසඞ්ඝො උපට්ඨාකට්ඨානං යාචති, ත්වම්පි යාචාහී''ති. යාචිත්වා ලද්ධට්ඨානං නාම, ආවුසො, කීදිසං හොති, කිං මං සත්ථා න පස්සති? සචෙ සත්ථා රොචිස්සති, ''ආනන්දො මං උපට්ඨහතූ''ති වක්ඛතීති. අථ භගවා ''න, භික්ඛවෙ, ආනන්දො අඤ්ඤෙහි උස්සාහෙතබ්බො, සයමෙව ජානිත්වා මං උපට්ඨහිස්සතී''ති ආහ. තතො භික්ඛූ ''උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, දසබලං උපට්ඨාකට්ඨානං යාචාහී''ති ආහංසු. ථෙරො උට්ඨහිත්වා චත්තාරො පටික්ඛෙපා චතස්සො ච ආයාචනාති අට්ඨ වරෙ යාචි.

චත්තාරො පටික්ඛෙපා නාම – ''සචෙ මෙ, භන්තෙ, භගවා අත්තනා ලද්ධං පණීතං චීවරං න දස්සති, පිණ්ඩපාතං න දස්සති, එකගන්ධකුටියං වසිතුං න දස්සති, නිමන්තනං ගහෙත්වා න ගමිස්සති, එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමී''ති වත්වා ''කං පනෙත්ථ, ආනන්ද, ආදීනවං අද්දසා''ති වුත්තෙ ආහ – ''සචාහං, භන්තෙ, ඉමානි වත්ථූනි ලභිස්සාමි, භවිස්සන්ති වත්තාරො 'ආනන්දො දසබලෙන ලද්ධං පණීතං චීවරං පරිභුඤ්ජති, පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති, එකගන්ධකුටියං වසති , එකතො නිමන්තනං ගච්ඡති. එතං ලාභං ලභන්තො තථාගතං උපට්ඨාති, කො එවං උපට්ඨහතො භාරො'''ති? ඉමෙ චත්තාරො පටික්ඛෙපෙ යාචි.

චතස්සො ආයාචනා නාම – ''සචෙ, භන්තෙ, භගවා මයා ගහිතනිමන්තනං ගමිස්සති, සචාහං තිරොරට්ඨා තිරොජනපදා භගවන්තං දට්ඨුං ආගතං පරිසං ආගතක්ඛණෙයෙව භගවන්තං දස්සෙතුං ලච්ඡාමි, යදා මෙ කඞ්ඛා උප්පජ්ජති, තස්මිංයෙව ඛණෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිතුං ලච්ඡාමි, තථා යං භගවා මය්හං පරම්මුඛෙ ධම්මං දෙසෙති, තං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙස්සති, එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමී''ති වත්වා ''කං පනෙත්ථ, ආනන්ද, ආනිසංසං පස්සසී''ති වුත්තෙ ආහ – ''ඉධ, භන්තෙ, සද්ධා කුලපුත්තා භගවතො ඔකාසං අලභන්තා මං එවං වදන්ති 'ස්වෙ, භන්තෙ ආනන්ද, භගවතා සද්ධිං අම්හාකං ඝරෙ භික්ඛං ගණ්හෙය්‍යාථා'ති. සචෙ භගවා තත්ථ න ගමිස්සති, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙයෙව පරිසං දස්සෙතුං, කඞ්ඛඤ්ච විනොදෙතුං ඔකාසං න ලච්ඡාමි, භවිස්සන්ති වත්තාරො 'කිං ආනන්දො දසබලං උපට්ඨාති . එත්තකම්පිස්ස භගවා අනුග්ගහං න කරොතී'ති. භගවතො ච පරම්මුඛා මං පුච්ඡිස්සන්ති 'අයං, ආවුසො ආනන්ද, ගාථා, ඉදං සුත්තං, ඉදං ජාතකං කත්ථ දෙසිත'න්ති. සචාහං තං න සම්පාදයිස්සාමි, භවිස්සන්ති වත්තාරො – 'එත්තකම්පි, ආවුසො, න ජානාසි, කස්මා ත්වං ඡායා විය භගවන්තං අවිජහන්තො දීඝරත්තං විචරසී'ති. තෙනාහං පරම්මුඛා දෙසිතස්සපි ධම්මස්ස පුන කථනං ඉච්ඡාමී''ති. ඉමා චතස්සො ආයාචනා යාචි. භගවාපිස්ස අදාසි.

එවං ඉමෙ අට්ඨ වරෙ ගහෙත්වා නිබද්ධුපට්ඨාකො අහොසි. තස්සෙව ඨානන්තරස්ස අත්ථාය කප්පසතසහස්සං පූරිතානං පාරමීනං ඵලං පාපුණි. සො උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය දසබලස්ස දුවිධෙන උදකෙන තිවිධෙන දන්තකට්ඨෙන හත්ථපාදපරිකම්මෙන පිට්ඨිපරිකම්මෙන ගන්ධකුටිපරිවෙණසම්මජ්ජනෙනාති එවමාදීහි කිච්චෙහි උපට්ඨහන්තො ''ඉමාය නාම වෙලාය සත්ථු ඉමං නාම ලද්ධුං වට්ටති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටතී''ති දිවසභාගං සන්තිකාවචරො හුත්වා රත්තිභාගසමනන්තරෙ දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා එකරත්තිං ගන්ධකුටිපරිවෙණං නව වාරෙ අනුපරියායති. එවඤ්හිස්ස අහොසි – ''සචෙ මෙ ථිනමිද්ධං ඔක්කමෙය්‍ය, දසබලෙ පක්කොසන්තෙ පටිවචනං දාතුං න සක්කුණෙය්‍ය''න්ති. තස්මා සබ්බරත්තිං දණ්ඩදීපිකං හත්ථෙන න මුඤ්චති. ඉදමෙත්තකං වත්ථු. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනෙකපරියායෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකආනන්දත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙත්වා ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ බහුස්සුතානං සතිමන්තානං ගතිමන්තානං ධිතිමන්තානං උපට්ඨාකානඤ්ච භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උරුවෙලකස්සපත්ථෙරවත්ථු

224. දුතියෙ **මහාපරිසාන**න්ති මහාපරිවාරානං උරුවෙලකස්සපො අග්ගොති දස්සෙති. අඤ්ඤෙසඤ්හි ථෙරානං කඤ්චි කාලං පරිවාරො මහා හොති කඤ්චි කාලං අප්පො, ඉමස්ස පන ථෙරස්ස ද්වීහි භාතිකෙහි සද්ධිං එකං සමණසහස්සං නිබද්ධපරිවාරොව අහොසි. තෙසු එකෙකස්මිං එකෙකං පබ්බාජෙන්තෙ ද්වෙ සමණසහස්සානි හොන්ති, ද්වෙ ද්වෙ පබ්බාජෙන්තෙ තීණි සහස්සානි හොන්ති. තස්මා සො මහාපරිවාරානං අග්ගො නාම ජාතො. **කස්සපො**ති පනස්ස ගොත්තං. උරුවෙලායං පබ්බජිතත්තා **උරුවෙලකස්සපො**ති පඤ්ඤායිත්ථ.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා වයප්පත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං මහාපරිසානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා ‘‘මයාපි අනාගතෙ එවරූපෙන භවිතුං වට්ටතී’’ති සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා තිචීවරෙන අච්ඡාදෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා මහාපරිසානං අග්ගභාවත්ථං පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ මහාපරිසානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉතො ද්වෙනවුතිකප්පමත්ථකෙ ඵුස්සබුද්ධස්ස වෙමාතිකකනිට්ඨභාතා හුත්වා නිබ්බත්තො, පිතා මහින්දරාජා නාම. අපරෙ පනස්ස ද්වෙ කනිට්ඨභාතරො අහෙසුං. එවං තෙ තයො භාතරො විසුං විසුං ඨානන්තරං ලභිංසු. තෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව කුපිතං පච්චන්තං වූපසමෙත්වා පිතු සන්තිකා වරං ලභිත්වා ‘‘තෙමාසං දසබලං පටිජග්ගිස්සාමා’’ති වරං ගණ්හිංසු. අථ නෙසං එතදහොසි – ‘‘අම්හෙහි දසබලං පටිජග්ගන්තෙහි අනුච්ඡවිකං කාතුං වට්ටතී’’ති එකං අමච්චං උප්පාදකට්ඨානෙ ඨපෙත්වා එකං ආයවයජානනකං කත්වා එකං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පරිවෙසකට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනා දස සීලානි සමාදාය තෙමාසං සික්ඛාපදානි රක්ඛිංසු. තෙ තයො අමච්චා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බිම්බිසාරවිසාඛරට්ඨපාලා ජාතා.

තෙ පන රාජකුමාරා වුත්ථවස්සෙ දසබලෙ සහත්ථා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පච්චයපූජාය පූජෙත්වා යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා අම්හාකං දසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා අත්තනො ගොත්තවසෙන තයොපි ජනා කස්සපා එව නාම ජාතා. තෙ වයප්පත්තා තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිංසු. තෙසං ජෙට්ඨභාතිකස්ස පඤ්ච මාණවකසතානි පරිවාරො අහොසි, මජ්ඣිමස්ස තීණි, කනිට්ඨස්ස ද්වෙ. තෙ අත්තනො ගන්ථෙ සාරං ඔලොකෙන්තා දිට්ඨධම්මිකමෙව පස්සිංසු, න සම්පරායිකං. අථ නෙසං ජෙට්ඨභාතා අත්තනො පරිවාරෙන සද්ධිං උරුවෙලං ගන්ත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා උරුවෙලකස්සපො නාම ජාතො, මහාගඞ්ගානදීවඞ්කෙ පබ්බජිතො නදීකස්සපො නාම ජාතො, ගයාසීසෙ පබ්බජිතො ගයාකස්සපො නාම ජාතො.

එවං තෙසු ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තත්ථ වසන්තෙසු බහූනං දිවසානං අච්චයෙන අම්හාකං බොධිසත්තො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො අනුක්කමෙන ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා පඤ්චවග්ගියෙ ථෙරෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා යසදාරකප්පමුඛෙ පඤ්චපඤ්ඤාස සහායකෙපි විනෙත්වා සට්ඨී අරහන්තෙ ‘‘චරථ, භික්ඛවෙ , චාරික’’න්ති බහුජනහිතාය චාරිකං පෙසෙත්වා භද්දවග්ගියෙ විනෙත්වා උරුවෙලකස්සපස්ස හෙතුං දිස්වා ‘‘මයි ගතෙ තයො භාතිකා සපරිවාරා අරහත්තං පාපුණිස්සන්තී’’ති ඤත්වා එකකො අදුතියො උරුවෙලකස්සපස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා වසනත්ථාය අග්‍යාගාරං යාචිත්වා තත්ථ කතං නාගදමනං ආදිං කත්වා අඩ්ඪුඩ්ඪසහස්සෙහි පාටිහාරියෙහි උරුවෙලකස්සපං සපරිවාරං විනෙත්වා පබ්බාජෙසි. තස්ස පබ්බජිතභාවං ඤත්වා ඉතරෙපි ද්වෙ භාතරො සපරිවාරා ආගන්ත්වා පබ්බජිංසු, සබ්බෙපි එහිභික්ඛූ ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා අහෙසුං.

සත්ථා තං සමණසහස්සං ආදාය ගයාසීසං ගන්ත්වා පිට්ඨීපාසාණෙ නිසින්නො ‘‘කථංරූපා නු ඛො එතෙසං ධම්මදෙසනා සප්පායා’’ති ඔලොකෙන්තො ‘‘ඉමෙ අග්ගිං පරිචරන්තා විචරිංසු, ඉමෙසං තයො භවෙ ආදිත්තාගාරසදිසෙ කත්වා දස්සෙතුං වට්ටතී’’ති ආදිත්තපරියායසුත්තං (මහාව. 54) දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙව අරහත්තං පත්තා. සත්ථා තෙහි පරිවුතො පුබ්බෙ බිම්බිසාරරඤ්ඤො දින්නපටිඤ්ඤත්තා රාජගහනගරෙ ලට්ඨීවනුය්‍යානං අගමාසි. රාජා දසබලස්ස ආගතභාවං සුත්වා ද්වාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි සද්ධිං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා සබ්බාවන්තං පරිසං ඔලොකෙත්වා මහාජනං උරුවෙලකස්සපස්ස නිපච්චකාරං කරොන්තං දිස්වා ‘‘ඉමෙ මය්හං වා කස්සපස්ස වා මහන්තභාවං න ජානන්ති, සවිතක්කා ච නාම දෙසනං සම්පටිච්ඡිතුං න සක්කොන්ති’’ති චින්තෙත්වා, ‘‘කස්සප, තුය්හං උපට්ඨාකානං විතක්කං ඡින්දා’’ති ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. ථෙරො සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා තාලප්පමාණං ආකාසං උප්පතිත්වා ඉද්ධිවිකුබ්බනං දස්සෙත්වා ‘‘සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මි, සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මී’’ති වත්වා ඔරුය්හ දසබලස්ස පාදෙ වන්දි. එතෙනුපායෙන සත්තමෙ වාරෙ සත්තතාලප්පමාණං ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුන ආගන්ත්වා දසබලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

තස්මිං කාලෙ මහාජනො ‘‘අයං ලොකෙ මහාසමණො’’ති සත්ථරි නිබ්බිතක්කො ජාතො, අථස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ රාජා එකාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, එකනහුතං උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. තෙපි උරුවෙලකස්සපස්ස පරිවාරා සහස්සමත්තා භික්ඛූ අත්තනො ආසෙවනවසෙන චින්තෙසුං – ‘‘අම්හාකං පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්තං, බහි ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමා’’ති උරුවෙලකස්සපත්ථෙරංයෙව පරිවාරෙත්වා විචරිංසු. තෙසු එකෙකස්මිං එකෙකං නිස්සිතකං ගණ්හන්තෙ ද්වෙ සහස්සානි හොන්ති, ද්වෙ ද්වෙ ගණ්හන්තෙ තීණි සහස්සානි හොන්ති. තතො පට්ඨාය යත්තකා තෙසං නිස්සිතකා, තත්තකෙ කථෙතුං වට්ටතීති. ඉදමෙත්ථ වත්ථු. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො ථෙරං මහාපරිසානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කාළුදායිත්ථෙරවත්ථු

225. තතියෙ **කුලප්පසාදකානන්ති** කුලං පසාදෙන්තානං. අයං හි ථෙරො අදිට්ඨබුද්ධදස්සනංයෙව සුද්ධොදනමහාරාජස්ස නිවෙසනං පසාදෙසි, තස්මා කුලප්පසාදකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කුලප්පසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං බොධිසත්තස්ස මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ කපිලවත්ථුස්මිංයෙව අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතදිවසෙ බොධිසත්තෙන සද්ධිංයෙව ජාතොති තංදිවසංයෙව තං දුකූලචුම්බුටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානත්ථාය නයිංසු. බොධිසත්තෙන හි සද්ධිං බොධිරුක්ඛො රාහුලමාතා චතස්සො නිධිකුම්භියො ආරොහනියහත්ථී කණ්ඩකො ඡන්නො කාළුදායීති ඉමෙ සත්ත එකදිවසෙ ජාතත්තා සහජාතා නාම අහෙසුං. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස උදග්ගචිත්තදිවසෙ ජාතොති උදායීත්වෙව නාමං අකංසු. ථොකං කාළධාතුකත්තා පන **කාළුදායී** නාම ජාතො. සො බොධිසත්තෙන සද්ධිං කුමාරකීළං කීළන්තො වුද්ධිං අගමාසි.

අපරභාගෙ බොධිසත්තො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහං උපනිස්සාය විහරති. තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජා ‘‘සිද්ධත්ථකුමාරො අභිසම්බොධිං පත්වා රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ විහරතී’’ති සුත්වා පුරිසසහස්සපරිවාරං එකං අමච්චං ‘‘පුත්තං මෙ ඉධ ආනෙහී’’ති පෙසෙසි. සො සට්ඨියොජනමග්ගං ගන්ත්වා දසබලස්ස චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මදෙසනාවෙලාය විහාරං පාවිසි. සො ‘‘තිට්ඨතු තාව රඤ්ඤා පහිතසාසන’’න්ති පරිසපරියන්තෙ ඨිතො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා යථාඨිතොව සද්ධිං පුරිසසහස්සෙහි අරහත්තං පාපුණි. අථ නෙසං සත්ථා ‘‘එථ භික්ඛවො’’ති හත්ථං පසාරෙසි, සබ්බෙ තංඛණංයෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය අහෙසුං. අරහත්තං පත්තකාලතො පට්ඨාය පන අරියා නාම මජ්ඣත්තාව හොන්තීති රඤ්ඤා පහිතසාසනං දසබලස්ස න කථෙසි. රාජා ‘‘නෙව ගතො ආගච්ඡති, න සාසනං සුය්‍යතී’’ති ‘‘එහි, තාත, ත්වං ගච්ඡා’’ති තෙනෙව නියාමෙන අඤ්ඤං අමච්චං පෙසෙසි. සොපි ගන්ත්වා පුරිමනයෙනෙව සද්ධිං පරිසාය අරහත්තං පත්වා තුණ්හී අහොසි. එවං නවහි අමච්චෙහි සද්ධිං නව පුරිසසහස්සානි පෙසෙසි. සබ්බෙ අත්තනො කිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා තුණ්හී අහෙසුං.

අථ රාජා චින්තෙසි – ‘‘එත්තකා ජනා මයි සිනෙහාභාවෙන දසබලස්ස ඉධාගමනත්ථාය න කිඤ්චි කථයිංසු, අඤ්ඤෙ ගන්ත්වාපි දසබලං ආනෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. මය්හං ඛො පන පුත්තො උදායී දසබලෙන සද්ධිං එකවයො සහපංසුකීළිකො, මයි චස්ස සිනෙහො අත්ථී’’ති කාළුදායිං පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තාත, පුරිසසහස්සපරිවාරො ගන්ත්වා දසබලං ආනෙහී’’ති ආහ. පඨමං ගතපුරිසා විය පබ්බජිතුං ලභන්තො ආනෙස්සාමි, දෙවාති. යංකිඤ්චි කත්වා මම පුත්තං දස්සෙහීති. ‘‘සාධු, දෙවා’’ති රඤ්ඤො සාසනං ආදාය රාජගහං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනාවෙලාය පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුත්වා සපරිවාරො අරහත්තඵලං පත්වා එහිභික්ඛුභාවෙ පතිට්ඨාසි. තතො චින්තෙසි – ‘‘න තාව දසබලස්ස කුලනගරං ගන්තුං එස කාලො, වසන්තසමයෙ සුපුප්ඵිතෙසු වනසණ්ඩෙසු හරිතතිණසඤ්ඡන්නාය පථවියා එස කාලො භවිස්සතී’’ති කාලං පටිමානෙන්තො තස්ස කාලස්ස ආගතභාවං ඤත්වා –

‘‘නාතිසීතං නාතිඋණ්හං, නාතිදුබ්භික්ඛඡාතකං;
සද්දලා හරිතා භූමි, එස කාලො මහාමුනී’’ති. –

සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි දසබලස්ස කුලනගරං ගමනත්ථාය ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසි. සත්ථා ‘‘උදායී ගමනවණ්ණං කථෙති, කපිලවත්ථුනගරං ගන්තුං එස කාලො’’ති වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො අතුරිතගමනෙන චාරිකං නික්ඛමි.

උදායිත්ථෙරො සත්ථු නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා ‘‘පිතු මහාරාජස්ස සඤ්ඤං දාතුං වට්ටතී’’ති වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා රඤ්ඤො නිවෙසනෙ පාතුරහොසි. සුද්ධොදනමහාරාජා ථෙරං දිස්වා තුට්ඨචිත්තො මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනො පටියාදිතස්ස නානග්ගරසභොජනස්ස පත්තං පූරෙත්වා අදාසි. ථෙරො උට්ඨාය ගමනාකප්පං දස්සෙසි. නිසීදිත්වාව භුඤ්ජ, තාතාති. සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භුඤ්ජිස්සාමි, මහාරාජාති. කහං පන, තාත, සත්ථාති? වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො තුම්හාකං දස්සනත්ථාය චාරිකං නික්ඛන්තො, මහාරාජාති. තුම්හෙ ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා යාව මම පුත්තො ඉමං නගරං සම්පාපුණාති, තාවස්ස ඉතොව පිණ්ඩපාතං හරථාති. ථෙරො භත්තකිච්චං කත්වා දසබලස්ස ආහරිතබ්බං භත්තං ගහෙත්වා ධම්මකථං කථෙත්වා දසබලස්ස අදස්සනෙනෙව සකලරාජනිවෙසනං සද්ධාපටිලාභං ලභාපෙත්වා සබ්බෙසං පස්සන්තානඤ්ඤෙව පත්තං ආකාසෙ විස්සජ්ජෙත්වා සයම්පි වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං ආදාය සත්ථු හත්ථෙ ඨපෙසි, සත්ථා තං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජි. ථෙරො සට්ඨියොජනමග්ගං යොජනපරමං ගච්ඡන්තස්ස සත්ථුනො දිවසෙ දිවසෙ රාජගෙහතො භත්තං ආහරිත්වා අදාසි. එවං වත්ථු වෙදිතබ්බං. අථ අපරභාගෙ සත්ථා ‘‘මය්හං පිතු මහාරාජස්ස සකලනිවෙසනං පසාදෙසී’’ති ථෙරං කුලප්පසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

බාකුලත්ථෙරවත්ථු

226. චතුත්ථෙ **අප්පාබාධානන්ති** නිරාබාධානං. **බාකුලොති** ද්වීසු කුලෙසු වඩ්ඪිතත්තා එවංලද්ධනාමො ථෙරො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර අතීතෙ ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකෙ අසඞ්ඛෙය්‍යමත්ථකෙ අනොමදස්සිදසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා වයං ආගම්ම උග්ගහිතවෙදො වෙදත්තයෙ සාරං අපස්සන්තො ‘‘සම්පරායිකත්ථං ගවෙසිස්සාමී’’ති පබ්බතපාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා පඤ්චාභිඤ්ඤා-අට්ඨසමාපත්තිලාභී හුත්වා ඣානකීළිතාය වීතිනාමෙසි. තස්මිං සමයෙ අනොමදස්සී බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා අරියගණපරිවුතො චාරිකං චරති. තාපසො ‘‘තීණි රතනානි උප්පන්නානී’’ති සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා දෙසනාපරියොසානෙ සරණෙසු පතිට්ඨිතො, අත්තනො ඨානං පන විජහිතුං නාසක්ඛි. සො කාලෙන කාලං සත්ථු දස්සනාය චෙව ගච්ඡති, ධම්මඤ්ච සුණාති.

අථෙකස්මිං සමයෙ තථාගතස්ස උදරවාතො උප්පජ්ජි. තාපසො සත්ථු දස්සනත්ථාය ආගතො ‘‘සත්ථා ගිලානො’’ති සුත්වා ‘‘කො, භන්තෙ, ආබාධො’’ති. ‘‘උදරවාතො’’ති වුත්තෙ ‘‘අයං කාලො මය්හං පුඤ්ඤං කාතු’’න්ති පබ්බතපාදං ගන්ත්වා නානාවිධානි භෙසජ්ජානි සමොධානෙත්වා ‘‘ඉදං භෙසජ්ජං සත්ථු උපනෙථා’’ති උපට්ඨාකත්ථෙරස්ස අදාසි. සහ භෙසජ්ජස්ස උපයොගෙන උදරවාතො පටිප්පස්සම්භි. සො සත්ථු ඵාසුකකාලෙ ගන්ත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, යදිදං මම භෙසජ්ජෙන තථාගතස්ස ඵාසුකං ජාතං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තභවෙ ගද්දූහනමත්තම්පි සරීරෙ බ්‍යාධි නාම මා හොතූ’’ති. ඉදමස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ කල්‍යාණකම්මං.

සො තතො චුතො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං අප්පාබාධානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවතායුකං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො විපස්සීදසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බන්ධුමතීනගරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තො පුරිමනයෙනෙව ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා ඣානලාභී හුත්වා පබ්බතපාදෙ වසති.

විපස්සීබොධිසත්තොපි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො බන්ධුමතීනගරං උපනිස්සාය පිතු මහාරාජස්ස සඞ්ගහං කරොන්තො ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරති. අථායං තාපසො දසබලස්ස ලොකෙ නිබ්බත්තභාවං ඤත්වා ආගන්ත්වා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාසි, අත්තනො පබ්බජ්ජං ජහිතුං නාසක්ඛි, කාලෙන කාලං පන සත්ථු උපට්ඨානං ගච්ඡති.

අථෙකස්මිං සමයෙ ඨපෙත්වා සත්ථාරඤ්චෙව ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ච හිමවති පුප්ඵිතානං විසරුක්ඛානං වාතසම්ඵස්සෙන සෙසභික්ඛූනං මත්ථකරොගො නාම උදපාදි. තාපසො සත්ථු උපට්ඨානං ආගතො භික්ඛූ සසීසං පාරුපිත්වා නිපන්නෙ දිස්වා – ‘‘කිං, භන්තෙ, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අඵාසුක’’න්ති පුච්ඡි. භික්ඛූනං තිණපුප්ඵකරොගො, ආවුසොති. තාපසො චින්තෙසි – ‘‘අයං කාලො මය්හං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කායවෙය්‍යාවතිකකම්මං කත්වා පුඤ්ඤං නිබ්බත්තෙතු’’න්ති අත්තනො ආනුභාවෙන නානාවිධානි භෙසජ්ජානි සංකඩ්ඪිත්වා යොජෙත්වා අදාසි. සබ්බභික්ඛූනං රොගො තංඛණංයෙව වූපසන්තො.

සො යාවතායුකං ඨත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකනවුතිකප්පෙ දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපබුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො ඝරාවාසං වසන්තො ‘‘මය්හං වසනගෙහං දුබ්බලං, පච්චන්තං ගන්ත්වා දබ්බසම්භාරං ආහරිත්වා ගෙහං කරිස්සාමී’’ති වඩ්ඪකීහි සද්ධිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ එකං ජිණ්ණං මහාවිහාරං දිස්වා ‘‘තිට්ඨතු තාව මය්හං ගෙහකම්මං, න තං මයා සද්ධිං ගමිස්සති, යංකිඤ්චි කත්වා පන සද්ධිං ගමනකම්මමෙව පුරෙතරං කාතුං වට්ටතී’’ති තෙහෙව වඩ්ඪකීහි දබ්බසම්භාරං ගාහාපෙත්වා තස්මිං විහාරෙ උපොසථාගාරං කාරෙසි, භොජනසාලං අග්ගිසාලං දීඝචඞ්කමං ජන්තාඝරං කප්පියකුටිං වච්චකුටිං ආරොග්‍යසාලං කාරෙසි, යංකිඤ්චි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපභොගපරිභොගං භෙසජ්ජං නාම සබ්බං පටියාදෙත්වා ඨපෙසි.

සො යාවජීවං කුසලං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං දසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව කොසම්බියං සෙට්ඨිගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණදිවසතො පට්ඨාය තං සෙට්ඨිකුලං ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තං අහොසි. අථස්ස මාතා පුත්තං විජායිත්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං දාරකො පුඤ්ඤවා කතාධිකාරො, යත්තකං කාලං අරොගො දීඝායුකො හුත්වා තිට්ඨති, තත්තකං අම්හාකං සම්පත්තිදායකො භවිස්සති. ජාතදිවසෙයෙව මහායමුනාය න්හාතදාරකා නිරොගා හොන්තී’’ති න්හාපනත්ථාය නං පෙසෙසි. ‘‘පඤ්චමෙ දිවසෙ සීසං න්හාපෙත්වා නදීකීළනත්ථාය නං පෙසෙසී’’ති මජ්ඣිමභාණකා. තත්ථ ධාතියා දාරකං නිමුජ්ජනුම්මුජ්ජනවසෙන කීළාපෙන්තියා එකො මච්ඡො දාරකං දිස්වා ‘‘භක්ඛො මෙ අය’’න්ති මඤ්ඤමානො මුඛං විවරිත්වා උපගතො. ධාතී දාරකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලාතා, මච්ඡො තං ගිලි. පුඤ්ඤවා සත්තො දුක්ඛං න පාපුණි, සයනගබ්භං පවිසිත්වා නිපන්නො විය අහොසි. මච්ඡො දාරකස්ස තෙජෙන තත්තකපල්ලං ගිලිත්වා ඩය්හමානො විය වෙගෙන තිංසයොජනං ගන්ත්වා බාරාණසිනගරවාසිනො මච්ඡබන්ධස්ස ජාලං පාවිසි. මහාමච්ඡා නාම ජාලෙන බද්ධා මාරියමානාව මරන්ති, අයං පන දාරකස්ස තෙජෙන ජාලතො නීහටමත්තොව මතො. මච්ඡබන්ධා ච මහාමච්ඡං ලභිත්වා ඵාලෙත්වා වික්කිණන්ති, තං පන දාරකස්ස ආනුභාවෙන අඵාලෙත්වා සකලමෙව කාජෙන හරිත්වා ‘‘සහස්සෙන දෙමා’’ති වදන්තා නගරෙ විචරිංසු, කොචි න ගණ්හාති.

තස්මිං පන නගරෙ අපුත්තකං අසීතිකොටිවිභවං සෙට්ඨිකුලං අත්ථි. තස්ස ද්වාරමූලං පත්වා ''කිං ගහෙත්වා දෙථා''ති වුත්තා ''කහාපණ''න්ති ආහංසු. තෙහි කහාපණං දත්වා ගහිතො. සෙට්ඨිභරියාපි අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු මච්ඡෙ න කෙළායති, තංදිවසං පන මච්ඡං ඵලකෙ ඨපෙත්වා සයමෙව ඵාලෙසි. මච්ඡඤ්ච නාම කුච්ඡිතො ඵාලෙන්ති, සා පන පිට්ඨිතො ඵාලෙන්තී මච්ඡකුච්ඡියං සුවණ්ණවණ්ණං දාරකං දිස්වා ''මච්ඡකුච්ඡියං මෙ පුත්තො ලද්ධො''ති නාදං නදිත්වා දාරකං ආදාය සාමිකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සෙට්ඨි තාවදෙව භෙරිං චරාපෙත්වා දාරකමාදාය රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ''මච්ඡකුච්ඡියං මෙ, දෙව, දාරකො ලද්ධො, කිං කරොමා''ති ආහ. පුඤ්ඤවා එස, යො මච්ඡකුච්ඡියං ආරොගො වසි, පොසෙහි නන්ති .

අස්සොසි ඛො ඉතරං කුලං ''බාරාණසියං කිර එකං සෙට්ඨිකුලං මච්ඡකුච්ඡියං දාරකං ලභී''ති. තෙ තත්ථ අගමංසු. අථස්ස මාතා දාරකං අලඞ්කරිත්වා කීළාපියමානං දිස්වා ''මනාපො වතායං දාරකො''ති ගහෙත්වා පකතිං ආචික්ඛි. ඉතරා ''මය්හං පුත්තො''ති ආහ. කහං තෙ ලද්ධොති. මච්ඡකුච්ඡියන්ති. න තුය්හං පුත්තො, මය්හං පුත්තොති. කහං තෙ ලද්ධොති. මයා දස මාසෙ කුච්ඡියා ධාරිතො, අථ නං නදියා කීළාපියමානං මච්ඡො ගිලීති. තුය්හං පුත්තො අඤ්ඤෙන මච්ඡෙන ගිලිතො භවිස්සති, අයං පන මයා මච්ඡකුච්ඡියං ලද්ධොති උභොපි රාජකුලං අගමංසු. රාජා ආහ – ''අයං දස මාසෙ කුච්ඡියා ධාරිතත්තා අමාතා කාතුං න සක්කා, මච්ඡං ගණ්හන්තාපි වක්කයකනාදීනි බහි කත්වා ගණ්හන්තා නාම නත්ථීති මච්ඡකුච්ඡියං ලද්ධත්තා අයම්පි අමාතා කාතුං න සක්කා, දාරකො උභින්නම්පි කුලානං දායාදො හොතූ''ති. තතො පට්ඨාය ද්වෙපි කුලානි අතිවිය ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තානි අහෙසුං. තස්ස ද්වීහි කුලෙහි වඩ්ඪිතත්තා බාකුලකුමාරොති නාමං කරිංසු.

තස්ස විඤ්ඤුතං පත්තස්ස ද්වීසුපි නගරෙසු තයො තයො පාසාදෙ කාරෙත්වා නාටකානි පච්චුපට්ඨපෙසුං. එකෙකස්මිං නගරෙ චත්තාරො චත්තාරො මාසෙ වසති. එකස්මිං නගරෙ චත්තාරො මාසෙ වුත්ථස්ස සඞ්ඝාටනාවාසු මණ්ඩපං කාරෙත්වා තත්ථ නං සද්ධිං නාටකෙහි ආරොපෙන්ති. සො සම්පත්තිං අනුභවමානො චතූහි මාසෙහි ඉතරං නගරං ගච්ඡති. තංනගරවාසිනී නාටකානි ''ද්වීහි මාසෙහි උපඩ්ඪමග්ගං ආගතො භවිස්සතී''ති පච්චුග්ගන්ත්වා තං පරිවාරෙත්වා ද්වීහි මාසෙහි අත්තනො නගරං නෙන්ති, ඉතරානි නාටකානි නිවත්තිත්වා අත්තනො නගරමෙව ගච්ඡන්ති. තත්ථ චත්තාරො මාසෙ වසිත්වා තෙනෙව නියාමෙන පුන ඉතරං නගරං ගච්ඡති. එවමස්ස සම්පත්තිං අනුභවන්තස්ස අසීති වස්සානි පරිපුණ්ණානි.

තස්මිං සමයෙ අම්හාකං බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුක්කමෙන චාරිකං චරමානො කොසම්බිං පාපුණි, බාරාණසින්ති මජ්ඣිමභාණකා. බාකුලො සෙට්ඨිපි ඛො ''දසබලො ආගතො''ති සුත්වා බහුං ගන්ධමාලං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජි. සො සත්තාහමෙව පුථුජ්ජනො හුත්වා අට්ඨමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස ද්වීසු නගරෙසු ගිහිකාලෙ පරිචාරිකමාතුගාමා අත්තනො කුලඝරානි ආගන්ත්වා තත්ථ වසමානා චීවරානි කත්වා පහිණිංසු. ථෙරො එකං අද්ධමාසං කොසම්බිවාසිකෙහි පහිතං චීවරං භුඤ්ජති, එකං අද්ධමාසං බාරාණසිවාසිකෙහීති. එතෙනෙව නියාමෙන ද්වීසුපි නගරෙසු යං යං උත්තමං, තං තං ථෙරස්සෙව ආහරියති. ථෙරස්ස අසීති වස්සානි අගාරමජ්ඣෙ වසන්තස්ස ද්වීහඞ්ගුලෙහි ගන්ධපිණ්ඩං ගහෙත්වා උපසිඞ්ඝනමත්තම්පි කාලං න කොචි ආබාධො නාම අහොසි. ආසීතිමෙ වස්සෙ සුඛෙනෙව පබ්බජ්ජං උපගතො. පබ්බජිතස්සාපිස්ස අප්පමත්තකොපි ආබාධො වා චතූහි පච්චයෙහි වෙකල්ලං වා නාහොසි. සො පච්ඡිමෙ කාලෙ පරිනිබ්බානසමයෙපි පුරාණගිහිසහායකස්ස අචෙලකස්සපස්ස අත්තනො කායිකචෙතසිකසුඛදීපනවසෙනෙව සකලං බාකුලසුත්තං (ම. නි. 3.209 ආදයො) කථෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. එවං අට්ඨුප්පත්ති සමුට්ඨිතා. සත්ථා පන ථෙරස්ස ධරමානකාලෙයෙව ථෙරෙ යථාපටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො බාකුලත්ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ අප්පාබාධානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සොභිතත්ථෙරවත්ථු

227. පඤ්චමෙ **පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තානන්ති** පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානං අනුස්සරණසමත්ථානං සොභිතත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පුබ්බෙනිවාසං අනුපටිපාටියා අනුස්සරමානො පඤ්ච කප්පසතානි අසඤ්ඤිභවෙ අචිත්තකපටිසන්ධිං නයතො අග්ගහෙසි ආකාසෙ පදං දස්සෙන්තො විය. තස්මා පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා වයප්පත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභීනං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති, **සොභිතොතිස්ස** නාමං අකංසු.

සො අපරෙන සමයෙන සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණෙ චිණ්ණවසී අහොසි. සො අනුපටිපාටියා අත්තනො නිබ්බත්තට්ඨානං අනුස්සරන්තො යාව අසඤ්ඤිභවෙ අචිත්තකපටිසන්ධි, තාව පටිසන්ධිං අද්දස. තතො පරං අන්තරෙ පඤ්ච කප්පසතානි පවත්තිං අදිස්වා අවසානෙ චුතිං දිස්වා ''කිං නාමෙත''න්ති ආවජ්ජමානො නයවසෙන ''අසඤ්ඤිභවො භවිස්සතී''ති නිට්ඨං අගමාසි. සත්ථා ඉමං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උපාලිත්ථෙරවත්ථු

228. ඡට්ඨෙ **විනයධරානං යදිදං උපාලීති** විනයධරානං භික්ඛූනං උපාලිත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. ථෙරො කිර තථාගතස්සෙව සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තථාගතස්සෙව සන්තිකෙ විනයපිටකං උග්ගණ්හිත්වා භාරුකච්ඡකවත්ථුං, අජ්ජුකවත්ථුං, (පාරා. 158) කුමාරකස්සපවත්ථුන්ති ඉමානි තීණි වත්ථූනි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දෙත්වා කථෙසි. තස්මා විනයධරානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ කිරෙස හංසවතියං කුලඝරෙ නිබ්බත්තො එකදිවසං සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කප්පකගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි , උපාලිදාරකොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො ඡන්නං ඛත්තියානං පසාධකො හුත්වා තථාගතෙ අනුපියම්බවනෙ විහරන්තෙ පබ්බජ්ජත්ථාය නික්ඛමන්තෙහි තෙහි ඡහි ඛත්තියෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. තස්ස පබ්බජ්ජාවිධානං පාළියං (චූළව. 330) ආගතමෙව.

සො පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො සත්ථාරං කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා ''මය්හං, භන්තෙ, අරඤ්ඤවාසං අනුජානාථා''ති ආහ. භික්ඛු තව අරඤ්ඤෙ වසන්තස්ස එකමෙව ධුරං වඩ්ඪිස්සති, අම්හාකං පන සන්තිකෙ වසන්තස්ස විපස්සනාධුරඤ්ච ගන්ථධුරඤ්ච පරිපූරෙස්සතීති. ථෙරො සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සත්ථා සයමෙව සකලං විනයපිටකං උග්ගණ්හාපෙසි. සො අපරභාගෙ හෙට්ඨා වුත්තානි තීණි වත්ථූනි විනිච්ඡිනි. සත්ථා එකෙකස්මිං විනිච්ඡිතෙ සාධුකාරං දත්වා තයොපි විනිච්ඡයෙ අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

නන්දකත්ථෙරවත්ථු

229. සත්තමෙ **භික්ඛුනොවාදකානං යදිදං නන්දකොති** අයං හි ථෙරො ධම්මකථං කථෙන්තො එකසමොධානෙ පඤ්ච භික්ඛුනීසතානි අරහත්තං පාපෙසි. තස්මා භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයඤ්හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා වයප්පත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි, පුබ්බෙනිවාසඤාණෙ ච චිණ්ණවසී අහොසි. සො චතූසු පරිසාසු සම්පත්තාසු ''සබ්බෙසංයෙව මනං ගහෙත්වා කථෙතුං සක්කොතී''ති ධම්මකථිකනන්දකො නාම ජාතො. තථාගතොපි ඛො රොහිණීනදීතීරෙ චුම්බටකකලහෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතානං පඤ්චන්නං සාකියකුමාරසතානං අනභිරතියා උප්පන්නාය තෙ භික්ඛූ ආදාය කුණාලදහං ගන්ත්වා කුණාලජාතකකථාය (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) නෙසං සංවිග්ගභාවං ඤත්වා චතුසච්චකථං කථෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. අපරභාගෙ මහාසමයසුත්තං (දී. නි. 2.331 ආදයො) කථෙත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපෙසි. තෙසං ථෙරානං පුරාණදුතියිකා ''අම්හෙ දානි ඉධ කිං කරිස්සාමා''ති වත්වා සබ්බාව එකචිත්තා හුත්වා මහාපජාපතිං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. තාපි පඤ්චසතා ථෙරියා සන්තිකෙ පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිංසු. අතීතානන්තරාය පන ජාතියා සබ්බාව තා නන්දකත්ථෙරස්ස රාජපුත්තභාවෙ ඨිතස්ස පාදපරිචාරිකා අහෙසුං.

තෙන සමයෙන සත්ථා ''භික්ඛූ භික්ඛුනියො ඔවදන්තූ''ති ආහ. ථෙරො අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ තාසං පුරිමභවෙ අත්තනො පාදපරිචාරිකභාවං ඤත්වා චින්තෙසි – ''මං ඉමස්ස භික්ඛුනීසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නං උපමායො ච කාරණානි ච ආහරිත්වා ධම්මං කථයමානං දිස්වා අඤ්ඤො පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභී භික්ඛු ඉමං කාරණං ඔලොකෙත්වා 'ආයස්මා නන්දකො යාවජ්ජදිවසා ඔරොධෙ න විස්සජ්ජෙති, සොභතායමායස්මා ඔරොධපරිවුතො'ති වත්තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යා''ති. තස්මා සයං අගන්ත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං පෙසෙසි. තා පන පඤ්චසතා භික්ඛුනියො ථෙරස්සෙව ඔවාදං පච්චාසීසන්ති. ඉමිනා කාරණෙන භගවා ''අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ අඤ්ඤං අපෙසෙත්වා සයමෙව ගන්ත්වා භික්ඛුනීසඞ්ඝං ඔවදාහී''ති ථෙරං ආහ. සො සත්ථු කථං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ චාතුද්දසෙ භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස ඔවාදං දත්වා සබ්බාව තා භික්ඛුනියො සළායතනපටිමණ්ඩිතාය ධම්මදෙසනාය සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි.

තා භික්ඛුනියො ථෙරස්ස ධම්මදෙසනාය අත්තමනා හුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අත්තනො පටිවිද්ධගුණං ආරොචෙසුං. සත්ථා ''කස්මිං නු ඛො ධම්මං දෙසෙන්තෙ ඉමා භික්ඛුනියො උපරිමග්ගඵලානි පාපුණෙය්‍යු''න්ති ආවජ්ජෙන්තො පුන ''තංයෙව නන්දකස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතාපි එතා අරහත්තං පාපුණිස්සන්තී''ති දිස්වා පුනදිවසෙපි ථෙරස්සෙව සන්තිකං ධම්මස්සවනත්ථාය පෙසෙසි. තා පුනදිවසෙ ධම්මං සුත්වා සබ්බාව අරහත්තං පත්තා. තංදිවසං භගවා තාසං භික්ඛුනීනං අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ ධම්මදෙසනාය සඵලභාවං ඤත්වා ''හිය්‍යො නන්දකස්ස ධම්මදෙසනා චාතුද්දසියං චන්දසදිසී අහොසි, අජ්ජ පන්නරසියං චන්දසදිසී''ති වත්වා ථෙරස්ස සාධුකාරං දත්වා තදෙව ච කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

නන්දත්ථෙරවත්ථු

230. අට්ඨමෙ **ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානන්ති** ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරානං නන්දත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. කිඤ්චාපි හි සත්ථුසාවකා අගුත්තද්වාරා නාම නත්ථි, නන්දත්ථෙරො පන දසසු දිසාසු යං යං දිසං ඔලොකෙතුකාමො හොති, න තං චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන අපරිච්ඡින්දිත්වා ඔලොකෙති. තස්මා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා වයප්පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කපිලවත්ථුපුරෙ මහාපජාපතිගොතමියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ඤාතිසඞ්ඝං නන්දයන්තො තොසෙන්තො ජාතොති **නන්දකුමාරො**තෙව නාමං අකංසු.

මහාසත්තොපි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහතො කපිලවත්ථුපුරං ගන්ත්වා පඨමදස්සනෙනෙව පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. පුනදිවසෙ පිතු නිවෙසනං ගන්ත්වා රාහුලමාතාය ඔවාදං දත්වා සෙසජනස්සපි ධම්මං කථෙසි. පුනදිවසෙ නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහපවෙසනආවාහමඞ්ගලෙසු වත්තමානෙසු තස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා කුමාරං පත්තං ගාහාපෙත්වා පබ්බාජෙතුං විහාරාභිමුඛො පායාසි. නන්දකුමාරං අභිසෙකමඞ්ගලං න තථා පීළෙසි, පත්තං ආදාය ගමනකාලෙ පන ජනපදකල්‍යාණී උපරිපාසාදවරගතා සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා ''තුවටං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති යං වාචං නිච්ඡාරෙසි. තං සුත්වා ගෙහසිතඡන්දරාගවසෙන ඔලොකෙන්තො පනෙස සත්ථරි ගාරවෙන යථාරුචියා නිමිත්තං ගහෙතුං නාසක්ඛි, තෙනස්ස චිත්තසන්තාපො අහොසි. අථ නං ''ඉමස්මිං ඨානෙ නිවත්තෙස්සති, ඉමස්මිං ඨානෙ නිවත්තෙස්සතී''ති චින්තෙන්තමෙව සත්ථා විහාරං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. පබ්බජිතොපි පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො තුණ්හී අහොසි. පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය පන ජනපදකල්‍යාණියා වුත්තවචනමෙව සරති. අථස්ස සා ආගන්ත්වා අවිදූරෙ ඨිතා විය අහොසි. සො අනභිරතියා පීළිතො ථොකං ඨානං ගච්ඡති, තස්ස ගුම්බං වා ගච්ඡං වා අතික්කමන්තස්සෙව දසබලො පුරතො ඨිතකො විය අහොසි. සො අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තං කුක්කුටපත්තං විය පටිනිවත්තිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව පවිසති.

සත්ථා චින්තෙසි – ''නන්දො අතිවිය පමත්තො විහරති, අනභිරතිං වූපසමෙතුං න සක්කොති, එතස්ස චිත්තනිබ්බාපනං කාතුං වට්ටතී''ති. තතො නං ආහ – ''එහි, නන්ද, දෙවචාරිකං ගච්ඡිස්සාමා''ති. භගවා කථාහං ඉද්ධිමන්තෙහි ගන්තබ්බට්ඨානං ගමිස්සාමීති. ත්වං කෙවලං ගමනචිත්තං උප්පාදෙහි, ගන්ත්වා පස්සිස්සසීති. සො දසබලස්ස ආනුභාවෙන තථාගතෙනෙව සද්ධිං දෙවචාරිකං ගන්ත්වා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නිවෙසනං ඔලොකෙත්වා පඤ්ච අච්ඡරාසතානි අද්දස. සත්ථා නන්දත්ථෙරං සුභනිමිත්තවසෙන තා ඔලොකෙන්තං දිස්වා, ''නන්ද, ඉමා නු ඛො අච්ඡරා මනාපා, අථ ජනපදකල්‍යාණී''ති පුච්ඡි. භන්තෙ, ජනපදකල්‍යාණී ඉමා අච්ඡරා උපනිධාය කණ්ණනාසච්ඡින්නකා මක්කටී විය ඛායතීති. නන්ද, එවරූපා අච්ඡරා සමණධම්මං කරොන්තානං න දුල්ලභාති. සචෙ මෙ, භන්තෙ භගවා, පාටිභොගො හොති, අහං සමණධම්මං කරිස්සාමීති. විස්සත්ථො ත්වං, නන්ද, සමණධම්මං කරොහි. සචෙ තෙ සප්පටිසන්ධිකා කාලකිරියා භවිස්සති, අහං එතාසං පටිලාභත්ථාය පාටිභොගොති. ඉති සත්ථා යථාරුචියා දෙවචාරිකං චරිත්වා ජෙතවනමෙව පච්චාගඤ්ඡි.

තතො පට්ඨාය නන්දත්ථෙරො අච්ඡරානං හෙතු රත්තින්දිවං සමණධම්මං කරොති. සත්ථා භික්ඛූ ආණාපෙසි – ''තුම්හෙ නන්දස්ස වසනට්ඨානෙ 'එකො කිර භික්ඛු දසබලං පාටිභොගං කත්වා අච්ඡරානං හෙතු සමණධම්මං කරොතී'ති තත්ථ තත්ථ කථෙන්තා විචරථා''ති. තෙ සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා ''භතකො කිරායස්මා නන්දො, උපක්කිතකො කිරායස්මා නන්දො, අච්ඡරානං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරති, භගවා කිරස්ස පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදීන''න්ති ථෙරස්ස සවනූපචාරෙ කථෙන්තා විචරන්ති. නන්දත්ථෙරො තං කථං සුත්වා ''ඉමෙ භික්ඛූ න අඤ්ඤං කථෙන්ති, මං ආරබ්භ කථෙන්ති, අයුත්තං මම කම්ම''න්ති පටිසඞ්ඛානං උප්පාදෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස අරහත්තපත්තක්ඛණෙයෙව අඤ්ඤතරා දෙවතා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසි, සයම්පි භගවා අඤ්ඤාසියෙව. පුනදිවසෙ නන්දත්ථෙරො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහ – ''යං මෙ, භන්තෙ භගවා , පාටිභොගො පඤ්චන්නං අච්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදීනං, මුඤ්චාමහං, භන්තෙ, භගවන්තං එතස්මා පටිස්සවා''ති. එවං වත්ථු (උදා. 22) සමුට්ඨිතං . සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනවිහාරෙ විහරන්තො ථෙරං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

මහාකප්පිනත්ථෙරවත්ථු

231. නවමෙ **භික්ඛුඔවාදකානන්ති** භික්ඛූ ඔවදන්තානං මහාකප්පිනත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර ථෙරො එකසමොධානස්මිංයෙව ධම්මකථං කථෙන්තො භික්ඛුසහස්සං අරහත්තං පාපෙසි. තස්මා භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා පුරිසසහස්සස්ස ගණජෙට්ඨකො හුත්වා ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතං මහාපරිවෙණං කාරෙසි. තෙ සබ්බෙපි ජනා යාවජීවං කුසලං කත්වා කප්පිනඋපාසකං ජෙට්ඨකං කත්වා සපුත්තදාරා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිංසු.

අථ අම්හාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව අයං කප්පිනො පච්චන්තදෙසෙ කුක්කුටවතීනගරෙ රාජගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, සෙසපුරිසා තස්මිංයෙව නගරෙ අමච්චකුලෙසු නිබ්බත්තිංසු. තෙසු කප්පිනකුමාරො පිතු අච්චයෙන ඡත්තං උස්සාපෙත්වා මහාකප්පිනරාජා නාම ජාතො. පුබ්බෙ කල්‍යාණකම්මකරණකාලෙ තස්ස සරසාමිනී ඉත්ථී සමානජාතිකෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා මහාකප්පිනරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී ජාතා, අනොජාපුප්ඵසදිසවණ්ණතාය පනස්සා අනොජාදෙවීත්වෙව නාමං අහොසි. මහාකප්පිනරාජාපි සුතවිත්තකො අහොසි. සො පාතොව උට්ඨාය චතූහි ද්වාරෙහි සීඝං දූතෙ පෙසෙසි – ‘‘යත්ථ බහුස්සුතෙ සුතධරෙ පස්සථ, තතො නිවත්තිත්වා මය්හං ආරොචෙථා’’ති.

තෙන ඛො පන සමයෙන අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා සාවත්ථිං උපනිස්සාය පටිවසති. තස්මිං කාලෙ සාවත්ථිනගරවාසිනො වාණිජා සාවත්ථියං උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා, තං නගරං ගන්ත්වා, භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා, ‘‘රාජානං පස්සිස්සාමා’’ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා, රාජකුලද්වාරං ගන්ත්වා, ‘‘රාජා උය්‍යානං ගතො’’ති සුත්වා, උය්‍යානං ගන්ත්වා, ද්වාරෙ ඨිතා පටිහාරකස්ස ආරොචයිංසු. අථ රඤ්ඤො නිවෙදිත, තෙ රාජා පක්කොසාපෙත්වා නිය්‍යාතිතපණ්ණාකාරෙ වන්දිත්වා ඨිතෙ, ‘‘තාතා, කුතො ආගච්ඡථා’’ති පුච්ඡි. සාවත්ථිතො, දෙවාති. කච්චි වො රට්ඨං සුභික්ඛං, ධම්මිකො රාජාති? ආම, දෙවාති. අත්ථි පන තුම්හාකං දෙසෙ කිඤ්චි සාසනන්ති? අත්ථි දෙව, න පන සක්කා උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි කථෙතුන්ති. රාජා සුවණ්ණභිඞ්ගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා දසබලාභිමුඛා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා, ‘‘දෙව, අම්හාකං දෙසෙ බුද්ධරතනං නාම උප්පන්න’’න්ති ආහංසු. රඤ්ඤො ‘‘බුද්ධො’’ති වචනෙ සුතමත්තෙයෙව සකලසරීරං ඵරමානා පීති උප්පජ්ජි. තතො ‘‘බුද්ධොති, තාතා, වදථා’’ති ආහ. බුද්ධොති, දෙව, වදාමාති. එවං තික්ඛත්තුං වදාපෙත්වා ‘‘බුද්ධොතිපදං අපරිමාණං, නාස්ස සක්කා පරිමාණං කාතු’’න්ති තස්මිංයෙව පදෙ පසන්නො සතසහස්සං දත්වා ‘‘අපරං කිං සාසන’’න්ති පුච්ඡි. දෙව ධම්මරතනං නාම උප්පන්නන්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා පුන ‘‘අඤ්ඤං කිං සාසන’’න්ති පුච්ඡි. සඞ්ඝරතනං දෙව උප්පන්නන්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා දින්නභාවං පණ්ණෙ ලිඛිත්වා, ‘‘තාතා, දෙවියා සන්තිකං ගච්ඡථා’’ති පෙසෙසි. තෙසු ගතෙසු අමච්චෙ පුච්ඡි – ‘‘තාතා, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්හෙ කිං කරිස්සථා’’ති? දෙව තුම්හෙ කිං කත්තුකාමාති? අහං පබ්බජිස්සාමීති. මයම්පි පබ්බජිස්සාමාති. තෙ සබ්බෙපි ඝරං වා කුටුම්බං වා අනපලොකෙත්වා යෙ අස්සෙ ආරුය්හ ගතා තෙහෙව නික්ඛමිංසු.

වාණිජා අනොජාදෙවියා සන්තිකං ගන්ත්වා පණ්ණං දස්සෙසුං. සා තං වාචෙත්වා ‘‘රඤ්ඤා තුම්හාකං බහූ කහාපණා දින්නා, කිං තුම්හෙහි කතං, තාතා’’ති පුච්ඡි. පියසාසනං, දෙවි, ආනීතන්ති. අම්හෙපි සක්කා, තාතා, සුණාපෙතුන්ති? සක්කා, දෙවි, උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි පන වත්තුං න සක්කාති. සා සුවණ්ණභිඞ්ගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචිතනියාමෙනෙව ආරොචෙසුං. සාපි තං සුත්වා උප්පන්නපාමොජ්ජා තෙනෙව නයෙන එකෙකස්මිං පදෙ තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පටිඤ්ඤාගණනාය තීණි තීණි කත්වා නව සතසහස්සානි අදාසි. වාණිජා සබ්බානිපි ද්වාදස සතසහස්සානි ලභිංසු. අථ නෙ ‘‘රාජා කහං, තාතා’’ති පුච්ඡි. පබ්බජිස්සාමීති නික්ඛන්තො, දෙවීති. ‘‘තෙන හි, තාතා, තුම්හෙ ගච්ඡථා’’ති තෙ උය්‍යොජෙත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං ගතානං අමච්චානං මාතුගාමෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘තුම්හෙ අත්තනො සාමිකානං ගතට්ඨානං ජානාථ අම්මා’’ති පුච්ඡි. ජානාම, අය්‍යෙ, රඤ්ඤා සද්ධිං උය්‍යානකීළං ගතාති. ආම, අම්මා ගතා, තත්ථ පන ගන්ත්වා ‘‘බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො උප්පන්නො, සඞ්ඝො උප්පන්නො’’ති සුත්වා ‘‘දසබලස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා’’ති ගතා, තුම්හෙ කිං කරිස්සථාති? තුම්හෙ පන, අය්‍යෙ, කිං කත්තුකාමාති? ‘‘අහං පබ්බජිස්සාමි, න තෙහි වන්තවමනං ජිව්හග්ගෙ ඨපෙය්‍යන්ති. ‘‘යදි එවං, මයම්පි පබ්බජිස්සාමා’’ති සබ්බාපි රථෙ යොජෙත්වා නික්ඛමිංසු.

රාජාපි අමච්චසහස්සෙහි සද්ධිං ගඞ්ගාතීරං පාපුණි, තස්මිං සමයෙ ගඞ්ගා පූරා හොති. අථ නං දිස්වා ‘‘අයං ගඞ්ගා පූරා හොති චණ්ඩමච්ඡාකිණ්ණා, අම්හෙහි ච සද්ධිං ආගතා දාසා වා මනුස්සා වා නත්ථි, යෙ නො නාවං වා උළුම්පං වා කත්වා දදෙය්‍යුං. එතස්ස පන සත්ථු ගුණා නාම හෙට්ඨා අවීචිතො උපරි යාව භවග්ගා පත්ථටා. සචෙ එස සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, ඉමෙසං අස්සානං ඛුරපිට්ඨානි මා තෙමෙන්තූ’’ති උදකපිට්ඨෙන අස්සෙ පක්ඛන්දාපෙසුං. එකස්ස අස්සස්සාපි ඛුරපිට්ඨමත්තං න තෙමි, රාජමග්ගෙන ගච්ඡන්තා විය පරතීරං පත්වා පරතො අඤ්ඤං මහානදිං පාපුණිංසු. ‘‘දුතියා කින්නමා’’ති පුච්ඡි. නීලවාහිනී නාම ගම්භීරතොපි පුථුලතොපි අඩ්ඪයොජනමත්තා දෙවාති. තත්ථ අඤ්ඤා සච්චකිරියා නත්ථි, තාය එව සච්චකිරියාය තම්පි අඩ්ඪයොජනවිත්ථාරං නදිං අතික්කමිංසු. අථ තතියං චන්දභාගං නාම මහානදිං පත්වා තම්පි තාය එව සච්චකිරියාය අතික්කමිංසු.

සත්ථාපි තංදිවසං පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙන්තො ‘‘අජ්ජ මහාකප්පිනො තියොජනසතිකං රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සපරිවාරො මම සන්තිකෙ පබ්බජිතුං ආගච්ඡතී’’ති දිස්වා ‘‘මයා තෙසං පච්චුග්ගමනං කාතුං යුත්ත’’න්ති පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සයමෙව පත්තචීවරං ගහෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා

වන්දභාගාය තීරෙ තෙසං උත්තරණතිත්ථඅභිමුඛට්ඨානෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො අත්ථි, තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙසි. තෙ තෙන තිත්ථෙන උත්තරන්තා බුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ච ධාවන්තියො ඔලොකෙත්වා දසබලස්ස පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං දිස්වා ''යං සත්ථාරං උද්දිස්ස මයං පබ්බජිතා, අද්ධා සො එසො''ති දස්සනෙනෙව නිට්ඨං ගන්ත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණමිත්වා වන්දමානා ආගම්ම සත්ථාරං වන්දිංසු. රාජා ගොප්ඵකෙසු ගහෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන. සත්ථා තෙසං ධම්මකථං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා ''පුබ්බෙ ඉමෙ චීවරදානස්ස දින්නත්තා අත්තනො පත්තචීවරානි ගහෙත්වාව ආගතා''ති සුවණ්ණවණ්ණං හත්ථං පසාරෙත්වා ''එථ භික්ඛවො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, චරථ බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා''ති ආහ. සාව තෙසං ආයස්මන්තානං පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච අහොසි, වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය සත්ථාරං පරිවාරයිංසු.

අනොජාපි දෙවී රථසහස්සපරිවාරා ගඞ්ගාතීරං පත්වා රඤ්ඤො අත්ථාය ආභතං නාවං වා උළුම්පං වා අදිස්වා අත්තනො බ්‍යත්තතාය චින්තෙසි – ''රාජා සච්චකිරියං කත්වා ගතො භවිස්සති, සො පන සත්ථා න කෙවලං තෙසංයෙව අත්ථාය නිබ්බත්තො, සචෙ සො සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, අම්හාකං රථා මා උදකෙ නිමුජ්ජිංසූ''ති උදකපිට්ඨෙන රථෙ පක්ඛන්දාපෙසි. රථානං නෙමිවට්ටිමත්තම්පි න තෙමි. දුතියනදිම්පි තතියනදිම්පි තෙනෙව සච්චකාරෙන උත්තරි. උත්තරමානා එව ච නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ සත්ථාරං අද්දස. සත්ථාපි ''ඉමාසං අත්තනො සාමිකෙ පස්සන්තීනං ඡන්දරාගො උප්පජ්ජිත්වා මග්ගඵලානං අන්තරායං කරෙය්‍ය, ධම්මං සොතුං ච න සක්ඛිස්සන්තී''ති. යථා අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්ති, තථා අකාසි. තා සබ්බාපි තිත්ථතො උත්තරිත්වා දසබලං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තාසං ධම්මකථං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිංසු. සත්ථා ''උප්පලවණ්ණා ආගච්ඡතූ''ති චින්තෙසි. ථෙරී ආගන්ත්වා සබ්බා පබ්බාජෙත්වා ආදාය භික්ඛුනිඋපස්සයං ගතා, සත්ථා භික්ඛුසහස්සං ගහෙත්වා ආකාසෙන ජෙතවනං අගමාසි.

අථායං මහාකප්පිනත්ථෙරො අත්තනො කිච්චං මත්ථකප්පත්තං ඤත්වා අප්පොස්සුක්කො හුත්වා ඵලසමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො අරඤ්ඤගතොපි රුක්ඛමූලගතොපි සුඤ්ඤාගාරගතොපි ''අහො සුඛං අහො සුඛ''න්ති අභිණ්හං උදානං උදානෙසි. භික්ඛූ කථං උප්පාදෙසුං ''කප්පිනත්ථෙරො රජ්ජසුඛං අනුස්සරන්තො උදානං උදානෙතී''ති. තෙ තථාගතස්ස ආරොචෙසුං. භගවා ''මම පුත්තො මග්ගසුඛං ඵලසුඛං ආරබ්භ උදානං උදානෙසී''ති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

''ධම්මපීති සුඛං සෙති, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
අරියප්පවෙදිතෙ ධම්මෙ, සදා රමති පණ්ඩිතො''ති. (ධ. ප. 79);

අථෙකදිවසං සත්ථා තස්ස අන්තෙවාසිකභික්ඛුසහස්සං ආමන්තෙත්වා ආහ – ''කච්චි වො, භික්ඛවෙ, ආචරියො ධම්මං දෙසෙතී''ති. න භගවා දෙසෙති, අප්පොස්සුක්කො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුත්තො විහරති, කස්සචි ඔවාදමත්තම්පි න දෙතීති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ''සච්චං කිර ත්වං, කප්පින, අන්තෙවාසිකානං ඔවාදමත්තම්පි න දෙසී''ති? සච්චං භගවාති. බ්‍රාහ්මණ, මා එවං කරි, අජ්ජ පට්ඨාය අන්තෙවාසිකානං ධම්මං දෙසෙහීති. ''සාධු, භන්තෙ''ති ථෙරො සත්ථු කථං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා එකසමොධානෙයෙව සමණසහස්සස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා සබ්බෙ අරහත්තං පාපෙසි. අපරභාගෙ සත්ථා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො පටිපාටියා ථෙරෙ ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො මහාකප්පිනත්ථෙරං භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සාගතත්ථෙරවත්ථු

232. දසමෙ **තෙජොධාතුකුසලානන්ති** තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිතුං කුසලානං සාගතත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයඤ්හි ථෙරො තෙජොධාතුසමාපත්තියා අම්බතිත්ථනාගස්ස තෙජසා තෙජං පරියාදියිත්වා තං නාගං නිබ්බිසෙවනං අකාසි. තස්මා තෙජොධාතුකුසලානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ සත්ථුධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං තෙජොධාතුකුසලානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති, සාගතමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා තත්ථ වසීභාවං පාපුණි.

අථෙකදිවසං සත්ථා චාරිකං චරමානො කොසම්බිනගරසමීපං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන නදීතිත්ථෙ පොරාණකනාවිකස්ස බහූ ආගන්තුකගමිකා වෙරිනො හුත්වා තං පොථෙත්වා මාරයිංසු. සො විරුද්ධෙන චිත්තෙන පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා තස්මිංයෙව තිත්ථෙ මහානුභාවො නාගරාජා හුත්වා නිබ්බත්තො. සො විරුද්ධචිත්තත්තා අකාලෙයෙව වස්සාපෙති, කාලෙ පන න වස්සාපෙති, සස්සානි න සම්මා සම්පජ්ජන්ති. සකලරට්ඨවාසිනො ච තස්ස

වූපසමනත්ථං අනුසංවච්ඡරං බලිකම්මං කරොන්ති, වසනත්ථාය වස්ස එකං ගෙහං අකංසු. සත්ථාපි තෙනෙව තිත්ථෙන උත්තරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ‘‘තස්මිංයෙව පදෙසෙ රත්තිං වසිස්සාමී’’ති අගමාසි.

අථායං ථෙරො ‘‘චණ්ඩො කිරෙත්ථ නාගරාජා’’ති සුත්වා ‘‘ඉමං නාගරාජානං දමෙත්වා නිබ්බිසෙවනං කත්වා සත්ථු වසනට්ඨානං පරියාදෙතුං වට්ටතී’’ති නාගරාජස්ස වසනට්ඨානං පවිසිත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. නාගො කුජ්ඣිත්වා ‘‘කොනාමායං මුණ්ඩකො මය්හං වසනට්ඨානං පවිසිත්වා නිසින්නො’’ති ධූපායි, ථෙරො උත්තරිතරං ධූපායි. නාගො, පජ්ජලි, ථෙරොපි උත්තරිතරං පජ්ජලිත්වා තස්ස තෙජං පරියාදියි. සො ‘‘මහන්තො වතායං භික්ඛූ’’ති ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපතිත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හාකං සරණං ගච්ඡාමී’’ති ආහ. මය්හං සරණගමනකිච්චං නත්ථි, දසබලස්ස සරණං ගච්ඡාහි. සො ‘‘සාධූ’’ති සරණගතො හුත්වා තතො පට්ඨාය න කඤ්චි විහෙඨෙති, දෙවම්පි සම්මා වස්සාපෙති, සස්සානි සම්මා සම්පජ්ජන්ති.

කොසම්බිවාසිනො ‘‘අයොන කිර සාගතෙන අම්බතිත්ථකනාගො දමිතො’’ති සුත්වා සත්ථු ආගමනං උදික්ඛමානා දසබලස්ස මහාසක්කාරං සජ්ජයිංසු. තෙ දසබලස්ස මහාසක්කාරං කත්වා ඡබ්බග්ගියානං වචනෙන සබ්බගෙහෙසු කාපොතිකං පසන්නං පටියාදෙත්වා පුනදිවසෙ සාගතත්ථෙරස්ස පිණ්ඩාය චරන්තස්ස ගෙහෙ ගෙහෙ ථොකං ථොකං අදංසු. ථෙරො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ මනුස්සෙහි යාචියමානො ගෙහෙ ගෙහෙ ථොකං ථොකං පිවිත්වා අවිදූරං ගන්ත්වාව අනාභාරිකභාවෙන සතිං විස්සජ්ජෙත්වා සඞ්කාරට්ඨානෙ පති.

සත්ථා කතභත්තකිච්චො නික්ඛමන්තො තං දිස්වා ගාහාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා විගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි. සො පුනදිවසෙ සතිං ලභිත්වා අත්තනා කතකාරණං සුත්වා අච්චයං දෙසෙත්වා දසබලං ඛමාපෙත්වා උප්පන්නසංවෙගො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. එවං වත්ථු විනයෙ සමුට්ඨිතං. තං තත්ථ ආගතනයෙනෙව විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ මහාවිහාරෙ නිසීදිත්වා පටිපාටියා ථෙරෙ ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො සාගතත්ථෙරං තෙජොධාතුකුසලානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

රාධත්ථෙරවත්ථු

233. එකාදසමෙ **පටිභානෙය්‍යකානන්ති** සත්ථු ධම්මදෙසනාපටිභානස්ස පච්චයභූතානං පටිභානජනකානං භික්ඛූනං රාධත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. ථෙරස්ස හි දිට්ඨිසමුදාචාරඤ්ච ඔකප්පනියසද්ධඤ්ච ආගම්ම දසබලස්ස නවනවා ධම්මදෙසනා පටිභාති. තස්මා ථෙරො පටිභානෙය්‍යකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පටිභානෙය්‍යකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං තථාගතං පරිචරිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, රාධමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො මහල්ලකකාලෙ අත්තනො පුත්තදාරෙන අබහුමතො ‘‘පබ්බජිත්වා කාලං වීතිනාමෙස්සාමී’’ති විහාරං ගන්ත්වා ථෙරෙ පබ්බජ්ජං යාචි. ‘‘ජිණ්ණො මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො’’ති න කොචි පබ්බාජෙතුං ඉච්ඡි. අථෙකදිවසං බ්‍රාහ්මණො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා තස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා කථං සමුට්ඨාපෙතුකාමො ‘‘කිං, බ්‍රාහ්මණ, පුත්තදාරා තං පටිජග්ගන්තී’’ති? කුතො, භො ගොතම, පටිජග්ගනං, මහල්ලකොති මං බහි නීහරිංසු. කිං පන තෙ, බ්‍රාහ්මණ, පබ්බජිතුං න වට්ටතීති? කො මං, භො ගොතම, පබ්බාජෙස්සති, මහල්ලකභාවෙන මං න කොචි ඉච්ඡතීති. සත්ථා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. ථෙරො සත්ථු වචනං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා රාධබ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘සත්ථා ඉමං බ්‍රාහ්මණං සාදරෙන පබ්බජාපෙසි, න ඛො මෙ එතං අනාදරෙන පරිහරිතුං වට්ටතී’’ති රාධත්ථෙරං ආදාය ගාමකාවාසං අගමාසි. තත්‍රස්ස අධුනා පබ්බජිතත්තා කිච්ඡලාභිස්ස ථෙරො අත්තනො පත්තං ආවාසං දෙති, අත්තනො පත්තං පණීතපිණ්ඩපාතම්පි තස්සෙව දත්වා සයං පිණ්ඩාය චරති. රාධත්ථෙරො සෙනාසනසප්පායඤ්ච භොජනසප්පායඤ්ච ලභිත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

අථ නං ථෙරො ගහෙත්වා දසබලං පස්සිතුං ආගතො. සත්ථා ජානන්තොව පුච්ඡි – ‘‘යො තෙ මයා , සාරිපුත්ත, නිස්සිතකො දින්නො, කීදිසං තස්ස, න උක්කණ්ඨතී’’ති? භන්තෙ, සාසනෙ අභිරමිතභික්ඛු නාම එවරූපො භවෙය්‍යාති. අථායස්මතො සාරිපුත්තස්ස ‘‘සාරිපුත්තත්ථෙරො කතඤ්ඤූ කතවෙදී’’ති සඞ්ඝමජ්ඣෙ කථා උදපාදි. තං සුත්වා සත්ථා භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘අනච්ඡරියං, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තස්ස ඉදානි කතඤ්ඤූකතවෙදිතා, සො අතීතෙ අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තොපි කතඤ්ඤූකතවෙදීයෙව අහොසී’’ති. කතරස්මිං කාලෙ භගවාති?

අතීතෙ, භික්ඛවෙ, පබ්බතපාදම්හි පඤ්චසතමත්තා වඩ්ඪකිපුරිසා මහාඅරඤ්ඤං පවිසිත්වා දබ්බසම්භාරෙ ඡින්දිත්වා මහාඋළුම්පං බන්ධිත්වා නදියා ඔතාරෙන්ති. අථෙකො හත්ථිනාගො එකස්මිං විසමට්ඨානෙ සොණ්ඩාය සාඛං ගණ්හන්තො සාඛාභඞ්ගවෙගං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො තිඛිණඛාණුකෙ පාදෙන අවත්ථාසි, පාදො විද්ධො, දුක්ඛවෙදනා වත්තන්ති. සො ගමනං අභිනීහරිතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව නිපජ්ජි. සො කතිපාහච්චයෙන තෙ

වඩ්ඪකී අත්තනො සමීපෙන ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙ නිස්සායාහං ජීවිතං ලභිස්සාමී’’ති තෙසං අනුපදං අගමාසි. තෙ නිවත්තිත්වා හත්ථිං දිස්වා භීතා පලායන්ති. සො තෙසං පලායනභාවං ඤත්වා අට්ඨාසි, පුන ඨිතකාලෙ අනුබන්ධි.

වඩ්ඪකිජෙට්ඨකො චින්තෙසි – ‘‘අයං හත්ථී අම්හෙසු තිට්ඨන්තෙසු අනුබන්ධති, පලායන්තෙසු තිට්ඨති, භවිස්සති තත්ථ කාරණ’’න්ති. සබ්බෙ තං තං රුක්ඛං ආරුය්හ තස්ස ආගමනං පටිමානෙන්තා නිසීදිංසු. සො තෙසං සන්තිකං ආගන්ත්වා අත්තනො පාදං දස්සෙන්තො පරිවත්තෙත්වා නිපජ්ජි. තදා වඩ්ඪකීනං සඤ්ඤා උදපාදි – ‘‘ගිලානභාවෙන, භො, එස ආගච්ඡති, න අඤ්ඤෙන කාරණෙනා’’ති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පාදෙ පවිට්ඨඛාණුකං දිස්වා ‘‘ඉමිනා කාරණෙන එස ආගතො’’ති තිඛිණවාසියා ඛාණුකකොටියං ඔධිං දත්වා දළ්හාය රජ්ජුයා බන්ධිත්වා කඩ්ඪිත්වා නීහරිංසු. අථස්ස වණමුඛං පීළෙත්වා පුබ්බලොහිතං නීහරිත්වා කසාවොදකෙන ධොවිත්වා අත්තනො ජානනභෙසජ්ජං මක්ඛෙත්වා නචිරස්සෙව ඵාසුකං අකංසු.

හත්ථිනාගො ගිලානා වුට්ඨිතො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ මය්හං බහුපකාරා, ඉමෙ මයා නිස්සාය ජීවිතං ලද්ධං, මයා ඉමෙසං කතඤ්ඤුනා කතවෙදිනා භවිතුං වට්ටතී’’ති අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සෙතං ගන්ධහත්ථිපොතකං ආනෙසි. වඩ්ඪකිනො හත්ථිපොතකං දිස්වා ‘‘අම්හාකං හත්ථී පුත්තම්පි ගහෙත්වා ආගතො’’ති අතිවිය තුට්ඨචිත්තා අහෙසුං. හත්ථිනාගො චින්තෙසි – ‘‘මයි තිට්ඨන්තෙ ‘කිං නු ඛො අයං ආගතො’ති මම ආගතකාරණං න ජානිස්සන්තී’’ති ඨිතට්ඨානතො පක්කාමි. හත්ථිපොතකො පිතු පච්ඡතො පච්ඡතො අනුපායාසි. හත්ථිනාගො තස්ස ආගතභාවං ඤත්වා නිවත්තනත්ථාය සද්දසඤ්ඤං අදාසි. සො පිතු කථං සුත්වා නිවත්තිත්වා වඩ්ඪකීනං සන්තිකං ගතො. වඩ්ඪකිනො ‘‘ඉමං හත්ථිපොතකං අම්හාකං දාතුං ආගතො භවිස්සති එසො’’ති ඤත්වා ‘‘අම්හාකං සන්තිකෙ තයා කත්තබ්බකිච්චං නත්ථි, පිතු සන්තිකංයෙව ගච්ඡා’’ති පහිණිංසු. හත්ථිනාගො යාවතතියං අත්තනො සන්තිකං ආගතම්පි පුන වඩ්ඪකීනංයෙව සමීපං පෙසෙසි. තතො පට්ඨාය වඩ්ඪකිනො හත්ථිපොතකං අත්තනො සන්තිකෙ කත්වා පටිජග්ගන්ති. භොජනකාලෙ එකෙකං භත්තපිණ්ඩං දෙන්ති, භත්තං තස්ස යාවදත්ථං අහොසි. සො වඩ්ඪකීහි අන්තොගහනෙ කොට්ටිතං දබ්බසම්භාරං ආහරිත්වා අඞ්ගණට්ඨානෙ රාසිං කරොති. එතෙනෙව නියාමෙන අඤ්ඤම්පි උපකාරකම්මං කරොති.

සත්ථා ඉමං කාරණං ආහරිත්වා පුබ්බෙපි සාරිපුත්තස්ස කතඤ්ඤුකතවෙදිභාවං දීපෙති. සාරිපුත්තත්ථෙරො හි තදා මහාහත්ථී අහොසි, අට්ඨුප්පත්තියං ආගතො ඔස්සට්ඨවීරියො භික්ඛු හත්ථිපොතකො අහොසි. සංයුත්තනිකායං පන පත්වා සකලං රාධසංයුත්තං, ධම්මපදෙ ච –

‘‘නිධීනංව පවත්තාරං, යං පස්සෙ වජ්ජදස්සිනං;
නිග්ගය්හවාදිං මෙධාවිං, තාදිසං පණ්ඩිතං භජෙ;
තාදිසං භජමානස්ස, සෙය්‍යො හොති න පාපියො’’ති. (ධ. ප. 76) –

ගාථා ථෙරස්ස ධම්මදෙසනා නාම. අපරභාගෙ පන සත්ථා පටිපාටියා ථෙරෙ ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො රාධත්ථෙරං පටිභානෙය්‍යකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

මොඝරාජත්ථෙරවත්ථු

234. ද්වාදසමෙ ලූඛචීවරධරානන්ති ලූඛචීවරං ධාරෙන්තානං මොඝරාජා අග්ගොති දස්සෙති. අයං හි ථෙරො සත්ථලූඛං සුත්තලූඛං රජනලූඛන්ති තිවිධෙනපි ලූඛෙන සමන්නාගතං පංසුකූලං ධාරෙසි. තස්මා ලූඛචීවරධරානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා නිබ්බත්ති, තතො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ලූඛචීවරධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපදසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව කට්ඨවාහනනගරෙ අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. අපරභාගෙ වයප්පත්තො කට්ඨවාහනරාජානං උපට්ඨහන්තො අමච්චට්ඨානං ලභි.

තස්මිං කාලෙ කස්සපදසබලො ලොකෙ උප්පජ්ජි. කට්ඨවාහනරාජා ‘‘බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො’’ති සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘තාත, බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො, ඉමං පච්චන්තනගරං එකප්පහාරෙනෙව උභොහි අම්හෙහි තුච්ඡං කාතුං න සක්කා, ත්වං තාව මජ්ඣිමදෙසං ගන්ත්වා බුද්ධස්ස උප්පන්නභාවං ඤත්වා දසබලං ඉමං නගරං ආනෙහී’’ති පුරිසසහස්සෙන සද්ධිං පෙසෙසි. සො අනුපුබ්බෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො තත්ථෙව පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි සමණධම්මං අකාසි. තෙන සද්ධිං ගතපුරිසා පන සබ්බෙපි නිවත්තිත්වා පුන රඤ්ඤො සන්තිකං ආගතා.

අයං ථෙරො පරිපුණ්ණසීලො කාලං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං දසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, මොඝරාජමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. කට්ඨවාහනරාජාපි කස්සපස්ස භගවතො අධිකාරකම්මං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං සපරිවාරො දෙවමනුස්සෙසු

සංසරිත්වා අම්හාකං දසබලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව සාවත්ථියං පුරොහිතගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, බාවරිමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො අපරෙන සමයෙන තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා සොළසන්නං මාණවකසහස්සානං සිප්පං වාචෙන්තො චරති. අථස්ස පසෙනදිකොසලරඤ්ඤො කාලෙ පිතු අච්චයෙන පුරොහිතට්ඨානං අදංසු. තදා අයම්පි මොඝරාජමාණවො බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ සිප්පං ගණ්හාති.

අථෙකදිවසං බාවරිබ්‍රාහ්මණො රහොගතො අත්තනො සිප්පෙ සාරං ඔලොකෙන්තො සම්පරායිකං සාරං අදිස්වා ''එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා සම්පරායිකං ගවෙසෙස්සාමී''ති කොසලරාජානං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙසි. සො තෙන අනුඤ්ඤාතො සොළසහි මාණවකසහස්සෙහි පරිවුතො පබ්බජ්ජත්ථාය නික්ඛමි. කොසලරාජාපි තෙන සද්ධිංයෙව එකං අමච්චං කහාපණසහස්සං දත්වා පෙසෙසි – ''යස්මිං ඨානෙ ආචරියො පබ්බජති, තත්‍රස්ස වසනට්ඨානං ගහෙත්වා දෙථා''ති. බාවරිබ්‍රාහ්මණො එාසුකට්ඨානං ඔලොකෙන්තො මජ්ඣිමදෙසතො පටික්කම්ම අස්සකරඤ්ඤො ච මුළ්හකරඤ්ඤො ච සීමන්තරෙ ගොධාවරිතීරෙ අත්තනො වසනට්ඨානං කාරෙසි.

අථෙකො පුරිසො ජටිලානං දස්සනාය ගතො තෙසං සන්තකෙ භූමිට්ඨානෙ තෙහි අනුඤ්ඤාතො අත්තනො වසනට්ඨානං අකාසි. තෙන කතං දිස්වා අපරං කුලසතං ගෙහසතං කාරෙසි. තෙ සබ්බෙපි සන්නිපතිත්වා ''මයං අය්‍යානං සන්තකෙ භූමිභාගෙ වසාම, මුධා වසිතුං න කාරණං, සුඛවාසං වො දස්සාමා''ති එකෙකො එකෙකං කහාපණං බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස වසනට්ඨානෙ ඨපෙසි. සබ්බෙහිපි ආභතකහාපණා සතසහස්සමත්තා අහෙසුං. බාවරිබ්‍රාහ්මණො ''කිමත්ථං එතෙ ආහතා''ති ආහ. සුඛවාසදානත්ථාය, භන්තෙති. සචාහං හිරඤ්ඤසුවණ්ණෙන අත්ථිකො අස්සං, අහං මහන්තං ධනරාසිං පහාය න පබ්බජෙය්‍යං. තුම්හාකං කහාපණෙ ගණ්හිත්වා ගච්ඡථාති. අම්හෙහි අය්‍යස්ස පරිච්චත්තං න පුන ගණ්හාම, අනුසංවච්ඡරං පන එතෙනෙව නියාමෙන ආහරිස්සාම, ඉමෙ ගහෙත්වා අය්‍යො දානං දෙතූති. බ්‍රාහ්මණො අධිවාසෙත්වා කපණද්ධිකවණිබ්බකයාචකානං දානමුඛෙ නිය්‍යාතෙසි. තස්ස අපරාපරං දායකභාවො සකලජම්බුදීපෙ පඤ්ඤායිත්ථ.

තතො කාලිඞ්ගරට්ඨෙ දුන්නිවිට්ඨෙ නාම ගාමෙ ජූජකබ්‍රාහ්මණස්ස වංසෙ ජාතබ්‍රාහ්මණස්ස බ්‍රාහ්මණී උට්ඨාය සමුට්ඨාය බ්‍රාහ්මණං චොදෙති – ''බාවරී, කිර දානං දෙති, ගන්ත්වා තතො හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ආහරා''ති. සො තාය චොදියමානො සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො බාවරිස්ස සන්තිකං ගච්ඡමානො බාවරිම්හි දානං දත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිපජ්ජිත්වා දානං අනුස්සරමානෙ ගතො. ගන්ත්වා ච ''දානං මෙ, බ්‍රාහ්මණ, දෙහි, දානං මෙ, බ්‍රාහ්මණ, දෙහී''ති ආහ. අකාලෙ ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ආගතො, සම්පත්තයාචකානං මෙ දින්නං, ඉදානි කහාපණං නත්ථීති. න මය්හං, බ්‍රාහ්මණ, බහූහි කහාපණෙහි අත්ථො, තව එත්තකං දානං දදන්තස්ස න සක්කා කහාපණෙහි විනා භවිතුං, මය්හං පඤ්ච කහාපණසතානි දෙහීති. බ්‍රාහ්මණ, පඤ්චපි සතානි නත්ථි, පුන දානකාලෙ සම්පත්තෙ ලභිස්සසීති. කිං පනාහං තව දානකාලෙ ආගමිස්සාමීති? බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස පණ්ණසාලද්වාරෙ වාලුකං ථූපං කත්වා සමන්තතො රත්තවණ්ණානි පුප්ඵානි විකිරිත්වා මන්තං ජප්පෙන්තො විය ඔට්ඨෙ චාලෙත්වා චාලෙත්වා ''මුද්ධා ඵලතු සත්තධා''ති වදති.

බාවරිබ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''අයං මහාතපො තපචාරං ගණ්හිත්වා චරණබ්‍රාහ්මණකො මය්හං සත්තදිවසමත්ථකෙ 'සත්තධා මුද්ධා ඵාලතූ'ති වදති, මය්හඤ්ච ඉමස්ස දාතබ්බානි පඤ්ච කහාපණසතානි නත්ථි, එකංසෙන මං එස ඝාතෙස්සතී''ති. එවං තස්මිං සොකසල්ලසමප්පිතෙ නිපන්නෙ රත්තිභාගසමනන්තරෙ අනන්තරත්තභාවෙ බාවරිස්ස මාතා දෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. සා පුත්තස්ස සොකසල්ලසමප්පිතභාවං දිස්වා ආගන්ත්වා ආහ – ''තාත , එස මුද්ධං වා මුද්ධඵාලනං වා න ජානාති, ත්වම්පි ලොකෙ බුද්ධානං උප්පන්නභාවං න ජානාසි. සචෙ තෙ සංසයො අත්ථි, සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡ, සො තෙ එතං කාරණං කථෙස්සතී''ති. බ්‍රාහ්මණො දෙවතාය කථං සුතකාලතො පට්ඨාය අස්සාසං ලභිත්වා පුනදිවසෙ උට්ඨිතෙ අරුණෙ සබ්බෙව අන්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා, ''තාතා, බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්හෙ සීඝං ගන්ත්වා 'බුද්ධො වා නො වා'ති ඤත්වා ආගන්ත්වා මය්හං ආරොචෙථ, අහං සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සාමි. අපිච ඛො පන මය්හං මහල්ලකභාවෙන ජීවිතන්තරායො දුජ්ජානො, තුම්හෙ තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඉමිනා ච ඉමිනා ච නියාමෙන පඤ්හෙ පුච්ඡථා''ති මුද්ධඵාලනපඤ්හං නාම අභිසඞ්ඛරිත්වා අදාසි.

තතො චින්තෙසි – ''සබ්බෙ ඉමෙ මාණවා පණ්ඩිතා, සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා අත්තනො කිච්චෙ මත්ථකං පත්තෙ පුන මය්හං සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යුං වා නො වා''ති. අථ අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස අජිතමාණවස්ස නාම සඤ්ඤං අදාසි – ''ත්වං පන එකන්තෙනෙව මම සන්තිකං ආගන්තුං අරහසි, තයා පටිලද්ධගුණං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙය්‍යාසී''ති. අථ තෙ සොළසසහස්සජටිලා අජිතමාණවං ජෙට්ඨකං කත්වා සොළසහි ජෙට්ඨන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං ''සත්ථාරං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමා''ති චාරිකං චරන්තා ගතගතට්ඨානෙ, ''අය්‍යා, කහං ගච්ඡථ, කහං ගච්ඡථා''ති පුච්ඡිතා ''දසබලස්ස සන්තිකං පඤ්හං පුච්ඡිතුං ගච්ඡාමා''ති කොටිතො පට්ඨාය පරිසං සංකඩ්ඪන්තා අනෙකයොජනසතං මග්ගං ගතා. සත්ථා ''තෙසං ආගමනදිවසෙ අඤ්ඤස්ස ඔකාසො න භවිස්සති, ඉදං ඉමිස්සා පරිසාය අනුච්ඡවිකට්ඨාන''න්ති ගන්ත්වා පාසාණචෙතියෙ පිට්ඨිපාසාණෙ නිසීදි. සො අජිතමාණවොපි සපරිසො තං පිට්ඨිපාසාණං ආරුය්හ සත්ථු සරීරසම්පත්තිං දිස්වා ''අයං පුරිසො ඉමස්මිං ලොකෙ විවටච්ඡදො බුද්ධො භවිස්සතී''ති අත්තනො ආචරියෙන පහිතෙ පඤ්හෙ මනසා පුච්ඡන්තොව ගතො.

තංදිවසං තස්මිං ඨානෙ සම්පත්තපරිසා ද්වාදසයොජනිකා අහොසි. තෙසං සොළසන්නං අන්තෙවාසිකානං අන්තරෙ මොඝරාජමාණවො ''අහං සබ්බෙහි පණ්ඩිතතරො''ති මානත්ථද්ධො, තස්ස එතදහොසි – ''අයං

අජිතමාණවො සබ්බෙසං ජෙට්ඨකො, එතස්ස පඨමතරං මම පඤ්හං පුච්ඡිතුං න යුත්ත''න්ති . තස්ස ලජ්ජායන්තො පඨමතරං පඤ්හං අපුච්ඡිත්වා තෙන පුච්ඡිතෙ දුතියො හුත්වා සත්ථාරං පඤ්හං පුච්ඡි. සත්ථා ''මානත්ථද්ධො මොඝරාජමාණවො, න තාවස්ස ඤාණං පරිපාකං ගච්ඡති, අස්ස මානං නිවාරිතුං වට්ටතී''ති චින්තෙත්වා ආහ – ''තිට්ඨ ත්වං, මොඝරාජ, අඤ්ඤෙ තාව පඤ්හෙ පුච්ඡන්තූ''ති. සො සත්ථු සන්තිකා අපසාදං ලභිත්වා චින්තෙසි – ''අහං එත්තකං කාලං මයා පණ්ඩිතතරො නාම නත්ථීති විචරාමි, බුද්ධා ච නාම අජානිත්වා න කථෙන්ති. සත්ථාරා මම පුච්ඡාය දොසො දිට්ඨො භවිස්සතී''ති තුණ්හී අහොසි. සො අට්ඨහි ජනෙහි පටිපාටියා පඤ්හෙ පුච්ඡිතෙ අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො නවමො හුත්වා පුන උට්ඨාසි. පුනපි නං සත්ථා අපසාදෙසි.

සො පුනපි තුණ්හී හුත්වා ''සඞ්ඝනවකො දානි භවිතුං න සක්ඛිස්සාමී''ති පඤ්චදසමො හුත්වා පඤ්හං පුච්ඡි. අථ සත්ථා ඤාණස්ස පරිපාකභාවං ඤත්වා පඤ්හං කථෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ අත්තනො පරිවාරෙන ජටිලසහස්සෙන සද්ධිං අරහත්තං පාපුණි. ඉමිනාව නියාමෙන සෙසානිපි පන්නරස ජටිලසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. සබ්බෙපි ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා එහිභික්ඛුව අහෙසුං. සෙසජනා පන න කථීයන්ති. අයං මොඝරාජත්ථෙරො තතො පට්ඨාය තීහි ලූඛෙහි සමන්නාගතං චීවරං ධාරෙති. එවං පාරායනෙ (සු. නි. 982 ආදයො) වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා පන අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසින්නො ථෙරෙ පටිපාටියා ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො මොඝරාජත්ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ ලූඛචීවරධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තො ''එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ලූඛචීවරධරානං යදිදං මොඝරාජා''ති ආහ.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා.

එකචත්තාලීසසුත්තමත්තාය ථෙරපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 5. පඤ්චමඑතදග්ගවග්ගො

මහාපජාපතිගොතමීථෙරීවත්ථු

235. ථෙරිපාළියා පඨමෙ **යදිදං මහාපජාපතිගොතමී**ති මහාපජාපතිගොතමී ථෙරී රත්තඤ්ඤූනං අග්ගාති දස්සෙති.

තස්සා පඤ්හකම්මෙ පන අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරෙන සමයෙන සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං රත්තඤ්ඤූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා පන එකස්මිං බුද්ධන්තරෙ දෙවලොකතො චවිත්වා බාරාණසියං පඤ්චන්නං දාසසතානං ජෙට්ඨකදාසී හුත්වා නිබ්බත්ති. අථ වස්සූපනායිකසමයෙ පඤ්ච පච්චෙකබුද්ධා නන්දමූලකපබ්භාරතො ඉසිපතනෙ ඔතරිත්වා නගරෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා ඉසිපතනමෙව ගන්ත්වා ''වස්සූපනායිකකුටියා අත්ථාය හත්ථකම්මං යාචිස්සාමා''ති චින්තෙසුං. කස්මා? වස්සං උපගච්ඡන්තෙන හි නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනාපි පඤ්චන්නං ඡදනානං අඤ්ඤතරෙන ඡදනෙන ඡන්නෙ සද්වාරබද්ධෙ සෙනාසනෙ උපගන්තබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං ''න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බං, යො උපගච්ඡෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (මහාව. 204). තස්මා වස්සකාලෙ උපකට්ඨෙ සචෙ සෙනාසනං ලභති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ ලභති, හත්ථකම්මං පරියෙසිත්වාපි කාතබ්බං. හත්ථකම්මං අලභන්තෙන සාමම්පි කාතබ්බං, න ත්වෙව අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බං. අයමනුධම්මතා. තස්මා තෙ පච්චෙකබුද්ධා ''හත්ථකම්මං යාචිස්සාමා''ති චීවරං පාරුපිත්වා සායන්හසමයෙ නගරං පවිසිත්වා සෙට්ඨිස්ස ඝරද්වාරෙ අට්ඨංසු. ජෙට්ඨකදාසී කුටං ගහෙත්වා උදකතිත්ථං ගච්ඡන්තී පච්චෙකබුද්ධෙ නගරං පවිසන්තෙ අද්දස. සෙට්ඨී තෙසං ආගතකාරණං සුත්වා ''අම්හාකං ඔකාසො නත්ථි, ගච්ඡන්තූ''ති ආහ.

අථ තෙ නගරා නික්ඛන්තෙ ජෙට්ඨකදාසී කුටං ගහෙත්වා පවිසන්තී දිස්වා කුටං ඔතාරෙත්වා වන්දිත්වා ඔනමිත්වා මුඛං උක්ඛිපිත්වා, ''අය්‍යා, නගරං පවිට්ඨමත්තාව නික්ඛන්තා, කිං නු ඛො''ති පුච්ඡි. වස්සූපනායිකකුටියා හත්ථකම්මං යාචිතුං ආගතම්හාති. ලද්ධං, භන්තෙති? න ලද්ධං උපාසිකෙති. කිං පනෙසා කුටි ඉස්සරෙහෙව කාතබ්බා, උදාහු දුග්ගතෙහිපි සක්කා කාතුන්ති? යෙන කෙනචි සක්කා කාතුන්ති. සාධු, භන්තෙ, මයං කරිස්සාම, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං ගණ්හථාති නිමන්තෙත්වා පුන කුටං ගහෙත්වා ආගමනතිත්ථමග්ගෙ ඨත්වා ආගතාගතා අවසෙසදාසියො ''එත්ථෙව හොථා''ති වත්වා සබ්බාසං ආගතකාලෙ ආහ – ''අම්මා, කිං නිච්චමෙව පරස්ස දාසිකම්මං කරිස්සථ, උදාහු දාසිභාවතො මුච්චිතුං ඉච්ඡථා''ති. අජ්ජෙව මුච්චිතුං ඉච්ඡාම, අය්‍යෙති. යදි එවං, මයා පච්චෙකබුද්ධා හත්ථකම්මං අලභන්තා ස්වාතනාය නිමන්තිතා, තුම්හාකං සාමිකෙහි එකදිවසං හත්ථකම්මං දාපෙථාති. තා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සායං අටවිතො ආගතකාලෙ සාමිකානං ආරොචෙසුං. තෙ ''සාධූ''ති ජෙට්ඨකදාසස්ස ගෙහද්වාරෙ සන්නිපතිංසු.

අථ නෙ ජෙට්ඨකදාසී ''ස්වෙ, තාතා, පච්චෙකබුද්ධානං හත්ථකම්මං දෙථා''ති ආනිසංසං ආචික්ඛිත්වා යෙපි න කාතුකාමා, තෙ ගාළ්හෙන ඔවාදෙන තජ්ජෙත්වා සබ්බෙපි සම්පටිච්ඡාපෙසි. සා පුනදිවසෙ පච්චෙකබුද්ධානං භත්තං දත්වා සබ්බෙසං දාසපුත්තානං සඤ්ඤං අදාසි. තෙ තාවදෙව අරඤ්ඤං පවිසිත්වා දබ්බසම්භාරෙ සමොධානෙත්වා සතං

සතං හුත්වා එකෙකං කුටිං චඞ්කමනාදිපරිවාරං කත්වා මඤ්චපීඨපානීය-පරිභොජනීයාදීනි ඨපෙත්වා පච්චෙකබුද්ධානං තෙමාසං තත්ථෙව වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා වාරභික්ඛං පට්ඨපෙසුං. යා අත්තනො වාරදිවසෙ න සක්කොති, තස්සා ජෙට්ඨකදාසී සකගෙහතො නීහරිත්වා දෙති. එවං තෙමාසං පටිජග්ගිත්වා ජෙට්ඨකදාසී එකෙකං දාසිං එකෙකං සාටකං සජ්ජාපෙසි, පඤ්ච ථූලසාටකසතානි අහෙසුං. තානි පරිවත්තාපෙත්වා පඤ්චන්නං පච්චෙකබුද්ධානං තිචීවරානි කත්වා අදාසි. පච්චෙකබුද්ධා තාසං පස්සන්තීනංයෙව ආකාසෙන ගන්ධමාදනපබ්බතං අගමංසු.

තාපි සබ්බා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තාසු ජෙට්ඨිකා තතො චවිත්වා බාරාණසියා අවිදූරෙ පෙසකාරගාමෙ පෙසකාරජෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති. අථෙකදිවසං පදුමවතියා පුත්තා පඤ්චසතා පච්චෙකබුද්ධා බාරාණසිරඤ්ඤා නිමන්තිතා රාජද්වාරං ආගන්ත්වා කඤ්චි ඔලොකෙන්තම්පි අදිස්වා නිවත්තිත්වා නගරද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා තං පෙසකාරගාමං අගමංසු . සා ඉත්ථී පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා සම්පියායමානා සබ්බෙ වන්දිත්වා භික්ඛං අදාසි. තෙ භත්තකිච්චං කත්වා ගන්ධමාදනමෙව අගමංසු.

සාපි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී අම්හාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව දෙවදහනගරෙ මහාසුප්පබුද්ධස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ගොතමීතිස්සා නාමං අකංසු. මහාමායාය කනිට්ඨභගිනී හොති. මන්තජ්ඣායකා බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණානි පරිග්ගණ්හන්තා ‘‘ඉමාසං ද්වින්නම්පි කුච්ඡියං වසිතදාරකා චක්කවත්තිනො භවිස්සන්තී’’ති බ්‍යාකරිංසු. සුද්ධොදනමහාරාජා වයප්පත්තකාලෙ තා ද්වෙපි මඞ්ගලං කත්වා අත්තනො ඝරං ආනෙසි. අපරභාගෙ අම්හාකං බොධිසත්තො තුසිතපුරා චවිත්වා මහාමායාය දෙවියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. මහාමායා තස්ස ජාතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්ති. සුද්ධොදනමහාරාජා මහාසත්තස්ස මාතුච්ඡං මහාපජාපතිගොතමිං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. තස්මිං කාලෙ නන්දකුමාරො ජාතො. අයං මහාපජාපති නන්දකුමාරං ධාතීනං දත්වා සයං බොධිසත්තං පරිහරි.

අපරෙන සමයෙන බොධිසත්තො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා ලොකානුග්ගහං කරොන්තො අනුක්කමෙන කපිලවත්ථුං පත්වා නගරං පිණ්ඩාය පාවිසි. අථස්ස පිතා සුද්ධොදනමහාරාජා අන්තරවීථියංයෙව ධම්මකථං සුත්වා සොතාපන්නො අහොසි. අථ දුතියදිවසෙ නන්දො පබ්බජි, සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලො. සත්ථා අපරෙන සමයෙන වෙසාලිං උපනිස්සාය කූටාගාරසාලායං විහරති. තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජා සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා අරහත්තං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බායි. තදා මහාපජාපතිගොතමී පබ්බජ්ජාය චිත්තං උප්පාදෙසි. තතො රොහිණීනදීතීරෙ කලහවිවාදසුත්තපරියොසානෙ (සු. නි. 868 ආදයො) නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතානං පඤ්චන්නං කුමාරසතානං පාදපරිචාරිකා සබ්බාව එකචිත්තා හුත්වා ‘‘මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බාව සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා’’ති මහාපජාපතිං ජෙට්ඨිකං කත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජිතුකාමා අහෙසුං. අයඤ්ච මහාපජාපති පඨමමෙව එකවාරං සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචමානා නාලත්ථ, තස්මා කප්පකං පක්කොසාපෙත්වා කෙසෙ ඡින්නාපෙත්වා කාසායානි අච්ඡාදෙත්වා සබ්බා තා සාකියානියො ආදාය වෙසාලිං ගන්ත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන දසබලං යාචාපෙත්වා අට්ඨහි ගරුධම්මෙහි පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච අලත්ථ. ඉතරා පන සබ්බාපි එකතොව උපසම්පන්නා අහෙසුං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං වත්ථු පාළියං (චූළව. 402 ආදයො) ආගතමෙව.

එවං උපසම්පන්නා පන මහාපජාපති සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි, අථස්සා සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. සා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සෙසා පඤ්චසතා භික්ඛුනියො නන්දකොවාදසුත්තපරියොසානෙ (ම. නි. 3.398 ආදයො) අරහත්තං පාපුණිංසු. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො මහාපජාපතිං රත්තඤ්ඤූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

ඛෙමාථෙරීවත්ථු

236. දුතියෙ ඛෙමාති එවංනාමිකා භික්ඛුනී. ඉතො පට්ඨාය ච පනස්සා පඤ්හකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථාති අවත්වා සබ්බත්ථ අභිනීහාරං ආදිං කත්වා වත්තබ්බමෙව වක්ඛාම.

අතීතෙ කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං අයං පරපරියාපන්නා හුත්වා නිබ්බත්ති. අථෙකදිවසං තස්ස භගවතො අග්ගසාවිකං සුජාතත්ථෙරිං නාම පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා තයො මොදකෙ දත්වා තංදිවසමෙව අත්තනො කෙසෙ විස්සජ්ජෙත්වා ථෙරියා දානං දත්වා ‘‘අනාගතෙ බුද්ධුප්පාදෙ තුම්හෙ විය මහාපඤ්ඤා භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං කත්වා යාවජීවං කුසලකම්මෙසු අප්පමත්තා හුත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්තන්නං භගිනීනං අබ්භන්තරා හුත්වා වීසතිවස්සසහස්සානි ගෙහෙයෙව කොමාරිබ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා තාහි භගිනීහි සද්ධිං දසබලස්ස වසනපරිවෙණං කාරෙත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ රාජකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ඛෙමාතිස්සා නාමං අකංසු. තස්සා සරීරවණ්ණො සුවණ්ණරසපිඤ්ජරො විය අහොසි. සා වයප්පත්තා බිම්බිසාරරඤ්ඤො ගෙහං අගමාසි.

සා තථාගතෙ රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ විහරන්තෙ ‘‘සත්ථා කිර රූපෙ දොසං දස්සෙතී’’ති රූපමදමත්තා හුත්වා ‘‘මය්හම්පි රූපෙ දොසං දස්සෙය්‍යා’’ති භයෙන දසබලං දස්සනාය න ගච්ඡති. රාජා චින්තෙසි – ‘‘අහං සත්ථු

අග්ගුපට්ඨාකො, මාදිසස්ස ච නාම අරියසාවකස්ස අග්ගමහෙසී දසබලං දස්සනාය න ගච්ඡති, න මෙ එතං රුච්චතී''ති. සො කවීහි වෙළුවනුය්‍යානස්ස වණ්ණං බන්ධාපෙත්වා ''ඛෙමාය දෙවියා සවනූපචාරෙ ගායථා''ති ආහ. සා උය්‍යානස්ස වණ්ණං සුත්වා ගන්තුකාමා හුත්වා රාජානං පටිපුච්ඡි. රාජා ''උය්‍යානං ගච්ඡ, සත්ථාරං පන අදිස්වා ආගන්තුං න ලභිස්සසී''ති ආහ. සා රඤ්ඤො පටිවචනං අදත්වාව මග්ගං පටිපජ්ජි. රාජා තාය සද්ධිං ගච්ඡන්තෙ පුරිසෙ ආහ – ''සචෙ දෙවී උය්‍යානතො නිවත්තමානා දසබලං පස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. සචෙ න පස්සති, රාජාණාය නං දස්සෙථා''ති. අථ ඛො සා දෙවී දිවසභාගං උය්‍යානෙ චරිත්වා නිවත්තන්තී දසබලං අදිස්වාව ගන්තුං ආරද්ධා. අථ නං රාජපුරිසා අත්තනො අරුචියාව දෙවිං සත්ථු සන්තිකං නයිංසු.

සත්ථා තං ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ඉද්ධියා එකං දෙවච්ඡරං නිම්මිනිත්වා තාලවණ්ටං ගහෙත්වා බීජමානං විය අකාසි. ඛෙමා දෙවී තං දිස්වා චින්තෙසි – ''මානම්හි නට්ඨා, එවරූපා නාම දෙවච්ඡරප්පටිභාගා ඉත්ථියො දසබලස්ස අවිදූරෙ තිට්ඨන්ති, අහං එතාසං පරිචාරිකාපි නප්පහොමි, මානමදං හි නිස්සාය පාපචිත්තස්ස වසෙන නට්ඨා''ති තං නිමිත්තං ගහෙත්වා තමෙව ඉත්ථිං ඔලොකයමානා අට්ඨාසි. අථස්සා පස්සන්තියාව තථාගතස්ස අධිට්ඨානබලෙන සා ඉත්ථී පඨමවයං අතික්කම්ම මජ්ඣිමවයෙ ඨිතා විය මජ්ඣිමවයං අතික්කම්ම පච්ඡිමවයෙ ඨිතා විය ච වලිත්තචා පලිතකෙසා ඛණ්ඩවිරළදන්තා අහොසි. තතො තස්සා පස්සන්තියාව සද්ධිං තාලවණ්ටෙන පරිවත්තිත්වා පරිපති. තතො ඛෙමා පුබ්බහෙතුසම්පන්නත්තා තස්මිං ආරම්මණෙ ආපාථගතෙ එවං චින්තෙසි – ''එවංවිධම්පි නාම සරීරං එවරූපං විපත්තිං පාපුණාති, මය්හම්පි සරීරං එවංගතිකමෙව භවිස්සතී''ති. අථස්සා එවං චින්තිතක්ඛණෙ සත්ථා ඉමං ධම්මපදෙ ගාථමාහ –

> ''යෙ රාගරත්තානුපතන්ති සොතං,
> සයංකතං මක්කටකොව ජාලං;
> එතම්පි ඡෙත්වාන වජන්ති ධීරා,
> අනපෙක්ඛිනො සබ්බදුක්ඛං පහායා''ති.

සා ගාථාපරියොසානෙ ඨිතපදෙ ඨිතායෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන නාම අරහත්තං පත්තෙන තංදිවසමෙව පරිනිබ්බායිතබ්බං වා පබ්බජිතබ්බං වා හොති, සා පන අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරානං පවත්තනභාවං ඤත්වා ''අත්තනො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙස්සාමී''ති සත්ථාරං වන්දිත්වා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා රාජානං අනභිවාදෙත්වාව අට්ඨාසි. රාජා ඉඞ්ගිතෙනෙව අඤ්ඤාසි – ''අරියධම්මං පත්තා භවිස්සතී''ති. අථ නං ආහ – ''දෙවි ගතා නු ඛො සත්ථුදස්සනායා''ති. මහාරාජ, තුම්හෙහි දිට්ඨදස්සනං පරිත්තං, අහං පන දසබලං සුදිට්ඨමකාසිං, පබ්බජ්ජං මෙ අනුජානාථාති . රාජා ''සාධු, දෙවී''ති සම්පටිච්ඡිත්වා සුවණ්ණසිවිකාය භික්ඛුනිඋපස්සයං උපනෙත්වා පබ්බාජෙසි. අථස්සා ''ඛෙමාථෙරී නාම ගිහිභාවෙ ඨත්වා අරහත්තං පත්තා''ති මහාපඤ්ඤභාවො පාකටො අහොසි. ඉදමෙත්ථ වත්ථු. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඛෙමාථෙරිං මහාපඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උප්පලවණ්ණාථෙරීවත්ථු

237. තතියෙ **උප්පලවණ්ණා**ති නීලුප්පලගබ්භසදිසෙනෙව වණ්ණෙන සමන්නාගතත්තා එවංලද්ධනාමා ථෙරී. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ මහාජනෙන සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ඉද්ධිමන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී කස්සපබුද්ධකාලෙ බාරාණසිනගරෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සත්තන්නං භගිනීනං අබ්භන්තරා හුත්වා වීසති වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පරිවෙණං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා.

තතො චවිත්වා පුන මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තී එකස්මිං ගාමෙ සහත්ථා කම්මං කත්වා ජීවනකට්ඨානෙ නිබ්බත්තා. සා එකදිවසං ඛෙත්තකුටිං ගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙ එකස්මිං සරෙ පාතොව පුප්ඵිතං පදුමපුප්ඵං දිස්වා තං සරං ඔරුය්හ තඤ්චෙව පුප්ඵං ලාජපක්ඛිපනත්ථාය පදුමිනියා පත්තඤ්ච ගහෙත්වා කෙදාරෙ සාලිසීසානි ඡින්දිත්වා කුටිකාය නිසින්නා ලාජෙ භජ්ජිත්වා පඤ්ච ලාජසතානි ගණෙසි. තස්මිං ඛණෙ ගන්ධමාදනපබ්බතෙ නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො එකො පච්චෙකබුද්ධො ආගන්ත්වා තස්සා අවිදූරෙ අට්ඨාසි. සා පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා ලාජෙහි සද්ධිං පදුමපුප්ඵං ගහෙත්වා කුටිතො ඔරුය්හ ලාජෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා පදුමපුප්ඵෙන පත්තං පිධාය අදාසි. අථස්සා පච්චෙකබුද්ධෙ ථොකං ගතෙ එතදහොසි – ''පබ්බජිතා නාම පුප්ඵෙන අනත්ථිකා, අහං පුප්ඵං ගහෙත්වා පිළන්ධිස්සාමී''ති ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථතො පුප්ඵං ගහෙත්වා පුන චින්තෙසි – ''සචෙ, අය්‍යො, පුප්ඵෙන අනත්ථිකො අභවිස්ස, පත්තමත්ථකෙ ඨපෙතුං න අදස්ස, අද්ධා අය්‍යස්ස අත්ථො භවිස්සතී''ති පුන ගන්ත්වා පත්තමත්ථකෙ ඨපෙත්වා පච්චෙකබුද්ධං ඛමාපෙත්වා, ''භන්තෙ , ඉමෙසං මෙ ලාජානං නිස්සන්දෙන ලාජගණනාය පුත්තා අස්සු, පදුමපුප්ඵස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ පදෙ පදෙ පදුමපුප්ඵං උට්ඨහතූ''ති පත්ථනං අකාසි. පච්චෙකබුද්ධො තස්සා පස්සන්තියාව ආකාසෙන ගන්ධමාදනපබ්බතං ගන්ත්වා තං පදුමං නන්දමූලකපබ්භාරෙ පච්චෙකබුද්ධානං අක්කමනසොපානසමීපෙ පාදපුඤ්ඡනං කත්වා ඨපෙසි.

සාපි තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන දෙවලොකෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨාය වස්සා පදෙ පදෙ මහාපදුමපුප්ඵං උට්ඨාසි. සා තතො චවිත්වා පබ්බතපාදෙ එකස්මිං පදුමස්සරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති. තං නිස්සාය එකො තාපසො වසති, සො පාතොව මුඛධොවනත්ථාය සරං ගන්ත්වා තං පුප්ඵං දිස්වා චින්තෙසි – ''ඉදං පුප්ඵං සෙසෙහි මහන්තතරං, සෙසානි ච පුප්ඵිතානි, ඉදං මකුළිතමෙව, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙනා''ති උදකං ඔතරිත්වා තං පුප්ඵං ගණ්හි. තං තෙන ගහිතමත්තමෙව පුප්ඵිතං. තාපසො අන්තොපදුමගබ්භෙ නිපන්නදාරිකං අද්දස. දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය ච ධීතුසිනෙහං ලභිත්වා පදුමෙනෙව සද්ධිං පණ්ණසාලං නෙත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජාපෙසි. අථස්සා පුඤ්ඤානුභාවෙන අඞ්ගුට්ඨකෙ ඛීරං නිබ්බත්ති. සො තස්මිං පුප්ඵෙ මිලාතෙ අඤ්ඤං නවපුප්ඵං ආහරිත්වා තං නිපජ්ජාපෙසි. අථස්සා ආධාවනවිධාවනෙන කීළිතුං සමත්ථකාලතො පට්ඨාය පදවාරෙ පදවාරෙ පදුමපුප්ඵං උට්ඨාසි, කුඞ්කුමරාසිස්ස වියස්සා සරීරවණ්ණො අහොසි. සා අප්පත්තා දෙවවණ්ණං, අතික්කන්තා මානුසවණ්ණං අහොසි. සා පිතරි ඵලාඵලත්ථාය ගතෙ පණ්ණසාලායං ඔහීයති.

අථෙකදිවසං තස්සා වයප්පත්තකාලෙ පිතරි ඵලාඵලත්ථාය ගතෙ එකො වනචරකො තං දිස්වා චින්තෙසි – ''මනුස්සානං නාම එවංවිධං රූපං නත්ථි, වීමංසිස්සාමි න''න්ති තාපසස්ස ආගමනං උදික්ඛන්තො නිසීදි. සා පිතරි ආගච්ඡන්තෙ පටිපථං ගන්ත්වා තස්ස හත්ථතො කාජකමණ්ඩලුං අග්ගහෙසි, ආගන්ත්වා නිසින්නස්ස චස්ස අත්තනා කරණවත්තං දස්සෙසි. තදා සො වනචරකො මනුස්සභාවං ඤත්වා තාපසං අභිවාදෙත්වා නිසීදි. තාපසො තං වනචරකං වනමූලඵලාඵලෙහි ච පානීයෙන ච නිමන්තෙත්වා, ''භො පුරිස, ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ වසිස්සසි, උදාහු ගමිස්සසී''ති පුච්ඡි. ගමිස්සාමි, භන්තෙ, ඉධ කිං කරිස්සාමීති. ඉදං තයා දිට්ඨකාරණං එත්තො ගන්ත්වා අකථෙතුං සක්ඛිස්සසීති. සචෙ, අය්‍යො, න ඉච්ඡති, කිං කාරණා කථෙස්සාමීති තාපසං වන්දිත්වා පුන ආගමනකාලෙ මග්ගසඤ්ජානනත්ථං සාඛාසඤ්ඤඤ්ච රුක්ඛසඤ්ඤඤ්ච කරොන්තො පක්කාමි.

සො බාරාණසිං ගන්ත්වා රාජානං අද්දස, රාජා ''කස්මා ආගතොසී''ති පුච්ඡි. ''අහං, දෙව, තුම්හාකං වනචරකො පබ්බතපාදෙ අච්ඡරියං ඉත්ථිරතනං දිස්වා ආගතොම්හී''ති සබ්බං පවත්තිං කථෙසි. සො තස්ස වචනං සුත්වා වෙගෙන පබ්බතපාදං ගන්ත්වා අවිදූරෙ ඨානෙ ඛන්ධාවාරං නිවෙසෙත්වා වනචරකෙන චෙව අඤ්ඤෙහි ච පුරිසෙහි සද්ධිං තාපසස්ස භත්තකිච්චං කත්වා නිසින්නවෙලාය තත්ථ ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි. රාජා තාපසස්ස පබ්බජිතපරික්ඛාරභණ්ඩං පාදමූලෙ ඨපෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමස්මිං ඨානෙ කිං කරොම, ගච්ඡාමා''ති ආහ. ගච්ඡ, මහාරාජාති. ආම, ගච්ඡාමි, භන්තෙ. අයාස්ස පන සමීපෙ විසභාගපරිසා අත්ථීති අස්සුම්හ, අසාරුප්පා එසා පබ්බජිතානං, මයා සද්ධිං ගච්ඡතු, භන්තෙති. මනුස්සානං චිත්තං නාම දුත්තොසයං, කථං බහූනං මජ්ඣෙ වසිස්සතීති . අම්හාකං රුචිතකාලතො පට්ඨාය සෙසානං ජෙට්ඨකට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පටිජග්ගිස්සාමි, භන්තෙති.

සො රඤ්ඤො කථං සුත්වා දහරකාලෙ ගහිතනාමවසෙනෙව, ''අම්ම, පදුමවතී''ති ධීතරං පක්කොසි. සා එකවචනෙනෙව පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා පිතරං අභිවාදෙත්වා අට්ඨාසි. අථ නං පිතා ආහ – ''ත්වං, අම්ම, වයප්පත්තා, ඉමස්මිං ඨානෙ රඤ්ඤා දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය වසිතුං අයුත්තා, රඤ්ඤා සද්ධිං ගච්ඡ, අම්මා''ති. සා ''සාධු, තාතා''ති පිතු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අභිවාදෙත්වා පරොදමානා අට්ඨාසි. රාජා ''ඉමිස්සා පිතු චිත්තං ගණ්හාමී''ති තස්මිංයෙව ඨානෙ කහාපණරාසිම්හි ඨපෙත්වා අභිසෙකං අකාසි. අථ නං ගහෙත්වා අත්තනො නගරං ආනෙත්වා ආගතකාලතො පට්ඨාය සෙසඉත්ථියො අනොලොකෙත්වා තාය සද්ධිංයෙව රමති. තා ඉත්ථියො ඉස්සාපකතා තං රඤ්ඤො අන්තරෙ පරිභින්දිතුකාමා එවමාහංසු – ''නායං, මහාරාජ, මනුස්සජාතිකා, කහං නාම තුම්හෙහි මනුස්සානං විචරණට්ඨානෙ පදුමානි උට්ඨහන්තානි දිට්ඨපුබ්බානි, අද්ධා අයං යක්ඛිනී, නීහරථ නං මහාරාජා''ති. රාජා තාසං කථං සුත්වා තුණ්හී අහොසි.

අථස්ස අපරෙන සමයෙන පච්චන්තො කුපිතො. සො ''ගරුගබ්භා පදුමවතී''ති තං නගරෙ ඨපෙත්වා පච්චන්තං අගමාසි. අථ තා ඉත්ථියො තස්සා උපට්ඨායිකාය ලඤ්ජං දත්වා ''ඉමිස්සා දාරකං ජාතමත්තමෙව අපනෙත්වා එකං දාරුඝටිකං ලොහිතෙන මක්ඛෙත්වා සන්තිකෙ ඨපෙහී''ති ආහංසු. පදුමවතියාපි නචිරස්සෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. මහාපදුමකුමාරො එකකොව කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. අවසෙසා එකූනපඤ්චසතා දාරකා මහාපදුමකුමාරස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා නිපන්නකාලෙ සංසෙදජා හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. අථස්ස ''න තාවායං සතිං පටිලභතී''ති ඤත්වා උපට්ඨායිකා එකං දාරුඝටිකං ලොහිතෙන මක්ඛෙත්වා සමීපෙ ඨපෙත්වා තාසං ඉත්ථීනං සඤ්ඤං අදාසි. තා පඤ්චසතාපි ඉත්ථියො එකෙකා එකෙකං දාරකං ගහෙත්වා චුන්දකාරකානං සන්තිකං පෙසෙත්වා කරණ්ඩකෙ ආහරාපෙත්වා අත්තනා අත්තනා ගහිතදාරකෙ තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා බහි ලඤ්ඡනං කත්වා ඨපයිංසු.

පදුමවතීපි ඛො සඤ්ඤං ලභිත්වා තං උපට්ඨායිකං ''කිං විජාතම්හි, අම්මා''ති පුච්ඡි. සා තං සන්තජ්ජෙත්වා ''කුතො ත්වං දාරකං ලභිස්සසී''ති වත්වා ''අයං තෙ කුච්ඡිතො නික්ඛන්තදාරකො''ති ලොහිතමක්ඛිතං දාරුඝටිකං පුරතො ඨපෙසි. සා තං දිස්වා දොමනස්සප්පත්තා ''සීඝං නං ඵාලෙත්වා අපනෙහි, සචෙ කොචි පස්සෙය්‍ය ලජ්ජිතබ්බං භවෙය්‍යා''ති ආහ. සා තස්සා කථං සුත්වා අත්ථකාමා විය දාරුඝටිකං ඵාලෙත්වා උද්ධනෙ පක්ඛිපි.

රාජාපි පච්චන්තතො ආගන්ත්වා නක්ඛත්තං පටිමානෙන්තො බහිනගරෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා නිසීදි. අථ තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො රඤ්ඤො පච්චුග්ගමනං ආගන්ත්වා ආහංසු – ''ත්වං, මහාරාජ, න අම්හාකං සද්දහසි, අම්හෙහි වුත්තං අකාරණං විය හොති. ත්වං මහෙසියා උපට්ඨායිකං පක්කොසාපෙත්වා පටිපුච්ඡ, දාරුඝටිකං තෙ දෙවී විජාතා''ති. රාජා තං කාරණං න උපපරික්ඛිත්වාව ''අමනුස්සජාතිකා භවිස්සතී''ති තං ගෙහතො නික්කඩ්ඪි. තස්සා

රාජගෙහතො සහ නික්ඛමනෙනෙව පදුමපුප්ඵානි අන්තරධායිංසු, සරීරච්ඡවිපි විවණ්ණා අහොසි. සා එකිකාව අන්තරවීථියා පායාසි. අථ නං එකා වයප්පත්තා මහල්ලිකා ඉත්ථී දිස්වා ධීතුසිනෙහං උප්පාදෙත්වා ''කහං ගච්ඡසි අම්මා''ති ආහ. ආගන්තුකම්හි, වසනට්ඨානං ඔලොකෙන්තී විචරාමීති. ඉධාගච්ඡ, අම්මාති වසනට්ඨානං දත්වා භොජනං පටියාදෙසි.

තස්සා ඉමිනාව නියාමෙන තත්ථ වසමානාය තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො එකචිත්තා හුත්වා රාජානං ආහංසු – ''මහාරාජ, තුම්හෙසු යුද්ධං ගතෙසු අම්හෙහි ගඞ්ගාදෙවතාය 'අම්හාකං දෙවෙ විජිතසඞ්ගාමෙ ආගතෙ බලිකම්මං කත්වා උදකකීළං කරිස්සාමා'ති පත්ථිතං අත්ථි, එතමත්ථං , දෙව, ජානාපෙමා''ති. රාජා තාසං වචනෙන තුට්ඨො ගඞ්ගායං උදකකීළං කාතුං අගමාසි. තාපි අත්තනා අත්තනා ගහිතං කරණ්ඩකං පටිච්ඡන්නං කත්වා ආදාය නදිං ගන්ත්වා තෙසං කරණ්ඩකානං පටිච්ඡාදනත්ථං පාරුපිත්වා පාරුපිත්වා උදකෙ පතිත්වා කරණ්ඩකෙ විස්සජ්ජෙසුං. තෙපි ඛො කරණ්ඩකා සබ්බෙ සහ ගන්ත්වා හෙට්ඨාසොතෙ පසාරිතජාලම්හි ලග්ගිංසු. තතො උදකකීළං කීළිත්වා රඤ්ඤො උත්තිණ්ණකාලෙ ජාලං උක්ඛිපන්තා තෙ කරණ්ඩකෙ දිස්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ආනයිංසු. රාජා කරණ්ඩකෙ දිස්වා ''කිං, තාතා, කරණ්ඩකෙසූ''ති ආහ. න ජානාම, දෙවාති. සො තෙ කරණ්ඩකෙ විවරාපෙත්වා ඔලොකෙන්තො පඨමං මහාපදුමකුමාරස්ස කරණ්ඩකං විවරාපෙසි. තෙසං පන සබ්බෙසම්පි කරණ්ඩකෙසු නිපජ්ජාපිතදිවසෙයෙව පුඤ්ඤිද්ධියා අඞ්ගුට්ඨතො ඛීරං නිබ්බත්ති. සක්කො දෙවරාජා තස්ස රඤ්ඤො නික්කඞ්ඛභාවත්ථං අන්තොකරණ්ඩකෙ අක්ඛරානි ලිඛාපෙසි ''ඉමෙ කුමාරා පදුමවතියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තා බාරාණසිරඤ්ඤො පුත්තා, අථ නෙ පදුමවතියා සපත්තියො පඤ්චසතා ඉත්ථියො කරණ්ඩකෙසු පක්ඛිපිත්වා උදකෙ ඛිපිංසු, රාජා ඉමං කාරණං ජානාතූ''ති. කරණ්ඩකෙ විවරිතමත්තෙ රාජා අක්ඛරානි වාචෙත්වා දාරකෙ දිස්වා මහාපදුමකුමාරං උක්ඛිපිත්වා ''වෙගෙන රථෙ යොජෙථ, අස්සෙ කප්පෙථ, අහං අජ්ජ අන්තොනගරං පවිසිත්වා එකච්චානං මාතුගාමානං පියං කරිස්සාමී''ති පාසාදං ආරුය්හ හත්ථිගීවාය සහස්සභණ්ඩිකං ඨපෙත්වා භෙරිං චරාපෙසි ''යො පදුමවතිං පස්සති, සො ඉමං සහස්සං ගණ්හතූ''ති.

තං කථං සුත්වා පදුමවතී මාතුයා සඤ්ඤං අදාසි – ''හත්ථිගීවතො සහස්සං ගණ්හ, අම්මා''ති. අහං එවරූපං ගණ්හිතුං න විසහාමීති. සා දුතියම්පි තතියම්පි වුත්තෙ, ''කිං වත්වා ගණ්හාමි අම්මා''ති ආහ. ''මම ධීතා, පදුමවතිං දෙවිං පස්සතී''ති වත්වා ගණ්හාහීති. සා ''යං වා තං වා හොතූ''ති ගන්ත්වා සහස්සචඞ්කොටකං ගණ්හි. අථ නං මනුස්සා පුච්ඡිංසු – ''පදුමවතිං දෙවිං පස්සසි, අම්මා''ති. ''අහං න පස්සාමි, ධීතා කිර මෙ පස්සතී''ති ආහ. තෙ ''කහං පන සා, අම්මා''ති වත්වා තාය සද්ධිං ගන්ත්වා පදුමවතිං සඤ්ජානිත්වා පාදෙසු නිපතිංසු. තස්මිං කාලෙ සා ''පදුමවතී දෙවී අය''න්ති ඤත්වා ''භාරියං වත ඉත්ථියා කම්මං කතං, යා එවංවිධස්ස රඤ්ඤො මහෙසී සමානා එවරූපෙ ඨානෙ නිරාරක්ඛා වසී''ති ආහ. තෙපි රාජපුරිසා පදුමවතියා නිවෙසනං සෙතසාණීහි පරික්ඛිපාපෙත්වා ද්වාරෙ ආරක්ඛං ඨපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා සුවණ්ණසිවිකං පෙසෙසි. සා ''අහං එවං න ගමිස්සාමි, මම වසනට්ඨානතො පට්ඨාය යාව රාජගෙහං එත්ථන්තරෙ වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණෙ අත්ථරාපෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං චෙලවිතානං බන්ධාපෙත්වා පසාධනත්ථාය සබ්බාලඞ්කාරෙසු පහිතෙසු පදසාව ගමිස්සාමි, එවං මෙ නාගරා සම්පත්තිං පස්සිස්සන්තී''ති ආහ. රාජා ''පදුමවතියා යථාරුචිං කරොථා''ති ආහ. තතො පදුමවතී සබ්බපසාධනං පසාධෙත්වා ''රාජගෙහං ගමිස්සාමී''ති මග්ගං පටිපජ්ජි. අථස්සා අක්කන්තඅක්කන්තට්ඨානෙ වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණානි භින්දිත්වා පදුමපුප්ඵානි උට්ඨහිංසු. සා මහාජනස්ස අත්තනො සම්පත්තිං දස්සෙත්වා රාජනිවෙසනං ආරුය්හ සබ්බෙ චිත්තත්ථරණෙ තස්සා මහල්ලිකාය පොසාවනිකමූලං කත්වා දාපෙසි.

රාජාපි ඛො තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො පක්කොසාපෙත්වා ''ඉමායො තෙ දෙවි දාසියො කත්වා දෙමී''ති ආහ. සාධු, මහාරාජ, එතාසං මය්හං දින්නභාවං සකලනගරෙ ජානාපෙහීති . රාජා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ''පදුමවතියා දුබ්භිකා පඤ්චසතා ඉත්ථියො එතිස්සා එව දාසියො කත්වා දින්නා''ති. සා ''තාසං සකලනගරෙන දාසිභාවො සල්ලක්ඛිතො''ති ඤත්වා ''අහං මම දාසියො භුජිස්සා කාතුං ලභාමි දෙවා''ති රාජානං පුච්ඡි. තව ඉච්ඡා දෙවීති. එවං සන්තෙ තමෙව භෙරිචාරිකං පක්කොසාපෙත්වා ''පදුමවතිදෙවියා අත්තනො දාසියො කත්වා දින්නා පඤ්චසතා ඉත්ථියො සබ්බාව භුජිස්සා කතාති පුන භෙරිං චරාපෙථා''ති ආහ. සා තාසං භුජිස්සභාවෙ කතෙ එකූනානි පඤ්චසතපුත්තානි තාසංයෙව හත්ථෙ පොසනත්ථාය දත්වා සයං මහාපදුමකුමාරංයෙව ගණ්හි.

අථ අපරභාගෙ තෙසං කුමාරානං කීළනවයෙ සම්පත්තෙ රාජා උය්‍යානෙ නානාවිධං කීළනට්ඨානං කාරෙසි. තෙ අත්තනො සොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ සබ්බෙව එකතො හුත්වා උය්‍යානෙ පදුමසඤ්ඡන්නාය මඞ්ගලපොක්ඛරණියා කීළන්තා නවපදුමානි පුප්ඵිතානි පුරාණපදුමානි ච වණ්ටතො පතන්තානි දිස්වා ''ඉමස්ස තාව අනුපාදින්නකස්ස එවරූපා ජරා පාපුණාති, කිමඞ්ගං පන අම්හාකං සරීරස්ස. ඉදම්පි හි එවංගතිකමෙව භවිස්සතී''ති ආරම්මණං ගහෙත්වා සබ්බෙව පච්චෙකබොධිඤාණං නිබ්බත්තෙත්වා උට්ඨායුට්ඨාය පදුමකණ්ණිකාසු පල්ලඞ්කෙන නිසීදිංසු.

අථ තෙහි සද්ධිං ආගතා රාජපුරිසා බහුගතං දිවසං ඤත්වා ''අය්‍යපුත්තා තුම්හාකං වෙලං ජානාථා''ති ආහංසු. තෙ තුණ්හී අහෙසුං. තෙ පුරිසා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං – ''කුමාරා දෙව, පදුමකණ්ණිකාසු නිසින්නා, අම්හෙසු කථෙන්තෙසුපි වචීභෙදං න කරොන්තී''ති. යථාරුචියා තෙසං නිසීදිතුං දෙථාති. තෙ සබ්බරත්තිං ගහිතාරක්ඛා පදුමකණ්ණිකාසු නිසින්නනියාමෙනෙව අරුණං උට්ඨාපෙසුං. පුරිසා පුනදිවසෙ උපසඞ්කමිත්වා ''දෙවා වෙලං ජානාථා''ති ආහංසු. න මයං දෙවා, පච්චෙකබුද්ධා නාම මයන්ති. අය්‍යා, තුම්හෙ භාරියං කථං කථෙථ, පච්චෙකබුද්ධා නාම තුම්හාදිසා න හොන්ති, ද්වඞ්ගුලකෙසමස්සුධරා කායෙ පටිමුක්කඅට්ඨපරික්ඛාරා හොන්තීති. තෙ

දක්ඛිණහත්ථෙන සීසං පරාමසිංසු. තාවදෙව ගිහිලිඞ්ගං අන්තරධායි, අට්ඨ පරික්ඛාරා කායෙ පටිමුක්කාව අහෙසුං. තතො පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස ආකාසෙන නන්දමූලකපබ්භාරං අගමංසු.

සාපි ඛො, පදුමවතී දෙවී, ‘‘අහං බහුපුත්තා හුත්වා නිපුත්තා ජාතා’’ති හදයසොකං පත්වා තෙනෙව සොකෙන කාලං කත්වා රාජගහනගරද්වාරගාමකෙ සහත්ථෙන කම්මං කත්වා ජීවනකට්ඨානෙ නිබ්බත්ති. අපරභාගෙ කුලඝරං ගන්ත්වා එකදිවසං සාමිකස්ස ඛෙත්තං යාගුං හරමානා තෙසං අත්තනො පුත්තානං අන්තරෙ අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධෙ භික්ඛාචාරවෙලාය ආකාසෙන ගච්ඡන්තෙ දිස්වා සීඝං සීඝං ගන්ත්වා සාමිකස්ස ආරොචෙසි – ‘‘පස්ස, අය්‍ය, පච්චෙකබුද්ධෙ, එතෙ නිමන්තෙත්වා භොජෙස්සාමා’’ති. සො ආහ – ‘‘සමණසකුණා නාමෙතෙ අඤ්ඤත්ථාපි එවං චරන්ති, න එතෙ පච්චෙකබුද්ධා’’ති. තෙ තෙසං කථෙන්තානංයෙව අවිදූරෙ ඨානෙ ඔතරිංසු. සා ඉත්ථී තංදිවසං අත්තනො භත්තබ්‍යඤ්ජනභොජනං තෙසං දත්වා ‘‘ස්වෙපි අට්ඨ ජනා මය්හං භික්ඛං ගණ්හථා’’ති ආහ. සාධු, උපාසිකෙ, තව සක්කාරො එත්තකොව හොතු, ආසනානි ච අට්ඨෙව හොන්තු, අඤ්ඤෙපි බහූ පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා තව චිත්තං පසාදෙය්‍යාසීති. සා පුනදිවසෙ අට්ඨ ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා අට්ඨන්නං සක්කාරසම්මානං පටියාදෙත්වා නිසීදි.

නිමන්තිතපච්චෙකබුද්ධා සෙසානං සඤ්ඤං අදංසු – ‘‘මාරිසා, අජ්ජ අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා සබ්බෙව තුම්හාකං මාතු සඞ්ගහං කරොථා’’ති. තෙ තෙසං වචනං සුත්වා සබ්බෙව එකතො ආකාසෙන ආගන්ත්වා මාතු-ගෙහද්වාරෙ පාතුරහෙසුං. සාපි පඨමං ලද්ධසඤ්ඤතාය බහූපි දිස්වා න කම්පිත්ථ, සබ්බෙපි තෙ ගෙහං පවෙසෙත්වා ආසනෙසු නිසීදාපෙසි. තෙසු පටිපාටියා නිසීදන්තෙසු නවමො අඤ්ඤානි අට්ඨ ආසනානි මාපෙත්වා සයං ධුරාසනෙ නිසීදි. යාව ආසනානි වඩ්ඪන්ති, තාව ගෙහං වඩ්ඪති. එවං තෙසු සබ්බෙසුපි නිසින්නෙසු සා ඉත්ථී අට්ඨන්නං පච්චෙකබුද්ධානං පටියාදිතං සක්කාරං පඤ්චසතානම්පි යාවදත්ථං දත්වා අට්ඨ නීලුප්පලහත්ථකෙ ආහරිත්වා නිමන්තිතපච්චෙකබුද්ධානංයෙව පාදමූලෙ ඨපෙත්වා ආහ – ‘‘මය්හං, භන්තෙ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සරීරවණ්ණො ඉමෙසං නීලුප්පලානං අන්තොගබ්භවණ්ණො විය හොතූ’’ති පත්ථනං අකාසි. පච්චෙකබුද්ධා මාතු අනුමොදනං කත්වා ගන්ධමාදනංයෙව අගමංසු.

සාපි යාවජීවං කුසලං කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, නීලුප්පලගබ්භසමානවණ්ණතාය චස්සා උප්පලවණ්ණාත්වෙව නාමං අකංසු. අථස්සා වයප්පත්තකාලෙ සකලජම්බුදීපරාජානො ච සෙට්ඨිනො ච සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං පහිණිංසු – ‘‘ධීතරං අම්හාකං දෙතූ’’ති . අපහිණන්තො නාම නාහොසි. තතො සෙට්ඨී චින්තෙසි – ‘‘අහං සබ්බෙසං මනං ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, උපායං පනෙකං කරිස්සාමී’’ති ධීතරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘පබ්බජිතුං අම්ම සක්ඛිස්සසී’’ති ආහ. තස්සා පච්ඡිමභවිකත්තා පිතුවචනං සීසෙ ආසිත්තසතපාකතෙලං විය අහොසි, තස්මා පිතරං ‘‘පබ්බජිස්සාමි, තාතා’’ති ආහ. සො තස්සා සක්කාරං කත්වා භික්ඛුනිඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. තස්සා අචිරපබ්බජිතාය එව උපොසථාගාරෙ කාලවාරො පාපුණි. සා දීපං ජාලෙත්වා උපොසථාගාරං සම්මජ්ජිත්වා දීපසිඛාය නිමිත්තං ගණ්හිත්වා පුනප්පුනං ඔලොකයමානා තෙජොකසිණාරම්මණං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තඵලෙන සද්ධිංයෙව ච ඉද්ධිවිකුබ්බනෙ චිණ්ණවසී අහොසි. සා අපරභාගෙ සත්ථු යමකපාටිහාරියකරණදිවසෙ ‘‘අහං, භන්තෙ, පාටිහාරියං කරිස්සාමී’’ති සීහනාදං නදි. සත්ථා ඉදං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ජෙතවනවිහාරෙ නිසින්නො පටිපාටියා භික්ඛුනියො ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඉමං ථෙරිං ඉද්ධිමන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

පටාචාරාථෙරීවත්ථු

238. චතුත්ථෙ **විනයධරානං යදිදං පටාචාරාති** පටාචාරා ථෙරී විනයධරානං අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සත්තන්නං භගිනීනං අබ්භන්තරා හුත්වා වීසති වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පරිවෙණං කත්වා පුන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි.

සා අපරභාගෙ වයප්පත්තා අත්තනො ගෙහෙ එකෙන කම්මකාරෙන සද්ධිං සන්ථවං කත්වා අපරභාගෙ අත්තනො සමානජාතිකං කුලං ගච්ඡන්තී කතසන්ථවස්ස පුරිසස්ස සඤ්ඤං අදාසි – ‘‘න ත්වං ස්වෙ පට්ඨාය මං පටිහාරසතෙනපි දට්ඨුං ලභිස්සසි, සචෙ තෙ කම්මං අත්ථි, ඉදානි මං ගණ්හිත්වා ගච්ඡාහී’’ති. සො ‘‘එවං හොතූ’’ති අනුච්ඡවිකං හත්ථසාරං ගහෙත්වා තං ආදාය නගරතො තීණි චත්තාරි යොජනානි පටික්කමිත්වා එකස්මිං ගාමකෙ වාසං කප්පෙසි.

අථ අපරභාගෙ තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භෙ පරිපක්කෙ ‘‘ඉදං අම්හාකං අනාථට්ඨානං, කුලගෙහං ගච්ඡාම සාමී’’ති ආහ. සො ‘‘අජ්ජ ගච්ඡාම, ස්වෙ ගච්ඡාමා’’ති ගන්තුං අසක්කොන්තො කාලං වීතිනාමෙසි. සා තස්ස කාරණං ඤත්වා ‘‘නායං බාලො මං නෙස්සතී’’ති තස්මිං බහි ගතෙ ‘‘එකිකාව කුලගෙහං ගමිස්සාමී’’ති මග්ගං පටිපජ්ජි. සො ආගන්ත්වා තං ගෙහෙ අපස්සන්තො පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා ‘‘කුලගෙහං ගතා’’ති සුත්වා ‘‘මං නිස්සාය කුලධීතා අනාථා ජාතා’’ති පදානුපදිකං ගන්ත්වා සම්පාපුණි. තස්සා අන්තරාමග්ගෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තතො

‘‘යස්සත්ථාය මයං ගච්ඡෙය්‍යාම, සො අත්ථො අන්තරාමග්ගෙව නිප්ඵන්නො, ඉදානි ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමා’’ති පටිනිවත්තිංසු. පුන තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසීති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

අන්තරාමග්ගෙ පනස්සා ගබ්භවුට්ඨානෙ ජාතමත්තෙයෙව චතුසු දිසාසු මහාමෙඝො උට්ඨහි. සා තං පුරිසං ආහ – ‘‘සාමි, අවෙලාය චතුසු දිසාසු මෙඝො උට්ඨිතො, අත්තනො වසනට්ඨානං කාතුං වායමාහී’’ති. සො ‘‘එවං කරිස්සාමී’’ති දණ්ඩකෙහි කුටිකං කත්වා ‘‘ඡදනත්ථාය තිණං ආහරිස්සාමී’’ති එකස්මිං මහාවම්මිකපාදෙ තිණං ඡින්දති. අථ නං වම්මිකෙ නිපන්නො කණ්හසප්පො පාදෙ ඩංසි, සො තස්මිංයෙව ඨානෙ පතිතො. සාපි ‘‘ඉදානි ආගමිස්සති, ඉදානි ආගමිස්සතී’’ති සබ්බරත්තිං ඛෙපෙත්වා ‘‘අද්ධා මං සො ‘අනාථා එසා’ති මග්ගෙ ඡඩ්ඩෙත්වා ගතො භවිස්සතී’’ති ආලොකෙ සඤ්ජාතෙ පදානුසාරෙන ඔලොකෙන්තී වම්මිකපාදෙ පතිතං දිස්වා ‘‘මං නිස්සාය නට්ඨො පුරිසො’’ති පරිදෙවිත්වා දහරදාරකං පස්සෙනාදාය මහල්ලකං අඞ්ගුලීහි ගාහාපෙත්වා මග්ගෙන ගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙ එකං උත්තානනදිං දිස්වා ‘‘ද්වෙපි දාරකෙ එකප්පහාරෙනෙව ආදාය ගන්තුං න සක්ඛිස්සාමී’’ති ජෙට්ඨකං ඔරිමතීරෙ ඨපෙත්වා දහරං පරතීරං නෙත්වා පිලොතිකචුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පුන නිවත්තිත්වා ‘‘ඉතරං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී’’ති නදිං ඔතරි.

අථස්සා නදීමජ්ඣං පත්තකාලෙ එකො සෙනො ‘‘මංසපිණ්ඩො අය’’න්ති සඤ්ඤාය දාරකං විජ්ඣිතුං ආගච්ඡති. සා හත්ථං පසාරෙත්වා සෙනං පලාපෙසි. තස්සා තං හත්ථවිකාරං දිස්වා මහල්ලකදාරකො ‘‘මං පක්කොසතී’’ති සඤ්ඤාය නදිං ඔතරිත්වා සොතෙ පතිතො යථාසොතං අගමාසි . සොපි සෙනො තස්සා අසම්පත්තාය එව තං දහරදාරකං ගණ්හිත්වා අගමාසි. සා බලවසොකාභිභූතා අන්තරාමග්ගෙ ඉමං විලාපගීතං ගායන්තී ගච්ඡති –

‘‘උභො පුත්තා කාලඞ්කතා, පන්ථෙ මය්හං පතී මතො’’ති.

සා එවං විලපමානාව සාවත්ථිං පත්වා කුලසභාගං ගන්ත්වාපි සොකවසෙනෙව අත්තනො ගෙහං වවත්ථපෙතුං අසක්කොන්තී ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ එවංවිධං නාම කුලං අත්ථි, කතරං තං ගෙහ’’න්ති පටිපුච්ඡි. ත්වං තං කුලං පටිපුච්ඡිත්වා කිං කරිස්සසි? තෙසං වසනගෙහං වාතප්පහාරෙන පතිතං, තත්ථෙව තෙ සබ්බෙපි ජීවිතක්ඛයං පත්තා, අථ නෙ ඛුද්දකමහල්ලකෙ එකචිතකස්මිංයෙව ඣාපෙන්ති, පස්ස එසා ධූමවට්ටි පඤ්ඤායතීති. සා තං කථං සුත්වාව කිං තුම්හෙ වදථා’’ති අත්තනො නිවත්ථසාටකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තී ජාතනියාමෙනෙව බාහා පග්ගය්හ කන්දමානා ඤාතීනං චිතකට්ඨානං ගන්ත්වා තං විලාපගීතං පරිපුණ්ණං කත්වා පරිදෙවමානා –

‘‘උභො පුත්තා කාලඞ්කතා, පන්ථෙ මය්හං පතී මතො;
මාතා පිතා ච භාතා ච, එකචිතකස්මිං ඩය්හරෙ’’ති. –

ආහ. අඤ්ඤෙන ජනෙන සාටකං දින්නම්පි ඵාලෙත්වා ඵාලෙත්වා ඡඩ්ඩෙති. අථ නං දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ මහාජනො පරිවාරෙත්වා චරති. අථස්සා ‘‘අයං පටාචාරං පටපරිහරණං විනා චරතී’’ති **පටාචාරා**තෙව නාමං අකංසු. යස්මා චස්සා සො නග්ගභාවෙන අලජ්ජීආචාරො පාකටො අහොසි, තස්මා පතිතො ආචාරො අස්සාති පටාචාරාත්වෙව නාමං අකංසු.

සා එකදිවසං සත්ථරි මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙන්තෙ විහාරං පවිසිත්වා පරිසපරියන්තෙ අට්ඨාසි. සත්ථා මෙත්තාඵරණෙන ඵරිත්වා ‘‘සතිං පටිලභ, භගිනි, සතිං පටිලභ, භගිනී’’ති ආහ. තස්සා සත්ථු වචනං සුත්වා බලවහිරොත්තප්පං ආගතං, සා තත්ථෙව භූමියං නිසීදි. අවිදූරෙ ඨිතො පුරිසො උත්තරිසාටකං ඛිපිත්වා අදාසි. සා තං නිවාසෙත්වා ධම්මං අස්සොසි. සත්ථා තස්සා චරියවසෙන ඉමා ධම්මපදෙ ගාථා ආහ –

‘‘න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා.

‘‘එතමත්ථවසං ඤත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, ඛිප්පමෙව විසොධයෙ’’ති. (ධ. ප. 288-289);

සා ගාථාපරියොසානෙ යථාඨිතාව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා ‘‘තස්සා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජා’’ති පබ්බජ්ජං සම්පටිච්ඡි. සා පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා බුද්ධවචනං ගණ්හන්තී විනයපිටකෙ චිණ්ණවසී අහොසි. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො පටාචාරං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

ධම්මදින්නාථෙරීවත්ථු

239. පඤ්චමෙ **ධම්මකථිකාන**න්ති ධම්මකථිකානං භික්ඛුනීනං ධම්මදින්නා අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං පරායත්තට්ඨානෙ නිබ්බත්තිත්වා පදුමුත්තරස්ස භගවතො අග්ගසාවකස්ස සුජාතත්ථෙරස්ස අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්ති. සබ්බං හෙට්ඨා ඛෙමාථෙරියා අභිනීහාරවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඵුස්සබුද්ධකාලෙ පනෙසා සත්ථු වෙමාතිකානං තිණ්ණං

භාතිකානං දානාධිකාරෙ ඨපිතකම්මිකස්ස ගෙහෙ වසමානා ‘‘එකං දෙහී’’ති වුත්තා ද්වෙ අදාසි. එවං සබ්බං අපරිහාපෙන්තී දත්වා ද්වෙනවුතිකප්පෙ අතික්කම්ම කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සත්තන්නං භගිනීනං අබ්භන්තරා හුත්වා වීසති වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වසනපරිවෙණං කාරෙත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තී ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ විසාඛසෙට්ඨිනො ගෙහං ගතා. විසාඛසෙට්ඨි නාම බිම්බිසාරස්ස සහායකො රඤ්ඤා සද්ධිං දසබලස්ස පඨමදස්සනං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, අපරභාගෙ අනාගාමිඵලං සච්ඡාකාසි.

සො තංදිවසං ඝරං ගන්ත්වා සොපානමත්ථකෙ ඨිතාය ධම්මදින්නාය හත්ථෙ පසාරිතෙ හත්ථං අනාලම්බිත්වාව පාසාදං අභිරුහි. භුඤ්ජමානොපි ‘‘ඉමං දෙථ, ඉමං හරථා’’ති න බ්‍යාහරි. ධම්මදින්නා කටච්ඡුං ගහෙත්වා පරිවිසමානා චින්තෙසි – ‘‘අයං මෙ හත්ථාලම්බකං දෙන්තියාපි හත්ථං න ආලම්බි, භුඤ්ජමානොපි කිඤ්චි න කථෙති, කො නු ඛො මය්හං දොසො’’ති? අථ නං භුත්තාවිං ‘‘කො නු ඛො මෙ, අය්‍ය, දොසො’’ති පුච්ඡි. ධම්මදින්නෙ තුය්හං දොසො නත්ථි, අහං පන අජ්ජ පට්ඨාය සන්ථවවසෙන තුම්හාකං සන්තිකෙ නිසීදිතුං වා ඨාතුං වා ආහරාපෙත්වා ඛාදිතුං වා භුඤ්ජිතුං වා අභබ්බො. ත්වං සචෙ ඉච්ඡසි, ඉමස්මිං ගෙහෙ වස. නො චෙ ඉච්ඡසි, යත්තකෙන තෙ ධනෙන අත්ථො, තං ගණ්හිත්වා කුලඝරං ගච්ඡාහීති. අය්‍යපුත්ත, එවං සන්තෙ අහං තුම්හෙහි ඡඩ්ඩිතඛෙළං වමිතවමනං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා න චරිස්සාමි, මය්හං පබ්බජ්ජං අනුජානාථාති. විසාඛො ‘‘සාධු, ධම්මදින්නෙ’’ති රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ධම්මදින්නං සුවණ්ණසිවිකාය භික්ඛුනිඋපස්සයං පබ්බජ්ජත්ථාය පෙසෙසි.

සා පබ්බජිත්වා චින්තෙසි – ‘‘අයං තාව සෙට්ඨි ඝරමජ්ඣෙ ඨිතොව දුක්ඛස්සන්තං අකාසි, පබ්බජ්ජං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය පන මයාපි දුක්ඛස්සන්තං කාතුං වට්ටතී’’ති ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘අය්‍යො, මය්හං ආකිණ්ණට්ඨානෙ චිත්තං න රමති, ගාමකාවාසං ගච්ඡාමී’’ති ආහ. ථෙරියො තස්සා මහාකුලා නික්ඛම්ම පබ්බජිතභාවෙන චිත්තං වාරෙතුං අසක්කොන්තියො තං ගහෙත්වා ගාමකාවාසං අගමංසු. සා අතීතෙ මද්දිතසඞ්ඛාරතාය නචිරස්සෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථස්සා එතදහොසි – ‘‘මය්හං කිච්චං මත්ථකං පත්තං, ඉධ වසිත්වා කිං කරිස්සාමි, රාජගහමෙව ගච්ඡාමි, තත්‍ර මං නිස්සාය බහු ඤාතිසඞ්ඝො පුඤ්ඤානි කරිස්සතී’’ති ථෙරියො ගහෙත්වා නගරමෙව පච්චාගතා.

විසාඛො තස්සා ආගතභාවං ඤත්වා ‘‘සීඝං ආගතා උක්කණ්ඨිතා නු ඛො භවිස්සතී’’ති සායන්හසමයෙ තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො ‘‘උක්කණ්ඨිතභාවං පුච්ඡිතුං අයුත්ත’’න්ති පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙන පඤ්හෙ පුච්ඡි, ධම්මදින්නා ඛග්ගෙන උප්පලනාලං ඡින්දන්තී විය පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං විස්සජ්ජෙසි. උපාසකො ධම්මදින්නාථෙරියා ඤාණස්ස සූරභාවං ඤත්වා අත්තනො අධිගතට්ඨානෙ පටිපාටියා තීසු මග්ගෙසු සබ්බාකාරෙන පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා උග්ගහවසෙන අරහත්තමග්ගෙපි පුච්ඡි. ධම්මදින්නාථෙරීපි උපාසකස්ස යාව අනාගාමිඵලාව විසයභාවං ඤත්වා ‘‘ඉදානි අත්තනො විසයං අතික්කමිත්වා ධාවතී’’ති තං නිවත්තෙන්තී ‘‘අච්චසරා, ආවුසො විසාඛ, පඤ්හෙ, නාසක්ඛි පඤ්හානං පරියන්තං ගහෙතුං, නිබ්බානොගධඤ්හි , ආවුසො විසාඛ, බ්‍රහ්මචරියං නිබ්බානපරායණං නිබ්බානපරියොසානං. ආකඞ්ඛමානො ච ත්වං, ආවුසො විසාඛ, භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාසි. යථා ච තෙ භගවා බ්‍යාකරොති, තථා නං ධාරෙය්‍යාසී’’ති (ම. නි. 1.466) ආහ.

විසාඛො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං පුච්ඡාවිස්සජ්ජනනයං කථෙසි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා ‘‘මම ධීතාය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු ඛන්ධෙසු තණ්හා නත්ථී’’ති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යස්ස පුරෙ ච පච්ඡා ච, මජ්ඣෙ ච නත්ථි කිඤ්චනං;
අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති. (ධ. ප. 421);

තතො ධම්මදින්නාය සාධුකාරං දත්වා විසාඛං උපාසකං එතදවොච – ‘‘පණ්ඩිතා, විසාඛ, ධම්මදින්නා භික්ඛුනී, මහාපඤ්ඤා විසාඛ, ධම්මදින්නා භික්ඛුනී. මං චෙපි ත්වං, විසාඛ, එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාසි, අහම්පි තං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යං, යථා තං ධම්මදින්නාය භික්ඛුනියා බ්‍යාකතං, එසො චෙවෙතස්ස අත්ථො, එවඤ්ච නං ධාරෙහී’’ති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො පටිපාටියා භික්ඛුනියො ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඉදමෙව චූළවෙදල්ලං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරිං ඉමස්මිං සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

නන්දාථෙරීවත්ථු

240. ඡට්ඨෙ **ඣායීනං යදිදං නන්දාති** ඣානාභිරතානං, නන්දා ථෙරී, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ඣානාභිරතානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා තතො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්හාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව මහාපජාපතිගොතමියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි, නන්දාතිස්සා නාමං අකංසු. රූපනන්දාතිපි වුච්චති. සා අපරභාගෙ උත්තමරූපභාවෙන ජනපදකල්‍යාණී නාම ජාතා.

සා අම්හාකං දසබලෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා නන්දඤ්ච රාහුලඤ්ච පබ්බාජෙත්වා පක්කන්තෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පරිනිබ්බුතකාලෙ ''මහාපජාපතිගොතමී ච රාහුලමාතා ච නික්ඛමිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිතා''ති ඤත්වා ''ඉමාසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය මය්හං ඉධ කිං කම්මං''න්ති මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජි. පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය ''සත්ථා රූපං ගරහතී''ති සත්ථු උපට්ඨානං න ගච්ඡති, ඔවාදවාරෙ සම්පත්තෙ අඤ්ඤං පෙසෙත්වා ඔවාදං ආහරාපෙති. සත්ථා තස්සා රූපමදමත්තභාවං ඤත්වා ''අත්තනො ඔවාදං අත්තනාව ආගන්ත්වා ගණ්හන්තු, න භික්ඛුනීහි අඤ්ඤා පෙසෙතබ්බා''ති ආහ. තතො රූපනන්දා අඤ්ඤං මග්ගං අපස්සන්තී අකාමා ඔවාදං අගමාසි.

සත්ථා තස්සා චරිතවසෙන ඉද්ධියා එකං ඉත්ථිරූපං නිම්මිනිත්වා තාලවණ්ටං ගහෙත්වා බීජමානං විය අකාසි. රූපනන්දා තං දිස්වා චින්තෙසි – ''අහං අකාරණෙනෙව පමත්තා හුත්වා නාගච්ඡාමි, එවරූපාපි ඉත්ථියො සත්ථු සන්තිකෙ විස්සත්ථා චරන්ති. මම රූපං එතාසං රූපස්ස කලං නාග්ඝති සොළසිං, අජානිත්වාව එත්තකං කාලං න ආගතම්හී''ති තමෙව ඉත්ථිනිමිත්තං ගණ්හිත්වා ඔලොකෙන්තී අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා පුබ්බහෙතුසම්පන්නතාය ''අට්ඨීනං නගරං කත''න්ති (ධ. ප. 150) ධම්මපදෙ ගාථං වත්වා –

> ''චරං වා යදි වා තිට්ඨං, නිසින්නො උද වා සය''න්ති. (සු. නි. 195) –

සුත්තං අභාසි. සා තස්මිංයෙව රූපෙ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදං වත්ථු හෙට්ඨා ඛෙමාථෙරියා වත්ථුනා සදිසමෙවාති න විත්ථාරිතං. තතො පට්ඨාය, රූපනන්දා, ඣායීනං අන්තරෙ ධුරප්පත්තා අහොසි. සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසින්නො පටිපාටියා භික්ඛුනියො ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො නන්දාථෙරිං ඣායීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සොණාථෙරීවත්ථු

241. සත්තමෙ **ආරද්ධවීරියානන්**ති පග්ගහිතපරිපුණ්ණවීරියානං සොණා අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ ධම්මං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ ඝරාවාසෙ වුත්ථා බහූ පුත්තධීතරො ලභිත්වා සබ්බෙපි විසුං විසුං ඝරාවාසෙ පතිට්ඨාපෙසි. තෙ තතො පට්ඨාය ''අයං අම්හාකං කිං කරිස්සතී''ති තං අත්තනො සන්තිකං ආගතං ''මාතා''ති සඤ්ඤම්පි න කරිංසු. බහුපුත්තිකසොණා තෙසං අත්තනි අගාරවභාවං ඤත්වා ''ඝරාවාසෙන කිං කරිස්සාමී''ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. අථ නං භික්ඛුනියො ''අයං වත්තං න ජානාති, අයුත්තං කරොතී''ති දණ්ඩකම්මං කරොන්ති. පුත්තධීතරො තං දණ්ඩකම්මං ආහරන්තිං දිස්වා ''අයං යාවජ්ජදිවසා සික්ඛාමත්තම්පි න ජානාතී''ති දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ උප්පණ්ඩෙසුං. සා තෙසං වචනං සුත්වා උප්පන්නසංවෙගා ''අත්තනො ගතිවිසොධනං කාතුං වට්ටතී''ති නිසින්නට්ඨානෙපි ඨිතට්ඨානෙපි ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායති. සා යථෙව පුබ්බෙ බහුපුත්තිකසොණත්ථෙරීති පඤ්ඤායිත්ථ, එවං පච්ඡා ආරද්ධවීරියසොණත්ථෙරීති පාකටා ජාතා.

අථෙකදිවසං භික්ඛුනියො විහාරං ගච්ඡන්තියො ''භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස උදකං තාපෙය්‍යාසි, සොණෙ''ති වත්වා අගමංසු. සාපි උදකතාපනතො පුරෙතරමෙව අග්ගිසාලාය චඞ්කමිත්වා චඞ්කමිත්වා ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තී විපස්සනං වඩ්ඪෙසි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්නොව ඉමං ඔභාසගාථං අභාසි –

> ''යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං ධම්මමුත්තමං;
> එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො ධම්මමුත්තම''න්ති. (ධ. ප. 115);

සා ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි – ''අහං අරහත්තං පත්තා, ආගන්තුකජනො ච අනුපධාරෙත්වාව මයි අවඤ්ඤාය කිඤ්චි වත්වා බහුං අපුඤ්ඤම්පි පසවෙය්‍ය, තස්මා සංලක්ඛණකාරණං කාතුං වට්ටතී''ති. සා උදකභාජනං උද්ධනං ආරොපෙත්වා හෙට්ඨා අග්ගිං න අකාසි. භික්ඛුනියො ආගන්ත්වා උද්ධනං ඔලොකෙන්තියො අග්ගිං අදිස්වා ''ඉමං මහල්ලිකං 'භික්ඛුනිසඞ්ඝස්ස උදකං තාපෙහී'ති අවොචුම්හ, අජ්ජාපි උද්ධනෙ අග්ගිම්පි න කරොතී''ති ආහංසු. අය්‍යෙ, කිං තුම්හාකං අග්ගිනා, උණ්හොදකෙන න්හායිතුකාමා භාජනතො උදකං ගහෙත්වා න්හායථාති? තාපි ''භවිස්සති එත්ථ කාරණ''න්ති ගන්ත්වා උදකෙ හත්ථං ඔතාරෙත්වා උණ්හභාවං ඤත්වා එකකුටං ආහරිත්වා උදකං ගණ්හන්ති, ගහිතගහිතට්ඨානං පරිපූරති. තදා සබ්බාව තස්සා අරහත්තෙ ඨිතභාවං ඤත්වා දහරතරා තාව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන පාදෙසු පතිත්වා ''මයං, අය්‍යෙ, එත්තකං කාලං තුම්හෙ අනුපධාරෙත්වා විහෙඨෙත්වා විහෙඨෙත්වා කථයිම්හ, ඛමථ නො''ති ඛමාපෙසුං. වුද්ධතරාපි උක්කුටිකං නිසීදිත්වා ''ඛම, අය්‍යෙ''ති ඛමාපෙසුං. තතො පට්ඨාය ''මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිත්වාපි ආරද්ධවීරියභාවෙන නචිරස්සෙව අග්ගඵලෙ පතිට්ඨිතා''ති ථෙරියා ගුණො පාකටො අහොසි. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො සොණත්ථෙරිං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

බකුලාථෙරීවත්ථු

242. අට්ඨමෙ **දිබ්බචක්ඛුකානං යදිදං බකුලාති** දිබ්බචක්ඛුකානං, බකුලා ථෙරී, අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධා පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. සා තතො පට්ඨාය දිබ්බචක්ඛුම්හි චිණ්ණවසී අහොසි. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඉමං ථෙරිං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කුණ්ඩලකෙසාථෙරීවත්ථු

243. නවමෙ **ඛිප්පාභිඤ්ඤානන්ති** ඛිප්පාභිඤ්ඤානං භික්ඛුනීනං, භද්දා කුණ්ඩලකෙසා, අග්ගාති දස්සෙති. අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ සත්තන්නං භගිනීනං අබ්භන්තරා හුත්වා වීසති වස්සසහස්සානි දස සීලානි සමාදාය කොමාරිකබ්‍රහ්මචරියං චරන්තී සඞ්ඝස්ස වසනපරිවෙණං කාරෙත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, භද්දාතිස්සා නාමං අකංසු.

තංදිවසංයෙව ච තස්මිං නගරෙ පුරොහිතපුත්තො ජාතො. තස්ස ජාතවෙලාය රාජනිවෙසනං ආදිං කත්වා සකලනගරෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු. පුරොහිතො පාතොව රාජකුලං ගන්ත්වා රාජානං සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡි. රාජා ‘‘කුතො මෙ, ආචරිය, සුඛසෙය්‍යා, අජ්ජ සබ්බරත්තිං රාජනිවෙසනෙ ආවුධානි පජ්ජලිතානි දිස්වා භයප්පත්තා අහුම්හා’’ති ආහ. මහාරාජ, තප්පච්චයා මා චින්තයිත්ථ, න තුම්හාකංයෙව ගෙහෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු, සකලනගරෙ එවං අහොසීති. කිං කාරණා, ආචරියාති? අම්හාකං ගෙහෙ චොරනක්ඛත්තෙන දාරකො ජාතො, සො සකලනගරස්ස සත්තු හුත්වා උප්පන්නො, තස්සෙතං පුබ්බනිමිත්තං. තුම්හාකං උපද්දවො නත්ථි, සචෙ පන ඉච්ඡථ, හාරෙම නන්ති. අම්හාකං පීළාය අසතියා හාරණකම්මං නත්ථීති. පුරොහිතො ‘‘මම පුත්තො අත්තනො නාමං ගහෙත්වාව ආගතො’’ති සත්තුකොතෙවස්ස නාමං අකාසි. සෙට්ඨිගෙහෙපි භද්දා වඩ්ඪති, පුරොහිතගෙහෙපි සත්තුකො වඩ්ඪති. සො අත්තනො ආධාවනවිධාවනෙන කීළිතුං සමත්ථකාලතො පට්ඨාය අත්තනො විචරණට්ඨානෙ යං යං පස්සති, තං තං සබ්බං ආහරිත්වා මාතාපිතූනං ගෙහං පූරෙති. පිතා නං කාරණසහස්සම්පි වත්වා වාරෙතුං නාසක්ඛි.

අපරභාගෙ පනස්ස වයප්පත්තස්ස සබ්බාකාරෙනාපි වාරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවං ඤත්වා ද්වෙ නීලසාටකෙ දත්වා සන්ධිච්ඡෙදනඋපකරණඤ්ච සිඞ්ඝාටකයන්තඤ්ච හත්ථෙ දත්වා ‘‘ත්වං ඉමිනාව කම්මෙන ජීවාහී’’ති නං විස්සජ්ජෙසි. සො තංදිවසතො පට්ඨාය සිඞ්ඝාටකයන්තං ඛිපිත්වා කුලානං පාසාදෙ ආරුය්හ සන්ධිං ඡින්දිත්වා පරකුලෙසු නික්ඛිත්තභණ්ඩං අත්තනා ඨපිතං විය ගහෙත්වා ගච්ඡති. සකලනගරෙ තෙන අවිලුත්තගෙහං නාම නාහොසි. එකදිවසං රාජා රථෙන නගරෙ විචරන්තො සාරථිං පුච්ඡි – ‘‘කිං නු ඛො ඉමස්මිං නගරෙ තස්මිං තස්මිං ඝරෙ ඡිද්දමෙව පඤ්ඤායතී’’ති. දෙව ඉමස්මිං නගරෙ සත්තුකො නාම චොරො භිත්තිං ඡින්දිත්වා කුලානං සන්තකං හරතීති. රාජා නගරගුත්තිකං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ඉමස්මිං කිර නගරෙ එවරූපො නාම චොරො අත්ථි, කස්මා නං න ගණ්හසී’’ති ආහ. මයං, දෙව, තං චොරං සහොඩ්ඪං පස්සිතුං න සක්කොමාති. සචෙ අජ්ජ නං චොරං ගණ්හසි, ජීවසි. සචෙ න ගණ්හසි, රාජාණං තෙ කරිස්සාමීති. එවං දෙවාති නගරගුත්තිකො සකලනගරෙ මනුස්සෙ වාරෙත්වා තං භිත්තිං ඡින්දිත්වා පරභණ්ඩං අවහරන්තං සහොඩ්ඪමෙව ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා ‘‘ඉමං චොරං දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්වා ඝාතෙථා’’ති ආහ. නගරගුත්තිකො රඤ්ඤො පටිස්සුණිත්වා තං චොරං චතුක්කෙ චතුක්කෙ පහාරසහස්සෙන තාළෙන්තො ආඝාතනං නෙත්වා දක්ඛිණද්වාරං ගච්ඡති.

තස්මිං සමයෙ අයං භද්දා නාම සෙට්ඨිධීතා මහාජනස්ස කොලාහලසද්දෙන සීහපඤ්ජරං උග්ඝාටෙත්වා ඔලොකෙන්තී තං සත්තුකං චොරං තථා නීයමානං දිස්වා උභොහි හත්ථෙහි හදයං සන්ධාරෙන්තී ගන්ත්වා සිරිසයනෙ අධොමුඛා නිපජ්ජි . සා ච තස්ස කුලස්ස එකධීතා, තෙනස්සා ඤාතකා අප්පමත්තකම්පි මුඛවිකාරං සහිතුං න සක්කොන්ති. අථ නං මාතා සයනෙ නිපන්නං දිස්වා ‘‘කිං කරොසි, අම්මා’’ති පුච්ඡි. එතං වජ්ඣං කත්වා නීයමානං චොරං අද්දස, අම්මාති? ආම, අම්මාති. එතං ලභමානා ජීවිස්සාමි, අලභමානාය මෙ මරණමෙවාති. තෙ තං නානප්පකාරෙනපි සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා ‘‘මරණා ජීවිතං සෙය්‍යො’’ති සල්ලක්ඛෙසුං. අථස්සා පිතා නගරගුත්තිකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සහස්සං ලඤ්ජං දත්වා ‘‘මය්හං ධීතා චොරෙ පටිබද්ධචිත්තා, යෙන කෙනචි උපායෙන ඉමං මුඤ්චා’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති සෙට්ඨිස්ස පටිස්සුණිත්වා චොරං ගහෙත්වා යාව සූරියස්ස අත්ථඞ්ගමනා ඉතො චිතො ච පපඤ්චාපෙත්වා සූරියෙ අත්ථඞ්ගතෙ චාරකතො එකං මනුස්සං නීහරාපෙත්වා සත්තුකස්ස බන්ධනං මොචෙත්වා සත්තුකං සෙට්ඨිගෙහං පෙසෙත්වා තෙන බන්ධනෙන ඉතරං බන්ධිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්වා ඝාතෙසි. සෙට්ඨිදාසාපි සත්තුකං ගහෙත්වා සෙට්ඨිනො නිවෙසනං ආගමංසු. තං දිස්වා සෙට්ඨි ‘‘ධීතු මනං පූරෙස්සාමී’’ති සත්තුකං ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං කාරෙත්වා පාසාදං පෙසෙසි. භද්දාපි ‘‘පරිපුණ්ණො මෙ සඞ්කප්පො’’ති අනෙකාලඞ්කාරෙන අලඞ්කරිත්වා තං පරිචරති.

සත්තුකො කතිපාහං වීතිනාමෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘ඉමිස්සා පසාධනභණ්ඩකං මය්හං භවිස්සති, කෙනචි උපායෙන ඉමං ආහරණං ගහෙතුං වට්ටතී’’ති සමීපෙ සුඛෙන නිසින්නකාලෙ භද්දං ආහ – ‘‘මය්හං එකං වචනං වත්තබ්බං අත්ථී’’ති. සෙට්ඨිධීතා සහස්සලාභං ලභිත්වා විය තුට්ඨමානසා ‘‘විස්සත්ථං වදෙහි, අය්‍යා’’ති ආහ. ත්වං චින්තෙසි – ‘‘මං නිස්සාය ඉමිනා ජීවිතං ලද්ධ’’න්ති, අහං පන ගහිතමත්තොව චොරපපාතපබ්බතෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය ‘‘සචාහං ජීවිතං ලභිස්සාමි, බලිකම්මං තෙ දස්සාමී’’ති ආයාචිං. තං නිස්සාය මයා ජීවිතං ලද්ධං , සීඝං බලිකම්මං සජ්ජාපෙහීති. භද්දා, ‘‘අහං තස්ස මනං පූරෙස්සාමී’’ති බලිකම්මං සජ්ජාපෙත්වා සබ්බං පසාධනං පසාධෙත්වා එකයානෙ ආරුය්හ සාමිකෙන සද්ධිං චොරපපාතපබ්බතං ගන්ත්වා ‘‘පබ්බතදෙවතාය බලිකම්මං කරිස්සාමී’’ති අභිරුහිතුං ආරද්ධා. සත්තුකො චින්තෙසි – ‘‘සබ්බෙසු අභිරුහන්තෙසු මම ඉමිස්සා ආහරණං ගහෙතුං න ඔකාසො භවිස්සතී’’ති තමෙව බලිභාජනං ගාහාපෙත්වා පබ්බතං අභිරුහි.

සො භද්දාය සද්ධිං කථෙන්තො පියකථං න කථෙති. සා ඉඞ්ගිතෙනෙව තස්ස අධිප්පායං අඤ්ඤාසි. අථ නං සො ආහ – ‘‘භද්දෙ, තව උත්තරිසාටකං ඔමුඤ්චිත්වා කායාරුළ්හං තෙ පසාධනං එත්ථ භණ්ඩිකං කරොහී’’ති. සාමි මය්හං කො අපරාධොති? කිං පනාහං, බාලෙ, බලිකම්මත්ථං ආගතොති සඤ්ඤං කරොසි? අහඤ්හි ඉමිස්සා දෙවතාය යකනං උබ්බට්ටෙත්වා දදෙය්‍යං, බලිකම්මාපදෙසෙන පන තව ආහරණං ගණ්හිතුකාමො හුත්වා ආගතොම්හීති. කස්ස පන, අය්‍ය, පසාධනං, කස්ස අහන්ති? මයං එවරූපං න ජානාම, අඤ්ඤං තව සන්තකං, අඤ්ඤං මම සන්තකන්ති. සාධු, අය්‍ය, එකං පන මෙ අධිප්පායං පූරෙථ, අලඞ්කතනියාමෙනෙව මෙ පුරතො ච පච්ඡතො ච ආලිඞ්ගිතුං දෙථාති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡි. සා තෙන සම්පටිච්ඡිතභාවං ඤත්වා පුරතො ආලිඞ්ගිත්වා පච්ඡතො ආලිඞ්ගන්තී විය හුත්වා පබ්බතපපාතෙ පාතෙසි. සො පතන්තො ආකාසෙයෙව චුණ්ණවිචුණ්ණො අහොසි. තාය කතං විචිත්‍රභාවං දිස්වා පබ්බතෙ අධිවත්ථා දෙවතා ගුණකිත්තනවසෙන ඉමා ගාථා ආහ –

‘‘න සො සබ්බෙසු ඨානෙසු, පුරිසො හොති පණ්ඩිතො;
ඉත්ථීපි පණ්ඩිතා හොති, තත්ථ තත්ථ විචක්ඛණා.

‘‘න සො සබ්බෙසු ඨානෙසු, පුරිසො හොති පණ්ඩිතො;
ඉත්ථීපි පණ්ඩිතා හොති, මුහුත්තමපි චින්තයෙ’’ති. (අප. ථෙරී 2.3.31-32);

තතො භද්දා චින්තෙසි – ‘‘න සක්කා මයා ඉමිනා නියාමෙන පුන ගෙහං ගන්තුං, ඉතොව ගන්ත්වා එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිස්සාමී’’ති, නිගණ්ඨාරාමං ගන්ත්වා නිගණ්ඨෙ පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං තෙ ආහංසු – ‘‘කෙන නියාමෙන පබ්බජ්ජා හොතූ’’ති? යං තුම්හාකං පබ්බජ්ජාය උත්තමං, තදෙව කරොථාති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති තස්සා තාලට්ඨිනා කෙසෙ ලුඤ්චිත්වා පබ්බාජෙසුං. කෙසා පුන වඩ්ඪන්තා රාසිරාසිවසෙන කුණ්ඩලාවත්තා හුත්වා වඩ්ඪිංසු. සා තෙනෙව කාරණෙන කුණ්ඩලකෙසා නාම ජාතා. සා අත්තනො පබ්බජිතට්ඨානෙ සබ්බසිප්පං උග්ගණ්හිත්වා ‘‘එත්තෙසං ඉතො උත්තරි විසෙසො නත්ථී’’ති ඤත්වා ගාමනිගමරාජධානියො විචරන්තී යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා අත්ථි , තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා තෙසං ජානනසිප්පං සබ්බමෙව උග්ගණ්හාති. අථස්සා බහුසු ඨානෙසු සික්ඛිතභාවෙන පටිවාදං දාතුං සමත්ථා න හොන්ති. සා අත්තනා සද්ධිං කථෙතුං සමත්ථං අදිස්වා යං ගාමං වා නිගමං වා පවිසති, තස්ස ද්වාරෙ වාලුකරාසිං කත්වා තත්ථ ජම්බුසාඛං ඨපෙති. ‘‘යො මම වාදං ආරොපෙතුං සක්කොති, සො ඉමං සාඛං මද්දතූ’’ති සමීපෙ ඨිතානං දාරකානං සඤ්ඤං දෙති. තං සත්තාහම්පි මද්දන්තා න හොන්ති. අථ නං ගහෙත්වා පක්කමති.

තස්මිං සමයෙ අම්හාකං භගවා ලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා සාවත්ථිං උපනිස්සාය ජෙතවනෙ විහරති. කුණ්ඩලකෙසාපි ඛො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං පත්වා අන්තොනගරං පවිසමානා පොරාණකනියාමෙනෙව වාලුකාරාසිම්හි සාඛං ඨපෙත්වා දාරකානං සඤ්ඤං දත්වා පාවිසි. තස්මිං සමයෙ ධම්මසෙනාපති භික්ඛුසඞ්ඝෙ පවිට්ඨෙ එකකොව නගරං පවිසන්තො වාලුකාථූපෙ ජම්බුසාඛං දිස්වා ‘‘කස්මා අයං ඨපිතා’’ති පුච්ඡි. දාරකා තං කාරණං අපරිහාපෙත්වා කථෙසුං. එවං සන්තෙ ඉමං ගහෙත්වා මද්දථ, දාරකාති. තෙසු ථෙරස්ස වචනං සුත්වා එකච්චෙ මද්දිතුං න විසහිංසු, එකච්චෙ තංඛණෙයෙව මද්දිත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණං අකංසු. කුණ්ඩලකෙසා භත්තකිච්චං කත්වා නික්ඛමන්තී තං සාඛං මද්දිතං දිස්වා ‘‘කස්සෙතං කම්ම’’න්ති පුච්ඡි. අථස්සා ධම්මසෙනාපතිනා කාරාපිතභාවං කථයිංසු. සා ‘‘අත්තනො ථාමං අජානන්තො ඉමං සාඛං මද්දාපෙතුං නො විසහිස්සති, අද්ධා මහන්තො එසො භවිස්සති . අහම්පි පන බුද්ධිකා භවන්තී න සොභිස්සාමි, අන්තොගාමමෙව පවිසිත්වා පරිසාය සඤ්ඤං දාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා තථා අකාසි. අසීතිකුලසහස්සනිවාසෙ නගරෙ සභාගසභාගවසෙන සබ්බෙව සඤ්ජානිංසූති වෙදිතබ්බං.

ථෙරොපි භත්තකිච්චං කත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. අථායං කුණ්ඩලකෙසා මහාජනපරිවුතා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං ඨත්වා, ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙහි සාඛා මද්දාපිතා’’ති පුච්ඡි. ආම, මයා මද්දාපිතාති. එවං සන්තෙ තුම්හෙහි සද්ධිං අම්හාකං වාදො හොතු, භන්තෙති . හොතු, භද්දෙති. කස්ස පුච්ඡා හොතු, කස්ස විස්සජ්ජනන්ති? පුච්ඡා නාම අම්හාකං පත්තා, ත්වං පන තුය්හං ජානනකං පුච්ඡාති. සා ථෙරෙන දින්නඅනුමතියා සබ්බමෙව අත්තනො ජානනකං වාදං පුච්ඡි, ථෙරො සබ්බං විස්සජ්ජෙසි. සා සබ්බං පුච්ඡිත්වා තුණ්හී අහොසි. අථ නං ථෙරො ආහ – ‘‘තයා බහුං පුච්ඡිතං, මයම්පි එකං පඤ්හං පුච්ඡාමා’’ති. පුච්ඡථ, භන්තෙති. එකං නාම කින්ති? කුණ්ඩලකෙසා ‘‘න ජානාමි, භන්තෙ’’ති ආහ. ත්වං එත්තකම්පි න ජානාසි, අඤ්ඤං කිං ජානිස්සසීති? සා ථෙරස්ස පාදෙසු පතිත්වා ‘‘තුම්හාකං සරණං ගච්ඡාමි, භන්තෙ’’ති ආහ. මම සරණගමනකම්මං නත්ථි, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො ධුරවිහාරෙ වසති, තං සරණං ගච්ඡාහීති. සා ‘‘එවං කරිස්සාමි, භන්තෙ’’ති සායන්හසමයෙ සත්ථු

ධම්මදෙසනාවෙලාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා මද්දිතසඞ්ඛාරාය චරියාවසෙන ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

> ''සහස්සමපි චෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතා;
> එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මතී''ති. (ධ. ප. 101);

සා ගාථාපරියොසානෙ යථාඨිතාව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා තස්සා පබ්බජ්ජං සම්පටිච්ඡි. සා භික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි. අපරභාගෙ චතුපරිසමජ්ඣෙ කථා උදපාදි – ''මහන්තා වතායං භද්දා කුණ්ඩලකෙසා, යා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්තා''ති. සත්ථා තං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරිං ඛිප්පාභිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

භද්දාකාපිලානීථෙරීවත්ථු

244. දසමෙ **පුබ්බෙනිවාසන්**ති පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානං අනුස්සරන්තීනං භද්දා කාපිලානී අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අත්තනො සාමිභගිනියා සද්ධිං කලහං කරොන්තී තාය පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතෙ දින්නෙ, ''අයං ඉමස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා අත්තනො වසං වත්තෙතී''ති පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථතො පත්තං ගණ්හිත්වා භත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලස්ස පූරෙත්වා අදාසි. මහාජනො ''බාලා අය''න්ති ගරහිත්වා, ''යාය තෙ සද්ධිං කලහො කතො, තස්සා කිඤ්චි න කරොසි, පච්චෙකබුද්ධො තෙ කිං අපරජ්ඣතී''ති ආහ. සා තෙසං වචනෙන ලජ්ජායමානා පුන පත්තං ගහෙත්වා කලලං හාරෙත්වා ධොවිත්වා ගන්ධචුණ්ණෙන උබ්බට්ටෙත්වා චතුමධුරස්ස පූරෙත්වා උපරි ආසිත්තෙන පදුමගබ්භවණ්ණෙන සප්පිනා විජ්ජොතමානං පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා ''යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔභාසජාතො, එවං ඔභාසජාතං මෙ සරීරං හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසීති සබ්බං මහාකස්සපත්ථෙරස්ස වත්ථුම්හි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

මහාකස්සපත්ථෙරො පන දක්ඛිණමග්ගං ගහෙත්වා දසබලස්ස සන්තිකං බහුපුත්තකනිග්‍රොධමූලං ගතො, අයං භද්දා කාපිලානී වාමමග්ගං ගණ්හිත්වා මාතුගාමස්ස පබ්බජ්ජාය අනනුඤ්ඤාතභාවෙන පරිබ්බාජිකාරාමං අගමාසි. යදා පන මහාපජාපතිගොතමී පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභි, තදා සා ථෙරී ථෙරියා සන්තිකෙ පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා අපරභාගෙ විපස්සනාය කම්මං කරොන්තී අරහත්තං පත්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණෙ චිණ්ණවසී අහොසි. අථ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො ඉමං ථෙරිං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

භද්දාකච්චානාථෙරීවත්ථු

245. එකාදසමෙ **මහාභිඤ්ඤාප්පත්තානන්**ති මහතියො අභිඤ්ඤායො පත්තානං, භද්දා කච්චානා, නාම අග්ගාති දස්සෙති. එකස්ස හි බුද්ධස්ස චත්තාරොව ජනා මහාභිඤ්ඤා හොන්ති, න අවසෙසසාවකා. අවසෙසසාවකා හි කප්පසතසහස්සමෙව අනුස්සරිතුං සක්කොන්ති, න තතො පරං. මහාභිඤ්ඤාප්පත්තා පන කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං අනුස්සරන්ති. අම්හාකම්පි සත්ථු සාසනෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා බාකුලත්ථෙරො භද්දා කච්චානාති ඉමෙ චත්තාරො එත්තකං අනුස්සරිතුං සක්ඛිංසු. තස්මා අයං ථෙරී මහාභිඤ්ඤාප්පත්තානං අග්ගා නාම ජාතා. භද්දා කච්චානාති තස්සා නාමං. භද්දකඤ්චනස්ස හි උත්තමසුවණ්ණස්ස විය තස්සා සරීරවණ්ණො අහොසි, සා තස්මා භද්දකඤ්චනාති නාමං ලභි, සා පච්ඡා කච්චානාත්වෙව සඞ්ඛං ගතා. රාහුලමාතායෙතං අධිවචනං.

සා හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං මහාභිඤ්ඤාප්පත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සුප්පබුද්ධසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, භද්දා කච්චානාතිස්සා නාමං අකංසු.

සා වයප්පත්තා බොධිසත්තස්ස ගෙහං අගමාසි. සා අපරභාගෙ රාහුලකුමාරං නාම පුත්තං විජායි. තස්ස ජාතදිවසෙව බොධිසත්තො නික්ඛමිත්වා බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා ලොකානුග්ගහං කරොන්තො අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං ආගම්ම ඤාතීනං සඞ්ගහං අකාසි. අපරභාගෙ පරිනිබ්බුතෙ සුද්ධොදනමහාරාජෙ මහාපජාපතිගොතමී පඤ්චහි මාතුගාමසතෙහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජි. රාහුලමාතාපි ජනපදකල්‍යාණීපි ථෙරියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජි. සා පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය භද්දකච්චානත්ථෙරීත්වෙව පාකටා අහොසි. සා අපරභාගෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා අභිඤ්ඤාසු චිණ්ණවසී අහොසි, එකපල්ලඞ්කෙන නිසින්නා එකාවජ්ජනෙන කප්පසතසහස්සාධිකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං අනුස්සරති. තස්සා තස්මිං ගුණෙ පාකටෙ ජාතෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඉමං ථෙරිං මහාභිඤ්ඤාප්පත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කිසාගොතමීථෙරීවත්ථු

246. ද්වාදසමෙ **ලූඛචීවරධරානන්ති** තීහි ලූඛෙහි සමන්නාගතං පංසුකූලං ධාරෙන්තීනං, කිසාගොතමී, අග්ගාති දස්සෙති. ගොතමීති තස්සා නාමං, ථොකං කිසධාතුකත්තා පන **කිසාගොතමීති** වුච්චති. අයම්පි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ලූඛචීවරධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තකාලෙ එකං කුලං අගමාසි. තත්ථ නං ''දුග්ගතකුලස්ස ධීතා''ති පරිභවිංසු.

සා අපරභාගෙ පුත්තං විජායි, අථස්සා සම්මානමකංසු. සො පනස්සා දාරකො ආධාවිත්වා පරිධාවිත්වා කීළනවයෙ ඨිතො කාලමකාසි, තස්සා සොකො උදපාදි. සා ''අහං ඉමස්මිංයෙව ගෙහෙ හතලාභසක්කාරා හුත්වා පුත්තස්ස ජාතකාලතො පට්ඨාය සක්කාරං පාපුණිං, ඉමෙ මය්හං පුත්තං බහි ඡඩ්ඩෙතුම්පි වායමෙය්‍යු''න්ති පුත්තං අඞ්කෙනාදාය ''පුත්තස්ස මෙ භෙසජ්ජං දෙථා''ති ගෙහද්වාරපටිපාටියා විචරති. දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ මනුස්සා ''කත්ථ තෙ මතකස්ස භෙසජ්ජං දිට්ඨපුබ්බ''න්ති පාණිං පහරිත්වා පරිහාසං කරොන්ති. සා තෙසං කථාය නෙව සඤ්ඤත්තිං ගච්ඡති. අථ නං එකො පණ්ඩිතපුරිසො දිස්වා, ''අයං පුත්තසොකෙන චිත්තවික්ඛෙපං පත්තා භවිස්සති, එතිස්සා පන භෙසජ්ජං න අඤ්ඤො ජානිස්සති, දසබලොව ජානිස්සතී''ති චින්තෙත්වා එවමාහ – ''අම්ම, තව පුත්තස්ස භෙසජ්ජං අඤ්ඤො ජානන්තො නාම නත්ථි, සදෙවකෙ පන ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො දසබලො ධුරවිහාරෙ වසති, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡාහී''ති. සා ''සච්චං පුරිසො කථෙතී''ති පුත්තමාදාය තථාගතස්ස බුද්ධාසනෙ නිසින්නවෙලාය පරිසපරියන්තෙ ඨත්වා ''පුත්තස්ස මෙ භෙසජ්ජං දෙථ භගවා''ති ආහ.

සත්ථා තස්සා උපනිස්සයං දිස්වා ''භද්දකං තෙ ගොතමි කතං භෙසජ්ජත්ථාය ඉධාගච්ඡන්තියා, ගච්ඡ නගරං පවිසිත්වා කොටිතො පට්ඨාය සකලනගරං චරිත්වා යස්මිං ගෙහෙ කොචි මතපුබ්බො නත්ථි, තතො සිද්ධත්ථකං ආහරා''ති ආහ. සා ''සාධු, භන්තෙ''ති තුට්ඨමානසා අන්තොනගරං පවිසිත්වා පඨමගෙහෙයෙව ''දසබලො මම පුත්තස්ස භෙසජ්ජත්ථාය සිද්ධත්ථකං ආහරාපෙති, සිද්ධත්ථකං මෙ දෙථා''ති ආහ. ''හන්ද ගොතමී''ති නීහරිත්වා අදංසු. අහං එවං ගහෙතුං න සක්කොමි, ඉමස්මිං ගෙහෙ කොචි මතපුබ්බො නාම නත්ථීති? කිං වදෙසි ගොතමි, කො ඉධ මතකෙ ගණෙතුං සක්කොතීති? ''තෙන හි අලං නාහං ගණ්හිස්සාමි, දසබලො මං යත්ථ මතපුබ්බො නත්ථි, තතො නං ගණ්හාපෙතී''ති ආහ. සා ඉමිනාව නියාමෙන තතියඝරං ගන්ත්වා චින්තෙසි – ''සකලනගරෙ අයමෙව නියාමො භවිස්සති, ඉදං හිතානුකම්පකෙන බුද්ධෙන දිට්ඨං භවිස්සතී''ති සංවෙගං ලභිත්වා තතොව බහි නික්ඛමිත්වා ආමකසුසානං ගන්ත්වා පුත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වා, ''පුත්තක, අහං ඉමං මරණං තවෙව උප්පන්නන්ති චින්තෙසිං, න පනෙතං තවෙව, මහාජනසාධාරණො එස ධම්මො''ති වත්වා පුත්තං ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩෙත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''න ගාමධම්මො නො නිගමස්ස ධම්මො,
න චාපියං එකකුලස්ස ධම්මො;
සබ්බස්ස ලොකස්ස සදෙවකස්ස,
එසෙව ධම්මො යදිදං අනිච්චතා''ති. (අප. ථෙරී 2.3.82);

එවඤ්ච පන වත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. අථ නං සත්ථා ''ලද්ධො තෙ, ගොතමි, සිද්ධත්ථකො''ති ආහ. නිට්ඨිතං, භන්තෙ, සිද්ධත්ථකෙන කම්මං, පතිට්ඨං පන මෙ දෙථාති ආහ. අථස්සා සත්ථා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

''තං පුත්තපසුසම්මත්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොඝොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡතී''ති. (ධ. ප. 287);

සා ගාථාපරියොසානෙ යථාඨිතාව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය පබ්බජ්ජං යාචි, සත්ථා පබ්බජ්ජං අනුජානි. සා තික්ඛත්තුං සත්ථාරං පදක්ඛිණං කත්වා වන්දිත්වා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා නචිරස්සෙව යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තී විපස්සනං වඩ්ඪෙසි. අථස්සා සත්ථා ඉමං ඔභාසගාථමාහ –

''යො ච වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො අමතං පද''න්ති. (ධ. ප. 114);

සා ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්තා පරික්ඛාරවලඤ්ජෙ පරමුක්කට්ඨා හුත්වා තීහි ලූඛෙහි සමන්නාගතං චීවරං පාරුපිත්වා විචරි. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඉමං ථෙරිං ලූඛචීවරධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සිඞ්ගාලකමාතාථෙරීවත්ථු

247. තෙරසමෙ **සද්ධාධිමුත්තානන්ති** සද්ධාලක්ඛණෙ අභිනිවිට්ඨානං, සිඞ්ගාලකමාතා, අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලඝරෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං

සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තා සමානජාතිකං කුලං ගන්ත්වා එකං පුත්තං විජායි, තස්ස සිඞ්ගාලකකුමාරොති නාමං අකංසු. සාපි තෙනෙව කාරණෙන සිඞ්ගාලකමාතා නාම ජාතා. සා එකදිවසං සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජි. පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සද්ධින්ද්‍රියං අධිමත්තං පටිලභි. සා ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගන්ත්වා දසබලස්ස සරීරසම්පත්තිං ඔලොකයමානාව තිට්ඨති. සත්ථා තස්සා සද්ධාලක්ඛණෙ අභිනිවිට්ඨභාවං ඤත්වා සප්පායං කත්වා පසාදනීයමෙව ධම්මං දෙසෙසි. සාපි ථෙරී සද්ධාලක්ඛණමෙව ධුරං කත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා භික්ඛුනියො පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො ඉමං ථෙරිං සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා.

තෙරසසුත්තපටිමණ්ඩිතාය ථෙරිපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 6. ඡට්ඨඑතදග්ගවග්ගො

තපුස්සභල්ලිකවත්ථු

248. උපාසකපාළියා පඨමෙ **පඨමං සරණං ගච්ඡන්තානන්ති** සබ්බපඨමං සරණං ගච්ඡන්තානං තපුස්සො ච භල්ලිකො චාති ඉමෙ ද්වෙ වාණිජා අග්ගාති දස්සෙති. ඉමෙ කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තා සත්ථාරං ද්වෙ උපාසකෙ පඨමං සරණං ගච්ඡන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථයිංසු. තෙ කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්හාකං බොධිසත්තස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපත්තිතො පුරෙතරමෙව අසිතඤ්ජනනගරෙ කුටුම්බියගෙහෙ නිබ්බත්තිංසු. ජෙට්ඨභාතිකො තපුස්සො නාම අහොසි, කනිට්ඨො භල්ලිකො නාම.

තෙ අපරෙන සමයෙන සරාවාසං වසන්තා කාලෙන කාලං පඤ්ච සකටසතානි යොජාපෙත්වා වාණිජකම්මං කරොන්තා චරන්ති. තස්මිං සමයෙ අම්හාකං බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ විහරිත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ රාජායතනමූලෙ නිසීදි. තස්මිං සමයෙ තෙ වාණිජා පඤ්චමත්තෙහි සකටසතෙහි තං ඨානං අනුප්පත්තා අහෙසුං. තෙසං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ මාතා තස්මිං පදෙසෙ දෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. සා චින්තෙසි – ‘‘ඉදානි බුද්ධානං ආහාරො ලද්ධුං වට්ටති. න හි සක්කා ඉතො පරං නිරාහාරෙහි යාපෙතුං. ඉමෙ ච මෙ පුත්තා ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡන්ති, තෙහි අජ්ජ බුද්ධානං පිණ්ඩපාතං දාපෙතුං වට්ටතී’’ති පඤ්චසු සකටසතෙසු යුත්තගොණානං ගමනුපච්ඡෙදං අකාසි. තෙ ‘‘කිං නාමෙත’’න්ති නානාවිධානි නිමිත්තානි ඔලොකෙන්ති. අථ තෙසං කිලමනභාවං ඤත්වා එකස්ස පුරිසස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ‘‘කිං කාරණා කිලමථ? තුම්හාකං අඤ්ඤො යක්ඛාවට්ටො වා භූතාවට්ටො වා නාගාවට්ටො වා නත්ථි, අහං පන වො අතීතත්තභාවෙ මාතා ඉමස්මිං ඨානෙ භුම්මදෙවතා හුත්වා නිබ්බත්තා. එස දසබලො රාජායතනමූලෙ නිසින්නො, තස්ස පඨමං පිණ්ඩපාතං දෙථා’’ති.

තෙ තස්සා කථං සුත්වා තුට්ඨමානසා හුත්වා මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච සුවණ්ණථාලකෙන ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘ඉමං භොජනං පටිග්ගණ්හථ, භන්තෙ’’ති ආහංසු. සත්ථා අතීතබුද්ධානං ආචිණ්ණං ඔලොකෙසි, අථස්ස චත්තාරො මහාරාජානො සෙලමයෙ පත්තෙ උපනාමෙසුං. සත්ථා ‘‘තෙසං මහප්ඵලං හොතූ’’ති චත්තාරොපි පත්තෙ ‘‘එකොව පත්තො හොතූ’’ති අධිට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ තෙ වාණිජා තථාගතස්ස පත්තෙ මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච පතිට්ඨපෙත්වා පරිභුත්තකාලෙ උදකං දත්වා හත්ථකිච්චපරියොසානෙ සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ නෙසං සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ ද්වෙපි ජනා ද්වෙවාචිකෙ සරණෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා අත්තනො නගරං ගන්තුකාමා , ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං පරිචරණචෙතියං දෙථා’’ති වදිංසු. සත්ථා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන සීසං පරාමසිත්වා ද්වින්නම්පි ජනානං අට්ඨ කෙසධාතුයො අදාසි. තෙ උභොපි ජනා කෙසධාතුයො සුවණ්ණසමුග්ගෙසු ඨපෙත්වා අත්තනො නගරං නෙත්වා අසිතඤ්ජනනගරද්වාරෙ ජීවකෙසධාතුයා චෙතියං පතිට්ඨාපෙසුං. උපොසථදිවසෙ චෙතියතො නීලරස්මියො නිග්ගච්ඡන්ති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා පන අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසකෙ පටිපාටියා ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො ඉමෙ ද්වෙ ජනෙ පඨමං සරණං ගච්ඡන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු

249. දුතියෙ **දායකානන්ති** දානාභිරතානං සුදත්තො, ගහපති, අනාථපිණ්ඩිකො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං දායකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සුමනසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, සුදත්තොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ ඝරාවාසෙ පතිට්ඨිතො දායකො දානපති හුත්වා තෙනෙව ගුණෙන පත්ථටනාමධෙය්‍යො අනාථපිණ්ඩිකො නාම අහොසි. සො පඤ්චහි සකටසතෙහි භණ්ඩං ආදාය රාජගහෙ අත්තනො පියසහායකස්ස සෙට්ඨිනො ගෙහං ගන්ත්වා තත්ථ බුද්ධස්ස භගවතො උප්පන්නභාවං සුත්වා බලවපච්චූසකාලෙ දෙවතානුභාවෙන විවටෙන ද්වාරෙන සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය දුතියදිවසෙ ච බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා සාවත්ථිං ආගමනත්ථාය සත්ථු පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ පඤ්චචත්තාලීසයොජනමග්ගෙ සතසහස්සං සතසහස්සං දත්වා යොජනිකවිහාරෙ කාරෙත්වා ජෙතවනං කොටිසන්ථාරෙන සන්ථරිත්වා අට්ඨාරසහි කොටීහි කිණිත්වා අට්ඨාරසහි කොටීහි විහාරං කාරෙත්වා විහාරෙ නිට්ඨිතෙ චතුන්නං පරිසානං පුරෙභත්තපච්ඡාභත්තෙසු යදිච්ඡකං දානං දදන්තො අට්ඨාරසහි කොටීහි විහාරමහං නිට්ඨාපෙසි. විහාරමහො නවහි මාසෙහි නිට්ඨානං අගමාසි , ‘‘පඤ්චහී’’ති අපරෙ. තෙමාසෙ පන සබ්බාචරියානං විවාදො නත්ථි.

එවං චතුපණ්ණාසකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා නිච්චකාලං ගෙහෙ එවරූපං දානං පවත්තෙසි. දෙවසිකං පඤ්ච සලාකභත්තසතානි හොන්ති, පඤ්ච පක්ඛිකභත්තසතානි, පඤ්ච සලාකයාගුසතානි, පඤ්ච පක්ඛිකයාගුසතානි, පඤ්ච ධුරභත්තසතානි, පඤ්ච ආගන්තුකභත්තසතානි, පඤ්ච ගමිකභත්තසතානි, පඤ්ච ගිලානභත්තසතානි, පඤ්ච ගිලානුපට්ඨාකභත්තසතානි, පඤ්ච ආසනසතානි ගෙහෙ නිච්චපඤ්ඤත්තානෙව හොන්තීති. අථ නං අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො උපාසකෙ පටිපාටියා ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො දායකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

චිත්තගහපතිවත්ථු

250. තතියෙ **ධම්මකථිකානන්ති** ධම්මකථිකානං උපාසකානං චිත්තො, ගහපති, අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ මිගලුද්දකගෙහෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ අරඤ්ඤෙ කම්මං කාතුං සමත්ථකාලෙ එකදිවසං දෙවෙ වස්සන්තෙ මිගමාරණත්ථාය සත්තිං ආදාය අරඤ්ඤං ගන්ත්වා මිගරූපානි ඔලොකෙන්තො එකස්මිං අකතපබ්භාරෙ සසීසං පංසුකූලං පාරුපිත්වා පාසාණඵලකෙ නිසින්නං එකං භික්ඛුං දිස්වා ‘‘එකො අය්‍යො සමණධම්මං කරොන්තො නිසින්නො භවිස්සතී’’ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා වෙගෙන ඝරං ගන්ත්වා එකස්මිං උද්ධනෙ හියො ආහතමංසං, එකස්මිං භත්තං පචාපෙත්වා පිණ්ඩාචාරිකෙ ද්වෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං පත්තං ආදාය පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං සමාදාපෙත්වා, ‘‘අය්‍යෙ, පරිවිසථා’’ති අඤ්ඤෙ ආණාපෙත්වා තං භත්තං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා පණ්ණෙන මුඛං බන්ධිත්වා කුටං ආදාය ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ නානාවිධානි පුප්ඵානි ඔචිනිත්වා පත්තපුටකෙන ගහෙත්වා ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා කුටං ඔතාරෙත්වා එකමන්තෙ ඨපෙත්වා ‘‘මය්හං , භන්තෙ, සඞ්ගහං කරොථා’’ති වත්වා ථෙරස්ස පත්තං ආදාය භත්තස්ස පූරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා තෙහි මිස්සකපුප්ඵෙහි ථෙරං පූජෙත්වා එකමන්තෙ ඨිතො ‘‘යථායං රසපිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං පුප්ඵපූජා චිත්තං පරිතොසෙති, එවං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ පණ්ණාකාරසහස්සානි චෙව ආගච්ඡන්තු පඤ්චවණ්ණකුසුමවස්සඤ්ච වස්සතූ’’ති ආහ.

ථෙරො තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා අදාසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, නිබ්බත්තට්ඨානෙ ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා දිබ්බපුප්ඵවස්සං වස්සි, සයඤ්ච අඤ්ඤාහි දෙවතාහි අධිකතරෙන රූපෙන සමන්නාගතො අහොසි. සො එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ මච්ඡිකාසණ්ඩනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, ජාතකාලෙවස්ස සකලනගරෙ ජණ්ණුමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණකුසුමවස්සං වස්සි. අථස්ස මාතාපිතරො ‘‘අම්හාකං පුත්තො අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතො, ජාතදිවසෙවස්ස සකලනගරං පඤ්චවණ්ණෙහි පුප්ඵෙහි විචිත්තං ජාත’’න්ති **චිත්තකුමාරොති** නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ ඝරාවාසෙ පතිට්ඨිතො පිතු අච්චයෙන තස්මිං නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං පාපුණි. තස්මිං සමයෙ පඤ්චවග්ගියත්ථෙරානං අබ්භන්තරො මහානාමත්ථෙරො නාම මච්ඡිකාසණ්ඩනගරං අගමාසි. චිත්තො ගහපති තස්ස ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා පත්තං ආදාය ගෙහං ආනෙත්වා පිණ්ඩපාතෙන පතිමානෙත්වා කතභත්තකිච්චං අම්බාටකාරාමං නාම උය්‍යානං නෙත්වා තත්ථස්ස වසනට්ඨානං කාරෙත්වා නිබද්ධං අත්තනො ගෙහෙ පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි. ථෙරොපි තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ධම්මං දෙසෙන්තො සළායතනවිභත්තිමෙව දෙසෙසි. චිත්තො ගහපති පුරිමභවෙ මද්දිතසඞ්ඛාරතාය නචිරස්සෙව අනාගාමිඵලං සම්පාපුණි. අථෙකදිවසං ඉසිදත්තත්ථෙරො තත්ථ ගන්ත්වා විහරන්තො සෙට්ඨිස්ස නිවෙසනෙ භත්තකිච්චපරියොසානෙ ආයස්මතා ථෙරෙන පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං අසක්කොන්තෙන අජ්ඣිට්ඨො උපාසකස්ස පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා තෙන පුබ්බෙ ගිහිසහායකභාවෙ ඤාතෙ ‘‘න ඉදානි ඉධ වත්ථබ්බ’’න්ති යථාසුඛං පක්කාමි. පුනෙකදිවසං, සෙට්ඨි ගහපති, මහානාමත්ථෙරං ඉද්ධිපාටිහාරියකරණත්ථං යාචි . සොපි තස්ස තෙජොසමාපත්තිපාටිහාරියං දස්සෙත්වා ‘‘ඉදානි ඉධ වසිතුං න යුත්ත’’න්ති යථාසුඛං පක්කාමි.

අථෙකදිවසං ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසහස්සපරිවාරා අම්බාටකාරාමං අගමංසු. සෙට්ඨි ගහපති, තෙසං මහාසක්කාරං සජ්ජෙසි. සුධම්මත්ථෙරො තං අසහමානො සෙට්ඨිං තිලසඞ්ගුලිකාවාදෙන ඛුංසෙත්වා තෙන පණාමිතො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ඔවාදං ලභිත්වා දසබලස්ස ඔවාදෙ ඨිතො චිත්තං ගහපතිං ඛමාපෙත්වා තත්ථෙව අම්බාටකාරාමෙ විහරන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තදා උපාසකො චින්තෙසි – ‘‘අහං දසබලං අදිස්වාව චිරං වීතිනාමෙසිං, සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තෙන පන අයුත්තං තුච්ඡහත්ථෙන ගන්තු’’න්ති පඤ්චහි

සකටසතෙහි තෙලමධුඵාණිතාදීනි ආදාය ‘‘යෙ දසබලං පස්සිතුකාමා, තෙ මයා සද්ධිං ආගච්ඡන්තූ’’ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා ද්වීහි පුරිසසහස්සෙහි පරිවුතො සත්ථාරං පස්සිතුං පක්කාමි. තිංසයොජනෙ මග්ගෙ දෙවතා පණ්ණාකාරං උපට්ඨපෙසුං. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දි, තස්මිං ඛණෙ ආකාසා පඤ්චවණ්ණානං පුප්ඵානං වස්සං වස්සි.

සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයවසෙන සළායතනවිභත්තිමෙව කථෙසි. තස්ස අඩ්ඪමාසමත්තං දසබලස්ස දානං දෙන්තස්සාපි සකනිවෙසනතො නීතානි තණ්ඩුලතෙලමධුඵාණිතාදීනි න ඛීයිංසු. රාජගහවාසිකෙහි පහිතපණ්ණාකාරොව අලං අහොසි. සො සත්ථාරං පස්සිත්වා අත්තනො නගරං ගච්ඡන්තො සකටෙහි ආහතං සබ්බං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදාසි. සකටෙසු තුච්ඡෙසු ජාතමත්තෙස්වෙව දෙවතා සත්ත රතනානි පූරයිංසු. මහාජනන්තරෙ කථා උදපාදි ‘‘යාව සක්කාරසම්මානප්පත්තො වතායං චිත්තො ගහපතී’’ති. තං සුත්වා සත්ථා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

‘‘සද්ධො සීලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමප්පිතො;
යං යං පදෙසං භජති, තත්ථ තත්ථෙව පූජිතො’’ති. (ධ. ප. 303);

සො තතො පට්ඨාය අරියසාවකානංයෙව උපාසකානං පඤ්චහි සතෙහි පරිවුතො විචරති. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ උපාසකෙ පටිපාටියා ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො චිත්තසංයුත්තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

හත්ථකආළවකවත්ථු

251. චතුත්ථෙ **චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහීති** චතුබ්බිධෙන සඞ්ගහවත්ථුනා පරිසං සඞ්ගණ්හන්තානං හත්ථකො ආළවකො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලඝරෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සමන්නාගතං එකං උපාසකං ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ ආළවිරට්ඨෙ ආළවිනගරෙ ආළවකස්ස රඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ස්වෙ හත්ථවාටියා සද්ධිං ආළවකස්ස පෙසෙතබ්බො අහොසි.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – එකදිවසං කිර ආළවකො රාජා මිගවත්ථාය අරඤ්ඤං ගන්ත්වා එකං මිගං අනුබන්ධිත්වා ඝාතෙත්වා ඡින්දිත්වා ධනුකොටියං ලගෙත්වා නිවත්තෙත්වා ආගච්ඡන්තො වාතාතපෙන කිලන්තකායො එකං සන්දච්ඡායං නිග්‍රොධරුක්ඛමූලං පවිසිත්වා නිසීදි. අථ නං මුහුත්තං දරථං විනොදෙත්වා නික්ඛමන්තං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ‘‘තිට්ඨ තිට්ඨ, භක්ඛොසි මෙ’’ති හත්ථෙ ගණ්හි. සො දළ්හං ගහිතත්තා අඤ්ඤං උපායං අපස්සන්තො ‘‘දෙවසිකං තෙ එකෙකපුරිසෙන සද්ධිං වාටිභත්තං පෙසෙස්සාමී’’ති වත්වා නගරං ගතො. තතො පට්ඨාය බන්ධනාගාරතො එකෙකමනුස්සෙන සද්ධිං වාටිභත්තං පෙසෙසි. එතෙනෙව නියාමෙන බන්ධනාගාරෙ මනුස්සෙසු ඛීණෙසු ‘‘මහල්ලකමනුස්සෙසු ගය්හමානෙසු රට්ඨඛොභො හොතී’’ති තෙ අග්ගහෙත්වා දහරකුමාරෙ ගණ්හිතුං ආරභිංසු. තතො පට්ඨාය නගරෙ දාරකමාතරො ච ගබ්භිනියො ච අඤ්ඤං රට්ඨං ගච්ඡන්ති.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පච්චූසසමයන්තෙ ලොකං වොලොකෙන්තො ආළවකකුමාරස්ස තිණ්ණං මග්ගඵලානං උපනිස්සයං දිස්වා ‘‘අයං කුමාරො කප්පසතසහස්සං පත්ථිතපත්ථනො දෙවලොකා චවිත්වා ආළවකරඤ්ඤො ගෙහෙ නිබ්බත්තො, අඤ්ඤං කුමාරං අලභන්තා ස්වෙ කුමාරං වාටිභත්තෙන සද්ධිං ගහෙත්වා ගච්ඡිස්සන්තී’’ති චින්තෙත්වා සායන්හසමයෙ අඤ්ඤාතකවෙසෙන ආළවකස්ස යක්ඛස්ස භවනද්වාරං ගන්ත්වා තස්ස දොවාරිකං ගද්‍රභං නාම යක්ඛං භවනං පවිසනත්ථාය යාචි. සො ආහ – ‘‘භගවා තුම්හෙ පවිසථ, මය්හං පන ආළවකස්ස අනාරොචනං නාම අයුත්ත’’න්ති. සො හිමවන්තෙ යක්ඛසමාගමං ගතස්ස ආළවකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සත්ථාපි තං භවනං පවිසිත්වා ආළවකස්ස නිසීදනපල්ලඞ්කෙ නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ සාතාගිරහෙමවතා ආළවකස්ස භවනමත්ථකෙන යක්ඛසමාගමං ගච්ඡන්තා අත්තනො ගමනෙ අසම්පජ්ජමානෙ ‘‘කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති ආවජ්ජෙන්තා සත්ථාරං ආළවකස්ස භවනෙ නිසින්නං දිස්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා යක්ඛසමාගමං ගන්ත්වා ආළවකස්ස තුට්ඨිං පවෙදයිංසු – ‘‘ලාභා තෙ, ආවුසො ආළවක, යස්ස තෙ සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො භවනෙ නිසින්නො , ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණාහී’’ති. සො තෙසං කථං සුත්වා චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙ එකස්ස මුණ්ඩකසමණස්ස මම පල්ලඞ්කෙ නිසින්නභාවං කථෙන්තී’’ති අනත්තමනො කොධාභිභූතො හුත්වා ‘‘අජ්ජ මය්හං එතෙන සමණෙන සද්ධිං සඞ්ගාමො භවිස්සති, තත්ථ මෙ සහායා නාම හොථා’’ති දක්ඛිණපාදං උක්ඛිපිත්වා සට්ඨියොජනමත්තං පබ්බතකූටං අක්කමි, තං භිජ්ජිත්වා ද්විධා අහොසි. ඉතො පට්ඨාය ආළවකයුද්ධං විත්ථාරෙතබ්බං. ආළවකො පන සබ්බරත්තිං තථාගතෙන සද්ධිං නානප්පකාරෙන යුජ්ඣන්තොපි කිඤ්චි කාතුං අසක්කොන්තො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අට්ඨ පඤ්හෙ පුච්ඡි, සත්ථා විස්සජ්ජෙසි . දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. විත්ථාරෙත්වා කථෙතුකාමෙන ආළවකසුත්තවණ්ණනා (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.246) ඔලොකෙතබ්බං.

පුනදිවසෙ උට්ඨිතෙ අරුණෙ චාටිභත්තාහරණවෙලාය සකලනගරෙ ගහෙතබ්බයුත්තං දාරකං අදිස්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ආහ – ‘‘ගණ්හිතුං අයුත්තට්ඨානෙ පන අත්ථි, තාතා’’ති. ආම, දෙව, අජ්ජ රාජකුලෙ පුත්තො ජාතොති. ගච්ඡථ, තාතා, මයං ජීවන්තා පුත්තං ලභිස්සාම, චාටිභත්තෙන නං පෙසෙථාති. තෙ දෙවියා වික්කන්දමානාය දාරකං ගහෙත්වා චාටිභත්තෙන සද්ධිං ආළවකස්ස භවනද්වාරං ගන්ත්වා ‘‘හන්ද, අය්‍ය, තව භාගං පටිච්ඡාහී’’ති ආහංසු. ආළවකො තෙසං කථං සුත්වා අරියසාවකත්තා ලජ්ජමානො අධොමුඛො නිසීදි. අථ නං සත්ථා ආහ – ‘‘ඉදානි තෙ, ආළවක, ලජ්ජනකිච්චං නත්ථි, දාරකං ගහෙත්වා මම හත්ථෙ ඨපෙහී’’ති. තෙ රාජපුරිසා ආළවකකුමාරං ආළවකස්ස හත්ථෙ ඨපෙසුං, ආළවකො තං ආදාය දසබලස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි, සත්ථා පටිග්ගණ්හිත්වා පුන ආළවකස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි, ආළවකො තං ගහෙත්වා රාජපුරිසානං හත්ථෙ ඨපෙසි. ඉතිස්ස හත්ථතො හත්ථං ගතත්තා ‘‘හත්ථකො ආළවකො’’ත්වෙව නාමං අකංසු.

අථ නං තෙ රාජපුරිසා තුට්ඨමානසා ආදාය රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා තං දිස්වා ‘‘අජ්ජ චාටිභත්තං න සම්පටිච්ඡතී’’ති සඤ්ඤං කත්වා ‘‘කස්මා, තාතා, එවමෙව ආගතත්ථා’’ති ආහ. දෙව, රාජකුලස්ස තුට්ඨී ච වඩ්ඪී ච, සත්ථා ආළවකස්ස භවනෙ නිසීදිත්වා ආළවකං දමෙත්වා උපාසකත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා කුමාරං අම්හාකං දාපෙසීති. සත්ථාපි ආළවකං පත්තචීවරං ගාහාපෙත්වා ආළවිනගරාභිමුඛො පායාසි. සො නගරං උපසඞ්කමන්තො ලජ්ජිත්වාව ඔසක්කති. සත්ථා නං ඔලොකෙත්වා ‘‘ලජ්ජසි, ආළවකා’’ති පුච්ඡි. ආම, භන්තෙ, නගරවාසිනො මං නිස්සාය මාතිමරණං පිතිමරණං පුත්තදාරමරණඤ්ච පාපුණිංසු. තෙ මං පස්සිත්වා දණ්ඩෙහිපි ලෙඩ්ඩූහිපි පහරිස්සන්ති. තස්මා ඔසක්කාමි, භන්තෙති. ‘‘ආළවක, නත්ථි තෙ මයා සද්ධිං ගච්ඡන්තස්ස භයං, විස්සත්ථො එහී’’ති වත්වා නගරස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ වනසණ්ඩෙ අට්ඨාසි. ආළවකරාජාපි නාගරෙ ගහෙත්වා සත්ථු පච්චුග්ගමනං ගතො. සත්ථා සම්පත්තපරිසාය ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාවසානෙ චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිවිංසු. තෙ ආළවකස්ස තත්ථෙව වසනට්ඨානං කත්වා අනුසංවච්ඡරං බලිකම්මං පට්ඨපෙසුං.

ආළවකොපි නාගරෙ ධම්මිකාය රක්ඛාය සඞ්ගණ්හි. සොපි ආළවකකුමාරො වුඩ්ඪිප්පත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා තීණි මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣි. සො සබ්බකාලං අරියසාවකඋපාසකානං පඤ්චහි සතෙහි පරිවුතො චරති. අථෙකදිවසං තෙහි උපාසකෙහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා සුවිනීතං පරිසං දිස්වා ‘‘මහතී තෙ, ආළවක, පරිසා, කථං තං සඞ්ගණ්හාසී’’ති ආහ. භගවා දානෙන තුස්සන්තං දානෙන සඞ්ගණ්හාමි, පියවචනෙන තුස්සන්තං පියවචනෙන සඞ්ගණ්හාමි, උප්පන්නෙසු කිච්චෙසු තෙසං නිත්ථරණෙන තුස්සන්තං උප්පන්නකිච්චනිත්ථරණෙන සඞ්ගණ්හාමි, සමානත්තතට්ඨානෙන තුස්සන්තං සමානත්තතාය සඞ්ගණ්හාමීති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසකෙ ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො හත්ථකං ආළවකං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි පරිසං සඞ්ගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

මහානාමසක්කවත්ථු

252. පඤ්චමෙ **පණීතදායකානන්ති** පණීතරසදායකානං මහානාමො සක්කො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං පණීතරසදායකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුපුරෙ සක්‍යරාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො දසබලස්ස පඨමදස්සනෙයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අථෙකස්මිං සමයෙ සත්ථා වෙරඤ්ජායං වස්සාවාසං වසිත්වා අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුපුරං ගන්ත්වා නිග්‍රොධාරාමෙ පටිවසති. මහානාමො ‘‘සත්ථා ආගතො’’ති සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො සත්ථාරං එවමාහ – ‘‘භගවා සුතමෙතං ‘භික්ඛුසඞ්ඝො කිර වෙරඤ්ජායං භික්ඛාචාරෙන කිලමතී’ති, මම චතුමාසං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පටිජග්ගනෙ පටිඤ්ඤං දෙථ, අහං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සරීරෙ ඔජං පවෙසෙස්සාමී’’ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා පුනදිවසතො පට්ඨාය බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පණීතරසභොජනචතුමධුරාදීහි පටිජග්ගිත්වා පුන චතුමාසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අට්ඨ මාසෙ පූරෙත්වා පුන චතුමාසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා සකලසංවච්ඡරං පටිජග්ගි. සත්ථා තතො පරං පටිඤ්ඤං නාදාසි. මහානාමො පන තතො පට්ඨාය අපරාපරං සම්පත්තභික්ඛුසඞ්ඝස්ස තෙනෙව නියාමෙන සක්කාරං කරොති. තස්ස සො ගුණො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා පන අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා මහානාමං සක්කං පණීතදායකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උග්ගගහපතිවත්ථු

253. ඡට්ඨෙ **මනාපදායකානන්ති** මනාපං චිත්තරුචිතභොජනං දායකානං උග්ගො ගහපති, වෙසාලිකො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං මනාපදායකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වෙසාලියං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස ජාතකාලෙ නාමං අනියාමිතං. අපරභාගෙ පනස්ස අත්තභාවොපි උග්ගතො අහොසි සමිද්ධො, අලඞ්කතතොරණං විය උස්සිතචිත්තපටො විය ච අතිවිරොචිත්ථ. ගුණාපිස්ස උග්ගතා අහෙසුං. සො ඉමෙසං

ද්වින්නම්පි උග්ගතත්තා **උග්ගසෙට්ඨී**ත්වෙව සඞ්ඛං ගතො. සො පනායං දසබලස්ස පඨමදස්සනෙයෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අපරභාගෙ තීණිපි මග්ගඵලානි සච්ඡාකාසි. සො අත්තනො මහල්ලකකාලෙ රහොගතො නිසීදිත්වා චින්තෙසි – ''යං යං මය්හං පියං මනාපං, තං තදෙව දසබලස්ස දස්සාමි, ඉදං මෙ සත්ථු සම්මුඛාපි සුතං 'මනාපදායී ලභතෙ මනාප'''න්ති. අථස්ස එතදහොසි – ''අපි නු ඛො මෙ චිත්තං ජානිත්වා සත්ථාපි නිවෙසනද්වාරං ආගච්ඡෙය්‍යා''ති.

සත්ථාපි ඛො තස්ස චිත්තං ඤත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නිවෙසනද්වාරෙයෙව පාතුරහොසි. සො ''සත්ථා ආගතො''ති සුත්වා අතිවිය උස්සාහජාතො දසබලස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා සත්ථු පත්තං පටිග්ගහෙත්වා සරං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ සත්ථාරං, අවසෙසආසනෙසු භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙත්වා බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නානග්ගරසෙහි පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ එකමන්තං නිසීදිත්වා එවමාහ – ''සම්මුඛා මෙතං, භන්තෙ, භගවතො සුතං සම්මුඛා පටිග්ගහිතං 'මනාපදායී ලභතෙ මනාප'''න්ති. යං යං, භන්තෙ, මය්හං මනාපං, තං තං මයා බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දින්නමෙවා''ති සත්ථාරං ජානාපෙත්වා තතො පට්ඨාය යං යං තස්ස මනාපං, තං තං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දෙති. තං පන සබ්බං පඤ්චකනිපාතෙ උග්ගසුත්තෙ විත්ථාරතො ආගමිස්සති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ විහරන්තො තං උපාසකං මනාපදායකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උග්ගතගහපතිවත්ථු

254. සත්තමෙ **සඞ්ඝුපට්ඨාකානන්ති** භික්ඛුසඞ්ඝස්ස උපට්ඨාකානං හත්ථිගාමකො උග්ගතො ගහපති, අග්ගොති දස්සෙති. සොපි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සත්ථාරං එකං උපාසකං සඞ්ඝුපට්ඨාකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ හත්ථිගාමෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, තස්ස උග්ගතකුමාරොති නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ ඝරාවාසෙ පතිට්ඨිතො පිතු අච්චයෙන සෙට්ඨිට්ඨානං පාපුණි. තෙන සමයෙන සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං චරන්තො හත්ථිගාමං පත්වා නාගවනුය්‍යානෙ විහරති. තදා අයං උග්ගතසෙට්ඨී සත්තාහං පානමදමත්තො හුත්වා නාටකෙහි පරිවුතො නාගවනුය්‍යානං ගන්ත්වා පරිචාරයමානො දසබලං දිස්වා බලවහිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාපෙසි. අථස්ස සත්ථාරං උපසඞ්කමන්තස්ස සබ්බො සුරාමදො අබ්භත්ථං අගමාසි. සො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ තීණි මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣි. තතො පට්ඨාය නාටකානි ''තුම්හෙ යථාසුඛං ගච්ඡථා''ති විස්සජ්ජෙත්වා දානාභිරතො හුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දානමෙව දෙති. දෙවතා රත්තිභාගසමනන්තරෙ ආගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොචෙන්ති – ''ගහපති, අසුකො භික්ඛු තෙවිජ්ජො, අසුකො භික්ඛු ඡළභිඤ්ඤො, අසුකො සීලවා, අසුකො දුස්සීලො''ති. සො තාසං වචනං සුත්වාපි ගුණං තාව යථාභූතතො ජානාති, දෙය්‍යධම්මං පන සමචිත්තෙනෙව දෙති. සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වාපි තමෙව ගුණං කථෙති. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා තං ගහපතිං සඞ්ඝුපට්ඨාකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සූරම්බට්ඨවත්ථු

255. අට්ඨමෙ **අවෙච්චප්පසන්නානන්ති** අවිගච්ඡනසභාවෙන අචලෙන පසාදෙන සමන්නාගතානං සූරම්බට්ඨො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං එකං උපාසකං අවෙච්චප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, සූරම්බට්ඨොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ වයප්පත්තො ඝරාවාසෙ පතිට්ඨාය අඤ්ඤතිත්ථියානං උපට්ඨාකො හුත්වා චරති. අථ සත්ථා පච්චූසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස සොතාපත්තිමග්ගහෙතුං දිස්වා භික්ඛාචාරවෙලාය නිවෙසනද්වාරං අගමාසි. සො දසබලං දිස්වා චින්තෙසි – ''සමණො ගොතමො මහාකුලෙ චෙව ජාතො, ලොකෙ ච අභිඤ්ඤාතො, තෙනස්ස සන්තිකං අගමනං නාම න යුත්ත''න්ති සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පාදෙසු වන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා ඝරං පවෙසෙත්වා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා භික්ඛං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා තස්ස චරිතවසෙන ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. සත්ථාපි තං දමෙත්වා විහාරමෙව ගතො.

තතො මාරො චින්තෙසි – ''අයං සූරම්බට්ඨො නාම අම්හාකං සන්තකො, සත්ථා පනස්ස අජ්ජ ගෙහං ගතො, කිං නු ඛො සත්ථු ධම්මං සුත්වා මග්ගපාතුභාවං අකරිත්ථාති යාවස්ස මම විසයා අතික්කන්තභාවං වා අනතික්කන්තභාවං වා ජානාමී''ති අත්තනො කාමරූපිතාය දසබලස්ස සරික්ඛකං රූපං මාපෙත්වා චීවරග්ගහණම්පි පත්තග්ගහණම්පි බුද්ධාකප්පෙනෙව කත්වා ද්වත්තිංසලක්ඛණධරො හුත්වා සූරම්බට්ඨස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. සූරම්බට්ඨොපි ''පුන දසබලො ආගතො''ති සුත්වා ''බුද්ධානං අනිය්‍යානිකගමනං නාම නත්ථි, කෙන නු ඛො කාරණෙන ආගතො''ති වෙගෙන ''දසබලො''ති සඤ්ඤාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං ඨිතො, ''භන්තෙ, තුම්හෙ

ඉදානෙව ඉමස්මිං ගෙහෙ භත්තකිච්චං කත්වා ගතා, කිං නු ඛො කාරණං පටිච්ච පුන ආගතත්ථා''ති ආහ. ''සූරම්බට්ඨ මයා ධම්මං කථෙන්තෙන එකං අනුපධාරෙත්වා කථිතං. මයා හි පඤ්චක්ඛන්ධා 'සබ්බෙව අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා'ති කථිතා, න පනෙතෙ සබ්බෙව එවරූපා. එකච්චෙ හි ඛන්ධා නිච්චා ධුවා සස්සතා අත්ථී''ති ආහ.

තතො සූරම්බට්ඨො චින්තෙසි – ''අයං කථා අතිවිය භාරියා. බුද්ධානඤ්හි අනුපධාරෙත්වා කථනං නාම නත්ථි, දසබලස්ස මාරො කිර පටිපක්ඛො, අද්ධා අයං මාරො භවිස්සතී''ති චින්තෙත්වා – ''මාරොසි ත්ව''න්ති ආහ. අරියසාවකෙන කථිතකථා තස්ස ඵරසුප්පහාරො විය අහොසි, තස්මා සකභාවෙන ඨාතුං අසක්කොන්තො ''ආම, සූරම්බට්ඨ, අහං මාරො''ති ආහ. ''තාදිසානං මාරානං සතම්පි සහස්සම්පි ආගන්ත්වා මම සද්ධං චාලෙතුං න සක්කොති, මහාගොතමො දසබලො මය්හං ධම්මං දෙසෙන්තො 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති බොධෙත්වා දෙසෙසි, මා මෙ සරද්වාරෙ තිට්ඨා''ති අච්ඡරං පහරි. මාරො තස්ස වචනං සුත්වා පටිප්ඵරිත්වා කථෙතුං අසක්කොන්තො තත්ථෙව අන්තරධායි. සූරම්බට්ඨොපි සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා මාරෙන කතකිරියං කථෙත්වා, ''භන්තෙ, එවං මාරො මම සද්ධං චාලෙතුං වායමිත්ථා''ති ආහ. සත්ථා එතදෙව කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ඉමස්මිං සාසනෙ සූරම්බට්ඨං අවෙච්චප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

ජීවකවත්ථු

256. නවමෙ **පුග්ගලප්පසන්නානන්ති** පුග්ගලියප්පසාදෙන සමන්නාගතානං උපාසකානං ජීවකො කොමාරභච්චො අග්ගොති දස්සෙති. සො හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො . සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං පුග්ගලප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ අභයරාජකුමාරං පටිච්ච සාලවතියා නාම රූපූපජීවිනියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො. රූපූපජීවිනියො ච නාම විජාතකාලෙ සචෙ පුත්තො හොති, ඡඩ්ඩෙන්ති. සචෙ ධීතා, පටිජග්ගන්ති. ඉති සා තං දාරකං කත්තරසුප්පකෙන සඞ්කාරකූටෙ ඡඩ්ඩාපෙසි. අථ නං අභයො රාජකුමාරො රාජුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො තං දිස්වා ''කිං, භණෙ, එතං කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණ''න්ති මනුස්සෙ පෙසෙත්වා ''දාරකො දෙවා''ති. ජීවති, භණෙති, ''ජීවති, දෙවා''ති සුත්වා අත්තනො අන්තෙපුරෙ පොසාපෙසි. තස්ස ජීවතීති කථිතත්තා ජීවකොති නාමං අකංසු, කුමාරෙන පොසාපිතොති කොමාරභච්චොති නාමං අකංසු.

සො අත්තනො සොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ තක්කසිලං ගන්ත්වා වෙජ්ජසිප්පං උග්ගණ්හිත්වා බිම්බිසාරරඤ්ඤො සන්තිකා සක්කාරං ලභිත්වා චණ්ඩපජ්ජොතස්ස රඤ්ඤො රොගං ඵාසුකං අකාසි. සො තස්ස පඤ්ච තණ්ඩුලසකටසතානි සොළස කහාපණසහස්සානි දුස්සසහස්සපරිවාරං අනග්ඝං සිවෙය්‍යකං දුස්සයුගඤ්ච පෙසෙසි. තස්මිං සමයෙ සත්ථා රාජගහං උපනිස්සාය ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරති. ජීවකො සත්ථු උස්සන්නධාතුකෙ කායෙ විරෙචනං දත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තො ''චත්තාරො පච්චයා මම සන්තකාව හොන්තූ''ති සත්ථාරං අත්තනො විහාරෙ වසාපෙත්වා සත්ථු භෙසජ්ජං කත්වා තං දුස්සයුගං උපනෙත්වා ''ඉදං, භන්තෙ, තුම්හෙයෙව පරිභොගං කරොථා''ති වත්වා තෙන සද්ධිං ලද්ධං දුස්සසහස්සං භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අදාසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරෙන පන ජීවකවත්ථු ඛන්ධකෙ (මහාව. 326 ආදයො) ආගතමෙව. සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ විහරන්තො ජීවකං කොමාරභච්චං පුග්ගලප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

නකුලපිතුගහපතිවත්ථු

257. දසමෙ **විස්සාසකානන්ති** විස්සාසිකකථං කථෙන්තානං උපාසකානං අන්තරෙ, නකුලපිතා ගහපති, අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං විස්සාසකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භග්ගරට්ඨෙ සුසුමාරගිරිනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති. සත්ථාපි භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො චාරිකං චරමානො තං නගරං පත්වා භෙසකළාවනෙ විහරති. අථායං, නකුලපිතා ගහපති, සුසුමාරගිරිවාසීහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඨමදස්සනෙනෙව සො ච භරියා චස්ස දසබලං ''අයං අම්හාකං පුත්තො''ති සඤ්ඤං පට්ඨපෙත්වා උභොපි සත්ථු පාදෙසු නිපතිත්වා, ''තාත, ත්වං එත්තකං කාලං අම්හෙ ඡඩ්ඩෙත්වා කහං විචරසී''ති ආහංසු. අයං කිර, නකුලපිතා ගහපති, පුබ්බෙ පඤ්ච ජාතිසතානි දසබලස්ස පිතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මාතුලො, නකුලමාතාපි පඤ්ච ජාතිසතානි මාතා අහොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි පිතුච්ඡා. ඉති දීඝරත්තං අනුගතසිනෙහත්තා දසබලං දිස්වාව ''පුත්තො''ති සඤ්ඤං කත්වා සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සත්ථා යාව තෙසං චිත්තං සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති, තාව ''අපෙථා''ති නාවොච. අථ නෙසං යථාමනෙනෙව සතිං පටිලභිත්වා මජ්ඣත්තභූතානං ආසයං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ උභොපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

සත්ථා අපරභාගෙ තෙසං මහල්ලකකාලෙ පුන තං නගරං අගමාසි. තෙ ''සත්ථා ආගතො''ති සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නානග්ගරසෙහි පරිවිසිත්වා සත්ථාරං කතභත්තකිච්චං උපසඞ්කමිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. එකමන්තං නිසින්නො ඛො නකුලපිතා ගහපති, භගවන්තං එතදවොච – ''යතො මෙ, භන්තෙ, නකුලමාතා ගහපතානී,

දහරස්සෙව දහරා ආනීතා, නාභිජානාමි නකුලමාතරං ගහපතානිං මනසාපි අතිචරිතා, කුතො පන කායෙන. ඉච්ඡෙය්‍යාම මයං, භන්තෙ, දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතුං අභිසම්පරායඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතු''න්ති.
නකුලමාතාපි ඛො, ගහපතානී, භගවන්තං එතදවොච – ''යතො අහං, භන්තෙ, නකුලපිතුනො ගහපතිස්ස දහරස්සෙව දහරා ආනීතා, නාභිජානාමි නකුලපිතරං ගහපතිං මනසාපි අතිචරිතා, කුතො පන කායෙන. ඉච්ඡෙය්‍යාම මයං, භන්තෙ, දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතුං අභිසම්පරායඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතු''න්ති. අථ අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසකෙ පටිපාටියා ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො ඉමං ඉමෙසං ද්වින්නම්පි කථං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා නකුලපිතරං ගහපතිං විස්සාසකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

ඡට්ඨවග්ගවණ්ණනා.

දසසුත්තපටිමණ්ඩිතාය උපාසකපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 7. සත්තමඑතදග්ගවග්ගො

සුජාතාවත්ථු

258. උපාසිකාපාළියා පඨමෙ **පඨමං සරණං ගච්ඡන්තීන**න්ති සබ්බපඨමං සරණෙසු පතිට්ඨිතානං උපාසිකානං, සුජාතා නාම, සෙනියධීතා අග්ගාති දස්සෙති. සාපි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තී සත්ථාරං එකං උපාසිකං පඨමං සරණං ගච්ඡන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්හාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව උරුවෙලායං සෙනානිගමෙ සෙනියකුටුම්බිකස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා එකස්මිං නිග්‍රොධමූලෙ පත්ථනං අකාසි – ''සචෙ සමජාතිකං කුලඝරං ගන්ත්වා පඨමගබ්භෙ පුත්තං ලභිස්සාමි, අනුසංවච්ඡරං බලිකම්මං කරිස්සාමී''ති. තස්සා සා පත්ථනා සමිජ්ඣි.

සා මහාසත්තස්ස දුක්කරකාරිකං කරොන්තස්ස ඡට්ඨෙ වස්සෙ පරිපුණ්ණෙ විසාඛපුණ්ණමදිවසෙ ''පාතොව බලිකම්මං කරිස්සාමී''ති රත්තියා පච්චූසසමයං පච්චුට්ඨාය ධෙනුයො දුහාපෙසි. වච්ඡකා ධෙනූනං ථනමූලං න ආගමංසු, ථනමූලෙ නවභාජනම්හි උපනීතමත්තෙ අත්තනොව ධම්මතාය ඛීරධාරා පතිංසු. තං අච්ඡරියං දිස්වා, සුජාතා, සහත්ථෙනෙව ඛීරං ගණ්හිත්වා නවභාජනෙ පක්ඛිපිත්වා සහත්ථෙනෙව අග්ගිං කත්වා පචිතුං ආරභි. තස්මිං පායාසෙ පච්චමානෙ මහන්තමහන්තා බුබ්බුළා උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණාවත්තා හුත්වා සඤ්චරන්ති, එකඵුසිතම්පි බහි න නිග්ගච්ඡති. මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, චත්තාරො ලොකපාලා ඛග්ගහත්ථා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, සක්කො අලාතානි සමානෙන්තො අග්ගිං ජාලෙසි. දෙවතා චතූසු දීපෙසු ඔජං සංහරිත්වා තත්ථ පක්ඛිපිංසු. සුජාතා, එකදිවසෙයෙව ඉමානි අච්ඡරියානි දිස්වා පුණ්ණාදාසිං ආමන්තෙසි – ''අම්ම, පුණ්ණෙ අජ්ජ අම්හාකං දෙවතා අතිවිය පසන්නා, මයා එත්තකං කාලං එවරූපං අච්ඡරියං නාම න දිට්ඨපුබ්බං , වෙගෙන ගන්ත්වා දෙවට්ඨානං පටිජග්ගාහී''ති. සා ''සාධු, අය්‍යෙ''ති තස්සා වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තුරිතතුරිතා රුක්ඛමූලං අගමාසි.

බොධිසත්තොපි ඛො භික්ඛාචාරකාලං ආගමයමානො පාතොව ගන්ත්වා රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. රුක්ඛමූලං සොධනත්ථාය ගතා පුණ්ණා ආගන්ත්වා සුජාතාය ආරොචෙසි – ''දෙවතා රුක්ඛමූලෙ නිසින්නා''ති. සුජාතා, ''සචෙ ජෙ සච්චං භණසි, අදාසිං කරොමී''ති වත්වා සබ්බපසාධනං පසාධෙත්වා සතසහස්සග්ඝනකෙ සුවණ්ණථාලෙ පායාසං වඩ්ඪෙත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පිදහිත්වා සෙතවත්ථෙන සම්පලිවෙඨෙත්වා සමන්තා ගන්ධදාමමාලාදාමානි ඔසාරෙත්වා උක්ඛිපිත්වා ගන්ත්වා මහාපුරිසං දිස්වා බලවපීතිං උප්පාදෙත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණතොණතා ගන්ත්වා සීසතො ථාලං ඔතාරෙත්වා විවරිත්වා සහෙව පාතියා පායාසං මහාපුරිසස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා වන්දිත්වා ''යථා මය්හං මනොරථො නිප්ඵන්නො, එවං තුම්හාකම්පි නිප්ඵජ්ජතූ''ති වත්වා පක්කාමි. බොධිසත්තො නෙරඤ්ජරාය නදියා තීරං ගන්ත්වා සුවණ්ණථාලං තීරෙ ඨපෙත්වා න්හත්වා පච්චුත්තරිත්වා එකූනපණ්ණාස පිණ්ඩෙ කරොන්තො පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං නදියා සම්පවාහෙත්වා අනුක්කමෙන බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ අතික්කමිත්වා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ පවත්තිතවරධම්මචක්කො සුජාතාය පුත්තස්ස යසදාරකස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ගන්ත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි.

යසොපි කුලපුත්තො රත්තිභාගසමනන්තරෙ විවටං ඉත්ථාගාරං දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො ''උපද්දුතං වත, භො, උපසට්ඨං වත, භො''ති වත්වා නිවෙසනතො නික්ඛමිත්වාව බහිනගරෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා තීණි මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣි. අථස්ස පිතා පදානුපදිකං ගන්ත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා යසස්ස පවත්තිං පුච්ඡි. සත්ථා යසං කුලපුත්තං පටිච්ඡාදෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සො සෙට්ඨිගහපති සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, යසො අරහත්තඵලං පාපුණි. තං භගවා ''එහි භික්ඛූ''ති ආහ, තාවදෙවස්ස ගිහිලිඞ්ගං අන්තරධායි, ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරො අහොසි. පිතාපිස්ස සත්ථාරං නිමන්තෙසි. සත්ථා යසං කුලපුත්තං පච්ඡාසමණං කත්වා තස්ස ඝරං ගන්ත්වා කතභත්තකිච්චො ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ යසස්ස මාතා, සුජාතා, පුරාණදුතියිකා ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තංදිවසං අයං, සුජාතා, තෙවාචිකසරණෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං සුණිසාය. අයමෙත්ථ

සඞ්ඛෙපො , විත්ථාරතො පනෙතං වත්ථු ඛන්ධකෙ (මහාව. 25-28) ආගතමෙව . සත්ථා අපරභාගෙ පටිපාටියා උපාසිකායො ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො ඉමං උපාසිකං පඨමං සරණං ගච්ඡන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

විසාඛාවත්ථු

259. දුතියෙ **දායිකානන්ති** දානාභිරතානං උපාසිකානං, විසාඛා මිගාරමාතා, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං උපාසිකං දායිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ සත්තන්නං භගිනීනං සබ්බකනිට්ඨා හුත්වා නිබ්බත්ති. තදා කිර –

''සමණී සමණගුත්තා ච, භික්ඛුනී භික්ඛුදායිකා;
ධම්මා චෙව සුධම්මා ච, සඞ්ඝදාසී ච සත්තමා''ති.

ඉමා සත්ත භගිනියො අහෙසුං. තා එතරහි –

''ඛෙමා උප්පලවණ්ණා ච, පටාචාරා ච ගොතමී;
ධම්මදින්නා මහාමායා, විසාඛා චෙව සත්තමී''ති. –

එවංනාමා හුත්වා නිබ්බත්තා. තත්‍රායං සඞ්ඝදාසී එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අඞ්ගරට්ඨෙ භද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො අග්ගමහෙසියා සුමනදෙවියා නාම කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්ති, **විසාඛා**තිස්සා නාමං අකංසු. තස්සා සත්තවස්සිකකාලෙ දසබලො සෙලබ්‍රාහ්මණස්ස ච අඤ්ඤෙසඤ්ච බොධනෙය්‍යබන්ධවානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො චාරිකං චරමානො තස්මිං රට්ඨෙ තං නගරං පාපුණි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ මෙණ්ඩකො ගහපති තස්මිං නගරෙ පඤ්චන්නං මහාපුඤ්ඤානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං කාරෙසි. **පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා** නාම මෙණ්ඩකො සෙට්ඨි, චන්දපදුමා නාම තස්සෙව අග්ගමහෙසී, තස්ස ච පුත්තො ධනඤ්චයො නාම, තස්ස භරියා සුමනදෙවී නාම, මෙණ්ඩකසෙට්ඨිස්ස දාසො පුණ්ණො නාමාති. න කෙවලඤ්ච මෙණ්ඩකසෙට්ඨියෙව, බිම්බිසාරමහාරාජස්ස පන ආණාපවත්තිට්ඨානෙ **පඤ්ච අමිතභොගා** නාම අහෙසුං ජොතිකො ජටිලො මෙණ්ඩකො පුණ්ණො කාකවලියොති. තෙසු අයං මෙණ්ඩකසෙට්ඨි දසබලස්ස අත්තනො නගරං සම්පත්තභාවං සුත්වා පුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධීතරං විසාඛාදාරිකං පක්කොසිත්වා එවමාහ – ''අම්ම, තුය්හම්පි මඞ්ගලං අම්හාකම්පි මඞ්ගලං, තව පරිචාරිකාහි පඤ්චදාරිකාසතෙහි සද්ධිං පඤ්ච රථසතානි ආරුය්හ පඤ්චහි දාසිසතෙහි පරිවුතා දසබලස්ස පච්චුග්ගමනං කරොහී''ති. සා පිතාමහස්ස වචනං සුත්වා තථා අකාසි. කාරණාකාරණෙසු පන කුසලත්තා යාවතිකා යානස්ස භූමි, යානෙන ගන්ත්වා යානා පච්චොරොහිත්වා පත්තිකාව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථස්සා චරිතවසෙන සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපි ඛො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ සත්ථා තස්සපි චරිතවසෙන ධම්මං දෙසෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසිත්වා එතෙනුපායෙන අඩ්ඪමාසං මහාදානං අදාසි. සත්ථා භද්දියනගරෙ යථාභිරන්තං විහරිත්වා පක්කාමි.

ඉතො පරං අඤ්ඤං කථාමග්ගං විස්සජ්ජෙත්වා විසාඛාය උප්පත්තිකථාව කථෙතබ්බා. සාවත්ථියඤ්හි කොසලරාජා බිම්බිසාරස්ස සන්තිකං පෙසෙසි – ''මම ආණාපවත්තිට්ඨානෙ අමිතභොගවින්දනකුලං නාම නත්ථි, අම්හාකං අමිතභොගවින්දනකුලං පෙසෙතූ''ති. රාජා අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙසි. අමච්චා ''මහාකුලං පෙසෙතුං න සක්කා, එකං පන සෙට්ඨිපුත්තං පෙසෙස්සාමා''ති මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො පුත්තං ධනඤ්චයසෙට්ඨිං ආයාචිංසු. රාජා තෙසං වචනං සුත්වා තං පෙසෙසි. අථ නං කොසලරාජා සාවත්ථිතො සත්තයොජනමත්ථකෙ සාකෙතනගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං දත්වා වාසෙසි.

සාවත්ථියඤ්ච මිගාරසෙට්ඨිනො පුත්තො පුණ්ණවඩ්ඪනකුමාරො නාම වයප්පත්තො අහොසි. අථස්ස පිතා ''පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, සරාවාසෙනස්ස ආබන්ධනසමයො''ති ඤත්වා ''අම්හාකං සමානජාතිකෙ කුලෙ දාරිකං පරියෙසථා''ති කාරණාකාරණකුසලෙ පුරිසෙ පෙසෙසි. තෙ සාවත්ථියං අත්තනො රුචිතං දාරිකං අදිස්වා සාකෙතං අගමංසු. තංදිවසඤ්ච, විසාඛා, අත්තනො සමානවයෙහි පඤ්චහි කුමාරිකාසතෙහි පරිවාරිතා නක්ඛත්තකීළනත්ථාය එකං මහාගාමං අගමාසි . තෙපි පුරිසා අන්තොනගරෙ චරිත්වා අත්තනො රුචිතං දාරිකං අදිස්වා බහිනගරද්වාරෙ අට්ඨංසු. තස්මිං සමයෙ දෙවො වස්සිතුං ආරභි. අථ තා විසාඛාය සද්ධිං නික්ඛන්තා දාරිකා තෙමනභයෙන වෙගෙන සාලං පවිසිංසු. තෙ පුරිසා තාසම්පි අන්තරෙ යථාරුචිතං දාරිකං න පස්සිංසු. තාසං පන සබ්බපච්ඡතො, විසාඛා, දෙවං වස්සන්තම්පි අගණෙත්වා අතුරිතගමනෙන තෙමයමානාව සාලං පාවිසි. තෙ පුරිසා තං දිස්වා චින්තයිංසු – ''රූපවතී තාව කඤ්ඤා එතපරමා භවෙය්‍ය, රූපං පනෙතං එකච්චාය කාරිතපත්තං විය හොති, කථං සමුට්ඨාපෙත්වා කථෙන්තා

ජානිස්සාම මධුරවචනා වා නො වා''ති. තතො නං ආහංසු – ''අතිවිය පරිණතවයා ඉත්ථී විය යාසි, අම්මා''ති. කිං දිස්වා කථෙථ, තාතාති? අඤ්ඤා තයා සද්ධිං කීළනකුමාරියො තෙමනභයෙන වෙගෙන ආගන්ත්වා සාලං පවිට්ඨා, ත්වං පන මහල්ලිකා විය පදවාරං අතික්කම්ම නාගච්ඡසි, සාටකස්ස තෙමනභාවම්පි න ගණෙසි. සචෙ තං හත්ථී වා අස්සො වා අනුබන්ධෙය්‍ය, කිං එවමෙවං කරෙය්‍යාසීති? තාතා, සාටකා නාම න දුල්ලභා, සුලභා මය්හං කුලෙ සාටකා. වයප්පත්තා මාතුගාමා පන පණියභණ්ඩසදිසා, හත්ථෙ වා පාදෙ වා භග්ගෙ අඞ්ගවිකලං මාතුගාමං ජිගුච්ඡන්තා නිට්ඨුභිත්වා ගච්ඡන්ති, තස්මා සණිකං ආගතාම්හීති.

තෙ චින්තයිංසු – ''ඉමාය සදිසා ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ ඉත්ථී නාම නත්ථි, යාදිසා රූපෙන, කථායපි තාදිසාව. කාරණාකාරණං ඤත්වා කථෙතී''ති තස්සා උපරි මාලාගුළං ඛිපිංසු. අථ, විසාඛා, චින්තෙසි – ''අහං පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතා, ඉදානි පන පරිග්ගහිතාම්හී''ති විනීතෙනාකාරෙන භූමියං නිසීදි. අථ නං තත්ථෙව සාණියා පරික්ඛිපිංසු. සා පටිච්ඡන්නභාවං ඤත්වා දාසිගණපරිවුතා ගෙහං අගමාසි. තෙපි මිගාරසෙට්ඨිනො පුරිසා තාය සද්ධිංයෙව ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං අගමංසු. ''කතරගාමවාසිනො , තාතා, තුම්හෙ''ති පුච්ඡිතා ''සාවත්ථිනගරෙ මිගාරසෙට්ඨිනො පුරිසම්හා''ති වත්වා ''මයං අම්හාකං සෙට්ඨිනා තුම්හාකං ගෙහෙ වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථීති සුත්වා පෙසිතා''ති. සාධු, තාතා, තුම්හාකං සෙට්ඨී කිඤ්චාපි භොගෙන අම්හෙහි අසදිසො, ජාතියා පන සදිසො. සබ්බාකාරසම්පන්නො නාම දුල්ලභො ගච්ඡථ තුම්හෙ සෙට්ඨිස්ස අම්හෙහි සම්පටිච්ඡිතභාවං ආරොචෙථාති.

තෙ තස්ස වචනං සුත්වා සාවත්ථිං ගන්ත්වා මිගාරසෙට්ඨිස්ස තුට්ඨිං වඩ්ඪිං ච පවෙදෙත්වා ''ලද්ධා නො සාමි සාකෙතෙ ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ දාරිකා''ති ආහංසු. තං සුත්වා මිගාරසෙට්ඨී ''මහාකුලගෙහෙ කිර නො දාරිකා ලද්ධා''ති තුට්ඨමානසො හුත්වා තාවදෙව ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සාසනං පහිණි ''ඉදානෙව දාරිකං ආනයිස්සාම, කත්තබ්බකිච්චං කරොන්තූ''ති. සොපිස්ස පටිසාසනං පෙසෙසි – ''නයිදං අම්හාකං භාරියං, සෙට්ඨී පන අත්තනො කත්තබ්බකිච්චං කරොතූ''ති. සො කොසලරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොචෙසි – ''දෙව, එකා මෙ මඞ්ගලකිරියා අත්ථි, දාසස්ස තෙ පුණ්ණවඩ්ඪනස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධීතරං විසාඛං නාම දාරිකං ආනෙස්සාමි, සාකෙතගමනං මෙ අනුජානාථා''ති. සාධු, මහාසෙට්ඨි, කිං පන අම්හෙහිපි ආගන්තබ්බන්ති? දෙව තුම්හාදිසානං ගමනං ලද්ධුං සක්කාති? රාජා මහාකුලස්ස සඞ්ගහං කාතුකාමො ''හොතු සෙට්ඨි, ආගමිස්සාමී''ති සම්පටිච්ඡිත්වා මිගාරසෙට්ඨිනා සද්ධිං සාකෙතනගරං අගමාසි. ධනඤ්චයසෙට්ඨී ''මිගාරසෙට්ඨී කිර කොසලරාජානං ගහෙත්වා ආගතො''ති සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජානං ගහෙත්වා අත්තනො නිවෙසනං අගමාසි. තාවදෙව රඤ්ඤො ච රාජබලස්ස ච මිගාරසෙට්ඨිනො ච වසනට්ඨානං චෙව මාලාගන්ධහත්ථාදීනි ච සබ්බානි පටියාදෙසි. ''ඉදං ඉමස්ස ලද්ධුං වට්ටති, ඉදං ඉමස්සා''ති සබ්බං අත්තනාව ජානාති. තෙ තෙ ජනා චින්තයිංසු – ''සෙට්ඨී අම්හාකමෙව සක්කාරං කරොතී''ති.

අථෙකදිවසං රාජා ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සාසනං පහිණි ''න සක්කා සෙට්ඨිනා චිරකාලං අම්හාකං භරණපොසනං කාතුං, දාරිකාය ගමනකාලං ජානාතූ''ති. සොපි රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි – ''ඉදානි වස්සකාලො ආගතො, න සක්කා චතුමාසං විචරිතුං, තුම්හාකං බලකායස්ස යං යං ලද්ධුං වට්ටති, සබ්බං තං මම භාරො. කෙවලං දෙවො මයා පෙසිතකාලෙ ගච්ඡතූ''ති. තතො පට්ඨාය සාකෙතනගරං නිච්චනක්ඛත්තගාමො විය අහොසි. එවං තයො මාසා අතික්කන්තා. ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො පන ධීතාය මහාලතාපසාධනං න තාව නිට්ඨං ගච්ඡති. අථස්ස කම්මන්තාධිට්ඨායකා ආගන්ත්වා ආරොචයිංසු – ''සෙසං අසන්තං නාම නත්ථි, බලකායස්ස පන භත්තපචනදාරූනි නප්පහොන්තී''ති. ''ගච්ඡථ, තාතා, හත්ථිසාලා අස්සසාලා වියොජෙත්වා භත්තං පචථා''ති. එවං පචන්තානම්පි අඩ්ඪමාසො අතික්කන්තො. තතො පුන ආරොචයිංසු – ''දාරූනි සාමි නප්පහොන්තී''ති. ''තාතා, ඉමස්මිං කාලෙ දාරූනි ලද්ධුං න සක්කා, දුස්සකොට්ඨාගාරං පන විවරිත්වා ථූලසාටකෙ ගහෙත්වා වට්ටියො කත්වා තෙලචාටියං තෙමෙත්වා භත්තං පචථා''ති. ඉමිනා නියාමෙන පචන්තානං චත්තාරො මාසා පූරයිංසු.

තතො ධනඤ්චයසෙට්ඨී ධීතුයා මහාලතාපසාධනස්ස නිට්ඨිතභාවං ඤත්වා ''ස්වෙ දාරිකං පෙසෙස්සාමී''ති ධීතරං සමීපෙ නිසීදාපෙත්වා ''අම්ම පතිකුලෙ වසන්තියා නාම ඉමඤ්චිමඤ්ච ආචාරං සික්ඛිතුං වට්ටතී''ති ඔවාදං අදාසි. අයං මිගාරසෙට්ඨී අනන්තරගබ්භෙ නිසින්නො ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ඔවාදං අස්සොසි. සොපි සෙට්ඨී ධීතරං එවං ඔවදි –

> ''අම්ම සසුරකුලෙ වසන්තියා නාම අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො, බහිඅග්ගි අන්තො න පවෙසෙතබ්බො, දදන්තස්සෙව දාතබ්බං, අදදන්තස්ස න දාතබ්බං, දදන්තස්සපි අදදන්තස්සපි දාතබ්බං, සුඛං නිසීදිතබ්බං, සුඛං පරිභුඤ්ජිතබ්බං, සුඛං නිපජ්ජිතබ්බං, අග්ගි පරිචරිතබ්බො, අන්තොදෙවතා නමස්සිතබ්බා''ති.

ඉමං දසවිධං ඔවාදං දත්වා පුනදිවසෙ සබ්බා සෙනියො සන්නිපාතෙත්වා රාජසෙනාය මජ්ඣෙ අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා ''සචෙ මෙ ධීතු ගතට්ඨානෙ දොසො උප්පජ්ජති, තුම්හෙහි සොධෙතබ්බො''ති වත්වා නවකොටිඅග්ඝනකෙන මහාලතාපසාධනෙන ධීතරං පසාධෙත්වා න්හානචුණ්ණමූලං චතුපණ්ණාසසකටසතං ධනං දත්වා ධීතාය සද්ධිං නිබද්ධං ගමනචාරිනියො පඤ්චසතා දාසියො පඤ්ච ආජඤ්ඤරථසතානි සබ්බූපකාරඤ්ච සතං සතං දත්වා කොසලරාජානඤ්ච මිගාරසෙට්ඨිඤ්ච, විස්සජ්ජෙත්වා ධීතු ගමනවෙලායං වජාධිට්ඨායකෙ පුරිසෙ පක්කොසාපෙත්වා, ''තාතා, මම ධීතාය ගතට්ඨානෙ ඛීරපානත්ථං ධෙනූහි, යානයොජනත්ථං උසභෙහි ච අත්ථො හොති, තස්මා මම ධීතු ගමනමග්ගෙ වජද්වාරං විවරිත්වා පුථුලතො අට්ඨ උසභානි ගොගණෙන පූරෙත්වා තිගාවුතමත්ථකෙ අසුකා නාම කන්දරා අත්ථි, අග්ගගොයූථෙ තං ඨානං පත්තෙ භෙරිසඤ්ඤාය වජද්වාරං

පිදහෙය්‍යාථා’’ති. තෙ ‘‘සාධූ’’ති සෙට්ඨිස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තථා අකංසු . වජද්වාරෙ විවටෙ උළාරුළාරායෙව ගාවියො නික්ඛමිංසු. ද්වාරෙ පිදහිතෙ පන විසාඛාය පුඤ්ඤබලෙන බලවගාවො ච දම්මගාවො ච බහි ලඞ්ඝිත්වා මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. අථ, විසාඛා, සාවත්ථිනගරද්වාරං පත්තකාලෙ චින්තෙසි – ‘‘පටිච්ඡන්නයානස්මිං නු ඛො නිසීදිත්වා පවිසාමි, උදාහු රථෙ ඨත්වා’’ති. අථස්සා එතදහොසි – ‘‘පටිච්ඡන්නයානෙන මෙ පවිසන්තියා මහාලතාපසාධනස්ස විසෙසො න පඤ්ඤායිස්සතී’’ති. සා සකලනගරස්ස අත්තානං දස්සෙන්තී රථෙ ඨත්වා නගරං පාවිසි. සාවත්ථිවාසිනො විසාඛාය සම්පත්තිං දිස්වා ‘‘එසා කිර, විසාඛා, නාම එවරූපා, අයඤ්ච සම්පත්ති එතිස්සාව අනුච්ඡවිකා’’ති ආහංසු. ඉති සා මහාසම්පත්තියා මිගාරසෙට්ඨිනො ගෙහං පාවිසි. ආගතදිවසෙ චස්සා සකලනගරවාසිනො ‘‘අම්හාකං, ධනඤ්චයසෙට්ඨි, අත්තනො නගරං සම්පත්තානං මහාසක්කාරං අකාසී’’ති යථාබලං පණ්ණාකාරං පහිණිංසු. විසාඛා, පහිතපහිතං පණ්ණාකාරං තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤමඤ්ඤෙසු කුලෙසු සබ්බත්ථකමෙව දාපෙසි. අථස්සා රත්තිභාගසමනන්තරෙ එකිස්සා ආජඤ්ඤවළවාය ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සා දාසීහි දණ්ඩදීපිකා ගාහාපෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා වළවං උණ්හොදකෙන න්හාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසි.

මිගාරසෙට්ඨිපි සත්තාහං පුත්තස්ස ආවාහසක්කාරං කරොන්තො ධුරවිහාරෙ වසන්තම්පි තථාගතං අමනසිකත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සකලනිවෙසනං පූරෙන්තො නග්ගසමණකෙ නිසීදාපෙත්වා ‘‘ආගච්ඡතු මෙ ධීතා, අරහන්තෙ වන්දතූ’’ති විසාඛාය සාසනං පහිණි. සා ‘‘අරහන්තා’’ති වචනං සුත්වා සොතාපන්නා අරියසාවිකා හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා තෙසං නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා තෙ ඔලොකෙත්වා ‘‘න එවරූපා නාම අරහන්තා හොන්ති, හිරොත්තප්පවිවජ්ජිතානං නාම සන්තිකං කස්මා මං සසුරො පක්කොසාපෙතී’’ති ‘‘ධී, ධී’’ති ගරහිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. නග්ගසමණා තං දිස්වා සබ්බෙ එකප්පහාරෙනෙව සෙට්ඨිං ගරහිංසු – ‘‘කිං ත්වං, ගහපති, අඤ්ඤං නාලත්ථ, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකං මහාකාළකණ්ණිං කස්මා ඉමං ගෙහං පවෙසෙසි, වෙගෙන නං ඉමස්මා ගෙහා නීහරාහී’’ති. තතො සෙට්ඨි ‘‘න සක්කා මයා ඉමෙසං වචනෙන ඉමං ගෙහා නීහරිතුං, මහාකුලස්ස ධීතා අය’’න්ති චින්තෙත්වා – ‘‘ආචරියා දහරා නාම ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා කරෙය්‍යුං, තුම්හෙ තුණ්හී හොථා’’ති නග්ගෙ උය්‍යොජෙත්වා මහාපල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා සුවණ්ණකටච්ඡුං ගහෙත්වා විසාඛාය පරිවිසියමානො සුවණ්ණපාතියං අප්පොදකමධුපායාසං පරිභුඤ්ජි.

තස්මිං සමයෙ එකො පිණ්ඩචාරිකො ථෙරො පිණ්ඩාය චරන්තො සෙට්ඨිස්ස සරද්වාරං පාපුණි. විසාඛා, තං දිස්වා ‘‘සසුරස්ස ආචික්ඛිතුං න යුත්ත’’න්ති යථා සො ථෙරං පස්සති, එවං අපගන්ත්වා අට්ඨාසි. සො පන බාලො ථෙරං දිස්වාපි අපස්සන්තො විය හුත්වා අධොමුඛො පායාසමෙව භුඤ්ජති. විසාඛා, ‘‘ථෙරං දිස්වාපි මෙ සසුරො සඤ්ඤං න කරොතී’’ති ඤත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘අතිච්ඡථ, භන්තෙ, මය්හං සසුරො පුරාණං ඛාදතී’’ති ආහ. සො නිගණ්ඨෙහි තාව කථිතකාලෙ අධිවාසෙසි, ‘‘පුරාණං ඛාදතී’’ති වුත්තක්ඛණෙයෙව පන හත්ථං අපනෙත්වා ‘‘ඉමං පායාසං ඉතො හරථ, එතඤ්ච ඉමස්මා ගෙහා නීහරථ. අයඤ්හි මං එවරූපෙ මඞ්ගලගෙහෙ අසුචිඛාදකං නාම කරොතී’’ති ආහ. තස්මිං ඛො පන නිවෙසනෙ සබ්බෙපි දාසකම්මකරා විසාඛාය සන්තකාව, කො නං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගණ්හිස්සති, මුඛෙන කථෙතුං සමත්ථොපි නාම නත්ථි. තතො, විසාඛා, සසුරස්ස කථං සුත්වා ආහ – ‘‘තාත, න එත්තකෙන වචනෙන මයං නික්ඛමාම, නාහං තුම්හෙහි උදකතිත්ථතො කුම්භදාසිකා විය ආනීතා. ධරමානකමාතාපිතූනං ධීතරො නාම න එත්තකෙනෙව නික්ඛමන්ති, එතෙනෙව මෙ කාරණෙන පිතා ඉධාගමනදිවසෙ අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘සචෙ මෙ ධීතරං උපාදාය දොසො උප්පජ්ජති, සොධෙය්‍යාථා’ති වත්වා තෙසං හත්ථෙ ඨපෙසි. තෙ පක්කොසාපෙත්වා මය්හං දොසාදොසං සොධාපෙථා’’ති.

තතො සෙට්ඨි ‘‘කල්‍යාණං එසා කථෙතී’’ති අට්ඨ කුටුම්බිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අයං දාරිකා සත්තමෙ දිවසෙ අපරිපුණ්ණෙයෙව මඞ්ගලගෙහෙ නිසින්නං මං ‘අසුචිඛාදකො’ති වදතී’’ති ආහ. එවං කිර, අම්මාති? ‘‘තාතා, මය්හං සසුරො අසුචිං ඛාදිතුකාමො භවිස්සති, අහං පන එවං කත්වා න කථෙමි. එකස්මිං පන පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරෙ සරද්වාරෙ ඨිතෙ අයං අප්පොදකමධුපායාසං භුඤ්ජන්තො න තං මනසි කරොති, අහං ඉමිනා කාරණෙන ‘අතිච්ඡථ, භන්තෙ, මය්හං සසුරො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පුඤ්ඤං න කරොති, පුරාණපුඤ්ඤං ඛාදතී’ති එත්තකං කථෙසින්ති ආහ. අය්‍යා, ඉධ දොසො නත්ථි, අම්හාකං ධීතා කාරණං කථෙති, ත්වං කස්මා කුජ්ඣසීති? අය්‍යා, එස තාව දොසො මා හොතු, අයං පන දාරිකා ආගතදිවසෙයෙව මම පුත්තෙ සඤ්ඤං අකත්වා අත්තනො ඉච්ඡිතට්ඨානං අගමාසීති. එවං කිර, අම්මාති? තාතා, නාහං ඉච්ඡිතට්ඨානං ගච්ඡාමි, ඉමස්මිං පන ගෙහෙ ආජානීයවළවාය විජාතාය සඤ්ඤම්පි අකත්වා නිසීදනං නාම අයුත්තන්ති දණ්ඩදීපිකා ගාහාපෙත්වා දාසීහි පරිවුතා තත්ථ ගන්ත්වා වළවාය විජාතපරිහාරං කාරාපෙසින්ති. අය්‍යා, අම්හාකං ධීතා තව ගෙහෙ දාසීහිපි අකත්තබ්බකම්මං අකාසි, ත්වං එත්ථ කිං දොසං පස්සසීති?

අය්‍යා, එස තාව ගුණො හොතු, ඉමිස්සා පන පිතා ඉධාගමනදිවසෙ ඔවාදං දෙන්තො **‘‘අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතබ්බො’’**ති ආහ, කිං පන සක්කා අම්හෙහි උභතො පටිවිස්සකගෙහානං අග්ගිං අදත්වා වසිතුන්ති? එවං කිර, අම්මාති? තාතා, න මය්හං පිතා එතං අග්ගිං උපාදාය කථෙසි, යා පන අන්තොනිවෙසනෙ සස්සුආදීනං රහස්සකථා උප්පජ්ජති, සා දාසිදාසානං න කථෙතබ්බා. එවරූපා හි කථා වඩ්ඪමානා කලහාය සංවත්තති, ඉදං සන්ධාය මය්හං පිතා කථෙසි, තාතාති.

අය්‍යා, එතං තාව එවං හොතු, ඉමිස්සා පිතා **‘‘බාහිරතො අග්ගි න අන්තො පවෙසෙතබ්බො’’**ති ආහ, කිං සක්කා අම්හෙහි අන්තොඅග්ගිම්හි නිබ්බුතෙ බාහිරතො අග්ගිං අනාහරිතුන්ති ? එවං කිර, අම්මාති? තාතා, මය්හං පිතා එතං අග්ගිං සන්ධාය න කථෙසි, යං පන දොසං දාසකම්මකාරෙහි කථිතං හොති, තං අන්තොමානුසකානං න කථෙතබ්බං… පෙ.....

යම්පි තෙන **“යෙ දදන්ති, තෙසංයෙව දාතබ්බ”**න්ති වුත්තං, තං ‘‘යාචිතකං උපකරණං ගහෙත්වා යෙ පටිදදන්ති, තෙසංයෙව දාතබ්බ’’න්ති සන්ධාය වුත්තං.

“යෙ න දදන්ති”ති ඉදම්පි යාචිතකං උපකරණං ගහෙත්වා යෙ න පටිදදන්ති, තෙසං න දාතබ්බන්ති සන්ධාය වුත්තං.

“දදන්තස්සපි අදදන්තස්සපි දාතබ්බ”න්ති , ඉදං පන දුග්ගතෙසු ඤාතිමිත්තෙසු සම්පත්තෙසු පටිදාතුං සක්කොන්තු වා මා වා, දාතුමෙව වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිසීදිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරෙ දිස්වා උට්ඨාතබ්බට්ඨානෙ නිසීදිතුං න වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදං පන සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරං අභුඤ්ජිත්වා තෙ පරිවිසිත්වා සබ්බෙහි ලද්ධාලද්ධං ඤත්වා පච්ඡා සයං භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිපජ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරමෙව සයනං ආරුය්හ න නිපජ්ජිතබ්බං, තෙසං කත්තබ්බයුත්තකං වත්තපටිවත්තං කත්වා පච්ඡා සයං නිපජ්ජිතුං යුත්තන්ති ඉදං සන්ධාය වුත්තං.

“අග්ගි පරිචරිතබ්බො”ති ඉදං පන සස්සුම්පි සසුරම්පි සාමිකම්පි අග්ගික්ඛන්ධං විය උරගරාජානං විය ච කත්වා පස්සිතුං වට්ටතීති ඉදං සන්ධාය වුත්තන්ති.

එතෙ තාව එත්තකා ගුණා හොන්තු, ඉමිස්සා පන පිතා **අන්තොදෙවතා නමස්සාපෙති,** ඉමස්ස කො අත්ථොති? එවං කිර, අම්මාති? ආම, තාතා, එතම්පි හි මෙ පිතරා ඉදං සන්ධාය වුත්තං – ‘‘ආවෙණිකඝරාවාසං වසනකාලතො පට්ඨාය අත්තනො ඝරද්වාරං සම්පත්තපබ්බජිතං දිස්වා යං ඝරෙ ඛාදනීයං භොජනීයං අත්ථි, තතො පබ්බජිතානං දත්වාව ඛාදිතුං වට්ටතී’’ති. අථ නං තෙ ආහංසු – ‘‘තුය්හං පන මහාසෙට්ඨි පබ්බජිතෙ දිස්වා අදානමෙව රුච්චති මඤ්ඤෙති. සො අඤ්ඤං පටිවචනං අපස්සන්තො අධොමුඛො නිසීදි’’.

අථ නං කුටුම්බිකා ‘‘කිං සෙට්ඨි අඤ්ඤොපි අම්හාකං ධීතු දොසො අත්ථී’’ති පුච්ඡිංසු. නත්ථි , අය්‍යාති. කස්මා පන නං නිද්දොසං අකාරණා ගෙහතො නීහරාපෙසීති? තස්මිං ඛණෙ, විසාඛා, ආහ – ‘‘පඨමං තාව මය්හං මම සසුරස්ස වචනෙන ගමනං න යුත්තං, මය්හං පන ආගමනදිවසෙ මම දොසාදොසං සොධනත්ථාය මම පිතා තුම්හාකං හත්ථෙ ඨපෙත්වා අදාසි, ඉදානි මය්හං ගන්තුං සුඛ’’න්ති දාසිදාසෙ ‘‘යානාදීනි සජ්ජානි කරොථා’’ති ආණාපෙසි. අථ නං සෙට්ඨි තෙ කුටුම්බිකෙ ගහෙත්වා, ‘‘අම්ම, මයා අජානිත්වා කථිතං, ඛමාහි මය්හ’’න්ති ආහ. ‘‘තාත, තුම්හාකං ඛමිතබ්බං තාව ඛමාමි, අහං පන බුද්ධසාසනෙ අවෙච්චප්පසන්නස්ස කුලස්ස ධීතා, න මයං විනා භික්ඛුසඞ්ඝෙන වත්තාම. සචෙ මම රුචියා භික්ඛුසඞ්ඝං පටිජග්ගිතුං ලභාමි, වසිස්සාමී’’ති. ‘‘අම්ම, ත්වං යථාරුචියා තව සමණෙ පටිජග්ගාහී’’ති.

තතො, විසාඛා, දසබලං නිමන්තාපෙත්වා පුනදිවසෙ නිවෙසනං පවෙසෙසි. බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං නිසීදාපෙසි. නග්ගපරිසාපි සත්ථු මිගාරසෙට්ඨිනො ගෙහං ගතභාවං සුත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ගෙහං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. විසාඛා, දක්ඛිණොදකං දත්වා ‘‘සබ්බො සක්කාරො පටියාදිතො, සසුරො මෙ ආගන්ත්වා දසබලං පරිවිසතූ’’ති සාසනං පෙසෙසි. සො නිගණ්ඨානං වචනං සුත්වා ‘‘මම ධීතා සම්මාසම්බුද්ධං පරිවිසතූ’’ති ආහ. විසාඛා, නානග්ගරසෙහි දසබලං පරිවිසිත්වා නිට්ඨිතෙ භත්තකිච්චෙ පුන සාසනං පහිණි – ‘‘සසුරො මෙ ආගන්ත්වා දසබලස්ස ධම්මකථං සුණාතූ’’ති. අථ නං ‘‘ඉදානි අගමනං නාම අතිවිය අකාරණ’’න්ති ධම්මකථං සොතුකම්‍යතාය ගච්ඡන්තං නග්ගසමණා ආහංසු – ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මං සුණන්තො බහිසාණියං නිසීදිත්වා සුණාහී’’ති. පුරෙතරමෙව ච ගන්ත්වා සාණියා පරික්ඛිපිංසු. මිගාරසෙට්ඨි ගන්ත්වා බහිසාණියං නිසීදි. තථාගතො ‘‘ත්වං බහිසාණියං වා නිසීද, පරකුට්ටෙ වා පරසෙලෙ වා පරචක්කවාළෙ වා නිසීද. අහං බුද්ධො නාම සක්කොමි තං මම සද්දං සාවෙතු’’න්ති සුවණ්ණවණ්ණඵලං අම්බරුක්ඛං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තො විය ධම්මකථං කථෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ සෙට්ඨි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සාණිං උක්ඛිපිත්වා සත්ථු පාදෙ පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා සත්ථු සන්තිකෙයෙව ච ‘‘ත්වං, අම්ම, අජ්ජ ආදිං කත්වා මම මාතා’’ති විසාඛං අත්තනො මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි. තතො පට්ඨාය, විසාඛා **මිගාරමාතා,** නාම ජාතා.

සා එකදිවසං නක්ඛත්තසමයෙ වත්තන්තෙ ‘‘අන්තොනගරෙ ගුණො නත්ථී’’ති දාසීහි පරිවුතා සත්ථු ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡන්තී ‘‘බුද්ධානං සන්තිකං උද්ධතවෙසෙන ගන්තුං අයුත්ත’’න්ති මහාලතාපසාධනං ඔමුඤ්චිත්වා දාසියා හත්ථෙ දත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, සත්ථා ධම්මකථං කථෙසි. සා ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ දසබලං වන්දිත්වා නගරාභිමුඛා පායාසි. සාපි දාසී අත්තනා ගහිතපසාධනස්ස ඨපිතට්ඨානං අසල්ලක්ඛෙත්වා ගච්ඡන්තී පසාධනත්ථාය පටිනිවත්ති. අථ නං, විසාඛා, ‘‘කහං පන තෙ තං ඨපිත’’න්ති පටිපුච්ඡි. ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ, අය්‍යෙති. හොතු ජෙ ගන්ත්වා ආහර, ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ ඨපිතකාලතො පට්ඨාය ආහරාපනං නාම අම්හාකං අයුත්තං. තස්මා තං විස්සජ්ජෙත්වා දණ්ඩකම්මං කරිස්සාම. තත්ථ පන ඨපිතෙ අය්‍යානං පලිබොධො හොතීති.

පුනදිවසෙ සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො විසාඛාය නිවෙසනද්වාරං සම්පාපුණි. නිවෙසනෙ ච නිබද්ධපඤ්ඤත්තානි ආසනානි . විසාඛා, සත්ථු පත්තං ගණ්හිත්වා සත්ථාරං ගෙහං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසුයෙව නිසීදාපෙත්වා කතභත්තකිච්චෙ සත්ථරි තං පසාධනං ආහරිත්වා සත්ථු පාදමූලෙ නික්ඛිපිත්වා ‘‘ඉදං, භන්තෙ, තුම්හාකං දම්මී’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘අලඞ්කාරො නාම පබ්බජිතානං න වට්ටතී’’ති පටික්ඛිපි. ජානාමි, භන්තෙ, අහං පන ඉමං අග්ඝාපෙත්වා ධනං ගහෙත්වා තුම්හාකං වසනගන්ධකුටිං කාරෙස්සාමීති. තදා සත්ථා අධිවාසෙසි. සාපි තං අග්ඝාපෙත්වා නවකොටිධනං ගහෙත්වා ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතෙ පුබ්බාරාමවිහාරෙ තථාගතස්ස වසනගන්ධකුටිං කාරෙසි. විසාඛාය පන නිවෙසනං පුබ්බණ්හසමයෙ කාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතමෙව හොති අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහං විය. තස්සාපි ගෙහෙ සබ්බභත්තානි පටියත්තානෙව අහෙසුං. සා පුබ්බණ්හසමයෙ භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ආමිසසඞ්ගහං කත්වා පච්ඡාභත්තෙ භෙසජ්ජානි චෙව අට්ඨවිධපානානි ච ගණ්හාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දත්වා පච්ඡා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආගච්ඡති. සත්ථා අපරභාගෙ උපාසිකායො පටිපාටියා ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො විසාඛං මිගාරමාතරං දායිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

ඛුජ්ජුත්තරා-සාමාවතීවත්ථු

260-261. තතියචතුත්ථෙසු **බහුස්සුතානං යදිදං, ඛුජ්ජුත්තරා, මෙත්තාවිහාරීනං යදිදං, සාමාවතීති** බහුස්සුතානං උපාසිකානං ඛුජ්ජුත්තරා, මෙත්තාවිහාරීනං සාමාවතී අග්ගාති දස්සෙති. තා කිර ද්වෙපි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ ‘‘සත්ථු ධම්මකථං සොස්සාමා’’ති විහාරං අගමංසු. තත්ථ, ඛුජ්ජුත්තරා, සත්ථාරං එකං උපාසිකං බහුස්සුතානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සාමාවතීපි එකං උපාසිකං මෙත්තාවිහාරීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. තාසං ද්වින්නම්පි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තීනංයෙව කප්පසතසහස්සං අතික්කන්තං.

අථ අම්හාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව අල්ලකප්පරට්ඨෙ අහිවාතකරොගො නාම උදපාදි. එකෙකස්මිං ගෙහෙ එකප්පහාරෙනෙව දසපි වීසම්පි තිංසම්පි ජනා මරන්ති, තිරොරට්ඨං ගතා පන ජීවිතං ලභන්ති. තං ඤත්වා එකො පුරිසො අත්තනො පුත්තදාරං ආදාය ‘‘අඤ්ඤං රට්ඨං ගමිස්සාමී’’ති තතො නික්ඛමි. අථස්ස ඝරෙ ගහිතපාථෙය්‍යං අන්තරාමග්ගෙ කන්තාරෙ අනුත්තිණ්ණෙයෙව පරික්ඛයං අගමාසි. තෙසං සරීරබලං පරිහායි, සකිං මාතා පුත්තං උක්ඛිපති, සකිං පිතා. අථස්ස පිතා චින්තෙසි – ‘‘අම්හාකං සරීරබලං පරිහීනං, පුත්තං උක්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තා කන්තාරං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සාමා’’ති. සො තස්ස මාතරං අජානාපෙත්වාව උදකකිච්චෙන ඔහීනො විය පුත්තං මග්ගෙ නිසීදාපෙත්වා එකකොව මග්ගං පටිපජ්ජි. ‘‘අථස්ස භරියා ආගමනං ඔලොකයමානා ඨිතා හත්ථෙ පුත්තං අදිස්වා විරවමානා ගන්ත්වා කහං මෙ සාමි පුත්තො’’ති ආහ. කො තෙ පුත්තෙන අත්ථො? ජීවමානා පුත්තං ලභිස්සාමාති. සා ‘‘අතිසාහසිකො වතායං පුරිසො’’ති වත්වා ‘‘ගච්ඡ ත්වං, නාහං තාදිසෙන සද්ධිං ගමිස්සාමී’’ති ආහ. සො ‘‘අනුපධාරෙත්වා මෙ භද්දෙ කතං, ඛමෙතං මය්හ’’න්ති වත්වා පුත්තං ආදායාගතො.

තෙ තං කන්තාරං සමතික්කමිත්වා සායං එකං ගොපාලකකුලං සම්පාපුණිංසු. තං දිවසඤ්ච ගොපාලකකුලවාසිනො නිරුදකපායාසං පචිංසු. තෙ තෙ දිස්වා ‘‘ඉමෙ අතිවිය ඡාතකා’’ති පායාසස්ස මහාභාජනං පූරෙත්වා උළුඞ්කපූරං සප්පිං ආසිඤ්චිත්වා අදංසු. තෙසු තං පායාසං භුඤ්ජන්තෙසු සා ඉත්ථී පමාණෙනෙව භුඤ්ජි, පුරිසො පන පමාණාතික්කන්තං භුඤ්ජිත්වා ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගසමනන්තරෙ කාලමකාසි. සො කාලං කරොන්තො තෙසු සාලයභාවෙන ගොපාලකානං ගෙහෙ සුනඛියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. සුනඛී නචිරස්සෙව විජාතා. ගොපාලකො තං කුක්කුරං සස්සිරිකං දිස්වා පිණ්ඩෙන පලොභෙත්වා අත්තනි උප්පන්නසිනෙහං ගහෙත්වා සද්ධිමෙව චරති.

අථෙකදිවසං එකො පච්චෙකබුද්ධො භික්ඛාචාරවෙලාය ගොපාලකස්ස ඝරද්වාරං සම්පත්තො. සොපි තං දිස්වා භික්ඛං දත්වා අත්තානං නිස්සාය වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි. පච්චෙකබුද්ධො ගොපාලකකුලස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ එකස්මිං වනසණ්ඩෙ වාසං උපගතො. ගොපාලකො තස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තො තං කුක්කුරං ගහෙත්වාව ගච්ඡති, අන්තරාමග්ගෙ ච වාළමිගට්ඨානෙ වාළමිගානං පලායනත්ථං රුක්ඛෙ වා පාසාණෙ වා පහාරං දෙති, සොපි කුක්කුරො තස්ස කරණවිධානං වවත්ථපෙති. අථෙකදිවසං සො ගොපාලකො පච්චෙකබුද්ධස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා, ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං සබ්බකාලං ආගමනං නාම න හොති. අයං පන කුක්කුරො ඡෙකො, ඉමස්ස ආගතසඤ්ඤාය අම්හාකං ගෙහද්වාරං ආගච්ඡෙය්‍යාථා’’ති ආහ. සො එකදිවසං ‘‘පච්චෙකබුද්ධං ගණ්හිත්වා එහී’’ති කුක්කුරං පෙසෙසි. කුක්කුරො තස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය ගන්ත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජි. පච්චෙකබුද්ධො ‘‘අයං මම සන්තිකං ආගතො’’ති ඤත්වා පත්තචීවරං ආදාය මග්ගං පටිපජ්ජි. සො තස්ස වීමංසනත්ථාය උක්කමිත්වා අඤ්ඤං මග්ගං ගණ්හි, කුක්කුරො පුරතො ඨත්වා ගොපාලකමග්ගං පටිපන්නකාලෙ අපසක්කි. යස්මිං ච යස්මිං ච ඨානෙ වාළමිගානං පලායනත්ථං ගොපාලකො රුක්ඛං වා පාසාණං වා පහරි, තං තං ඨානං පත්වා කුක්කුරො මහාවිරවං විරවි. තස්ස සද්දෙන වාළමිගා පලායන්ති. පච්චෙකබුද්ධොපි භත්තකිච්චවෙලාය මහන්තං සිනිද්ධපිණ්ඩං තස්ස දෙති. සොපි පිණ්ඩලාභෙන පච්චෙකබුද්ධෙ උත්තරිතරං සිනෙහං කරොති.

ගොපාලකො තෙමාසං වුත්ථස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස තිචීවරප්පහොනකං සාටකං දත්වා, ‘‘භන්තෙ, සචෙ වො රුච්චති, ඉධෙව වසථ. නො චෙ රුච්චති, යථාසුඛං ගච්ඡථා’’ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධො ගමනාකාරං දස්සෙති. සො

ගොපාලකො පච්චෙකබුද්ධං අනුගන්ත්වා නිවත්තති. කුක්කුරො පච්චෙකබුද්ධස්ස අඤ්ඤත්ථ ගමනභාවං ඤත්වා අතිසිනෙහෙන උප්පන්නබලවසොකො හදයඵාලනං පත්වා කාලං කත්වා තාවතිංසපුරෙ නිබ්බත්ති. අථස්ස පච්චෙකබුද්ධෙන සද්ධිං ගමනකාලෙ උච්චාසද්දං කත්වා වාළමිගානං පලාපිතභාවෙන දෙවතාහි සද්ධිං කථෙන්තස්ස සද්දො සකලදෙවපුරං ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. සො තෙනෙව නාමධෙය්‍යං ලභිත්වා **සොසකදෙවපුත්තො** නාම ජාතො. අථස්ස තස්මිං සම්පත්තිං අනුභවන්තස්ස මනුස්සපථෙ කොසම්බිනගරෙ උදෙනො නාම රාජා රජ්ජං පටිපජ්ජි. තස්ස වත්ථු මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනායං (ම. නි. අට්ඨ. 2.324 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තස්මිං පන රජ්ජං කාරයමානෙ සොසකදෙවපුත්තො චවිත්වා කොසම්බියං එකිස්සා රූපූපජීවිනියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා දසමාසච්චයෙන විජායිත්වා පුත්තභාවං ඤත්වා සඞ්කාරකූටෙ ඡඩ්ඩාපෙසි. තස්මිං ඛණෙ කොසම්බිසෙට්ඨිනො කම්මන්තිකො පාතොව සෙට්ඨිඝරං ගච්ඡන්තො ''කිං නු ඛො ඉමං කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණ''න්ති ගන්ත්වා දාරකං දිස්වා ''මහාපුඤ්ඤවා එස දාරකො භවිස්සතී''ති එකස්ස පුරිසස්ස හත්ථෙ ගෙහං පෙසෙත්වා සෙට්ඨිඝරං අගමාසි. සෙට්ඨිපි රාජුපට්ඨානවෙලාය රාජකුලං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ පුරොහිතං දිස්වා ''අජ්ජ කිං නක්ඛත්ත''න්ති පුච්ඡි. සො තත්ථෙව ඨිතො ගණෙත්වා ''අසුකං නාම නක්ඛත්තං, අජ්ජ ඉමිනා නක්ඛත්තෙන ජාතදාරකො ඉමස්මිං නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං ලභිස්සතී''ති ආහ. සො තස්ස කථං සුත්වා වෙගෙන ඝරං පෙසෙසි – ''ඉමස්ස පුරොහිතස්ස ද්වෙ කථා නාම නත්ථි, ඝරණී ච මෙ ගරුගබ්භා, ජානාථ තාව නං විජාතා වා නො වා''ති. තෙ ගන්ත්වා ජානිත්වා, ''අය්‍යා, න තාව විජාතා''ති ආහංසු. තෙන හි ගච්ඡථ, ඉමස්මිං නගරෙ අජ්ජ ජාතදාරකං පරියෙසථාති. තෙ පරියෙසන්තා තස්ස සෙට්ඨිනො කම්මන්තිකස්ස ගෙහෙ තං දාරකං දිස්වා සෙට්ඨිනො ආරොචයිංසු. තෙන හි ගච්ඡථ භණෙ, තං කම්මන්තිකං පක්කොසථාති. තෙ තං පක්කොසිංසු. අථ නං සෙට්ඨි ''ගෙහෙ කිර තෙ දාරකො අත්ථී''ති පුච්ඡි. ''ආම, අය්‍යා''ති. ''තං දාරකං අම්හාකං දෙහී''ති. ''න දෙමි, අය්‍යා''ති. ''හන්ද සහස්සං ගණ්හිත්වා දෙහී''ති. සො ''අයං ජීවෙය්‍ය වා මරෙය්‍ය වා, දුජ්ජානමිද''න්ති සහස්සං ගණ්හිත්වා අදාසි.

තතො සෙට්ඨි චින්තෙසි – ''සචෙ මෙ භරියා ධීතරං විජායිස්සති, ඉමමෙව පුත්තං කරිස්සාමි. සචෙ පුත්තං විජායිස්සති, මාරෙස්සාමී''ති. චින්තෙත්වා ගෙහෙ පොසෙසි. අථස්ස භරියා කතිපාහච්චයෙන පුත්තං විජායි. තතො සෙට්ඨි ''එවං තං ගාවො මද්දිත්වා මාරෙස්සන්තී''ති චින්තෙත්වා ''ඉමං දාරකං වජද්වාරෙ නිපජ්ජාපෙථා''ති ආහ. තං තත්ථ නිපජ්ජාපෙසුං. අථ නං යූථපති උසභො පඨමං නික්ඛමන්තො දිස්වා ''එවං තං අඤ්ඤෙ න මද්දිස්සන්තී''ති චතුන්නං පාදානං අන්තරෙ කත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ගොපාලකා දිස්වා ''මහාපුඤ්ඤො එස දාරකො භවිස්සති , යස්ස තිරච්ඡානගතාපි ගුණං ජානන්ති, පටිජග්ගිස්සාම න''න්ති අත්තනො ගෙහං නයිංසු.

සොපි සෙට්ඨි තස්ස මතභාවං අනුවිජ්ජන්තො ''ගොපාලකෙහි නීතො''ති සුත්වා පුන සහස්සං දත්වා ආණාපෙත්වා ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩාපෙසි. තස්මිං ච කාලෙ සෙට්ඨිස්ස ඝරෙ අජපාලකො සුසානං නිස්සාය අජිකා චාරෙති. අථෙකා ධෙනු අජිකා දාරකස්ස පුඤ්ඤෙන මග්ගා ඔක්කම්ම ගන්ත්වා දාරකස්ස ඛීරං දත්වා ගතා. තතො නිවත්තමානාපි තථෙව ගන්ත්වා ඛීරමදාසි. අජපාලකො චින්තෙසි – ''අයං අජිකා පාතොපි ඉමස්මා ඨානා ඔක්කමිත්වා ගතා, කිං නු ඛො එත''න්ති ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො තං දාරකං දිස්වා ''මහාපුඤ්ඤො එස දාරකො, තිරච්ඡානගතාපිස්ස ගුණං ජානන්ති, පටිජග්ගිස්සාමි න''න්ති ගහෙත්වා ගෙහං ගතො.

පුනදිවසෙ සෙට්ඨි ''මතො නු ඛො දාරකො, න මතො''ති ඔලොකාපෙන්තො අජපාලකෙන ගහිතභාවං ඤත්වා සහස්සං දත්වා ආණාපෙත්වා ''ස්වෙ ඉමං නගරං එකො සත්ථවාහපුත්තො පවිසිස්සති, ඉමං දාරකං නෙත්වා චක්කමග්ගෙ ඨපෙථ, එවං තං සකටචක්කං ඡින්දන්තං ගමිස්සතී''ති ආහ. තං තත්ථ නික්ඛිත්තං සත්ථවාහපුත්තස්ස පුරිමසකටෙ ගොණා දිස්වා චත්තාරො පාදෙ ථම්භෙ විය ඔතාරෙත්වා අට්ඨංසු. සත්ථවාහො ''කිං නු ඛො එත''න්ති තෙසං ඨිතකාරණං ඔලොකෙන්තො දාරකං දිස්වා ''මහාපුඤ්ඤො දාරකො, පතිජග්ගිතුං වට්ටතී''ති ගණ්හිත්වා අගමාසි.

සෙට්ඨිපි තස්ස චක්කපථෙ මතභාවං වා අමතභාවං වා ඔලොකාපෙන්තො සත්ථවාහෙන ගහිතභාවං ඤත්වා තස්සපි සහස්සං දත්වා ආණාපෙත්වා නගරතො අවිදූරෙ ඨානෙ පපාතෙ පාතාපෙසි. සො තත්ථ පපතන්තො නළකාරානං කම්මකරණට්ඨානෙ එකසාලාය පතිතො. සා තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සතවිහතකප්පාසපිචුසම්ඵස්සසදිසා අහොසි. අථ නං නළකාරජෙට්ඨකො ''පුඤ්ඤවා එස දාරකො, පටිජග්ගිතුං වට්ටතී''ති ගණ්හිත්වා ගෙහං ගතො. සෙට්ඨි දාරකස්ස පපාතතො පතිතට්ඨානෙ මතභාවං වා අමතභාවං වා පරියෙසාපෙන්තො නළකාරජෙට්ඨකෙන ගහිතභාවං ඤත්වා තස්සපි සහස්සං දත්වා ආණාපෙසි.

අපරභාගෙ සෙට්ඨිස්ස සකපුත්තොපි සොපි උභො වයප්පත්තා අහෙසුං. සෙට්ඨි පුන සොසකදාරකස්ස මාරණූපායං චින්තෙන්තො අත්තනො කුම්භකාරස්ස ගෙහං ගන්ත්වා ''අම්භො මය්හං ගෙහෙ එවරූපො එකො අවජාතදාරකො අත්ථි, තං දාරකං යංකිඤ්චි කත්වා මාරෙතුං වට්ටති රහස්සෙනා''ති ආහ. සො උභොපි කණ්ණෙ පිදහිත්වා ''එවරූපං නාම භාරියං කථං කථෙතුං න වට්ටතී''ති ආහ. තතො සෙට්ඨි ''අයං මුධා න කරිස්සතී''ති චින්තෙත්වා – ''හන්ද, භො, සහස්සං ගණ්හිත්වා එතං කම්මං නිප්ඵාදෙහී''ති ආහ. ලඤ්ජං නාම අභින්නං භින්දති, තස්මා සො සහස්සං ලභිත්වා සම්පටිච්ඡිත්වා ''අහං, අය්‍ය, අසුකදිවසෙ නාම ආවාපං ආලිම්පෙස්සාමි, තදා තං දාරකං අසුකවෙලාය නාම පෙසෙහී''ති ආහ. සෙට්ඨිපි ඛො තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා තතො පට්ඨාය දිවසෙ ගණෙන්තො

කුම්භකාරෙන වුත්තදිවසස්ස සම්පත්තභාවං ඤත්වා සොසකකුමාරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘අම්හාකං, තාත, අසුකදිවසෙ නාම බහූහි භාජනෙහි අත්ථො, ත්වං අම්හාකං කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘පිතරා කිර මෙ තුම්හාකං එකං කථිතං අත්ථි, තං අජ්ජ නිප්ඵාදෙහී’ති වදෙහී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධූ’’ති තස්ස වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා නික්ඛමි.

අථ නං අන්තරාමග්ගෙ සෙට්ඨිස්ස සකපුත්තො ගුළකීළං කීළන්තො දිස්වා වෙගෙන ගන්ත්වා ‘‘අහං භාතික දාරකෙහි සද්ධිං කීළන්තො එත්තකං නාම ජිතො, තං මෙ පටිජිනිත්වා දෙහී’’ති ආහ. සො ‘‘මය්හං ඉදානි ඔකාසො නත්ථි, පිතා මං අච්චායිකකම්මෙන කුම්භකාරස්ස සන්තිකං පහිණී’’ති ආහ. ඉතරො ‘‘අහං භාතික තත්ථ ගමිස්සාමි, ත්වං ඉමෙහි සද්ධිං කීළිත්වා මය්හං ලක්ඛං පච්චාහරිත්වා දෙහී’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි ගච්ඡා’’ති අත්තනො කථිතසාසනං තස්ස කථෙත්වා දාරකෙහි සද්ධිං කීළි. සොපි කුමාරො කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං සාසනං ආරොචෙසි. සො ‘‘සාධු, තාත, නිප්ඵාදෙස්සාමී’’ති තං කුමාරං ගබ්භං පවෙසෙත්වා තිඛිණාය වාසියා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා චාටියං පක්ඛිපිත්වා චාටිමුඛං පිදහිත්වා භාජනන්තරෙ ඨපෙත්වා ආවාපං ආලිම්පෙසි. සොසකකුමාරො බහූ ජිනිත්වා කනිට්ඨස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසීදි. සො තං චිරායමානං ඤත්වා ‘‘කිං නු ඛො චිරායතී’’ති කුම්භකාරගෙහසභාගං ගන්ත්වා කත්ථචි අදිස්වා ‘‘ගෙහං ගතො භවිස්සතී’’ති නිවත්තිත්වා ගෙහං අගමාසි.

සෙට්ඨී නං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො කාරණං භවිස්සති, මයා එස මාරණත්ථාය කුම්භකාරස්ස සන්තිකං පහිතො, සො දානි පුන ඉධෙවාගච්ඡතී’’ති ආගච්ඡන්තංයෙව නං ‘‘කිං, තාත, කුම්භකාරස්ස සන්තිකං න ගතොසී’’ති ආහ. ‘‘ආම, තාත, න ගතොම්හී’’ති. ‘‘කස්මා, තාතා’’ති? සො අත්තනො නිවත්තකාරණඤ්ච කනිට්ඨභාතිකස්ස තත්ථ ගතකාරණඤ්ච ආරොචෙසි. සෙට්ඨී තස්ස වචනස්ස සුතකාලතො පට්ඨාය මහාපථවියා අජ්ඣොත්ථටො විය හුත්වා ‘‘කිං නාමෙතං ත්වං වදසී’’ති විප්ඵන්දචිත්තො වෙගෙන කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අඤ්ඤෙසං සන්තිකෙ අකථනීයභාවෙන ‘‘පෙක්ඛ, හො, පෙක්ඛ, හො’’ති ආහ. ‘‘කිං පෙක්ඛාපෙසි ත්වං’’? නිට්ඨිතං එතං කම්මන්ති. සො තතොව නිවත්තිත්වා ගෙහං අගමාසි. තතො පට්ඨාය චස්ස චෙතසිකරොගො උප්පජ්ජි.

සො තස්මිං කාලෙ තෙන සද්ධිං අභුඤ්ජිත්වා ආසං භින්දිත්වා ‘‘යෙන කෙනචි උපායෙන මම පුත්තස්ස සත්තුනො අන්තරමෙව පස්සිතුං වට්ටතී’’ති එකං පණ්ණං ලිඛිත්වා සොසකකුමාරං පක්කොසිත්වා ‘‘ත්වං ඉමං පණ්ණං ආදාය අසුකගාමෙ නාම අම්හාකං කම්මන්තිකො අත්ථි, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඉමං පණ්ණං දත්වා ‘ඉමස්මිං කිර පණ්ණෙ සාසනං සීඝං කරොහී’ති වද. අන්තරාමග්ගෙ අම්හාකං සහායකො ගාමකසෙට්ඨී නාම එකො සෙට්ඨී අත්ථි, තස්ස ඝරං ගන්ත්වා භත්තං භුඤ්ජිත්වා ගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති ච මුඛසාසනං අදාසි. සො සෙට්ඨිං වන්දිත්වා පණ්ණං ගහෙත්වා නික්ඛන්තො අන්තරාමග්ගෙ ගාමකසෙට්ඨිස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තස්ස ගෙහං පුච්ඡිත්වා තං බහිද්වාරකොට්ඨකෙ නිසීදිත්වා මස්සුපරිකම්මං කරොන්තං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. ‘‘කුතො ආගච්ඡසි, තාතා’’ති ච වුත්තෙ ‘‘කොසම්බිසෙට්ඨිනො පුත්තොම්හි, තාතා’’ති ආහ. සො ‘‘අම්හාකං සහායසෙට්ඨිනො පුත්තො’’ති හට්ඨතුට්ඨො අහොසි.

තස්මිං ච ඛණෙ තස්ස සෙට්ඨිනො ධීතාය එකා දාසී සෙට්ඨිධීතු පුප්ඵානි ආහරිතුං ගච්ඡති. අථ නං සෙට්ඨී ආහ – ‘‘ත්වං, අම්ම, එතං කම්මං ඨපෙත්වා සොසකකුමාරස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සයනං අත්ථරිත්වා දෙහී’’ති. සා තථා කත්වා ආපණං ගන්ත්වා සෙට්ඨිධීතු පුප්ඵානි ආහරි. සෙට්ඨිධීතා තං දිස්වා ‘‘ත්වං අජ්ජ චිරං බහි පපඤ්චෙසී’’ති තස්සා කුජ්ඣිත්වා ‘‘කිං තෙ එත්තකං කාලං එත්ථ කත’’න්ති ආහ. ‘‘මා කථෙසි, අය්‍යෙ, මයා එවරූපො නදිට්ඨපුබ්බො, තුය්හං කිර පිතු සහායකසෙට්ඨිනො පුත්තො එකො, න සක්කා තස්ස රූපසම්පත්තිං කථෙතුං. සෙට්ඨී මං පුප්ඵානං අත්ථාය ගච්ඡන්තිං ‘තස්ස කුමාරස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සයනං අත්ථරිත්වා දෙහී’ති ආහ, තෙනාහං බහි චිරං පපඤ්චෙසි’’න්ති. සාපි ඛො සෙට්ඨිධීතා තස්ස කුමාරස්ස චතුත්ථෙ අත්තභාවෙ සරසාමිනී අහොසි, තස්මා තස්සා වචනස්ස සුතකාලතො පට්ඨාය නෙව අත්තනො ඨිතභාවං , න නිසින්නභාවං අඤ්ඤාසි. සා තමෙව දාසිං ගහෙත්වා තස්ස නිපන්නට්ඨානං ගන්ත්වා තං නිද්දායමානං ඔලොකෙත්වා දුස්සන්තෙ පණ්ණං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො එතං පණ්ණ’’න්ති කුමාරං අනුට්ඨාපෙත්වාව පණ්ණං ගහෙත්වා වාචෙත්වා ‘‘අයං අත්තනො මරණපණ්ණං සයමෙව ගහෙත්වා ආගච්ඡතී’’ති තං පණ්ණං ඵාලෙත්වා තස්මිං අප්පබුද්ධෙයෙව ‘‘මයා තව සන්තිකං පුත්තො පෙසිතො, සහායකස්ස මෙ ගාමකසෙට්ඨිස්ස වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථි, ත්වං සීඝං අම්හාකං ආණාපවත්තිට්ඨානෙ උප්පාදං ධනං ගණ්හිත්වා සබ්බසතෙන මම පුත්තස්ස ගාමකසෙට්ඨිනො ධීතරං ගහෙත්වා මඞ්ගලං කරොහි. මඞ්ගලෙ ච නිට්ඨිතෙ ‘ඉමිනා මෙ විධානෙන කත’න්ති මය්හං සාසනං පෙසෙහි. අහං තව ඉධ කත්තබ්බං ජානිස්සාමී’’ති පණ්ණං ලිඛිත්වා තමෙව ලඤ්ඡනං දත්වා පඨමං බද්ධනියාමෙනෙව දුස්සන්තෙ බන්ධි.

සොපි ඛො කුමාරො තංදිවසං තත්ථ වසිත්වා පුනදිවසෙ සෙට්ඨිං ආපුච්ඡිත්වා කම්මන්තිකස්ස ගාමං ගන්ත්වා පණ්ණං අදාසි . කම්මන්තිකො පණ්ණං වාචෙත්වා ගාමිකෙ සන්නිපාතෙත්වා ‘‘තුම්හෙව මං න ගණෙථ, මම සාමී අත්තනො ජෙට්ඨපුත්තස්ස සබ්බසතෙන දාරිකං ආනෙතුං මය්හං සන්තිකං පෙසෙසි, වෙගෙන ඉමස්මිං ඨානෙ උප්පාදං සම්පිණ්ඩෙථා’’ති සබ්බං මඞ්ගලසක්කාරං සජ්ජෙත්වා ගාමකසෙට්ඨිස්ස සාසනං පෙසෙත්වා සම්පටිච්ඡාපෙත්වා සබ්බසතෙන මඞ්ගලකිරියං නිට්ඨාපෙත්වා කොසම්බිසෙට්ඨිස්ස පණ්ණං පහිණි ‘‘මයා තුම්හෙහි පහිතපණ්ණෙ සාසනං සුත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච කත’’න්ති.

සෙට්ඨී තං සාසනං සුත්වා අග්ගිදඩ්ඪො විය ‘‘ඉදානි නට්ඨොම්හී’’ති චින්තනවසෙන ලොහිතපක්ඛන්දිකරොගං පත්වා ‘‘යෙන කෙනචි තං උපායෙන පක්කොසිත්වා මම සන්තකස්ස අස්සාමිකං කරිස්සාමී’’ති ‘‘මඞ්ගලස්ස

නිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය කස්මා මය්හං පුත්තො බහි හොති, සීඝං ආගච්ඡතූ''ති සාසනං පෙසෙසි. සාසනං සුත්වා කුමාරෙ ගන්තුං ආරද්ධෙ සෙට්ඨිධීතා චින්තෙසි – ''අයං බාලො මං නිස්සාය ඉමං සම්පත්තිං අලත්ථන්ති න ජානාති, යංකිඤ්චි කත්වා ඉමස්ස ගමනපටිබාහනූපායො කාතුං වට්ටතී''ති. තතො නං ආහ – ''කුමාර, මා අතිවෙගෙන ගච්ඡාහි, කුලගාමං ගච්ඡන්තෙන නාම අත්තනො පරිවච්ඡං කත්වා ගන්තුං වට්ටතී''ති.

කොසම්බකසෙට්ඨිපි තස්ස චිරායනභාවං ඤත්වා පුන සාසනං පහිණි ''කස්මා මෙ පුත්තො චිරායති, අහං ලොහිතපක්ඛන්දිකරොගං පත්තො, ජීවන්තමෙව මං ආගන්ත්වා දට්ඨුං වට්ටතී''ති. තස්මිං කාලෙ සෙට්ඨිධීතා තස්ස ආරොචෙසි – ''න එසො තව පිතා, ත්වං පන 'පිතා'ති සඤ්ඤං කරොසි . එස තව මාරණත්ථාය කම්මන්තිකස්ස පණ්ණං පහිණි, අහං තං පණ්ණං අපනෙත්වා අඤ්ඤං සාසනං ලිඛිත්වා තව එතං සම්පත්තිං උප්පාදයිං. එස තං 'අපුත්තං කරිස්සාමී'ති පක්කොසති, එතස්ස කාලකිරියං ආගමෙහී''ති. අථස්ස ධරමානකස්සෙව කාලකතභාවං සුත්වා කොසම්බිනගරං අගමාසි. සෙට්ඨිධීතාපි තස්ස බහියෙව සඤ්ඤං අදාසි ''ත්වං පවිසන්තො සකලගෙහෙ තව ආරක්ඛං ඨපෙන්තොව පවිසාහී''ති. සයම්පි සෙට්ඨිපුත්තෙන සද්ධිමෙව පවිසිත්වා උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා රොදන්තී විය හුත්වා අන්ධකාරට්ඨානෙ නිපන්නකස්ස සෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සීසෙනෙව හදයං පහරි. සො දුබ්බලතාය තෙනෙව පහාරෙන කාලමකාසි.

කුමාරොපි පිතු සරීරකිච්චං කත්වා ''තුම්හෙ මහාසෙට්ඨිස්ස මං සකපුත්තොති වදථා''ති පාදමූලිකානං ලඤ්ජං අදාසි. තතො සත්තමෙ දිවසෙ රාජා ''සෙට්ඨිට්ඨානාරහං එකං ලද්ධුං වට්ටතී''ති ''සෙට්ඨිස්ස සපුත්තකනිපුත්තකභාවං ජානාථා''ති පෙසෙසි. සෙට්ඨිපාදමූලිකා රඤ්ඤො සෙට්ඨිස්ස සපුත්තභාවං කථයිංසු. රාජා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා තස්ස සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො ඝොසකසෙට්ඨි නාම ජාතො. අථ නං භරියා ආහ – ''අය්‍යපුත්ත, ත්වම්පි අවජාතො, අහම්පි දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්තා. පුබ්බෙ කතකුසලවසෙන පන එවරූපං සම්පත්තිං අලභිම්හ, අධුනාපි කුසලං කරිස්සාමා''ති. සො ''සාධු භද්දෙ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා දෙවසිකං සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා දානං පට්ඨපෙසි.

තස්මිං සමයෙ තාසං ද්වින්නං ජනානං ඛුජ්ජුත්තරා දෙවලොකතො චවිත්වා ඝොසකසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ ධාතියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා ජාතකාලෙ ඛුජ්ජා අහොසීති ඛුජ්ජුත්තරාතෙවස්සා නාමං අකංසු. සාමාවතීපි දෙවලොකතො චවිත්වා භද්දවතියරට්ඨෙ භද්දියනගරෙ භද්දවතියසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, සාමාතිස්සා නාමං අකංසු. අපරභාගෙ තස්මිං නගරෙ ඡාතකභයං උප්පජ්ජි, මනුස්සා ඡාතකභයභීතා යෙන වා තෙන වා ගච්ඡන්ති. තදා අයං භද්දවතියසෙට්ඨි භරියාය සද්ධිං මන්තෙසි – ''භද්දෙ ඉමස්මිං ඡාතකභයස්ස අන්තො න පඤ්ඤායති, කොසම්බිනගරෙ අම්හාකං සහායකස්ස ඝොසකසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගච්ඡාම, න සො අම්හෙ දිස්වා පමජ්ජිස්සතී''ති. තස්ස කිර සො සෙට්ඨි අදිට්ඨසහායකො අහොසි, තස්මා එවමාහ. සො සෙසජනං නිවත්තාපෙත්වා භරියඤ්ච ධීතරඤ්ච ගණ්හිත්වා කොසම්බිනගරස්ස මග්ගං පටිපජ්ජි. තෙ තයොපි අන්තරාමග්ගෙ මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා අනුපුබ්බෙන කොසම්බිං පත්වා එකාය සාලාය නිවාසං අකංසු.

ඝොසකසෙට්ඨිපි ඛො අත්තනො ඝරද්වාරෙ කපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානං මහාදානං දාපෙසි. අථායං භද්දවතියසෙට්ඨි චින්තෙසි – ''න සක්කා අම්හෙහි ඉමිනාව කපණවෙසෙන සහායකස්ස අත්තානං දස්සෙතුං, සරීරෙ පාකතිකෙ ජාතෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා සෙට්ඨිං පස්සිස්සාමා''ති. තෙ උභොපි ධීතරං ඝොසකසෙට්ඨිස්ස දානග්ගං පහිණිංසු. සා අත්තනො භත්තං ආහරණත්ථාය භාජනං ගහෙත්වා දානග්ගං ගන්ත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ ලජ්ජමානරූපා අට්ඨාසි. තං දිස්වා දානකම්මිකො චින්තෙසි – ''සෙසජනා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙ කෙවට්ටා මච්ඡවිලොපෙ විය මහාසද්දං කත්වා ගණ්හිත්වා ගච්ඡන්ති, අයං පන දාරිකා කුලධීතා භවිස්සති, උපධිසම්පදාපිස්සා අත්ථී''ති.

තතො නං ආහ – ''ත්වං, අම්ම, කස්මා සෙසජනො විය ගණ්හිත්වා න ගච්ඡසී''ති? තාත, එවරූපං සම්බාධට්ඨානං කින්ති කත්වා පවිසාමීති. අම්ම, කති පන ජනා තුම්හෙති? තයො ජනා, තාතාති. සො තයො භත්තපිණ්ඩෙ අදාසි. සා තං භත්තං මාතාපිතූනං අදාසි, පිතා දීඝරත්තං ඡාතකත්තා අතිරෙකං භුඤ්ජිත්වා කාලමකාසි. සා පුනදිවසෙ ගන්ත්වා ද්වෙයෙව භත්තපිණ්ඩෙ ගණ්හි. තංදිවසං සෙට්ඨිභරියා භත්තෙන ච කිලන්තතාය සෙට්ඨිනො ච මරණසොකෙන රත්තිභාගසමනන්තරෙ කාලමකාසි. සා පුනදිවසෙ සෙට්ඨිධීතා එකමෙව භත්තපිණ්ඩං ගණ්හි. දානකම්මිකො තස්සා කිරියං උපධාරෙත්වා, ''අම්ම, තයා පඨමදිවසෙ තයො පිණ්ඩා ගහිතා, පුනදිවසෙ ද්වෙ, අජ්ජ එකමෙව ගණ්හසි. කිං නු ඛො කාරණ''න්ති පුච්ඡි. සා තං කාරණං කථෙසි. කතරගාමවාසිනො පන, අම්ම, තුම්හෙති. සා තම්පි කාරණං නිප්පදෙසතො කථෙසි. ''අම්ම, එවං සන්තෙ ත්වං අම්හාකං සෙට්ඨිධීතා නාම අහොසි, මය්හඤ්ච අඤ්ඤා දාරිකා නත්ථි, ත්වං ඉතො පට්ඨාය මම ධීතා, අම්මා''ති තං ධීතරං කත්වා ගණ්හි.

සා උට්ඨාය සමුට්ඨාය දානග්ගෙ මහාසද්දං සුත්වා ''කස්මා අයං, තාත, උච්චාසද්දමහාසද්දො''ති ආහ. අම්ම, මහාජනස්ස අන්තරෙ නාම අප්පසද්දං කාතුං න සක්කාති. අහමෙත්ථ උපායං ජානාමි, තාතාති. කිං කාතුං වට්ටති, අම්මාති? සමන්තා වතිං කත්වා ද්වෙ ද්වාරානි යොජෙත්වා අන්තො භාජනානි ඨපාපෙත්වා එකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා භත්තං ගණ්හිත්වා එකෙන ද්වාරෙන නික්ඛමනං කරොථ, තාතාති. සාධු, අම්මාති පුනදිවසතො පට්ඨාය තථා කාරෙසි. තතො පට්ඨාය දානග්ගං පදුමස්සරං විය සන්නිසින්නසද්දං අහොසි.

තතො ඝොසකසෙට්ඨි පුබ්බෙ දානග්ගස්මිං උච්චාසද්දමහාසද්දං සුත්වා තදා තං අසුණන්තො දානකම්මිකං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ''ත්වං අජ්ජ දානං න දාපෙසී''ති. දින්නං , අය්‍යාති. අථ කස්මා පුබ්බෙ විය දානග්ගෙ සද්දො

න සුයයාතීති? ආම, අයාා, එකා මෙ ධීතා අත්ථි, අහං තාය කථිතඋපායෙ ඨත්වා දානග්ගං නිස්සද්දමකාසින්ති. තව ධීතා නාම නත්ථි, කුතො තෙ ධීතා ලද්ධාති? සො වඤ්චෙතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවෙන සෙට්ඨිස්ස සබ්බං ධීතු ආගමනවිධානං කථෙසි. කස්මා පන භො ත්වං එවරූපං භාරියං කම්මමකාසි? ත්වං එත්තකං අද්ධානං මම ධීතරං අත්තනො සන්තිකෙ වසමානං නාරොචෙසි , වෙගෙන තං අම්හාකං ගෙහං ආණාපෙහීති. සො තස්ස වචනං සුත්වා අකාමකො ආණාපෙසි. තතො පට්ඨාය සෙට්ඨී තං ධීතුට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ''ධීතු සක්කාරං කරොමී''ති අත්තනො සමානජාතිකෙහි කුලෙහි ධීතු සමානවයානි පඤ්ච කුමාරිකසතානි තස්සා පරිවාරමකාසි.

අථෙකදිවසං උදෙනො රාජා නගරෙ අනුසඤ්චරන්තො තං සාමාවතිං තාහි කුමාරීහි පරිවාරිතං කීළමානං දිස්වා ''කස්සායං දාරිකා''ති පුච්ඡිත්වා ''සොසකසෙට්ඨිස්ස ධීතා''ති සුත්වා සස්සාමිකඅස්සාමිකභාවං පුච්ඡි. තතො අස්සාමිකභාවෙ කථිතෙ ''ගච්ඡථ සෙට්ඨිනො කථෙථ 'තුම්හාකං ධීතරං රාජා ඉච්ඡති'''ති. තං සුත්වා සෙට්ඨී ''අම්හාකං අඤ්ඤා දාරිකා නත්ථි, එකධීතිකං සපත්තිවාසෙ දාතුං න සක්කොමා''ති. රාජා තං කථං සුත්වා සෙට්ඨිං ච සෙට්ඨිභරියඤ්ච බහි කත්වා සකලගෙහං ලඤ්ඡාපෙසි. සාමාවතී බහි කීළිත්වා ආගච්ඡන්තී මාතාපිතරො බහි නිසින්නකෙ දිස්වා ''අම්මතාතා, කස්මා ඉධ නිසින්නත්ථා''ති? තෙ තං කාරණං කථයිංසු. අම්මතාතා, කස්මා තුම්හෙ ඉමං පටිවචනං න ජානාථ ''මම ධීතා සපත්තිවාසෙ වසන්තී එකිකා වසිතුං න සක්ඛිස්සති, සචස්සා පරිවාරා පඤ්චසතා කුමාරියො වසාපෙථ, එවං වසිස්සතී''ති. ඉදානි එවං කථාපෙථ, තාතාති. ''සාධු, අම්ම, මයං තව චිත්තං න ජානිම්හා''ති වත්වා තෙ තථා කථයිංසු. රාජා උත්තරිතරං පසීදිත්වා ''සහස්සම්පි හොතු, සබ්බා ආනෙථා''ති ආහ. අථ නං භද්දකෙන නක්ඛත්තමුහුත්තකෙන පඤ්චමාතුගාමසතපරිවාරං රාජගෙහං නයිංසු. රාජා තා පඤ්චසතාපි තස්සායෙව පරිවාරං කත්වා අභිසෙකං කත්වා විසුං එකස්මිං පාසාදෙ වසාපෙසි.

තෙන ච සමයෙන කොසම්බියං සොසකසෙට්ඨි කුක්කුටසෙට්ඨි පවාරිකසෙට්ඨීති තයො ජනා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහායකා හොන්ති. තෙ තයොපි ජනා පඤ්චසතෙ තාපසෙ පටිජග්ගන්ති. තාපසාපි චත්තාරො මාසෙ තෙසං සන්තිකෙ වසිත්වා අට්ඨ මාසෙ හිමවන්තෙ වසන්ති. අථෙකදිවසං තෙ තාපසා හිමවන්තතො ආගච්ඡන්තා මහාකන්තාරෙ තසිතා කිලන්තා එකං මහන්තං වටරුක්ඛං පත්වා තත්ථ අධිවත්ථාය දෙවතාය සන්තිකා සඞ්ගහං පච්චාසීසන්තා නිසීදිංසු. දෙවතා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං හත්ථං පසාරෙත්වා තෙසං පානීයපානකාදීනි දත්වා කිලමථං පටිවිනොදෙසි. තෙ දෙවතාය ආනුභාවෙන විම්හිතා පුච්ඡිංසු – ''කිං නු ඛො දෙවතෙ කම්මං කත්වා තයා අයං සම්පත්ති ලද්ධා''ති? දෙවතා ආහ – ලොකෙ බුද්ධො නාම භගවා උප්පන්නො, සො එතරහි සාවත්ථියං විහරති. අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති තං උපට්ඨාති. සො උපොසථදිවසෙසු අත්තනො භතකානං පකතිභත්තවෙතනමෙව දත්වා උපොසථං කාරාපෙසි. අථාහං එකදිවසං මජ්ඣන්හිකෙ පාතරාසත්ථාය ආගතො කඤ්චි භතකං කම්මං කරොන්තං අදිස්වා ''අජ්ජ මනුස්සා කස්මා කම්මං න කරොන්තී''ති පුච්ඡිං. තස්ස මෙ එතමත්ථං ආරොචෙසුං. අථාහං එතදවොචං – ''ඉදානි උපඩ්ඪදිවසො ගතො, සක්කා නු ඛො උපඩ්ඪඋපොසථං කාතු''න්ති. තතො සෙට්ඨිස්ස පටිවෙදෙත්වා ''සක්කා කාතු''න්ති ආහ. ස්වාහං උපඩ්ඪදිවසං උපොසථං සමාදියිත්වා තදහෙව කාලං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පටිලභින්ති.

අථ තෙ තාපසා ''බුද්ධො කිර උප්පන්නො''ති සඤ්ජාතපීතිපාමොජ්ජා තතො සාවත්ථිං ගන්තුකාමා හුත්වාපි ''බහූපකාරා නො උපට්ඨාකසෙට්ඨිනො, තෙසම්පි ඉමමත්ථං ආරොචෙස්සාමා''ති කොසම්බිං ගන්ත්වා සෙට්ඨීහි කතසක්කාරබහුමානා ''තදහෙව මයං ගච්ඡාමා''ති ආහංසු. ''කිං, භන්තෙ, තුරිතත්ථ, නනු තුම්හෙ පුබ්බෙ චත්තාරො පඤ්ච මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡථා''ති වුත්තා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. ''තෙන හි, භන්තෙ, සහෙව ගච්ඡාමා''ති ච වුත්තෙ – ''ගච්ඡාම මයං, තුම්හෙ සණිකං ආගච්ඡථා''ති සාවත්ථිං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

තෙපි සෙට්ඨිනො පච්ඡා පඤ්චසතපඤ්චසතසකටපරිවාරා සාවත්ථිං ගන්ත්වා ජෙතවනතො අවිදූරෙ ඨානෙ ඛන්ධාවාරං බන්ධිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. සත්ථා තෙසං චරියාවසෙන ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ තයොපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා තෙනෙව නියාමෙන අජ්ජතනාය ස්වාතනායාති නිමන්තෙත්වා අද්ධමාසං ඛන්ධාවාරභත්තං නාම දත්වා සත්ථාරං අත්තනො නගරං ආගමනත්ථාය යාචිංසු. සත්ථා ''සුඤ්ඤාගාරෙ තථාගතා අභිරමන්තී''ති කථෙසි. තෙ ''අඤ්ඤාතං, භන්තෙ''ති වත්වා ''තුම්හෙ අම්හෙහි පහිතසාසනෙන ආගච්ඡෙය්‍යාථා''ති වත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා අත්තනො නගරමෙව ආගන්ත්වා තයොපි ජනා සකෙ සකෙ උය්‍යානෙ විහාරෙ කාරාපෙසුං. සොසකසෙට්ඨිනා කාරිතො සොසිතාරාමො නාම ජාතො, කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතො කුක්කුටාරාමො නාම ජාතො, පාවාරිකසෙට්ඨිනා කාරිතං පාවාරිකම්බවනං නාම ජාතං. තෙ විහාරෙ කාරාපෙත්වා සත්ථු දූතං පහිණිංසු – ''සත්ථා අම්හාකං සඞ්ගහං කාතුං ඉමං නගරං ආගච්ඡතූ''ති. සත්ථා ''කොසම්බිං ගමිස්සාමී''ති මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො චාරිකං නික්ඛමන්තො අන්තරාමග්ගෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා ගමනං විච්ඡින්දිත්වා කුරුරට්ඨෙ කම්මාසදම්මං නාම නිගමං අගමාසි.

තස්මිං සමයෙ මාගණ්ඩියො සබ්බරත්තිං බහිගාමෙ අග්ගිං ජුහිත්වා පාතොව අන්තොගාමං පවිසති. සත්ථාපි පුනදිවසෙ අන්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තො පටිපථෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස අත්තානං දස්සෙසි. සො දසබලං දිස්වා චින්තෙසි – ''අහං එත්තකං කාලං මම ධීතු රූපසම්පත්තියා සදිසං දාරකං පරියෙසන්තො චරාමි, රූපසම්පත්තියා ච සතිපි එවරූපං ගහිතපබ්බජ්ජමෙව පත්ථෙසිං. අයං ඛො පන පබ්බජිතො අභිරූපො දස්සනීයො මම ධීතුයෙව අනුච්ඡවිකො''ති වෙගෙන ගෙහං අගමාසි. තස්ස කිර බ්‍රාහ්මණස්ස පුබ්බෙ එකො පබ්බජිතවංසො අත්ථි, තෙනස්ස

පබ්බජිතමෙව දිස්වා චිත්තං නමති. සො බ්‍රාහ්මණිං ආමන්තෙසි – ‘‘භද්දෙ මයා එවරූපො පබ්බජිතො නාම නදිට්ඨපුබ්බො සුවණ්ණවණ්ණො බ්‍රහ්මවණ්ණො මම ධීතුයෙව අනුච්ඡවිකො, සීඝං මෙ ධීතරං අලඞ්කරොහී’’ති. බ්‍රාහ්මණියා ධීතරං අලඞ්කරොන්තියාව සත්ථා අත්තනො ඨිතට්ඨානෙ පදචෙතියානි දස්සෙත්වා අන්තොනගරං පාවිසි.

අථ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං ධීතරං ගහෙත්වා තං ඨානං ආගච්ඡන්තො අන්තොගාමං පවිට්ඨකාලෙ ආගතත්තා ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො දසබලං අදිස්වා බ්‍රාහ්මණිං පරිභාසති – ‘‘තව කාරණං භද්දකං නාම නත්ථි, තයි පපඤ්චං කරොන්තියාව සො පබ්බජිතො නික්ඛමිත්වා ගතො’’ති. බ්‍රාහ්මණ, ගතො තාව හොතු, කතරදිසාභාගෙන ගතොති? ඉමිනා දිසාභාගෙනාති සත්ථු ගතට්ඨානං ඔලොකෙන්තොව පදචෙතියානි දිස්වා ‘‘භද්දෙ ඉමානි තස්ස පුරිසස්ස පදානි, ඉතො ගතො භවිස්සතී’’ති ආහ. අථ, බ්‍රාහ්මණී, සත්ථු පදචෙතියං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘බාලො වතායං බ්‍රාහ්මණො අත්තනො ගන්ථමත්තස්සාපි අත්ථං න ජානාතී’’ති තෙන සද්ධිං පරිහාසං කරොන්තී ආහ – ‘‘යාව බාලො චාසි, බ්‍රාහ්මණ, එවරූපස්ස නාම පුරිසස්ස ධීතරං දස්සාමීති වදසි. රාගෙන හි රත්තස්ස දොසෙන දුට්ඨස්ස මොහෙන මූළ්හස්ස පුරිසස්ස පදං නාම එවරූපං න හොති. ලොකෙ පන විවටච්ඡදස්ස සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්ස එතං පදං’’ පස්ස, බ්‍රාහ්මණ –

‘‘රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස හොති අවකඩ්ඪිතං පදං;
මූළ්හස්ස හොති සහසානුපීළිතං,
විවටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද’’න්ති.

සො බ්‍රාහ්මණියා එත්තකං කථෙන්තියාපි අසුත්වා ‘‘ත්වං නාම චණ්ඩා මුඛරා’’ති ආහ. තෙසං ද්වින්නම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදං කරොන්තානංයෙව සත්ථා පිණ්ඩාය චරිත්වා සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන කතභත්තකිච්චො බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සනූපචාරෙනෙව නික්ඛමි. බ්‍රාහ්මණො සත්ථාරං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණිං අපසාදෙත්වා ‘‘අයං සො පුරිසො’’ති හට්ඨපහට්ඨො දසබලස්ස පුරතො ඨත්වා ‘‘භො පබ්බජිත, අහං පාතොව පට්ඨාය තං පරියෙසන්තො චරාමි, ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ මම ධීතාය සමානරූපා ඉත්ථී නාම නත්ථි, පුරිසොපි තයා සද්ධිං සමානරූපො නාම නත්ථි, මම ධීතරං තුය්හං පොසනත්ථාය දම්මි, ගණ්හාහි න’’න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා ‘‘අහං, බ්‍රාහ්මණ, කාමග්ගවාසිනියො උත්තමරූපධරා නානාවණ්ණං කථං කථෙන්තියො මම පලොභනත්ථමෙව ආගන්ත්වා සන්තිකෙ ඨිතා දෙවධීතාපි න ඉච්ඡිං, කිමඞ්ගං පන ඉමං ගණ්හිස්සාමී’’ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
නාහොසි ඡන්දො අපි මෙථුනස්මිං;
කිංමෙවිදං මුත්තකරීසපුණ්ණං,
පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ’’ති. (සු. නි. 841);

මාගණ්ඩියා චින්තෙසි – ‘‘අනත්ථිකෙන නාම ‘අල’න්ති වත්තුමෙව වට්ටති. අයං පන මම සරීරං මුත්තකරීසපුණ්ණං නාම කත්වා ‘පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ’ති අවොච, එකං ඉස්සරියට්ඨානං ලභන්තී අන්තරමෙවස්ස පස්සිස්සාමී’’ති ආඝාතං බන්ධි. සත්ථා තං අමනසිකත්වා චරියවසෙන බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනං ආරභි. දෙසනාපරියොසානෙ උභොපි ජායම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය ‘‘ඉදානි අම්හාකං ඝරාවාසෙන අත්ථො නත්ථී’’ති ධීතරං මාගණ්ඩියං චූළපිතරං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා උභොපි පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. අථ රාජා උදෙනො චූළමාගණ්ඩියෙන සද්ධිං වොහාරං කත්වා මාගණ්ඩියදාරිකං රාජානුභාවෙන ගෙහං ආනෙත්වා අභිසෙකං කත්වා තස්සා පඤ්චමාතුගාමසතපරිවාරාය වසනට්ඨානං විසුං පාසාදං අදාසි.

සත්ථාපි ඛො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො කොසම්බිනගරං සම්පාපුණි. සෙට්ඨිනො සත්ථු ආගමනං සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නා භගවන්තං එතදවොචුං – ‘‘ඉමෙ, භන්තෙ, තයො විහාරා තුම්හෙ උද්දිස්ස කතා, පටිග්ගණ්හථ, භන්තෙ, විහාරෙ චාතුද්දිසස්ස සඞ්ඝස්ස සඞ්ගහත්ථායා’’ති. පටිග්ගහෙසි භගවා විහාරෙ. තෙපි සෙට්ඨිනො සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා අභිවාදෙත්වා ඝරං අගමංසු.

මාගණ්ඩියාපි ඛො සත්ථු ආගතභාවං සුත්වා ඡින්නභින්නකෙ ධුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං ලඤ්ජං දත්වා ‘‘තුම්හෙ සමණං ගොතමං ඉමිනා ඉමිනා ච නියාමෙන අක්කොසථා’’ති වත්වා උය්‍යොජෙසි. තෙ සත්ථු අන්තොගාමං පවිසනවෙලාය සපරිවාරං සත්ථාරං නානාවිධෙහි අක්කොසෙහි අක්කොසිංසු. ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං ආහ – ‘‘භන්තෙ, එවරූපෙ අක්කොසනට්ඨානෙ න වසිස්සාම, අඤ්ඤං නගරං ගච්ඡාමා’’ති. සත්ථා, ‘‘ආනන්ද, තථාගතා නාම අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි න කම්පන්ති, අයම්පි සද්දො සත්තාහං නාතික්කමිස්සති, අක්කොසකානංයෙව උපරි පතිස්සති, ත්වං මා චිතක්කයිත්ථා’’ති. තෙපි තයො නගරසෙට්ඨිනො මහාසක්කාරෙන භගවන්තං පවෙසෙත්වා මහාදානං අදංසු. තෙසං අපරාපරං දානං දදන්තානංයෙව මාසො අතික්කමි, අථ නෙසං එතදහොසි – ‘‘බුද්ධා නාම සබ්බලොකං අනුකම්පමානා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤෙසම්පි ඔකාසං දස්සාමා’’ති. තතො තෙ කොසම්බිනගරවාසිනොපි ජනස්ස ඔකාසං අකංසු. තතො පට්ඨාය නාගරාපි වීථිසභාගෙන ගණසභාගෙන මහාදානං දෙන්ති.

අථෙකදිවසං සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො මාලාකාරකජෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ සාමාවතියා උපට්ඨායිකා ඛුජ්ජුත්තරා අට්ඨ කහාපණෙ ආදාය මාලත්ථාය තං ගෙහං අගමාසි. මාලාකාරජෙට්ඨකො තං දිස්වා, ‘‘අම්ම උත්තරෙ, අජ්ජ තුය්හං පුප්ඵානි දාතුං ඛණො නත්ථි, අහං බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං පරිවිසාමි. ත්වම්පි පරිවෙසනාය සහායිකා හොහි, එවං ඉතො පරෙසං වෙය්‍යාවච්චකරණතො මුච්චිස්සතී’’ති ආහ. තතො ඛුජ්ජුත්තරා අත්තනා ලද්ධං භොජනං භුඤ්ජිත්වා බුද්ධානං භත්තග්ගෙ වෙය්‍යාවච්චං අකාසි. සා සත්ථාරා උපනිසින්නකථාවසෙන කථිතං ධම්මං සබ්බමෙව උග්ගණ්හි. අනුමොදනං පන සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

සා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු චත්තාරොව කහාපණෙ දත්වා පුප්ඵානි ගහෙත්වා ගච්ඡති, තස්මිං පන දිවසෙ දිට්ඨසච්චභාවෙන පරසන්තකෙ චිත්තං අනුප්පාදෙත්වා සබ්බෙව අට්ඨ කහාපණෙ දත්වා පච්ඡිං පූරෙත්වා පුප්ඵානි ආදාය සාමාවතියා සන්තිකං අගමාසි. අථ නං සා පුච්ඡි – ‘‘අම්ම උත්තරෙ, ත්වං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු න බහූනි පුප්ඵානි ආහරසි, අජ්ජ පන බහුකානි, කිං නො රාජා උත්තරිතරං පසන්නො’’ති? සා මුසාවාදෙ අභබ්බතාය අතීතෙ අත්තනා කතං අනිගූහිත්වා සබ්බං කථෙසි. ‘‘අථ කස්මා අජ්ජ බහූනි පුප්ඵානි ආහරසී’’ති වුත්තා ච එවමාහ – ‘‘අහං අජ්ජ දසබලස්ස ධම්මං සුත්වා අමතං සච්ඡාකාසිං, තස්මා තුම්හෙ න වඤ්චෙමී’’ති. තං සුත්වා, ‘‘අම්ම උත්තරෙ, තයා ලද්ධං අමතධම්මං අම්හාකම්පි දෙහී’’ති සබ්බාව හත්ථං පසාරයිංසු. අයො, එවං දාතුං න සක්කා, අහං පන සත්ථාරා කථිතනියාමෙන තුම්හාකං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, තුම්හෙ අත්තනො හෙතුම්හි සති තං ධම්මං ලභිස්සථාති. තෙන හි, අම්ම උත්තරෙ, කථෙහීති. ‘‘එවං කථෙතුං න සක්කා, මය්හං උච්චං ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තුම්හෙ නීචාසනෙසු නිසීදථා’’ති ආහ. තා පඤ්චසතාපි ඉත්ථියො ඛුජ්ජුත්තරාය උච්චාසනං දත්වා සයං නීචාසනානි ගහෙත්වා නිසීදිංසු. ඛුජ්ජුත්තරාපි සෙක්ඛපටිසම්භිදාසු ඨත්වා තාසං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සාමාවතිං ජෙට්ඨිකං කත්වා සබ්බාව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. තතො පට්ඨාය ඛුජ්ජුත්තරං වෙය්‍යාවච්චකරණතො අපනෙත්වා ‘‘ත්වං සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා ආහරිත්වා අම්හෙ සාවෙහී’’ති ආහංසු. ඛුජ්ජුත්තරාපි තතො පට්ඨාය තථා අකාසි.

කස්මා පනෙසා දාසී හුත්වා නිබ්බත්තාති? සා කිර කස්සපදසබලස්ස සාසනෙ එකාය සාමණෙරියා අත්තනො වෙය්‍යාවච්චං කාරෙසි. තෙන කම්මෙන පඤ්ච ජාතිසතානි පරෙසං දාසීයෙව හුත්වා නිබ්බත්ති. කස්මා පන ඛුජ්ජා අහොසීති? අනුප්පන්නෙ කිර බුද්ධෙ අයං බාරාණසිරඤ්ඤො ගෙහෙ වසන්තී එකං රාජකුලූපකං පච්චෙකබුද්ධං ඛුජ්ජධාතුකං දිස්වා අත්තනා සහවාසීනං මාතුගාමානං පුරතො පරිහාසං කරොන්තී ඛුජ්ජාකාරෙන විචරි. තස්මා ඛුජ්ජා හුත්වා නිබ්බත්ති. කිං පන කත්වා සා පඤ්ඤවන්තී ජාතාති? අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ අයං බාරාණසිරඤ්ඤො ගෙහෙ වසන්තී අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධෙ රාජගෙහතො උණ්හපායාසස්ස පූරිතෙ පත්තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘එත්ථ ඨපෙත්වා ගච්ඡථ, භන්තෙ’’ති අට්ඨ සුවණ්ණකටකෙ ඔමුඤ්චිත්වා අදාසි. තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන පඤ්ඤවන්තී හුත්වා නිබ්බත්ති.

අථ ඛො තා සාමාවතියා පරිවාරා පඤ්චසතා ඉත්ථියො පටිවිද්ධසච්චාපි සමානා රඤ්ඤො අස්සද්ධභාවෙන කාලෙන කාලං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා බුද්ධදස්සනං න ලභන්ති. තස්මා දසබලෙ අන්තරවීථිං පටිපන්නෙ වාතපානෙසු නප්පහොන්තෙසු අත්තනො අත්තනො ගබ්භෙසු ඡිද්දං කත්වා තෙහි ඔලොකෙන්ති . අථෙකදිවසං මාගණ්ඩියා අත්තනො පාසාදතලතො නික්ඛමිත්වා චඞ්කමමානා තාසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ගබ්භච්ඡිද්දං දිස්වා ‘‘කිමිද’’න්ති පුච්ඡි. තාහි තස්සා සත්ථරි බද්ධාඝාතතං අජානන්තීහි – ‘‘සත්ථා ඉමං නගරං ආගතො, මයං එත්ථ ඨත්වා සත්ථාරං පස්සාම චෙව පූජෙම චා’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉදානිස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමි, ඉමාපි තස්ස උපට්ඨායිකා, ඉමාසම්පි කත්තබ්බං ජානිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං රහොගතකාලෙ, ‘‘මහාරාජ, සාමාවතිමිස්සකානං බහිද්ධා පත්ථනා අත්ථි, කතිපාහෙනෙව තෙ ජීවිතං මාරෙස්සන්ති, සාමාවතී, සපරිවාරා තුම්හෙසු සිනෙහං වා පෙමං වා න කරොති, සමණං පන ගොතමං අන්තරවීථියා ගච්ඡන්තං දිස්වා වාතපානෙසු අප්පහොන්තෙසු තානි ඛණ්ඩිත්වාපි ඔකාසං කත්වා ඔලොකෙන්තී’’ති ආහ. රාජා ‘‘න තා එවරූපං කරිස්සන්තී’’ති න සද්දහති. පුන වුත්තෙපි න සද්දහතියෙව. අථ නං තික්ඛත්තුං වුත්තෙපි අස්සද්දහන්තං ‘‘සචෙ මෙ වචනං න සද්දහසි, තාසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා උපධාරෙහි, මහාරාජා’’ති ආහ. රාජා ගන්ත්වා ගබ්භෙසු ඡිද්දං දිස්වා ‘‘ඉදං කි’’න්ති පුච්ඡිත්වා තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ තාසං අක්කුජ්ඣිත්වා කිඤ්චි අවත්වා ඡිද්දානි පිදහාපෙසි. රාජා තතො පට්ඨාය තාසං පාසාදෙ උද්ධච්ඡිද්දකජාලවාතපානානි කාරෙසි.

සා තෙන කාරණෙන රාජානං කොපෙතුං අසක්කොන්තී, ‘‘දෙව, එතාසං තුම්හෙසු පෙමං අත්ථි වා නත්ථි වාති ජානිස්සාම, අට්ඨ කුක්කුටෙ පෙසෙත්වා තුම්හාකං අත්ථාය පචාපෙථා’’ති ආහ. රාජා තස්සා වචනං සුත්වා ‘‘ඉමෙ පචිත්වා පෙසෙතූ’’ති සාමාවතියා අට්ඨ කුක්කුටෙ පහිණි. සොතාපන්නා අරියසාවිකා ජීවමානෙ කුක්කුටෙ කිං පචිස්සති, අලන්ති වත්වා පන හත්ථෙනපි ඵුසිතුං න ඉච්ඡි. මාගණ්ඩියා ‘‘හොතු, මහාරාජ, එතෙයෙව ච කුක්කුටෙ සමණස්ස ගොතමස්ස පචනත්ථාය පෙසෙහී’’ති. රාජා තථා අකාසි. මාගණ්ඩියා අන්තරාමග්ගෙයෙව කුක්කුටෙ මාරාපෙත්වා ‘‘ඉමෙ කුක්කුටෙ පචාපෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස දෙතූ’’ති පහිණි. සා තෙසං මතභාවෙන දසබලඤ්ච උද්දිස්ස පහිතභාවෙන පචිත්වා දසබලස්ස පෙසෙසි. මාගණ්ඩියා ‘‘පස්ස, මහාරාජා’’ති වත්වා එත්තකෙනපි රාජානං කොපෙතුං නාසක්ඛි.

අයං පන උදෙනො තාසු එකෙකිස්සා වසනට්ඨානෙ සත්ත සත්ත දිවසානි වසි. අථායං මාගණ්ඩියා එකං කණ්හසප්පපොතකං වෙළුපබ්බෙ පක්ඛිපාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඨපෙසි. රඤ්ඤො ච යත්ථ කත්ථචි ගච්ඡන්තස්ස හත්ථිකන්තවීණං ආදායයෙව ගමනං ආචිණ්ණං, මාගණ්ඩියා රඤ්ඤො අත්තනො සන්තිකං

ආගමනකාලෙ තං සප්පපොතකං අන්තොවීණාය පක්ඛිපිත්වා ඡිද්දං පිදහාපෙසි. අථ නං සාමාවතියා සන්තිකං ගමනකාලෙ, ‘‘මහාරාජ, සාමාවතී නාම සමණස්ස ගොතමස්ස පක්ඛා, තුම්හෙ න ගණෙති. යං කිඤ්චි කත්වා තුම්හාකං දොසමෙව චින්තෙති, අප්පමත්තා හොථා’’ති ආහ. රාජා සාමාවතියා වසනට්ඨානෙ සත්තාහං වීතිනාමෙත්වා පුන සත්තාහෙ මාගණ්ඩියාය නිවෙසනං අගමාසි. සා තස්මිං ආගච්ඡන්තෙයෙව ‘‘කච්චි තෙ, මහාරාජ, සාමාවතී ඔතාරං න ගවෙසතී’’ති කථෙන්තී විය රඤ්ඤො හත්ථතො වීණං ගහෙත්වා චාලෙත්වා ‘‘කිං නු ඛො, මහාරාජ, එත්ථ අබ්භන්තරෙ විචරතී’’ති වත්වා සප්පස්ස නික්ඛමනොකාසං කත්වා ‘‘අබ්භුම්මෙ අන්තො සප්පො’’ති වීණං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි. තස්මිං කාලෙ රාජා පදිත්තං වෙණුවනං විය පක්ඛිත්තලොණං උද්ධනං විය ච දොසෙන තටතටායන්තො ‘‘වෙගෙන සපරිවාරං සාමාවතිං පක්කොසථා’’ති ආහ. රාජපුරිසා ගන්ත්වා පක්කොසිංසු.

සා රඤ්ඤො කුද්ධභාවං ඤත්වා සෙසමාතුගාමානං සඤ්ඤමදාසි. ‘‘රාජා තුම්හෙ ඝාතෙතුකාමො පක්කොසති, අජ්ජ දිවසං ඔදිස්සකෙන මෙත්තාඵරණෙන රාජානං ඵරථා’’ති ආහ. රාජා තා ඉත්ථියො පක්කොසාපෙත්වා සබ්බාව පටිපාටියා ඨපෙත්වා මහාධනුං ආදාය විසපීතකණ්ඩං සන්නය්හිත්වා ධනුං පූරෙත්වා අට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ සබ්බාව තා සාමාවතිප්පමුඛා ඉත්ථියො ඔධිසො මෙත්තං ඵරිංසු. රාජා කණ්ඩං නෙව ඛිපිතුං න අපනෙතුං සක්කොති, ගත්තෙහි සෙදා මුච්චන්ති, සරීරං වෙධති, මුඛතො ඛෙළො පතති, ගහෙතබ්බගහණං න පස්සති. අථ නං සාමාවතී ‘‘කිං, මහාරාජ, කිලමසී’’ති ආහ. ආම, දෙවි, කිලමාමි, අවස්සයො මෙ හොහීති. සාධු, මහාරාජ, කණ්ඩං මහාපථවිමුඛං කරොහීති. රාජා තථා අකාසි. සා ‘‘රඤ්ඤො හත්ථතො කණ්ඩං මුච්චතූ’’ති අධිට්ඨාසි. තස්මිං ඛණෙ කණ්ඩං මුච්චි. රාජා තඞ්ඛණංයෙව උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා ආගම්ම අල්ලකෙසො අල්ලවත්ථො සාමාවතියා පාදෙසු පතිත්වා ‘‘ඛම, දෙවි, මය්හං, භෙදකානං මෙ වචනෙන අනුපධාරෙත්වා එතං කත’’න්ති ආහ. ඛමාමි, දෙවාති. ‘‘සාධු, දෙවි, එවං තයා මය්හං ඛමිතං නාම හොති. ඉතො පට්ඨාය තුම්හාකං යථාරුචියා දසබලස්ස දානං දෙථ, පච්ඡාභත්තං විහාරං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුණාථ, අජ්ජ වො පට්ඨාය පරිහාරං දම්මීති. තෙන හි, දෙව, අජ්ජ පට්ඨාය එකං භික්ඛුං යාචිත්වා ආනෙථ, යො නො ධම්මං වාචෙස්සතීති. රාජා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා යාචන්තො ආනන්දත්ථෙරං ලභි. තතො පට්ඨාය තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා කතභත්තකිච්චස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං පරියාපුණන්ති.

තා එකදිවසං ථෙරස්ස අනුමොදනාය පසන්නා ථෙරස්ස පඤ්ච උත්තරාසඞ්ගසතානි අදංසු. ථෙරො කිර පුබ්බෙ තුන්නවායකාලෙ එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස එකාය සූචියා සද්ධිං හත්ථතලමත්තං චොළඛණ්ඩං අදාසි. සො සූචියා ඵලෙන ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මහාපඤ්ඤො අහොසි, චොළඛණ්ඩස්ස ඵලෙන ඉමිනාව නියාමෙන පඤ්චසතක්ඛත්තුං දුස්සානි පටිලභි.

තතො මාගණ්ඩියා අඤ්ඤං කාතබ්බං අපස්සන්තී ‘‘උය්‍යානං ගච්ඡාම, මහාරාජා’’ති ආහ. සාධු, දෙවීති. සා රඤ්ඤො සම්පටිච්ඡිතභාවං ඤත්වා චූළපිතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘අම්හාකං උය්‍යානං ගතකාලෙ සාමාවතියා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සාමාවතිං සපරිවාරං අන්තොකරිත්වා ‘රඤ්ඤො ආණා’ති වත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා පලාලෙන පලිවෙඨෙත්වා ගෙහෙ අග්ගිං දෙථා’’ති. මාගණ්ඩියො තස්සා වචනං සුත්වා තථා අකාසි. තස්මිං දිවසෙ සබ්බාපි තා ඉත්ථියො පුබ්බෙ කතස්ස උපපීළකකම්මස්සානුභාවෙන සමාපත්තිං අප්පෙතුං නාසක්ඛිංසු, එකප්පහාරෙනෙව භුසමුට්ඨි විය ඣායිංසු. තාසං ආරක්ඛපුරිසා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘දෙව, ඉදං නාම කරිංසූ’’ති ආචික්ඛිංසු.

රාජා ‘‘කෙන කත’’න්ති පරියෙසන්තො මාගණ්ඩියාය කාරිතභාවං ඤත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘භද්දෙ, භද්දකං තයා කම්මං කතං මයා කාතබ්බං කරොන්තියා, ‘‘උට්ඨාය සමුට්ඨාය මය්හං වධාය පරිසක්කමානා ඝාතිතා, පසන්නොස්මි, තුය්හං සම්පත්තිං දස්සාමීති තව ඤාතකෙ පක්කොසාපෙහී’’ති ආහ. සා රඤ්ඤො කථං සුත්වා අඤ්ඤාතකෙපි ඤාතකෙ කත්වා පක්කොසාපෙසි. රාජා සබ්බෙසං සන්නිපතිතභාවං ඤත්වා රාජඞ්ගණෙ ගලප්පමාණෙසු ආවාටෙසු නිඛනිත්වා උපරි ඵීතානි සීසානි භින්දාපෙන්තො මහන්තෙහි අයනඞ්ගලෙහි කසාපෙසි. මාගණ්ඩියම්පි ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දාපෙත්වා පූවපචනකටාහෙ පචාපෙසි.

කිං පන සාමාවතියා සපරිවාරාය අග්ගිනා ඣාපනකම්මන්ති? සා කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ තෙහෙව පඤ්චහි මාතුගාමසතෙහි සද්ධිං ගඞ්ගාය කීළිත්වා බහිතිත්ථෙ ඵීතා සීතෙ ජාතෙ අවිදූරට්ඨානෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස පණ්ණසාලං දිස්වා අන්තො අසොධෙත්වාව බහි අග්ගිං දත්වා විසිබ්බෙසුං. අන්තොපණ්ණසාලාය පච්චෙකබුද්ධො නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නො. තා ජාලාසු පච්ඡින්නාසු පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා ‘‘කිං අම්හෙහි කතං, අයං පච්චෙකබුද්ධො රඤ්ඤො කුලූපකො, ඉමං දිස්වා රාජා අම්හාකං කුජ්ඣිස්සති, ඉදානි නං සුජ්ඣාපිතං කාතුං වට්ටතී’’ති අඤ්ඤානිපි දාරූනි පක්ඛිපිත්වා අග්ගිං අදංසු. පුන ජාලාය පච්ඡින්නාය පච්චෙකබුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය තාසං පස්සන්තීනංයෙව චීවරානි පප්ඵොටෙත්වා වෙහාසං උප්පතිත්වා ගතො. තෙන කම්මෙන නිරයෙ පච්චිත්වා පක්කාවසෙසෙන ඉමං බ්‍යසනං පාපුණිංසු. චතුපරිසමජ්ඣෙ පන කථා උදපාදි – ‘‘බහුස්සුතා වත ඛුජ්ජුත්තරා, මාතුගාමඅත්තභාවෙ ඨත්වා පඤ්චන්නං මාතුගාමසතානං ධම්මං කථෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. සාමාවතීපි රඤ්ඤා අත්තනො අප්පිතං කණ්ඩං මෙත්තාඵරණෙන ඵරිත්වා පටිබාහී’’ති තස්සාපි මහාජනො ගුණං කථෙසි. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසින්නො තදෙව කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ඛුජ්ජුත්තරං බහුස්සුතානං, සාමාවතිං මෙත්තාවිහාරීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

උත්තරානන්දමාතාවත්ථු

262. පඤ්චමෙ **ඣායීනන්ති** ඣානාභිරතානං උපාසිකානං, උත්තරා නන්දමාතා, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තී සත්ථාරං එකං උපාසිකං ඣානාභිරතානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය වසන්තස්ස පුණ්ණසීහස්ස නාම භරියාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි, උත්තරාතිස්සා නාමං අකංසු.

අථෙකස්මිං නක්ඛත්තමහදිවසෙ රාජගහසෙට්ඨී පුණ්ණං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ''තාත පුණ්ණ, නක්ඛත්තං වා උපොසථො වා දුග්ගතස්ස කිං කරිස්සති, එවං සන්තෙපි වදෙහි 'කිං නක්ඛත්තපරිබ්බයං ගහෙත්වා නක්ඛත්තං කීළිස්සසි, බලවගොණෙ ච ඵාලඤ්ච නඞ්ගලඤ්ච ගහෙත්වා කසිස්සසී''' ති. ''මම භරියාය සද්ධිං මන්තෙත්වා ජානිස්සාමි, අය්‍යා'' ති තං කථං භරියාය ආරොචෙසි. ''සෙට්ඨී නාම අය්‍යො ඉස්සරො, තස්ස තයා සද්ධිං කථෙන්තස්ස කථා සොභති, ත්වං පන අත්තනො කසිකම්මං මා විස්සජ්ජෙසී'' ති ආහ. සො තස්සා වචනං සුත්වා කසිභණ්ඩං ආදාය කසිතුං ගතො.

තංදිවසඤ්ච සාරිපුත්තත්ථෙරො නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ''කස්ස අජ්ජ මයා සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී'' ති ආවජ්ජෙන්තො ඉමස්ස පුණ්ණස්ස උපනිස්සයං දිස්වා භික්ඛාචාරවෙලාය පත්තචීවරමාදාය පුණ්ණස්ස කසනට්ඨානං ගච්ඡන්තො අවිදූරෙ අත්තානං දස්සෙසි. පුණ්ණො ථෙරං දිස්වා කසිං ඨපෙත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දි. ථෙරො තං ඔලොකෙත්වා උදකසභාගං පුච්ඡි. තස්ස එතදහොසි – ''අය්‍යො මුඛං ධොවිතුකාමො භවිස්සතී'' ති. තතො වෙගෙන ගන්ත්වා දන්තකට්ඨං ආහරිත්වා කප්පියං කත්වා ථෙරස්ස අදාසි. ථෙරෙ දන්තකට්ඨං ඛාදන්තෙ පත්තෙන සද්ධිං ධම්මකරණං නීහරිත්වා උදකස්ස පූරෙත්වා ආහරි. ථෙරො මුඛං ධොවිත්වා භික්ඛාචාරමග්ගං පටිපජ්ජි. පුණ්ණො චින්තෙසි – ''ථෙරො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමං මග්ගං න පටිපජ්ජති, අජ්ජ පන මය්හං සඞ්ගහත්ථාය පටිපන්නො භවිස්සති. අහො වත මෙ භරියා මමත්ථාය ආහරණකං ආහාරං ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙය්‍යා'' ති.

අථස්ස භරියා ''අජ්ජ නක්ඛත්තදිවසො'' ති පාතොව අත්තනො ලභනකනියාමෙන ඛාදනීයභොජනීයං සංවිධාය ගහෙත්වා සාමිකස්ස කසනට්ඨානං ආගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා චින්තෙසි – ''අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු මය්හං ථෙරං දිස්වා දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සන්තෙපි මම අය්‍යං න පස්සාමි, අජ්ජ පන ද්වින්නම්පි සම්මුඛීභාවො ජාතො. මම සාමිකස්ස පුන සම්පාදෙත්වා ආහරිස්සාමි, ඉමං තාව ආහාරං ථෙරස්ස දස්සාමී'' ති තීහි චෙතනාහි සම්පයුත්තං කත්වා තං භොජනං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා ''එවංවිධා දුග්ගතජීවිතා මුච්චාමී'' ති ආහ. ථෙරොපි ''තව අජ්ඣාසයො පූරතූ'' ති තස්සානුමොදනං කත්වා තතො නිවත්තිත්වා විහාරං අගමාසි.

සාපි පුන අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා සාමිකස්ස ආහාරං සම්පාදෙත්වා ආදාය කසනට්ඨානං ගන්ත්වා සාමිකස්ස කුජ්ඣනභාවතො භීතා ''සාමි, අජ්ජ එකදිවසං තව මනං සන්ධාරෙහී'' ති ආහ. කිං කාරණාති? අහං අජ්ජ තාව ආහාරං ආහරන්තී අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා තව භාගභත්තං ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා පුන ගෙහං ගන්ත්වා ආහාරං පචිත්වා ආදාය ආගතාම්හීති. මනාපං තෙ, භද්දෙ, කතං, මයාපි පාතොව ථෙරස්ස දන්තකට්ඨඤ්ච මුඛොදකඤ්ච දින්නං. අජ්ජ අම්හාකං සුප්පභාතං, සබ්බම්පි ථෙරස්ස අම්හාකං සන්තකමෙව ජාතන්ති ද්වින්නම්පි ජනානං එකසදිසමෙව චිත්තං අහොසි. අථ පුණ්ණො ආහාරකිච්චං කත්වා භරියාය ඌරුම්හි සීසං කත්වා මුහුත්තං නිපජ්ජි. අථස්ස නිද්දා ඔක්කමි. සො ථොකං නිද්දායිත්වා පබුද්ධො කසිතට්ඨානං ඔලොකෙසි, ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං මහාකොසාතකිපුප්ඵෙහි සම්පරිකිණ්ණං විය අහොසි. සො භරියං ආහ – ''භද්දෙ, කින්නාමෙතං අජ්ජ ඉදං කසිතට්ඨානං සුවණ්ණවණ්ණං හුත්වා ඛායතී'' ති. අය්‍ය , අජ්ජ තෙ සකලදිවසං කිලන්තතාය අක්ඛීනි මඤ්ඤෙ භමන්තීති. භද්දෙ, මය්හං අස්සද්දහන්තී සයං ඔලොකෙහීති. තස්මිං කාලෙ සා ඔලොකෙත්වා සභාවං අය්‍ය, කථෙසි, එවමෙතං භවිස්සතීති.

පුණ්ණො උට්ඨාය එකං කට්ඨිං ගහෙත්වා නඞ්ගලසීසෙ පහරි, ගුළපිණ්ඩො විය නඞ්ගලසීසෙ අල්ලීයිත්වා අට්ඨාසි. සො භරියං පක්කොසිත්වා ආහ – ''භද්දෙ, අඤ්ඤෙසං වපිතබීජං නාම තීහි වා චතූහි වා මාසෙහි ඵලං දෙති, අම්හාකං පන අය්‍යස්ස සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස අන්තරෙ රොපිතෙන සද්ධාබීජෙන අජ්ජෙව අවස්සං ඵලං දින්නං. ඉමස්මිං කරීසමත්තෙ පදෙසෙ ආමලකමත්තොපි පංසුපිණ්ඩො අසුවණ්ණො නාම නත්ථී'' ති. ඉදානි කිං කරිස්සාම, අය්‍යාති? ''භද්දෙ, ඉමං එත්තකං සුවණ්ණං ථෙනෙත්වා ඛාදිතුං නාම න සක්කා'' ති භරියං තස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා භත්තස්ස පූරෙත්වා ආහතං පාතිං සුවණ්ණස්ස පූරෙත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචාපෙසි – ''එකො මනුස්සො සුවණ්ණපාතිං ගහෙත්වා ඨිතො'' ති. රාජා තං පක්කොසාපෙත්වා ''කහං තෙ, තාත, ලද්ධ'' න්ති පුච්ඡි. ''දෙව, මය්හං එකං කසිතට්ඨානං සබ්බං සුවණ්ණමෙව ජාතං, පහිණිත්වා ආහරාපෙථා'' ති ආහ. ත්වං කින්නාමොසීති? පුණ්ණො නාම අහං, දෙවාති. ගච්ඡථ, භණෙ, සකටානි යොජෙත්වා පුණ්ණස්ස කසිතට්ඨානතො සුවණ්ණමාහරථාති.

සකටෙහි සද්ධිං ගතරාජපුරිසා ''රඤ්ඤො පුඤ්ඤ'' න්ති වත්වා සුවණ්ණපිණ්ඩෙ ගණ්හන්ති, ගහිතගහිතම්පි කසිතලෙඩ්ඩුයෙව හොති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. තෙන හි භණෙ ගන්ත්වා ''පුණ්ණස්ස පුඤ්ඤ'' න්ති වත්වා ගණ්හථාති. ගහිතගහිතං සුවණ්ණමෙව හොති. තෙ සබ්බම්පි තං සුවණ්ණං ආහරිත්වා රාජඞ්ගණෙ රාසිං අකංසු. රාසි උබ්බෙධෙන තාලප්පමාණො අහොසි. රාජා වාණිජෙ පක්කොසාපෙත්වා ''කස්ස ගෙහෙ එත්තකං සුවණ්ණං අත්ථී'' ති පුච්ඡි. නත්ථි, දෙව, කස්සචීති. එත්තකස්ස පන ධනස්ස සාමිනො කිං කාතුං වට්ටතීති? ධනසෙට්ඨිං නාම නං

කාතුං වට්ටති, දෙවාති? තෙන හි පුණ්ණං ඉමස්මිං නගරෙ ධනසෙට්ඨිං නාම කරොථාති සබ්බං තං සුවණ්ණං තස්සෙව දත්වා තංදිවසංයෙවස්ස සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො සෙට්ඨි මඞ්ගලං කරොන්තො සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං අදාසි. සත්තමෙ දිවසෙ දසබලස්ස භත්තානුමොදනාය පුණ්ණසෙට්ඨිපි භරියාපි ධීතාපි සබ්බෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

අපරභාගෙ රාජගහසෙට්ඨි ''පුණ්ණසෙට්ඨිනො වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථී''ති සුත්වා අත්තනො පුත්තස්ස කාරණා තස්ස ගෙහං පෙසෙසි. සො තස්ස සාසනං සුත්වා ''නාහං ධීතරං දස්සාමී''ති පටිසාසනං පෙසෙසි. සුමනසෙට්ඨිපි පුන පෙසෙසි – ''ත්වං මම ගෙහං නිස්සාය වසිත්වා ඉදානි එකප්පහාරෙනෙව ඉස්සරො හුත්වා මය්හං දාරිකං න දෙසී''ති. තතො පුණ්ණසෙට්ඨි ආහ – ''ඉමං තාව තුම්හාකං සෙට්ඨි සභාවමෙව කථෙසි , පුරිසො නාම සබ්බකාලෙ එවංවිධොයෙවාති න සල්ලක්ඛෙතබ්බො. අහඤ්හි ඉදානි තාදිසෙ පුරිසෙ දාසෙ කත්වා ගහෙතුං සක්කොමි, තුය්හං පන ජාතිං වා ගොත්තං වා න කොපෙමි. අපිච ඛො මම ධීතා සොතාපන්නා අරියසාවිකා දෙවසිකං කහාපණග්ඝනකෙහි පුප්ඵෙහි පූජං කරොති, තමහං තුම්හාදිසස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ගෙහං න පෙසෙස්සාමී''ති. එවං පුණ්ණසෙට්ඨිස්ස පටිබාහකභාවං ඤත්වා රාජගහසෙට්ඨි පුන සාසනං පෙසෙසි – ''පොරාණකං විස්සාසං මා භින්දතු, අහං මය්හං සුණිසාය දෙවසිකං ද්වින්නං කහාපණානං අග්ඝනකානි පුප්ඵානි සජ්ජාපෙස්සාමී''ති. සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා ධීතරං තස්ස ඝරං පෙසෙසි.

අථෙකදිවසං සා පුණ්ණසෙට්ඨිනො ධීතා උත්තරා අත්තනො සාමිකං එවමාහ – ''අහං අත්තනො කුලගෙහෙ මාසස්ස අට්ඨ දිවසානි නිබද්ධං උපොසථකම්මං කරොමි, ඉදානිපි තුම්හෙසු සම්පටිච්ඡන්තෙසු උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහෙය්‍යා''න්ති. සො ''න සක්කා''ති තං න සම්පටිච්ඡි. සා තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තී තුණ්හී අහොසි. පුන අන්තොවස්සෙ ''උපොසථිකා භවිස්සාමී''ති තදාපි ඔකාසං කාරෙන්තී නෙව අලත්ථ. සා අන්තොවස්සෙ අඩ්ඪතියෙසු මාසෙසු අතික්කන්තෙසු අඩ්ඪමාසෙ අවසිට්ඨෙ මාතාපිතූනං සාසනං පෙසෙසි – ''අහං තුම්හෙහි චාරකෙ පක්ඛිත්තා එත්තකෙ අද්ධානෙ එකදිවසම්පි උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාතුං න ලභාමි, පඤ්චදස මෙ කහාපණසහස්සානි පෙසෙථා''ති. තෙ ධීතු සාසනං සුත්වා ''කිංකාරණා''ති අපුච්ඡිත්වාව පහිණිංසු. උත්තරා තෙ කහාපණෙ ගණ්හිත්වා තස්මිං නගරෙ සිරිමා නාම ගණිකා අත්ථි, තං පක්කොසාපෙත්වා ''අම්ම සිරිමෙ, අහං ඉමං අඩ්ඪමාසං උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහිස්සාමි, ත්වං ඉමානි පඤ්චදස කහාපණසහස්සානි ගහෙත්වා ඉමං අඩ්ඪමාසං සෙට්ඨිපුත්තං පරිචරාහී''ති. සා ''සාධු, අය්‍යෙ''ති සම්පටිච්ඡි. තතො පට්ඨාය සෙට්ඨිපුත්තො ''අහං සිරිමාය සද්ධිං මොදිස්සාමී''ති උත්තරාය අඩ්ඪමාසං උපොසථකම්මං සම්පටිච්ඡි.

සා තෙන සම්පටිච්ඡිතභාවං ඤත්වා දිවසෙ දිවසෙ පාතොව දාසිගණපරිවුතා සත්ථු සහත්ථා ඛාදනීයභොජනීයං සංවිදහිත්වා සත්ථරි භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගතෙ උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය පාසාදවරං ආරුය්හ අත්තනො සීලානි ආවජ්ජමානා නිසීදති. එවං අඩ්ඪමාසං වීතිනාමෙත්වා උපොසථං විස්සජ්ජනදිවසෙ පාතොව යාගුඛජ්ජකාදීනි සංවිදහන්තී විචරති. තස්මිං සමයෙ සෙට්ඨිපුත්තො සිරිමාය සද්ධිං උපරිපාසාදවරගතො ජාලවාතපානං විවරිත්වා අන්තරවත්ථුං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. උත්තරා, වාතපානච්ඡිද්දෙන උද්ධං ඔලොකෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො උත්තරං ඔලොකෙත්වා ''නෙරයිකජාතිකා වතායං එවංවිධං නාම සම්පත්තිං පහාය උක්ඛලිකමසිමක්ඛිතා හුත්වා නික්කාරණා දාසීනං අන්තරෙ විචරතී''ති සිතං අකාසි. උත්තරා, තස්ස පමාදභාවං ඤත්වා ''අයං බාලො නාම අත්තනො සම්පත්ති සබ්බකාලං ඨාවරාති සඤ්ඤී භවිස්සතී''ති සයම්පි සිතං අකාසි. තතො සිරිමා ''අයං චෙටිකා මයි ඨිතාය එවං මම සාමිකෙන සද්ධිං සිතං කරොතී''ති කුපිතා වෙගෙන ඔතරි. උත්තරා, තස්සා ආගමනාකප්පෙනෙව ''අයං බාලා අඩ්ඪමාසමත්තං ඉමස්මිං ගෙහෙ වසිත්වා මය්හමෙවෙතං ගෙහන්තිසඤ්ඤී ජාතා''ති ඤත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මෙත්තාඣානං සමාපජ්ජිත්වා අට්ඨාසි. සිරිමාපි දාසීනං අන්තරෙන ආගන්ත්වා උළුඞ්කං ගහෙත්වා පූවපචනට්ඨානෙ පක්කුථිතතෙලස්ස පූරෙත්වා උත්තරාය මත්ථකෙ ආසිඤ්චි, මෙත්තාඣානස්ස විප්ඵාරෙන උත්තරාය මත්ථකෙ ආසිත්තං පක්කුථිතතෙලං පදුමපත්තෙ ආසිත්තඋදකං විය විනිවත්තිත්වා ගතං.

තස්මිං ඛණෙ සිරිමාය සමීපෙ ඨිතා දාසියො තං ඔලොකෙත්වා, ''හො ජෙ, ත්වං අම්හාකං අය්‍යාය හත්ථතො මූලං ගහෙත්වා ආගතා ඉමස්මිං ගෙහෙ වසමානා අම්හාකං අය්‍යාය සදිසා භවිතුං වායමසී''ති සම්මුඛට්ඨානෙ තං පරිභාසිංසු. තස්මිං ඛණෙ සිරිමා අත්තනො ආගන්තුකභාවං අඤ්ඤාසි. සා තතොව ගන්ත්වා උත්තරාය පාදෙසු පතිත්වා, ''අය්‍යෙ, අනුපධාරෙත්වා මෙ කතං, ඛමථ මය්හ''න්ති ආහ. අම්ම සිරිමෙ, නාහං තව ඉමස්මිං ඨානෙ ඛමිස්සාමි, අහං සපිතිකා ධීතා, දසබලෙ ඛමන්තෙයෙව ඛමිස්සාමීති.

සත්ථාපි ඛො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො ආගන්ත්වා උත්තරාය නිවෙසනෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සිරිමා ගන්ත්වා සත්ථු පාදෙසු පතිත්වා, ''භන්තෙ, මයා අය්‍යාය උත්තරාය අන්තරෙ එකො දොසො කතො, තුම්හෙසු ඛමන්තෙසු ඛමිස්සාමීති වදති, ඛමථ මය්හං භගවා''ති. ඛමාමි තෙ සිරිමෙති. සා තස්මිං කාලෙ ගන්ත්වා උත්තරං ඛමාපෙසි. තංදිවසඤ්ච සිරිමා දසබලස්ස භත්තානුමොදනං සුත්වා –

''අක්කොධෙන ජිනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජිනෙ;
ජිනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින''න්ති. (ධ. ප. 223) –

ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා දසබලං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං අදාසි. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසිකායො ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො උත්තරං නන්දමාතරං ඣායීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සුප්පවාසාවත්ථු

263. ඡට්ඨෙ **පණීතදායිකානන්**ති පණීතරසදායිකානං උපාසිකානං, සුප්පවාසා කොලියධීතා, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං උපාසිකං පණීතදායිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොලියනගරෙ ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්ති, සුප්පවාසාතිස්සා නාමං අකංසු. සා වයප්පත්තා එකස්ස සක්‍යකුමාරස්ස ගෙහං ගතා, පඨමදස්සනෙයෙව සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සා අපරභාගෙ සීවලිං නාම දාරකං විජායි. තස්ස වත්ථු හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව.

සා එකස්මිං සමයෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස නානග්ගරසපණීතභොජනං අදාසි. සත්ථා කතභත්තකිච්චො අනුමොදනං කරොන්තො සුප්පවාසාය ඉමං ධම්මං දෙසෙසි ''භොජනං සුප්පවාසෙ දෙන්තී අරියසාවිකා පටිග්ගාහකානං පඤ්ච ඨානානි දෙති. ආයුං දෙති, වණ්ණං දෙති, සුඛං දෙති, බලං දෙති, පටිභානං දෙති. ආයුං ඛො පන දත්වා ආයුස්ස භාගිනී හොති දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා…පෙ…. පටිභානං දත්වා පටිභානස්ස භාගිනී හොති දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා''ති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසිකායො ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො සුප්පවාසං කොලියධීතරං පණීතදායිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

සුප්පියාවත්ථු

264. සත්තමෙ **ගිලානුපට්ඨාකීනන්**ති ගිලානුපට්ඨාකීනං උපාසිකානං, සුප්පියා උපාසිකා, අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තී සත්ථාරං එකං උපාසිකං ගිලානුපට්ඨාකීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, සුප්පියාතිස්සා නාමං අකංසු. අපරභාගෙ සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො බාරාණසිං අගමාසි. සා තථාගතස්ස පඨමදස්සනෙයෙව ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අථෙකදිවසං ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගතා. විහාරචාරිකං චරමානා එකං භික්ඛුං ගිලානං දිස්වා අභිවාදෙත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා ''අය්‍යස්ස කිං ලද්ධුං වට්ටතී''ති පුච්ඡි. රසං ලද්ධුං වට්ටති, උපාසිකෙති. ''හොතු, භන්තෙ, අහං පහිණිස්සාමී''ති ථෙරං අභිවාදෙත්වා අන්තොනගරං ගන්ත්වා පුනදිවසෙ පවත්තමංසත්ථාය දාසිං අන්තරාපණං පෙසෙසි. සා සකලනගරෙ පවත්තමංසං අලභිත්වා අලද්ධභාවං කථෙසි. උපාසිකා චින්තෙසි – ''අහං අය්‍යස්ස රසං පහිණිස්සාමීති වත්වා සචෙ න පෙසෙස්සාමි , අය්‍යො අඤ්ඤතොපි අලභන්තො කිලමිස්සති, යංකිඤ්චි කත්වා පෙසෙතුං වට්ටතී''ති ගබ්භං පවිසිත්වා ඌරුමංසං ඡින්දිත්වා දාසියා අදාසි ''ඉදං මංසං ගහෙත්වා සම්භාරෙහි යොජෙත්වා රසං කත්වා විහාරං නෙත්වා අය්‍යස්ස දෙහි. සො චෙ මං පුච්ඡති, ගිලානාති වදෙහී''ති. සා තථා අකාසි.

සත්ථා තං කාරණං ඤත්වා පුනදිවසෙ භික්ඛාචාරවෙලාය භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො උපාසිකාය ගෙහං අගමාසි. සා තථාගතස්ස ආගතභාවං සුත්වා සාමිකං ආමන්තෙසි – ''අය්‍යපුත්ත, අහං සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං න සක්කොමි, ගච්ඡ ත්වං සත්ථාරං අන්තොගෙහං පවෙසෙත්වා නිසීදාපෙහී''ති. සො තථා අකාසි. සත්ථා ''කහං සුප්පියා''ති පුච්ඡි. ගිලානා, භන්තෙති. පක්කොසථ, නන්ති. අථ තෙ ගන්ත්වා ''සත්ථා තං පක්කොසතී''ති ආහංසු. සා චින්තෙසි – ''සබ්බලොකස්ස හිතානුකම්පකො සත්ථා න ඉමං කාරණං අදිස්වා පක්කොසාපෙස්සතී''ති සහසා මඤ්චම්හා වුට්ඨාසි. අථස්සා බුද්ධානුභාවෙන තංඛණංයෙව වණො රුහිත්වා සුච්ඡවි අහොසි සෙසට්ඨානතො අතිරෙකතරං විප්පසන්නවණ්ණො. තස්මිං ඛණෙ උපාසිකා සිතං කත්වා දසබලං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා ''ඉමිස්සා උපාසිකාය කිං අඵාසුක''න්ති පුච්ඡි. සා අත්තනා කතකාරණං සබ්බං කථෙසි. සත්ථා කතභත්තකිච්චො විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා තං භික්ඛුං අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා සික්ඛාපදං (මහාව. 280) පඤ්ඤපෙසි. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො උපාසිකායො ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො සුප්පියං උපාසිකං ගිලානුපට්ඨාකීනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කාතියානීවත්ථු

265. අට්ඨමෙ **අවෙච්චප්පසන්නානන්**ති අධිගතෙන අචලප්පසාදෙන සමන්නාගතානං උපාසිකානං, කාතියානී, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථාරං එකං උපාසිකං අවෙච්චප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කුරරඝරනගරෙ නිබ්බත්ති, කාතියානීතිස්සා නාමං අකංසු.

සා අපරභාගෙ වයප්පත්තා කුරරඝරිකාය, කාළියා සහායිකා, දළ්හමිත්තා අහොසි. යදා පන කුටිකණ්ණසොණත්ථෙරො ''දසබලස්ස කථිතනියාමෙන මය්හම්පි ධම්මං කථෙහී''ති මාතරා යාචිතො රත්තිභාගෙ අන්තොනගරෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි, තදා අයං කාතියානී උපාසිකා කාළියා සද්ධිං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ධම්මං සුණන්තී අට්ඨාසි. තස්මිං සමයෙ පඤ්චමත්තානි චොරසතානි අන්තොනගරෙ දිවා කතසඤ්ඤාය කොට්ටතො පට්ඨාය උම්මඞ්ගං ඛනිත්වා ඉමිස්සා කාතියානියා ඝරං සම්පාපුණිංසු. තෙසං චොරජෙට්ඨකො තෙහි සද්ධිං අපවිසිත්වා ''කිං නු ඛො අයං පරිසා සන්නිපතිතා''ති වීමංසනත්ථාය සොණත්ථෙරස්ස ධම්මකථනට්ඨානං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ තිට්ඨමානො ඉමිස්සා කාතියානියා පිට්ඨිපස්සෙ අට්ඨාසි.

තස්මිං සමයෙ, කාතියානී, දාසිං ආමන්තෙසි – ''ගච්ඡ ජෙ, ගෙහං පවිසිත්වා දීපතෙලං ආහර, මයං දීපෙ ජාලෙත්වා ධම්මං සොස්සාමා''ති. සා ඝරං ගන්ත්වා උම්මඞ්ගෙ චොරෙ දිස්වා දීපතෙලං අගණ්හිත්වාව ආගන්ත්වා අත්තනො අය්‍යාය ආරොචෙසි – ''අය්‍යෙ, ගෙහෙ චොරා උම්මඞ්ගං ඛනන්තී''ති. තං සුත්වා චොරජෙට්ඨකො චින්තෙසි – ''සචායං ඉමිස්සා කථං ගණ්හිත්වා ගෙහං ගමිස්සති , එත්ථෙව නං අසිනා ද්වෙධා ඡින්දිස්සාමි. සචෙ පන ගහිතනිමිත්තතෙනෙව ධම්මං සුණිස්සති, චොරෙහි ගහිතභණ්ඩකම්පි පුන දාපෙස්සාමී''ති. කාතියානීපි ඛො දාසියා කථං සුත්වා, ''අම්ම, මා සද්දං කරි, චොරා නාම හරන්තා අත්තනා දිට්ඨමෙව හරිස්සන්ති, අහං පන අජ්ජ දුල්ලභස්සවනං සුණාමි, මා ධම්මස්ස අන්තරායං කරොහී''ති ආහ. චොරජෙට්ඨකො තස්සා වචනං සුත්වා චින්තෙසි – ''ඉමිනා අජ්ඣාසයෙන ඨිතාය නාම ගෙහෙ භණ්ඩං හරන්තෙහි අම්හෙහි මහාපථවී පවිසිතබ්බා භවෙය්‍යා''ති. සො තාවදෙව ගන්ත්වා චොරෙහි ගහිතභණ්ඩං ඡඩ්ඩාපෙත්වා චොරෙහි සද්ධිං ආගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො පරිසපරියන්තෙ අට්ඨාසි. කාතියානීපි උපාසිකා ථෙරස්ස දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අථ අරුණෙ උග්ගතෙ චොරජෙට්ඨකො ගන්ත්වා උපාසිකාය පාදෙසු පතිත්වා, ''අය්‍යෙ, සබ්බෙසංයෙව නො ඛමාහී''ති ආහ. කිං පන තුම්හෙහි මය්හං කතන්ති? සො සබ්බං අත්තනා කතදොසං ආරොචෙසි. තෙන හි, තාතා, ඛමාමි තුම්හාකන්ති. අය්‍යෙ, අම්හාකං එවං ඛමිතං නාම න හොති, තුම්හාකං පන පුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ සබ්බෙසංයෙව නො පබ්බජ්ජං දාපෙහීති. සා සබ්බෙපි තෙ ගහෙත්වා කුටිකණ්ණසොණත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. තෙපි ඛො චොරා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතා සබ්බෙව අරහත්තං පාපුණිංසු. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො උපාසිකායො ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො කාතියානිං උපාසිකං අවෙච්චප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

නකුලමාතාවත්ථු

266. නවමෙ **විස්සාසිකානන්ති** විස්සාසකථං කථෙන්තීනං උපාසිකානං, නකුලමාතා ගහපතානී, අග්ගාති දස්සෙති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං සබ්බං හෙට්ඨා උපාසකපාළියං වුත්තමෙව. කෙවලං ඉධ නකුලමාතරං ධුරං කත්වා වෙදිතබ්බන්ති.

කාළීකුරරඝරිකාවත්ථු

267. දසමෙ **අනුස්සවප්පසන්නානන්ති** අනුස්සවෙනෙව උප්පන්නෙන පසාදෙන සමන්නාගතානං උපාසිකානං අන්තරෙ, කාළී උපාසිකා, කුරරඝරිකා අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුරරඝරනගරෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තී සත්ථාරං එකං උපාසිකං අනුස්සවප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, කාළීතිස්සා නාමං අකංසු.

සා වයප්පත්තා කුරරඝරනගරෙ කුලගෙහං ගතා. අථස්සා සංවාසෙන ගබ්භො පතිට්ඨහි. සා පරිපුණ්ණගබ්භා ''පරෙසං ගෙහෙ ගබ්භවුට්ඨානං නාම අප්පතිරූප''න්ති අත්තනො කුලනගරමෙව ආගන්ත්වා රත්තිභාගසමනන්තරෙ අත්තනො පාසාදස්ස උපරි ආකාසෙ ඨිතානං සාතාගිරහෙමවතානං රතනත්තයස්ස වණ්ණං කථෙන්තානං කථං සුත්වා අනුස්සවිකප්පසාදං උප්පාදෙත්වා සත්ථු අදස්සනෙනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, අපරභාගෙ පනස්සා ගබ්භවුට්ඨානං අහොසීති සබ්බං වත්ථු හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා උපාසිකායො ඨානන්තරෙසු ඨපෙන්තො ඉමං උපාසිකං අනුස්සවප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

දසසුත්තපරිමාණාය උපාසිකාපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එත්තාවතා ච මනොරථපූරණියා

අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

සබ්බාපි එතදග්ගපාළිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. අට්ඨානපාළි

(15) 1. අට්ඨානපාළි-පඨමවග්ගවණ්ණනා

268. අට්ඨානපාළියා **අට්ඨානන්ති** හෙතුපටික්ඛෙපො. **අනවකාසොති** පච්චයපටික්ඛෙපො. උභයෙනාපි කාරණමෙව පටික්ඛිපති. කාරණඤ්හි තදායත්තවුත්තිතාය අත්තනො ඵලස්ස ඨානන්ති ච අවකාසොති ච වුච්චති. **යන්ති** යෙන කාරණෙන. **දිට්ඨිසම්පන්නොති** මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නො සොතාපන්නො අරියසාවකො. තස්ස හි දිට්ඨිසම්පන්නො ඉතිපි, දස්සනසම්පන්නො ඉතිපි, ආගතො ඉමං සද්ධම්මං ඉතිපි, පස්සති ඉමං සද්ධම්මං ඉතිපි, සෙක්ඛෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො ඉතිපි, සෙක්ඛාය විජ්ජාය සමන්නාගතො ඉතිපි, ධම්මසොතසමාපන්නො ඉතිපි, අරියො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො ඉතිපි, අමතද්වාරං ආහච්ච තිට්ඨති ඉතිපීති බහූනි නාමානි හොන්ති. **කඤ්චි සඞ්ඛාරන්ති** චතුභූමකෙසු සඞ්ඛතසඞ්ඛාරෙසු කඤ්චි එකං සඞ්ඛාරම්පි. **නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍යාති** නිච්චොති ගණ්හෙය්‍ය. **නෙතං ඨානං විජ්ජතීති** එතං කාරණං නත්ථි න උපලබ්භති. **යං පුථුජ්ජනොති** යෙන කාරණෙන පුථුජ්ජනො. **ඨානමෙතං විජ්ජතීති** එතං කාරණං අත්ථි. සස්සතදිට්ඨියා හි සො තෙභූමකෙසු සඞ්ඛතසඞ්ඛාරෙසු කඤ්චි සඞ්ඛාරං නිච්චතො ගණ්හෙය්‍යාති අත්ථො. චතුත්ථභූමකසඞ්ඛාරා පන තෙජුස්සදත්තා දිවසංසන්තත්තො අයොගුළො විය මක්ඛිකානං, දිට්ඨියා වා අඤ්ඤෙසං වා අකුසලානං ආරම්මණං න හොන්ති. ඉමිනා නයෙන **කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතොති**ආදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

269. **සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍යාති** ''එකන්තසුඛී අත්තා හොති ආරොගො පරම්මරණා''ති (දී. නි. 1.76, 79; ම. නි. 3.21, 22) එවං අත්තදිට්ඨිවසෙන සුඛතො ගාහං සන්ධායෙතං වුත්තං. දිට්ඨිවිප්පයුත්තචිත්තෙන පන අරියසාවකො පරිළාහාභිභූතො පරිළාහවූපසමත්ථං මත්තහත්ථිපරිත්තාසිතො විය චොක්ඛබ්‍රාහ්මණො ගූථං කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො උපගච්ඡති.

270. අත්තවාරෙ කසිණාදිපණ්ණත්තිසඞ්ගහත්ථං ''සඞ්ඛාර''න්ති අවත්වා **කඤ්චි ධම්මන්ති** වුත්තං. ඉධාපි අරියසාවකස්ස චතුභූමකවසෙන පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො, පුථුජ්ජනස්ස තෙභූමකවසෙන . සබ්බවාරෙසු වා අරියසාවකස්සාපි තෙභූමකවසෙනෙව පරිච්ඡෙදො වට්ටති. යං යං හි පුථුජ්ජනො ගණ්හාති, තතො තතො අරියසාවකො ගාහං විනිවෙඨෙති. පුථුජ්ජනො හි යං යං නිච්චං සුඛං අත්තාති ගණ්හාති, තං තං අරියසාවකො අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති ගණ්හන්තො තං ගාහං විනිවෙඨෙති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තත්තයෙ පුථුජ්ජනත්තග්ගාහවිනිවෙඨනං නාම කථිතං.

271. **මාතරන්ති**ආදීසු ජනිකාව මාතා, ජනකොව පිතා, මනුස්සභූතොව ඛීණාසවො අරහාති අධිප්පෙතො. කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති? එතම්පි අට්ඨානං. සචෙපි භවන්තරගතං අරියසාවකං අත්තනො අරියසාවකභාවං අජානන්තම්පි කොචි එවං වදෙය්‍ය ''ඉමං කුන්ථකිපිල්ලිකං ජීවිතා වොරොපෙත්වා සකලචක්කවාළගබ්භෙ චක්කවත්තිරජ්ජං පටිපජ්ජාහී''ති, නෙව සො තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය. අථාපි නං එවං වදෙය්‍යුං ''සචෙ ඉමං න ඝාතෙස්සසි, සීසං තෙ ඡින්දිස්සාමා''ති. සීසමෙවස්ස ඡින්දෙය්‍යුං, න ච සො තං ඝාතෙය්‍ය. පුථුජ්ජනභාවස්ස පන මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං අරියසාවකස්ස ච බලවදීපනත්ථමෙතං වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – සාවජ්ජො පුථුජ්ජනභාවො, යත්‍ර හි නාම පුථුජ්ජනො මාතුඝාතාදීනිපි ආනන්තරියානි කරිස්සති. මහාබලො ච අරියසාවකො, යො එතානි කම්මානි න කරොතීති.

274. **පදුට්ඨචිත්තොති** වධකචිත්තෙන පදුට්ඨචිත්තො. **ලොහිතං උප්පාදෙය්‍යාති** ජීවමානකසරීරෙ ඛුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය.

275. **සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යාති** සමානසංවාසකං සමානසීමාය ඨිතං පඤ්චහි කාරණෙහි සඞ්ඝං භින්දෙය්‍ය. වුත්තම්පි චෙතං ''පඤ්චහුපාලි , ආකාරෙහි සඞ්ඝො භිජ්ජති – කම්මෙන, උද්දෙසෙන, වොහරන්තො, අනුස්සාවනෙන, සලාකග්ගාහෙනා''ති (පරි. 458).

තත්ථ **කම්මෙනාති** අපලොකනාදීසු චතූසු කම්මෙසු අඤ්ඤතරෙන කම්මෙන. **උද්දෙසෙනාති** පඤ්චසු පාතිමොක්ඛුද්දෙසෙසු අඤ්ඤතරෙන උද්දෙසෙන. **වොහරන්තොති** කථයන්තො, තාහි තාහි උප්පත්තීහි **අධම්මං ධම්මොති**ආදීනි අට්ඨාරස භෙදකරවත්ථූනි දීපෙන්තො. **අනුස්සාවනෙනාති** ''නනු තුම්හෙ ජානාථ මය්හං උච්චාකුලා පබ්බජිතභාවං බහුස්සුතභාවඤ්ච, මාදිසො නාම උද්ධම්මං උබ්බිනයං සත්ථු සාසනං ගාහෙය්‍යාති චිත්තම්පි උප්පාදෙතුං න තුම්හාකං යුත්තං, කිං මය්හං අවීචි නීලුප්පලවනං විය සීතලා, කිං අහං අපායතො න භායාමී''තිආදිනා නයෙන කණ්ණමූලෙ වචීභෙදං කත්වා අනුස්සාවනෙන . **සලාකග්ගාහෙනාති** එවං අනුස්සාවෙත්වා තෙසං චිත්තං උපත්ථම්භෙත්වා අනිවත්තිධම්මෙ කත්වා ''ගණ්හථ ඉමං සලාක''න්ති සලාකග්ගාහෙන.

එත්ථ ච කම්මමෙව උද්දෙසො වා පමාණං, වොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහා පන පුබ්බභාගා. අට්ඨාරසවත්ථුදීපනවසෙන හි වොහරන්තෙන තත්ථ රුචිජනනත්ථං අනුස්සාවෙත්වා සලාකාය ගහිතායපි අභින්නොව

හොති සඞ්ඝො. යදා පන එවං චත්තාරො වා අතිරෙකා වා සලාකං ගහෙත්වා ආවෙණිකං කම්මං වා උද්දෙසං වා කරොන්ති, තදා සඞ්ඝො භින්නො නාම හොති. එවං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති. එත්තාවතා මාතුඝාතාදීනි පඤ්ච ආනන්තරියකම්මානි දස්සිතානි හොන්ති, යානි පුථුජ්ජනො කරොති, න අරියසාවකො. තෙසං ආවිභාවත්ථං –

> ‘‘කම්මතො ද්වාරතො චෙව, කප්පට්ඨිතියතො තථා;
> පාකසාධාරණාදීහි, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො’’.

තත්ථ **කම්මතො** තාව – එත්ථ හි මනුස්සභූතස්සෙව මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා අපි පරිවත්තලිඞ්ගං ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස කම්මං ආනන්තරියං හොති, තස්ස විපාකං පටිබාහිස්සාමීති සකලචක්කවාළං මහාචෙතියප්පමාණෙහිපි කඤ්චනථූපෙහි පූරෙත්වාපි සකලචක්කවාළං පූරෙත්වා නිසින්නස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වාපි බුද්ධස්ස භගවතො සඞ්ඝාටිකණ්ණං අමුඤ්චන්තො විචරිත්වාපි කායස්ස භෙදා නිරයමෙව උපපජ්ජති. යො පන සයං මනුස්සො තිරච්ඡානභූතං මාතරං වා පිතරං වා, සයං වා තිරච්ඡානභූතො මනුස්සභූතං, තිරච්ඡානභූතොයෙව වා තිරච්ඡානභූතං ජීවිතා වොරොපෙති, තස්ස කම්මං ආනන්තරියං න හොති, භාරියං පන හොති, ආනන්තරියං ආහච්චෙව තිට්ඨති. මනුස්සජාතිකානංව පන වසෙන අයං පඤ්හො කථිතො.

තත්ථ එළකචතුක්කං, සඞ්ගාමචතුක්කං, චොරචතුක්කඤ්ච කථෙතබ්බං. එළකං මාරෙස්සාමීති අභිසන්ධිනාපි හි එළකට්ඨානෙ ඨිතං මනුස්සො මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා මාරෙන්තො ආනන්තරියං ඵුසති. එළකාභිසන්ධිනා මාතාපිතිඅභිසන්ධිනා වා එළකං මාරෙන්තො ආනන්තරියං න ඵුසති, මාතාපිතිඅභිසන්ධිනා මාතාපිතරො මාරෙන්තො ඵුසතෙව. එස නයො ඉතරස්මිම්පි චතුක්කද්වයෙ. යථා ච මාතාපිතූසු, එවං අරහන්තෙපි එතානි චතුක්කානි වෙදිතබ්බානි . මනුස්සඅරහන්තමෙව ච මාරෙත්වා ආනන්තරියං ඵුසති, න යක්ඛභූතං. කම්මං පන භාරියං, ආනන්තරියසදිසමෙව. මනුස්සඅරහන්තස්ස ච පුථුජ්ජනකාලෙයෙව සත්ථප්පහාරෙ වා විසෙ වා දින්නෙපි යදි සො අරහත්තං පත්වා තෙනෙව මරති, අරහන්තඝාතකො හොතියෙව. යං පන පුථුජ්ජනකාලෙ දින්නං දානං අරහත්තං පත්වා පරිභුඤ්ජති, පුථුජ්ජනස්සෙව තං දින්නං හොති. සෙසඅරියපුග්ගලෙ මාරෙන්තස්ස ආනන්තරියං නත්ථි, කම්මං පන භාරියං, ආනන්තරියසදිසමෙව.

ලොහිතුප්පාදෙ තථාගතස්ස අභෙජ්ජකායතාය පරූපක්කමෙන චම්මච්ඡෙදං කත්වා ලොහිතපග්ඝරණං නාම නත්ථි, සරීරස්ස පන අන්තොයෙව එකස්මිංයෙව ඨානෙ ලොහිතං සමොසරති. දෙවදත්තෙන පවිද්ධසිලතො භිජ්ජිත්වා ගතා සකලිකාපි තථාගතස්ස පාදන්තං පහරි, ඵරසුනා පහටො විය පාදො අන්තොලොහිතොයෙව අහොසි. තථා කරොන්තස්ස ආනන්තරියං හොති. ජීවකො පන තථාගතස්ස රුචියා සත්ථකෙන චම්මං ඡින්දිත්වා තම්හා ඨානා දුට්ඨලොහිතං නීහරිත්වා ඵාසුකමකාසි. තථා කරොන්තස්ස පුඤ්ඤකම්මමෙව හොති.

අථ යෙ පරිනිබ්බුතෙ තථාගතෙ චෙතියං භින්දන්ති, බොධිං ඡින්දන්ති, ධාතුම්හි උපක්කමන්ති, තෙසං කිං හොතීති? භාරියං කම්මං හොති, ආනන්තරියසදිසං. සධාතුකං පන ථූපං වා පටිමං වා බාධයමානං බොධිසාඛං ඡින්දිතුං වට්ටති. සචෙපි තත්ථ නිලීනා සකුණා චෙතියෙ වච්චං පාතෙන්ති, ඡින්දිතුං වට්ටතියෙව. පරිභොගචෙතියතො හි සරීරචෙතියං මහන්තතරං. චෙතියවත්ථුං භින්දිත්වා ගච්ඡන්තං බොධිමූලම්පි ඡින්දිත්වා හරිතුං වට්ටති. යා පන බොධිසාඛා බොධිඝරං බාධති, තං ගෙහරක්ඛණත්ථං ඡින්දිතුං න ලභති. බොධිඅත්ථඤ්හි ගෙහං, න ගෙහත්ථාය බොධි. ආසනඝරෙපි එසෙව නයො. යස්මිං පන ආසනඝරෙ ධාතු නිහිතා හොති, තස්ස රක්ඛණත්ථාය බොධිසාඛං ඡින්දිතුං වට්ටති. බොධිජග්ගනත්ථං ඔජාහරණසාඛං වා පූතිසාඛං වා ඡින්දිතුං වට්ටතියෙව, සරීරපටිජග්ගනෙ විය පුඤ්ඤම්පි හොති.

සඞ්ඝභෙදෙපි සීමට්ඨකසඞ්ඝෙ අසන්නිපතිතෙ විසුං පරිසං ගහෙත්වා කතවොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහස්ස කම්මං වා කරොන්තස්ස උද්දෙසං වා උද්දිසන්තස්ස භෙදො ච හොති ආනන්තරියකම්මඤ්ච. සමග්ගසඤ්ඤාය පන වට්ටතීති සඤ්ඤාය වා කරොන්තස්ස භෙදොව හොති, න ආනන්තරියකම්මං. තථා නවතො ඌනපරිසාය. සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන නවන්නං ජනානං යො සඞ්ඝං භින්දති, තස්ස ආනන්තරියකම්මං හොති. තස්ස අනුවත්තකානං අධම්මවාදීනං මහාසාවජ්ජකම්මං , ධම්මවාදිනො පන අනවජ්ජා. තත්ථ නවන්නමෙව සඞ්ඝභෙදෙ ඉදං සුත්තං – ‘‘එකතො, උපාලි, චත්තාරො හොන්ති, එකතො චත්තාරො, නවමො අනුස්සාවෙති, සලාකං ගාහෙති ‘අයං ධම්මො අයං විනයො ඉදං සත්ථු සාසනං, ඉමං ගණ්හථ, ඉමං රොචෙථා’ති. එවං ඛො, උපාලි, සඞ්ඝරාජි චෙව හොති සඞ්ඝභෙදො ච. නවන්නං වා , උපාලි, අතිරෙකනවන්නං වා සඞ්ඝරාජි චෙව හොති සඞ්ඝභෙදො චා’’ති (චූළව. 351). එතෙසු ච පන පඤ්චසු සඞ්ඝභෙදො වචීකම්මං, සෙසානි කායකම්මානීති එවං කම්මතො විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

ද්වාරතොති සබ්බානෙව චෙතානි කායද්වාරතොපි වචීද්වාරතොපි සමුට්ඨහන්ති. පුරිමානි පනෙත්ථ චත්තාරි ආණත්තිකවිජ්ජාමයපයොගවසෙන වචීද්වාරතො සමුට්ඨහිත්වාපි කායද්වාරමෙව පූරෙන්ති, සඞ්ඝභෙදො හත්ථමුද්ධාය භෙදං කරොන්තස්ස කායද්වාරතො සමුට්ඨහිත්වාපි වචීද්වාරමෙව පූරෙතීති එවමෙත්ථ ද්වාරතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

කප්පට්ඨීතියතොති සඞ්ඝභෙදොයෙව වෙත්ථ කප්පට්ඨීතියො. සණ්ඨහන්තෙ හි කප්පෙ වා කප්පවෙමජ්ඣෙ වා සඞ්ඝභෙදං කත්වා කප්පවිනාසෙයෙව මුච්චති. සචෙපි හි ‘ස්වෙ කප්පො විනස්සිස්සතී’’ති අජ්ජ සඞ්ඝභෙදං කරොති, ස්වෙව මුච්චති, එකදිවසමෙව නිරයෙ පච්චති. එවං කරණං පන නත්ථි. සෙසානි චත්තාරි කම්මානි ආනන්තරියානෙව හොන්ති, න කප්පට්ඨීතියානීති එවමෙත්ථ කප්පට්ඨීතියතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

පාකතොති යෙන ච පඤ්චපෙතානි කම්මානි කතානි හොන්ති, තස්ස සඞ්ඝභෙදොයෙව පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති, සෙසානි ‘‘අහොසිකම්මං නාහොසි කම්මවිපාකො’’ති එවමාදීසු සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති. සඞ්ඝභෙදාභාවෙ ලොහිතුප්පාදො, තදභාවෙ අරහන්තඝාතො, තදභාවෙ සචෙ පිතා සීලවා හොති, මාතා දුස්සීලා, නො වා තථා සීලවතී, පිතුඝාතො පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති. සචෙ මාතා සීලවතී, මාතුඝාතො. ද්වීසුපි සීලෙන වා දුස්සීලෙන වා සමානෙසු මාතුඝාතොව පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති . මාතා හි දුක්කරකාරිනී බහූපකාරා ච පුත්තානන්ති. එවමෙත්ථ පාකතොපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

සාධාරණාදීහීති පුරිමානි චත්තාරි සබ්බෙසම්පි ගහට්ඨපබ්බජිතානං සාධාරණානි. සඞ්ඝභෙදො පන ‘‘න ඛො, උපාලි භික්ඛුනී, සඞ්ඝං භින්දති, න සික්ඛමානා, න සාමණෙරො, න සාමණෙරී , න උපාසකො, න උපාසිකා සඞ්ඝං භින්දති. භික්ඛු ඛො, උපාලි, පකතත්තො සමානසංවාසකො සමානසීමායං ඨිතො සඞ්ඝං භින්දතී’’ති (චූළව. 351) වචනතො වුත්තප්පකාරස්ස භික්ඛුනොව හොති, න අඤ්ඤස්ස, තස්මා අසාධාරණො. ආදිසද්දෙන සබ්බෙපෙතෙ දුක්ඛවෙදනාය සහගතා දොසමොහසම්පයුත්තා චාති එවමෙත්ථ සාධාරණාදීහිපි විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

276. අඤ්ඤං සත්ථාරන්ති ‘‘අයං මෙ සත්ථා සත්ථු කිච්චං කාතුං අසමත්ථො’’ති භවන්තරෙපි අඤ්ඤං තිත්ථකරං ‘අයං මෙ සත්ථා’’ති එවං ගණ්හෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො.

277. එකිස්සා ලොකධාතුයාති දසසහස්සිලොකධාතුයා. තීණි හි ඛෙත්තානි ජාතිඛෙත්තං, ආණාඛෙත්තං විසයඛෙත්තන්ති. තත්ථ **ජාතිඛෙත්තං** නාම දසසහස්සී ලොකධාතු. සා හි තථාගතස්ස මාතුකුච්ඡිස්මිං ඔක්කමනකාලෙ නික්ඛමනකාලෙ සම්බොධිකාලෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ ආයුසඞ්ඛාරවොස්සජ්ජනෙ පරිනිබ්බානෙ ච කම්පති. කොටිසතසහස්සචක්කවාළං පන **ආණාඛෙත්තං** නාම. ආටානාටියපරිත්තමොරපරිත්තධජග්ගපරිත්තරතනපරිත්තාදීනඤ්හි එත්ථ ආණා පවත්තති. **විසයඛෙත්තස්ස** පන පරිමාණං නත්ථි. බුද්ධානඤ්හි ‘‘යාවතකං ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං, යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණ’’න්ති (මහානි. 69; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 85; පටි. ම. 3.5) වචනතො අවිසයො නාම නත්ථි.

ඉමෙසු පන තීසු ඛෙත්තෙසු ඨපෙත්වා ඉමං චක්කවාළං අඤ්ඤස්මිං චක්කවාළෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්තීති සුත්තං නත්ථි, න උප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථි. **තීණි හි පිටකානි** – විනයපිටකං, සුත්තන්තපිටකං, අභිධම්මපිටකං. **තිස්සො සඞ්ගීතියො** – මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති, යසත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති, මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස සඞ්ගීති. ඉමා තිස්සො සඞ්ගීතියො ආරුළ්හෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ ඉමං චක්කවාළං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ බුද්ධා උප්පජ්ජන්තීති සුත්තං නත්ථි, න උප්පජ්ජන්තීති පන අත්ථි.

අපුබ්බං අචරිමන්ති අපුරෙ අපච්ඡා, එකතො න උප්පජ්ජන්ති. පුරෙ වා පච්ඡා වා උප්පජ්ජන්තීති වුත්තං හොති. තත්ථ බොධිපල්ලඞ්කෙ ‘‘බොධිං අප්පත්වා න උට්ඨහිස්සාමී’’ති නිසින්නකාලතො පට්ඨාය යාව මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණං, තාව පුබ්බෙති න වෙදිතබ්බං. බොධිසත්තස්ස හි පටිසන්ධික්ඛණෙ දසසහස්සචක්කවාළකම්පනෙනෙව ඛෙත්තපරිග්ගහො කතො, එත්ථන්තරෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති නිවාරිතාව හොති. පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය යාව සාසපමත්තාපි ධාතු තිට්ඨන්ති, තාව පච්ඡාති න වෙදිතබ්බං. ධාතූසු හි ඨිතාසු බුද්ධා ඨිතාව හොන්ති. තස්මා එත්ථන්තරෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති නිවාරිතාව හොති. ධාතුපරිනිබ්බානෙ පන ජාතෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උප්පත්ති න නිවාරිතා.

කස්මා පන අපුබ්බං අචරිමං න උප්පජ්ජන්තීති? අනච්ඡරියත්තා. බුද්ධා හි අච්ඡරියමනුස්සා. යථාහ – ‘‘එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අච්ඡරියමනුස්සො. කතමො එකපුග්ගලො? තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.172). යදි ච ද්වෙ වා චත්තාරො වා අට්ඨ වා සොළස වා එකතො උප්පජ්ජෙය්‍යුං, අනච්ඡරියා භවෙය්‍යුං. එකස්මිඤ්හි විහාරෙ ද්වින්නං චෙතියානම්පි ලාභසක්කාරො උළාරා න හොන්ති, භික්ඛූපි බහුතාය අනච්ඡරියා ජාතා, එවං බුද්ධාපි භවෙය්‍යුං. තස්මා න උප්පජ්ජන්ති.

දෙසනාය ච විසෙසාභාවතො. යඤ්හි සතිපට්ඨානාදිකං ධම්මං එකො දෙසෙති, අඤ්ඤෙන උප්පජ්ජිත්වාපි සොව ධම්මො දෙසෙතබ්බො සියා. තතො අනච්ඡරියො සියා. එකස්මිං පන ධම්මං දෙසෙන්තෙ දෙසනාපි අච්ඡරියාව හොති.

විවාදභාවතො ච. බහූසු ච බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු බහූනං ආචරියානං අන්තෙවාසිකා විය ‘‘අම්හාකං බුද්ධො පාසාදිකො, අම්හාකං බුද්ධො මධුරස්සරො ලාභී පුඤ්ඤවා’’ති විවදෙය්‍යුං, තස්මාපි එවං න උප්පජ්ජන්ති.

අපිචෙතං කාරණං මිලින්දරඤ්ඤා පුට්ඨෙන නාගසෙනත්ථෙරෙන විත්ථාරිතමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ (මි. ප. 5.1.1) –

> ‘‘භන්තෙ, නාගසෙන, භාසිතම්පි හෙතං භගවතා – ‘අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අචරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යුං , නෙතං ඨානං විජ්ජතී’ති. දෙසෙන්තා ච, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙපි තථාගතා සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මෙ දෙසෙන්ති, කථයමානා ච චත්තාරි අරියසච්චානි කථෙන්ති, සික්ඛාපෙන්තා ච තීසු සික්ඛාසු සික්ඛාපෙන්ති, අනුසාසමානා ච අප්පමාදපටිපත්තියං අනුසාසන්ති. යදි, භන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙසම්පි තථාගතානං එකා උද්දෙසො එකා කථා එකා සික්ඛා එකා අනුසිට්ඨි, කෙන කාරණෙන ද්වෙ තථාගතා එකක්ඛණෙ න උප්පජ්ජන්ති. එකෙනපි තාව බුද්ධුප්පාදෙන අයං ලොකො ඔභාසජාතො, යදි දුතියොපි බුද්ධො භවෙය්‍ය, ද්වින්නං පභාය අයං ලොකො භිය්‍යොසොමත්තාය ඔභාසජාතො භවෙය්‍ය. ඔවදමානා ච ද්වෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙය්‍යුං, අනුසාසමානා ච සුඛං අනුසාසෙය්‍යුං. තත්ථ මෙ කාරණං දෙසෙහි, යථාහං නිස්සංසයො භවෙය්‍යන්ති’’.

‘‘අයං, මහාරාජ, දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති. යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

‘‘යථා, මහාරාජ, නාවා එකපුරිසසන්ධාරණී භවෙය්‍ය. එකස්මිං පුරිසෙ අභිරූළ්හෙ සා නාවා සමුපාදිකා භවෙය්‍ය. අථ දුතියො පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය තාදිසො ආයුනා වණ්ණෙන වයෙන පමාණෙන කිසථූලෙන සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගෙන, සො තං නාවං අභිරුහෙය්‍ය. අපි නු සා, මහාරාජ, නාවා ද්වින්නම්පි ධාරෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය විද්ධංසෙය්‍ය, න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය, ඔසීදෙය්‍ය උදකෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති, යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සී ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය…පෙ…. න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

‘‘යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො යාවදත්ථං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය ඡාදෙන්තං යාව කණ්ඨමභිපූරයිත්වා. සො ධාතො පීණිතො පරිපුණ්ණො නිරන්තරො තන්දිකතො අනොනමිතදණ්ඩජාතො පුනදෙව තත්තකං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය. අපි නු ඛො සො, මහාරාජ, පුරිසො සුඛිතො භවෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, සකිංභුත්තොව මරෙය්‍යාති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී…පෙ…. න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍යාති.

‘‘කිං නු ඛො, භන්තෙ නාගසෙන, අතිධම්මභාරෙන පථවී චලතීති? ඉධ, මහාරාජ, ද්වෙ සකටා රතනපරිපූරිතා භවෙය්‍යුං යාව මුඛසමා. එකස්මා සකටතො රතනං ගහෙත්වා එකස්මිං සකටෙ ආකිරෙය්‍යුං, අපි නු තං, මහාරාජ, සකටං ද්වින්නම්පි සකටානං රතනං ධාරෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, නාභිපි තස්ස ඵලෙය්‍ය, අරාපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යුං, නෙමීපි තස්ස ඔපතෙය්‍යුං, අක්ඛොපි තස්ස භිජ්ජෙය්‍යාති. කිං නු ඛො, මහාරාජ, අතිරතනභාරෙන සකටං භිජ්ජතීති ? ආම, භන්තෙති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අතිධම්මභාරෙන පථවී චලතීති.

‘‘අපි ච, මහාරාජ, ඉමං කාරණං බුද්ධබලපරිදීපනාය ඔසාරිතං. අඤ්ඤම්පි තත්ථ අභිරූපං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ න උප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ‘තුම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං බුද්ධො’ති උභතොපක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං. යථා, මහාරාජ, ද්වින්නං බලවාමච්චානං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජති, ‘තුම්හාකං අමච්චො අම්හාකං අමච්චො’ති උභතොපක්ඛජාතා හොන්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, යදි ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ‘තුම්හාකං බුද්ධො, අම්හාකං බුද්ධො’ති උභතොපක්ඛජාතා භවෙය්‍යුං. ඉදං පඨමං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ න උප්පජ්ජන්ති.

‘‘අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුණොහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ න උප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං, අග්ගො බුද්ධොති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ජෙට්ඨො බුද්ධොති…පෙ…. සෙට්ඨො බුද්ධොති. විසිට්ඨො බුද්ධොති, උත්තමො බුද්ධොති, පවරො බුද්ධොති, අසමො බුද්ධොති, අසමසමො බුද්ධොති, අප්පටිසමො බුද්ධොති, අප්පටිභාගො බුද්ධොති, අප්පටිපුග්ගලො බුද්ධොති යං වචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ඉමම්පි ඛො ත්වං, මහාරාජ, කාරණං අත්ථතො සම්පටිච්ඡ, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙ න උප්පජ්ජන්ති.

‘‘අපිච, මහාරාජ, බුද්ධානං භගවන්තානං සභාවපකතිකා එසා, යං එකොයෙව බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති. කස්මා? කාරණමහන්තත්තා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධගුණානං. අඤ්ඤම්පි, මහාරාජ, යං මහන්තං හොති, තං එකංයෙව හොති. පථවී, මහාරාජ, මහන්තී, සා එකායෙව. සාගරො මහන්තො, සො එකොයෙව. සිනෙරු ගිරිරාජා මහන්තො, සො එකොයෙව. ආකාසො මහන්තො, සො එකොයෙව . සක්කො මහන්තො, සො එකොයෙව. බ්‍රහ්මා මහන්තො, සො එකොයෙව. තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මහන්තො, සො එකොයෙව. යත්ථ තෙ උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ අඤ්ඤෙසං ඔකාසො න හොති. තස්මා තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො එකොයෙව ලොකෙ උප්පජ්ජතීති. සුකථිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්හො ඔපම්මෙහි කාරණෙහී’’ති.

එකිස්සා ලොකධාතුයාති එකස්මිං චක්කවාළෙ. හෙට්ඨා ඉමිනාව පදෙන දස චක්කවාළසහස්සානි ගහිතානි, තානිපි එකචක්කවාළෙනෙව පරිච්ඡින්දිතුං වට්ටන්ති. බුද්ධා හි උප්පජ්ජමානා ඉමස්මිංයෙව චක්කවාළෙ උප්පජ්ජන්ති, උප්පජ්ජනට්ඨානෙ පන වාරිතෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු චක්කවාළෙසු න උප්පජ්ජන්තීති වාරිතමෙව හොති.

පඨමවග්ගවණ්ණනා.

15. අට්ඨානපාළි

(15) 2. අට්ඨානපාළි-දුතියවග්ගවණ්ණනා

278. **අපුබ්බං අචරිම**න්ති එත්ථ චක්කරතනපාතුභාවතො පුබ්බෙ පුබ්බං, තස්සෙව අන්තරධානතො පච්ඡා චරිමං. තත්ථ ද්විධා චක්කරතනස්ස අන්තරධානං හොති චක්කවත්තිනො කාලකිරියාය වා පබ්බජ්ජාය වා. අන්තරධායමානඤ්ච පන තං කාලකිරියතො වා පබ්බජ්ජතො වා සත්තමෙ දිවසෙ අන්තරධායති, තතො පරං චක්කවත්තිනො පාතුභාවො අවාරිතො.

කස්මා පන එකචක්කවාළෙ ද්වෙ චක්කවත්තිනො න උප්පජ්ජන්තීති? විවාදුපච්ඡෙදතො, අච්ඡරියභාවතො, චක්කරතනස්ස මහානුභාවතො ච. ද්වීසු හි උප්පජ්ජන්තෙසු ''අම්හාකං රාජා මහන්තො, අම්හාකං රාජා මහන්තො''ති විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ''එකස්මිං දීපෙ චක්කවත්ති, එකස්මිං දීපෙ චක්කවත්තී''ති ච අනච්ඡරියො භවෙය්‍ය. යො චායං චක්කරතනස්ස ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු ඉස්සරියානුප්පදානසමත්ථො මහානුභාවො, සොපි පරිහායෙථ. ඉති විවාදුපච්ඡෙදතො අච්ඡරියභාවතො චක්කරතනස්ස මහානුභාවතො ච න එකචක්කවාළෙ ද්වෙ උප්පජ්ජන්ති.

279. **යං ඉත්ථී අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො**ති එත්ථ තිට්ඨතු තාව සබ්බඤ්ඤුගුණෙ නිබ්බත්තෙත්වා ලොකනිත්ථරණසමත්ථො බුද්ධභාවො, පණිධානමත්තම්පි ඉත්ථියා න සම්පජ්ජති.

> ''මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
> පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දතා;
> අට්ඨ ධම්මසමොධානා, අභිනීහාරො සමිජ්ඣතී''ති. (බු. වං. 2.59) –

ඉමානි හි පණිධානසම්පත්තිකාරණානි. ඉති පණිධානම්පි සම්පාදෙතුං අසමත්ථාය ඉත්ථියා කුතො බුද්ධභාවොති. ''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං ඉත්ථී අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො''ති වුත්තං . සබ්බාකාරපරිපූරොව පුඤ්ඤුස්සයො සබ්බාකාරපරිපූරමෙව අත්තභාවං නිබ්බත්තෙතීති පුරිසොව අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො, න ඉත්ථී.

280. **රාජා අස්ස චක්කවත්තී**තිආදීසුපි යස්මා ඉත්ථියා කොසොහිතවත්ථගුය්හතාදීනං අභාවෙන ලක්ඛණානි න පරිපූරන්ති, ඉත්ථිරතනාභාවෙන සත්තරතනසමඞ්ගිතා න සම්පජ්ජති, සබ්බමනුස්සෙහි ච අධිකො අත්තභාවො න හොති. තස්මා ''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො යං ඉත්ථී රාජා අස්ස චක්කවත්තී''ති වුත්තං.

281. යස්මා ච සක්කත්තාදීනි තීණි ඨානානි උත්තමානි, ඉත්ථිලිඞ්ගඤ්ච හීනං, තස්මා චස්සා සක්කත්තාදීනිපි පටිසිද්ධානි.

නනු ච යථා ඉත්ථිලිඞ්ගං, එවං පුරිසලිඞ්ගම්පි බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථි. තස්මා ''යං පුරිසො බ්‍රහ්මත්තං කාරෙය්‍ය, ඨානමෙතං විජ්ජතී''තිපි න වත්තබ්බං සියාති. නො න වත්තබ්බං. කස්මා? ඉධ පුරිසස්ස තත්ථ නිබ්බත්තනතො. බ්‍රහ්මත්තන්ති හි මහාබ්‍රහ්මත්තං අධිප්පෙතං. ඉත්ථී ච ඉධ ඣානං භාවෙත්වා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජති, න මහාබ්‍රහ්මානං. පුරිසො පන තත්ථ නුප්පජ්ජතීති න වත්තබ්බො. සමානෙපි චෙත්ථ උභයලිඞ්ගාභාවෙ පුරිසසණ්ඨානාව බ්‍රහ්මානො, න ඉත්ථිසණ්ඨානා. තස්මා සුවුත්තමෙවෙතං.

284. **කායදුච්චරිතස්සා**තිආදීසු යථා නිම්බබීජකොසාතකිබීජාදීනි මධුරං ඵලං න නිබ්බත්තෙන්ති, අසාතං අමධුරමෙව නිබ්බත්තෙන්ති, එවං කායදුච්චරිතාදීනි මධුරං විපාකං න නිබ්බත්තෙන්ති, අමධුරමෙව නිබ්බත්තෙන්ති. යථා ච උච්ඡුබීජසාලිබීජාදීනි මධුරං සාදුරසමෙව ඵලං නිබ්බත්තෙන්ති, න අසාතං කටුකං. එවං කායසුචරිතාදීනි මධුරමෙව විපාකං නිබ්බත්තෙන්ති, න අමධුරං. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''යාදිසං වපතෙ බීජං, තාදිසං හරතෙ ඵලං;
> කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං, පාපකාරී ච පාපක''න්ති. (සං. නි. 1.256);

තස්මා ''අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං කායදුච්චරිතස්සා''තිආදි වුත්තං.

290-295. **කායදුච්චරිතසමඞ්ගීති**ආදීසු **සමඞ්ගීති** පඤ්චවිධා සමඞ්ගිතා – ආයූහනසමඞ්ගිතා, චෙතනාසමඞ්ගිතා, කම්මසමඞ්ගිතා, විපාකසමඞ්ගිතා, උපට්ඨානසමඞ්ගිතාති. තත්ථ කුසලාකුසලකම්මායූහනක්ඛණෙ **ආයූහනසමඞ්ගිතා**ති වුච්චති. තථා **චෙතනාසමඞ්ගිතා**. යාව පන සත්තා අරහත්තං න පාපුණන්ති, තාව සබ්බෙපි සත්තා පුබ්බෙ උපචිතචෙතනාය සමඞ්ගිතාය චෙතනාසමඞ්ගිනොති වුච්චන්ති. එසා චෙතනාසමඞ්ගිතා. යාව අරහත්තං න පාපුණන්ති, තාව සබ්බෙපි සත්තා පුබ්බෙ උපචිතං විපාකාරහං කම්මං සන්ධාය ‘‘කම්මසමඞ්ගිනො’’ති වුච්චන්ති. එසා **කම්මසමඞ්ගිතා. විපාකසමඞ්ගිතා** විපාකක්ඛණෙයෙව වෙදිතබ්බා. යාව පන සත්තා අරහත්තං න පාපුණන්ති, තාව තෙසං තතො තතො චවිත්වා නිරයෙ උප්පජ්ජමානානං අග්ගිජාලාලොහකුම්භිආදීහි උපට්ඨානාකාරෙහි නිරයො, ගබ්භසෙය්‍යකත්තං ආපජ්ජමානානං මාතුකුච්ඡි, දෙවෙසු උප්පජ්ජමානානං කප්පරුක්ඛවිමානාදීහි උපට්ඨානාකාරෙහි දෙවලොකොති එවං උපපත්තිනිමිත්තං උපට්ඨාති. ඉති නෙසං ඉමිනා උපපත්තිනිමිත්තඋපට්ඨානෙන අපරිමුත්තතා **උපට්ඨානසමඞ්ගිතා** නාම. සා චලති, සෙසා නිච්චලා. නිරයෙ හි උපට්ඨිතෙපි දෙවලොකො උපට්ඨාති, දෙවලොකෙ උපට්ඨිතෙපි නිරයො උපට්ඨාති, මනුස්සලොකෙ උපට්ඨිතෙපි තිරච්ඡානයොනි උපට්ඨාති, තිරච්ඡානයොනියා ච උපට්ඨිතායපි මනුස්සලොකො උපට්ඨාතියෙව.

තත්‍රිදං වත්ථු – සොණගිරිපාදෙ කිර අචෙලවිහාරෙ සොණත්ථෙරො නාම එකො ධම්මකථිකො. තස්ස පිතා සුනඛවාජිකො නාම අහොසි, ථෙරො තං පටිබාහන්තොපි සංවරෙ ඨපෙතුං අසක්කොන්තො ‘‘මා නස්සි වරාකො’’ති මහල්ලකකාලෙ අකාමකං නං පබ්බාජෙසි. තස්ස ගිලානසෙය්‍යාය නිපන්නස්ස නිරයො උපට්ඨාසි. සොණගිරිපාදතො මහන්තා සුනඛා ආගන්ත්වා ඛාදිතුකාමා විය සම්පරිවාරෙසුං. සො මහාභයභීතො ‘‘වාරෙහි, තාත සොණ, වාරෙහි, තාත සොණා’’ති ආහ. කිං මහාථෙරාති? න පස්සසි, තාතාති තං පවත්තිං ආචික්ඛි. සොණත්ථෙරො ‘‘කථඤ්හි නාම මාදිසස්ස පිතා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති , පතිට්ඨාස්ස භවිස්සාමී’’ති සාමණෙරෙහි නානාපුප්ඵානි ආහරාපෙත්වා චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණෙසු තලසන්ථරණපූජං ආසනපූජඤ්ච කාරෙත්වා පිතරං මඤ්චකෙන චෙතියඞ්ගණං හරිත්වා මඤ්චෙ නිසීදාපෙත්වා ‘‘අයං, මහාථෙර, පූජා තුම්හාකං අත්ථාය කතා, ‘අයං මෙ භගවා දුග්ගතපණ්ණාකාරො’ති වත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා චිත්තං පසාදෙහී’’ති ආහ. සො මහාථෙරො පූජං දිස්වා තථා කරොන්තො චිත්තං පසාදෙසි. තාවදෙවස්ස දෙවලොකො උපට්ඨාසි. නන්දනවන-චිත්තලතාවන-මිස්සකවන-ඵාරුසකවන-විමානානි චෙව දෙවනාටකානි ච පරිවාරෙත්වා ඨිතානි විය අහෙසුං. සො ‘‘අපෙථ, සොණ, අපෙථ, සොණා’’ති ථෙරං ආහ. කිමිදං, මහාථෙරාති? එතා තෙ මාතරො ආගච්ඡන්තීති. ථෙරො ‘‘සග්ගො උපට්ඨිතො මහාථෙරස්සා’’ති චින්තෙසි. එවං උපට්ඨානසමඞ්ගිතා චලතීති වෙදිතබ්බා. එතාසු සමඞ්ගිතාසු ඉධ ආයූහනචෙතනාකම්ම-සමඞ්ගිතාවසෙන ‘‘කායදුච්චරිතසමඞ්ගී’’තිආදි වුත්තං.

තත්ථ එකෙ ආචරියා ‘‘යස්මිං ඛණෙ කම්මං ආයූහති, තස්මිංයෙව ඛණෙ තස්ස සග්ගො වාරිතො’’ති වදන්ති. අපරෙ පන ‘‘ආයූහිතකම්මං නාම විපාකවාරං ලභන්තම්පි අත්ථි අලභන්තම්පි. තත්ථ යදා කම්මං විපාකවාරං ලභති, තස්මිංයෙව කාලෙ තස්ස සග්ගො වාරිතො’’ති වදන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අට්ඨානපාළිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 1. එකධම්මපාළි-පඨමවග්ගවණ්ණනා

296. එකධම්මපාළියං **එකධම්මොති** එකසභාවො. **එකන්තනිබ්බිදායාති** එකන්තෙන වට්ටෙ නිබ්බින්දනත්ථාය උක්කණ්ඨනත්ථාය. **විරාගායාති** වට්ටෙ විරජ්ජනත්ථාය, රාගාදීනං වා කිලෙසානං විරජ්ජනාය විගමාය. **නිරොධායාති** රාගාදීනං නිරොධාය අප්පවත්තිකරණත්ථාය, වට්ටස්සෙව වා නිරුජ්ඣනත්ථාය. **උපසමායාති** කිලෙසවූපසමනත්ථාය, **අභිඤ්ඤායාති** අනිච්චාදිවසෙන ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා අභිජානනත්ථාය. **සම්බොධායාති** චතුන්නං සච්චානං බුජ්ඣනත්ථාය, ''බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ''න්ති (මහානි. 191; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො 121) එවං වුත්තස්ස වා චතුමග්ගඤාණස්ස පටිවිජ්ඣනත්ථාය. **නිබ්බානායාති** අප්පච්චයනිබ්බානස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය.

ඉති භගවා ඉමෙහි සත්තහි පදෙහි බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානස්ස වණ්ණං කථෙසි. කස්මා? මහාජනස්ස උස්සාහජනනත්ථං විසකණ්ටකවාණිජො විය අත්තනො පණියස්ස. විසකණ්ටකවාණිජො නාම ගුළවාණිජො වුච්චති. සො කිර ගුළඵාණිතඛණ්ඩසක්කරාදීනි සකටෙනාදාය පච්චන්තගාමං ගන්ත්වා ''විසකණ්ටකං ගණ්හථ, විසකණ්ටකං ගණ්හථා''ති උග්ඝොසෙසි. තං සුත්වා ගාමිකා ''විසං නාම කක්ඛළං ඝොරං. යො නං ඛාදති, සො මරති. කණ්ටකම්පි විජ්ඣිත්වා මාරෙති, උභොපෙතෙ කක්ඛළා. කො එත්ථ ආනිසංසො''ති ගෙහද්වාරානි ථකෙසුං, දාරකෙ ච පලාපෙසුං. තං දිස්වා වාණිජො 'අවොහාරකුසලා ඉමෙ ගාමිකා, හන්ද නෙ උපායෙන ගාහාපෙමී'ති ''අතිමධුරං ගණ්හථ, අතිසාදුං ගණ්හථ, ගුළං ඵාණිතං සක්කරං සමග්ඝං ලබ්භති, කූටමාසකකූටකහාපණාදීහි වාපි ලබ්භතී''ති උග්ඝොසෙසි. තං සුත්වා ගාමිකා තුට්ඨපහට්ඨා වග්ගවග්ගා ගන්ත්වා බහුම්පි මූලං දත්වා අග්ගහෙසුං.

තත්ථ විසකණ්ටකවාණිජස්ස ''විසකණ්ටකං ගණ්හථා''ති උග්ඝොසනං විය භගවතො බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානකථනං, විසකණ්ටකෙ වණ්ණං කථෙත්වා තස්ස ගහණත්ථාය මහාජනස්ස උස්සාහකරණං විය ඉමෙහි සත්තහි පදෙහි බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානස්ස වණ්ණභණනෙන තස්ස මහාජනස්ස උස්සාහකරණං.

කතමො එකධම්මොති කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා. **බුද්ධානුස්සතීති** බුද්ධං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති, බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. තං පනෙතං බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං දුවිධං හොති චිත්තසම්පහංසනත්ථඤ්චෙව විපස්සනත්ථඤ්ච. කථං? යදා හි අසුභාරම්මණෙසු අඤ්ඤතරං භාවෙන්තස්ස භික්ඛුනො චිත්තුප්පාදො උපහඤ්ඤති උක්කණ්ඨති නිරස්සාදො හොති, වීථිං නප්පටිපජ්ජති, කූටගොණො විය ඉතො චිතො ච විධාවති. තස්මිං ඛණෙ එස මූලකම්මට්ඨානං පහාය ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනා නයෙන තථාගතස්ස ලොකියලොකුත්තරගුණෙ අනුස්සරති. තස්සෙවං බුද්ධං අනුස්සරන්තස්ස චිත්තුප්පාදො පසීදති, විනීවරණො හොති . සො තං චිත්තං එවං දමෙත්වා පුන මූලකම්මට්ඨානංයෙව මනසි කරොති. කථං? යථා නාම බලවා පුරිසො කූටාගාරකණ්ණිකත්ථාය මහාරුක්ඛං ඡින්දන්තො සාඛාපලාසච්ඡෙදනමත්තෙනෙව ඵරසුධාරාය විපන්නාය මහාරුක්ඛං ඡින්දිතුං අසක්කොන්තොපි ධුරනික්ඛෙපං අකත්වාව කම්මාරසාලං ගන්ත්වා තිඛිණං ඵරසුං කාරාපෙත්වා පුන තං ඡින්දෙය්‍ය. එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. සො එවං බුද්ධානුස්සතිවසෙන චිත්තං පරිදමෙත්වා පුන මූලකම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො අසුභාරම්මණං පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඣානඞ්ගානි සම්මසිත්වා අරියභූමිං ඔක්කමති. එවං තාව චිත්තසම්පහංසනත්ථං හොති.

යදා පනෙස බුද්ධානුස්සතිං අනුස්සරිත්වා ''කො අයං ඉතිපි සො භගවාතිආදිනා නයෙන අනුස්සරි, ඉත්ථී නු ඛො පුරිසො නු ඛො දෙවමනුස්සමාරබ්‍රහ්මානං අඤ්ඤතරො නු ඛො''ති පරිග්ගණ්හන්තො ''න අඤ්ඤො කොචි, සතිසම්පයුත්තං පන චිත්තමෙව අනුස්සරී''ති දිස්වා ''තං ඛො පනෙතං චිත්තං ඛන්ධතො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො හොති, තෙන සම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, තෙන සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සහජාතා ඵස්සාදයො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධොති ඉමෙ චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා හොන්තී''ති අරූපඤ්ච වවත්ථපෙත්වා තස්ස නිස්සයං පරියෙසන්තො හදයවත්ථුං දිස්වා තස්ස නිස්සයානි චත්තාරි මහාභූතානි, තානි උපාදාය පවත්තානි සෙසඋපාදාරූපානි ච පරිග්ගහෙත්වා ''සබ්බම්පෙතං රූපං රූපක්ඛන්ධො''ති වවත්ථපෙත්වා ''ඉදඤ්ච රූපං පුරිමඤ්ච අරූප''න්ති සඞ්ඛෙපතො රූපාරූපං, පභෙදතො පඤ්චක්ඛන්ධෙ පුන ''සඞ්ඛෙපතො පඤ්චපෙතෙ ඛන්ධා දුක්ඛසච්ච''න්ති දුක්ඛසච්චං වවත්ථපෙත්වා ''තස්ස පභාවිකා තණ්හා සමුදයසච්චං, තස්සා නිරොධො නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා මග්ගසච්ච''න්ති එවං පුබ්බභාගෙ චත්තාරි ච සච්චානි වවත්ථපෙත්වා පටිපාටියා අරියභූමිං ඔක්කමති. තදාස්ස ඉමං කම්මට්ඨානං විපස්සනත්ථං නාම හොති. **අයං ඛොති**ආදි අප්පනාවාරො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

297. **ධම්මානුස්සති**ආදීසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – ධම්මං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **ධම්මානුස්සති,** ස්වාක්ඛාතතාදිධම්මගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. සඞ්ඝං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **සඞ්ඝානුස්සති,** සුප්පටිපන්නතාදිසඞ්ඝගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. සීලං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **සීලානුස්සති,** අඛණ්ඩතාදිසීලගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. චාගං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **චාගානුස්සති,** මුත්තචාගතාදිචාගගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. දෙවතා ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **දෙවතානුස්සති,** දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො සද්ධාදිගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. ආනාපානෙ ආරබ්භ උප්පන්නා සති

ආනාපානස්සති, අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. මරණං ආරබ්භ උප්පන්නා සති **මරණස්සති,** ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. කෙසාදිභෙදං රූපකායං ගතා, කායෙ වා ගතාති කායගතා, කායගතා ච සා සති චාති කායගතාසතීති වත්තබ්බෙ රස්සං අකත්වා **කායගතාසතීති** වුත්තා. කෙසාදිකායකොට්ඨාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. උපසමං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **උපසමානුස්සති,** සබ්බදුක්ඛූපසමාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. දුවිධො වා උපසමො අච්චන්තූපසමො ච ඛයූපසමො ච. තත්ථ **අච්චන්තූපසමො** නාම නිබ්බානං, **ඛයූපසමො** නාම මග්ගො. එවමෙතං දුවිධම්පි උපසමං අනුස්සරන්තස්ස උප්පන්නා සති උපසමානුස්සතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉති ඉමෙසු දසසු කම්මට්ඨානෙසු ආනාපානස්සති මරණස්සති කායගතාසතීති ඉමානි තීණි විපස්සනත්ථානෙව හොන්ති, සෙසානි සත්ත චිත්තසම්පහංසනත්ථානිපි හොන්තීති.

පඨමවග්ගවණ්ණනා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 2. එකධම්මපාළි-දුතියවග්ගවණ්ණනා

298. දුතියෙ **මිච්ඡාදිට්ඨීති** ද්වාසට්ඨිවිධායපි මිච්ඡාදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. **මිච්ඡාදිට්ඨිකස්සාති** තාය දිට්ඨියා සමන්නාගතස්ස.

299. **සම්මාදිට්ඨීති** පඤ්චවිධායපි සම්මාදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. **සම්මාදිට්ඨිකස්සාති** තාය දිට්ඨියා සමන්නාගතස්ස.

302. **අයොනිසො මනසිකාරොති** අනුපායමනසිකාරො.

303. **යොනිසො මනසිකාරොති** උපායමනසිකාරො. තත්ථ අයොනිසො මනසිකරොතො පුබ්බෙ අනුප්පන්නා මිච්ඡාදිට්ඨි උප්පජ්ජති, උප්පන්නා පන යාව නියාමොක්කමනා පවඩ්ඪති. නියාමෙ ඔක්කන්තෙ වඩ්ඪිතා නාම හොති. යොනිසො මනසිකරොතො පුබ්බෙ අනුප්පන්නා සම්මාදිට්ඨි උප්පජ්ජති, උප්පන්නා පන යාව අරහත්තමග්ගා පවඩ්ඪති. අරහත්තඵලෙ පත්තෙ වඩ්ඪිතා නාම හොති.

304. **මිච්ඡාදිට්ඨියා, භික්ඛවෙ, සමන්නාගතා සත්තාති** එත්ථ එකච්චා මිච්ඡාදිට්ඨි සග්ගාවරණා චෙව හොති මග්ගාවරණා ච, එකච්චා මග්ගාවරණාව, න සග්ගාවරණා, එකච්චා නෙව සග්ගාවරණා න මග්ගාවරණා. තත්ථ අහෙතුකදිට්ඨි, අකිරියදිට්ඨි, නත්ථිකදිට්ඨීති අයං තිවිධා සග්ගාවරණා චෙව හොති මග්ගාවරණා ච. දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා මිච්ඡාදිට්ඨි මග්ගාවරණාව හොති න සග්ගාවරණා. වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි නෙව සග්ගාවරණා න මග්ගාවරණා. ඉදං පන විධානං පටික්ඛිපිත්වා ඉමස්මිං සුත්තෙ ''මිච්ඡාදිට්ඨියා, භික්ඛවෙ, සමන්නාගතා''ති වචනතො අන්තමසො වීසතිවත්ථුකං සක්කායදිට්ඨිං උපාදාය දිට්ඨි නාම සග්ගං උපනෙතුං සමත්ථා නාම නත්ථි, එකන්තං නිරයස්මිංයෙව නිමුජ්ජාපෙතීති වුත්තං. යථා හි මුග්ගමාසප්පමාණාපි පාසාණසක්ඛරා උදකෙ පක්ඛිත්තා උප්පිලවමානා නාම නත්ථි, එකන්තං හෙට්ඨාව පවිසති, එවමෙවං අන්තමසො සක්කායදිට්ඨිපි සග්ගං උපනෙතුං සමත්ථා නාම නත්ථි, එකන්තං අපායෙසුයෙව නිමුජ්ජාපෙතීති.

305. **සම්මාදිට්ඨියා සමන්නාගතාති** එත්ථ කම්මස්සකතසම්මාදිට්ඨි, ඣානසම්මාදිට්ඨි, විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි, මග්ගසම්මාදිට්ඨි, ඵලසම්මාදිට්ඨීති පඤ්චවිධා සම්මාදිට්ඨි. තත්ථ කම්මස්සකතසම්මාදිට්ඨි සම්පත්තිභවං ආකඩ්ඪති, ඣානසම්මාදිට්ඨි රූපාරූපභවෙ පටිසන්ධිං දෙති, මග්ගසම්මාදිට්ඨි වට්ටං විද්ධංසෙති, ඵලසම්මාදිට්ඨි භවං පටිබාහති. විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි කිං කරොතීති? සාපි පටිසන්ධිං නාකඩ්ඪති. තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො පනාහ ''සචෙ විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි භාවිතා දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරහත්තං පාපෙතුං සක්කොති, ඉච්චෙතං කුසලං. සචෙ න සක්කොති, සත්ත භවෙ දෙති, ආවුසො''ති. එවමයං ලොකියලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨි කථිතා. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ලොකිකා භවනිප්ඵාදිකාව වෙදිතබ්බා.

306. **යඤ්චෙව කායකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදින්නන්ති** එත්ථ **යථාදිට්ඨීති** යා යා දිට්ඨි, තස්සා තස්සා අනුරූපං. **සමත්තන්ති** පරිපුණ්ණං. **සමාදින්නන්ති** ගහිතං. තදෙතං යථාදිට්ඨියං ඨිතකායකම්මං, දිට්ඨිසහජාතං කායකම්මං, දිට්ඨානුලොමිකං කායකම්මන්ති තිවිධං හොති. තත්ථ ''පාණං හනතො අදින්නං ආදියතො මිච්ඡාචාරං චරතො නත්ථි තතොනිදානං පාපං, නත්ථි පාපස්ස ආගමො''ති යං එවංලද්ධිකස්ස සතො පාණාතිපාත-අදින්නාදාන-මිච්ඡාචාරසඞ්ඛාතං කායකම්මං, ඉදං **යථාදිට්ඨියං ඨිතකායකම්මං** නාම. ''පාණං හනතො අදින්නං ආදියතො මිච්ඡාචාරං චරතො නත්ථි තතොනිදානං පාපං, නත්ථි පාපස්ස ආගමො''ති ඉමාය පන ලද්ධියා ඉමිනා දස්සනෙන සහජාතං කායකම්මං **දිට්ඨිසහජාතං කායකම්මං** නාම. තදෙව පන සමත්තං සමාදින්නං ගහිතං පරාමට්ඨං **දිට්ඨානුලොමිකං කායකම්මං** නාම. වචීකම්මාදීසුපි එසෙව නයො. යථා පනෙත්ථ ''පාණං හනතො අදින්නං ආදියතො මිච්ඡාචාරං චරතො නත්ථි තතොනිදානං පාප''න්ති යොජනා කතා, එවං වචීකම්මමනොකම්මෙසු ''මුසා භණතො, පිසුණං

කරොන්තස්ස, ඵරුසං කථෙන්තස්ස, සම්ඵං පලපන්තස්ස, අභිජ්ඣාලුනො, බ්‍යාපන්නචිත්තස්ස, මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ච සතො නත්ථි තතොනිදානං පාප''න්ති යොජනා කාතබ්බා.

යා ච චෙතනාතිආදීසු දිට්ඨිසහජාතාව චෙතනා **චෙතනා** නාම, දිට්ඨිසහජාතාව පත්ථනා **පත්ථනා** නාම, චෙතනාපත්ථනානං වසෙන චිත්තට්ඨපනා **පණිධි** නාම, තෙහි පන චෙතනාදීහි සම්පයුත්තා ඵස්සාදයො **සඞ්ඛාරා** නාම. **දිට්ඨි හිස්ස, භික්ඛවෙ, පාපිකා**ති යස්මා තස්ස පුග්ගලස්ස දිට්ඨි පාපිකා ලාමිකා. **නික්ඛිත්ත**න්ති රොපිතං. **උපාදියතී**ති ගණ්හාති. **කටුකත්තායා**ති ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං.

''වණ්ණගන්ධරසූපෙතො , අම්බොයං අහුවා පුරෙ;
තමෙව පූජං ලභමානො, කෙනම්බො කටුකප්ඵලො.

''පුචිමන්දපරිවාරො, අම්බො තෙ දධිවාහන;
මූලං මූලෙන සංසට්ඨං, සාඛා සාඛා නිසෙවරෙ;
අසාතසන්නිවාසෙන, තෙනම්බො කටුකප්ඵලො''ති. (ජා. 1.2.71-72) –

ආගතට්ඨානෙ විය හි ඉධාපි කටුකන්ති තිත්තකං වෙදිතබ්බං. **අසාතත්තායා**ති අමධුරත්තාය.

ඉමස්මිං පන බීජූපමසුත්තෙ ''දිට්ඨීති නියතමිච්ඡාදිට්ඨි ගහිතා''ති පොරාණකත්ථෙරා ආහංසු. තං පන පටික්ඛිපිත්වා ''සබ්බානිපි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි ගහිතානී''ති වුත්තං. අනන්තරසුත්තෙ ''පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, අදින්නාදානා විරමන්තස්ස, මිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස නත්ථි තතොනිදානං පුඤ්ඤ''න්තිආදිනා නයෙන යථාදිට්ඨියං ඨිතකායකම්මාදීනි යොජෙත්වා වෙදිතබ්බානි. ඉධ පන සම්මාදිට්ඨිසහජාතා චිත්තට්ඨපනාව පත්ථනාති වෙදිතබ්බා. සම්මාදිට්ඨි පනෙත්ථ ලොකියලොකුත්තරා කථිතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

දුතියවග්ගවණ්ණනා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 3. එකධම්මපාළි-තතියවග්ගවණ්ණනා

308. තතියස්ස පඨමෙ **මිච්ඡාදිට්ඨිකො**ති අයාථාවදිට්ඨිකො. **විපරීතදස්සනො**ති තායෙව මිච්ඡාදිට්ඨියා විපරීතදස්සනො. **සද්ධම්මා වුට්ඨාපෙත්වා**ති දසකුසලකම්මපථධම්මතො වුට්ඨාපෙත්වා. **අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙතී**ති දසඅකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතෙ අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙති. **එකපුග්ගලො**ති චෙත්ථ ඡහි සත්ථාරෙහි සද්ධිං දෙවදත්තො ච අඤ්ඤෙ ච එවරූපා වෙදිතබ්බා.

309. දුතියෙ **සම්මාදිට්ඨිකො**ති යාථාවදිට්ඨිකො. **අවිපරීතදස්සනො**ති තායෙව සම්මාදිට්ඨියා අවිපරීතදස්සනො. **අසද්ධම්මා**ති දසඅකුසලකම්මපථතො. **සද්ධම්මෙ**ති දසකුසලකම්මපථසඞ්ඛාතෙ සද්ධම්මෙ. **එකපුග්ගලො**ති චෙත්ථ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ චක්කවත්තී රාජා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තොති එවමාදයො ලබ්භන්ති, උප්පන්නෙ බුද්ධෙ බුද්ධො චෙව බුද්ධසාවකා ච.

310. තතියෙ **මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානී**ති මිච්ඡාදිට්ඨි පරමා එතෙසන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි. පඤ්ච හි ආනන්තරියකම්මානි මහාසාවජ්ජානි නාම, තෙහිපි මිච්ඡාදිට්ඨියෙව මහාසාවජ්ජතරාති අධිප්පායො. කස්මා? තෙසඤ්හි පරිච්ඡෙදො අත්ථි. චත්තාරි හි ආනන්තරියකම්මානි නිරයෙ නිබ්බත්තාපෙන්තීති වුත්තානි . සඞ්ඝභෙදකම්මම්පි නිරයෙ කප්පට්ඨිතිකමෙව හොති. එවමෙතෙසං පරිච්ඡෙදො අත්ථි, කොටි පඤ්ඤායති. නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා පන පරිච්ඡෙදො නත්ථි. සා හි වට්ටස්ස මූලං, තාය සමන්නාගතස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි. යෙ තස්ස සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති, තෙපි විප්පටිපාදෙති. තාය ච සමන්නාගතස්ස නෙව සග්ගො අත්ථි න මග්ගො. කප්පවිනාසෙ මහාජනෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තෙපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකො තත්ථ අනිබ්බත්තිත්වා පිට්ඨිචක්කවාළෙ නිබ්බත්තති. කිං පන පිට්ඨිචක්කවාළං න ඣායතීති? ඣායති, තස්මිං ඣායමානෙපි එස ආකාසෙ එකස්මිං ඔකාසෙ පච්චතියෙවාති වදන්ති.

311. චතුත්ථෙ **මක්ඛලී**ති ''මා ඛලී''ති වචනං උපාදාය එවංලද්ධනාමො තිත්ථකරො. **නදීමුඛෙ**ති ද්වින්නං නදීනං සමාගතට්ඨානෙ. දෙසනාමත්තමෙවෙතං, ද්වින්නං කන්දරානං, ද්වින්නං උදකානං, සමුද්දස්ස ච, ලොණියා ච, සමුද්දස්ස ච නදියා චාති එතෙසම්පි යස්ස කස්සචි සමාගතට්ඨානං, අඤ්ඤම්පි තථාරූපං උදකං. **ඛිප**න්ති කුමිනං. **උඩ්ඩෙයයා**ති ඔඩ්ඩෙය්‍ය. මනුස්සා හි නළෙහි වා උච්ඡූහි වා වෙළූහි වා පලාසන්තිසලාකාය වා එකං ද්වෙ තයො වා කුම්භෙ ගණ්හනප්පමාණකුමිනං කත්වා මුඛවට්ටියා යොත්තෙන බන්ධිත්වා නදීමුඛං නෙත්වා ද්වීසු පස්සෙසු ඛාණුකෙ කොට්ටෙත්වා යොත්තෙහි තත්ථ බන්ධන්ති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. තස්මිඤ්හි පවිට්ඨස්ස බුද්දකස්ස මච්ඡස්සාපි මොක්ඛො නත්ථි. **අනයායා**ති අවඩ්ඪියා. **බ්‍යසනායා**ති විනාසාය. **මක්ඛලි මොඝපුරිසො**ති අයං මක්ඛලි ගොසාලො

තුච්ඡපුරිසො. **මනුස්සඛිප්පං මඤ්ඤෙ ලොකෙ උප්පන්නොති** මහාජනස්ස සග්ගමොක්ඛගමනමග්ගෙ තත්ථ ගමනනිවාරණත්ථං මනුස්සකුමිනං විය ලොකෙ උප්පන්නො.

312. පඤ්චමාදීසු **දුරක්ඛාතෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙති** දුරක්ඛාතධම්මවිනයො නාම බාහිරකසාසනං. තත්ථ හි සත්ථාපි අසබ්බඤ්ඤූ හොති, ධම්මොපි දුරක්ඛාතො, ගණොපි දුප්පටිපන්නො. **යො ච සමාදපෙතීති** යො ආචරියපුග්ගලො සමාදපෙති. **යඤ්ච සමාදපෙතීති** යං අන්තෙවාසිකං සමාදපෙති. **යො ච සමාදපිතො තථත්තාය පටිපජ්ජතීති** යො අන්තෙවාසිකො ආචරියෙන සමාදපිතො තස්ස වචනං කරොන්තො තථාභාවාය පටිපජ්ජති. **බහුං අපුඤ්ඤං පසවන්තීති** සමාදපකො හි පාණාතිපාතාදීසු ජඩ්ඩසතං සමාදපෙන්තො තෙසං සබ්බෙසම්පි අකුසලෙන සමකමෙව අකුසලං පාපුණාති. තෙනාහ – ‘‘සබ්බෙ තෙ බහුං අපුඤ්ඤං පසවන්තී’’ති.

313. **ස්වාක්ඛාතෙති** සුට්ඨු අක්ඛාතෙ සුදෙසිතෙ. එවරූපෙ හි ධම්මවිනයෙ සත්ථා ච සබ්බඤ්ඤූ හොති, ධම්මො ච ස්වාක්ඛාතො, ගණො ච සුප්පටිපන්නො. **සබ්බෙ තෙ බහුං පුඤ්ඤං පසවන්තීති** සමාදපකො හි භික්ඛු පිණ්ඩාය පවිට්ඨෙ දිස්වා යාගුභත්තාදීනි සමාදපෙන්තො සබ්බෙසම්පි දායකානං කුසලෙන සමකං කුසලං පාපුණාති. තෙන වුත්තං – ‘‘බහුං පුඤ්ඤං පසවන්තී’’ති.

314. **දායකෙන මත්තා ජානිතබ්බාති** දායකපුග්ගලෙන පමාණං ජානිතබ්බං, පමාණෙන දාතබ්බං, පූරෙත්වා අතිරෙකං න දාතබ්බං. න දාතබ්බන්ති හි අවත්වා පමාණවසෙන ථොකං දාතබ්බන්ති වුත්තං. කස්මා? පූරෙත්වා අතිරෙකෙ දින්නෙපි හි අතිරෙකා මනුස්සසම්පත්ති වා දිබ්බසම්පත්ති වා නිබ්බානසම්පත්ති වා නත්ථි. **නො පටිග්ගාහකෙනාති** පටිග්ගාහකස්ස පන මත්තං ජානිත්වා පටිග්ගහණකිච්චං නාම නත්ථි. කස්මා? තස්ස හි මත්තං ඤත්වා පූරෙතබ්බා මත්තපටිග්ගහණමූලිකා අප්පිච්ඡපටිපදා නාම නත්ථි. යත්තකං පන ලභති, තත්තකං ගහෙතබ්බං. අතිරෙකග්ගහණමූලං හිස්ස පුත්තදාරභරණං භවිස්සති.

315. **පටිග්ගාහකෙන මත්තා ජානිතබ්බාති** පටිග්ගාහකපුග්ගලෙන පමාණං ජානිතබ්බං. කථං? තෙන හි දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො, අත්තනො ථාමො වෙදිතබ්බො. යදි හි දෙය්‍යධම්මො බහු හොති, දායකො අප්පං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හිතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හිතබ්බං. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණෙනෙව ගණ්හිතබ්බං. එවං මත්තං ඤත්වා පටිග්ගණ්හන්තො හි අප්පිච්ඡපටිපදං පූරෙති. අනුප්පන්නස්ස ලාභො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ලාභො ථාවරොව හොති. අප්පසන්නා පසීදන්ති, පසන්නාපි භිය්‍යො පසාදමාපජ්ජන්ති, මහාජනස්ස චක්ඛුභූතො හොති, සාසනං චිරට්ඨිතිකං කරොති.

තත්‍රිමානි වත්ථූනි – රොහණජනපදෙ කිර කුටිම්බියවිහාරෙ එකො දහරො දුබ්භික්ඛසමයෙ තස්මිං ගාමෙ එකස්ස කම්මකාරස්ස ගෙහෙ භුඤ්ජනත්ථාය කටච්ඡුභත්තං ගහෙත්වා ගමනත්ථාය ච කටච්ඡුභත්තමෙව ලභති. සො එකදිවසං තස්මිං ගෙහෙ එකං ආගන්තුකං දිස්වා එකමෙව කටච්ඡුභත්තං ගණ්හි. අථස්ස ‘‘කෙන කාරණෙනා’’ති වුත්තෙ තමත්ථං වත්වා සො කුලපුත්තො පසීදිත්වා ‘‘අම්හාකං කුලූපකභදන්තො එවරූපො නාමා’’ති රාජද්වාරෙ මිත්තාමච්චානං කථෙසි. තෙ සබ්බෙපි තස්ස අප්පිච්ඡගුණෙ පසන්නා එකදිවසෙනෙව සට්ඨි ධුරභත්තානි ඨපෙසුං. එවං **අප්පිච්ඡො අනුප්පන්නලාභං උප්පාදෙති**.

සද්ධාතිස්සමහාරාජාපි චූළපට්ඨාකං තිස්සාමච්චං වීමංසිත්වා තෙන එකං තිත්තිරං පචාපෙත්වා ආහරාපෙසි. අථ පරිභොගසමයෙ ‘‘අග්ගං දත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමී’’ති අට්ඨිකසාලපරිවෙණෙ මහාථෙරස්ස භණ්ඩග්ගාහසාමණෙරස්ස තිත්තිරමංසං දෙන්තො තස්මිං ථොකංයෙව පටිග්ගණ්හන්තෙ තස්ස අප්පිච්ඡගුණෙ පසීදිත්වා ‘‘පසන්නොස්මි, තාත, අට්ඨ තෙ ධුරභත්තානි දෙමී’’ති ආහ. මහාරාජ, උපජ්ඣායස්ස දෙමීති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමීති. තානි අම්හාකං ආචරියස්ස දෙමීති. අපරානිපි අට්ඨ දම්මීති. තානි සමානුපජ්ඣායානං දම්මීති. අපරානිපි අට්ඨ දම්මීති. තානි භික්ඛුසඞ්ඝස්ස දම්මීති. අපරානිපි අට්ඨ දම්මීති. සාමණෙරො අධිවාසෙසි. එවමස්ස **උප්පන්නො ලාභො ථාවරො හොති.**

අප්පසන්නා පසීදන්තීති එත්ථාපි – දීඝබ්‍රාහ්මණො කිර බ්‍රාහ්මණෙ භොජෙන්තො පඤ්ච පඤ්ච භත්තසරකානි දත්වා සන්තප්පෙතුං නාසක්ඛි. අථෙකදිවසං ‘‘සමණා කිර නාම අප්පිච්ඡා’’ති කථං සුත්වා වීමංසනත්ථාය භත්තං ගාහාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස භත්තකිච්චකරණවෙලාය විහාරං ගන්ත්වා තිංසමත්තෙ භික්ඛූ භොජනසාලායං භුඤ්ජන්තෙ දිස්වා එකං භත්තසරකං ගහෙත්වා සඞ්ඝත්ථෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි. ථෙරො අඞ්ගුලිං චාලෙත්වා ථොකමෙව අග්ගහෙසි. එතෙනෙව නියාමෙන එකං භත්තසරකං සබ්බෙසං සම්පාපුණි. තතො බ්‍රාහ්මණො ‘‘සච්චොයෙව එතෙසං සමණානං ගුණො’’ති අප්පිච්ඡතාය පසන්නො සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා තස්මිංයෙව විහාරෙ චෙතියං කාරෙසි. එවං අප්පසන්නා පසීදන්ති.

පසන්නා භිය්‍යො පසීදන්තීති එත්ථ වත්ථුනා කිච්චං නත්ථි. පසන්නානඤ්හි අප්පිච්ඡං දිස්වා පසාදො භිය්‍යො වඩ්ඪතියෙව.

මජ්ඣන්තිකතිස්සත්ථෙරසදිසෙ පන අප්පිච්ඡෙ දිස්වා මහාජනො අප්පිච්ඡො භවිතුං මඤ්ඤතීති අප්පිච්ඡො **මහාජනස්ස චක්ඛුභූතො** නාම හොති.

‘‘අප්පිච්ඡතා, භික්ඛවෙ, සද්ධම්මස්ස ඨිතියා අසම්මොසාය අනන්තරධානාය සංවත්තතී’’ති (අ. නි. 1.116-129) වචනතො පන අප්පිච්ඡො **සාසනං චිරට්ඨිතිකං කරොති** නාම.

නො දායකෙනාති ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ පන දායකස්ස පමාණං ඤත්වා දාතබ්බකිච්චං නාම නත්ථි. යත්තකො දෙය්‍යධම්මො අත්ථි, තත්තකං අවත්ථරිත්වා දාතුං වට්ටති. අවත්ථරිත්වා දින්නකාරණා හි එස මනුස්සසම්පත්තිං, දිබ්බසම්පත්තිං, නිබ්බානසම්පත්තිඤ්ච අවත්ථරිත්වා උත්තරුත්තරි පණීතපණීතමෙව ලභති.

316. **යො ආරද්ධවීරියො, සො දුක්ඛං විහරතීති** පඤ්චාතපතප්පනමරුප්පපාතපතනාදිච්චානුපරිවත්තන-උක්කුටිකප්පධානාදීනි අනුයුඤ්ජන්තො දිට්ඨෙ චෙව ධම්මෙ දුක්ඛං විහරති , තස්සෙව බාහිරසමයෙ සමාදින්නස්ස තපචරණස්ස විපාකෙන නිරයෙ උප්පජ්ජිත්වා සම්පරායෙපි දුක්ඛං විහරති.

317. **යො කුසීතො, සො දුක්ඛං විහරතීති** අයම්පි දිට්ඨෙ ධම්මෙ චෙව සම්පරායෙ ච දුක්ඛං විහරති. කථං? යස්ස හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය යොනිසො මනසිකාරො නත්ථි, බුද්ධවචනං න උග්ගණ්හාති, ආචරියුපජ්ඣායවත්තං න කරොති, චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං න කරොති. ජනස්ස පන සද්ධාදෙය්‍යං අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිත්වා දිවසං සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං අනුයුඤ්ජිත්වා පබුද්ධකාලෙ තයො විතක්කෙ විතක්කෙති. සො කතිපාහෙනෙව භික්ඛුභාවා චවති? එවං දිට්ඨධම්මෙ ච දුක්ඛං විහරති. පබ්බජිත්වා පන සමණධම්මස්ස සම්මා අකතත්තා ච –

> ‘‘කුසො යථා දුග්ගහිතො, හත්ථමෙවානුකන්තති;
> සාමඤ්ඤං දුප්පරාමට්ඨං, නිරයායුපකඩ්ඪතී’’ති. (ධ. ප. 311) –

අපායස්මිංයෙව පටිසන්ධිං ගණ්හති. එවං සම්පරායෙපි දුක්ඛං විහරති.

318. **යො කුසීතො, සො සුඛං විහරතීති** කාලෙන කාලං වුත්තප්පකාරෙ තපචරණෙ කිඤ්චි කිඤ්චි තපචරණං කත්වා කාලෙන කාලං ඔදාතවත්ථවසනො මාලාගන්ධවිලෙපනධරො මධුරභොජනං භුඤ්ජන්තො මුදුකාසු සෙය්‍යාසු සයන්තො දිට්ඨෙ ධම්මෙ චෙව සුඛං විහරති සම්පරායෙ ච. සො හි තස්ස තපචරණස්ස ගාළ්හං අග්ගහිතත්තා නාතිබහුං නිරයෙ දුක්ඛං අනුභවති. තස්මා සම්පරායෙ සුඛං විහරති නාම.

319. **යො ආරද්ධවීරියො, සො සුඛං විහරතීති** ආරද්ධවීරියො හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය වත්තෙසු පරිපූරකාරී හොති, බුද්ධවචනං උග්ගණ්හාති, යොනිසො මනසිකාරෙ කම්මං කරොති. අථස්ස වත්තපූරණඤ්චෙව උග්ගහිතබුද්ධවචනඤ්ච සමණධම්මකිරියඤ්ච ආවජ්ජෙන්තස්ස චිත්තං පසීදති. එවං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සුඛං විහරති. දිට්ඨධම්මෙ පන අරහත්තං පාපුණිතුං අසක්කොන්තො නිබ්බත්තභවෙ ඛිප්පාභිඤ්ඤො හොතීති සම්පරායෙපි සුඛං විහරති නාම.

320. **සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොතීති** ඉදං සුත්තං අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තං. කතරඅට්ඨුප්පත්තියන්ති? නවකනිපාතෙ (අ. නි. 9.12) සත්තුපපාදසුත්ත අට්ඨුප්පත්තියං. තථාගතො හි තං අත්ථං කථෙන්තො – ‘‘නව පුග්ගලා නිරයතො මුත්තා, තිරච්ඡානයොනිතො මුත්තා, පෙත්තිවිසයතො මුත්තා’’ති කථෙසි. අථස්ස එතදහොසි – ‘‘සචෙ ඛො පන මෙ පුත්තා ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්වා ඛීණනිරයම්හා ඛීණතිරච්ඡානයොනිකා ඛීණපෙත්තිවිසයා ඛීණාපායදුග්ගතිවිනිපාතාති මඤ්ඤමානා උපරිමග්ගඵලත්ථාය වායමිතුං න මඤ්ඤෙය්‍යුං, තෙසං සංවෙගං ජනෙස්සාමී’’ති සංවෙගජනනත්ථං ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ’’ති ඉමං සුත්තමාරභි. තත්ථ **අප්පමත්තකොති** ථොකමත්තකො පරිත්තප්පමාණො, අන්තමසො කුසග්ගෙනපි ගහෙත්වා උපසිඞ්ඝියමානො දුග්ගන්ධොව හොති. **අප්පමත්තකම්පි භවං න වණ්ණෙමීති** අප්පමත්තකම්පි කාලං භවෙ පටිසන්ධිං න වණ්ණයාමි. ඉදානිස්ස උපමං දස්සෙන්තො ආහ – **අන්තමසො අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පීති**. සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන ද්වෙ අඞ්ගුලියො එකතො කත්වා පහරණමත්තම්පි කාලන්ති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

තතියවග්ගවණ්ණනා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 4. එකධම්මපාළි-චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා

322. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමෙ **ජම්බුදීපෙති** ජම්බුයා පඤ්ඤාතො පාකටො දීපොති ජම්බුදීපො. ඉමස්ස කිර දීපස්ස සඤ්ඤාණභූතා යොජනසතුබ්බෙධා පණ්ණාසයොජනසාඛා පඤ්චදසයොජනාවට්ටක්ඛන්ධා හිමවන්තපබ්බතෙ ජාතා

කප්පට්ඨායිනී මහාජම්බු නාම අත්ථි, තාය අයං දීපො ජම්බුදීපොති වුච්චති. යථා ච ඉමස්මිං දීපෙ ජම්බුරුක්ඛො කප්පට්ඨායී, තථා අපරගොයානෙ කදම්බරුක්ඛො, උත්තරකුරූසු කප්පරුක්ඛො, පුබ්බවිදෙහෙ සිරීසරුක්ඛො, අසුරානං චිත්තපාටලිරුක්ඛො, සුපණ්ණානං සිම්බලිරුක්ඛො , දෙවානං පාරිච්ඡත්තකොති ඉමෙපි කප්පට්ඨායිනොව.

''පාටලී සිම්බලී ජම්බූ, දෙවානං පාරිච්ඡත්තකො;
කදම්බො කප්පරුක්ඛො ච, සිරීසො භවති සත්තමො''ති.

ආරාමරාමණෙය්‍යකන්ති පුප්ඵාරාමඵලාරාමානං රාමණෙය්‍යකං වෙළුවන-ජීවකම්බවන-ජෙතවනපුබ්බාරාමසදිසං. තං ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ අප්පමත්තකං පරිත්තකං, න බහුකන්ති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ **වනරාමණෙය්‍යකන්**ති නාගවනසාලවනචම්පකවනාදිසදිසං වඞ්කපබ්බතහිමවන්තපබ්බතපදෙසාදීසු අරඤ්ඤවනං වෙදිතබ්බං. **භූමිරාමණෙය්‍යකන්**ති ජෙතවනවිහාරමගධක්ඛෙත්තාදිසදිසං සමං භූමිට්ඨානං. **පොක්ඛරණිරාමණෙය්‍යකන්**ති ජෙතවනපොක්ඛරණිගග්ගරාපොක්ඛරණිසදිසානං වට්ටචතුරස්සදීඝවඞ්කාදිසණ්ඨානානං පොක්ඛරණීනං සන්නිවෙසනට්ඨානං. **උක්කූලවිකූලන්**ති උක්කූලඤ්ච විකූලඤ්ච. තත්ථ උක්කූලං උන්නතට්ඨානං, විකූලං නින්නට්ඨානං. **නදීවිදුග්ගන්**ති නදීනං භින්නට්ඨානං තං දුග්ගමත්තා නදීවිදුග්ගන්ති වුච්චති. **ඛාණුකණ්ටකට්ඨානන්**ති තත්ථජාතකානඤ්චෙව ආහරියමානානඤ්ච ඛාණුකණ්ටකාදීනං පතිට්ඨානට්ඨානං. **පබ්බතවිසමන්**ති ගිරිවිසමං. **යෙ ඔදකාති** යෙ ච උදකෙ ජායන්ති, තෙයෙව බහුතරා. ඉතො කිර සුවණ්ණභූමි සත්තමත්තානි යොජනසතානි හොති, එකෙන වාතෙන ගච්ඡන්තී නාවා සත්තහි අහොරත්තෙහි ගච්ඡති. අථෙකස්මිං සමයෙ එවං ගච්ඡන්තී නාවා සත්තාහම්පි නන්දියාවට්ටමච්ඡපිට්ඨියෙනෙව ගතා. එවං ඔදකානං සත්තානං බහුභාවො වෙදිතබ්බො.

අපිච ථලට්ඨානස්ස පරිත්තභාවෙන උදකස්ස ච බහුභාවෙනාපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. යථා හි මහාතළාකෙ එකොව උප්පලගච්ඡො අස්ස, තස්ස චත්තාරි ච පණ්ණානි, මජ්ඣෙ ච එකං උප්පලමකුලං අස්ස. එවමෙවං චත්තාරි පණ්ණානි විය චත්තාරො දීපා, මජ්ඣෙ උප්පලමකුලං විය සිනෙරුපබ්බතො, සෙසං උදකං විය උදකපරික්ඛිත්තො ඔකාසො. තස්ස මහන්තභාවො ඉද්ධිමන්තානං පාකටො හොති. තෙසඤ්හි ආකාසෙන ගච්ඡන්තානං චත්තාරො මහාදීපා චත්තාරි පණ්ණානි විය උපට්ඨහන්ති, සිනෙරුපබ්බතො මජ්ඣෙ උප්පලමකුලං විය, සෙසං උදකං විය උදකපරික්ඛිත්තො ඔකාසො. එවං මහන්තෙ උදකෙ ජාතත්තා ඔදකාව බහුතරා වෙදිතබ්බා.

323. දුතියාදීසු **අඤ්ඤත්‍ර මනුස්සෙහීති** ඉධ චත්තාරො අපායා අඤ්ඤත්‍ර මනුස්සෙහීති අධිප්පෙතා.

මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසූති ''පුරත්ථිමාය දිසාය ගජඞ්ගලං නාම නිගමො, තස්ස පරෙන මහාසාලා, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සල්ලවතී නාම නදී, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උත්තරාය දිසාය උසීරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ''ති (මහාව. 259) එවං පරිච්ඡින්නෙ ජනපදෙති අත්ථො. අයඤ්හි ජනපදො මුදිඞ්ගසණ්ඨානො උජුකෙන කත්ථචි අසීතියොජනො හොති, කත්ථචි යොජනසතිකො, කත්ථචි ද්වියොජනසතිකො, මජ්ඣෙන පන තියොජනසතිකො, පරියන්තපරික්ඛෙපෙන නවමත්තයොජනසතිකො හොති. එත්තකෙ ඨානෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධා මහාසාවකා බුද්ධුපට්ඨාකා බුද්ධසාවකා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා චක්කවත්තී රාජාති ඉමෙ සත්තා නිබ්බත්තන්ති. අපිච උපාදායුපාදායාපි මජ්ඣිමපදෙසො ලබ්භති. සකලොපි හි ජම්බුදීපො මජ්ඣිමපදෙසො නාම, සෙසදීපා පච්චන්තිමා ජනපදා. තම්බපණ්ණිදීපෙ අනුරාධපුරං මජ්ඣිමපදෙසො නාම, සෙසො පච්චන්තොති එවං නයො වෙදිතබ්බො.

324. **පඤ්ඤවන්තො අජළා අනෙළමූගාති** එත්ථ කම්මස්සකතපඤ්ඤා, ඣානපඤ්ඤා විපස්සනාපඤ්ඤා, මග්ගපඤ්ඤා, ඵලපඤ්ඤාති එතාහි සමන්නාගතා පඤ්ඤවන්තො නාම, අමූළ්හා අජළා නාම. යෙසං එළා මුඛතො න ගලති, තෙ අනෙළමුගා නාම, අනෙළමුඛා නිද්දොසමුඛාති අත්ථො. **පටිබලාති** සමත්ථා, කායබලෙන චෙව ඤාණබලෙන ච සමන්නාගතා. **අත්ථමඤ්ඤාතුන්**ති අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං ජානිතුං. **දුප්පඤ්ඤාති** අප්පඤ්ඤා නිප්පඤ්ඤා. **ජළාති** මන්දා මොමූහා.

325. **අරියෙන පඤ්ඤාචක්ඛුනාති** සහවිපස්සනෙන මග්ගෙන. **අවිජ්ජාගතාති** අවිජ්ජන්ධකාරෙන සමන්නාගතා.

326. **යෙ ලභන්ති තථාගතං දස්සනායාති** යෙ තථාගතස්ස ගුණෙ ජානිත්වා තථාගතං චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතුං ලභන්ති.

327. **තථාගතප්පවෙදිතන්**ති තථාගතෙන පවෙදිතං පකාසෙත්වා කථිතං. **සවනායාති** සොතවිඤ්ඤාණෙන සොතුං.

328. **ධාරෙන්තීති** න පම්මුස්සන්ති.

329. **ධාතානං ධම්මානං අත්ථං උපපරික්ඛන්තීති** පගුණාය පාළියා අත්ථානත්ථං උපපරික්ඛන්ති.

330. **අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤායාති** අට්ඨකථඤ්ච පාළිඤ්ච ජානිත්වා. **ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජන්තීති** අනුලොමපටිපදං පූරෙන්ති.

331. **සංවෙජනීයෙසු ඨානෙසූති** සංවෙගජනකෙසු කාරණෙසු. **සංවිජ්ජන්තීති** සංවෙගං ආපජ්ජන්ති.

332. **යොනිසො පදහන්තීති** උපායෙන පධානවීරියං කරොන්ති.

333. **වවස්සග්ගාරම්මණන්ති** වවස්සග්ගො වුච්චති නිබ්බානං, තං ආරම්මණං කරිත්වාති අත්ථො. **ලභන්ති සමාධින්ති** මග්ගසමාධිඤ්ච ඵලසමාධිඤ්ච පාපුණන්ති.

334. **අන්නග්ගරසග්ගානන්ති** උත්තමන්නානඤ්ච උත්තමරසානඤ්ච. **උඤ්ඡෙන කපාලාභතෙන යාපෙන්තීති** උඤ්ඡාචාරෙන වනමූලඵලාඵලෙන වා කපාලෙන ආභතභත්තෙන වා යාපෙන්ති. එත්ථ ච යො කස්සචිදෙව ඛාදනීයස්ස භොජනීයස්ස අත්ථාය චිත්තෙ උප්පන්නෙ තංඛණංයෙව න තං ලභති, අයං අන්නග්ගරසග්ගානං න ලාභී නාම. යස්සපි තංඛණංයෙව ලභිත්වා ඔලොකෙන්තස්ස වණ්ණගන්ධරසා අමනාපා හොන්ති, අයම්පි අන්නග්ගරසග්ගානං න ලාභී නාම. යස්ස පන වණ්ණගන්ධරසා පටිලභන්ති, මනාපා හොන්ති, අයං අන්නග්ගරසග්ගානං ලාභී නාම. සො උත්තමකොටියා චක්කවත්තී රාජා, හෙට්ඨිමකොටියා ධම්මාසොකො වෙදිතබ්බො. සඞ්ඛෙපතො හි යස්ස භත්තස්ස එකපාති සතසහස්සං අග්ඝති, ඉදං අන්නග්ගරසග්ගං නාම. යං පන භික්ඛුසඞ්ඝං පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා මනුස්සා උත්තමපණීතං භත්තං දෙන්ති, ඉදං කිං නාමාති? ඉදං උඤ්ඡෙන කපාලාභතෙන යාපෙන්තෙ උපාදාය අන්නග්ගරසග්ගං නාම වුච්චතීති.

335. **අත්ථරසස්සාති**ආදීසු අත්ථරසො නාම චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි, ධම්මරසො නාම චත්තාරො මග්ගා, විමුත්තිරසො නාම අමතනිබ්බානං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා.

ජම්බුදීපපෙය්‍යාලො නිට්ඨිතො.

17. පසාදකරධම්මවග්ගවණ්ණනා

366. **අද්ධමිදන්ති**ආදීසු **අද්ධන්ති** එකංසාධිවචනමෙතං, අද්ධා ඉදං ලාභානං, එකංසො එස ලාභානන්ති වුත්තං හොති. **යදිදං ආරඤ්ඤිකත්තන්ති** යො එස ආරඤ්ඤිකභාවො. ඉදං වුත්තං හොති – ආරඤ්ඤිකභාවො නාම ලාභානං එකංසො අවස්සභාවිතා න සක්කා ආරඤ්ඤිකෙන ලාභං න ලභිතුන්ති. ආරඤ්ඤිකො හි භික්ඛු ‘‘අත්තනො අරඤ්ඤවාසස්ස අනුච්ඡවිකං කරිස්සාමී’’ති පාපකං නාම න කරොති, අථස්ස ‘‘ආරඤ්ඤිකො අයං භික්ඛූ’’ති සඤ්ජාතගාරවො මහාජනො චතුපච්චයෙන පූජං කරොති. තෙන වුත්තං – ‘‘අද්ධමිදං, භික්ඛවෙ, ලාභානං යදිදං ආරඤ්ඤිකත්ත’’න්ති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **බාහුසච්චන්ති** බහුස්සුතභාවො. **ථාවරෙය්‍යන්ති** චිරපබ්බජිතත්තා ථාවරප්පත්තභාවො. **ආකප්පසම්පදාති** චීවරග්ගහණාදිනො ආකප්පස්ස සම්පත්ති. **පරිවාරසම්පදාති** සුචිපරිවාරතා. **කොලපුත්තීති** කුලපුත්තභාවො. **වණ්ණපොක්ඛරතාති** සම්පන්නරූපතා. **කල්‍යාණවාක්කරණතාති** වචනකිරියාය මධුරභාවො. **අප්පාබාධතාති** ආරොග්‍යසම්පත්ති. අරොගො හි භික්ඛු අත්තනො සරීරකල්‍යාණතාය විපස්සනාධුරෙ ච ගන්ථධුරෙ ච පරිපූරකාරී හොති, තෙනස්ස ලාභො උප්පජ්ජතීති.

සොළස පසාදකරධම්මා නිට්ඨිතා.

18. අපරඅච්ඡරාසඞ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා

382. **අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පීති** ඉදම්පි සුත්තං අග්ගික්ඛන්ධූපමඅට්ඨුප්පත්තියංයෙව (අ. නි. 7.72) වුත්තං. අප්පනාප්පත්තාය හි මෙත්තාය විපාකෙ කථායෙව නත්ථි. තස්සායෙව අට්ඨුප්පත්තියා අයං දෙසනා ආරද්ධාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ **පඨමන්ති** ''ගණනානුපුබ්බතා පඨමං, ඉදං පඨමං සමාපජ්ජතීති පඨම''න්ති විභඞ්ගෙ (විභ. 568) වුත්තත්ථමෙව. **ඣානන්ති** ඣානං නාම දුවිධං ආරම්මණූපනිජ්ඣානඤ්ච ලක්ඛණූපනිජ්ඣානඤ්චාති. තත්ථ **ආරම්මණූපනිජ්ඣානං** නාම අට්ඨ සමාපත්තියො. තා හි පථවීකසිණාදිනො ආරම්මණස්ස උපනිජ්ඣානතො ආරම්මණූපනිජ්ඣානන්ති වුච්චන්ති. **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානන්ති** විපස්සනාමග්ගඵලානි. විපස්සනා හි අනිච්චාදිවසෙන සඞ්ඛාරලක්ඛණස්ස උපනිජ්ඣානතො ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං නාම, විපස්සනාය පන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානකිච්චං මග්ගෙන සිජ්ඣතීති මග්ගො ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං, ඵලං සුඤ්ඤතඅනිමිත්තඅප්පණිහිත-ලක්ඛණස්ස නිබ්බානස්සෙව උපනිජ්ඣානතො ලක්ඛණූපනිජ්ඣානන්ති වුච්චති. තත්ථ ඉමස්මිං පන අත්ථෙ ආරම්මණූපනිජ්ඣානං අධිප්පෙතං. **කො පන වාදො යෙ නං බහුලීකරොන්තීති** යෙ නං පඨමජ්ඣානං බහුලී කරොන්ති, පුනප්පුනං කරොන්ති, තෙසු වත්තබ්බමෙව නත්ථි. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

383. **දුතියන්තිආදීසුපි** ''ගණනානුපුබ්බතා දුතිය''න්තිආදිනා (විභ. 579) නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

386-387. **මෙත්තන්ති** සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණං. **චෙතොවිමුත්තින්ති** චිත්තවිමුත්තිං. ඉධ අප්පනාප්පත්තාව මෙත්තා අධිප්පෙතා. **කරුණාදීසුපි** එසෙව නයො. ඉමෙ පන චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා වට්ටං හොන්ති, වට්ටපාදා හොන්ති, විපස්සනාපාදා හොන්ති, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරා හොන්ති, අභිඤ්ඤාපාදා වා නිරොධපාදා වා හොන්ති. ලොකුත්තරා පන න හොන්ති. කස්මා? සත්තාරම්මණත්තාති.

390. **කායෙ කායානුපස්සීති** ආනාපානපබ්බං, ඉරියාපථපබ්බං, චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බං, පටිකූලමනසිකාරපබ්බං , ධාතුමනසිකාරපබ්බං, නවසිවථිකාපබ්බානි, අජ්ඣත්තපරිකම්මවසෙන චත්තාරි නීලාදිකසිණානීති ඉමස්මිං අට්ඨාරසවිධෙ කායෙ තමෙව කායං පඤ්ඤාය අනුපස්සන්තො. **විහරතීති** ඉරියති වත්තති. ඉමිනා ඉමස්ස අට්ඨාරසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවකස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථො කථිතො හොති. **ආතාපීති** තස්සෙව වුත්තප්පකාරස්ස සතිපට්ඨානස්ස භාවනකවීරියෙන වීරියවා. **සම්පජානොති** අට්ඨාරසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානස්ස පරිග්ගාහිකපඤ්ඤාය සම්මා පජානන්තො. **සතිමාති** අට්ඨාරසවිධෙන කායානුපස්සනාපරිග්ගාහිකාය සතියා සමන්නාගතො. **විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති** තස්මිංයෙව කායසඞ්ඛාතෙ ලොකෙ පඤ්චකාමගුණිකතණ්හඤ්ච පටිසසම්පයුත්තදොමනස්සඤ්ච විනෙත්වා වික්ඛම්භෙත්වා කායෙ කායානුපස්සී විහරතීති වුත්තං හොති. එත්තාවතා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානවසෙන සුද්ධරූපසම්මසනමෙව කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

වෙදනාසු වෙදනානුපස්සීති සුඛාදිභෙදාසු වෙදනාසු ''සුඛං වෙදනං වෙදියමානො සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාති. දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛං, සාමිසං වා සුඛං, නිරාමිසං වා සුඛං, සාමිසං වා දුක්ඛං, නිරාමිසං වා දුක්ඛං, සාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං, නිරාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියමානො නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාතී''ති (දී. නි. 2.380; විභ. 363; ම. නි. 1.113) එවං වුත්තං නවවිධං වෙදනං අනුපස්සන්තො. **ආතාපීතිආදිනා** පනෙත්ථ නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානස්ස භාවනාපරිග්ගාහිකානං වීරියපඤ්ඤාසතීනං වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ලොකොති** චෙත්ථ වෙදනා වෙදිතබ්බා.

චිත්තධම්මෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන **චිත්තෙ චිත්තානුපස්සීති** ''සරාගං වා චිත්තං සරාගං චිත්තන්ති පජානාතී''ති (දී. නි. 2.381; විභ. 365; ම. නි. 1.114) එවං විත්ථාරිතෙ සොළසප්පභෙදෙ චිත්තෙ තමෙව චිත්තං පරිග්ගාහිකාය අනුපස්සනාය අනුපස්සන්තොති අත්ථො. **ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සීති** ''පඤ්ච නීවරණානි, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, ඡ අජ්ඣත්තිකබාහිරායතනානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, චත්තාරි අරියසච්චානී''ති (දී. නි. 2.382-403; විභ. 367-373; ම. නි. 1.115-136) එවං කොට්ඨාසවසෙන පඤ්චධා වුත්තෙසු ධම්මෙසු ධම්මපරිග්ගාහිකාය අනුපස්සනාය තෙ ධම්මෙ අනුපස්සන්තොති අත්ථො. එත්ථ පන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ ච චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ ච සුද්ධඅරූපසම්මසනමෙව කථිතං, ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ රූපාරූපසම්මසනං. ඉති ඉමානි චත්තාරිපි සතිපට්ඨානානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

394. **අනුප්පන්නානන්ති** අනිබ්බත්තානං. **පාපකානන්ති** ලාමකානං. **අකුසලානං ධම්මානන්ති** අකොසල්ලසම්භූතානං ලොභාදිධම්මානං. **අනුප්පාදායාති** අනිබ්බත්තනත්ථාය. **ඡන්දං ජනෙතීති** කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දං උප්පාදෙති. **වායමතීති** පයොගං පරක්කමං කරොති. **වීරියං ආරභතීති** කායිකචෙතසිකවීරියං කරොති. **චිත්තං පග්ගණ්හාතීති** තෙනෙව සහජාතවීරියෙන චිත්තං උක්ඛිපති. **පදහතීති** පධානවීරියං කරොති.

උප්පන්නානන්ති ජාතානං නිබ්බත්තානං. **කුසලානං ධම්මානන්ති** කොසල්ලසම්භූතානං අලොභාදිධම්මානං. **ඨිතියාති** ඨිතත්ථං. **අසම්මොසායාති** අනස්සනත්ථං. **භියොභාවායාති** පුනප්පුනභාවාය. **වෙපුල්ලායාති** විපුලභාවාය. **භාවනායාති** වඩ්ඪියා. **පරිපූරියාති** පරිපූරණත්ථාය. අයං තාව චතුන්නං සම්මප්පධානානං එකපදිකො අත්ථුද්ධාරො.

අයං පන සම්මප්පධානකථා නාම දුවිධා ලොකියා ලොකුත්තරා ච. තත්ථ ලොකියා සබ්බපුබ්බභාගෙ හොති, සා කස්සපසංයුත්තපරියායෙන ලොකියමග්ගක්ඛණෙයෙව වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හි තත්ථ –

‘‘චත්තාරොමෙ, ආවුසො, සම්මප්පධානා. කතමෙ චත්තාරො? ඉධාවුසො, භික්ඛු ‘අනුප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු’න්ති ආතප්පං කරොති, ‘උප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අප්පහීයමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු’න්ති ආතප්පං කරොති, ‘අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු’න්ති ආතප්පං කරොති, ‘උප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු’න්ති ආතප්පං කරොතී’’ති (සං. නි. 2.145).

එත්ථ ච **පාපකා අකුසලාති** ලොභාදයො වෙදිතබ්බා. **අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මාති** සමථවිපස්සනා චෙව මග්ගො ච. **උප්පන්නා කුසලා** නාම සමථවිපස්සනාව. මග්ගො පන සකිං උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣමානො අනත්ථාය සංවත්තනකො නාම නත්ථි. සො හි ඵලස්ස පච්චයං දත්වාව නිරුජ්ඣති . පුරිමස්මිම්පි වා සමථවිපස්සනාව ගහෙතබ්බාති වුත්තං, තං පන න යුත්තං. එවං ලොකියා සම්මප්පධානකථා සබ්බපුබ්බභාගෙ කස්සපසංයුත්තපරියායෙන වෙදිතබ්බා. ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ පනෙතං එකමෙව වීරියං චතුකිච්චසාධනවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති.

තත්ථ **අනුප්පන්නානං පාපකානන්ති** එත්ථ ‘‘අනුප්පන්නො චෙව කාමච්ඡන්දො’’තිආදීසු වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **උප්පන්නානං පාපකානන්ති** එත්ථ චතුබ්බිධං උප්පන්නං වත්තමානුප්පන්නං, භුත්වාවිගතුප්පන්නං, ඔකාසකතුප්පන්නං, භූමිලද්ධුප්පන්නන්ති. තත්ථ යෙ කිලෙසා විජ්ජමානා උප්පාදාදිසමඞ්ගිනො, ඉදං **වත්තමානුප්පන්නං** නාම. කම්මෙ පන ජවිතෙ ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධවිපාකො භුත්වා විගතං නාම, කම්මං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධං භුත්වා විගතං නාම. තදුභයම්පි **භුත්වාවිගතුප්පන්නන්ති** සඞ්ඛං ගච්ඡති. කුසලාකුසලකම්මං අඤ්ඤකම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති, එවං කතෙ ඔකාසෙ විපාකො උප්පජ්ජමානො ඔකාසකරණතො පට්ඨාය උප්පන්නොති වුච්චති, ඉදං **ඔකාසකතුප්පන්නං** නාම. පඤ්චක්ඛන්ධා පන විපස්සනාය භූමි නාම, තෙ අතීතාදිභෙදා හොන්ති. තෙසු අනුසයිතකිලෙසා පන අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. අතීතක්ඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි හි අප්පහීනාව හොන්ති, අනාගතක්ඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි අප්පහීනාව හොන්ති, පච්චුප්පන්නක්ඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි අප්පහීනාව හොන්ති, ඉදං **භූමිලද්ධුප්පන්නං** නාම. තෙනාහු පොරාණා – ‘‘තාසු තාසු භූමීසු අසමුග්ඝාතගතා කිලෙසා භූමිලද්ධුප්පන්නාති සඞ්ඛං ගච්ඡන්තී’’ති.

අපරම්පි චතුබ්බිධං උප්පන්නං සමුදාචාරුප්පන්නං, ආරම්මණාධිග්ගහිතුප්පන්නං, අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං, අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නන්ති. තත්ථ සම්පති වත්තමානංයෙව **සමුදාචාරුප්පන්නං** නාම. සකිං චක්ඛූනි උම්මීලෙත්වා ආරම්මණෙ නිමිත්තෙ ගහිතෙ අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ කිලෙසා නුප්පජ්ජිස්සන්තීති න වත්තබ්බා. කස්මා? ආරම්මණස්ස අධිග්ගහිතත්තා. යථා කිං? යථා ඛීරරුක්ඛස්ස කුඨාරියා ආහතාහතට්ඨානෙ ඛීරං න නික්ඛමිස්සතීති න වත්තබ්බා, එවං. ඉදං **ආරම්මණාධිග්ගහිතුප්පන්නං** නාම. සමාපත්තියා අවික්ඛම්භිතකිලෙසා පන ඉමස්මිං නාම ඨානෙන උප්පජ්ජිස්සන්තීති න වත්තබ්බා. කස්මා? අවික්ඛම්භිතත්තා. යථා කිං? යථා ඛීරරුක්ඛං කුඨාරියා ආහනෙය්‍යුං, ඉමස්මිං නාම ඨානෙ ඛීරං න නික්ඛමෙය්‍යාති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං **අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං** නාම. මග්ගෙන අසමුග්ඝාතිතකිලෙසා පන භවග්ගෙ නිබ්බත්තස්සාපි උප්පජ්ජන්තීති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. ඉදං **අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නං** නාම.

ඉමෙසු උප්පන්නෙසු වත්තමානුප්පන්නං, භුත්වාවිගතුප්පන්නං, ඔකාසකතුප්පන්නං, සමුදාචාරුප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං උප්පන්නං න මග්ගවජ්ඣං, භූමිලද්ධුප්පන්නං, ආරම්මණාධිග්ගහිතුප්පන්නං, අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං, අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං මග්ගවජ්ඣං. මග්ගො හි උප්පජ්ජමානො එතෙ කිලෙසෙ පජහති. සො යෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘හඤ්චි අතීතෙ කිලෙසෙ පජහති? තෙන හි ඛීණංයෙව ඛෙපෙති, නිරුද්ධං නිරොධෙති, අත්ථඞ්ගතං අත්ථඞ්ගමෙති, අතීතං යං නත්ථි, තං පජහති. හඤ්චි අනාගතෙ කිලෙසෙ පජහති? තෙන හි අජාතං පජහති, අනිබ්බත්තං අනුප්පන්නං අපාතුභූතං පජහති, අනාගතං යං නත්ථි, තං පජහති. හඤ්චි පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජහති? තෙන හි රත්තො රාගං පජහති, දුට්ඨො දොසං, මූළ්හො මොහං, විනිබද්ධො මානං, පරාමට්ඨො දිට්ඨිං, අනිට්ඨඞ්ගතො විචිකිච්ඡං, ථාමගතො අනුසයං පජහති, කණ්හසුක්කා ධම්මා යුගනද්ධා වත්තන්ති, සංකිලෙසියා මග්ගභාවනා හොතීති…පෙ.… තෙන හි නත්ථි මග්ගභාවනා, නත්ථි ඵලසච්ඡිකිරියා, නත්ථි කිලෙසප්පහානං, නත්ථි ධම්මාභිසමයොති. අත්ථි මග්ගභාවනා…පෙ.… අත්ථි ධම්මාභිසමයොති. යථා කථං විය? සෙය්‍යථාපි තරුණො රුක්ඛො…පෙ.… අපාතුභූතායෙව න පාතුභවන්තී’’ති (පටි. ම. 3.21).

ඉති පාළියං අජාතඵලරුක්ඛො ආගතො, ජාතඵලරුක්ඛො පන දීපෙතබ්බො. යථා හි සඵලො තරුණම්බරුක්ඛො, තස්ස ඵලානි මනුස්සා පරිභුඤ්ජෙය්‍යුං, සෙසානි පාතෙත්වා පච්ඡියො පූරෙය්‍යුං, අථඤ්ඤො පුරිසො තං ඵරසුනා ඡින්දෙය්‍ය. තෙනස්ස නෙව අතීතානි ඵලානි නාසිතානි හොන්ති, න අනාගතපච්චුප්පන්නානි ච නාසිතානි. අතීතානි හි මනුස්සෙහි පරිභුත්තානි, අනාගතානි අනිබ්බත්තානි, න සක්කා නාසෙතුං. යස්මිං පන සමයෙ සො ඡින්නො, තදා ඵලානියෙව නත්ථීති පච්චුප්පන්නානිපි අනාසිතානි. සචෙ පන රුක්ඛො අච්ඡින්නො අස්ස, අථස්ස පථවීරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච ආගම්ම යානි ඵලානි නිබ්බත්තෙය්‍යුං, තානි නාසිතානි හොන්ති. තානි හි අජාතානෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තානෙව න නිබ්බත්තන්ති, අපාතුභූතානෙව න පාතුභවන්ති. එවමෙව මග්ගො නාපි අතීතාදිභෙදෙ කිලෙසෙ පජහති, නාපි න පජහති. යෙසඤ්හි කිලෙසානං මග්ගෙන ඛන්ධෙසු අපරිඤ්ඤාතෙසු උප්පත්ති සියා, මග්ගෙන උප්පජ්ජිත්වා ඛන්ධානං පරිඤ්ඤාතත්තා තෙ කිලෙසා අජාතාව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තාව න නිබ්බත්තන්ති, අපාතුභූතාව න පාතුභවන්ති. තරුණපුත්තාය ඉත්ථියා පුන අවිජායනත්ථං බ්‍යාධිතානං රොගවූපසමනත්ථං පීතභෙසජ්ජෙහි වාපි අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. එවං මග්ගො යෙ කිලෙසෙ පජහති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. න ච මග්ගො කිලෙසෙ න පජහති. යෙ පන මග්ගො කිලෙසෙ පජහති, තෙ සන්ධාය ''උප්පන්නානං පාපකාන''න්තිආදි වුත්තං.

න කෙවලඤ්ච මග්ගො කිලෙසෙයෙව පජහති, කිලෙසානං පන අප්පහීනත්තා යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං උපාදින්නක්ඛන්ධා, තෙපි පජහතියෙව. වුත්තම්පි චෙතං – ''සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සත්ත භවෙ ඨපෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති''ති (චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 6) විත්ථාරො. ඉති මග්ගො උපාදින්නතො අනුපාදින්නතො ච වුට්ඨාති. භවවසෙන පන සොතාපත්තිමග්ගො අපායභවතො වුට්ඨාති, සකදාගාමිමග්ගො සුගතිභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවතො, අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො වුට්ඨාති. සබ්බභවෙහි වුට්ඨාතියෙවාතිපි වදන්ති.

අථ මග්ගක්ඛණෙ කථං අනුප්පන්නානං උප්පාදාය භාවනා හොති, කථං වා උප්පන්නානං ඨිතියාති? මග්ගප්පවත්තියා එව. මග්ගො හි පවත්තමානො පුබ්බෙ අනුප්පන්නපුබ්බත්තා අනුප්පන්නො නාම වුච්චති. අනාගතපුබ්බඤ්හි ඨානං ගන්ත්වා අනනුභූතපුබ්බං වා ආරම්මණං අනුභවිත්වා වත්තාරො භවන්ති; ''අනාගතට්ඨානං ආගතම්හ, අනනුභූතං ආරම්මණං අනුභවාමා''ති. යා චස්ස පවත්ති, අයමෙව ඨිති නාමාති ''ඨිතියා භාවෙතී''ති වත්තුං වට්ටති. එවමෙතස්ස භික්ඛුනො ඉදං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ වීරියං ''අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායා''තිආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති. අයං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ සම්මප්පධානකථා. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව සම්මප්පධානානි කථිතානි.

398-401. ඉද්ධිපාදෙසු ඡන්දං නිස්සාය පවත්තො සමාධි **ඡන්දසමාධි,** පධානභූතා සඞ්ඛාරා **පධානසඞ්ඛාරා. සමන්නාගතන්ති** තෙහි ධම්මෙහි උපෙතං. ඉද්ධියා පාදං, ඉද්ධිභූතං වා පාදන්ති **ඉද්ධිපාදං**. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගෙ (විභ. 431 ආදයො) ආගතො එව. විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.382) පනස්ස අත්ථො දීපිතො. තත්‍රායං භික්ඛු යදා ඡන්දාදීසු එකං ධුරං නිස්සාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති , තදාස්ස පඨමිද්ධිපාදො පුබ්බභාගෙ ලොකියො, අපරභාගෙ ලොකුත්තරො. එවං සෙසාපීති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරාව ඉද්ධිපාදා කථිතා.

402-406. **සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙතී**තිආදීසු සද්ධාව අත්තනො සද්ධාධුරෙ ඉන්දට්ඨං කරොතීති **සද්ධින්ද්‍රියං. වීරියින්ද්‍රියා**දීසුපි එසෙව නයො. **භාවෙතී**ති එත්ථ පන ආදිකම්මිකො යොගාවචරො තීහි කාරණෙහි සද්ධින්ද්‍රියං විසොධෙන්තො සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙති නාම. වීරියින්ද්‍රියාදීසුපි එසෙව නයො. වුත්තඤ්හෙතං –

''අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීහාකාරෙහි **සද්ධින්ද්‍රියං** විසුජ්ඣති.

''කුසීතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සම්මප්පධානෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීහාකාරෙහි **වීරියින්ද්‍රියං** විසුජ්ඣති.

''මුට්ඨස්සතී පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සතී පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීහාකාරෙහි **සතින්ද්‍රියං** විසුජ්ඣති.

''අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ඣානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීහාකාරෙහි **සමාධින්ද්‍රියං** විසුජ්ඣති.

''දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤාණචරියං පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීහාකාරෙහි **පඤ්ඤින්ද්‍රියං** විසුජ්ඣතී''ති (පටි. ම. 1.184-185).

එත්ථ ච **ගම්භීරඤාණචරියං පච්චවෙක්ඛනතොති** සණ්හසුඛුමං ඛන්ධන්තරං, ආයතනන්තරං, ධාතන්තරං, ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගන්තරං, මග්ගන්තරං, ඵලන්තරඤ්ච පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති අත්ථො. ඉමෙසඤ්හි තිණ්ණං තිණ්ණං කාරණානං වසෙන අකතාභිනිවෙසො ආදිකම්මිකො යොගාවචරො සද්ධාධුරාදීසු අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා භාවෙන්තො අවසානෙ විවට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හති. සො යාව අරහත්තමග්ගා ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි භාවෙති නාම, අරහත්තඵලෙ පත්තෙ භාවිතින්ද්‍රියො නාම හොතීති. එවං ඉමානිපි පඤ්චින්ද්‍රියානි ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානීති.

සද්ධාබලාදීසු සද්ධායෙව අකම්පියට්ඨෙන බලන්ති **සද්ධාබලං. වීරියබලාදීසු**පි එසෙව නයො. එත්ථ හි සද්ධා අස්සද්ධියෙ න කම්පති, වීරියං කොසජ්ජෙන න කම්පති, සති මුට්ඨස්සච්චෙන න කම්පති, සමාධි උද්ධච්චෙ න කම්පති, පඤ්ඤා අවිජ්ජාය න කම්පතීති සබ්බානිපි අකම්පියට්ඨෙන බලානීති වුච්චන්ති. භාවනානයො පනෙත්ථ ඉන්ද්‍රියභාවනායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති. ඉමානි ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානීති.

418. **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙතී**ති එත්ථ අයං ආදිකම්මිකානං කුලපුත්තානං වසෙන සද්ධිං අත්ථවණ්ණනාය භාවනානයො. තත්ථ සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගන්තිආදිනා නයෙන වුත්තානං සත්තන්නං ආදිපදානං තාව අයමත්ථවණ්ණනා – සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගෙ තාව සරණට්ඨෙන සති, සා පනෙසා උපට්ඨානලක්ඛණා, අපිලාපනලක්ඛණා වා. වුත්තම්පි චෙතං – ‘‘යථා, මහාරාජ , රඤ්ඤො භණ්ඩාගාරිකො රඤ්ඤො සාපතෙය්‍යං අපිලාපෙති ‘එත්තකං, මහාරාජ, හිරඤ්ඤං, එත්තකං සුවණ්ණං, එත්තකං සාපතෙය්‍ය’න්ති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, සති උප්පජ්ජමානා කුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජහීනප්පණීතකණ්හසුක්කසප්පටිභාගෙ ධම්මෙ අපිලාපෙති ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති (මි. ප. 2.1.13) විත්ථාරො. අපිලාපනරසා, කිච්චවසෙනෙව හිස්සා එතං ලක්ඛණං ථෙරෙන වුත්තං. අසම්මොසරසා වා, ගොචරාභිමුඛීභාවපච්චුපට්ඨානා. සති එව සම්බොජ්ඣඞ්ගොති **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො.**

තත්ථ බොධියා, බොධිස්ස වා අඞ්ගොති **බොජ්ඣඞ්ගො**. කිං වුත්තං හොති? යා හි අයං ධම්මසාමග්ගීයාය ලොකියලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛඅත්තකිලමථානුයොගඋච්ඡෙදසස්සතාභිනිවෙසාදීනං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය සතිධම්මවිචයවීරියපීතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඞ්ඛාතාය ධම්මසාමග්ගියා අරියසාවකො බුජ්ඣතීති කත්වා බොධීති වුච්චති, **බුජ්ඣතී**ති කිලෙසසන්තානනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති වුත්තං හොති. යථාහ – ‘‘සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො’’ති (සං. නි. 5.378; දී. නි. 3.143). තස්සා ධම්මසාමග්ගිසඞ්ඛාතාය බොධියා අඞ්ගොතිපි **බොජ්ඣඞ්ගො** ඣානඞ්ගමග්ගඞ්ගාදයො විය . යොපෙස යථාවුත්තප්පකාරාය එතාය ධම්මසාමග්ගියා බුජ්ඣතීති කත්වා අරියසාවකො බොධීති වුච්චති, තස්ස අඞ්ගොතිපි **බොජ්ඣඞ්ගො** සෙනඞ්ගරථඞ්ගාදයො විය. තෙනාහු අට්ඨකථාචරියා – ‘‘බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස අඞ්ගාති වා බොජ්ඣඞ්ගා’’ති.

අපිච ‘‘බොජ්ඣඞ්ගාති කෙනට්ඨෙන බොජ්ඣඞ්ගා? බොධාය සංවත්තන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, අනුබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, පටිබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා, සම්බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣඞ්ගා’’ති ඉමිනා පටිසම්භිදානයෙනාපි (පටි. ම. 2.17) බොජ්ඣඞ්ගත්ථො වෙදිතබ්බො. පසත්ථො සුන්දරො ච බොජ්ඣඞ්ගො සම්බොජ්ඣඞ්ගො, සති එව සම්බොජ්ඣඞ්ගො **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො,** තං සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං.

ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගන්තිආදීසුපි චතුසච්චධම්මෙ විචිනාතීති **ධම්මවිචයො**. සො පවිචයලක්ඛණො, ඔභාසනරසො, අසම්මොහපච්චුපට්ඨානො. වීරභාවතො, විධිනා ඊරයිතබ්බතො ච **වීරියං**. තං පග්ගහලක්ඛණං, උපත්ථම්භනරසං , අනොසීදනපච්චුපට්ඨානං. **පීණයතීති පීති**. සා ඵරණලක්ඛණා, තුට්ඨිලක්ඛණා වා, කායචිත්තානං පීනනරසා, තෙසංයෙව ඔදග්‍යපච්චුපට්ඨානා. කායචිත්තදරථප්පස්සම්භනතො **පස්සද්ධි**. සා උපසමලක්ඛණා, කායචිත්තදරථමද්දනරසා, කායචිත්තානං අපරිප්ඵන්දසීතිභාවපච්චුපට්ඨානා. සමාධානතො **සමාධි**. සො අවික්ඛෙපලක්ඛණො, අවිසාරලක්ඛණො වා, චිත්තචෙතසිකානං සම්පිණ්ඩනරසො, චිත්තට්ඨිතිපච්චුපට්ඨානො. අජ්ඣුපෙක්ඛනතො **උපෙක්ඛා**. සා පටිසඞ්ඛානලක්ඛණා, සමවාහිතලක්ඛණා වා, ඌනාධිකනිවාරණරසා, පක්ඛපාතුපච්ඡෙදනරසා වා, මජ්ඣත්තභාවපච්චුපට්ඨානා. සෙසං වුත්තනයමෙව. **භාවෙතී**ති බ්‍රූහෙති වඩ්ඪෙති, උප්පාදෙතීති අත්ථො.

තත්ථ චත්තාරො ධම්මා **සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්තීති වෙදිතබ්බා සතිසම්පජඤ්ඤං මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනතා උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. අභික්කන්තාදීසු හි සත්තසු ඨානෙසු සතිසම්පජඤ්ඤෙන, භත්තනික්ඛිත්තකාකසදිසෙ මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ පරිවජ්ජනෙන, තිස්සදත්තත්ථෙරඅභයත්ථෙරාදිසදිසෙ උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලෙ සෙවනෙන, ඨානනිසජ්ජාදීසු සතිසමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතාය ච සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

සත්ත ධම්මා **ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්ති පරිපුච්ඡකතා, වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා, ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා, තදධිමුත්තතාති. තත්ථ **පරිපුච්ඡකතාති** ඛන්ධධාතුආයතනඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගඣානසමථවිපස්සනානං අත්ථසන්නිස්සිතපරිපුච්ඡාබහුලතා.

වත්ථුවිසදකිරියාති අජ්ඣත්තිකබාහිරානං වත්ථූනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනඛලොමා දීඝා හොන්ති, සරීරං වා උප්පන්නදොසඤ්චෙව සෙදමලමක්ඛිතඤ්ච , තදා අජ්ඣත්තිකං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. යදා පන චීවරං ජිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං වා හොති, සෙනාසනං වා උක්ලාපං, තදා බාහිරං වත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. තස්මා කෙසාදිච්ඡෙදනෙන උද්ධංවිරෙචනඅධොවිරෙචනාදීහි සරීරසල්ලහුකභාවකරණෙන උච්ඡාදනනහාපනෙන ච අජ්ඣත්තිකවත්ථු විසදං කාතබ්බං. සූචිකම්මධොවනරජනපරිභණ්ඩකරණාදීහි බාහිරවත්ථු විසදං කාතබ්බං. එතස්මිඤ්හි අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි අවිසදෙ උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලවට්ටිතෙලාදීනි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. විසදෙ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි විසදං හොති පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලවට්ටිතෙලාදීනි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. තෙන වුත්තං – ‘‘වත්ථුවිසදකිරියා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තතී’’ති.

ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. සචෙ හිස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති, ඉතරානි මන්දානි, තතො වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහකිච්චං, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපකිච්චං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති. තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා, යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන හාපෙතබ්බං. **වක්කලිත්ථෙරවත්ථු** චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන වීරියින්ද්‍රියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං සක්කොති, න ඉතරානි ඉතරකිච්චභෙදං. තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය හාපෙතබ්බං. තත්‍රාපි **සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු** දස්සෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිච්චෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා.

විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුධප්පසන්නො හොති, අවත්ථුම්හි පසීදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාටිකපක්ඛං භජති , භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොති. චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙව කුසලං හොතීති අතිධාවිත්වා දානාදීනි අකරොන්තො නිරයෙ උප්පජ්ජති. උභින්නං සමතාය වත්ථුස්මිංයෙව පසීදති. බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති. බලවවීරියං මන්දසමාධිං වීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛත්තා උද්ධච්චං අභිභවති. සමාධි පන වීරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලභති, වීරියං සමාධිනා සංයොජිතං උද්ධච්චෙ පතිතුං න ලභති. තස්මා තං උභයං සමං කත්තබ්බං. උභයසමතාය හි අප්පනා හොති.

අපිච සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති. එවඤ්හි සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්තො අප්පනං පාපුණිස්සති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති. එවඤ්හි සො අප්පනං පාපුණාති. විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවඤ්හි සො ලක්ඛණපටිවෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො කොසජ්ජපක්ඛිකෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො රක්ඛති. තස්මා සා ලොණධූපනං විය සබ්බබ්‍යඤ්ජනෙසු, සබ්බකම්මිකො අමච්චො විය ච සබ්බරාජකිච්චෙසු, සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ – ‘‘සති ච පන සබ්බත්ථිකා වුත්තා (සං. නි. 5.234) භගවතා. කිං කාරණා? චිත්තඤ්හි සතිපටිසරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ච සති, න විනා සතියා චිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහො හොතී’’ති.

දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා නාම ඛන්ධාදිභෙදෙසු අනොගාළ්හපඤ්ඤානං දුම්මෙධපුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. **පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා** නාම සමපඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකාය උදයබ්බයපඤ්ඤාය සමන්නාගතපුග්ගලසෙවනා. **ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා** නාම ගම්භීරෙසු ඛන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භීරපඤ්ඤාය පභෙදපච්චවෙක්ඛණා. **තදධිමුත්තතා** නාම ඨානනිසජ්ජාදීසු ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි සත්තහි කාරණෙහි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

එකාදස ධම්මා **වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්ති – අපායභයපච්චවෙක්ඛණතා, ආනිසංසදස්සාවිතා , ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණතා, පිණ්ඩපාතාපචායනතා, දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, සත්ථුමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා , සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති.

තත්ථ ‘‘නිරයෙසු පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකරණතො පට්ඨාය මහාදුක්ඛං අනුභවනකාලෙපි, තිරච්ඡානයොනියං ජාලක්ඛිපකුමිනාදීහි ගහිතකාලෙපි, පාජනකණ්ටකාදිප්පහාරතුන්නස්ස පන සකටවහනාදිකාලෙපි, පෙත්තිවිසයෙ අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි එකං බුද්ධන්තරම්පි ඛුප්පිපාසාහි ආතුරීභූතකාලෙපි, කාලකඤ්ජිකඅසුරෙසු

සට්ඨිහත්ථඅසීතිහත්ථප්පමාණෙන අට්ඨිචම්මමත්තෙනෙව අත්තභාවෙන වාතාතපාදිදුක්ඛානුභවනකාලෙපි න සක්කා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං උප්පාදෙතුං. අයමෙව තෙ භික්ඛු කාලො''ති එවං **අපායභයං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි** වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති.

''න සක්කා කුසීතෙන නව ලොකුත්තරධම්මා ලද්ධුං, ආරද්ධවීරියෙනෙව සක්කා, අයමානිසංසො වීරියස්සා''ති එවං **ආනිසංසදස්සාවිනොපි** උප්පජ්ජති. ''සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකෙහි ගතමග්ගොව ගන්තබ්බො, සො ච න සක්කා කුසීතෙන ගන්තු''න්ති එවං **ගමනවීථිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි** උප්පජ්ජති.

''යෙ තං පිණ්ඩපාතාදීහි උපට්ඨහන්ති, ඉමෙ තෙ මනුස්සා නෙව ඤාතකා, න දාසකම්මකරා, නාපි තං නිස්සාය ජීවිස්සාමාති තෙ පණීතානි පිණ්ඩපාතාදීනි දෙන්ති. අථ ඛො අත්තනො කාරානං මහප්ඵලතං පච්චාසීසමානා දෙන්ති. සත්ථාරාපි 'අයං ඉමෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායදළ්හීබහුලො සුඛං විහරිස්සතී'ති න එවං සම්පස්සතා තුය්හං පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, අථ ඛො 'අයං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො සමණධම්මං කත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිස්සතී'ති තෙ පච්චයා අනුඤ්ඤාතා. සො දානි ත්වං කුසීතො විහරන්තො න තං පිණ්ඩපාතං අපචායිස්සසි. ආරද්ධවීරියස්සෙව හි පිණ්ඩාපචායනං නාම හොතී''ති එවං **පිණ්ඩපාතාපචායනං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි** උප්පජ්ජති මහාමිත්තත්ථෙරස්ස විය පිණ්ඩපාතියතිස්සත්ථෙරස්ස විය ච.

මහාමිත්තත්ථෙරො කිර කස්සකලෙණෙ නාම පටිවසති. තස්ස ච ගොචරගාමෙ එකා මහාඋපාසිකා ථෙරං පුත්තං කත්වා පටිජග්ගති. සා එකදිවසං අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තී ධීතරං ආහ – ''අම්ම , අසුකස්මිං ඨානෙ පුරාණතණ්ඩුලා, අසුකස්මිං ඛීරං, අසුකස්මිං සප්පි, අසුකස්මිං ඵාණිතං, තව භාතිකස්ස අය්‍යමිත්තස්ස ආගතකාලෙ භත්තං පචිත්වා ඛීරසප්පිඵාණිතෙහි සද්ධිං දෙහි, දත්වා ත්වඤ්ච භුඤ්ජෙය්‍යාසි. අහං පන හිය්‍යො පක්කං පාරිවාසිකභත්තං කඤ්ජියෙන භුත්තම්හී''ති. දිවා කිං භුඤ්ජිස්සසි, අම්මාති? සාකපණ්ණං පක්ඛිපිත්වා කණතණ්ඩුලෙහි අම්බිලයාගුං පචිත්වා ඨපෙහි, අම්මාති.

ථෙරො චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං නීහරන්තොව තං සද්දං සුත්වා අත්තානං ඔවදි – ''මහාඋපාසිකා කිර කඤ්ජියෙන පාරිවාසිකභත්තං භුඤ්ජි, දිවාපි කණපණ්ණම්බිලයාගුං භුඤ්ජිස්සති, තුය්හං අත්ථාය පන පුරාණතණ්ඩුලාදීනි ආචික්ඛති. තං නිස්සාය ඛො පනෙසා නෙව ඛෙත්තං න වත්ථුං න භත්තං න වත්ථං පච්චාසීසති, තිස්සො පන සම්පත්තියො පත්ථයමානා දෙති. ත්වං එතිස්සා තා සම්පත්තියො දාතුං සක්ඛිස්සසි, න සක්ඛිස්සසීති, අයං ඛො පන පිණ්ඩපාතො තයා සරාගෙන සදොසෙන සමොහෙන න සක්කා ගණ්හිතු''න්ති පත්තං ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගණ්ඨිකං මුඤ්චිත්වා නිවත්තිත්වා කස්සකලෙණමෙව ගන්ත්වා පත්තං හෙට්ඨාමඤ්චෙ, චීවරඤ්ච චීවරවංසෙ ඨපෙත්වා, ''අරහත්තං අපාපුණිත්වා න නික්ඛමිස්සාමී''ති වීරියං අධිට්ඨහිත්වා නිසීදි. දීඝරත්තං අප්පමත්තො හුත්වා නිවුත්ථභික්ඛු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා පුරෙභත්තමෙව අරහත්තං පත්වා විකසමානමිව පදුමං මහාඛීණාසවො සිතං කරොන්තොව නික්ඛමි. ලෙණද්වාරෙ රුක්ඛම්හි අධිවත්ථා දෙවතා –

> ''නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
> යස්ස තෙ ආසවා ඛීණා, දක්ඛිණෙය්‍යොසි මාරිසා''ති. –

උදානං උදානෙත්වා, ''භන්තෙ, පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං තුම්හාදිසානං අරහන්තානං භික්ඛං දත්වා මහල්ලකිත්ථියො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්තී''ති ආහ. ථෙරො උට්ඨහිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා කාලං ඔලොකෙන්තො ''පාතොයෙවා''ති ඤත්වා පත්තචීවරං ආදාය ගාමං පාවිසි.

දාරිකාපි භත්තං සම්පාදෙත්වා ''ඉදානි මෙ භාතා ආගමිස්සති, ඉදානි මෙ භාතා ආගමිස්සතී''ති ද්වාරං ඔලොකයමානා නිසීදි. සා ථෙරෙ සරද්වාරං සම්පත්තෙ පත්තං ගහෙත්වා සප්පිඵාණිතයොජිතස්ස ඛීරපිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා හත්ථෙ ඨපෙසි. ථෙරො ''සුඛං හොතූ''ති අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සාපි තං ඔලොකයමානාව අට්ඨාසි. ථෙරස්ස හි තදා අතිවිය පරිසුද්ධො ඡවිවණ්ණො අහොසි, විප්පසන්නානි ඉන්ද්‍රියානි, මුඛං බන්ධනා පවුත්තතාලපක්කං විය අතිවිය විරොචිත්ථ.

මහාඋපාසිකා අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා ''කිං, අම්ම, භාතිකො තෙ ආගතො''ති පුච්ඡි. සා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. උපාසිකා ''අජ්ජ මෙ පුත්තස්ස පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත''න්ති ඤත්වා ''අභිරමති තෙ, අම්ම, භාතා බුද්ධසාසනෙ, න උක්කණ්ඨතී''ති ආහ.

පිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු පන එවං වෙදිතබ්බං – මහාගාමෙ කිර එකො දලිද්දපුරිසො දාරුවික්කයෙන ජීවිකං කප්පෙති. සො තෙනෙව කාරණෙන නාමං ලභිත්වා දාරුභණ්ඩකමහාතිස්සො නාම ජාතො. සො එකදිවසං අත්තනො භරියං ආහ – ''කිං අම්හාකං ජීවිතං නාම, සත්ථාරා දළිද්දදානස්ස මහප්ඵලභාවො කථිතො, මයඤ්ච නිබද්ධං දාතුං න සක්කොම, පක්ඛිකභත්තමත්තං දත්වා පුන උප්පන්නං සලාකභත්තම්පි දස්සාමා''ති. සා ''සාධු සාමී''ති සම්පටිච්ඡිත්වා පුනදිවසෙ යථාලාභෙන පක්ඛිකභත්තං අදාසි. භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච පච්චයෙහි නිප්පරිස්සයකාලො හොති, දහරසාමණෙරා පණීතභොජනානි භුඤ්ජිත්වා ''අයං ලූඛාහාරො''ති තෙසං පක්ඛිකභත්තං ගහිතමත්තකමෙව කත්වා තෙසං පස්සන්තානංයෙව ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති.

සා ඉත්ථී තං දිස්වා සාමිකස්ස කථෙසි, ‘‘මයා දින්නං ඡඩ්ඩෙන්තී’’ති න පන විප්පටිසාරිනී අහොසි. තස්සා සාමිකො ආහ – ‘‘මයං දුග්ගතභාවෙන අය්‍යානං සුඛෙන පරිභුඤ්ජාපෙතුං නාසක්ඛිම්හ. කිං නු ඛො කත්වා අය්‍යානං මනං ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමා’’ති? අථස්ස භරියා ආහ – ‘‘කිං වදෙසි, සාමි, සපුත්තකා දුග්ගතා නාම නත්ථීති අයං තෙ ධීතා, ඉමං එකස්මිං කුලෙ ඨපෙත්වා ද්වාදස කහාපණෙ ගණ්හිත්වා එකං ඛීරධෙනුං ආහර, අය්‍යානං ඛීරසලාකභත්තං දස්සාම, එවං තෙසං චිත්තං ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සාමා’’ති. සො සාධූති සම්පටිච්ඡිත්වා තථා අකාසි. තෙසං පුඤ්ඤෙන සා ධෙනු සායං තීණි මාණිකානි, පාතො තීණි මාණිකානි ඛීරං දෙති. සායං ලද්ධං දධිං කත්වා පුනදිවසෙ තතො ගහිතනවනීතෙන සප්පිං කත්වා සසප්පිපරිසෙකං ඛීරසලාකභත්තං දෙන්ති. තතො පට්ඨාය තස්ස ගෙහෙ සලාකභත්තං පුඤ්ඤවන්තාව ලභන්ති.

සො එකදිවසං භරියං ආහ – ‘‘මයං ධීතු අත්ථිතාය ලජ්ජිතබ්බතො ච මුත්තා, ගෙහෙ ච නො භත්තං අය්‍යානං පරිභොගාරහං ජාතං. ත්වං යාව අහං ආගච්ඡාමි, තාව ඉමස්මිං කල්‍යාණවත්තෙ මා පමජ්ජි. අහං කිඤ්චිදෙව කත්වා ධීතරං මොචෙස්සාමී’’ති. සො එකං පදෙසං ගන්ත්වා උච්ඡුයන්තකම්මං කත්වා ඡහි මාසෙහි ද්වාදස කහාපණෙ ලභිත්වා ‘‘අලං එත්තකං මම ධීතු මොචනත්ථායා’’ති තෙ කහාපණෙ දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා ‘‘ගෙහං ගමිස්සාමී’’ති මග්ගං පටිපජ්ජි.

තස්මිං සමයෙ අම්බරියමහාවිහාරවාසී පිණ්ඩපාතියතිස්සත්ථෙරො ‘‘තිස්සමහාවිහාරං ගන්ත්වා චෙතියං වන්දිස්සාමී’’ති අත්තනො වසනට්ඨානතො මහාගාමං ගච්ඡන්තො තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි. සො උපාසකො ථෙරං දූරතොව දිස්වා ‘‘එකකොව අගන්ත්වා ඉමිනා අය්‍යෙන සද්ධිං එකං ධම්මකථං සුණන්තො ගමිස්සාමි. සීලවන්තො හි සබ්බකාලං දුල්ලභා’’ති වෙගෙන ථෙරං සම්පාපුණිත්වා අභිවාදෙත්වා සද්ධිං ගච්ඡන්තො වෙලාය උපකට්ඨාය චින්තෙසි – ‘‘මය්හං හත්ථෙ පුටකභත්තං නත්ථි, අය්‍යස්ස ච භික්ඛාකාලො සම්පත්තො, අයඤ්ච මෙ පරිබ්බයො හත්ථෙ අත්ථි, එකං ගාමද්වාරං පත්තකාලෙ අය්‍යස්ස පිණ්ඩපාතං දස්සාමී’’ති.

තස්සෙවං චිත්තෙ උප්පන්නමත්තෙයෙව එකො පුටකභත්තං ගහෙත්වා තං ඨානං සම්පත්තො. උපාසකො තං දිස්වා, ‘‘භන්තෙ, ථොකං ආගමෙථා’’ති වත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ‘‘කහාපණං තෙ, භො පුරිස, දම්මි, තං මෙ පුටකභත්තං දෙහී’’ති. සො චින්තෙසි – ‘‘ඉමං භත්තං ඉමස්මිං කාලෙ මාසකම්පි න අග්ඝති, අයඤ්ච මය්හං එකවාරෙනෙව කහාපණං දෙති, භවිස්සතෙත්ථ කාරණ’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘නාහං කහාපණෙන දෙමී’’ති ආහ. එවං සන්තෙ ද්වෙ ගණ්හ, තීණි ගණ්හාති ඉමිනා නියාමෙන සබ්බෙපි තෙ කහාපණෙ දාතුකාමො ජාතො. ඉතරො ‘‘අඤ්ඤෙපිස්ස අත්ථී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘න දෙමී’’ච්චෙව ආහ. අථ නං සො ආහ – ‘‘සචෙ මෙ, භො, අඤ්ඤෙපි අස්සු, තෙපි දදෙය්‍යං. න ඛො පනාහං අත්තනො අත්ථාය ගණ්හාමි, එතස්මිං මෙ රුක්ඛමූලෙ එකො අය්‍යො නිසීදාපිතො, තුය්හම්පි කුසලං භවිස්සති, දෙහි මෙ භත්ත’’න්ති. තෙන හි, භො, ගණ්හ, ආහර තෙ කහාපණෙති කහාපණෙ ගහෙත්වා පුටකභත්තං අදාසි. උපාසකො භත්තං ගහෙත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘පත්තං නීහරථ, භන්තෙ’’ති ආහ. ථෙරො පත්තං නීහරිත්වා උපඩ්ඪභත්තෙ දින්නෙ පත්තං පිදහි. උපාසකො ආහ – ‘‘අයං, භන්තෙ, එකස්සෙව පටිවිසො, න සක්කා මයා ඉතො භුඤ්ජිතුං. තුම්හාකංයෙව මෙ අත්ථාය ඉමං පරියෙසිත්වා ලද්ධං, ගණ්හථ නං මං අනුකම්පං උපාදායා’’ති. ථෙරො ‘‘අත්ථි එත්ථ කාරණ’’න්ති ගහෙත්වා සබ්බං පරිභුඤ්ජි. උපාසකො ධමකරණෙන පානීයං පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. තතො නිට්ඨිතභත්තකිච්චෙ ථෙරෙ උභොපි මග්ගං පටිපජ්ජිංසු.

ථෙරො උපාසකං පුච්ඡි – ‘‘කෙන කාරණෙන ත්වං න භුඤ්ජසී’’ති. සො අත්තනො ගමනාගමනවිධානං සබ්බං කථෙසි. ථෙරො තං සුත්වා සංවෙගප්පත්තො චින්තෙසි – ‘‘දුක්කරං උපාසකෙන කතං, මයා පන එවරූපං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා එතස්ස කතඤ්ඤුනා භවිතබ්බං. සප්පායසෙනාසනං ලභිත්වා තත්ථෙව ඡවිමංසලොහිතෙසු සුක්ඛන්තෙසුපි නිසින්නපල්ලඞ්කෙනෙව අරහත්තං අප්පත්වා න උට්ඨහිස්සාමී’’ති. සො තිස්සමහාවිහාරං ගන්ත්වා ආගන්තුකවත්තං කත්වා අත්තනො පත්තසෙනාසනං පවිසිත්වා පච්චත්ථරණං අත්ථරිත්වා තත්ථ නිසින්නො අත්තනො මූලකම්මට්ඨානමෙව ගණ්හි. සො තාය රත්තියා ඔභාසමත්තම්පි නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. පුනදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛාචාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා තදෙව කම්මට්ඨානං අනුලොමපටිලොමං විපස්සි. එතෙනුපායෙන විපස්සන්තො සත්තමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා චින්තෙසි – ‘‘අතිවිය මෙ කිලන්තං සරීරං, කිං නු ඛො මෙ ජීවිතං චිරං පවත්තිස්සති, න පවත්තිස්සතී’’ති. අථස්ස අප්පවත්තනභාවං දිස්වා සෙනාසනං පටිසාමෙත්වා පත්තචීවරමාදාය විහාරමජ්ඣං ගන්ත්වා භෙරිං පහරාපෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙසි.

සඞ්ඝත්ථෙරො ‘‘කෙන භික්ඛුනා සඞ්ඝො සන්නිපාතිතො’’ති පුච්ඡි. මයා, භන්තෙති. කිමත්ථං සප්පුරිසාති. භන්තෙ, අඤ්ඤං කම්මං නත්ථි, යෙසං පන මග්ගෙ වා ඵලෙ වා කඞ්ඛා අත්ථි, තෙ මං පුච්ඡන්තූති. සප්පුරිස තාදිසා නාම භික්ඛූ අසන්තං ගුණං න කථෙන්ති, අම්හාකං එත්ථ කඞ්ඛා නත්ථි. කිං පන තෙ සංවෙගකාරණං අහොසි, කිං පච්චයං කත්වා අරහත්තං නිබ්බත්තතන්ති. භන්තෙ, ඉමස්මිං මහාගාමෙ වල්ලියවීථියං දාරුභණ්ඩකමහාතිස්සො නාම උපාසකො අත්තනො ධීතරං බහි ඨපෙත්වා ද්වාදස කහාපණෙ ගණ්හිත්වා තෙහි එකං ඛීරධෙනුං ගහෙත්වා සඞ්ඝස්ස ඛීරභත්තසලාකං පට්ඨපෙසි, සො ‘‘ධීතරං මොචෙස්සාමී’’ති ඡ මාසෙ යන්තසාලාය භතිං කත්වා ද්වාදස කහාපණෙ ලභිත්වා ‘‘ධීතරං මොචෙස්සාමී’’ති අත්තනො ගෙහං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ මං දිස්වා භික්ඛාචාරවෙලාය සබ්බෙපි තෙ කහාපණෙ දත්වා පුටකභත්තං ගණ්හිත්වා සබ්බං මය්හං අදාසි. අහං තං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා ඉධාගන්ත්වා සප්පායසෙනාසනං ලභිත්වා ‘‘පිණ්ඩාපචායනකම්මං කරිස්සාමී’’ති විසෙසං නිබ්බත්තෙසිං, භන්තෙති. තං ඨානං සම්පත්තා චතස්සොපි පරිසා ථෙරස්ස සාධුකාරං අදංසු. සකභාවෙන සණ්ඨාතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. ථෙරො

සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා කථෙන්තො කථෙන්තොව ''මය්හං කූටාගාරං දාරුභණ්ඩකමහාතිස්සස්ස හත්ථෙන චුටිඨකාලෙයෙව චලතූ''ති අධිට්ඨාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි.

කාකවණ්ණතිස්සමහාරාජා ''එකො කිර ථෙරො පරිනිබ්බුතො''ති සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා කූටාගාරං සජ්ජෙත්වා ථෙරං තත්ථ ආරොපෙත්වා ''ඉදානි චිතකට්ඨානං ගමිස්සාමා''ති උක්ඛිපන්තො චාලෙතුං නාසක්ඛි. රාජා භික්ඛුසඞ්ඝං පුච්ඡි – ''අත්ථි, භන්තෙ, ථෙරෙන කිඤ්චි කථිත''න්ති. භික්ඛූ ථෙරෙන කථිතවිධානං ආචික්ඛිංසු. රාජා තං උපාසකං පක්කොසාපෙත්වා ''තයා ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ කස්සචි මග්ගපටිපන්නස්ස භික්ඛුනො පූටකභත්තං දින්න''න්ති පුච්ඡි. ආම, දෙවාති. කෙන තෙ නියාමෙන දින්නන්ති? සො තං කාරණං සබ්බං ආරොචෙසි. අථ නං රාජා ථෙරස්ස කූටාගාරට්ඨානං පෙසෙසි – ''ගච්ඡ තං ථෙරං සඤ්ජාන, සො වා අඤ්ඤො වා''ති. සො ගන්ත්වා සාණිං උක්ඛිපිත්වා ථෙරස්ස මුඛං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ද්වීහි හත්ථෙහි හදයං සන්ධාරෙන්තො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, ''දෙව, මය්හං අයෙයා''ති ආහ. අථස්ස රාජා මහාපසාධනං දාපෙසි. තං පසාධෙත්වා ආගතං ''ගච්ඡ භාතික මහාතිස්ස මය්හං, අයයාති වත්වා කූටාගාරං උක්ඛිපා''ති ආහ. උපාසකො ''සාධු, දෙවා''ති ගන්ත්වා ථෙරස්ස පාදෙ වන්දිත්වා උභොහි හත්ථෙහි උක්ඛිපිත්වා අත්තනො මත්ථකෙ අකාසි. තස්මිංයෙව ඛණෙ කූටාගාරං ආකාසෙ උප්පතිත්වා චිතකමත්ථකෙ පතිට්ඨාසි. තස්මිං කාලෙ චිතකස්ස චතූහිපි කණ්ණෙහි සයමෙව අග්ගිජාලා උට්ඨහිංසූති.

''මහන්තං ඛො පනෙතං සත්ථු දායජ්ජං, යදිදං සත්ත අරියධනානි නාම, තං න සක්කා කුසීතෙන ගහෙතුං. යථා හි විප්පටිපන්නං පුත්තං මාතාපිතරො 'අයං අම්හාකං අපුත්තො'ති පරිබාහිරං කරොන්ති, සො තෙසං අච්චයෙන දායජ්ජං න ලභති, එවං කුසීතොපි ඉදං අරියධනදායජ්ජං න ලභති, ආරද්ධවීරියොව ලභතී''ති **දායජ්ජමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි** උප්පජ්ජති.

''මහා ඛො පන තෙ සත්ථා. සත්ථුනො හි තෙ මාතුකුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හකාලෙපි, අභිනික්ඛමනෙපි, අභිසම්බොධියම්පි, ධම්මචක්කප්පවත්තනයමකපාටිහාරියදෙවොරොහනආයුසඞ්ඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි, පරිනිබ්බානකාලෙපි දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. යුත්තං නු තෙ එවරූපස්ස සත්ථුනො සාසනෙ පබ්බජිත්වා කුසීතෙන භවිතු''න්ති එවං **සත්ථුමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි** උප්පජ්ජති.

''ජාතියාපි ත්වං ඉදානි න ලාමකජාතිකො, අසම්භින්නාය මහාසම්මතපවෙණියා ආගතඔක්කාකරාජවංසෙ ජාතොසි, සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ච මහාමායාදෙවියා ච නත්තා, රාහුලභද්දස්ස කනිට්ඨො, තයා නාම එවරූපෙන ජිනපුත්තෙන හුත්වා න යුත්තං කුසීතෙන විහරිතු''න්ති එවං **ජාතිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි** උප්පජ්ජති.

''සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා චෙව අසීති මහාසාවකා ච වීරියෙනෙව ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣිංසු, ත්වං එතෙසං සබ්‍රහ්මචාරීනං මග්ගං පටිපජ්ජසි, න පටිපජ්ජසී''ති එවං **සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි** උප්පජ්ජති.

කුච්ඡිං පූරෙත්වා ඨිතඅජගරසදිසෙ විස්සට්ඨකායිකචෙතසිකවීරියෙ කුසීතපුග්ගලෙ පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි, ආරද්ධවීරියෙ පහිතත්තෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු විරියුප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි එකාදසහි කාරණෙහි වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

එකාදස ධම්මා **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්ති – බුද්ධානුස්සති, ධම්මසඞ්ඝසීල^
චාගදෙවතානුස්සති උපසමානුස්සති, ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා, පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති.

බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි හි යාව උපචාරා සකලසරීරං ඵරමානො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො උප්පජ්ජති, ධම්මසඞ්ඝගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි, දීඝරත්තං අඛණ්ඩං කත්වා රක්ඛිතං චතුපාරිසුද්ධිසීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ගිහිනො දසසීලං පඤ්චසීලං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, දුබ්භික්ඛභයාදීසු පණීතභොජනං සබ්‍රහ්මචාරීනං දත්වා ''එවංනාම අදම්හා''ති චාගං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ගිහිනොපි එවරූපෙ කාලෙ සීලවන්තානං දින්නදානං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, යෙහි ගුණෙහි සමන්නාගතා දෙවත්තං පත්තා, තථාරූපානං ගුණානං අත්තනි අත්ථිතං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතෙ කිලෙසා සට්ඨිපි සත්තතිපි වස්සානි න සමුදාචරන්තීති පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, චෙතියදස්සනබොධිදස්සනථෙරදස්සනෙසු අසක්කච්චකිරියාය සංසූචිතලූඛභාවෙ බුද්ධාදීසු පසාදසිනෙහාභාවෙන ගද්‍රභපිට්ඨෙ රජසදිසෙ ලූඛපුග්ගලෙ පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි, බුද්ධාදීසු පසාදබහුලෙ මුදුචිත්තෙ සිනිද්ධපුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි, රතනත්තයගුණපරිදීපකෙ පසාදනීයසුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු පීතිඋප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි එකාදසහි කාරණෙහි පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

සත්ත ධම්මා **පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්ති – පණීතභොජනසෙවනතා, උතුසුඛසෙවනතා, ඉරියාපථසුඛසෙවනතා, මජ්ඣත්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා,

තදධිමුත්තතාති.

පණීතඤ්හි සිනිද්ධං සප්පායභොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි, සීතුණ්හෙසු ච උතූසු ඨානාදීසු ච ඉරියාපථෙසු සප්පායඋතුඤ්ච ඉරියාපථඤ්ච සෙවන්තස්සාපි පස්සද්ධි උප්පජ්ජති. යො පන මහාපුරිසජාතිකො සබ්බඋතුඉරියාපථක්ඛමො හොති, න තං සන්ධායෙතං වුත්තං. යස්ස සභාගවිසභාගතා අත්ථි, තස්සෙව විසභාගෙ උතුඉරියාපථෙ වජ්ජෙත්වා සභාගෙ සෙවන්තස්ස උප්පජ්ජති. මජ්ඣත්තපයොගො වුච්චති අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතපච්චවෙක්ඛණා. ඉමිනා මජ්ඣත්තපයොගෙන උප්පජ්ජති. යො ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදීහි පරං විහෙඨයමානො විචරති, එවරූපං සාරද්ධකායං පුග්ගලං පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි, සංයතපාදපාණිං පස්සද්ධකායං පුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු පස්සද්ධිඋප්පාදනත්ථාය නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි සත්තහි කාරණෙහි පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

එකාදස ධම්මා **සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්ති – වත්ථුවිසදකිරියතා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා, නිමිත්තකුසලතා, සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගණ්හනතා, සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනතා, සමයෙ සම්පහංසනතා, සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා, ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති. තත්ථ **වත්ථුවිසදකිරියතා** ච **ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා** ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස උග්ගහකුසලතා. **සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගණ්හනතාති** යස්මිං සමයෙ අතිසිථිලවීරියතාදීහි ලීනං චිත්තං හොති, තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයවීරියපීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනෙන තස්ස පග්ගණ්හනං. **සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනතාති** යස්මිං සමයෙ අච්චාරද්ධවීරියතාදීහි උද්ධතං චිත්තං හොති, තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගසමුට්ඨාපනෙන තස්ස නිග්ගණ්හනං. **සමයෙ සම්පහංසනතාති** යස්මිං සමයෙ චිත්තං පඤ්ඤාපයොගමන්දතාය වා උපසමසුඛානධිගමෙන වා නිරස්සාදං හොති, තස්මිං සමයෙ අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙජෙති. **අට්ඨ සංවෙගවත්ථූනි** නාම – ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛන්ති. රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන ච පසාදං ජනෙති. අයං වුච්චති ''සමයෙ සම්පහංසනතා''ති.

සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා නාම යස්මිං සමයෙ සම්මාපටිපත්තිං ආගම්ම අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීථිපටිපන්නං චිත්තං හොති, තදාස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති සාරථි විය සමප්පවත්තෙසු අස්සෙසු. අයං වුච්චති ''සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනතා''ති. **අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා** නාම උපචාරං වා අප්පනං වා අප්පත්තානං වික්ඛිත්තචිත්තානං පුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. **සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා** නාම උපචාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතචිත්තානං සෙවනා භජනා පයිරුපාසනා. **තදධිමුත්තතා** නාම ඨානනිසජ්ජාදීසු සමාධිඋප්පාදනත්ථංයෙව නින්නපොණපබ්භාරචිත්තතා. එවඤ්හි පටිපජ්ජතො එස උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි එකාදසහි කාරණෙහි සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

පඤ්ච ධම්මා **උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** උප්පාදාය සංවත්තන්ති – සත්තමජ්ඣත්තතා, සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා, සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි **සත්තමජ්ඣත්තතං** සමුට්ඨාපෙති ''ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගමිස්සසි, එසොපි අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගමිස්සති, ත්වං කං කෙලායසී''ති එවං කම්මස්සකතපච්චවෙක්ඛණෙන ච, ''පරමත්ථතො සත්තොයෙව නත්ථි, සො ත්වං කං කෙලායසී''ති එවං නිස්සත්තපච්චවෙක්ඛණෙන චාති. ද්වීහෙවාකාරෙහි **සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතං** සමුට්ඨාපෙති ''ඉදං චීවරං අනුපුබ්බෙන වණ්ණවිකාරඤ්චෙව ජිණ්ණභාවඤ්ච උපගන්ත්වා පාදපුඤ්ඡනචොළකං හුත්වා යට්ඨිකොටියා ඡඩ්ඩනීයං භවිස්සති, සචෙ පනස්ස සාමිකො භවෙය්‍ය, නාස්ස එවං විනස්සිතුං දදෙය්‍යා''ති එවං අස්සාමිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන ච, ''අනද්ධනියං ඉදං තාවකාලික''න්ති එවං තාවකාලිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන චාති. යථා ච චීවරෙ, එවං පත්තාදීසුපි යොජනා කාතබ්බා.

සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතාති එත්ථ යො පුග්ගලො ගිහී වා අත්තනො පුත්තධීතාදිකෙ, පබ්බජිතො වා අත්තනො අන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකාදිකෙ මමායති, සහත්ථෙනෙව නෙසං කෙසච්ඡෙදනසූචිකම්මචීවරධොවනරජනපත්තපචනාදීනි කරොති, මුහුත්තම්පි අපස්සන්තො ''අසුකො සාමණෙරො කුහිං, අසුකො දහරො කුහි''න්ති භන්තමිගො විය ඉතො චිතො ච ඔලොකෙති, අඤ්ඤෙන කෙසච්ඡෙදනාදීනං අත්ථාය ''මුහුත්තං තාව අසුකං පෙසෙථා''ති යාචියමානොපි ''අම්හෙපි තං අත්තනො කම්මං න කාරෙම, තුම්හෙ නං ගහෙත්වා කිලමිස්සථා''ති න දෙති, අයං **සත්තකෙලායනො** නාම. යො පන චීවරපත්තථාලකකත්තරයට්ඨිආදීනි මමායති,

අඤ්ඤස්ස හත්ථෙන පරාමසිතුම්පි න දෙති, තාවකාලිකං යාචිතො ''මයම්පි ඉමං ධනායන්තා න පරිභුඤ්ජාම, තුම්හාකං කිං දස්සාමා''ති වදති, අයං **සඞ්ඛාරකෙලායනො** නාම.

යො පන තෙසු ද්වීසුපි වත්ථූසු මජ්ඣත්තො උදාසිනො, අයං **සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තො** නාම. ඉති අයං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගො එවරූපං සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලං ආරකා පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි, සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි, ඨානනිසජ්ජාදීසු තදුප්පාදනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති නාම, ඵලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති. ඉති ඉමෙපි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව කථිතා.

419. **සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතීති** අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස ආදිභූතං සම්මාදිට්ඨිං බ්‍රූහෙති වඩ්ඪෙති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන සම්මාදස්සනලක්ඛණා **සම්මාදිට්ඨි**. සම්මාඅභිනිරොපනලක්ඛණො **සම්මාසඞ්කප්පො**. සම්මාපරිග්ගාහලක්ඛණා **සම්මාවාචා**. සම්මාසමුට්ඨාපනලක්ඛණො **සම්මාකම්මන්තො**. සම්මාවොදාපනලක්ඛණො **සම්මාආජීවො**. සම්මාපග්ගහලක්ඛණො **සම්මාවායාමො**. සම්මාඋපට්ඨානලක්ඛණා **සම්මාසති**. සම්මාසමාධානලක්ඛණො **සම්මාසමාධි**.

තෙසු එකෙකස්ස තීණි තීණි කිච්චානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං, සම්මාදිට්ඨි තාව අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, නිරොධං ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ච පස්සති තප්පටිච්ඡාදකමොහවිධමනවසෙන අසම්මොහතො. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි තථෙව මිච්ඡාසඞ්කප්පාදීනි ච පජහන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති. විසෙසතො පනෙත්ථ සම්මාසඞ්කප්පො සහජාතධම්මෙ සම්මා අභිනිරොපෙති, සම්මාවාචා සම්මා පරිග්ගණ්හාති, සම්මාකම්මන්තො සම්මා සමුට්ඨාපෙති, සම්මාආජීවො සම්මා වොදාපෙති, සම්මාවායාමො සම්මා පග්ගණ්හාති, සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාති, සම්මාසමාධි සම්මා පදහති.

අපි චෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාක්ඛණා නානාරම්මණා හොති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. කිච්චතො පන දුක්ඛෙ ඤාණන්තිආදීනි චත්තාරි නාමානි ලභති. සම්මාසඞ්කප්පාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානක්ඛණා නානාරම්මණා හොන්ති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණා එකාරම්මණා. තෙසු සම්මාසඞ්කප්පො කිච්චතො නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො අවිහිංසාසඞ්කප්පො අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පොති තීණි නාමානි ලභති. සම්මාවාචාදයො තයො පුබ්බභාගෙ විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපි, මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව. සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි ද්වයං කිච්චතො සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති. සම්මාසමාධි පන පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙව.

ඉති ඉමෙසු අට්ඨසු ධම්මෙසු භගවතා නිබ්බානාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා. අයඤ්හි ''පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාසත්ථ''න්ති (ධ. ස. 16, 20, 29, 34) ච වුත්තා. තස්මා එතාය පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤාණසඞ්ඛාතාය සම්මාදිට්ඨියා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසචොරෙ ඝාතෙන්තො ඛෙමෙන යොගාවචරො නිබ්බානං පාපුණාති. තෙන වුත්තං – ''නිබ්බානාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පඨමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා''ති.

සම්මාසඞ්කප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තො. යථා හි හෙරඤ්ඤිකො හත්ථෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා චක්ඛුනා කහාපණං ඔලොකෙන්තො 'අයං කූටො, අයං ඡෙකො''ති ජානාති , එවං යොගාවචරොපි පුබ්බභාගෙ විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාය ඔලොකයමානො ''ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා, ඉමෙ ධම්මා රූපාවචරාදයො''ති ජානාති. යථා වා පන පුරිසෙන කොටියං ගහෙත්වා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං මහාරුක්ඛං තච්ඡකො වාසියා තච්ඡෙත්වා කම්මෙ උපනෙති, එවං විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දින්නධම්මෙ යොගාවචරො පඤ්ඤාය ''ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා, ඉමෙ ධම්මා රූපාවචරා''තිආදිනා නයෙන පරිච්ඡින්දිත්වා කම්මෙ උපනෙති. තෙන වුත්තං – ''සම්මාසඞ්කප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං වුත්තො''ති.

ස්වායං යථා සම්මාදිට්ඨියා, එවං සම්මාවාචායපි උපකාරකො. යථාහ – ''පුබ්බෙ ඛො, ගහපති, විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දතී''ති (ම. නි. 1.463). තස්මා තදනන්තරං සම්මාවාචා වුත්තා.

යස්මා පන ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමාති පඨමං වාචාය සංවිදහිත්වා ලොකෙ කම්මන්තෙ පයොජෙන්ති, තස්මා වාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචාය අනන්තරං සම්මාකම්මන්තො වුත්තො.

චතුබ්බිධං පන වචීදුච්චරිතං, තිවිධං කායදුච්චරිතං පහාය උභයසුචරිතං පූරෙන්තස්සෙව යස්මා ආජීවට්ඨමකසීලං පූරෙති, න ඉතරස්ස. තස්මා තදුභයානන්තරං සම්මාආජීවො වුත්තො.

එවං සුද්ධාජීවෙන “පරිසුද්ධො මෙ ආජීවො”ති එත්තාවතා පරිතොසං කත්වා සුත්තප්පමත්තෙන විහරිතුං න යුත්තං, අථ ඛො සබ්බඉරියාපථෙසු ඉදං වීරියමාරභිතබ්බන්ති දස්සෙතුං තදනන්තරං සම්මාවායාමො වුත්තො.

තතො ආරද්ධවීරියෙනාපි කායාදීසු චතූසු වත්ථූසු සති සූපට්ඨිතා කාතබ්බාති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සම්මාසති දෙසිතා.

යස්මා පන එවං සූපට්ඨිතා සති සමාධිස්ස උපකාරානුපකාරානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසිත්වා පහොති එකත්තාරම්මණෙ චිත්තං සමාධෙතුං, තස්මා සම්මාසතියා අනන්තරං සම්මාසමාධි දෙසිතොති වෙදිතබ්බො. ඉති අයම්පි අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො ලොකියලොකුත්තරමිස්සකොව කථිතො.

427. අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤීතිආදීසු අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී නාම හොති. අජ්ඣත්තඤ්හි නීලපරිකම්මං කරොන්තො කෙසෙ වා පිත්තෙ වා අක්ඛිතාරකාය වා කරොති, පීතපරිකම්මං කරොන්තො මෙදෙ වා ඡවියා වා හත්ථපාදතලෙසු වා අක්ඛීනං පීතකට්ඨානෙ වා කරොති, ලොහිතපරිකම්මං කරොන්තො මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජිව්හාය වා අක්ඛීනං රත්තට්ඨානෙ වා කරොති, ඔදාතපරිකම්මං කරොන්තො අට්ඨිම්හි වා දන්තෙ වා නඛෙ වා අක්ඛීනං සෙතට්ඨානෙ වා කරොති. තං පන සුනීලං සුපීතං සුලොහිතකං සුඔදාතකං න හොති, අවිසුද්ධමෙව හොති.

එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්සෙවං පරිකම්මං අජ්ඣත්තං උප්පන්නං හොති, නිමිත්තං පන බහිද්ධා. සො එවං අජ්ඣත්තං පරිකම්මස්ස බහිද්ධා ච අප්පනාය වසෙන “අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී”ති වුච්චති. **පරිත්තානී**ති අවඩ්ඪිතානි. **සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී**ති සුවණ්ණානි වා හොන්තු දුබ්බණ්ණානි වා, පරිත්තවසෙනෙව ඉදං අභිභායතනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. **තානි අභිභුය්‍යා**ති යථා නාම සම්පන්නගහණිකො කටච්ඡුමත්තං භත්තං ලභිත්වා “කිං එත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථී”ති සඞ්කඩ්ඪිත්වා එකකබලමෙව කරොති, එවමෙව ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤාණො “කිං එත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථි, නායං මම භාරො”ති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. **ජානාමි පස්සාමී**ති ඉමිනා පනස්ස ආභොගො කථිතො. සො ච ඛො සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස, න අන්තොසමාපත්තියං. **එවංසඤ්ඤී හොතී**ති ආභොගසඤ්ඤායපි ඣානසඤ්ඤායපි එවංසඤ්ඤී හොති. අභිභවසඤ්ඤා හිස්ස අන්තොසමාපත්තියම්පි අත්ථි, ආභොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සෙව.

අප්පමාණානීති වඩ්ඪිතප්පමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. **අභිභුය්‍යා**ති එත්ථ පන යථා මහග්ඝසො පුරිසො එකං භත්තවඩ්ඪිතකං ලභිත්වා “අඤ්ඤම්පි හොතු, කිං එතං මය්හං කරිස්සතී”ති තං න මහන්තතො පස්සති, එවමෙව ඤාණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤාණො “කිං එත්ථ සමාපජ්ජිතබ්බං , නයිදං අප්පමාණං, න මය්හං චිත්තෙකග්ගතාකරණෙ භාරො අත්ථී”ති තානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො.

අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීති අලාභිතාය වා අනත්ථිකතාය වා අජ්ඣත්තරූපෙ පරිකම්මසඤ්ඤාවිරහිතො.

බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්ස පරිකම්මම්පි නිමිත්තම්පි බහිද්ධාව උප්පන්නං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස චෙව අප්පනාය ච වසෙන “අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී එකොව බහිද්ධා රූපානි පස්සතී”ති වුච්චති. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථඅභිභායතනෙ වුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන චතූසු පරිත්තං විතක්කචරිතවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහචරිතවසෙන, සුවණ්ණං දොසචරිතවසෙන, දුබ්බණ්ණං රාගචරිතවසෙන . එතෙසඤ්හි එතානි සප්පායානි, සා ච නෙසං සප්පායතා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ චරියනිද්දෙසෙ වුත්තා.

පඤ්චමඅභිභායතනාදීසු **නීලානී**ති සබ්බසඞ්ගාහකවසෙන වුත්තං. **නීලවණ්ණානී**ති වණ්ණවසෙන. **නීලනිදස්සනානී**ති නිදස්සනවසෙන, අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනීලානෙව හුත්වා දිස්සන්තීති වුත්තං හොති. **නීලනිභාසානී**ති ඉදං පන ඔභාසවසෙන වුත්තං, නීලොභාසානි නීලප්පභායුත්තානීති අත්ථො. එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති. විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි චත්තාරි අභිභායතනානි වුත්තානි. “නීලකසිණං ගණ්හන්තො නීලස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වා”තිආදිකං පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්ච පරිකම්මඤ්ච අප්පනාවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතො වුත්තමෙව. ඉමානි පන අට්ඨ අභිභායතනජ්ඣානානි වට්ටානිපි හොන්ති වට්ටපාදකානිපි විපස්සනාපාදකානිපි දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානිපි අභිඤ්ඤාපාදකානිපි නිරොධපාදකානිපි, ලොකියානෙව පන න ලොකුත්තරානීති වෙදිතබ්බානි.

435. රූපී රූපානි පස්සතීති එත්ථ අජ්ඣත්තං කෙසාදීසු නීලකසිණාදීසු නීලකසිණාදිවසෙන උප්පාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං, තං අස්ස අත්ථීති රූපී. **බහිද්ධා රූපානි පස්සතී**ති බහිද්ධාපි නීලකසිණාදීනි රූපානි ඣානචක්ඛුනා පස්සති. ඉමිනා අජ්ඣත්තබහිද්ධාවත්ථුකෙසු කසිණෙසු උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස චත්තාරිපි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි . **අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී**ති අජ්ඣත්තං න රූපසඤ්ඤී, අත්තනො කෙසාදීසු

අනුප්පාදිතරූපාවචරජ්ඣානොති අත්ථො. ඉමිනා බහිද්ධාපරිකම්මං කත්වා බහිද්ධාව උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි.

සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති ඉමිනා සුවිසුද්ධෙසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු ඣානානි දස්සිතානි. තත්ථ කිඤ්චාපි අන්තොඅප්පනායං සුභන්ති ආභොගො නත්ථි, යො පන විසුද්ධං සුභං කසිණාරම්මණං කත්වා විහරති, සො යස්මා ''සුභන්ති අධිමුත්තො හොතී''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා. පටිසම්භිදාමග්ගෙ පන ''කථං සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො – ඉධ භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති... පෙ.... මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. කරුණාසහගතෙන...පෙ.... මුදිතාසහගතෙන...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති...පෙ.... උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. එවං සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො''ති (පටි. ම. 1.212) වුත්තං. **සබ්බසො රූපසඤ්ඤානන්ති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව.

443. **පථවිකසිණං භාවෙතීති** එත්ථ පන සකලට්ඨෙන කසිණං, පථවී එව කසිණං **පථවිකසිණං**. පරිකම්මපථවියාපි උග්ගහනිමිත්තස්සාපි පටිභාගනිමිත්තස්සාපි තං නිමිත්තං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නජ්ඣානස්සාපි එතං අධිවචනං. ඉධ පන පථවිකසිණාරම්මණං ඣානං අධිප්පෙතං. තං හෙස භාවෙති. **ආපොකසිණාදීසුපි** එසෙව නයො.

ඉමානි පන කසිණානි භාවෙන්තෙන සීලානි සොධෙත්වා පරිසුද්ධසීලෙ පතිට්ඨිතෙන ය්වාස්ස දසසු පලිබොධෙසු පලිබොධො අත්ථි, තං උපච්ඡින්දිත්වා කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො චරියානුකූලවසෙන යං යස්ස සප්පායං, තං තෙන ගහෙත්වා කසිණභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පහාය අනුරූපෙ විහරන්තෙන ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිහාපෙන්තෙන භාවෙතබ්බානි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.38 ආදයො) වුත්තො. කෙවලඤ්හි තත්ථ විඤ්ඤාණකසිණං නාගතං, තං අත්ථතො ආකාසකසිණෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං. තඤ්ච ඛො ආරම්මණවසෙන වුත්තං, න සමාපත්තිවසෙන. තඤ්හි අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති ආරම්මණං කත්වා එස විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො විඤ්ඤාණකසිණං භාවෙතීති වුච්චති. ඉමානිපි දස කසිණානි වට්ටානිපි හොන්ති වට්ටපාදකානිපි විපස්සනාපාදකානිපි දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථානිපි අභිඤ්ඤාපාදකානිපි නිරොධපාදකානිපි, ලොකියානෙව පන න ලොකුත්තරානීති.

453. **අසුභසඤ්ඤං භාවෙතීති** අසුභසඤ්ඤා වුච්චති උද්ධුමාතකාදීසු දසසු ආරම්මණෙසු උප්පන්නා පඨමජ්ඣානසහගතා සඤ්ඤා, තං භාවෙති බ්‍රූහෙති වඩ්ඪෙති, අනුප්පන්නං උප්පාදෙති, උප්පන්නං අනුරක්ඛතීති අත්ථො. දසන්නං පන අසුභානං භාවනානයො සබ්බො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.102 ආදයො) විත්ථාරිතොයෙව . **මරණසඤ්ඤං භාවෙතීති** සම්මුතිමරණං, ඛණිකමරණං, සමුච්ඡෙදමරණන්ති තිවිධම්පි මරණං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති, අනුප්පන්නං උප්පාදෙති, උප්පන්නං අනුරක්ඛතීති අත්ථො. හෙට්ඨා වුත්තලක්ඛණා වා මරණස්සතියෙව ඉධ මරණසඤ්ඤාති වුත්තා, තං භාවෙති උප්පාදෙති වඩ්ඪෙතීති අත්ථො. භාවනානයො පනස්සා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.167 ආදයො) විත්ථාරිතොයෙව. **ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං භාවෙතීති** අසිතපීතාදිභෙදෙ කබළීකාරෙ ආහාරෙ ගමනපටිකූලාදීනි නව පටිකූලානි පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති, උප්පාදෙති වඩ්ඪෙතීති අත්ථො. තස්සාපි භාවනානයො විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතොයෙව. **සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤං භාවෙතීති** සබ්බස්මිම්පි තෙධාතුකෙ ලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤං උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤං භාවෙතීති අත්ථො. **අනිච්චසඤ්ඤං භාවෙතීති** පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං උදයබ්බයඤ්ඤථත්තපරිග්ගාහිකං පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනිච්චන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. **අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤං භාවෙතීති** අනිච්චෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ පටිපීළනසඞ්ඛාතදුක්ඛලක්ඛණපරිග්ගාහිකං දුක්ඛන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. **දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤං භාවෙතීති** පටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ අවසවත්තනාකාරසඞ්ඛාතඅනත්තලක්ඛණපරිග්ගාහිකං අනත්තාති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. **පහානසඤ්ඤං භාවෙතීති** පඤ්චවිධං පහානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. **විරාගසඤ්ඤං භාවෙතීති** පඤ්චවිධමෙව විරාගං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. **නිරොධසඤ්ඤං භාවෙතීති** සඞ්ඛාරනිරොධං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤන්තිපි වදන්ති. එත්ථ ච සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා, අනිච්චසඤ්ඤා, අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤාති ඉමාහි තීහි සඤ්ඤාහි බලවවිපස්සනා කථිතා. පුන අනිච්චසඤ්ඤං භාවෙතීතිආදිකාහි දසහි සඤ්ඤාහි විපස්සනාසමාරම්භොව කථිතො.

473. බුද්ධානුස්සතින්තිආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

483. **පඨමජ්ඣානසහගතන්ති** පඨමජ්ඣානෙන සද්ධිං ගතං පවත්තං, පඨමජ්ඣානසම්පයුත්තන්ති අත්ථො. **සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙතීති** පඨමජ්ඣානසහගතං කත්වා සද්ධින්ද්‍රියං භාවෙති බ්‍රූහෙති වඩ්ඪෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

අපරඅච්ඡරාසඞ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා.

19. කායගතාසතිවග්ගවණ්ණනා

563. **චෙතසා ඵුටොති** එත්ථ දුවිධං ඵරණං ආපොඵරණඤ්ච දිබ්බචක්ඛුඵරණඤ්ච. තත්ථ ආපොකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ආපෙන ඵරණං ආපොඵරණං නාම. එවං ඵුටෙපි මහාසමුද්දෙ සබ්බා සමුද්දඞ්ගමා කුන්නදියො අන්තොගධාව හොන්ති. ආලොකං පන වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බචක්ඛුනා සකලසමුද්දදස්සනං දිබ්බචක්ඛුඵරණං නාම. එවං ඵුටෙපි මහාසමුද්දෙ සබ්බා මහාසමුද්දඞ්ගමා කුන්නදියො අන්තොගධාව හොන්ති. **අන්තොගධා තස්සාති** තස්ස භික්ඛුනො භාවනාය අබ්භන්තරගතාව හොන්ති. **විජ්ජාභාගියාති** එත්ථ සම්පයොගවසෙන විජ්ජං භජන්තීති විජ්ජාභාගියා, විජ්ජාභාගෙ විජ්ජාකොට්ඨාසෙ වත්තන්තීතිපි විජ්ජාභාගියා. තත්ථ විපස්සනාඤාණං මනොමයිද්ධි ඡ අභිඤ්ඤාති අට්ඨ විජ්ජා, පුරිමෙන අත්ථෙන තාහි සම්පයුත්තධම්මාපි විජ්ජාභාගියා. පච්ඡිමෙන අත්ථෙන තාසු යා කාචි එකා විජ්ජා විජ්ජා, සෙසා විජ්ජාභාගියාති එවං විජ්ජාපි විජ්ජාසම්පයුත්තධම්මාපි විජ්ජාභාගියාතෙව වෙදිතබ්බා.

564. **මහතො සංවෙගායාති** මහන්තස්ස සංවෙගස්ස අත්ථාය. උපරිපදද්වයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච මහාසංවෙගො නාම විපස්සනා, මහාඅත්ථො නාම චත්තාරො මග්ගා, මහායොගක්ඛෙමො නාම චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි. අථ වා මහාසංවෙගො නාම සහ විපස්සනාය මග්ගො, මහාඅත්ථො නාම චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි, මහායොගක්ඛෙමො නාම නිබ්බානං. **සතිසම්පජඤ්ඤායාති** සතියා ච ඤාණස්ස ච අත්ථාය. **ඤාණදස්සනපටිලාභායාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණාය. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරායාති** ඉමස්මිංයෙව පච්චක්ඛෙ අත්තභාවෙ සුඛවිහාරත්ථාය. **විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියායාති** විජ්ජාවිමුත්තීනං ඵලස්ස පච්චවෙක්ඛකරණත්ථාය. එත්ථ ච විජ්ජාති මග්ගපඤ්ඤා, විමුත්තීති තංසම්පයුත්තා සෙසධම්මා. තෙසං ඵලං නාම අරහත්තඵලං, තස්ස සච්ඡිකිරියායාති අත්ථො.

571. **කායොපි පස්සම්භතීති** නාමකායොපි කරජකායොපි පස්සම්භති, වූපසන්තදරථො හොති. **විතක්කවිචාරාපීති** එතෙ ධම්මා දුතියජ්ඣානෙන වූපසම්මන්ති නාම, ඉධ පන ඔළාරිකවූපසමං සන්ධාය වුත්තං. **කෙවලාති** සකලා, සබ්බෙ නිරවසෙසාති අත්ථො. **විජ්ජාභාගියාති** විජ්ජාකොට්ඨාසියා, තෙ හෙට්ඨා විභජිත්වා දස්සිතාව.

574. **අවිජ්ජා පහීයතීති** අට්ඨසු ඨානෙසු වට්ටමූලකං බහලන්ධකාරං මහාතමං අඤ්ඤාණං පහීයති. **විජ්ජා උප්පජ්ජතීති** අරහත්තමග්ගවිජ්ජා උප්පජ්ජති. **අස්මිමානො පහීයතීති** අස්මීති නවවිධො මානො පහීයති. **අනුසයාති** සත්ත අනුසයා. **සංයොජනානීති** දස සංයොජනානි.

575. **පඤ්ඤාපභෙදායාති** පඤ්ඤාය පභෙදගමනත්ථං. **අනුපාදාපරිනිබ්බානායාති** අපච්චයපරිනිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියත්ථාය.

576. **අනෙකධාතුපටිවෙධො හොතීති** අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං ලක්ඛණපටිවෙධො හොති. **නානාධාතුපටිවෙධො හොතීති** තාසංයෙව අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං නානාභාවෙන ලක්ඛණපටිවෙධො හොති. **අනෙකධාතුපටිසම්භිදා හොතීති** ඉමිනා ධාතුභෙදඤාණං කථිතං. ධාතුපභෙදඤාණං නාම ''ඉමාය ධාතුයා උස්සන්නාය ඉදං නාම හොතී''ති ජානනපඤ්ඤා. තං පනෙතං ධාතුභෙදඤාණං න සබ්බෙසං හොති, බුද්ධානමෙව නිප්පදෙසං හොති. තං සම්මාසම්බුද්ධෙන සබ්බසො න කථිතං. කස්මා? තස්මිං කථිතෙ අත්ථො නත්ථීති.

584. **පඤ්ඤාපටිලාභායාති**ආදීනි සොළස පදානි පටිසම්භිදාමග්ගෙ ''සප්පුරිසසංසෙවො, සද්ධම්මසවනං, යොනිසොමනසිකාරො, ධම්මානුධම්මපටිපත්ති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්ති …පෙ…. නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තී''ති එවං මාතිකං ඨපෙත්වා විත්ථාරිතානෙව. වුත්තඤ්හෙතං (පටි. ම. 3.4) –

පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්තීති. ''කතමො පඤ්ඤාපටිලාභො? චතුන්නං මග්ගඤාණානං, චතුන්නං ඵලඤාණානං, චතුන්නං පටිසම්භිදාඤාණානං, ඡන්නං අභිඤ්ඤාඤාණානං, තෙසත්තතීනං ඤාණානං, සත්තසත්තතීනං ඤාණානං ලාභො පටිලාභො පත්තිසම්පත්ති ඵස්සනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා, පඤ්ඤාපටිලාභාය සංවත්තන්තීති අයං පඤ්ඤාපටිලාභො.

පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්තීති. ''කතමා පඤ්ඤාවුද්ධි? සත්තන්නඤ්ච සෙක්ඛානං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස ච පඤ්ඤා වඩ්ඪති, අරහතො පඤ්ඤා වඩ්ඪිතවඩ්ඪනා, පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්තීති අයං පඤ්ඤාවුද්ධි.

පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්තීති. ''කතමං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං? සත්තන්නඤ්ච සෙක්ඛානං පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස ච පඤ්ඤා වෙපුල්ලං ගච්ඡති, අරහතො පඤ්ඤා වෙපුල්ලං ගතා, පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්තීති ඉදං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං.

මහාපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා මහාපඤ්ඤා? මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ ධම්මෙ…පෙ…. මහන්තා නිරුත්තියො, මහන්තානි පටිභානානි, මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ, මහන්තෙ

සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ, මහන්තානි ඨානාට්ඨානානි, මහන්තා විහාරසමාපත්තියො, මහන්තානි අරියසච්චානි, මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ, සම්මප්පධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි, මහන්තානි බලානි, මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ, මහන්තෙ අරියමග්ගෙ, මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි, මහාභිඤ්ඤායො , මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහාපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං මහාපඤ්ඤා.

පුථුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා පුථුපඤ්ඤා? පුථු නානාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා. පුථු නානාධාතූසු, පුථු නානාආයතනෙසු, පුථු නානාපටිච්චසමුප්පාදෙසු, පුථු නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු, පුථු නානාඅත්ථෙසු, ධම්මෙසු, නිරුත්තීසු, පටිභානෙසු, පුථු නානාසීලක්ඛන්ධෙසු, සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු, පුථු නානාඨානාට්ඨානෙසු, පුථු නානාවිහාරසමාපත්තීසු, පුථු නානාඅරියසච්චෙසු, පුථු නානාසතිපට්ඨානෙසු, සම්මප්පධානෙසු, ඉද්ධිපාදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු, බලෙසු, බොජ්ඣඞ්ගෙසු, පුථු නානාඅරියමග්ගෙසු, පුථු නානාසාමඤ්ඤඵලෙසු, පුථු නානාඅභිඤ්ඤාසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා. පුථු නානාජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා. පුථුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං පුථුපඤ්ඤා.

විපුලපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා විපුලපඤ්ඤා? විපුලෙ අත්ථෙ පරිගණ්හාතීති විපුලපඤ්ඤා...පෙ.... විපුලං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිගණ්හාතීති විපුලපඤ්ඤා, විපුලපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං විපුලපඤ්ඤා.

ගම්භීරපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා ගම්භීරපඤ්ඤා? ගම්භීරෙසු ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති ගම්භීරපඤ්ඤා. පුථුපඤ්ඤාසදිසො විත්ථාරො. ගම්භීරෙ පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති ගම්භීරපඤ්ඤා, ගම්භීරපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං ගම්භීරපඤ්ඤා.

අසාමන්තපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා අසාමන්තපඤ්ඤා? යස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථවවත්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය. ධම්මනිරුත්තිපටිභානවවත්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤාය, තස්ස අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච නිරුත්තියා ච පටිභානෙ ච න අඤ්ඤො කොචි සක්කොති අභිසම්භවිතුං, අනභිසම්භවනීයො ච සො අඤ්ඤෙහීති අසාමන්තපඤ්ඤො.

පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස පඤ්ඤා අට්ඨමකස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා, පුථුජ්ජනකල්‍යාණකං උපාදාය අට්ඨමකො අසාමන්තපඤ්ඤො. අට්ඨමකස්ස පඤ්ඤා සොතාපන්නස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ...පෙ.... අට්ඨමකං උපාදාය සොතාපන්නො අසාමන්තපඤ්ඤො. සොතාපන්නස්ස පඤ්ඤා සකදාගාමිස්ස පඤ්ඤාය. සකදාගාමිස්ස පඤ්ඤා අනාගාමිස්ස පඤ්ඤාය. අනාගාමිස්ස පඤ්ඤා අරහතො පඤ්ඤාය. අරහතො පඤ්ඤා පච්චෙකබුද්ධස්ස පඤ්ඤාය දූරෙ විදූරෙ සුවිදූරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා, අරහන්තං උපාදාය පච්චෙකබුද්ධො අසාමන්තපඤ්ඤො. පච්චෙකබුද්ධඤ්ච සදෙවකඤ්ච ලොකං උපාදාය තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අග්ගො අසාමන්තපඤ්ඤො.

පඤ්ඤාපභෙදකුසලො පභින්නඤාණො...පෙ.... තෙ පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වා අභිසඞ්ඛරිත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්ති ගුළ්හානි ච පටිච්ඡන්නානි ච, කථිතා විසජ්ජිතා ච තෙ පඤ්හා භගවතා හොන්ති නිද්දිට්ඨකාරණා, උපක්ඛිත්තකා ච තෙ භගවතා සම්පජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවා තත්ථ අතිරොචති යදිදං පඤ්ඤායාති අග්ගො අසාමන්තපඤ්ඤො, අසාමන්තපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං අසාමන්තපඤ්ඤා.

භූරිපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා භූරිපඤ්ඤා? රාගං අභිභුය්‍යාතීති භූරිපඤ්ඤා, අභිභවිතාති භූරිපඤ්ඤා. දොසං, මොහං, කොධං, උපනාහං, මක්ඛං, පළාසං, ඉස්සං, මච්ඡරියං, මායං, සාඨෙය්‍යං, ථම්භං, සාරම්භං, මානං, අතිමානං, මදං, පමාදං, සබ්බෙ කිලෙසෙ, සබ්බෙ දුච්චරිතෙ, සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ, සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ අභිභුය්‍යාතීති භූරිපඤ්ඤා, අභිභවිතාති භූරිපඤ්ඤා . රාගො අරි, තං අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති භූරිපඤ්ඤා, දොසො, මොහො...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මා අරි, තං අරිං මද්දනිපඤ්ඤාති භූරිපඤ්ඤා. භූරි වුච්චති පථවී, තාය පථවිසමාය විත්ථතාය විපුලාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතොති භූරිපඤ්ඤො. අපිච පඤ්ඤාය එතං අධිවචනං භූරි මෙධා පරිණායිකාති, භූරිපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං භූරිපඤ්ඤා.

පඤ්ඤාබාහුල්ලාය සංවත්තන්තීති. ''කතමං පඤ්ඤාබාහුල්ලං? ඉධෙකච්චො පඤ්ඤාගරුකො හොති පඤ්ඤාචරිතො පඤ්ඤාසයො පඤ්ඤාධිමුත්තො පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො ඔක්ඛායනබහුලො සමොක්ඛායනබහුලො සම්පෙක්ඛායනධම්මො විභූතවිහාරී තච්චරිතො තග්ගරුකො තබ්බහුලො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදාධිපතෙය්‍යො, යථා ගණගරුකො වුච්චති ගණබාහුලිකොති, චීවරගරුකො පත්තගරුකො සෙනාසනගරුකො වුච්චති සෙනාසනබාහුලිකොති, එවමෙවං ඉධෙකච්චො පඤ්ඤාගරුකො හොති පඤ්ඤාචරිතො...පෙ.... තදාධිපතෙය්‍යො, පඤ්ඤාබාහුල්ලාය සංවත්තන්තීති ඉදං පඤ්ඤාබාහුල්ලං.

සීඝපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා සීඝපඤ්ඤා? සීඝං සීඝං සීලානි පරිපූරෙතීති සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ඉන්ද්‍රියසංවරං, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං, ජාගරියානුයොගං, සීලක්ඛන්ධං, සමාධි-පඤ්ඤා-විමුත්ති-

විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං ඨානාට්ඨානානි පටිවිජ්ඣති. විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙති. අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති. සතිපට්ඨානෙ භාවෙති. සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ ඉන්ද්‍රියානි බලානි බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියමග්ගං භාවෙතීති සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති සීඝපඤ්ඤා. සීඝං සීඝං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති සීඝපඤ්ඤා, සීඝපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං සීඝපඤ්ඤා.

ලහුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා ලහුපඤ්ඤා? ලහුං ලහුං සීලානි පරිපූරෙතීති ලහුපඤ්ඤා...පෙ.... ලහුපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං ලහුපඤ්ඤා.

හාසපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා හාසපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො හාසබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලානි පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා...පෙ.... පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති හාසපඤ්ඤා, හාසපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං හාසපඤ්ඤා.

ජවනපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං , යා කාචි වෙදනා, යා කාචි සඤ්ඤා, යෙ කෙචි සඞ්ඛාරා, යංකිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛුං...පෙ.... ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චතො, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා...පෙ.... ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං...පෙ.... ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, ජවනපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං ජවනපඤ්ඤා.

තික්ඛපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා තික්ඛපඤ්ඤා? ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං කාමවිතක්කං, ව්‍යාපාදවිතක්කං, විහිංසාවිතක්කං උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්නං රාගං, දොසං, මොහං...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා, තික්ඛපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං තික්ඛපඤ්ඤා.

නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති. ''කතමා නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති උත්තාසබහුලො උක්කණ්ඨනබහුලො අරතිබහුලො අනභිරතිබහුලො බහිමුඛො න රමති සබ්බසඞ්ඛාරෙසු, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං, මොහක්ඛන්ධං, කොධං, උපනාහං...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා, නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය සංවත්තන්තීති අයං නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා''.

එවං පටිසම්භිදාමග්ගෙ වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්හි තත්ථ බහුවචනං, ඉධ එකවචනන්ති අයමෙව විසෙසො. සෙසං තාදිසමෙවාති. ඉමා ච පන සොළස මහාපඤ්ඤා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාව කථිතා.

කායගතාසතිවග්ගවණ්ණනා.

20. අමතවග්ගවණ්ණනා

600-611. **අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, න පරිභුඤ්ජන්තී**ති මරණවිරහිතං නිබ්බානං න පරිභුඤ්ජන්තීති අත්ථො. නනු ච නිබ්බානං ලොකුත්තරං, කායගතාසති ලොකියා, කථං තං පරිභුඤ්ජන්තා අමතං පරිභුඤ්ජන්තීති? තං භාවෙත්වා අධිගන්තබ්බතො. කායගතඤ්හි සතිං භාවෙන්තො අමතමධිගච්ඡති, අභාවෙන්තො නාධිගච්ඡති. තස්මා එවං වුත්තං. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අපි චෙත්ථ **විරද්ධ**න්ති විරාධිතං නාධිගතං. **ආරද්ධ**න්ති පරිපුණ්ණං. **පමාදිංසූ**ති පමජ්ජන්ති. **පමුට්ඨ**න්ති සම්මුට්ඨං විස්සරිතං නට්ඨං වා. **ආසෙවිත**න්ති ආදිතො සෙවිතං. **භාවිත**න්ති වඩ්ඪිතං. **බහුලීකත**න්ති පුනප්පුනං කතං. **අනභිඤ්ඤාත**න්ති ඤාතඅභිඤ්ඤාය අජානිතං. **අපරිඤ්ඤාත**න්ති ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙනෙව අපරිඤ්ඤාතං. **අසච්ඡිකත**න්ති අපච්චක්ඛකතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අමතවග්ගවණ්ණනා.

මනොරථපූරණියා අඞ්ගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය සහස්සසුත්තන්තපරිමාණස්ස

එකකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.